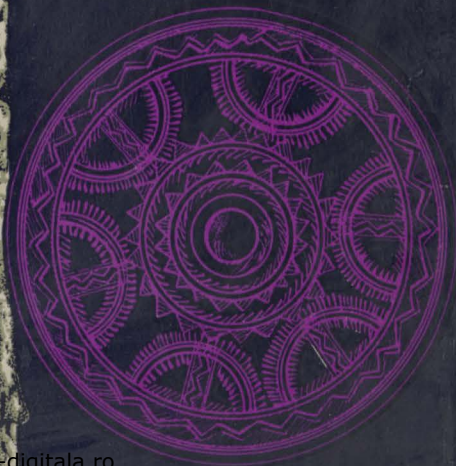

ILLIRII

ISTORIA — LIMBA ȘI ONOMASTICA — ROMANIZAREA

BIBLIOTECA
ISTORICA
XVII

L.RUSSU

Lucrarea tratează ansamblul materialului documentar și probleme ale istoriei și limbii ilirilor, trib indo-european, care au avut un rol de seamă în antichitatea greco-romană și în romanizarea zonelor carpațo-balcanice și dunărene. Autorul studiază teritoriul, răspindirea, organizarea, cultura materială, fazele istorice, structura social-economică, poziția lingvistică, relațiile ilirilor cu grupele înrudite, în primul rând cu traco-geții, grecii și italicei.

Lucrarea prezintă un interes special pentru cunoașterea populațiilor antice din peninsula Balcanică, pentru istoria și lingvistica acestei zone sud-est europene și se adresează lingviștilor, istoricilor, economiștilor, geografilor, profesorilor, studenților.

Coperta de: Eugen Stoian

BIBLIOTECA ISTORICĂ XVII

ILLIRII

ISTORIA

**— LIMBA ȘI ONOMASTICA —
ROMANIZAREA**

de

I. I. RUSSU

**EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
BUCUREȘTI — 1969**

CUPRINSUL

	<u>Paș.</u>
Prefață	7
Abrevieri, bibliografie, cuvinte, semne	11

PARTEA I

POPULAȚIA ȘI LIMBA. STUDIUL ISTORIC-ETIMOLOGIC AL LIMBII ȘI NUMELOR PROPRII. ROMANIZAREA

Cap. 1. ILLIRII ÎNAINTE DE OCUPAȚIA ROMANĂ	25
Cap. 2. MATERIALUL LINGVISTIC ȘI ONOMASTIC	47
Cap. 3. CERCETĂRILE ASUPRA LIMBII ȘI ONOMASTICII	63
Cap. 4. STUDIUL COMPARATIV-ETIMOLOGIC	84
Cap. 5. LEXIC, FONETICĂ, MORFOLOGIE	99
Cap. 6. NUMELE PROPRII ILLIRO-MESSAPICE	114
Cap. 7. OCUPAȚIA ROMANĂ. ROMANIZAREA. DISPARIȚIA LIMBII ILLIRE	128

PARTEA a II-a

REPERTORIUL FRAGMENTELOR DE LIMBĂ

Glose, antroponime, toponime. Illire și messapice	162
Indice	
A) Materii, cuvinte, nume proprii	267
B) Autori (erudiți) din epoca medievală și modernă	299

P R E F A Ț Ă

În bibliografia istorico-filologică din România este de multă vreme resimțită lipsa unei monografii asupra populațiilor și a limbii illirice, care în alte țări au format obiect de preocupări și cercetări intense și variate, cu rezultate de o bogăție remarcabilă. Împrejurarea că există studii de amănunt, ca și ample monografii și repertorii cu materiale illirice ar putea să lase impresia că o nouă lucrare monografică în acest domeniu este o cheltuială prea puțin utilă de energie și hârtie, un lux bibliografic, ori cel mult o variantă românească cu un „supliment” conținând noul material ieșit la iveală, cu eventuale „mărunțisuri” inedite și puncte de vedere personale. O asemenea impresie ar fi justificată dacă lucrările, meritorii și impozante ca dimensiuni ale predecesorilor (în primul rând H. Krahe și A. Mayer), ar corespunde integral titlului și destinației lor, dacă ar fi prezentat și epuizat materialul și posibilitățile de interpretare etimologică printr-un studiu comparativ-istoric adâncit și riguros. În fapt însă, ele nu satisfac toate cerințele și nu corespund nivelului actual al cercetării critice comparative. Numeroasele erori și lacune, dar mai ales unele teze greșite ale monografiilor recente au determinat în primul rând alcătuirea și proporțiile celei de față, dat fiindcă, după numeroasele cercetări parțiale, discuții, controverse, noi descoperiri epigrafice și achiziții importante dobândite mai ales în ultimele 3—4 decenii, apare evidentă necesitatea de a prezenta sistematizat și de a studia comparativ după criterii severe toate materialele fragmentare ale limbii și onomatologiei illire. O asemenea lucrare este utilă în primul rând pentru cunoașterea limbii dispărute, a istoriei și culturii illirilor, apoi pentru indo-europenistică în general, pentru preistoria, istoria, cultura materială, documentația epigrafică și literară, limba și romanizarea teritoriilor balcanice (romanitatea orientală balcano-dunăreană).

În studiul populației illire și a romanizării ei acordăm prioritate materialului de limbă și onomastic, în urma constatării că, pe de o parte limba „națională” este cel mai tipic element distinctiv al grupurilor etnice cu deosebire în perioada primitivă și în antichitate, iar pe de altă parte (cum arată experiența ultimelor decenii de muncă și cercetare comparativă) romanizarea înseamnă în primul rând înlocuirea idiomurilor, a etno- și antroponimelor autohtonilor prin limba latină-romanică și prin numele romane. Spre a fixa și contura cât mai concret în timp și spațiu atare fenomen de importanță capitală, se impune a pleca de la premise bine verificate: cunoașterea

exactă și cât mai amplă a caracterelor limbii și a bogatului material onomastologic al populațiilor illire dispărute la începutul epocii prefeudale. Este necesar deci, în prealabil, un minuțios studiu filologic-lingvistic al materialului pentru a determina conținutul înșuși și poziția lingvistică a illirei în ansamblul indo-european și a întocmi un repertoriu complet, critic al numelor proprii, care să înlocuiască pe cele anterioare cu prea multe erori și lipsuri. Noul repertoriu va servi drept principal instrument de identificare a elementelor etnice illire în lăuntru și în afara teritoriului lor de bastină, oferind puțința de a urmări mai ușor procesul înlocuirii numelor proprii și romanizarea, care poate fi astfel sesizată și înțeleasă în unele aspecte de amănunt, deosebit de importante și semnificative.

Planul și criteriile de lucru în părțile filologice-lingvistice ale monografiei prezente sînt în general asemănătoare celor adoptate în studiul istoric al limbii trace, cu care illira prezintă o situație identică: material lingvistic (fragmente), de aceeași natură, identitatea sistemului fonetic și derivativ, multe elemente comune mai ales în lexic (nume proprii), — ceea ce indică o străveche înrudire și vecinătate îndelungată între cele două mari grupe etno-lingvistice balcano-dunărene. Lipsind un repertoriu critic și complet al resturilor limbii illire, a fost adunat și înglobat în această monografie istorică și filologică-lingvistică tot materialul glotologic fragmentar (glose și nume proprii) ce poate și trebuie să fie considerat ca illiric (messapic), mult mai redus cantitativ decît cel tracic (cam 1/2 sau chiar mai puțin). El formează temelia firească și necesară a monografiei, „materia primă” din care o parte, deocamdată destul de modestă, este utilizată pentru studiul etimologic-gramatical, pentru stabilirea foneticii, a unei (mici) părți din vocabular și a unor elemente morfologice (derivarea). De o gramatică în sensul larg și curent al cuvîntului (cum este cazul la idiomuri bine cunoscute, ca greaca, latina, slava, celtica etc., din aceeași familie lingvistică) nu poate să fie vorba pentru illiră. Aceasta, ca și limba traco-geților, poate fi cunoscută din resturile fragmentare ce au rămas numai pînă la o limită, care permite totuși a se determina poziția lor în cadrul indo-european.

Pentru studiul științific și realizarea de noi progrese în privința limbilor dispărute, cunoscute indirect prin fragmente și nume proprii (cum sînt illira și traca, din grupa indo-europeană înrudită genetic), singura metodă valabilă de investigație este cea comparativ-istorică, fiind seamă de realitatea lingvistică-istorică verificată și unanim admisă azi: înrudirea între limbi este de natură genealogică, existînd în trecutul îndepărtat o formă arhaică de limbă comună ca izvor unic și relativ unitar, din care s-au desprins și dezvoltat idiomurile respective. Înrudirea primară, ilustrată în legătura cuvintelor și a numelor proprii cu anumite rădăcini (baze) comune, dă puțința de a explica etimologic fragmentele de limbă și astfel, în măsura îngăduită de ele, însăși limba illiră din epoca istorică a antichității. De altă parte, studiul ei comparativ-istoric nu poate fi just și eficient decît integrat în realitățile istorice ale societății illire, în cadrul ei de dezvoltare social-economică și politică. De aceea, se va acorda atenție deosebită formelor de viață și etapelor de evoluție a populațiilor illire în antichitate, spre a înțelege corect fazele de

existență, transformările și procesul dispariției limbii de tip indo-european a illiro-messapilor.

Plecînd de la „Studiile illirice” (I—III, 1957—1960) și utilizînd tot ce este valabil și pozitiv în achizițiile cercetărilor comparative întreprinse după anul 1850 mai ales în Italia și Germania, vom prezenta un tablou cît mai amplu și atent verificat al dezvoltării istorice a limbii și etnicității illire în măsura permisă și impusă de resturile ei fragmentare, de etimologia fragmentelor lingvistice și de limitele unor tîlcuiri verosimile și prudente. Se vor obține astfel rezultate, adevărat, mai reduse și modeste decît au preconizat ori și-au imaginat unii că s-ar putea realiza, dar prin aceasta eventual mai consistente și durabile, mai aproape de realitățile concrete ale materialului glotologic și ale putinței de a-l interpreta și valorifica în chip pozitiv și util. Asemenea rezultate, cu toate că ar putea fi considerate modeste în raport cu așteptările și iluziile unor optimiști, vor fi profitabile în primul rînd pentru etnologia antică a Europei sud-estice și pentru problema social-istorică și culturală a romanizării populațiilor din Peninsula Balcanică.

ABREVIERI

A) BIBLIOGRAFIE

- AA** = Archaeologischer Anzeiger (JAI). Berlin, 1889 și urm.
- ACMIT** = Anuarul Comisiunii monumentelor istorice. Secția pentru Transilvania. Cluj, (I) 1926, (II) 1929, (III) 1930, IV 1932–1938.
- ActaAnt.** = Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungariae. Budapesta.
- ActaArch.** = Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungariae. Budapesta.
- ActaMN** = Acta Musei Napocensis. Anuarul Muzeului de Istorie Cluj, I 1964, II 1965, III 1966, IV 1967, V 1968.
- ADB** = Antike Denkmäler in Bulgarien (ed. E. Kalinka). Viena, 1906.
- Add. CIL V** = Hector Pais, Additamenta ad vol. V (CIL) Gallia Cisalpina. Roma, 1884 (RendLinc, ser. IV, vol. V).
- Ael. VH** = Claudius Aelianus, *Varia historia* (recens. R. Hercher. Lipsca, Teubner, 1870).
- AEM** = Archaeologisch-epigraphische Mitteilungen aus Oesterreich-Ungarn. Viena, I–XX, 1877–1896.
- AIIN** = Anuarul Institutului de istorie națională, Cluj (vol. III, 1924–1925, p. 377–491 : G. G. Mateescu „Granița de apus a tracilor”).
- AISC** = Anuarul Institutului de studii clasice. Cluj (Sibiu), I 1928 – V 1948 (IV 1943–4, p. 73–146 „Granița etnică între traci și illiri”, p. 186–233 „Onomasticon Daciae”, V [1949], p. 282–296 „Rectificări și adause la Onomasticon Daciae”).
- AJA** = American Journal of Archaeology. Baltimore.
- Alföldy** v. BevDalm.
- Alquier** v. Chataba.
- AltGrM** = J. v. Schlosser, *Beschreibung der altgriechischen Münzen*, Viena, I 1893.
- AltItF** = Carl Pauli, *Allitalische Forschungen*, III. Die Veneter und ihre Schriftdenkmäler. Lipsca, 1891, 456 p. [cf. *infra*, p. 67].
- AM** = Mitteilungen des deutschen archaeolog. Institutes, Athenische Abtheilung.
- Amm.** = Ammianus Marcellinus (edit. V. Gardthausen. Lipsca, Teubner, vol. I–II, 1874–1875; edit. Car. U. Clark. Berlin, I, cărțile XIV–XXV, 1910).
- AMSIstr.** = Atti e Memorie della Società istriana di archeologia e storia patria. Trieste.

- AnBoll.** = *Analecta Bollandiana*. Paris—Bruxelles, I 1882 și urm.
- AnnBari** = *Pubblicazioni dell'Università di Bari, Annali della Facoltà di magistero* (vol. 5, 1966), p. 123—137 : O. Parlangeli, *Nuove iscrizioni Messapiche*, p. 141—149 : Ciro Santoro, *Su alcune iscrizioni Messapiche*.
- AnnEp.** = *L'Année épigraphique* (In „Revue archéol.”). Paris.
- AnVales.** = Anonymus Valesianus (In edit. Amm. de Gardthausen, vol. II, p. 280—305 și In MGH, AA, vol. IX).
- App.** = Appianos, *Hannibalica, Illyrica, Macedonica, Bellum civile* (edit. L. Mendelsohn. Lipsca, Teubner, I—II, 1879—1881).
- ApRhod.** = Apollonios Rhodios (ed. R. Merkel, Lipsca, Teubner, 1854).
- Apullen** = Max Mayer, *Apulien vor und während der Hellenisierung*. Lipsca, 1914.
- ArchDelt.** = *Archaiologikón Deltion*. Atena.
- ArchEph.** = *Archaiologikè Ephemeris*. Atena.
- ArchErt.** = *Archeologiai Értésitö*. Budapesta.
- ArchEsp.** = *Arch vo Español de arqueologia*. Madrid.
- ArchFAlb.** = *Archaeologische Forschungen in Albanien*, C. Praschniker—A. Schober, Viena, 1919 (SBK, Antiquarische Abteilung, VIII).
- ArchIug.** = *Archaeologia Iugoslavica*. Belgrad (Beograd), I 1954, II 1956, III 1959, IV 1963, V 1964, VI 1965.
- Arr. Anab** = Arrianos, *Anabasis* (ed. A. G. Roos. Lipsca, Teubner, 1907).
- Athen.** = Athenaios Naucratis, *Dipnosophistae*, libri XV (rec. G. Kaibel. Lipsca, Teubner, I—III, 1890).
- AttIMemOn.** = *Atti e Memorie del VII Congresso Internaz. di Scienze Onomastiche*. Firenze—Pisa, 1961.
- Aur. Vlet.** = Sextus Aurelius Victor, *Liber de caesaribus, sequitur Epitome de caesaribus* (rec. Frarc. Pichlmayr. Lipsca, Teubner, 1911).
- BACTH** = *Bulletin archéologique du Comité des travaux historiques*. Paris.
- Barkóczy** v. Brigetio.
- BB** = *Beiträge zur Kunde der indogermanischen Sprachen* (Ad. Bezzenger). Göttingen, I—XXX, 1877—1907.
- BCH** = *Bulletin de correspondance hellénique*. Paris, I 1877 și urm.
- Bechtel** v. GrPN.
- Berat** = Carl Patsch, *Das Sandschak Berat in Albanien*. Viena, 1904 (SBK, Antiquar. Abteil., III).
- BevDalm.** = Géza Alföldy, *Bevölkerung und Gesellschaft der römischen Provinz Dalmatien*. Budapesta, 1965, 233 p.
- BIAB** = *Bulletin (Izvestiia) de l'Institut archéologique bulgare*. Sofia, I 1921 și urm.
- BL** = *Bulletin Linguistique*. București.
- BonnJb.** = *Bonner Jahrbücher*. Bonn.
- BpR** = *Budapest régiségei [Antichitățile Budapestei]*. Budapesta.
- BRGK** = *Bericht der römisch-germanischen Kommission*. Frankfurt a.M., I 1905 și urm.
- Brigetio** = L. Barkóczy, *Brigetio* (DissPann. II 22), Budapesta, 1951.
- Brunšmid** = v. InsMDalm.

- BSA** = Annual of the British School at Athens.
- BSAB** = Bulletin (Izvestiia) de la Société archéol. bulgare. Sofia, I 1910—VII 1919.
- BullComm.** = Bullettino della Commissione archeologica comunale di Roma.
- BullDalm.** = Bullettino di archeologia e di storia dalmata (din a. 1920 : Bulletin d'archéologie et d'histoire dalmate, Vjesnik za arheogiju i historiju dalmatinsku), red. Fr. Bulić (M. Abramić). Spalato (Split, Salona).
- BulTlr.** = Buletin i Universitet shtetëror të Tiranës. Seria shkencat shoqërore, 2, 1962.
- BzN** = Beiträge zur Namenforschung. Heidelberg.
- Caes.** = C. Iulius Caesar, *Commentarii de bello Gallico. De bello civili* (ed. B. Kübler. Lipsca, Teubner, 1908).
- CAH** = Cambridge ancient history.
- CassDio** = Cassius Dio Cocceianus (ed. U. Ph. Boissevain. Berlin, Weidmann, I—IV, 1901—1926).
- Casslod.** = Cassiodorus (ed. Migne, *Patrologia Latina*, vol. 69, 70 ; in MGH, AA, XII).
- CatBrMus.** = Catalogue of the greek coins in the British Museum. Thessaly to Aetolia. Londra, 1883.
- CeltSpr.** = Alfred Holder, *Alt-celtischer Sprachschatz*. Lipsca, Teubner, I 1896 (A—H), II 1904 (I—T), III 1914 (U—Z și „Nachträge”).
- CereLg.** = Cercetări de lingvistică. Cluj, I 1956 și urm. (II 1957, p. 243—250 „Numele de localități în tăblițele cerate din Dacia”; III 1959, p. 89—107 „Studii illirice, III, Poziția lingvistică a illirilor”; V 1960, p. 166—176 recenzie cărții SprAIII).
- Chattaba** = J.-A. Alquier, *La Chattaba et les grottes à inscriptions latines du Chattaba et du Taya*. Constantine, 1929 (citată în AnnEp).
- Cic.** = Cicero (ed. C.F.W. Müller. Lipsca, Teubner, I—IV, 1878—1893).
- CIG** = Corpus Inscriptionum Graecarum. Berlin (ed. Aug. Boeckh, I 1828, II 1843, III 1853 J. Franz, IV 1877 E. Curtius—Ad. Kirchhoff).
- CIL** = Corpus inscriptionum Latinarum. Berlin.
- CIM** = Corpus inscriptionum Messapicarum, ed. Fr. Ribezzo, in RIGI VII 1923 (nr. 1—36), IX 1925 (nr. 37—70), X 1926 (nr. 71—106), XVI 1932 (nr. 107—138), XIX 1935 (nr. 139—160, 161—192) [cf. *infra*, p. 52].
- CIPh.** = Classical Philology.
- Const. Porph.** = Constantinus Porphyrogenetos.
- CRAI** = Comptes-rendus de l'Académie des inscriptions. Paris.
- Curt.** = Curtius Rufus.
- Dacia** = Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie. București, I 1924—XII 1948. Nouvelle série, Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, I 1957 (1958) și urm.
- DACL** = Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie, publié par F. Cabrol—H. Leclercq. Paris, I 1924, II 1910, III 1913, IV 1920, V 1922 și urm.
- DAW** = Denkschriften der Akademie der Wissenschaften. Viena.
- Deecke** = v. RhM.

- Diadora** == Glasilo arheološkog Muzeja u Zadru. Organ du Musée archéologique de Zadar (Zara), I 1959 (1960), II 1960–1 (1962), III 1965. v. MakLith.
- Dimitsas**
- Diod.** == Diodorus Siculus, *Bibliotheca Historica* (ed. L. Dindorf. Lipsca, Teubner, I–V, 1866–1868).
- Dion. Perleg.** == Dionysios Periegetes (In GGM, I).
- DissPann.** == Dissertationes Pannonicae. Budapesta.
- DI.Z** == Deutsche Literaturzeitung.
- Dobó** v. InsPannD.
- Doclea** == Picro Sticotti, *Die römische Stadt Doclea in Montenegro*. Viena, 1913 (SBK, Antiq. Abteil., VI).
- Dolj.** == Dolgozatok – Travaux. Kolozsvár (Cluj), I–X, 1910–1919 (IX p. 1–68 : Buday A. „Régészeti kutatás Albániában” [Cercetări arheologice in Albania]).
- Durrbach** v. InsDelos.
- EDR** == Ephemeris Dacoromana. Annuario della Scuola Romana di Roma, I–X, 1923–1945 (I p. 57–252 : G. G. Mateescu „I Traci nelle epigrafi di Roma”; II p. 223–238 „Nomi traci nel territorio scito-sarmatico”; III 1925, p. 129–258 : R. Vulpe „Gli Illirii dell’Italia imperiale romana” [cf. *infra*, p. 71]; VIII 1938, p. 105–232 : I. I. Russu „Macedonica. Onomasticon Mædonicum”).
- EphEplgr.** == Ephemeris Epigraphica. Berlin, I–IX, 1872–1913.
- Eplt.** == Epitome (Liv.).
- Eutr.** == Eutropius, *Breviarium ab urbe condita* (ed. Fr. Ruehl. Lipsca, Teubner, 1887).
- Farlati** v. IISacr.
- Fest.** == Sextus Pompeius Festus, *De verborum significatu, cum Pauli Epitome* (ed. W. M. Lindsay. Lipsca, Teubner, 1913).
- FHG** == Fragmenta historicorum Graecorum (ed. C. et Th. Müller. Paris, Didot, I 1885, II 1878, III 1883, V 1885).
- Flor.** == L. Annaeus Florus, *Epitome libri II* (ed. O. Rossbach. Lipsca, Teubner, 1896).
- FrGrH** == Die Fragmente der griechischen Historiker, von Felix Jacoby. Berlin, I 1923, II 1926 ; Leiden, III 1940.
- Front.** == Sex. Iulius Frontinus, *Strategematicon libri IV* (ed. Andreas Dederich. Lipsca, Teubner, 1855).
- FührZara** == Führer durch das k.k. Staatsmuseum in S. Donato in Zara. Viena, 1912.
- GDI** == Sammlung der griechischen Dialektinschriften, herausg. Hermann Collitz. Göttingen, I 1884, II 1899, III 1888, IV 1886.
- Germania** == Germania. „Korrespondenzblatt”, apoi „Anzeiger” der römisch-germanischen Kommission. Berlin, I 1917 și urm.
- GGM** == Geographi Graeci minores (ed. C. Müller. Paris, I 1882).
- Gl.** == Glotta. Zeitschrift für griechische und lateinische Sprache (P. Kretschmer, F. Skutsch, W. Kroll, R. Meister etc.). Göttingen, I 1909 și urm.

Glasnik	=	Glasnik zemalskog muzeja u Bosni i Hercegovini. Sarajevo.
Greg. Magn.	=	Gregorii I Papae <i>Regestrum epistolarum</i> , I—II (ed. P. Ewald—L. M. Hartmann, in MGH, Epist. I—II, 1891, 1899).
Gronovszky		v. NomPann.
GrOskUmbr.	=	Robert v. Planta. <i>Grammatik der oskisch-umbrischen Dialekte</i> . Strassburg, I 1892, II 1897.
GrPN	=	Fr. Bechtel, <i>Die historischen Personenamen des Griechischen bis zur Kaiserzeit</i> . Halle, 1917.
HarvStud.	=	Harvard Studies in Classical Philology.
Hdt.	=	Herodotos, <i>Historiae</i> (ed. Dietsch—Kallenberg. Lipsca, Teubner, I—II, 1939).
Head		v. HistNum.
Herzeg.	=	Carl Patsch, <i>Historische Wanderungen im Karst un an der Adria</i> , I Die Herzegovina einst und jetzt. Viena, 1922.
Heuzey		v. MissMac.
Hieroel.	=	Hierocles, <i>Synecdemos</i> (ed. A. Burckhardt. Lipsca, Teubner, 1893).
HistAug.	=	Scriptores Historiae Augustae (ed. E. Hohl. Lipsca, Teubner, I—II 1927; ed. II 1955).
HistNum.	=	Barklay V. Head, <i>Historia nummorum</i> . A Manual of Greek Numismatics, ed. II. Oxford, 1911.
Hoffiller		v. InsJug.
Holder		v. CeltSpr.
Hsch.	=	Hesychios Alexandrin., <i>Lexicon</i> (post Ioannem Albertum, recens. Mauricius Schmidt. Jena, I—V, 1858—1868).
IEW	=	Julius Pokorny, <i>Indogermanisches etymologisches Wörterbuch</i> . Berna—München, 1948—1959, 1183 p. [cf. WP și <i>infra</i> , p. 89].
IF	=	Indogermanische Forschungen (K. Brugmann, W. Streitberg etc.). Strassburg (—Berlin). I 1892 și urm.
IG	=	Inscriptiones Graecae. Berlin (IG ² = editio minor).
IGB	=	Inscriptiones Graecae in Bulgaria repertae (G. Mihailov). Sofia, I—IV 1956—1966.
IGR	=	Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes. Paris.
IJ	=	Indogermanisches Jahrbuch (A. Thumb, W. Streitberg), I 1915 și urm.
ILCV	=	Inscriptiones Latinae Christianae veteres, edid. E. Diehl. Berlin, I 1924, II 1927, III 1931.
IIGN	=	Hans Krahe, <i>Die alten Balkanillyrischen geographischen Namen</i> . Heidelberg, 1925 (Indogermanische Bibliothek, herausg. H. Hirt—W. Streitberg, III/7, 128 p. [cf. <i>infra</i> , p. 73]).
IIPN	=	Hans Krahe, <i>Lexicon allillyrischer Personennamen</i> . Heidelberg, 1929 (Indogerm. Bibl., III/9, 174 p. [cf. <i>infra</i> , p. 73]).
IIIaer.	=	D. Farlati, <i>Illyricum sacrum</i> , 8 vol. Venetia, 1751—1775 (citată după SprAIII).
ILS	=	Inscriptiones Latinae selectae, ed. H. Dessau. Berlin, I 1892, II 1902, III 1916.
InsAlg.	=	Inscriptiones latines d'Algérie. Paris.
InsDelos	=	Inscriptiones de Délos, publ. par F. Durrbach. Paris, 1926.

- InsJug.** = Antike Inschriften aus Jugoslawien. I Noricum und Pannonia Superior. Bearb. v. V. Hoffiller—B. Saria. Zagreb, 1938.
- InsLlug.** = Inscriptiones Latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMXI. et MCMLX repertae et editae sunt (Anna et Jaro Šašel). Ljubljana, 1963 (Situla, 5; cf. SCIV, XV 1964, p. 153—157).
- InsMDalm.** = J. Brunšmid, *Die Inschriften und Münzen der griechischen Städte Dalmatiens*. Viena, 1898 (Abhandlungen des arch.-epigraph. Seminars, XII).
- InsOlymp.** = W. Dittenberger—K. Purgold, *Die Inschriften von Olympia*. Berlin, 1896.
- InsOstg.** = Inschriftensammlung zur Geschichte der Ostgermanen, herausg. O. Fiebiger—L. Schmidt. I 1917 (DAW, 60, 3), II 1939 (DAW, 70, 3).
- InsPannD** = Arpadus Dobó, *Inscriptiones extra fines Pannoniae Daciaeque reperlae ad res earundem provinciarum pertinentes* (DissPann., I 1), ed. II. Budapesta, 1940.
- InsWürt.** = Die römischen Inschriften und Bildwerke in Württemberg, ed. II (Haug—Sixt). Stuttgart, 1914.
- Iord.** = Iordanes, *Romana et Getica* (rec. Th. Mommsen, MGH, AA, V/1. Berlin, 1882).
- IPE** = Inscriptiones antiquae orae septentrionalis Ponti Euxini Graecae et Latinae, ed. B. Latyšev. Petrograd (Petersburg, Leningrad), I 1885, ed. II 1916, II 1890, IV 1900.
- IsAlb.** = P. C. Sestieri, *Iscrizioni latine d'Albania*. Studi e Testi, Archeologia, 1, Roma—Tirana, 1943.
- IsMs** = Inscriptiones Messapicae (v. StMs).
- ItA** = Itinerarium Antonini (In *Itineraria Romana*, ed. K. Miller. Stuttgart, 1916).
- ItH** = Itinerarium Hierosolymitanum.
- Iust.** = M. Iunianus Iustinus, *Epitoma historiarum Philippicarum Pompei Trogi* (recens. Fr. Ruchl. Lipsca, Teubner, 1907).
- JAI** = Jahrbuch des deutschen archaeologischen Instituts. Berlin, 1886 și urm.
- JbAlt.** = Jahrbuch für Altertumskunde. Viena, I 1907—VI 1913.
- JHS** = The Journal of hellenic Studies. Londra, I 1881 și urm.
- JÖAI** = Jahreshfte des österreichischen archaeologischen Instituts. Viena, I 1898 și urm. (1938—1944: Wiener Jahreshfte).
- JRS** = The Journal of roman Studies. Londra, I 1911 și urm.
- Krabec** = v. III GN, III PN, Spr III.
- Kretschmer, Einl.** = Paul Kretschmer, *Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache*. Göttingen, 1896 [cf. *infra*, p. 68].
- KZ** = Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung (A. Kuhn). Berlin, I 1852 și urm.
- LatEN** = Wilhelm Schulze, *Zur Geschichte lateinischer Eigennamen*. Göttingen, 1904 (Abhandlungen der Gesellschaft der Wissenschaften, phil.-hist. Klasse, V; reeditat 1933 [cf. *infra*, p. 70]).
- LaurAq.** = Laureae Aquincenses memoriae Valentini Kuzsinszky dicatae. Budapesta, 1938 (DissPann., II 10; p. 3—7: A. Betz „Illyrisch-keltisches aus dem ager Carnuntinus”).

- LexMyth.** = Ausführliches Lexikon der griechischen und römischen Mythologie (W. H. Roscher). Leipzig, 1884–1937.
- LgMess.** = Dr. Francesco Ribezzo, *La lingua degli antichi Messapi*. Napoli, 1907, 104 p. [cf. *infra*, p. 70].
- LibCol.** = Liber coloniarum, ed. C. Lachmann, *Gromatici veteres* (In „Schriften der römischen Feldmesser“, I, Berlin, 1848, p. 209–262).
- Lika** = C. Patsch, *Die Lika in römischer Zeit*. Viena, 1900 (SBK, Antiq.-Abteil., I).
- LimbaTrD** = I. J. Russu, *Limba traco-dacilor*. București, 1959, 131 p., ed. II, 1967, 230 p.
- LimOest.** = Der römische Limes in Oesterreich. Viena, I 1900 și urm.
- Liv.** = Titus Livius, *Ab urbe condita* (rec. W. Weissenborn. Lipsca, Teubner, ed. II, vol. I–V, 1905–1906).
- Lue.** = M. Annaeus Lucanus, *Bellum civile* (Pharsalia, ed. C. Hosius. Lipsca, Teubner, 1913).
- Lucian.** = Lucianus Samosatensis, *Opera* (rec. C. Jacobitz. Lipsca, Teubner, I–III, 1860–1861).
- Lucl.** = C. Lucilius, *Carmina* (rec. F. Marx. Lipsca, Teubner, I–II, 1904–1905).
- Lycophr.** = Lycophron, *Alexandra*, Scholia vetera (rec. G. Kinkel. Lipsca, Teubner, 1880).
- Maer.** = Macrobius (rec. Fr. Eyssenhardt. Lipsca, Teubner, ed. II, 1893).
- MAGW** = Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien.
- MainzZt.** = Mainzer Zeitschrift. Mainz.
- MakLith.** = Marg. Dimitsas, *Makedonia en lithois* . . . Atena, 1896.
- MatArb.** = Materiale și cercetări arheologice. București, I 1953, II 1956, III 1957, IV 1957, V 1959, VI 1959, VII 1961, VIII 1962.
- Mayer, A.
Mela = Pomponius Mela, *De chorographia libri III* (rec. C. Frick. Lipsca, Teubner, 1880).
- MGGW** = Mitteilungen der geographischen Gesellschaft in Wien.
- MGH, AA** = Monumenta Germaniae historica. Auctores antiquissimi. Berlin.
- Michel
Mionnet = T. E. Mionnet, *Description des médailles antiques grecques et romaines*. Paris, I–VI, 1807–1813; S(upp)lement) I–IX, 1818–1837.
- MissMae.** = Léon Heuzey, *Mission archéologique en Macédoine*. Paris, 1867.
- MnChar.** = MNHMHG XAPIN. Gedenkschrift Paul Kretschmer. Viena, I 1956, II 1957.
- Mócsy
Mommsen
MonEpSe. = Monumente epigrafice și sculpturale ale Muzeului Național de Antichități, Gr. G. Tocilescu, București, I 1902, II 1908.
- MonnGr.** = Imhoof–Blumer, *Les monnaies grecques*. Amsterdam, 1883.
- NomPann.** = Iván Gronovszky, *Nomina hominum Pannonica certis gentibus adsignata* (DissPann, I 2). Budapesta, 1933.
- NotDign.** = Notitia Dignitatum (ed. Otto Seeck. Berlin, 1876).
- NotSe.** = Notizie degli scavi di antichità. Roma (Accademia dei Lincei).

- NvRlc.** = Fr. Ribezzo, *Nuove ricerche per il CIM*. Roma, 1944, 205 p. [cf. *infra*, p. 76].
- NZ** = Numismatische Zeitschrift. Viena.
- OGIS** = *Orientalis Graeci inscriptiones selectae*, ed. W. Dittenberger. Lipsca, I 1903, II 1905.
- Omd** = Omagiu lui C. Daicovicu, București, 1960.
- Oros.** = Paulus Orosius, *Historiarum adversus paganos libri VII* (rec. C. Zangemeister. Lipsca, Teubner, 1889; *Corpus scriptorum ecclesiasticorum Latinorum*, V 1882, Viena.
- OrR** = Originea românilor, de Al. Philippide. Iași, I 1925, II 1928.
- Ovld.** = P. Ovidius Naso (edit. R. Ehwald, Fr. W. Lewy, Fr. Walt. Lipsca, Teubner, 1891 și urm.).
- Pais** = v. Add. CIL V.
- Pann.** = A. Mócsy, *Die Bevölkerung von Pannonien bis zu den Markomannenkriegen*. Budapesta, 1959, 276 p. [cf. *infra*, p. 37].
- Parlangèli** = v. StMs.
- Patsch** = v. Berat, Herzeg., Lika.
- Pauli** = v. AltItF.
- Philippide** = v. OrR.
- PhW** = *Philologische Wochenschrift*.
- PID** = *The prae-italic dialects of Italy*. Londra, 1933, vol. II (part III) „the raetic, lepontic, gallic, east italic, messapic and sicil. inscriptions”, ed. J. Whatmough; vol. III indices.
- PIR** = *Prosopographia imperii Romani saec. I, II, III. Iteratis curis* ed. E. Groag—A. Stein. Berlin—Lipsca, I 1933 (A—B), II 1936 (C), III 1943 (D, E, F), IV fasc. 1, 1952, fasc. 2, 1958.
- Planta** = v. GrOskUmbr.
- Plin.** = C. Plinius Secundus, *Naturalis historia* (rec. Lud. Iahnus. Lipsca, Teubner, I—VI, 1870).
- Plut.** = Plutarchos, *Vitae parallelae* (rec. C. Sintenis. Lipsca, Teubner, I—V, 1906).
- Pokorny** = v. IEM, WP.
- Polyaen.** = Polyaenos, *Strategematon libri VIII* (rec. Ed. Woelfflin—I. Melber. Lipsca, Teubner, 1887).
- Polyb.** = Polybios, *Historiae* (ed. Th. Büttner—Wobst. Lipsca, Teubner, I—IV, 1904—1905).
- PompTrog.** = v. Iustinus.
- Prakt.** = *Praktika tes en Athenais archaeolog. hetaireias*. Atena.
- Praschniker** = v. ArchFAlb.
- Proe.** = Procopios Caesariensis (ed. J. Haury. Lipsca, Teubner, 1905, 1906, 1913; ed. G. Wirth, 1961—1964).
- Prop.** = Propertius (ed. C. Hosius. Lipsca, Teubner, 1911).
- Ptol.** = Claudius Ptolemaios, *Geographia* (rec. C. Müller, Paris, Didot. I/1 1883, I/2 rec. C. Th. Fischer, 1901; ed. Wilberg—Grahoh, Essendiae, 1844).
- Rav.** = *Ravennatis Anonymi Cosmographia*, in *Itineraria Romana*, vol. II, ed. J. Schnetz. Lipsca, Teubner, 1940.

- RE** == *Real-encyclopädie der classischen Allertumswissenschaft* (Pauly—Wissowa—Kroll etc.). Stuttgart, I 1893 și urm.; RE S. = Supplementband.
- RechSal.** == *Recherches à Salonc*. Copenhaga, I 1928, II 1933.
- RecInsGr.** == *Recueil d'inscriptions grecques*, par Charles Michel. Bruxelles, 1900; suppl. 1912—1927.
- REG** == *Revue des études grecques*. Paris.
- REIE** == *Revue des études indoeuropéennes* (V. Bănățeanu). București, I 1938, II 1939, III 1943, IV 1947.
- RendLinc.** == *Atti della Accademia nazionale dei Lincei. Rendiconti classe di scienze morali, storiche e filologiche*. Roma.
- RendLomb.** == *Rendiconti dell'Istituto Lombardo*. Milano.
- RevLg.** == *Revue de Linguistique*. București, I 1956 și urm.
- RhM** == *Rheinisches Museum*. Bonn (vol. XXXVI, XXXVII, XL, XLIII studiile lui Deecke, *infra*, p. 66).
- Ribezzo v. CIM, LgMess., NvRic.
- RIEB** == *Revue internationale des études balkaniques*. Belgrad, 1934—1936.
- RIGI** == *Rivista indo-greco-italica* (ed. Fr. Ribezzo). Neapole, I 1917—XXXI 1937 [cf. CIM].
- RLV** == *Reallexikon der Vorgeschichte* (M. Ebert). Berlin, I—XV, 1924—1932.
- RM** == *Mitteilungen des deutschen archaeologischen Instituts, roemische Abteilung*. Roma, I 1886 și urm.
- Saria v. InsJug.
- SB** == *Sitzungsberichte*.
- SBK** == *Schriften der Balkankommission*. Viena.
- SBW** == *Sitzungsberichte der Akademie*. Viena.
- Schlosser v. AltGrM.
- Schober v. ArchFAlb.
- Schol.** == *Scholia*.
- Schulze v. LatEN.
- SCIV** == *Studii și cercetări de istorie veche*. București, I 1950 și urm.
- SCL** == *Studii și cercetări lingvistice*. București, I 1950 și urm.
- Seyl.** == *Scylax, Periplus* (In GGM, I).
- Seymn.** == *Scymnos, Periplus* (In GGM, I).
- SEG** == *Supplementum epigraphicum Graecum*, ed. J. Hondius. Lugdunum Batavorum (Leiden), I 1923 și urm.
- Sen.** == *Seneca*.
- Sestieri v. IsAlb.
- Sitt.** == *Silius Italicus, Punica* (ed. Lud. Bauer. Lipsca, Teubner, I—II, 1890, 1892).
- Socrat.** == *Socrates, Historia ecclesiastica* (Patrol. Gracca, 67).
- Sozom.** == *Sozomenos, Historia ecclesiastica* (Patrol. Graeca, 67).
- Spom.** == *Spomenik Srpska kral. Akadem.*, Belgrad (material epigrafic-arheologic privitor la illiri și Illyria: XXXIX 1903, XLII 1905, XLVII 1909, LXXI 1931, LXXV 1933, LXXVII 1934, LXXXVIII 1938, XCIII 1940, XCV III 1948).

- SprAll.** = Anton Mayer, *Die Sprache der alten Illyrier*. I Einleitung, Wörterbuch der illyrischen Sprachreste, 1957, VIII + 364 p.; II Etymologisches Wörterbuch des Illyrischen, Grammatik der illyrischen Sprache, 1959, IV + 263 p. Wien (Österreichische Akademie der Wissenschaften, SBK, Linguistische Abteilung, XV, XVI) [cf. *infra*, p. 79].
- SprIII.** = Hans Krahe, *Die Sprache der Illyrier*. I, Die Quellen, Wiesbaden, 1955, 120 p.; II, Die messapischen Inschriften (C. de Simone), Die messapischen Personennamen (J. Untermann), 1964 [cf. *infra*, p. 77].
- StAlb.** = Studia Albanica. Tirana, 2, 1965.
- Starinar** = Starinar. Organ arheološkog društva u Beogradu. Belgrad.
- St.B.** = Stephani Byzantini *Ethnicorum* quae supersunt (rec. Aug. Meineke. Berlin, Reimer, 1849).
- StCl.** = Studii clasice. București, I 1959—X 1968.
- Sticotti** = v. Doclea.
- StMe.** = Oronzo Parlangeli, *Studi Messapici* (Iscrizioni, lessico, glosse e indici). Milano, 1960, 473 p., XIII pl. (Memorie dell'Istituto Lombardo—Accademia di scienze e lettere, classe lettere, vol. XXVI).
- Str.** = Strabo, *Geographica* (rec. Aug. Meineke. Lipsca, Teubner, I—III 1866—1877).
- StudDec.** = Izsledvaniiia v čest na akad. D. Dečev. Studia in hono cm acad. D. Decev. Sofia, 1958, 788 p.
- Styberra** = D. Vučković—Todorović, *Styberra*, Beograd (Belgrad), 1964.
- Suet.** = C. Suetonius Tranquillus, *De vita caesarum* libri VIII (rec. Max. Ihm, Lipsca, Teubner, 1908).
- Suld.** = Suidas, *Lexicon* (ed. A. Adler. Lipsca, Teubner, I—IV 1928—1938).
- Syll.** = Sylloge inscriptionum Graecarum, ed. Guil. Dittenberger, editio III. Lipsca, I 1915, II 1917, III 1920, IV 1920—3 (edit. II, vol. I 1896, II 1900).
- Šašel** = v. InsLJug.
- TabIguv.** = Tabulae Iguvinae (ed. Iac. Devoto. Roma, 1937).
- TabP.** = Tabula Peutingeriana (In *Itineraria Romana*, ed. K. Miller, 1916).
- ThLL** = Thesaurus linguae Latinae. Lipsca, Teubner, I 1900 și urm.
- Thuc.** = Thucydides (rec. C. Hude. Lipsca, Teubner, 1905).
- Tibull.** = Tibullus (rec. M. Haupt. Berlin, 1897).
- Tocilescu** = v. MonEpSc.
- UD** = Th. Mommsen, *Die unteritalischen Dialekte*. Lipsca, 1850 [cf. *infra*, p. 64].
- Val. Max.** = Valerius Maximus, *Factorum et dictorum memorabilium* libri IX (rec. C. Kempf. Lipsca, Teubner, 1886).
- VasIns.** = P. Kretschmer, *Die griechischen Vaseninschriften ihrer Sprache nach untersucht*. Gütersloch, 1894.
- Vell.** = C. Velleius Paterculus, *Ex historiae Romanae* libris II quae supersunt (ed. C. Halm. Lipsca, Teubner, 1909).

VibSeq.	=	Vibius Sequester (in <i>Geographi Latini minores</i> , ed. Riese, 1878, p. 145—158).
VjesDalm.		v. BullDalm.
VjesHrv.	=	Vjesnik hrvatskog arheološkog društva. Zagreb.
Vučković		v. Styberra.
Whatmough		v. PID.
WMBH	=	Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Herzegowina. Wien, I—XIII 1889—1916 (IX 1904, X 1907, XI 1909, XII 1912).
WP	=	Alois Walde—Julius Pokorny, <i>Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen</i> . Berlin, I—III, 1927—1932 [cf. <i>infra</i> , p. 89].
ŽivAnt.	=	Živa Antika (Antiquité vivante). Skoplje, I 1951 și urm.
ZN	=	Zeitschrift für Numismatik. Berlin, I 1874 și urm.
Zon.	=	Ioannes Zonaras, <i>Epitome historiarum</i> (ed. Lud. Dindorf. Lipsca, Teubner, I—VI, 1868—1875).
Z(O)NF	=	Zeitschrift für (Orts)Namenforschung (Jos. Schnetz). München, I 1925 și urm.
Zos.	=	Zosimos, <i>Historia nova</i> (ed. Lud. Mendelsohn. Lipsca. Teubner, 1887).

B) CUVINTE ȘI NUME GEOGRAFICE

a.	= anul	germ.	= german(ic)
adj.	= adjectiv	Germ.	= Germania (provincie)
ags.	= anglosaxon	got.	= gotic
ahd.	= althochdeutsch	gr.	= grec(esc)
alb.	= albanez	i.-e.	= indo-european
arm.	= armenesc	idg.	= indogermanisch
av.	= avestic	ill.	= illir(ic)
Bbl.	= Beiblatt (in JÜAI)	Inf.	= Inferior
celt.	= celtic	ins.	= insula
cer.	= tabula cerata (CIL., III, p. 924—960)	iran.	= iranian (persan)
cymr.	= cymric	jud.	= județ
dac.	= dac(ic)	lat.	= latin(esc)
Dalm.	= Dalmatia	let.	= leton
der.	= derivat	lit.	= lituan
epir.	= epirotic	loc.	= localitate
ethn.	= ethnicon	m.	= masculin (antropon.)
etim.	= etimologie	mac.	= macedonean
f.	= feminin	mess.	= messapic
fict.	= fictiv (nume)	mhd.	= mittelhochdeutsch
fl.	= flumen (curs de apă)	Moes.	= Moesia
frig.	= frigidian	ms.	= manuscris
gall.	= gallic	nhd.	= neuhochdeutsch
		opp.	= oppidum (localitate)

Pann.	= Pannonia	v. bret.	= vechi breton
pers.	= persan	v. ind.	= vechi indic (sanscrit).
pop.	= populație (trib illir)	v. irl.	= vechi irlandez
rom.	= românesc	v. isl.	= vechi islandez
s.	= supplementum	v. nord.	= vechi nordic
sem.	= semit(ic)	v. pers.	= vechi persan
sl.	= slav(on)	v. pr.	= vechi prusian
stat.	= statio	v. sax.	= vechi saxon
Sup.	= Superior (ca provincie romană)	v. sl.	= vechi slav(on)
tr.	= trac(ic)	ven., Ven.	= venet, Veneția
v.	= vezi (înainte de altă abrev. = vechi)		

C) SEMNE CONVENȚIONALE

cifrele *cursive* între paranteze drepte [1, 2, 3 etc.] indică numărul „de ordine” al personajelor (ori localităților) cu același nume (*infra*, p. 161);

astericul* înaintea unui cuvânt (**bheidh-*, **gen-*) indică o formă presupusă, reconstituită; semnificația unui asteric, sau două, ori (?) după un nume propriu illir este indicată *infra*, p. 160; numele urmate de † ori între [], cf. p. 74, 160;

două grupe de cifre separate de un punct, după IsMs. (7.12; 23.14 etc.) indică numărul de ordine al inscripțiilor messapice din IsMs. (Parlangèli).

Partea I

POPULAȚIA ȘI LIMBA

Studiul istoric-etimologic al limbii și numelor
proprii. Romanizarea

ILLIRII ÎNAINTE DE OCUPAȚIA ROMANĂ

Bibliografia generală. Informații scrise. Illyrioi și Illyria. Triburile. Imigrarea. Tipul somatic. Structura psihică, mentalitatea, felul de viață. Așezările. Religia. Granița etnică, vecinii. Istoria. Expansiunea romană. Illirii în Italia (Messapii, Apuli, Iapygi).

În vederea unei cit mai ample și juste orientări, necesare în prealabil, asupra populațiilor illire, sînt prezentate informații cu privire la teritoriu, nume, triburi, cultură și istorie, care înlesnesc înțelegerea etapelor dezvoltării și transformările, dispariția populației și a limbii ei vechi indo-europene. Nu este necesară, de altfel nici posibilă, o expunere detaliată a unor date și fapte ce se găsesc în lucrările ample de documentare și sinteză, mai vechi sau recente, a căror prezentare integrală ori rezumare ar ocupa un spațiu grafic foarte întins. Bibliografia asupra illirilor balcanici (ca și a celor italici) este de o bogăție impozantă; scrierile principale de ordin general asupra lor și a Illyriei (Illyricum), privind în special perioada ocupației romane, cu vastă documentare și indicații detaliate, sînt (în ordinea cronologică a apariției lor):

G. Zippel, *Die römische Herrschaft in Illyrien bis auf Augustus*, Lipsca, Teubner, 1877, 312 p.;

P. Kretschmer, *Eint.*, cap. VIII, p. 244—282 (die illyrischen Stämme; cf. *infra*, p. 68—69);

C. Schütl, *Untersuchungen zur Geschichte der alten Illyrier*, Dissert. Breslau, 1910;

N. Vulić, *Illyricum*, în RE, IX (1914), col. 1085—1088;

C. Praschniker, în JÖAI, XXI—XXII 1922—1924, Bbl. 2—224 (Muzakhia und Malakstra, Albania).

Schrader-Nehring, *Illyrier*. în *Reallexikon der indogermanischen Altertumskunde*, I (1923), p. 535—537 [cf. *infra*, p. 71];

S. Casson, *Macedonia, Thrace and Illyria*, Oxford, 1926, p. 287—341;

R. Vulpe, *Gli Illirii dell'Italia imperiale romana*, în EDR, III 1925 [1926], p. 129—257 [cf. *infra*, p. 71];

N. Jokl, *Illyrier* (Sprache), în RLV, VI (1926), p. 33—48 [cf. *infra*, p. 71];

M. Fluss, *Illyrioi*, în RE S. V (1931), col. 311—345; de asemenea articolele din RE (Tomaschek, Patsch, Fluss, Vulić ș. a.) despre triburile illire, în special: *Ardiaei, Autariatae, Breuci, Daesitiales, Daorsi, Dardani, Dassaretae, Delmatae, Dindari, Diliones, Docleatae, Glindiliones, Liburni, Maezei, Pirustae, Scirtones, Taulanti*;

Préhistoire et antiquité, amplu repertoriu bibliografic, în *Ten years of Yugoslav Historiography 1945—1955*, Belgrad, 1955, p. 46—67;

A. Mayer, *SprAIII.*, I, p. 1—28 și 165—171; materialul arheologic și *infra*, p. 26.

G. Alföldy, *BevDalm.* (1965);

Simpozium o Ilirima u antičko doba (10—12 mai 1966), Sarajevo (Akademija Nauka i Umjetnosti Bosne i Herceg., V, 2, A. Benac), 1967, 214 p.

Informațiile scrise despre illirii balcanici (ca și materiale din limba lor) sînt transmise numai de izvoare literare și epigrafice greco-romane, în scriere și limbă elenică ori latină (cf. *infra*, p. 48). După temerarii navigatori greci, scriitorii cronicari-istoriografi și geografii lumii antice au început să consemneze informații răzlețe, fragmentare, laconice despre populațiile din estul Adriaticei, pe măsură ce știrile ajungeau în sfera cunoștințelor Greciei, iar popoarele „barbare” puteau să formeze obiectul interesului pentru erudiții, marinarii și publicul cultivat al vremii. O dată cu explorarea Mării Ioniene și a Adriaticei (sub acest din urmă nume se înțelegea inițial numai colțul de nord al Mării Adriatice), dezvoltîndu-se comerțul și „coloniile” (Epidamnos, a. 627; Apollonia, a. 588 ș.a.; Corcyra Melaina, Pharos ș.a. în sec. IV), urmate de pătrunderea elementelor illire în lumea elenică, devin mai numeroase știrile despre populațiile din interiorul „Illyriei”. În izvoarele narrative grecești apar mențiuni despre unii „Illyrioi” și teritoriul lor începînd din secolul al VI-lea î.e.n., la Hecataios, Herodot, apoi la Thucydides, Scylax, Scymnos, Polybios etc., scriitori, istorici, geografi, călători și anticari. În literatura latină informațiile sînt de dată mult mai tîrzie (Caesar, Cicero, Sallustius, Livius etc., la poeți și mai ales la geografii Pomponius Mela și Plinius). În scrierile grecești și latinești din teritoriile illire și dinafară păstrează informații despre legăturile politice (tratate, alianțe, biruințe etc.), economice-sociale, ori mențiuni despre personaje de frunte („regi” etc.) și alte elemente etnice din Illyria, de neam illiric, ori simple nume proprii de această obîrșie; monedele cu litere grecești bătute de triburi și căpătenii illire conțin numele acestora și diferite simboluri. Mult mai abundent, materialul arheologic (nescris) din teritoriul locuit de illiri constituie resturile concrete și directe ale culturii și vieții populare illire: așezări, fortificații, necropole, unelte de producție, produse, arme, obiecte de podoabă variate ale populației din perioada anterioară expansiunii romane, ca și după instalarea acestei ocupații. Săpăturile și descoperirile numeroase din interiorul Dalmatiei au dat rezultate de o remarcabilă bogăție și varietate.

Cu privire la materialul arheologic „preistoric” indigen (preroman): J. Evans, *Antiquarian researches in Illyricum*, în *Archaeologia*, XLVII 1884, XLIX 1885; revistele *Glasnik*, *BullDalm.*, WMBH; art. „Albanien”, „Glasinac”, „Jugoslaven” în *RLV*, I (1924), p. 94—95, IV (1926), p. 340—342, VI (1926), p. 170—172; Casson, *loc. cit.*; despre teritoriul Serbiei: M.—D. Garašanin, *Arheološka nalazišta u Srbiji*, Belgrad, 1951, p. 9—105; în general: *Archaeologische Karte von Jugoslaven* (Vulić, Saria ș. a.), Belgrad, 1937 și urm. Al. Stipčević, *Arte degli Illiri*, Milano, 1963, 58 p., 75 pl.

Illyrioi și Illyria sînt noțiuni etno-geografice și lingvistice de accepțiune și extensiune variate în diferite perioade istorice. Numele etno-lingvistic de „Illyrioi” cuprindea în antichitate (de cînd avem informații) o serie numeroasă de triburi înrudite sub raportul limbii și al culturii materiale și spirituale, cu etnonime deosebite (cf. *infra*, p. 27—30), locuind în teritoriul dintre Epir, Peninsula Istria și linia Drava—Dunăre, pînă la vest de Margus (Morava). Legende tîrzii ale mitografilor greci, alimentate

probabil și de fantezia vreunor elemente mai cultivate, a aristocrației tribale și a patrioților din Illyria, au confecționat un „eponim” strămoș al tuturor clanurilor, pe „Illyrios”, care, spre a se integra în „sistemul” mitografic al Greciei, a fost declarat „fiu (în chip de șarpe) al lui Cadmos și Harmoniei”, ori al lui Polyphem și al nereidei Galateia etc., ca atare „frate” al lui Keltos și Galas — Galates, al „strămoșului” Galatae-lor (prin etimologie populară: Galas — Galat-) etc.¹. Adevărat că accepțiunea și extensiunea etnică și teritorială a noțiunii de „illir” nu se poate determina cu absolută certitudine peste tot și în toate etapele istorice, recunoscându-se mai demult că „conceptul de *illyr* este din capul locului cu totul neprecizat”²; ceea ce apare firesc și verosimil avînd în vedere fluctuația și echivocul în ce privește extensiunea inițială a elementelor illire, expansiunea lor în unele teritorii din preajma Dalmatiei, Pannoniei și în Italia, ca și extinderea accepțiunii termenului de „Illyricum” în secolele II—IV e.n. (provincie romană, apoi „portorium” vama cuprinzînd Raetia, Noricum, Moesia, Dalmatia și Dacia; praefectura Illyricum sub Diocletianus, iar mai tîrziu majoritatea Peninsulei Balcanice afară de Tracia; *infra*, p. 196). În realitate însă lucrurile, mai puțin complicate și confuze decît apar, au fost în bună parte și pot fi elucidate printr-o examinare atentă a numelor proprii de clanuri și de oameni în diferitele zone illire, ținînd seamă de raportul dintre numele complexiv, de ansamblu, „Illyrioi” (generalizat) și cele cu valoare parțială, locală și semnificație restrînsă tribală (*Arđiaei*, *Breuci*, *Daesitates*, *Delmatae* etc.). Inițial, numele Illyrioi avea o accepțiune mult mai restrînsă decît este cunoscută în perioada antichității clasice greco-romane. Căpetenia Gentius este numit *rex Illyriorum* (Liv. XL 42, 1), iar geograful precizează „eo namque tractu [de la Epidaurum la Lissus] fuere Labeatae, Endirudini, Sasaei, Grabaei proprieque dicti Illyrii et Taulantii et Pyraei” (Plin. III 144); „Partheni et Dasaretæ prima eius tenent, sequentia Taulantii, Encheleae, Phaeaces dein sunt quos proprie Illyrios vocant, tum Piraei et Liburni et Histria” (Mela, II 55—56)³; dovadă că prin „Illyrii” (proprie dicti) nu se desemnau toate triburile din „Illyria” înrudite etnic și lingvistic, ci numai o parte redusă, o grupă de populații, vreo „uniune de triburi” în zona de sud a coastei dalmatine, sau chiar un singur clan mai important și puternic, de la care denumirea s-a extins asupra celorlalte⁴. După Scylax (cap.

¹ Apollodor, III 39; App., StB. ș.a.; cf. „Illyrios”, RE IX col. 1 088 și VII col. 517 (Welcker). S-a arătat că asemenea basme nu au nici o semnificație documentară-istorică, nu servesc la nimic, neputînd exprima vreo realitate etnic-socială ori lingvistică, eventual ca un ecou îndepărtat al înrudirii lingvistice de natură indo-europeană între illiri și greci, celți etc., recunoscută abia în secolul al XIX-lea de comparatistica europeană și de care anticii nu aveau nici o idee concretă.

² „Der Begriff „Illyrier“ ist von Haus aus ganz unbestimmt...” RE S.V col. 312 (Fluss).

³ R. Katičić, *Illyrii proprie dicti*, în *ŽivAnt.* XIII—XIV 1964, p. 87—97. „Die proprie dicti Illyrii waren wohl die Bewohner der Umgebung von Scodra, wo das Zentrum des ehemaligen Illyrischen Staates von Gentius lag...” (*BevDalm.*, p. 49).

⁴ Documentarea cu referințe complete privind etapele de extensiune a numelui „Illyrioi”, în *SprAllh.* I, p. 165—167; cf. evoluția asemănătoare a etnonimului „Thracēs”: *Limba TrD*, ed. II, p. 20.

22 ; 28), illirii (triburile *Bulini, Hylleis, Nestaioi, Manioi, Enchelees, Taulanti, Orici, Amantini*) se întind de la Liburni (graniță riul Titius) pînă la Chaonii epiroți. Din zona de sud a Dalmației, numele „Illyrioi” s-a generalizat la greci și mai ales la romani (în legătură cu expansiunea și cuceririle acestora), desemnînd și alte clanuri dintre Adriatica, Drava și Dunăre, pînă la vest de Margus. În accepțiunea mai largă termenul este cunoscut încă din secolul al V-lea, căci se știa că „din țara Illyrilor curgînd spre nord, riul Angros [Morava Serbica] iese în cîmpia Triballilor și se deșartă în riul Brongos [Morava]” (Hdt. IV 49). „Regatul” ardieilor sub Agron și Teuta era de asemenea „illiric”, Agron fiind regele unei părți dintre illiri (App., *Illyr.* 7), iar Gentius, ceva mai tîrziu, „rege al altor illiri” (Ἰλλυριῶν ἐτέρων βασιλεύς *ibid.* 9). Semnificația inițială a numelui de „Illyrioi” este echivocă, iar tilcuirea etimologică nu poate fi indicată încă : nu știm să i se fi dat vreo soluție acceptabilă ori măcar verosimilă ; legătura cu *Hylleis*, phyle doriană (sugerată de unii și acceptată ca ceva cert de alți erudiți moderni) este neverosimilă, din punct de vedere fonetic fiind inacceptabilă, ca rezultat al unei simple consonanțe aproximative și fortuite, fără valoare lingvistică și istorică. Este probabil că etnonimul *Illyrioi* e un cuvînt din lexicul „național” propriu illiric (nu termen de împrumut, grecesc, celtic etc.)⁵, desemnînd un anumit trib ori o grupă etnic-socială restrînsă, care s-a extins și generalizat înainte de toate în accepțiunea geografică la erudiții și „anticarii” greco-romani, care-l utilizau global pentru o serie întregă de clanuri ce aveau fiecare în parte numele etnic-„național” propriu. Mai tîrziu, sub ocupația romană, persoanele din diferite triburi utilizau nu determinativul general „Illyrius” (nu se menționează nici un „natione Illyrius” în inscripțiile din imperiu), ci pe acela deosebit și mai precis tribal, după vechile clanuri, „natione Breucus, Delmata, Deramista, Ditio, Maezeius” etc., ori al regiunii (provinciei) Dalmatia, Pannonia ⁶.

Structura socială este întemeiată pe comunitatea gentilică, înrudirea, de „spîță”, numită în latinește *gens* sau *cognatio*, „gînțile” fiind grupate în așezări mai mari sau sate (cătune) ; „Pannonii locuiau în cîmpuri ori în sate, după neamuri” spune istoricul antic ⁷. Gînțile se ramificau după familii, iar familiile erau bazate pe monogamie, prevalînd așa-numita „familie mică” ; după aceste grupări gentilic-familiale au apărut și unele nume personale de tip „gentilicium”, la liburni, iapozi și dalmati (*infra*, p. 118—119). Grupările ceva mai largi, în chip de „cantoane”, duceau o viață proprie, separată (de exemplu situații cunoscute la iapozi, pannoni etc.), legăturile tribale erau foarte libere, laxe. Forme social-politice superioare triburilor, adică niște mici „regate”, apar numai în sud-estul teri-

⁵ Numele etno-lingvistic *Thracēs* este de origine sau cel puțin de fonetism grecesc (aspirata *Th-*), *ibid.*, p. 20.

⁶ Cf. EDR, III, p. 135—159 (R. Vulpe) ; *infra*, p. 142.

⁷ App., *Illyr.* 22 οὐ πόλεις ὄκουν αἱ Παίονες οἶδε, ἀλλ' ἄγροὺς ἢ κώμας κατὰ συγγένειαν (*infra*, p. 34).

toriului illiric (la Enchelei, Ardiaei), avînd în fruntea unor asemenea „state” un βασιλεύς cu o aristocrație (*principes*, δυνάσται, *nobiles*). La țarmul Adriaticii, treapta societății gentilice este depășită prin formele unei diferențieri de clasă, apare economia diferențiată, moneda; dar majoritatea populațiilor illire erau încă în formele sociale-economice gentilice, în vremea cînd sînt invadate și ocupate de romani⁸.

Triburile. Aspectul caracteristic, important pentru structura și dezvoltarea social-politică a populațiilor de limbă și etnicitate illiră, ca și a celor traco-geto-dace și a altor grupuri de „indo-europeni”, în epoca antichității „clasice” greco-romane, era diviziunea în formații tribale mărunte, cu n u m e și alcătuirii statale (ori prestatale, uniuni de triburi) deosebite, legate între ele nu numai prin înrudire (familială, gentilică), ci și prin grai comun, tradiții și forme de cultură materială și spirituală (religie, superstiții, practici, năravuri etc.). Populațiile aparținînd diverselor triburi aveau antroponime și toponimie identice sau de același tip, nuanțate de la o zonă la alta, ceea ce ar putea să precizeze o cercetare detaliată, după repartizarea topografică a numelor proprii în interiorul „Illyriei”. Cum s-a spus, illirii nu au format vreodată o organizație politică unitară, un „stat illiric” care să cuprindă toate sau măcar majoritatea populațiilor de limbă illiră și teritoriile lor; triburile erau în permanență vrajbă și luptă între ele, la fel ca și tracii⁹, celții, germanii, slavii etc. Dintre clanurile din Illyria, unele mai puternice, sub conducerea unor căpetenii energice, au izbutit prin forța armelor sau acțiuni diplomatice să-și extindă dominația asupra unor teritorii ceva mai întinse, înglobînd cîteva seminții în uniuni și formînd un fel de principate mai mari („regate” cum le numesc greco-romanii; *supra*, p. 28). Dar discordiile, lipsa de unitate politică-militară, de coeziune au menținut fărîmițarea și slăbiciunea politică, incapacitatea de a se împotrivi expansiunii și cîmpirii romane care, profitînd de vrajele și luptele interne, a lovit pe rînd triburile și „uniunile” illire și le-a subjugat înglobîndu-le în imperiu. Numărul triburilor este mare, între 80 (cu nume naționale illire) și 100 (inclusiv cele cu nume grecești și „populațiile, locuitorii” din teritoriul unor orașe ale Dalmației): unele au avut un rol istoric, politic-militar mai de seamă (*Ardiaei, Autariatae, Breuci, Daesitiates, Delmatae, Iapudes, Labatae, Liburni, Maezei, Pirustae, Taulanti*), mai ales în desfășurarea luptei eroice de rezistență contra invaziei și subjugației romane (*Breuci, Daesitiates, Delmatae*); altele sînt cunoscute abia cu numele din mențiuni și „tabele” la autorii greci, la Plinius ori în inscripții, uneori de formă și lectură dubioasă, lacunară, deci eventual chiar existența lor este discutabilă. O listă de vreo 70 asemenea nume a fost întocmită în RE, S. V, 325—6 (Fluss), cu unele goluri

⁸ Cf. *BevDalm.*, p. 166—171.

⁹ „Neamul tracilor este cel mai numeros din toate neamurile de oameni, după inzi; dacă ar fi sub domnia unei singure căpetenii, ar fi de nelînvîs și mai puternic decît oricare popor, după părerea mea; aceasta însă este la ei foarte greu, ba chiar cu neputință de realizat; de aceea ei sînt slabi. Au nume multe și variate după regiuni...”, Hdt. V, 3; cf. *Limba TrD*, p. 17, ed. II, p. 21.

și erori; triburile din cuprinsul provinciei romane Dalmatia sînt cercetate amănunțit, în ordine topografică și cronologică (potrivit cu etapele existenței ori a dispariției lor în texte), de către G. Alföldy (*BevDalm.*, p. 33—67). Urmează un tabel alfabetic de etnonime (triburi) care sînt totodată și importante elemente de limbă (cuvinte) illire, o parte fiind explicabile etimologic și deci semnificative pentru lexicul, structura psihică, conștiința social-etnică, imaginația și iluziile comunităților populare în perioada comunei primitive (cf. *infra*, p. 93—94).

Abroi, Albanoi, Alutae, Amantes, Amantini, Andizetioi (?), Araxai, Ardiaei, Arinistae, Arthitae, Autariatae, Azali (?), Barizaniates, Bathiatai, Breuci, (Bulini (=Buni ?), Caloicinoi, Cambaioi (=Grabaei?), Caulicoi, Cavi, Cerauni (gr. ?), Chelidonioi (gr.). Cinambri Clinivates, Colapiani, Cornacates (celtic?), Daesitiales, Dardani, Dassaretae, Daversi, Delmatae Deramistae, Derbanoi, Deretini, Derini, Derrioi, Derriopes, Dezaroii (cf. Dassaretae), Dindari, Ditiones, Docleatae, Dostoneis, Dyestai, Enchelees (gr.), Enedi, Endirudini (= Interphurini?), Galabrioi, Geneatae, Glinditiones, Gotaili, Grabaei (= Cambaioi?), Haemisi (= Hippasini?), Himani, Hylleis, Hythmitai, Iapudes, Iassi, Illyri, Interphurinoi, Ismenioi (Himani?), Labeatae, Lacinienses, Liburni, Lizavates, Maezei, Manioi, Masthitae, Melcomeni, Mentores*, Narensioi, Narestini, Nestoi, Oseriates*, Osiniates*, Ozuaei, Parentini, Part(h)ini, Pasini, Pelagonoi(?), Penestae, Pertheenatai(?), Piraei (Pyr = Pleraii(?), Pirustae, Pisantini, Pleraii, Poseni, Rudini, Sardeates, Sarnoates, Sassaei, Scirtari, Selepitani, Separi, Seretes*, Siculotae, Syopioi, Syrapili*, Tariotae, Taulanti, Tenestini¹⁰; triburile illire (sau illiroide) în Italia (cf. *infra*, p. 44—46): Apuli, Calabria, Corinenses (ethn.), Dardi, Dauni, Iapyges, Messapi, Peuceti, Poediculi, Sallentini.*

Ca formații social-politice rezultate din gruparea unei mase etnolingvistice unitare, de un anumit tip indo-european (satem), triburile (cu nume de tipul antroponimelor, *infra*, p. 94) s-au constituit relativ tîrziu, posibil chiar după stabilirea populațiilor în Illyria dinarică, unde s-a produs o diferențiere și conturare a lor după condițiile geografice de aici. Identificarea teritoriilor pe care le ocupau triburile a fost făcută de cercetători adesea cu destul de largă aproximație, în baza informațiilor literare și istorico-geografice greco-romane, mai puțin după cele epigrafice din perioada ocupației romane (cf. *BevDalm.*, p. 33—165).

Imigrarea populațiilor de limbă illiră, care desigur nu erau aborigene în "Illyria", nu este cunoscută documentar, nu poate fi datată; ea pare să reprezinte ultima mișcare etnic-demografică mai însemnată în epoca pre- și protoistorică dinspre nord ori nord-est (poate din teritoriile Poloniei actuale) spre țărmul Adriaticei a unor populații de limbă indo-europeană pe cale de a deveni „Illyrioi”, sau chiar diferențiați ca atare. Ipoteze numeroase și, în chip firesc, contradictorii, se găsesc expuse în

¹⁰ Informații amănunțite despre fiecare trib illiric mai de seamă (a căror istorie și cultură, ca și limba, trebuie să fi fost identice), v. articolele respective din RE (cf. *supra*, p. 25); despre cele din provincia Dalmatia: *Klio*, 41, 1963, p. 187—195 (Einheimische Stämme und civitates in Dalmatien unter Augustus) și *BevDalm.* passim.

lucrările multor erudiți arheologi și filologi-lingviști ¹¹, unele cu pretenția de a fi oferit chiar "precizări" atribuind illirilor culturii preistorice, ca cea Lusaciană (Lausitzer-Kultur) ori cultura „cîmpurilor de urne" etc. (cf. *infra*, p. 58); ceea ce nu este necesar nici util a se repeta ori discuta aici, nu ajută cu nimic la elucidarea și înțelegerea problemei etnice-lingvistice illire; la fel ca unele teze și ipoteze scoase cu forța din niște paralelisme lingvistice-toponomastice de valoare foarte dubioasă, reluate ori repetate de cercetători, unii după alții ¹².

Tipul somatic. Ca populație de limbă indo-europeană venită din nord, illirii erau în general de statură înaltă, voinici, viguroși, avînd culoarea pielii și părului blondă ¹³, la fel ca tracii, slavii, germanii, celții și alte neamuri antice „dela nord de Grecia". Personaje istorice de origine illiră, ca împărații Probus, Valentinianus I ș.a. (*infra*, p. 146) erau blonzi. În zona dinarică și în Dalmatia, illirii s-au amestecat desigur cu alte neamuri de oameni, mici, bruni, dolicho- sau mezocefali, probabil „pre-indo-europeni". După observațiile și studiile antropometrice în necropolele din Pannonia și Dalmatia (Glasinac), atribuite populațiilor illirice, rezultă că acestea erau predominant dolicho-mezocefale ¹⁴.

Structura psihică, mentalitatea și felul de viață ale illirilor apar într-o lumină destul de puțin favorabilă în unele pasaje ale textelor antice. Adevărat că există prezentări și descrieri frumoase, făcute în prisma preocupărilor moralizante ale unor antici, idealizînd "popoarele naturii (Naturvölker)" în relațiile social-economice din faza finală a comunei primitive; astfel, Scymnos descrie pe illiri ca fiind "foarte evlavioși și drepți și ospitalieri, ducînd o viață curată" etc. ¹⁵; ceea ce însă nu concordă cu alte relatări, mai numeroase, care dimpotrivă îi descriu ca neciopliți, cruzi, grosolani, porniți pe furt și piraterie, "cele mai sălbătice neamuri de oameni" ¹⁶, iar informațiile epigrafice despre briganzi, haiduci (latrones) și asasinii nu lipsesc în provinciile balcano-dunărene illiro-trace (*infra*, p. 136). Asemenea relatări, devenite aproape niște locuri comune literare, din partea dușmanilor romani sînt frecvente de altfel pentru toate popoarele "barbare" care au ajuns în contact ori în conflicte cu grecii și cu roma-

¹¹ Bibliografia cu privire la rezultatele total ipotetice despre "die neuere Forschung über die vorgeschichtlichen Sitze der Illyrier" este înfățișată în *SprAll.*, I, p. 3—5.

¹² *SprAll.*, I, p. 5—7, *infra*, p. 108.

¹³ Galenus, *de temp.*, II 5, p. 618, ed. Kühn (p. 68 ed. Helmreich): illirii și dalmații aveau părul roșcat; cf. W. Sieglin, *Die blonden Haare der indogermanischen Völker des Allertums*, München, 1935, p. 21 și 29.

¹⁴ RE S. V, col. 326—327 (Fluss); RLV, VI (1926), p. 48 (Reche).

¹⁵ Ps. Scymn. 423 (după Ephoros): θεοσεβεις δ'αυτους εγαν και σφοδρα δικαιους φασι και φιλοξενους, κοινωνικην διαθησιν ηγαπηκotas ειναι βιον ζηλουν τε κοσμιωτατον.

¹⁶ "Illyrii Liburnique et Istri gentes ferac et magna ex parte latrociniiis maritimis infames", Liv. X 2, 4; "frocissimae gentes" XXXVIII 17, 16; Str. VII 314, IV 207; App. *Illyr.*, 18. "Pannonii și alți barbari trăiesc din furturi" CassDio, LV 34 etc., *SprAll.* I, p. 168; S. Borzsák, *Die Kenntnisse des Allertums über das Karpatenbecken*. Dissl'ann. I 6, Budapesta, 1936, p. 25—26, 36—37.

nii. Fișe și general uman este să fi existat, alături de virtuți, ca în orice societate, apucături rele, trai de mizerie primitivă, înclinare spre cruzimi și furt, piraterie și beție, desfrui și promiscuitate în relațiile familiale ale unor populații mai înapoiate în evoluția culturală¹⁷. La unele clanuri (dardani, ardiaei) se atestă existența s c l a v i l o r (fiind probabil resturi ale populației subjugate de tribul stăpînitor) : robii erau utilizați la munci grele și ca ostași în război (Athen. VI, 272 ; X 443). De altă parte se cunoaște calitatea de excelenți războinici, bravura și disprețul de moarte al illirilor ; femeile încă luptau alături de bărbați în situații desperate. Îndelungatele lupte pentru libertate purtate împotriva romanilor timp de peste două veacuri (cf. *infra*, p. 43—44) sînt mărturia vie, eclatantă, a virtuților illire, a energiilor etnice pe care romanii cei mai dibaci organizatori în lumea antică le-au simțit, apreciat și exploatat în largă măsură prin recrutarea masivă a tinerilor illiri în formațiile auxiliare și apoi în legiuni, ca și în trupele speciale, unde ei au format timp de patru secole un element de elită, sprijin de nădejde al imperiului (*infra*, p. 139, 145)¹⁸. În istoriografia modernă s-au recunoscut calitățile lor de oameni sobri, trăind o viață familială-socială ordonată, neînfrigați, mîndri, dar prea puțin înclinați spre dezvoltarea vieții civile — în epoca preromană —, fiind mai mult păstori decît plugari, cum îi prezintă istoricul Romei¹⁹. S-a relevat de asemenea spiritul lor practic, hărnicia și tenacitatea, concepția pragmatică asupra vieții, care ar explica în oarecare măsură lipsa știrilor scrise despre dezvoltarea muzicii și în general a simțului și preocupărilor artistice, puținătatea divinităților și a practicilor religioase [*infra*, p. 34] etc. Erau trăsături în oarecare măsură diferite de cele constatate ori presupuse de către erudiții moderni la vecinii răsăriteni ai illirilor, traco-geții²⁰.

¹⁷ Murdăria ține de viața primitivă, înapoiată ; un proverb antic pretindea că dardanii se spălau numai „de trei ori în viață” (Nicol. Damasc., frg. 111, FHG, III, p. 458) ; regele Gentius era un bețiv notoriu, „violentiam insitam ingenio intemperantia vini accendebat” (Liv. XLIV 5). Par a fi cazuri individuale, izolate, pe care le generaliza și populariza tendențios publicistica antică și oficialitatea romană. Promiscuitatea femeilor este menționată de Ps. Scyl. 21, Nicol. Damasc., 103 la liburni, unde existau forme de matriarhat : SprA III, I, p. 169—170. G. Alföldy, *Die Stellung der Frau in der Gesellschaft der Liburner*, in *Acta Ant.*, IX, 1961, p. 307—319.

¹⁸ Despre virtuțile războinice ale iapozilor : Tibul III 7, 108, Str. VII 314 : despre pannoni (în sudul Pannoniei, majoritatea illiri) vorbește Cassdio, XLIX 36, 3, l. 28, care-i cunoștea direct, în sec. III e.n. ; cf. remarca lui Mamertinus, *Panegy.* 2. 2 (la sfîrșitul sec. III) : “Italia quidem gentium domina gloriae vetustate, sed Pannonia virtute”.

¹⁹ Th. Mommsen, *Römische Geschichte*⁶, V (1909), p. 182 : “es ist ein kräftiger Schlag südländischer Art, sehr verschieden von den Kelten und mehr noch von den Germanen, nüchterne, mässige, unerschrockene, stolze Leute, vortreffliche Soldaten, aber bürgerlicher Entwicklung wenig zugänglich, mehr Hirten als Ackerbauer”.

²⁰ W. Tomaschek, *Das Verhältnis der Thraker und Illyrier zu einander*, in MAGW, XXIII 1893, Sitzungsber., p. 35—36 : „schärfer tritt der Unterschied der Illyrier und Thraker in der Psyche hervor. Der Illyrier zeigt uns einen nüchternen, durchaus auf das Praktische gerichteten Sinn. Viehzucht und Sennerei, Bodenwirtschaft, Hausindustrie, Handelsverkehr und Schifffahrt — diese Dinge beschäftigen den Illyrier, bei dem die Phantasie so wenig in den Vordergrund getreten war, dass wir — mit Ausnahme der abstracten Rectia der Veneter — nichts hören von illyrischen Göttergestalten, Verkörperungen der Gegensätze im Leben der Natur, nichts von einer Pflege der musischen Künste und der Poesie. Andererseits erfahren wir auch nichts

Aspirații înalte, idealizante, sentimente de mindrie și orgoliu, un fel de imagine a propriei superiorități a colectivității și a indivizilor la illiri, la fel ca la alte populații indo-europene încă în faza arhaică, în comuna primitivă, se oglindesc plastic în numele lor proprii, atît antroponime, cît și etnonime (cf. *infra*, p. 93—95). Prin comparații și analogii cu vecinii, se poate admite ca lucru cert că civilizația originală indigenă illiră s-a dezvoltat inițial în dimensiuni mai modeste decît la alte popoare antice, de exemplu la traco-geți. Oricum, un popor care a creat o cultură materială remarcabilă în epoca preromană și a dat scriitori ca Ennius, Cornelius Epicadus și poete alții (*infra*, p. 48), precum și comandanți și împărați în fruntea Imperiului roman (*infra*, p. 145—147), nu erau o gloată de oameni fără virtuți, niște sălbatici și briganzi, cum încercau să-i prezinte mulți dintre dușmanii și împilatorii lor greco-romani.

Armamentul illiric era cel obișnuit la „barbari”: sabie, lance (cf. *sybina*), măciucă și praștii, coif și scut, perfecționate sub influența tehnicii grecești și mai ales romane. Violența atacurilor vijelioase și dezordonate, ce îngrozeau derutînd pe adversari, date de illiri în formații de bătaie compacte, este relevată de istoricii antici (Polyb. II 3,5; cf. RE S. V, 338).

Așezările populațiilor, grupate în forme gentile și tribale, erau cele obișnuite în perioada fierului (Hallstatt, La Tène): fortificații pe înălțimi cu val și șanț de pămînt, ori cătune și sate deschise, unele mai mari (*oppida*, πόλεις; cf. *supra*, p. 28), adaptate și determinate de forma terenului, reliefului mai mult deluros și muntos al Dalmației, în funcție de ocupațiile de căpetenie ale majorității populației (care evident că nu putea să trăiască numai din... „furturi și piraterie”, cum își imaginau unii scriitori antici), de felul vieții agrar-pastorale. Îndeletnicirile de căpetenie erau creșterea vitelor (mai ales a oilor; celebre erau în vechime: caseus Dalmaticus, Docleas, Dardanicus) și agricultura, practică la un nivel destul de primitiv. Alte ocupații erau: pescuitul (în numeroase golfuri și insule ale Adriaticei, ca și în râuri), mineritul (dalmaținii și panonii erau mineri cu reputație, de exemplu Pirustae coloniști de romani în zona auriferă a Daciei), meșteșuguri etc. Navigația pe Marea Adriatică era o veche specialitate a illirilor (cu deosebire a liburnilor și ardiaeilor, marinari și pirați celebri), dar comerțul maritim și schimbul de mărfuri pe scară

von sinnlichen Ausschreitungen. Der Illyrier lebte mässig, das Familienleben war wohlgeordnet und auf ernster Grundlage gebaut; das Weib wurde sehr geachtet, wir finden selbst auf dem Thron eine Frau (Teuta). Harte Arbeit hielt allezeit den Illyrier gefesselt. Wie anders zeigt sich uns das Wesen der Thrakers!...". Dar aprecierile lui Tomaschek despre traci (care ar contrasta net cu illirii) sînt exagerate: „Seine [a tracului] einzige Sorge war das Streitross, seine Hauptbeschäftigung Jagd, Krieg und Raub; seine Nahrung bestand aus blutigem Rossfleisch; dem ungemischten Weine und dem Gerstentrank sprach er bis zur völligen Berausung zu. Menschenleben galt für nichts, grausam war das Recht, selbst die Spielen waren grausam...”, din cauză că sînt deduse mai mult din etimologii greșite de nume proprii, de exemplu *Aulaporis* interpretat ca „Pferdeschlächter”. *Daleporis* „Schlächter eines weiblichen Tieres”, *Mucaporis*, „Saustecher” etc., pe cînd de fapt *-poris* înseamnă nu „spintecător, ucigător”, ci „copil, fiu (al-)”, cum s-a dovedit mai tîrziu (SCL. VIII 1957, p. 163; *Limba TrD* p. 73; cf. p. 18—19, 35—36 (ed. a II-a, p. 22—26, 55—56) despre psihologia colectivă a tracilor.

largă s-au dezvoltat în legătură și sub influența coloniilor grecești, iar mone-de după model elenic au bătut tribul Daorsi, Scodra, Rhizon și unele căpetenii, ca Gentius ²¹. Situația economică-socială a populației din Pannonia era (față de cea din Dalmatia) chiar mai înapoiată, potrivit cu depărtarea ei de cercul culturii mediteraneene ²².

Religia illirică este foarte puțin cunoscută; numai vreo 20 de nume proprii de zeități, din care abia 3—4 pot fi tilcuite etimologic (*Bindus* "zeul apelor", *Grabovius* „strălucitorul”, *Menzana* „zeul cailor”, *Verzobius* "cel energetic, dătător de putere (?)"; *infra*, p. 94—95). În această privință este remarcabilă sărăcia obiectivă, relevantă de unii erudiți (*supra*, p. 32), probabil nu numai în documentarea actuală, ce există la populațiile illire, la care formele religiei și mitologiei par să fi avut o dezvoltare ceva mai redusă (ori greco-romanii erau de fapt mai puțin informați) decît la alte clanuri de limbă indo-europeană (de exemplu decît la traci și geto-daci); dar este sigur că nici populațiile illire, aflătoare pe o treaptă înapoiată de evoluție culturală, nu aveau mai puține superstiții și practici primitive, credințe atavice absurde, pe care nu le-a înlăturat ori atenuat ocupația și influența romană, ci probabil doar le-a modificat și potențat, introducînd alte zeități și forme de cult, amestecate cu cele indigene (detalii: RE S. V, col. 336—338) ²³.

Granița etno-lingvistică a populațiilor illire față de vecinii lor numeroși și variați ar necesita o cercetare de ansamblu mai atentă și documentată în detalii, căci în această privință s-au făcut afirmații confuze și s-au comis greșeli destul de grave (cf. *infra*, p. 58—62); aici însă nu pot fi prezentate decît unele observații, elemente documentare și concluzii. Între niște populații aflate în continue lupte și deplasări, ca illirii și vecinii lor de sud, est și nord, unde s-au produs multe amestecuri și invazii, nu poate fi stabilită o delimitare netă din cauza echivocului ori a lipsei de informații pentru unele zone etnice, ca și din cauza existenței unor nume comune (trace-illire-peonice etc.), ori a extensiunii de elemente răzlețe sau grupe compacte illire și „illiroide” în teritoriile înconjurătoare și, invers, expansiunea tracilor spre vest. Nu exista o linie precisă, clară, asemenea unui „limes” cu val și șanț, ori a unui „zid chinezesc” și sîrmă ghimpată cu picheți, lipsind formele de organizare politică-statală corespunzătoare. Situația este asemănătoare în epoca medievală și modernă, cînd este imposibil să se traseze o linie de hotar etno-lingvistică în centrul Peninsulei Balcanice, între greci, bulgari, sîrbi, aromâni, albanezi, turci

²¹ Despre situația economică a Illyriei, v. în general M.I. Rostovzew, *Storia economica e sociale dell'impero romano* (trad. ital.), Firenze, 1933, p. 272 (cu bibliografie).

²² Appian (*Illyr.* 22) o descrie: "țară cu păduri; orașele lipsesc, pannoni locuiesc pe cîmp și în sate după neamuri (gentes); nu se intrunesc la ședințe comune (consfătuirii), nu au conducători pentru întreaga populație; cei în stare să poarte armele ar fi vreo 100 000, dar nu se adună toți din cauza anarhiei..." ; cf. *infra*, p. 37, nota 37.

²³ Despre cultele populațiilor din teritoriile illirice: R. Marić, *Antički kultovi u našoj zemli*, Belgrad, 1933 (recenzată în PhW 1934, 417—8).

etc. ²⁴. În baza știrilor literare și epigrafice, a elementelor antroponomastice și toponimice, se poate trasa cu largă aproximație o zonă de contact între populațiile illire și cele vecine: epirotice, peonice, macedonene, dardanice, trace, celto-pannonice și veneto-italice. Linia marcată pe hartă cu semnul — — — — trebuie înțeleasă deci ca ceva aproximativ, „median” și convențional. Spre sud se aflau triburi epirotice (chaoni, atintani), de care illirii se deosebeau prin limbă și onomastică ²⁵; autorii antici (Str. IV 253, VII 326; Scyl. 28; App. *Illyr.*, 1) nu-i confundă pe illiri cu epiroții, cum au făcut unii erudiți moderni. Linia de graniță la sud poate fi trasată de la Aulon pînă la lacul Prespa. Grecii erau izolați inițial prin triburile epirotice ²⁶ și n-au ajuns în contact intens și direct cu illirii decît în urma expansiunii maritime și prin „colonizarea” greacă a țărmului Adriaticii, care a exercitat o influență politică, economică și culturală importantă (încă din epoca „minoică” tîrzie) asupra clanurilor din apropierea mării (cf. de exemplu etnonimele din Illyria *Enchelees*, gr. ἔγγελος „țipar”, *Hippasinoi*, *Hylleis*, *Chelidonioi* etc. ²⁷ și numele de căpetenii illire *Chitus*, *Glaucias* ș.a.). Grecii sînt cei care au furnizat primele informații despre populația, formele de viață și de limbă din aceste ținuturi.

La est, illirii au venit în strîns contact cu populațiile macedonene, peonice și trace, față de care delimitarea este mai dificilă. În provincia macedoneană Orestis se constată elemente illire (*Plator*, secolul I î.e.n.; *Pleuratus*), dar teritoriul nu poate fi considerat ca aparținător etnicește Illyriei. Cu macedonenii au illirii unele elemente comune (*Audar-*, *Audnaios*, *Leonnatos* etc., care lipsesc la traco-geți), dar de identitate de limbă ori înrudire foarte strînsă între cele două grupe nu poate să fie vorba; limba illiră nu era înțeleasă de macedoneni în secolul al II-lea î.e.n. (Polyb. XXVIII 8, 9; EDR, VIII, p. 151—152) ²⁸. Antroponime illire se găsesc izolate în inscripțiile Macedoniei; dar pot să fie elemente populare imigrate aici în epoca romană. În Pelagonia există mai numeroase elemente illire în epigrafe, amestecate cu nume trace, care însă prevalează cantitativ (AISC, IV, p. 105—112); este o zonă tipică de amestec etno-lingvistic: în aceleași localități apar inscripții cu nume trace și cu nume illire, chiar pe aceeași inscripție numele trace (în majoritate) sînt amestecate cu cele illire ²⁹. Peonii (*Paiones*) par a fi un trib mai apropiat de grupa illiră decît de cea tracă; în epoca liberă, la ei prevalează numele de

²⁴ Cf. AISC, IV, p. 73.

²⁵ EDR, VIII (1938), p. 151—156, cu bibliografie.

²⁶ Nu au nici o valoare teoriile grandioase despre „imigrația illiră” în Grecia preelenică (cf. *infra*, p. 58), ca și afirmațiile despre elemente zise „illire” în lexical grecesc ori în alte limbi antice (*infra*, p. 50).

²⁷ *IllGN*, p. 1—5. Despre toponimele grecești din Illyria, v. *infra*, p. 137.

²⁸ Cf. C. Poghirc, în SCL, X 1959, p. 383—392.

²⁹ De exemplu marea inscripție greacă (tabel de nume proprii) din satul Cepik (Tsepigovo), *Spom*. XCVIII 1948, p. 186, nr. 389: tracia *Beithus*, *Cetriporis*, *Dules*, *Mestys*, alături de illirii *Epicadus*, *Scirtios*, *Seitas* (?), *Theudas* și poate altele; în *Slyberra*, p. 23, 38 nume illire *Epicadus* (trei exemple), *Breucos*, dar lipsesc numele trace.

tip illiric (*Audoleon*, *Lyceios*, *Dropion*?, *Patraos*?), față de nume trace (*Zermodigestos*, Diod. XXI 13 = Tzetzes, *Chil.*, VI 470; corespondent peonic al traco-geticului Ζαλμοδεγχοκς, SCIV XI 1960, p. 42; *Apulum* VI, 1967, p. 129; ori *Didas*, Liv.). Toponimia și antroponimia Peoniei la începutul erei noastre (de când datează informațiile epigrafice) prezintă mai multe elemente trace, încît majoritatea teritoriului peonic nu intră în sfera etno-lingvistică illiră. O situație asemănătoare este în *Dardania* (sudul provinciei romane Moesia Superior), locuită de tribul principal *Dardani*, nume indo-european probabil illiric (cf. *Dardi* în Italia; dar și *Dardanos*, *Dardapara* în Tracia etc.); din cele două „ramuri” ale lor, *Galabri* pare illiric (cf. *Calabri* în Italia?), dar *Thunatai* este de tip tracic (cf. *Thyni*, *Bithyni*). Strabo VII 315 și Appian, *Illyr.* 2 consideră printre illiri și pe dardani; dar Polyb. II 6,4 (τινάς τῶν Ἰλλυριῶν ἀφεστγκέναι πρὸς τοὺς Δαρδανεῖς) și Solinus IX 2 (*Dardani et Illyrii*) îi deosebesc, după cum Strabo VII 316 face deosebire între dardani și triburile trace; încît noi nu-i vom confunda, cu toate că majoritatea covârșitoare a elementelor toponimice și onomastice din Dardania sînt trace ori de formă strîns înrudite cu acestea, reflectînd situația etno-lingvistică a teritoriului în epoca elenistică și romană. Elemente illire la dardani în epoca liberă (înainte de cucerirea romană) sînt în afară de *Galabrio* (?) numele prîntului *Baton*, fiul lui *Longaros* (cf. *Langaros* la agrianii traci) și *Etuta*. Dardanii erau un trib dîrz și tenace, cu forme de viață primitive (cf. *supra*, p. 32) și s-au menținut ca unitate etnică și nume pînă în secolul al III-lea e.n. (CassDio, LI 27). Toponimia țării lor pare a fi în majoritate de tip tracic (*Scupi*, *Naissus*, *Bederiana*, *Vizianus* etc., ca și cele din secolul al VI-lea; Proc.), la fel ca antroponimia inscripțiilor din secolele II—IV e.n. (*Delus*, *Mucatus*, *Mestula*, *Daizo*, *Ettela*, *Bessus* natione; cultul „cavalerului trac”; în secolul al V-lea nume ca *Zimarchus*, *Ditubistus*, *Boraides* etc.). La Ulpiana inscr. greacă ΔII EZZAIω (muzeul Pristina, descoperită de E. Cerškov); tracic?. Elementele illire par să fi fost relativ puține în Dardania: un *Dassius* la Scupi, *Dasa* la Ulpiana, *Epicadus* milix ex Dardania ex vico Perdica; încît numai o parte redusă a teritoriului poate fi considerată illirică în epoca romană: bazinul rîului Ibar. Peste tot însă este evident amestecul elementelor illire cu cele trace (mai numeroase), fiind probabil vorba de expansiunea tracilor dinspre est³⁰. De la izvoarele Moravei (Margus), linia de hotar illiro-tracă mergea direct spre nord la Dunăre pînă în preajma orașului Singidunum (Belgrad), aproximativ paralel cu limita dintre provinciile romane de mai tîrziu Dalmatia și Moesia Supe-

³⁰ EDR, III, p. 161—165 (R. Vulpe); cf. AISC, IV, p. 112—126. La rezultate asemănătoare ajunge în studiul despre „onomastica dardanică” F. Papazoglu, în *Recueil de travaux de la Faculté Philos.*, Belgrad, VIII, 1 (1964), p. 49—75 (cunoscut nouă din rezumatul REG, LXXIX 1966, p. 349): numele regilor dardani în secolele III—II erau illire, elementul illiric ar fi prevalat în zona Scupi și Naissus, dar și în Cossovo (Mitrovița, Pristina) și în Metohia (Prizrend, Peč); în zona de la est de Scupi și Naissus, la Cumanovo, Bela Palanca, Craguievaț etc. predominau numele trace, care lipsesc în partea de vest a Dardaniei.

rior³¹. În cuprinsul Dalmației se constată numeroase elemente izolate trace (toponime ca *Thermidava* = Theranda (?), *Bryg*; etnonime *Brugoi*, *Tralli*; antroponime *Tere(n)s*, *Bessus* ș.a.; reliefuri ale "cavalerului trac", pină chiar în centrul Bosniei, la Sarajevo); rămîne însă problematic dacă asemenea materiale îndreptățesc a se vorbi de o "mare expansiune" tracică pină la Adriatică (preconizată de C. Patsch, în a. 1907)³², mai cu seamă că unele elemente onomastice (ca *Bryg*-) pot să fie comune trace și illire, ca moșteniri indo-europene. Pe de altă parte apare posibil ca în vremuri preistorice (epoca bronzului, Hallstatt), lipsite de informații scrise și de documentare lingvistică-onomastică directă, unele elemente illire să fi imigrat spre est, chiar adînc în teritoriul traco-getic, cum par să indice unele importante descoperiri arheologice; astfel, în Dacia epocii hallstattiene, la Balta Verde (Oltenia), s-au descoperit în necropola din care au fost explorate 27 movile funerare conținînd 66 morminte de înmuție întinsă: arme constînd din lănci cu vîrf de fier și pumnale-săbii; într-un tumul resturi de la un car de luptă și zăbale de bronz de caracter traco-cimmerian; numeroase podoabe de bronz și de fier (fibule, brățări, verigi de picioare, un colier, aplice, spirale etc.), vase de lut (unele de tip Basarabi), pe cînd armele și podoabele sînt illire, ele fiind procurate pe calea schimbului din centrele metalurgice nord-vest balcanice...³³. Mai recent s-a afirmat însă că aici este cazul unor elemente etnice, deci imigranți illiri din vest³⁴.

Limita de nord a populațiilor illire era aproximativ pe Dunăre-Drava, o zonă de intens amestec cu triburi celtice și panonice (neillire); la cursul de jos al Savei erau stabiliți Scordiscii (Scordistae)³⁵ și Taurisci (Tauristae)³⁶, iar pe cursul superior Varciani, Latobici, ca și alte clanuri sau elemente izolate eterogene. Pannonia³⁷ nu poate fi considerată

³¹ AISC, IV, p. 126—135. La numele trace în zona Singidunum (Belgrad), se adaugă un exemplu mai recent descoperit în satul Lišovci "I O M, Bitio B (I?) TI libe(n)s vot(um) solvit", *Zbornik narodnog Muzeja*, Belgrad, IV, 1964, p. 127—128.

³² Cf. AISC, IV, p. 135—141; *infra*, p. 62; ActaMN, IV (1967), p. 94.

³³ *Istoria României*, I, București, 1960, p. 152—153 (D. Berciu).

³⁴ H. Daicoviciu, *Dacii*, București, 1965, p. 41; I.H. Crișan, *Ceramica dacică*, București, 1966 (1969), p. 221 : „pe lângă influențele grecești manifestate pe cele două căi, trebuie să le amintim pe cele illire aparținînd culturii cunoscută sub numele de Glasinac. Legăturile daco-geților cu purtătorii ei, cu illirii, se caracterizează și în adoptarea unor forme ceramice, pe lângă altele. La Balta Verde se pare că este vorba chiar de pătrunderea unor elemente etnice străine, probabil illire, statornicite aici, după cît se pare, înainte de venirea sciților în Transilvania, pe parcursul secolului al VII-lea î.e.n. (*Istoria României*, I, p. 152—3). Străinii așezați în șesul Olteniei se vor fi asimilat în masele autohtonilor ca și sciții în Transilvania” (Cf. Mircea Russu, *Apulum*, VI, 1967, p. 98).

³⁵ M.—D. Garașanin, *Contribution à l'archéologie et à l'histoire des Scordisques*, în volum omagial P. Bosch-Gimpera (A Pedro Bosch-Gimpera en el septuagesimo aniversario de su nacimiento), Mexico, 1963, p. 173—180.

³⁶ *Taurisci und Norici*, în *Historia* (Wiesbaden), XV 1966, p. 224—241 (G. Alföldy).

³⁷ Andreas Graf, *Übersicht der alten Geographie von Pannonien* (DissPann., I, 5), Budapest, 1936, 156 p.; M. Pavan, *La provincia romana della Pannonia Superior*, Roma, 1955 (Atti Accadem. Lincei, VIII, vol. VI, fasc. 5, p. 373—574); A. Mócsy, *Pann.* (cu recenziile: G. Alföldy, *ArchErt.* 1960, p. 96—98; A. Bodor — I.I. Russu, *Dacia*, V 1961, p. 601—608); L. Bar-

(cum greșit au preconizat unii) „teritoriu illiric compact”³⁸, căci majoritatea zonei dintre Drava și Dunăre, cu deosebire la nord și est, era locuită de populații panonice (Aravisci, Boii, Cotini, Taurisci ș.a.) cu antroponime celtice ori de tip celtic, în inscripții și pe monede locale. În mase compacte illiri se aflau numai în zona de sud a provinciilor Pannonia, în preajma fluviilor Savus și Dravus. Amantini cu nume illir sînt: *Cemæes Liccari* f(i)lius Amantinus, *Liccarius*, *Loriquus* et *Liccarios*, iar în teritoriul lor, la Sirmium: L. Valerius *Dazas*, Pannon. domo Flavia Sirmium; *Dasmenus* și *Dasius* (3 sau 4 exemple); la Cornacum (topon. celtic după fonetică) *Dases Dasmeni* f(i)lius Cornac(at)us și eventual *Sepenestus Rivi* f(il.) Pannon(i)us, soldat în cohors I Britannica staționată în Dacia³⁹; la Cibalae (resp. Mursa) nume illire: *Deazius*, *Dassianus* (alături de tracia Dalutius, Dolea, Potazis etc.)⁴⁰. Spre nord de Drava (teritoriul numit ung. *Dunántúl* „peste Dunăre”) există elemente illire: etnonimele *Andizetes* și *Oseriates* (?), de la care însă lipsesc antroponime și teonime, ar putea să fie de această obîrșie, iar nume ca *Bato* și *Iora* (?) la celții Aravisci (Eravisci)⁴¹ ori în alte puncte ale zonei de nord și est a Pannoniei nu sînt rare; majoritatea par să fie însă militari (veterani) sau descendenți din elemente militare venite dinspre sud, chiar din Dalmatia. Tribul din nordul Pannoniei *Azali*⁴² au unele antroponime illire sau de acest tip, ca *Dasmenus*, *Liccarius* (?), *Licco* (?), *Madena*, *Tutula*, *Breucus*, alături de cele celtice ori „panonice” mult mai numeroase⁴³; numele tribului

köczy, *The population of Pannonia from Marcus Aurelius to Diocletianus*, in *ActaArch.* XVI 1964, p. 257–356; Mócsy, RE, S. IX (1962), col. 515–776; *Pannonia-Forschung 1961–1963*, în *Eirene*, Praha (Praga), IV 1965, p. 133–155.

³⁸ Th. Mommsen, *Röm. Geschichte*, V, p. 182; Vulpe, EDR, III, p. 144 ș.a.

³⁹ JRS, LI 1961, p. 64 = *ActaMN*, I, p. 166; *StudiaAnt.* Budapesta, XI 1964, p. 113–5 etc.

⁴⁰ CIL, VI 32 542; cf. EDR, I, 138–141 (G. G. Mateescu).

⁴¹ Despre Aravisci, Mócsy, *Pann.*, p. 59, spune: „die Namengebung der Eravisker ist in überwiegender Mehrzahl keltisch. Kaum finden wir illyrische Namen, obwohl dieser Stamm bei Tacitus als ein illyrisch sprechendes Volk erwähnt ist (L. Nagy, *ArchErt.* 1930, 242–3; T. Nagy, *ArchErt.* 1955, 234). Illyrische Namen sind: Ana, Bato, Busio, Iora, Lucita, Matsiu, Teraniscio, Teutio, Tuio usw.”. Aserțiunea despre „illyrisch sprechendes Volk” este complet greșită, Tacitus, *Germ.*, 28, nu vorbește nimic de ceva „illyric”. ci despre limbă celtică, iar dintre numele considerate illire la aravisci de către Mócsy, numai *Bato* și *Iora* pot fi de fapt illire, celelalte sînt tipic celtice. Cf. și J. Fitz, *Herkunft und Ethnium der Eravisker*, în *ActaAnt.* VI 1958, p. 395–405.

⁴² Tribul azalilor ar fi illiric, după unii: R. Vulpe, EDR, III, p. 153; cf. Graf, *op. cit.*, p. 25 și 29; Mócsy, *Pann.*, p. 54–58.

⁴³ Atta Nivonius f. Azalus (CIL, XVI 96), Aicca Cansali Asalia, Solva princ(eps) Azaliorum etc.; alte nume celtice din teritoriul azalic citează Mócsy, *Pann.* p. 55, care afirmă eronat „Das Namenmaterial der Azalen ist grösstenteils illyrisch (Barköczy, *Brigetio*, 12–13): Aicca, Bato, Breucus, Dases, Dasmenus, Germus, Lascus, Liccarius, Lucius, Madena, Racio; der keltische Charakter ist minder prägnant: Atto, Aturo, Busturo, Ciliunus, Saco, Vivenia”. Realitatea este tocmai invers decît preconizează autorul: majoritatea numelor personale atribuite categoric azalilor sau din teritoriul locuit de ei sînt celtice (Aicca, Germus, Lascus, Racio nu pot fi considerate illire), iar unele nume romane, ca: Viator Romani f(i)lius Asalus (CIL, XVI 178), Fuscus Luci f. Azalus (CIL, XVI, 180), Primus [Iuli l(ibertus)] Asalus, *ActaAnt.*, XV, 1967, p. 91 (= BIAB XXX 1967, p. 227 = *Antičnoe Obšestvo*, Moscova, 1967, p. 25–28) sînt dovezi evidente ale romanizării azalilor.

(scris și *Asali*, *Ansali*) nu pare să aibă nimic comun cu "Ozoli" din Locris, dar nu poate fi explicat deocamdată etimologic (illir?, celtic?). Alternarea numelor personale illire (deci dintr-o limbă de tip satem) cu cele celtice-pannonice la același trib este un fapt semnificativ pentru amestecul etnic și lingvistic, pentru caracterul "mixt" (celto-illiric) al populației azalice. Încît elementele illire în antroponimia ei fiind în minoritate, nu se poate îngloba decît o parte din populație în teritoriul etnic illir. Din Poetovio pe Drava este pretorianul cu nume illiric *Glaus*, iar de la Siscia Aurelius *Tato* și M. Aurelius *Dasius* natione Pannonius. La est de acest oraș se afla teritoriul celților Varciani⁴⁴. Mai la vest se poate considera că linia de graniță se îndreaptă spre estul peninsulei Istria, ocolind teritoriul tribului celtic Latobici și întreaga provincie Noricum, unde, contrar celor susținute de unii erudiți⁴⁵, lipsesc elemente illire; teritoriul nu trebuie și nu poate fi înglobat în sfera etno-lingvistică illirică. În afară de enclavele eminentemente celtice (ori pannonice) menționate, Scordisci, Taurisci, Varciani, Latobici, existau importante elemente celtice amestecate cu triburile illire: *Iapodes* erau un amalgam de illiri, celți (cum precizează geograful antic) cu numeroase elemente venete, mai ales în atroponimia⁴⁶. În *Liburnia* antroponimia era de asemenea divergentă de cea a illirilor din "Dalmatia" și Pannonia, iar unii au considerat chiar că populația indigenă în Venetia, Istria și Liburnia — pe baza materialului onomastic — trebuie să fie separată de "Illyri" (BevDalm, p. 41—43). În Illyria celții au lăsat urme tipice în toponimie (Nevidunum, Singidunum ș.a.), mai puțin sigure în antroponimie⁴⁷, abstracție făcînd de militarii celți veniți în unitățile auxiliare romane cantonate în Dalmatia, mai ales în secolul I e.n.⁴⁸. Spre nord-vest, în zona peninsulei Istria, illirii erau în contact cu *V e n e t i*, care formau o grupă lingvistică deosebită (*infra*, p. 108); anticii nu i-au cuprins niciodată între "Illyrioi", confuzie făcută însă de unii erudiți

⁴⁴ Varciani ar fi fost un "popolo illirico con nome celtico", EDR, III p. 157 (Vulpe); cf. Graf. *op. cit.*, p. 16; Mócsy, *Pann.*, p. 21: "Nevidunum, Latobici, Andautonia, Varciani. Das illyrische Element ist zahlenmäßig unbedeutend (Lucius, Titus)"; de fapt însă ambele nume citate sînt evident romane, nu illire, nici celtice. Cit privește afirmația (*Pann.*, p. 22) "wäre der Name eines stadtrömischen Soldaten F. Iavius Respectus der von den Varciani stammt und dessen Name Iavius illyrisch ist, Beweis für die illyrische Sprache des Stammes", ea se bazează pe vechea lectură (CIL, VI 3 257) a inscripției CIL, VI 32 785a FLAVIVS, din care se scosese un nume „Iavius” fictiv. Iantumarus Andedunis f. Varcianus (CIL, XVI 4) are nume tipic celtic. H. Petrikovitz, *Die Varciani*, în *VjesDalm.* LVI-LIX, 2, 1954—1957, p. 60—66. *InsLitug.* 116 (Humac) . . . equ(es) c(o)h. III Alpin(a)e, domo Varcianus.

⁴⁵ De exemplu "la popolazione del paese è di origine illirica. La toponimia illirica appare diffusa in tutto il Norico ed anche più verso occidente nella Rezia e nella Vindelicia", EDR, III, p. 159—161 (Vulpe). Din Noricum ar putea fi illire ori de tip illiric eventual numele *Teutomerus* și *Tritus* [23]; dar în toponimie este greu a identifica vreun element illiric.

⁴⁶ Str. IV 202, 207, VII 313—315; StB; A. Mayer, *De Iapodibus populo Illyrico Celtis commixto*, în *Serla Hoffilleriana*, Zagreb, 1940, p. 189—199. La sfîrșitul epocii republicane iapozii ar fi fost „ein venetisch-illyrisch-keltisches Mischvolk" (*BevDalm.*, p. 41), judecînd după numeroasele elemente venete în antroponimia lor.

⁴⁷ B. Zganjar, *Kelti u Iliriku*, în *BullDalm.*, LIII 1950—1951, p. 13—23. M. Garašanin, *Iz historije Kelta u Srbiji*, în *Istoriski Glasnik*, III—IV 1953, p. 3—16 și lucrările citate în *Ten years of yugoslav histor.* 1955, p. 53—54.

⁴⁸ Exemple *infra*, p. 74.

moderni în secolul al XIX-lea, generalizată apoi, în baza expresiei Ἰλλυρῶν Ἐνετοί (Hdt. I, 196), considerați identici cu Veneti din nord-estul Italiei, pînă cînd s-a dovedit ⁴⁹ că este vorba de alt trib, omonim, din nordul Macedoniei.

Din istoria politică și militară a illirilor pot fi relatate aici numai evenimentele mai de seamă, care ilustrează contactul și conflictele cu vecinii, pătrunderea și influența culturală-materială grecească în estul Adriaticii, urmată de expansiunea și cotropirea romană a teritoriului și subjugarea populațiilor illire. La fel ca tracii, illirii nu au ajuns la unitate politică-militară, încît istoria Illyriei ar fi de fapt suma etapelor de evoluție a fiecărui trib mai mare sau mai mic, care au sfîrșit cu supunerea tuturor de către romani și înglobarea lor în provincia Illyricum (Dalmatia, Pannonia), eveniment de importanță capitală pentru situația și dispariția populațiilor și a vechii limbi illire. Informațiile istorice despre illiri sînt tîrzii (*supra*, p. 26), din perioada "clasică" a antichității, cînd aceste populații erau demult stabilite și stabilizate în teritoriul lor, cu forme de viață și organizare social-economică proprii, care nu vor suferi modificări substanțiale pînă la cucerirea și anexarea teritoriului de către romani ⁵⁰. Primele mențiuni sînt făcute de scriitorii greci în legătură și ca urmare a expansiunii lor maritime-coloniale în Adriatica: Strabo (VI, 269) vorbește de liburni în Cercyra (Corfu); o expediție a taulanților în Macedonia este menționată pe la a. 600 (Polyaen. IV 1; Iust. VII 2,6; narațiuni exagerate și cu multe înflorituri stilistice). Din a doua jumătate a secolului al V-lea sînt mai precise și concrete știrile privind relațiile și conflictele cu orașele grecești Epidamnos și Apollonia. Astfel, din cauza luptelor de clasă din Epidamnos, unele elemente aristocratice se refugiază la taulanti și la parthini (a. 437), cu care grecii întrețineau vechi legături economice comerciale; de aici amestecul "barbarilor" illiri în treburile celor două colonii, mai mult în prima dintre ele. Un important rol, cu succese remarcabile în luptele dintre regele macedonean Perdiccas și tribul Lyncestae, au avut mercenarii illiri (enchelei, dassareti etc.) în secolele V—IV (Thuc. VI 124; Diod. XIV 92). Relațiile cu căpeteniile macedonene devin mai intense, în conflicte sau alianțe. Illirii se amestecă de asemenea în luptele dintre epiroți și Syracuse siciliană. La începutul secolului al IV-lea se menționează lupte între clanurile din zona centrală a coastei dalmatine și greci: illirii din Pharos atacă noua colonie greacă de pe insulă și cu ajutorul celor din Dalmatia organizează un măcel de mari proporții între greci (Schol. Ap.Rhod. IV 1245), care au fost salvați numai datorită intervenției celor din insula Issa (Diod. XV 14,2). Conflicte mai frecvente, cu războaie îndelungate, au illirii din nou cu macedonenii: regele Amyntas II (369—365; Iust. VII 5,1) înfrînt, un succesor al lui, Perdiccas, este ucis într-o luptă de illiri (Diod. XVI 2,4); dar Filip al II-lea oprește presiunea illirilor (regele Bardylis), forțîndu-i să încheie pace: granița între

⁴⁹ RhM, LXXXVIII 1939, p. 97—101 (H. Krahe).

⁵⁰ Datele cu privire la istoria illirilor sînt luate după RE S. V, col. 327—336 (Fluss) și bibliografia citată *supra*, p. 25.

Macedonia și Illyria este stabilită pe lacul Lychnitis (Diod. XVI 4,3; 8,1). Dezvoltarea impetuoasă a puterii militare-politice macedonene la mijlocul secolului al IV-lea, îngrijorătoare pentru illiri și pentru alți vecini ai Macedoniei, a provocat coalizarea tracilor (rege Cetriporis), peonilor (rege Lyppeios) și a illirilor (Grabos), sub egida Atenei (Syll. 196; Diod. XVI 22,2). Remarcabile succese asupra illirilor a reputat generalul macedonean Parmenio, supunând o parte din ei⁵¹; teritoriul illir ocupat este organizat la a. 335 de Filip al II-lea, care construiește unele fortificații și face deplasări de populație de la localitatea Sarnus. După încheierea războiului în Focida, la 345—344 pornește regele macedonean o acțiune energetică (Diod. XVI 69,7; PompTrog. *prolog*, 8; Iust. VIII 6,3), în vederea consolidării hotarului de vest; luptele trebuie să fi durat multă vreme, una pare să fie cea cu prințul illir (taulant?) Pleurias (a. 337; Diod. XVI 13,6). În a. 342 este cunoscută acțiunea diplomatică a marelui dușman al macedonenilor, oratorul atenian Demostene, între illiri, unde el face o călătorie spre a-i atrage împotriva Macedoniei (Demosth., *De corona*, 244); se pare că oratorul atenian a avut oarecare succes, căci unele clanuri s-au răzvrătit. Un scop identic urmărea în a. 337 fiul regelui macedonean, Alexandru, în conflictul cu tatăl său; în timpul nunții lui Filip al II-lea cu Cleopatra, tânărul prinț macedonean fuge la illiri spre a-i determina la un război contra Macedoniei (Athen. XIII 557; Plut. *Alex.* 9; Curt. VIII 8,7). După ridicarea în tronul macedonean a lui Alexandru cel Mare (III), la a. 336 se produce o puternică mișcare a popoarelor trace și illire; înainte de a trece în Asia, junele suveran al Macedoniei zdrobește pe traci, triballi și geți la Dunăre (a. 335), apoi se îndreaptă contra illirilor din vest, unde Cleitos (nume greco-macedonean), fiul și succesorul lui Bardylis, în fruntea unei puternice coaliții a triburilor enchelei, taulanti și autariatae (Str. VII 312) a rezistat cu succes în cetatea macedoneană Pelion din Dassaretia (Arr. *Anab.* I 1,4). Pacea a fost restabilită prin tratative, iar illirii se pare că nu au făcut dificultăți Macedoniei nici în timpul expediției lui Alexandru în Asia; se amintesc numai în trecut (Curt. V 1,1) mișcări ale lor în timpul răscoalei spartane (a. 331—330). Dar după moartea lui Alexandru, se ridicară și illirii în fruntea cu encheleii, ca și tracii, "din cauza urii contra macedonenilor" (Diod. XVIII 11,1).

Epoca diadochilor cunoaște o serie de conflicte cu Macedonia și Epirul ale triburilor illire, dintre care cei mai puternici erau taulanti. Regele lor Glaucias (nume grecesc) acaparează, cu sprijinul lui Pyrrus, orașele grecești Epidamnos și Apollonia, pe care le ocupă apoi regele macedonean Cassandru (Diod. XIX 67,6; Polyb. IV 11,4) și care cu ajutorul Coreyrei se liberează și de această ocupație în a. 312. Între timp, Glaucias încalcă un tratat de scurtă durată încheiat cu Cassandru, iar presiunea macedoneană, eliminată din zona sudică a Illyriei, este canalizată spre nord-vest.

⁵¹ Plut. *Alex.* 3; Iust. XII 16, 6, VIII 6, 3. Exagerează Isocrates, prieten al Macedoniei (*Phil.* 21): a supus mulțimea mare a illirilor afară de cei de la Adriatică. Unii (ca P. Foucart) au plasat cronologic victoria lui Parmenio înainte de coaliția traco-illiro-ateniană.

asupra tribului autariatae, pe care invazia celtică îl împinge din sudul Bosniei și Herțegovinei spre est. Zdrobind pe acești illiri (Diod. XX 19, 1; Iust. XV 2,1), Cassandru strămută dintre ei vreo 20 000 lângă muntele Orbelos din Maedica (Tracia de sud-vest), spre a repopula teritoriul pustiit (a. 310). Este foarte probabil că aceste elemente illire izolate s-au asimilat în populația tracă, pierzându-și numele proprii, căci în acea zonă nu avem mai târziu mențiuni epigrafice ale prezenței lor. În anii următori se cunosc raporturi amicale între Glaucias și epirotul Pyrrus, după care urmează un război între acesta și illiri (App. *Illyr.* 7; cf. Plin. III 101).

Invazia celtică în Iliria (cf. *supra*, p. 37—39) se produce în secolul al IV-lea; în jurul a. 380 se menționează lupte între celți și ardiaei (Theopomp, la Athen. X 443); în 335 grupul de "celți ce locuiau la golful ionic", deci în sudul teritoriului illir, trimite o ambasadă lui Alexandru, la Dunăre (Arr. *Anab.* I 4, 6). Pe la începutul secolului al III-lea se menționează acțiuni armate ale celților în aceeași regiune (Paus. X 19,6) și o expediție a regelui macedonean Ptolemaios Ceraunos contra lor⁵². Alungați din Macedonia, celții trec în Dardania (a. 279), apoi în Grecia, de unde se întorc înfrinți. În acest timp, "regatul" taulantilor se pare că și-a recăpătat independența față de Epir, dar mai târziu fiul lui Pyrrus și-a întins dominația asupra unei zone din sudul Illyriei. Până la sfârșitul secolului al III-lea se cunosc repetate conflicte și războaie între Macedonia și "Dardani gens semper infetissima Macedoniae" (Liv. XL 57); în urma numeroaselor invazii și prădăciuni ale dardanilor în Peonia, Macedonia etc., Filip al V-lea reocupă în 217 Bylazora, colonizează populație dardanică la Pella, Edessa și Beroia (Liv. XLV 30,5); din asemenea "illiro-dardani" ar putea să descindă elementele etnice illire ce apar izolat în inscripțiile de aici, în vremea romană (*Pleuratos, Bardias, Scirtios* ș.a.; AISC, IV, p. 80 și 86).

La mijlocul secolului al III-lea, între clanurile illire, se ridică la rol de "mare putere" cele din zona centrală a coastei dalmatine, din valea Narentei, în frunte cu a r d i a e i (CassDio, fr. XLIX 2,3; Zon. VIII 19,20), conduși de Pleuratus, urmat de fiul său Agron; era o populație de marinari energici și destoinici, pirați temerari, care și-au întins influența spre interiorul uscatului la nord și sud (App. *Illyr.* 7), ocupînd și teritoriile illire anexate de epiroți (circa a. 250) și zdrobind puterea taulantilor. Agron a intervenit în conflictele din Epir și Grecia, iar succesoarea lui, Teuta, a organizat expediții pirateresti pînă în Elida și Messenia, ca și în Epir (a. 229). Asemenea acțiuni ale illirilor și plingerile repetate ce soseau senatului de la Roma au atras o intervenție diplomatică romană; fără efect, căci în a. 229 trupe illire comandate de grecul Demetrios din Pharos pătrund în Corcyra (Polyb. II 10,8), amenințînd cu ocuparea orașului

⁵² Diod. XXII 3; Iust. XXV 4, 9 amintește faptul că regele, mîndru de forța trupelor sale și de elefanți, a refuzat oferta unui ajutor dardanic de 20 000 ostași; ultima cifră, dacă ar fi reală, ar putea constitui un criteriu pentru aprecierea numărului unui trib illiric; dar ea este desigur exagerată, ca și cea dată mai sus pentru autariatae deplasați de Cassandru în vestul Traciei.

Epidamnos (II 9,2 ; 10,9) ; dar la ivirea unei escadre navale romane, forțele illire se retrag din cele două puncte (Polyb. II 11,9). După moartea Teutei, Demetrios pune stăpînire pe mare parte din „regatul” ardieiilor și supune pe atintanii epiroți (App. *Illyr.* 8) ; acțiunile lui navale și pirateresti în alianță cu illirul Scerdilaidas în vestul Peloponesului sînt oprite de forța maritimă a rodienilor. Relațiile dintre populațiile illire de la Adriatica și grecii insulari (care au încercat pătrunderi în interiorul continentului) nu au fost niciodată amicale, din cauza ciocnirilor de interese politico-economice și a lăcomiei de prăzi a clanurilor illire, în primul rînd a celor riverane.

Expansiunea romană în Illyria⁵³. Mereu atacați de vecinii illiri, grecii din zona Adriaticii au făcut apel la protecția Romei, a cărei intervenție în a. 229 a fost primul pas în acțiunea de expansiune spre Illyria. Prin două războaie (a. 229/8 și 219) puterea illiră (în primul rînd tribul ardiaei) a fost sensibil redusă pe mare, fără însă ca romanii să ocupe vreo porțiune de uscat în Dalmatia, unde au încheiat alianțe cu diverse clanuri, dar nu s-au amestecat în interiorul Illyriei. Aceasta se întîmplă abia după izbucnirea războiului cu Macedonia (Perseus), în care illirii au fost antrenati avînd un rol activ în coaliția antiromană. O figură istorică importantă a vremii este Gentius, rex Illyriorum (Liv. XL 42,1 ; XLIII 26,2 ; a. 180—167), fiul lui Pleuratus, din tribul Labeatae („ubi Gentius regnabat”, Liv. XLIII 19,3)⁵⁴, cu reședința la Scodra. Suveranitatea tribului se întindea și asupra altor teritorii și seminții illire. Înainte de izbucnirea ultimului război macedo-roman, puterea militară a lui Gentius a fost nimicită (a. 168), iar țărmlul adriatic la sud de Naro a fost ocupat de romani (Illyricum regnum), guvernat direct de consuli sau atașat cînd la Macedonia, cînd la Gallia Cisalpină (Italia de nord). Timp de un secol și jumătate, pînă la începutul imperiului, romanii au avut de purtat lungi și grele lupte cu triburile illire, nesupuse, în fruntea cărora se aflau dalmatii. După insuccesele campaniei lui C. Marcus Figulus, Scipio Nasica înfrînge pe dalmati, le pîrjolește cetatea Delminium (a. 156), îi supune devastînd teritoriul și luînd pe mulți în robie ; dalmatii recunosc supremația Romei. În a. 135 sînt înfrînți ardiaei, pleraei și scordiscii, iar în 129 iapozii. Dar peste un deceniu se produce răscoala dalmaților în alianță cu scordiscii, înfrînți din nou de L. Caecilius Metellus (a. 119—117) ; altă răscoală dalmată (a. 78) este reprimată de consulul C. Cosconius, iar în a. 51, aliați cu alte triburi libere, dalmatii ocupă Promona, zdrobind un corp expediționar organizat de Iulius Caesar cu ajutorul liburnilor și a altor illiri filoromani. În războaiele civile, dalmatii intervin de partea lui Pompeius ; dar după nimicirea armatei lui A. Gabinius (a. 48/47), ei se supun lui Caesar. Aceasta nu însemna însă restabilirea liniștii în Illyria, căci, chiar

⁵³ *The Romans in Illyria*, în CAH, VII (1928), p. 822—877 și 931—933 (surse documentare și bibliografic ; M. Holleaux) ; *BevDalm.* p. 23—28.

⁵⁴ *Gentlius*, în RE VII (1910), 1 198—1 201 (Stähelin).

după marea campanie a lui Octavianus (a. 35—33), care a pătruns în interiorul Illyriei, a supus teritoriului pînă la Savus, organizînd un puternic dispozitiv de cetăți, dalmatii au rămas în continuă agitație încercînd să scuture jugul roman. Ultimele trei etape ale acestor convulsii sînt: răscoala din a. 16 î.e.n., campania lui Tiberius (a. 12—10 î.e.n.) și marea răscoală illiro-panonică (breuci, daesitiates etc.) din a. 6—9 e.n. Pentru înăbușirea ultimei mișcări illire, imperiul roman a trebuit să facă un uriaș efort militar: 10 legiuni, peste 70 de cohorte, 10 ale și peste 10 000 de veterani și mulți voluntari, adică un efectiv total de peste 120 000 de oameni înarmați; atare cifră este semnificativă atît pentru gravitatea situației în care se afla împărăția, amenințată de un atac ilir direct asupra Romei, cit și pentru considerabila forță militară a „barbarilor” (evaluată la 200 000 de luptători, cifră evident exagerată) și dîrzenia războinică a răsculaților (Vell. II 110—111; Suet. *Tiber.* 16). Din lipsa de unitate, coordonare și coeziune a unor căpetenii învrăjbite, ultimele svîrcoliri disperate ale illirilor de a-și salva libertatea și ființa etnic-socială s-au prăbușit sub loviturile mașinării de război organizate de tenacitatea romană, ajutată de trădările, defectiunile și venalitatea unor căpetenii locale, între care opera de corupție și dezbinare practică de politica romană a dat roade din plin. Ca și în alte provincii (Gallia, Spania, Africa etc.), expansiunea imperialismului roman se făcea cu aceeași tactică: era subjugat un trib după altul și chiar unele cu ajutorul altora din aceeași familie etno-lingvistică, illiră în zona dinarică, tracică în cea balcanică și carpatică. Prin supunerea tuturor populațiilor illire, a căror luptă eroică pentru libertate s-a bucurat de simpatia și sprijinul triburilor libere și a celor subjugate, erau desființate formele autohtone de viață politică-socială, o dată cu ocuparea întregului teritoriu dintre Adriatică și Dunăre, cu organizarea provinciilor romane Dalmatia și Pannonia, se schimbau condițiile de existență social-economică a populațiilor illire, era pecetluită și soarta limbii lor strămoșești (cf. cap. 7).

Illiri în Italia. În cîteva zone ale Peninsulei Apenine au existat importante enclave illire, populații venite în etape succesive peste Marea Adriatică, din Illyria balcanică, înainte de începutul colonizării grecești, deci posibil prin secolele X—IX î.e.n. Mase compacte forma populația de limbă illiră numai în două provincii mai mari: *Calabria* și *Apulia*, teritorii integral illirice, locuite de triburi cu nume de aceeași origine; cel mai important este *Iapyges* (Ἰαπυγες Μεσσαπιοί, Hdt. VII 170), folosit frecvent de către greci ca nume complexiv spre a desemna populația și teritoriul din colțul sud-estic al Italiei, locuit de mai multe clanuri: *Messapi* (*Calabri*) și *Sallentini* în Calabria, *Dardi*, *Dauni*, *Peucetii* (*Poediculi*) în Apulia, nume de teritoriu ce derivă tot de la un trib, *Apuli* illiric (Str. VII 285; cf. Dacius *Appulus*). Aceste teritorii formau o unitate culturală și etno-lingvistică: toate clanurile vorbeau aceeași limbă numită „messapică” (Str. VI 282 τῆ Μεσσαπία γλώττη. 277), în care sînt

redactate inscripțiile preromane din colțul sud-estic al Italiei (*infra*, p. 52) și care era de fapt un termen geografic și etno-lingvistic mai restrâns, generalizat asupra tuturor populațiilor de limbă illiră din Italia sud-estică. Tradiția istorică antică păstrează informația că „messapii” și celelalte clanuri din Calabria și Apulia erau venite din Illyria⁵⁵; ceea ce se confirmă prin numeroasele corespondențe de nume proprii de pe cele două maluri ale Adriaticei, majoritatea relevate mai întâi de W. Helbig [*infra*, p. 65]; toponimice din Apulia și Calabria au echivalente în Illyria (unele chiar în Tracia), ca *Arpi*, *Brundisium* (*Brend-*), *Genusia*, *Bantia* (în Lucania), *Gerunia*, *Pandosia* etc.; triburi *Apuli*, *Calabri*, *Dardi*, *Dauni*, *Iapyges*, *Sallentini*; sufixe în toponimie (*-nt- Sipontum*, *Uzentum* ș.a.; *-et- Neretum*, *Soletum*); dar mai numeroase și caracteristice unele antroponime „messapice”: *Bal(l)-*, *Barz-*, *Bato*, *Beusas*, *Brid-*, *Buz-*, *Dalmat-*, *Dasius* (*Daz-*), *Dasum-*, *Dasta-*, *Dit-*, *Plares*, *Plator*, *Tiz-* etc. Întrucît pot fi identificate și considerate de tip illiric (*infra*, p. 53), respectiv sînt explicate ori explicabile etimologic (*infra*, p. 95—98), elementele de limbă (glose, cuvinte, nume proprii) „messapice” sînt înglobate în prezenta monografie istorică-filologică și în repertoriul resturilor lexicale fragmentare illirice. Iapygii din Apulia și Calabria erau o grupă de clanuri puternice și dîrze, care au rezistat energic și cu succes presiunii italicilor dinspre vest și coloniștilor greci dinspre sud și est, dezvoltînd o cultură materială și spirituală remarcabilă în a doua jumătate a mileniului I î.e.n., pînă la totala lor asimilare în romanitatea Italiei (*infra*, p. 129).

Despre istoria, viața și cultura populațiilor illiro-messaice din sud-estul Italiei: H. Nissen, *Italische Landeskunde*, Berlin, I (1883), p. 539—546 (die Iapyger); *Apuli*, *Apulia* în RE, II (1895), 288—290 (Hülßen); M. Mayer, *Apulien* (1914); *Iapyges* în RE, IX (1914), 727—745 (Philipp); *Messapioi* în RE, XV (1931), 1168—1207 (M. Mayer); *Messapi* în *Enciclopedia Italiana*, XXII (1934), p. 947—949; EDR, III, p. 168—172 (R. Vulpe); Ribezzo, *NvRic.*, p. 15—46. Alte informații bibliografice: Parlangei, *StMs.* p. 11—15 și 419—436 (=RendLomb. 94, 1960, p. 202—215); *La Penisola Balcanica e l'Italia* (Brescia, 1960), III° Congresso internazionale d. linguisti, relazione VI, 27 p.

Elemente illire izolate se constată și în Umbria: *Liburni* (Plin. III 110 ab Ancona Gallica ora incipit Togatae Galliae cognomine. Siculi et Liburni plurimum eius tractus tenuere, in primis Palmensem, Praetutianum Hadrianumque agrum), *Sallentini* (Plin. III 113 Dolates cognomine Sallentini), iar la Iguvium grupul de străini („peregrini”) care trebuiau să fie îndepărtați din mulțime înainte de sacrificiu și sînt afurisiți de preoți, *Iapuzkum* numen (nomen), *Iapuzko*, *Iabuscom* (evident o ramură a tribului *Iapudes* din Illyria) și epitetul *Grabovius* purtat de trei zeități (TabIguv.);

⁵⁵ Paulus-Fest., p. 60 (ed. Lindsay) „Daunia Apulia appellatur a Dauno Illyricae gentis claro viro, qui eam, propter domesticam seditionem excedens patria, occupavit”; Plin. III 102 „Brundisio conterminus Poedicolorum ager, novem adulescentes totidemque virgines ab Illyris XII populos genere”.

în Picenum *Truentum* ar fi nume liburnic ⁵⁶, iar în Apulia și Samnium era menționat un munte „liburnic” (?) ⁵⁷; în Bruttium niște „stînci ale Iapygilor” (Ἰαπύγων ἄκραι, Str. VI 261) ar putea fi numite după sau chiar de către iapigi. Dar alte urme în toponimie și antroponomastică citate de unii ca illirice în Italia sînt deocamdată nesigure sau fără valoare (în Latium, Lucania, Sicilia etc.; cf. *infra*, 54 și 58—62).

⁵⁶ Plin. III 110 *Truentum cum amne, quod solum Liburnorum in Italia relictum est.*

⁵⁷ Polyb. III 100, 2 Λιβουρνον ἕρος. După Schweighäuser, ar fi de citit Τιβουρνον (?).

MATERIALUL LINGVISTIC ȘI ONOMASTIC

Limba populară — determinant al etnicității. Lipsa textelor. Inscriptia „illirică”. Glosele. Numele proprii. Toponimice și antroponime. Materialul messapic. Tradiția literară și epigrafică. Sarcinile cercetării actuale. Onomasticon Illyricum. Identificarea numelor illirc. Cantitatea fragmentelor lingvistice. Excese și aberații: „panillirismul”.

Principalul și cel mai caracteristic factor deosebitor al colectivităților populare din cele mai vechi timpuri — cu deosebire în orînduirea comunei primitive și în cea sclavagistă — este l i m b a, vorbirea, ”mijlocul cel mai important de comunicare între oameni”¹. Acest produs intelectual și social determină în primul rînd etnicitatea, cum just releva cu șapte decenii în urmă un erudit austriac². De aceea se poate considera că atît obîrșia, istoria și cultura, cît și dezvoltarea economică și socială, structura psihică și relicelele etnico-lingvistice din epoca medievală-modernă a unei comunități populare antice (a cărei existență și durată însăși sînt legate de durata și existența idiomului său ancestral) nu sînt cunoscute și elucidate just înainte de a fi valorificate materialele lingvistice (oricît de puține și confuze ar fi sau ar putea să pară), care indică poziția lingvistică și înrudirile în cadrul familiei etno-lingvistice respective.

Este știut de multă vreme că illira aparține grupei de limbi numite indo-europene, care, după cantitatea și calitatea resturilor lăsate de fiecare (existente azi), se pot repartiza în două categorii: de o parte cele cunoscute (sanscrita, greaca, latina, germanica, celtica, slava, armeană etc.), care au putut fi studiate și puse în lumină pînă în cele mai mici amănunte, ca idiomurile unor popoare ce au izbutit să creeze ori să adopte de timpuriu forme superioare de cultură și de expresie, dezvoltînd bogate literaturi naționale, fiind totodată perpetuate pînă azi fie prin organismele vii ale colectivităților populare (vorbindu-le fără întrerupere în cursul a cîtorva milenii), fie prin bogate monumente literare ori texte epigrafice mai cuprinzătoare. De altă parte stau cîteva semînții ”indo-europene” mult mai puțin ”norocoase” în memoria posterității și în fața științei moderne: neavînd forme literare de expresie proprii, idiomurile lor n-au fost scrise ori studiate de nimeni și au pierit în parte sau integral o dată cu populațiile care le vorbeau în comuna primitivă ori în antichitate. Cele mai de seamă între acestea sînt grupele de triburi europene care au ocupat în perioada antică teritoriul dintre mările Adriatică și Neagră, zona dina-

¹ V.I. Lenin, *Opere*, vol. XX, p. 396; cf. Al. Graur, *V.I. Lenin și problemele lingvisticii*, în SCL, XI, 1960, p. 169—178.

² W. Tomaschek, MAGW, XXIII 1893, Sitzungsber. p. 36 „für uns am entscheidendsten erweisen sich jedoch die sprachlichen Unterschiede. Denn die Sprache muss für die vergangenen Epochen, in denen nicht die Summe der materiellen und geistigen Machtmittel, die ein Volk oder ein Staat in sich vereinigt, den Ausschlag gab, als dasjenige hingestellt werden, was das Wesen eines Volkes ausgemacht hat”.

rică, balcanică și carpato-dunăreană : illirii în vest, traco-dacia în est, care au jucat un important rol istoric în aceste vetre etnice și în imperiul roman.

Fără a fi lăsat urme scrise, texte (măcar cît a lăsat ramura messapică), limba de tip indo-european a illirilor balcanici a dispărut în primele veacuri ale erei noastre, fiind cunoscută azi numai în foarte mică măsură și indirect, din fragmentele ce au rămas întimplător în scriere greacă și latină. Cauza pentru care cunoștințele despre illiră și materialele respective sînt atît de reduse cantitativ și mai ales calitativ stă înainte de toate în faptul binecunoscut că la greco-romani se manifesta prea puțin interes față de populațiile străine, socotite "barbare". În afara Illyriei era cunoscut foarte puțin sau de loc idiomul triburilor de aici, considerate "inferioare", întirziate în procesul istoric de evoluție materială-economică, social-politică și culturală. Greco-romanii n-au învățat și n-au scris acest idiom, nici măcar în măsura cît au fost scrise alte limbi "barbare" antice, de exemplu traco-getica de către poetul Ovidiu³. Încît n-au fost reținute și notate (transmise pînă azi) decît puține cuvinte (glose) păstrate întimplător la lexicografi și autori antici, atribuite illirilor, care n-au avut parte nici măcar de un exilat ca Ovidiu care să scrie ceva în limba lor; iar un mare poet ieșit dintre messapi în secolul III î.e.n., Ennius, "tatăl poeziei romane"⁴ n-a scris nimic în limba străbunilor săi, după cum nici alți cărturari de obîrșie illiră nu se puteau gândi ori nu aveau pentru cine să scrie "illira"⁵. Precum în societatea greco-romană, pe cît știm, nu existau interesul și nevoia de a scrie ori a vorbi⁶ acest idiom exotic și mult divergent de greacă și de latină, tot așa lipsește orice informație sau indiciu că illirii înșiși ar fi avut asemenea preocupări literare și "epigrafice": la ei n-a existat o scriere (alfabet) proprie "națională" ori de împrumut, nici măcar în formele cele mai rudimentare, incipiente. Încît deocamdată, cunoscînd condițiile cultural-istorice din Illyria preromană, este puțin probabil că se vor găsi cîndva "texte" scrise în idiom

³ În timpul surghiunului la Tomis (Constanța), Ovidius Naso a compus o „cärticică de versuri” în grai getic, învățînd, în contact de cîtiva ani cu localnicii geți și sarmați, limba acestora, „nam didici getice sarmaticeque loqui” (*Ex Ponto*, III, 2,40) „et videor geticis scribere modis” (*Tristia*, III, 14, 48); bardul sulmonez și-a însușit atît de bine limba getică în mediul tomitan încît, cum spune, „getico scripsi sermone libellum struetaque sunt nostris barbara verba modis” (*Pont.*, IV 13, 19–20). Devenit „paene poeta getes”, Ovidiu recita cu mult succes gloatei de ascultători „barbari” dobrogeni stihurile „getice” scrise în cinstea lui Augustus, împăratul și persecutorul lui, pe care însă nu le-a înțeles nimeni mai tîrziu, nu le-a transmis, s-au pierdut fără urmă. Pârvan, *Getica* (1926), p. 167; N. Lascu în volumul comemorativ *Publius Ovidius Naso*, București, 1957, p. 171. *LimbaTrD*, p. 24–25, ed. II, p. 38.

⁴ *Ennius*, în RE, V (1905), col. 2 588–2 628 (Skutsch).

⁵ De exemplu eruditul libert al lui Sylla, Cornelius *Epicadus*, care a continuat și încheiat cu succes o carte de memorii înecută de ilustrul său patron roman.

⁶ Puțini romani vor fi învățat limbi străine (afară de greaca), ce nu le serveau la nimic practic, iar interpretii pe care-i foloseau în relațiile cu alte popoare erau mai mult originari din populațiile respective (germani, celți, semiți, greci etc.), romanizați, cum arată numele lor proprii; cf. observațiile la un "interpres Dacorum" în inscripția din Brigetio (Pannonia, sec. III), M. Ulpius Celerinus, AIIN, XI 1947, p. 403–412 (extras).

illiric, măcar cum sînt cele messapice din Italia ori ale venetilor vecinii din nord-vest ai illirilor balcanici. Experiența multiseclară a descoperirilor și un veac de intense cercetări, săpături și studii comparative arată, că ne putem aștepta la ceea ce este firesc să se mai descopere : alte inscripții latine și grecești cu nume illire ori messapice, ca și texte ori fragmente în acest dialect illiric din Italia.

Inscripția "illirică", pe discul unui inel mic de bronz, descoperit la a. 1898 în localitatea Kalaia (la Scutari, în sudul provinciei Dalmatia), cu text grecesc dispus pe trei rînduri⁷, a fost considerată illirică din cauza locului descoperirii (teritoriul antic de limbă illiră) și a caracterului în aparență "enigmatic" : ANA OHΘH ICER (sau ICEB), pe care unii comparatiști și "illirologi" s-au grăbit să-l tilcuiască cu mijloace indo-europene, dîndu-i chiar și o "traducere" latină și una germană "(deae) Anae Oethe sacer", "der Göttin Oethe geweiht"⁸. Caracterul de text în limbă illiră a fost aproape unanim admis timp de trei decenii, pînă cînd s-a arătat că, în concordanță cu materialul arheologic al complexului descoperirii (al întregii necropole), inelul este din secolele VI—VII e.n., textul fiind în limba greacă, și se citește : KEB (nu ICER, ICEB), adică K(υρ) E B/OH-ΘH/ANA, K(υρ)ε β•ήθρη Av(v)α "stăpine (doamne) ajută An(n)ei", formula creștină obișnuită, frecventă pe inele și alte materiale epigrafice paleocreștine⁹. Astfel, toată truda și bătaia de cap s-au năruit în ridicol ; un caz de calambur epigrafic-filologic ce poate servi ca avertisment serios la prudență și vigilență în fața interpretărilor pripite de texte "enigmatice" antice.

Ce a rămas din limba illirilor balcanici sînt numai f r a g m e n t e : elemente lexicale, cuvinte izolate (glose) și nume proprii purtate de persoane și triburi, zeități și localități din Illyria. Toate asemenea resturi, de valoare variabilă și foarte inegală, alcătuiesc deocamdată singurul material disponibil : fie elemente (foarte puține) ale graiului cotidian, fie nume de persoane, zei, triburi etc. ori cîrmepele lor. Bogăția relativă și varietatea fragmentelor lingvistice se oglindește în repertoriul lor alfabetic (partea a II-a, *infra*, p. 162—266).

Glosele balcan-illirice¹⁰ sînt în total trei : *rhinos* "negură", *sabaina* "bere de mei", *sybina* "lance". Alte cuvinte (glose) atribuite de unii filologi "illirofili" illirilor, ca grupa de glose "peonice" (*monapos*, *bryton*,

⁷ WMBH, X 1907, p. 19 ; XII 1912, p. 193—194, fig. 62 ; L.M. Ugolini, *Albania antica*, Roma, 1927, p. 50.

⁸ H. Krahe, *Eine balkanillyrische Inschrift*, în IF, XLVI 1928, p. 183 ; F. Ribezzo, RIGI, XV 1931, p. 186 ; E. Vetter, *Gl. XX* 1932, p. 33 ; *SprIII*. I, p. 12 (cu ample indicații bibliografice) ; *SprIII*. I, p. 174, 246, II, p. 6, 55, 84 ș.a.

⁹ L. Ogenova, "Illiriiskiat" nadpis ot severna Albaniia, în *StudDec*. p. 333—340 = BCH, LXXXIII 1959, p. 794—9 ; StMs. p. 235—6. E. Çabej, *Buletin per shkencat shoqerore*, Tirana, 2 (1957), p. 122—6 (*Bibl. Classica Orientalis*, 6, 1961, 321—2 ; REG LXXXVI 1963, p. 129) citea 'Αναβοήθει 'Ι(ησο)υ K(υρ)ε, datînd inelul din secolul X.

¹⁰ *SprIII*., I, p. 38.

parabie), ori cele mai multe "macedonene" cu fonetism tipic macedonean, sau în fine cele „general balcanice” și adespota nu pot fi înglobate sub eticheta mai largă de "illirice", cum greșit s-a făcut¹¹. De asemenea este puțin probabil să fie illirice ori messapice o serie de elemente lexicale cu etimologie negreacă în dialectul dorian¹²; după cum nici preținsele împrumuturi de cuvinte din illirică în limbile vecine nu au vreun temei filologic și istoric¹³. Totul indică sau chiar dovedește că rolul și influența cultural-lingvistică a populațiilor illire au fost destul de modeste, restrânse, mult inferioare influenței avute de vecinii balcanici de la est, tracogetii și frigienii din Asia Mică¹⁴. Faptul este explicabil, de o parte, prin gradul mai puțin avansat de evoluție și prestigiul mai redus al societății din Illyria față de vecinii ei; de altă parte prin dispariția timpurie a limbii în urma romanizării intense și profunde, eventual restringerea sferei lingvistice illire spre interiorul Peninsulei Balcanice, unde o parte din populația neromanizată complet (illirică, eventual illiro-tracică?) ar fi putut să transmită limba veche în forma albaneză (*infra*, p. 111, 151).

Numele proprii purtate de persoane, triburi, zeități¹⁵, localități și alte elemente geografice (ape, munți etc.) din teritoriul etnic-lingvistic,

¹¹ *SprIII.*, I, p. 42—46.

¹² A. Blumenthal, *Hesychstudien*, Stuttgart, 1930, p. 2—10; *Gl. XVIII* 1930, p. 153—4, *IF, XLIX* 1931, p. 169—179, după care se ia Krahe (*SprIII.* I, p. 46—47), admitând și aserțiunea "die Bezeichnung 'hylleisch' geht auf den Namen der dorischen Phyle 'Υ γλαεις zurück, in der man seit langem eine illyrische Komponente im Doriertum vermutet hat", ceea ce este afirmație gratuită, totul fiind din domeniul "panillyrismului" (cf. *infra*, p. 58).

¹³ Cf. listele copioase de preținse "Illyrische Lehnwörter in anderen Sprachen", *SprIII.* I, p. 114—120, din care nu se poate reține nimic valabil; ar putea să fie illire numai cuvinte ca lat. *liburna* "barcă ușoară", *ballaena*, *gentiana* (plantă) și *mannus* "cal mic, minz"; celelalte pot fi deocamdată de orice obirșie, ca lat. *galaia*, *gandaia*, *horeia*, *lembus*, *paro*, *caballus*, ori gr. βαλιός "alb", γαυσάπηξ, γράτιον, καλύβη, γράβος etc. Nu pot avea nimic a face cu limba illirilor cuvinte lat. ca *faenum*, *famulus*, *familia*, *feralis*, *Feronia* ce le-au fost atribuite (V. Georgiev, *Gl. XXIV* 1936, p. 354—356 și *XXV* 1936, p. 95—101 "Illyrisches im Lateinischen"; cf. Vetter, *Gl. XXX* 1943, p. 61). A susține existența de cuvinte illire în limbile moderne (romance, slave, germanice), ca cele oferite mai mult sau puțin șovăielnic în *SprIII*, I, p. 118—120 (după alții) este o încercare lipsită de seriozitate și de simțul realităților istorice.

¹⁴ Cf. *LimbaTrD*, p. 19, cd. II, p. 28.

¹⁵ **T e o n i m e** (nume de zeități, care după formație și origine aparțin antroponimiei; *infra*, p. 94) se cunosc la illiri vreo 20, dintre care însă abia 3—4 pot fi tilcuite etimologic. O copioasă listă de „Götternamen" proclamate „illirice" întocmește H. Krahe, *SprIII.*, I, p. 80—86, cuprinzând cifra impozantă de 57, din care cel puțin 30 nu au cc să caute în acest tabel: *Adranos* în Sicilia n-are nimic illiric, *Adsalluta* este evident celtic, *Aequorna* (?), *Acrisios* frigian, *ana* (??) messapic, *Aprodita* grecesc, *Arantis* macedonean, *Athana* grecesc, *Atras* noric-celtic, *Baiolis* în Sicilia, *Belenus* și *Bergimus* celtice, *Damatura* grecesc, *Deipatyros* epirotic, *deiva* mess. (zeitate??), *Eta* venet, *Fonio* venet, *Candaon* tracic, *Casuontlanus* celtic, *Lahona*(??), *Laidchiabas* antroponim mess., *Lauci* falsă lectură a unei inscr. (CIL, III, 8405 Aug.?), *Logelibas* foarte probabil antroponim mess., *Marica* italic, *Melesocus* istrian — venet, *Nebres* venet, gr.?, *Nestes* sicilian, *Noreia* noric — celtic, *Oethe* fictiv (*supra*, p. 49), *Pampanon* grecesc, *Percernes* celtic, *Poemana* (??) în Spania, *Satyros* în Grecia, *Tullius* italic, *Venas* (?) = Venus împrumut din latină, *Vitebos* celtic, *Vidasus* celtic (?), *zis* (??). Cu atare exemple de nume, adunate din toate părțile la întâmplare și fără spirit critic, se „îmbogățesc" în mod gratuit și fără rost limba și mitologia sărăcăcioasă a illirilor (cf. *supra*, p. 32, 34), de către entuziaști "Illyrophiloi" ca H. Krahe, A. Mayer ș.a.

atestate în izvoarele scrise antice : a u t o r i greci și latini de la Homer pînă la Eustathios și de la Ennius la Iordanes și papa Grigore cel Mare (sec. VII), iar unele toponime din Calabria-Apulia și Dalmatia și în evul mediu slav ; i n s c r i p ți i grecești, latine și messapice din teritoriile de limbă și cultură greco-romană ; m o n e d e din teritoriile illirice, constituie un material lingvistic de primul rang, ca un "surogat" firesc și necesar al limbii vii, al gloselor ce lipsesc în măsura binecunoscută. Majoritatea materialului onomatologic-lingvistic illir a fost adunat în repertorii alfabetice (*IUGN*, *IUP'N* ; *SprIll.* ; *SprAIII.* I) ; dar aceste colecții — atît sub raportul cantității și calității, cît și al muncii interpretative — conțin prea mult (uneori cu 1/3 ori chiar cu 1/2 mai mult decît este realitatea) și totodată prea puțin (*infra*, p. 73—82). De aceea era necesar un nou repertoriu critic și mai amplu (dacă nu va putea fi absolut complet) al numelor illire (messapice), care constituie deocamdată mijlocul exclusiv de cunoaștere a acestui idiom și temelia tuturor cercetărilor etimologice comparative (cf. *infra*, p. 84—98).

Toponime și antroponime. La alegerea materialului de nume în vederea studierii limbii illire, unii filologi (Jokl, Mayer ș.a.) au dat preferință ori au utilizat aproape exclusiv toponimele din Illyria, pe motiv că acestea ar avea o mult mai mare stabilitate și putere doveditoare lingvistică, în timp ce antroponimele ar fi "lipsite de o asemenea probă reală, fiind în plus adevărate cuvinte migratorii"¹⁶. Aserțiunea este în același timp adevărată și falsă, căci dacă numele de localități, riuri și munți sînt legate de teren, de locuri și nu pot emigra, schimbîndu-se mai greu (fiind adică preluate și perpetuate de noile stăpîniri, populații și orînduiri ; cf. *infra*, p. 137), numele de persoane, triburi, zeități etc. (ce sînt în general mai vechi, de formă și alcătuire arhaică) emigrează mai ușor o dată cu oamenii care le poartă, ca produse specifice ale vieții social-economice și psihice, ale limbajului familial și social, fiind mult mai semnificative pentru idiomul și mentalitatea unui trib sau popor. De aceea, numele personale nu sînt de considerat ca "vielfach wahre Wanderworte", ci în cazul illiro-messapilor (precum și al tracilor) ca tipice, numeroase și prețioase materiale de limbă și documente istorice, în lipsa textelor sau a specimenelor directe de limbă cotidiană respective (glosele). Nume de persoane ca *Dasius*, *Dasimus*, *Daz-*, *Dast-*, *Epicadus*, *Grabon*, *Pladomenus*,

¹⁶ La sfîrșitul studiului despre „caracterul satem al limbii illire”, *Gl.* XXIV, p. 203 (cf. *infra*, p. 75), A. Mayer, precizînd criteriile și principiile sale (ce ar trebui să figureze în fruntea, nu în coada articolului), afirmă "mögen auch manche [?] Deutungen wie dies in der Natur der Sache begründet ist, unsicher erscheinen, so fallen wieder andere, da sie als Ortsnamen in den durch die natürliche geographische Lage und Beschaffenheit gebotenen Realproben eine Bestätigung der sprachlichen Erklärung finden, um so schwerer ins Gewicht. Dieser Realprobe ermangeln die Personennamen, die dazu vielfach wahre Wanderworte sind ; darum war Sparsamkeit in der Heranziehung dieses Materials geboten". În realitate însă atare „Sparsamkeit" vine din faptul că valoarea lingvistică a antroponimelor n-a fost înțeleasă de autor, incapabil de a elabora etimologii juste în acest sens ori a utiliza corect pe cele valabile, deosebit de semnificative, date mai de mult (*Dasius*, *Verzo* ș.a.), în loc de a oferi o droaie de noi „soluții” neverosimile pentru numele proprii (cf. *infra*, p. 382).

Verzo, Zanatis etc. sînt specifice, exclusive la illiri, după cum la traco-geți sînt tipice alte serii (cf. *infra*, p. 109), la grecii antici Ἀρισταγόρας, Ἀριστοτέλης, Δημοσθένης, Περικλῆς, Φίλιππος ș.a., pe care nimeni nu le-a considerat "wahre Wanderworte" și nu le-a desconsiderat din punct de vedere lingvistic-etimologic. Important, esențial este a li se stabili originea, apartenența etnică și migrațiile eventuale pe care le-au făcut numele personale în antichitate (cu colonizarea greacă, cucerirea romană, expansiunea illirilor, respectiv a traco-dacilor în lumea antică deznaționalizarea și schimbarea de limbă și de nume etc.). Întrucît se constată că un nume (fie geografic, fie de persoană) este illiric (messapic), propriu și original la illiri, ca un produs al comunității populare, al limbii lor, el rămîne semnificativ pentru acest idiom, spre stabilirea poziției lingvistice; dacă însă este de apartenență echivocă ori apare ca împrumutat, valoarea lui lingvistică scade, respectiv rămîne nulă. Topo- și antroponimele unui teritoriu sînt în egală măsură semnificative și importante pentru limba populației respective, dacă îndeplinesc două condiții firești și elementare: a) precizarea apartenenței (originii) lor, adică a populației care le-a creat și le purta, b) stabilirea etimologiei (a tîlcuirii corecte), conformă criteriilor limbii căreia aparțin.

Materialul messapic, relativ mai bogat decît cel balcan-illiric, este de trei categorii: a) t e x t e epigrafice, cîteva mai lungi (peste două rînduri), redactate chiar în limba respectivă, cu alfabet specific, unde limba însăși apare direct în forme de expresie genuină, scrisă de cei care o vorbeau; avem așadar aici construcții de fraze și forme gramaticale proprii limbii. Aceste texte prezintă însă deocamdată un mare și grav neajuns: nu sînt înțelese și explicate decît în foarte mică măsură (cf. *infra*, p. 95); prin urmare ele sînt prea puțin utilizabile și utile pentru cunoașterea messapicii și, în general, a limbii illire¹⁷. Inscricțiunile messapice sînt de vreo trei

¹⁷ Scrise într-un alfabet derivat din cel grecesc de la Tarent (cf. RLV, VIII, p. 168—170; RE S. VI, 309; *SprIll.* I, p. 15—16; *StMs.* p. 23—25 și pl. II; *SprIll.* II, p. 233—359), inscripțiile messapice (vreo 300 de piese și fragmente, nu toate sigure) datează din secolele VI/V—I î.e.n.; sînt publicate în colecții din secolul al XIX-lea (azi învechite), de Mommsen, UD [*infra*, p. 64], Fabretti, Maggiulli, Castromediano, Gamurrini; cîteva de J.P. Droop (1905), H. Jacobsohn [indicații asupra colecțiilor vechi: RLV, VIII, p. 168; *SprIll.* I, p. 12—14; *StMs.* p. 10—11 și 425—8 (= *RendLomb.* 94, 1960, p. 208—211)], care sînt înlocuite integral de publicații moderne: CIM al lui Ribezzo, PID vol. II al lui Whatmough, NvRic. de Ribezzo, dar mai ales de ultimele colecții, adevărate "corpus messapicum", cea mai importantă realizare în acest domeniu: IsMs. în *StMs.* (1960), p. 31—251 de Parlângeli, urmată și completată de „Die messapischen Inschriften” în *SprIll.* II, p. 1—151 de C. De Simone (cf. recenziile critice: SCL, XII 1961, p. 601—605 și *CercLg.* X 1965, p. 376—381), între care se intercalează: Otto Haas, *Messapische Studien.* Inschriften mit Kommentar, Skizze einer Laut- und Formenlehre, Heidelberg, 1962, 223 p., 20 fig., 1 hartă (recenzia amabilă de O. Parlângeli, în *Kratylos*, Wiesbaden, VIII 1963, p. 179—186; C. Poghirc, *SICl.* VI 1964, p. 399—400); *AnnBari.*, 1966, p. 123—137.

Răspîndirea teritorială a inscripțiilor messapice (după localitățile din Calabria și Apulia): RE S. VI, col. 304—305; *StMs.* pl. I. Cuvintele comune și numele proprii evidente ori presupuse (multe însă ipotetice, cu totul problematice) se află în repertoriul alfabetic din *StMs.*, p. 255—387 (lessico).

categorii : funerare (numele mortului ori al morților), ex. *Dazimaihi Kelonihi*; *Dazoimihi Balehi Daštas Bilihi*; votive (numele dedicantului, divinitatea dedicată și eventual o formulă neexplicată ori dubioasă) : *Plastas Moldathehiai Bilia ettheta hipades Aprod[i]ta* etc.¹⁸; texte mai lungi, de caracter nedeterminat¹⁹ în afară de majoritatea antroponimelor recunoscute datorită altor documente sau surse (texte, epigrafe) greco-romane și care sînt cuprinse și utilizate în studiul limbii messapice (illire) din paginile următoare, ca elemente onomatologice-lingvistice de tip illiro-messapic; b) glose cu mențiunea ethniconului (Μεσσαπίοι) sînt în număr de șase : *baris*, *bauria*, *bisben*, *brendon*, *panós*, *sipta*²⁰; c) nume proprii din Calabria și Apulia sau alte zone ale Italiei, de caracter messapic (deosebite de ale celorlalte populații "italice"), în majoritate asemănătoare ori identice cu cele din zona dinarică a Peninsulei Balcanice (*supra*, p. 45) și care aparțin unei limbi de tip satem înrudite cu cea illiră, ca un dialect (?) care a evoluat și s-a diferențiat în cursul unei izolări de cîteva secole. Nu despre toate numele proprii din Italia, revendicate de unii ca illire, se pot da precizări, unele nume iapigo-messapice sînt de tip evident illiric (*Balacra-*, *Barzid-*, *Brid-*, *Dasius*, *Dazos*, *Dast-*, *Plar-*, *Plator* etc.); la altele însă situația este mai puțin clară, sau e cu totul nesigură, problema fiind de a se ști dacă de fapt cuvîntul în chestiune este nume propriu sau apelativ (substantiv, adjectiv, verb etc.). În al doilea rînd, numele proprii messapice nu pot fi peste tot separate net de cele italice ori grecești. În atare situație, este necesar deocamdată a ne limita la o simplă alegere de nume sigur sau probabil illire în inscripțiile messapice, care vor fi poate cu timpul elucidate și identificate integral. Din topografia antică a zonei etno-lingvistice illire

¹⁸ Inscriptiile funerare și votive messapice sînt analizate cu deosebită agerime și spirit critic de Krahe, *SprIII*, I, p. 16—27.

¹⁹ Asemenea epigrafe foarte importante din punct de vedere lingvistic și istoric, dar deocamdată aproape integral (afară de unele nume proprii) neelucidate — fiind texte lacunoase, nesigure, transmise cu erori de copist, originalele fiind pierdute etc. — sînt în număr de 5—6 piese (cîteva discutate în *SprIII*, I p. 27—33; unele formule și "propoziții" sînt analizate de Haas, *StudDec*, p. 115—131; Parlange, *IsIs*, ș.a.). Reproducem, pentru simplă curiozitate, fără preocuparea ori pretenția de a da ori a căuta tlăcuiri sau „traduceri” (ce sînt deocamdată iluzorii), vreo cîteva pasaje messapice : *IsMs*. 2.21 (Monopoli) „klohi ve(i)nas denthavan valdestai makos invinta valdian kos ini invitati lixidar pahexitato oitinaih ditalis si nomais ontoatus isinai” ; *IsMs*. 22.21 „klohi zis thotoria marta pido vastei basta veinan aran in daranthoa vasti stabos xonedonas dastas sivaanetos in thi onoxoa staboos xonetthihi dazimaihi beilihi (etc.)”. Decuparea cuvintelor este dubioasă ori chiar neverosimilă adesea în asemenea epigrafe, a căror reproducere integrală în legătură cu studiul limbii și istoriei illire devine inutilă aici, ele putînd fi găsite în colecțiile epigrafice-lingvistice amintite (p. 52).

²⁰ UD, p. 70; RE S. VI, col. 314; *SprIII*, I, p. 38—40; *SIMs*, p. 391—417 (= *RendLomb*, 94, 1960, p. 177—188). Alte cuvinte (ca *allen*, *andinos*, *atabulus*, *baryka*, *basta*, *volorion* etc.), unele cu ethnicon-ul "Itali" ori „Tarantini”, nu este recomandabil să fie atribuite iapigo-messapilor, cum au făcut unii (Krahe, *SprIII*, I p. 40—42); prin asemenea elemente cu totul dubioase nu se cîștigă nimic pentru lexicul și gramatica istorică a limbii illiro-messapice. Parlange, *SIMs*, p. 404—417 (= *RendLomb*, 94, p. 188—201) grupează prudent aceste cuvinte ca "meno sicuramente attestate" ori „hanno qualche elemento messapico”, sau „glosse che alcuni autori indicano, probabilmente a torto, come messapiche”.

(iapigo-messapice) a Italiei sud-estice ²¹, unde Krahe a considerat că poate să identifice un număr de 58 de localități de origine ori de factură illirică ²², nu se pot reține mai mult de 20 de elemente (triburi, localități), cuprinse în repertoriul general alfabetic (partea a II-a, p. 216—266); acestea sînt cu certitudine sau oarecare probabilitate de origine illirică, prin faptul că apar pe teritoriu illir (Apulia, Calabria), au corespondente depline sau parțiale numai în zona dinarică, ori nu au analogii concludente în restul Italiei. Alte toponime în Bruttium, Lucania, Sicilia, Campania, Latium și din aproape toată Italia, înșirate de unii ca "illire" ²³, nu sînt de luat în serios ca atare, nu pot avea nimic a face cu limba și populațiile illire (cf. *infra*, p. 59—61).

Tradiția literară și epigrafică. Materialul fragmentar de limbă illiră (constînd din glose și mai ales nume proprii) este cunoscut exclusiv din sursele documentare grecești și romane; încît pentru studiul acestui idiom dispărut, pentru determinarea și valorificarea justă este necesar să fie cunoscute și utilizate integral și corect sursele în care au fost scrise și transmise fragmentele respective: textele literare, inscripțiile, monedele antice (*supra*, p. 26). Izvoarele documentare impun deci ca cercetătorul "illyrolog" să fie în primul rînd un filolog clasic versat, perfect orientat în ce privește conținutul și aspectele tuturor textelor literare și epigrafice care păstrează material de limbă illiră. Pentru determinarea justă a materialului onomatologic illir (mai ales antroponime) este necesară o cunoaștere amplă și temeinică a inscripțiilor, a conținutului lor legat de chestiuni variate și multe "mărunțișuri" privind antichitățile, organizarea militară, administrativă, istoria socială și religioasă, relațiile familiale ale personajelor etc., dar mai ales onomastica lor. Acest ultim capitol furnizează un important material lingvistic privitor la populațiile antice a căror limbă a dispărut, cum sînt illirii și traco-geții.

Sarcinile principale în studiul resturilor lingvistice-onomastice ale illirilor sînt: a) *filologico-epigrafică*, identificarea materialului însuși, stabilirea autenticității lui, prin separarea de elementele vecine, eterogene, cu care este amestecat și se confundă uneori; se va determina astfel, în limite provizorii, în forme ce vor fi îmbunătățite și perfecționate ulterior, tot capitalul fragmentar (glose și mai ales nume proprii) despre care se poate admite că aparține și trebuie considerat ca făcînd parte din limba dispărută a illirilor; b) *lingvistică-etimologică*, explicarea originii și înrudirilor în domeniul comparativ indo-european a unui număr cît mai mare posibil de cuvinte (nume), spre a recupera cît mai multe elemente lexicale cu sensul lor primar și a restabili sistemul fonetic și derivarea (sufixe) de tip indo-european în limba illiră.

²¹ Copioase liste de toponime: *Die Ortsnamen des antiken Apulien und Calabrien*, in ZONF, V, 1929, p. 3—25 (H. Krahe).

²² ZONF, V, p. 143—148.

²³ *IllGN*, p. 104—109 etc. (cf. *infra*, p. 73).

Este evident deci că, înainte de a încerca trasarea cadrului gramatical al unei limbi dispărute, cum e cea illiro-messapică, apare necesar a fixa cât mai riguros posibil însuși materialul limbii respective, cantitatea, calitatea lui lingvistică-etimologică, deci istorică. Limba illiro-messapilor are o situație deosebită sub acest aspect, căci materialul ei fragmentar nu a fost încă determinat corect de cercetători, fiind absolut necesar ca în prealabil — eliminând elementele eterogene (celtice, venete, italice, trace, grecești ș.a.) — să fie bine alese, cu severă exigență critică, toate resturile care derivă realmente din limba illiră (ori messapică): glose (cuvinte) și nume proprii, care constituie azi adevăratele și singurele izvoare ale idiomului popular indo-european de tip satem al grupeii de triburi illirice din zona dinarică și din Italia sud-estică. Este evident de asemenea că numai din "surse" curate, autentice, poate izvorî și se poate cristaliza o imagine reală, unitară, nealterată a limbii dispărute a vechilor illiro-messapi.

Onomasticon Illyricum. Unele confuzii și echivoc persistă în sectorul cercetărilor illirice, în primul rînd în ce privește numele de persoane și locuri, care sînt stocul principal în tezaurul lexical cunoscut, ca importante materiale lingvistice și documente istorice privind viața și extensiunea teritorială a acestor seminții de limbă indo-europeană. Așa-numita "nesiguranță a criteriilor filologice și lingvistice" invocată de către Krahe (*infra*, p. 74) spre a justifica lacunele și erorile din repertoriul său de antroponime (*IUPN*) nu era și nu este fondată; deși există unele elemente îndoielnice ori nume și sufixe comune, nume de apartenență și obirșie nesigură, neidentificată la populațiile din Peninsula Balcanică, zona dunăreană și italică (în așa măsură încît uneori este imposibil să distingî materialul illir de cel trac, italic, etrusc, celtic etc.), dispunem totuși de suficiente criterii pentru a deosebi marea majoritate a numelor illire de cele ce aparțin altor populații. Un repertoriu complet al onomasticii illirilor, cuprinzînd tot ce este fondul autentic al acestui popor în zona dinarică-dunăreană și în Italia sud-estică, e posibil numai dacă sînt evitate numeroasele confuzii grave și este separat după criterii severe materialul onomastic (antroponime, toponime) al grupelor de populații "barbare" indo-europene de la periferia septentrională a lumii greco-romane (celții, germanii, illirii, traco-geții, macedonenii, epiroții, pannonii, noricii, veneti etc.). Între aceste neamuri de oameni există puncte comune în sistemele onomastice, fie moșteniri din fondul arhaic indo-european, fie împrumuturi ulterioare, prin amestec de limbă. Numele lor proprii numeroase și variate se confundă uneori cu cele illire, în urma circulației intense și amestecului elementelor etnice, a incursiunilor și deplasărilor de populații, mai ales în cadrul vieții provinciale romane. Atare situație obiectivă a cauzat numeroase dubii și încurcături printre erudiți, întreținute nu numai de lipsa unor criterii comparative precise, dar și de pasiunile unilaterale și excesele de zel ale specialiștilor illirizanți, celtizanți, tracizanți etc. Este deci absolut necesar să fie eliminate toate numele evident sau foarte probabil celtice, trace, italice, grecești, macedonene, epirotice, venete, asiatice

(semita, iraniene etc.), egiptene ș.a. amestecate în inscripțiile din Illyricum, lucru realizabil nu numai observând criteriile și rezultatele cercetărilor de lingvistică și de onomatologie privind diferitele popoare antice, dar și prin utilizarea judicioasă a indicațiilor oferite de antichitățile romane și grecești. Un repertoriu onomatologic-lingvistic critic și complet, necesar de multă vreme, va alcătui temelia studiului limbii și istoriei acestui popor, înlocuind culegerile vechi ori mai recente de materiale onomastice (mai mult sau puțin controlate) din toate zonele Europei centrale și sudice, cuprinse sub eticheta de "illiric", ca și teoriile inane despre "migrațiunile" și "expansiunea" illirilor în Grecia, Asia Mică, Creta, Gallia, Germania etc. (*infra*, p. 58—62).

Identificarea numelor illire. Lipsa de precizie și marele număr de erori grave comise în ce privește selectarea materialului onomatologic (toponime, antroponime) illir — erori ce au dus la generalizări pripite și false, la considerații lingvistice, istorice și preistorice total deplasate — în cercetările și repertoriile anterioare (mai ales Krahe, Mayer, Jokl), rezultă din carența mijloacelor de investigație și informare, a criteriilor adoptate, în trei privințe: a) era accentuată și exagerată extensiunea teritorială a clanurilor sau elementelor illire, între care erau greșit înglobate și alte populații (veneti, celto-pannoni, epiroți, macedoneni, traci etc.), ceea ce în chip firesc și necesar a dus la "panillyrism" (*infra*, p. 58—62); b) era greșit apreciat caracterul illirei, considerată de unii ca idiom centum, câtă vreme este o limbă de tip satem (ca traco-dacica, balto-slava, indo-iraniana, albaneza etc.); c) s-a atribuit illirilor o mare cantitate de nume proprii străine (celtice, italice, trace etc.) din epigrafele teritoriului etnic illir sau din afară. Era un procedeu comod și prea puțin exigent de a pune eticheta "illiric" pe multe materiale care la un examen sumar, superficial, nu păreau să aparțină vreunui dintre popoarele învecinate, ceea ce a produs o îngrămădire artificială de nume diverse și o "îmbogățire" gratuită, absurdă a onomasticeii illire. Este simplu și evident că asemenea situație provizorie și confuză nu poate să dureze la infinit: se impune o revizuire integrală a materialului considerat ori declarat illiric. Spre a se obține rezultate valabile și durabile, se vor adopta criterii severe în cadrul mai restrâns impus de elementele geografice, lingvistice și istorice ale cunoștințelor actuale, care permit identificarea numelor illire în funcție de p a t r u f a c t o r i principali:

1) *teritoriul* unde apar în Peninsula Balcanică și în Italia (*supra*, p. 34—40, 44—46); este spațiul etno-lingvistic al triburilor illire, de unde elemente izolate ori grupuri mai mici s-au răspândit în regiunile de sud, est și vest ale imperiului roman. Natural și evident că nu orice nume propriu din "Illyricum" ori purtat de localități și de persoane de aici poate ori trebuie să fie considerat illiric, fiind clar că nu sînt illire și n-au ce să caute într-un asemenea repertoriu nume despre care se constată ori se bănuiește că aparțin limbii celtice, venete, pannonice, latino-italice, trace, grecești etc., pe care însă inadvertența ori lipsa de suficient spirit

critic și de informare le-au declarat ori introdus cu forța în tabele de nume illire. Toponimele autentic illire sînt numai din acest teritoriu; tot ce s-a atribuit illirilor în toponimia altor zone este lipsit de temei documentar, aparținînd adeptilor "panillyrism"-ului (*infra*, p. 58—62);

2) *a partenența* evidentă a persoanelor la triburi de limbă illiră: regi și căpeteniile clanurilor (*supra*, p. 29—30), sau oameni simpli *nat(ione) Delmata, Daversus, Daesitias, Maezeius, Pirusta* ș.a., care nu au nume grecești sau romane; de asemenea numele barbare din familii ori grupuri de oameni (rude, compatrioți, camarazi de arme etc.) în care vreunul are nume evident illiric ori este de această origine;

3) *compararea* numelor purtate de personaje originare din Illyria cu onomastica populațiilor vecine: italică, celtică, tracă, greacă, venetă etc., de unde, prin eliminare, se poate alege ceea ce aparține illirilor balcanici și messapilor italici;

4) criteriul *lingvistic*, fonetica numelor cu etimologie transparentă, cum sînt de ex. *Barzides, Dasius (Daz-, Dast- etc.), Gentius, Grabos, Verz-, Zanatis, Zaristhes*, care arată că illira este o limbă de tip satem (cum s-a indicat de multă vreme); încît un nume ca *Voltu-reg-* din i.-e. **reg-* "a ține, conduce; rege (etc.)" nu poate fi illiric, ci este dintr-o limbă centum, celtică ori venetă; i.-e. *bh* este redat în illiră prin *b* (*Baedarus, Blaedarus, Barz-* ș.a.), încît un nume cu *ph* (*f*) din *bh* (ca *Phalacros, Philin-* etc.) nu poate fi illiric ori messapic (*infra*, p. 104—105). Să se adauge la acestea o anumită intuiție ce se cîștigă prin rutina și observarea îndelungată a materialului onomatologic din antichitate în general.

Cantitatea fragmentelor de limbă nu rezultă cu exactitate ori măcar cu aproximație mulțumitoare, admisă în asemenea calcule, din vechile repertorii de resturi illire (*IUGN, IUPN, SprAIl.* I), din cauza erorilor numeroase (multe elemente eterogene) și a lacunelor ce prezentau. Prin noua operație de colectare și triere se obține o cantitate de nume personale și toponime sigure sau de probabilitate variabilă, care este sensibil mai redusă decît s-a admis pînă acum, iar noul repertoriu critic ne apropie mai mult de realitatea istorică. Din cauza fenomenului înlocuirii masive și a dispariției timpurii a limbii vorbite și a antroponimiei naționale, sub puternica presiune a influenței romane, a romanizării intense, mai ales în Dalmatia (zona centrală etno-lingvistică a triburilor illire), materialul de limbă rămas de la acestea este de fapt mai puțin (redus cantitativ) decît se consideră de obicei. Față de numărul relativ mic de cuvinte ce au rămas (mai ales nume proprii) din limba illirilor balcanici, este firesc ca puțința de a le interpreta etimologic-comparativ (cap. 4) să fie deocamdată mult mai redusă decît ar lăsa impresia copioasele "demonstrații" și droaia de arhetipuri (majoritatea neverosimile) formulate de erudiți pînă acum (cf. cap. 3). Totalul cuvintelor (numelor) din repertoriul nostru (partea a II-a, p. 162—266) este de 1290, în care intră:

- 3—4 glose balcano-illirice,
- 6 glose messapice,

- 2 cuvinte din inscripțiile messapice,
 613 antroponime illire (din care vreo 200 nesigure; cf. *infra*, p. 160);
 221 antroponime messapice (din care vreo 40 dubioase),
 93 triburi (etnonime) illire (vreo 10 dubioase, *supra*, p. 29—30);
 11 triburi (etnonime) messapice,
 19 zeități (teonime) illire (*supra*, p. 50).
 3 zeități messapice,
 297 toponime illire (din care vreo 30 dubioase),
 20 toponime messapice (*supra*, p. 54).

Înstadiul documentării și al criteriilor actuale, cifra de 1 290 este de considerat ca maximă; din ea se pot scădea 240 antroponime și vreo 40 toponime nesigure, ceea ce ar indica cifra de 1 000 (nume, cuvinte), din care dialectului messapic i-ar reveni vreo 230. Prin urmare, din limba illiră nu se cunosc azi mai mult de 800 cuvinte în numele proprii. Resturile limbii trace sînt mult mai numeroase: 130 glose și peste 2 100 nume proprii, a căror tilcuire etimologică este posibilă în măsură mult mai mare ²⁴.

Alte elemente toponimice și antroponimice, atribuite illirilor (de unii erudiți culargă dărnice, dar cu mai puțin control, spirit critic și simț de răspundere), în afara graniței etno-lingvistice illire din zona dinarică ori din sud-estul Italiei, nu aparțin de fapt populațiilor illire, nu au a face cu acestea nici măcar indirect, ci sînt produsele unei erezii, ale unui curent la modă în ultimele 3—4 decenii cunoscut sub numele de "Panillyrism" ²⁵, termen expresiv și colorat desemnînd tendința de a identifica sau a recunoaște elemente "illire" în toponimia și antroponimia unor zone limitrofe ori mai îndepărtate de teritoriul etnic illir, anume în Macedonia, Tracia, Dacia, Epir, Grecia (inclusiv Peloponesul și insulele Egeei), Asia Mică (Troas), Pannonia de nord, Noricum, Boemia, Italia și Sicilia ²⁶, chiar în Gallia și Britannia. Astfel de aserțiuni nu află însă nici o confirmare în tradițiile istorice ori măcar în legendele locale, nu corespund prin nimic cu ceea ce reprezentau realmente, sub raport etnic și cultural, triburile illire în antichitatea greco-romană. În lipsa unei alte formule, s-a atribuit illirilor un rol mult prea mare în acțiunea de "indo-europenizare" a Europei, ca și în dezvoltarea unor culturi preistorice, ca de pildă în cea Lusaciană (Lausitzer-Kultur), sau în perioada fierului Hallstatt, ori în "Bandkeramische-Kultur" etc.; asemenea atribuirii etnice și "asociații"

²⁴ *Limba TrD.* p. 49—83, ed. II, p. 82—130.

²⁵ Cf. *Studii illirice*, I, în SCL, VIII 1957, p. 27—40.

²⁶ De exemplu IIGN, p. 103—115 "Illyrisches ausserhalb Illyriens" nu numai în toată Italia, dar și în Raetia, Noricum, Pannonia întregă, Germania Magna, Moesia Superior, Dardania, Paeonia, Macedonia, Tracia, Dacia, Epir, Aetolia, Acarnania, Thessalia. RLV, I (1924), p. 84—94, VI, p. 33—48 (N. Jokl), p. 35 „illyr. Unterschicht" în Grecia. Atare cercetări și teze de „illyrologie" au marcat începutul panillyrismului, plecînd, pare-se, de la fraza aruncată la începutul secolului al XX-lea de austriacul R. Scala (*Umriss der ältesten Geschichte Europas*, în *Universitätsbericht Innsbruck*, 1906/7, p. 47) „die illyrischen Festlandspuren im späteren griechischen Sprachgebiete sind zahlreich und reichen bis nach Attica und die peloponnesische Halbinsel hinein" și de alte asemenea „idei istorice" lipsite de teme documentar și de probabilitate.

rămîn, cum este firesc cel puțin deocamdată, simple ipoteze ce se pot și vor fi înlocuite prin altele (cf. *supra*, p. 31). După unii, importante elemente "illire" ar fi intrat în formarea neamurilor celtice²⁷, ori illirii ar fi creatorii întregii culturi cretane și miceniene ("Urillyrier", protoilliri; "traco-illiri" etc.)²⁸, ultima teorie fiind considerată de mulți ca deosebit de temerară²⁹. Asemenea exagerări (intemeiate mai ales pe elemente onomatologice) au fost semnalate fără întârziere și stigmatizate după cuviință de erudiții alarmați de uzul și abuzul ce se făcea cu termenul "illiric" în acea perioadă a "modei illirice", a unei veritabile maladii: panillirismul³⁰. Lipsa unei baze documentare (istorice și filologico-lingvistice) pentru pretinsa expansiune pre- și protoistorică a illirilor în Grecia a fost semnalată în același timp și de noi, cu adausul că urmele preeleneice de origine indo-europeană în toponimia, religia și limba greacă sînt lăsate mai curînd de altă ramură balcanică a "indo-europenilor": traco-frigienii, pe care-i atestă tradițiile și literatura istorică în Grecia conti-

²⁷ Julius Pokorny, *Zur Urgeschichte der Kelten und Illyrier*, in *Zeitschrift für keltische Philologie*, XX 1936, p. 315—352, 489—522 și XXI (extras), Halle, 1938, 184 p., adună un abundant material glotologie-onomatologic de obrșii diferite: celtic, illir, liguric, albanez, tracic, italic, germanic etc., amestecat în dezordine (după Krahe, Jokl ș.a.), nume de riuri (*Cusus*, *Drama*, *Drawenz*, *Marus*, *Narew*, *Neisse* etc.), triburi (*Buri*, *Lugi*), localități (*Arsonion*, *Calisia*, *Setuia*, *Singone*, *Sudeta*, *Tharandl* ș.a.), considerate illire ori cu „fonetism” illiric, din Spania, Portugalia, Franța, Britania, Irlanda etc. Din asemenea ghiveci filologic nu se poate alege nimic util și concludent pentru „istoria străveche a illirilor”. Un singur exemplu, ca numele de căpetenie *Prasutagus*, rege al tribului Icenii în Britannia (Tacitus, *Ann.*, XIV 31), declarat... illir (cf. *Prosostus*, *Promona*) decupat în *Pra-su-lagus* compus (SprIII., I, p. 59), ajunge pentru a ilustra seriozitatea unor asemenea „descoperiri”. Cartea lui J.P. este o formă exacerbată a tezei fanteziste a „panillirismului”, fiind dăunătoare cunoașterii juste a limbii și etnicității illire, despre care autorul (după N. Jokl) afirmă „strînsa înrudire cu traca și albaneza, fie genealogică, fie prin amestec”; dar pentru el „illira fiind limbă centum, elementele satem ale albanezei provin din tracă” (*Zur Urgesch.*, p. 38 a extrasului).

²⁸ Vlad. Georgiev, *Die Träger der kretisch-mykenischen Kultur, ihre Herkunft und ihre Sprache*, I Teil, Urigriechen und Urillyrier (Thrako-illyrier), II Teil, Italiker und Urillyrier. Die Sprache der Etrusker, in *Annuaire de l'Université*, Sofia, Faculté hist.-philol., XXXIII 4 (1937), XXXIV 3 (1938); non vidimus.

²⁹ Chiar unul din protagoniștii „panillirismului”, H. Krahe se exprimă în termeni drastici despre aceste teze, de exemplu în *Die Welt als Geschichte*, 1940, p. 70 „berechtigt ist die Skepsis nur den Arbeiten einzelner Phantasten gegenüber, wie z.B. den schon erwähnten wilden Theorien von V. Georgiev”.

³⁰ K. Kerényi, *Vom heutigen Stand der Illyrierforschung*, in RIEB, II 1936, p. 13—30 („... eine entscheidende Neigung zum Illyrisieren”); V. Pisani, *Il problema illirico*, in *Pannonia*, III 1937, p. 276—290 (= *Illyrica*, scripserunt Krahe, Pisani, Devoto; *Pannonia-könyvtár*, 46, Pécs, 1938), p. 277 „malattia di moda che chiamerei 'panillirismo' ...; tutto ciò finisce coll'essere fortemente sospetto ed anche un po' ridicolo ed incombe oramai agli studiosi il dovere di ridurre il problema ai suoi termini esatti, determinando cosa dobbiamo intendere per Illiri”; pentru a curma atare „decisa tendenza ad illirizzare” este necesar a ține seamă de unele criterii generale care să determine ceea ce e propriu illir și ce nu poate fi considerat; „le tracce di Illiri che si son volute trovare in tanti paesi europei sulla base delle corrispondenze onomastiche, ben lungi dall'essere provate, rappresentano degli autentici miraggi ed è bene che i preistorici non si lasciano turbare la vista da questi fantasmi linguistici e che tanto costoro quanto i glottologi pensino bene al significato da dare alla parola 'illirico' prima di coprire con essa concetti repugnantifraloro” (p. 290).

mentală și în insule³¹. Intervenția drastică, deplin justificată a lui Kerényi, a italianului Pisani și a altora n-a descurajat pe "panilliristi" occidentali, iar tendința spre "illirizare" și plasarea ori căutarea illirilor în cât mai multe regiuni europene a rămas în putere, unii considerând mereu ca foarte important rolul ce ar reveni acestor triburi în procesul de "indo-germanizare" a Europei. Astfel, H. Krahe continua să repete (cu puține restricții) același material inutil și inconcludent, în cadrul unor teorii grandioase, amplificate prin adoptarea "concluziilor" lui Pokorny despre "expansiunea" illirică în Europa și Asia³².

O prețioasă limpezire a fost adusă de vasta anchetă a lui P. Kretschmer, *Die vorgriechischen Sprach- und Volksschichten*, în *Gl. XXX* 1943; examinând problema illiră (p. 99—168), el arată valoarea relativă ori lipsa de valoare documentară (în sensul deviat al illirizanților) a elementelor toponimice (ca sufixele *-nt-*, *-st-*, *-s-*), care nu pot servi ca probe ale expansiunii panillirice în teritoriile unde ele apar, mai ales că (după R. Vulpe) de illiri în sens etnologic nu se poate vorbi decât începând din epoca fierului (Hallstatt), eventual a bronzului. Kretschmer separă net și just pe illirii din zona dinarică (limbă satem) cunoscuți în epoca istorică, de veneti (centum), atribuind acestora din urmă și messapora foarte mult din ceea ce alții (Krahe, Jokl, Blumenthal etc.; *supra*, p. 50) puseseră pe seama illirilor în accețiunea lor mai largă: în loc de "illiric" se pune "venet" ori "messapic", deci un fel de "panvenetism" sau "messapism". Oricum, separarea netă a limbii venetilor de illiră este un aport sigur și decisiv adus de Kretschmer (întrevăzut încă de la a. 1896; *infra*, p. 68), iar după opinia sa « înseamnă totodată sfârșitul "panillirismului", care a luat împreună ambele popoare considerând illiri pe veneti risipiți în toate direcțiile (afară de nord), ceea ce a dus la postularea unui teritoriu cu întindere enormă » (*Gl. XXX* p. 145)³³. Cu toată "lovitura

³¹ Cf. EDR, VIII 1938, p. 129; AISC, IV p. 87; *Langue et littérature*, București. IV 1948, p. 186—199; StCl. VII 1965, p. 109—116; LimbaTrD, ed. II, p. 29 etc.; cf. D. Mustilli, *Rivista d'Albania*, I, 1940, p. 279.

³² H. Krahe, *Die geistige Arbeit*, V 1938, nr. 18; *Der Anteil der Illyrier an der Indogermanisierung Europas*, în *Well als Geschichte*, VI 1940, p. 54—73; în diverse articole și notițe: IF, LVII 1939—40, LVIII 1942, ZNF ș.a., sintetizate în două frumoase conferințe filologice: *Die Indogermanisierung Griechenlands und Italiens*, Heidelberg, 1949, 59 p. (despre care v. recenzia critică: SCIV, IX 1958, p. 209—213, unde se arată falsitatea aserțiunilor lui Krahe și ale altora despre „expansiunea illirică” și participarea la indo-europenizarea Greciei și Italiei); „după toate acestea rezultă, în baza toponimiei, ca vechi teritoriu illir: părți din Asia Mică, mari porțiuni din Peninsula Balcanică, zona Alpilor, vechea Pannonia, Boemia, actuala Germania estică și Polonia, părți din Germania sudică și vestică, din Gallia, Spania, Britannia. Desigur un teritoriu de întindere impozantă” (*Well als Gesch.* p. 69). Pe cît de ușor se pot scrie, pe atît de greu rezistă unei examinări critice asemenea aserțiuni grandioase și găunoase. În același sens pare că se îndrepta un alt panillirist întîrziat, W. Borgeaud cu ai săi *Les Illyriens en Grèce et en Italie*, Geneva, 1943, 104 p. (cit. în *Revue des études latines*, XXV 1947, p. 87; REIE, IV 1947, p. 160) și alți illirofilii din țările apusene.

³³ Cu acest prilej nu va fi de prisos a pomeni o analogie românească: excesul cu "extensiunea" daco-geților preconizată de V. Pârvan, *Getica* (1926), care încerca să acrediteze ideea unei mari expansiuni a geto-dacilor în teritoriile din jurul Daciei carpatice; de ex. p. 38—39 tribul illiric *Daversi*, *Daurstioi* ar fi « un nume clasic de colaborare daco-scitică în Dalmatia;

de grație” ce i-a aplicat în a. 1943 Kretschmer, ”panillirismul” nu a sucombat, n-a dispărut fără urme, care sînt destul de numeroase la cei care nu pot să-l abandoneze ușor după ce l-au profesat și practicat timp de cîteva decenii³⁴. Dar excesele și abuzurile în cercetarea științifică (cu deosebire în disciplinele umaniste și sociale) sînt numai firești la toate începuturile, mai ales în ramurile cu tradiții ceva mai modeste. Exagerările și tezele unilaterale pot să deruteze aducînd unele confuzii trecătoare; dar nu pot împiedica la infinit munca de cercetare constructivă, critică a problemelor filologice-lingvistice, nici chiar dacă mulți erudiți stăruie în formule depășite, lipsite de conținutul faptelor. Anexă degenerată a studiilor illirice, așa-numitul ”panillirism”, în felul cum l-au reprezentat unii glotologi și arheologi acum 3—4 decenii, este evident lipsit de temei și va trebui abandonat ca ceva nu numai inutil, dar profund dăunător studiilor științifice. Începutul clarificării l-a făcut însuși H. Krahe în ultimii ani³⁵ și o vor face în continuare (dacă mai este nevoie) toți reprezentanții curentului, desigur complet și definitiv, după ce se va fi conturat sensul real și conținutul propriu etno-lingvistic al termenului ”illyric”, stabilindu-se exact și concret tot materialul de limbă și civilizație, poziția lingvistică și adevăratul rol cultural-istoric al populațiilor illire din Dalmatia și Pannonia, ca și din sud-estul Italiei în perioada protoistorică și în antichitatea clasică greco-romană.

Dacă s-au făcut excese numeroase și unele destul de grave de ”illirofilie”, atribuindu-se illirilor prea mult din ceea ce nu le-a aparținut și pur-

potrivit cu formațiunile iraniene analoge are a fi desfăcut în *Daoui + aorsi* (iran. *auruša* „alb”), „Dacii albi” în acea formă arhaică a numelui dacilor care se întîlnește la Menandru și nu are nimic a face cu Sarmatii *, ceea ce ”ar reprezenta în numirea sa anticvată epoca expansiunii scytho-gețice de prin secolele VII—VI a.C.” (*Getica*, p. 229). Cu asemenea procedee arbitrare și „decupări” fortuite a numelor proprii se poate „dovedi” orice, oriunde.

³⁴ Puternice urme de acest fel se resimt în lucrări monografice mai recente, ca *SprIII. I* (*infra*, p. 77) și *SprAIII. (infra*, p. 79).

³⁵ De exemplu: H. Krahe, *Vorgeschichtliche Sprachbeziehungen von den baltischen Ostseeländer bis zu den Gebieten um den Nordteil der Adria*, în *Akademie der Wissenschaften und der Literatur*, Mainz, Gcistes- und Sozialwissenschaftliche Klasse, 1957, nr. 3, p. 103—121, unde, după cîteva analogii și paralele de toponime și apelative balto-adriatice și italice (vagi, nesemnificative), urmate de generalități, se pot citi fraze ca: „neuerdings aber sind mir Bedenken gekommen, die mich zu einer Überprüfung der Situation veranlassen und vieles von dem bisher Geglaubten in zweifel ziehen liessen. Das bezieht sich zunächst und in besonders hohem Grade auf die Namen im adriatischen Bereich. Darf man sie wirklich ohne weiteres als „illyrisch” ausgeben? Diese Frage stellen, heisst sogleich eine zweite und umfassendere aufwerfen, die nämlich: Was ist überhaupt „illyrisch”?...” (p. 113); „da ich selbst die Einreihung der nordadriatischen Namen als illyrisch noch bis vor kurzer Zeit verfochten habe, hielt es für meine Pflicht, nun auch die Notwendigkeit von deren Revision als erster auszusprechen” (p. 120); „... seien wir bescheiden und begnügen uns mit der Erkenntnis, dass selbst die Namenforschung manchmal keinen Namen weiss” (p. 121); cf. și monografia *SprIII. I* (*infra*, p. 77). Erau semnele de început ale unei sănătoase tinute autocritice, care poate să dea roade bune numai dacă este aplicată consecvent și integral, fără menajarea orgoliului și „prestigiului științific” al oricui ar fi. Mai pe larg a dezvoltat asemenea „rectificări” H. Krahe într-unul din ultimele articole *Vom Illyrischen zum Alleuropäischen. Methodologische Betrachtungen zur Wandlung des Begriffes „Illyrisch”*, în *IF, LXIX*, 1964, p. 201—213, explicînd geneza și istoricul ereziei filologice a „panillirismului” cu multe divagații fără rost și fără legătură cu problema (cf. *infra*, p. 78).

tîndu-i pe meleaguri unde nu este probabil să fi locuit ori să fi trecut vreodată, n-a lipsit însă nici tendința de a forța realitatea în sens invers : s-au atribuit altor populații indo-europene unele nume și cuvinte ce aparțineau ori par să fi aparținut illiro-messapilor ; astfel, comparatistul messapolog italian F. Ribezzo, relevînd prezența tracilor la Adriatică, afirmă că nume ca *Dauni*, *Dardi*, *Calabri*, *Garganus* ar fi trace ori de factură tracică³⁶ ; Pârvan căuta nume daco-getice în Dalmatia, încercînd o expropriere a illirilor de unele elemente lingvistice și onomastice spre a le atribui geților (*supra*, p. 60). Răspunsul la orice asemenea excese este măsura liniei de mijloc, a imparțialității în spiritul adagiului ciceronian "tribuere suum cuique".

³⁶ „La presenza di Traci sulla costa Adriatica oltre che dal figurare di *Dardani*, *Paeones* e *Bryges* e poi complessivamente di Bessi, fino ai monti Acrocerauni, è indicata da una quantità di nomi geografici, ora a più riprese raccolti ed illustrati dalla ricerca. Le infiltrazioni di genti tracie fra gli Illirii precedono in ogni caso il passaggio in numero di Iapudi sulla costa italiana, se tra le stirpi iapigie figurano : un popolo di *Dauni* che è anche il nome di una popolazione tracia : Δαυνιον πόλις Θρακίας (Zon. 470), Δαυνιον τεῖχος (StB) ; un popolo di *Dardi* distrutto da Diomede (Plin. III 104 etc.), nella cui regione colloca Licofrone una Δαρθανον πόλιν (v. 1128), nome anche di popoli (*Dardi*, *Dardani*) e di città tracie ; i *Calabri* il cui nome, con usuale lenizione della sorda iniziale trova riscontro nei traci *Galabrio*i tribù dei Dardani (Str. VII 316) ; *Sallentini* — ill. *Salluntum*. Tutti questi nomi sono o sembrano di carattere i.-e. Altro nome tracio e i.-e. è iap. *Gargaron*, *Gargano* — *Gargaron* (Epir. Troas ; raddoppiamento di i.-e. e a.sl. *gora* „monte”, alb. *gur* „pietra” etc.”, F(rancesco) R(ibezzo). *Messapi*, in *Enciclopedia Italiana*, XXII (1934), p. 947. În realitate însă este vorba de elemente comune indo-europene (*Dauni*, *Dard-*, *Gargar-* etc.) în lexicul și toponimia illiro-messapilor și a tracilor.

CERCETĂRILE ASUPRA LIMBII ȘI ONOMASTICII

Bibliografia filologică-lingvistică illiră. Th. Mommsen; I.G. Hahn; G. Stier; H. Ebel; M. Schmidt; W. Helbig; W. Tomaschek; W. Deecke; C. Pauli; S. Bugge; A. Torp; P. Kretschmer; H. Hirt; W. Schulze; F. Ribezzo; Schrader-Nehring; A. Philippide; R. Vulpe; N. Jokl; G. Herbig; H. Krahe; E. Schwyzer; A. Mayer; A. Graur; F. Ribezzo; D. Decev; V. Pisani; O. Parlangeli; H. Krahe; A. Mayer; I.I. Russu; D. Rendić-Miočević; R. Katičić; G. Alföldy; C. De Simone; J. Untermann.

Atenția și interesul deosebit de care s-au bucurat resturile limbii și onomasticii illire (messapice) în filologie și comparativă se oglindesc în bibliografia impunătoare a problemei. Ea trebuie analizată critic, căci o justă cunoaștere a etapelor străbătute de cercetarea comparativă-istorică, cu achizițiile utile și valabile, tezele, părerile și concluziile, ca și unele erori acreditate în munca intensă de peste un veac are importanță deosebită pentru însăși cunoașterea resturilor și a structurii acestui idiom indo-european și pentru istoria illirilor în general. Observații și contribuții privind amănunte, etimologii, fonetica etc. sînt semnalate la locul cuvenit, unde se tratează chestiunile respective în cadrul monografiei. Urmărind în primul rînd o informare obiectivă cît mai amplă și limpede, sînt expuse în ordine cronologică rezultatele și opiniile principalilor cercetători (uneori cu indicații scurte biografice asupra celor mai de seamă), fără preocuparea și pretenția de a fi alcătuit un repertoriu complet al tuturor notelor și articolelor, ceea ce nu este absolut necesar și nici nu ar putea fi realizat cu mijloacele noastre de informare. Vor fi relevate în chip firesc aportul util, valabil, alături de unele idei și teze greșite ce se repetă monoton, trecute dintr-o carte în alta, uneori cu alte formulări, rar supuse unui control personal, eficient, constructiv de către cercetători ¹. Ca un preambul la studiul etimologic și la repertoriul lexical, capitolul istoricului urmărește să fie nu numai o simplă înșirare, ci precum este cu putință o analiză critică a materialului fragmentar, a problemei lingvistice în măsura și felul cum a trecut prin interpretarea și prisma fiecărui erudit, cu tentativele și tatonările din cursul unui veac în procesul dezvoltării ascendente a studiilor de "illyrologie".

Preocupările în legătură cu limba illiră din Peninsula Balcanică datează abia de la mijlocul secolului al XIX-lea; în schimb inscripțiile messapice au reținut de timpuriu atenția filologilor și anticarilor, începînd

¹ Unele scrieri ce conțin multe lucruri inutile ori dăunătoare sînt analizate rezumativ *supra*, p. 58—62.— Pentru simplificare și unificare, sînt prezentate împreună cercetările privind illira balcanică și messapica (cf. Parlangeli, *Bibliogr. messapica*, în *Rend. Lomb.* 94, 1960, p. 202—215 = *Sl. Ms.* p. 419—436).

chiar din perioada umanismului, cînd au ieșit la iveală și au fost remarcate aceste texte; dar de un studiu științific al lor nu putea fi vorba înainte de mijlocul secolului al XIX-lea, cînd s-a constituit și încheiat comparativistica indo-europeană. Istoria descoperirilor și cercetărilor în legătură cu messapica între a. 1510 și 1850 a fost schițată de Theodor Mommsen², în UD, p. 43—46, care în capitolul "der messapische Dialekt", prima lucrare epigrafică-filologică de caracter științific, a publicat cîteva inscripții cu comentariu și glosele messapice. Făcînd remarcă melancolică "măcar de s-ar ști ce înseamnă aceste texte epigrafice"³ și lăsînd cinstit altora îndeletnicirea ingrătă a tilcuiii etimologice⁴ a unor texte prea puțin promițătoare⁵, marele erudit întrezărea just și clar deosebirile esențiale dintre messapică și limbile "italice"⁶; de relevat și lectura sa corectă a numelui propriu messapic *Sivaanetos*.

Merite deosebite pentru cunoașterea limbii și etnologiei albaneze și-a cîștigat Johannes Georg Hahn⁷ ca un pioner în aceste cercetări, prin monografia *Albanesische Studien*, Jena, 1854, I 347 p., II 269 p., III 244 p. În vol. I, p. 211—279 ("sind die Albanesen autochthonen") el încearcă să dovedească originile illire ale acestora, în primul rînd prin derivarea (etimologia) unor nume proprii illire cu ajutorul limbii albaneze; astfel, *Illyrioi* (p. 231), *Dalmatia* derivat din alb. *dell, dëljē* "oaie" (p. 232); *Dardani* din alb. *dardë* "pară, păr (pom)", acur. *dardënë* (p. 236); *Pannonia*, *Mentores*, *Lopsi*, *Palarii*, *Enchelees*, *Autariatae* ("am Taraffluss sassen, auch wenn dadurch der Vorschlag Au- unerklärt bleibt", p. 240), *Grabaei*, *Parthini*, *Penestae*, *Pelagones*, *Triballi* (alb. *tri* "3" + *ballë-a* "virf, pisc" = *Tricornensi*), *Butua*, *Lissos*, *Vendum*, *Dimallum* (*Di-mall-*) etc., derivări și preținse legături ce nu au nici o valoare, dar dintre care unele au aflat credit mai tirziu, repetate și acceptate aproape unanim pînă în ultima vreme (de exemplu *Dalmatia*, *Dardani*, *Autariatae*, *Triballi*, *Dimallum*), fără a se cita totdeauna ca autor al acestor "etimologii" numele consulului austriac de la a. 1854.

G. Stier, *Zur Erklärung der messapischen Inschriften*, KZ VI, 1857, p. 142—150, nume proprii în cazul genitiv *-ihi*, *-aihi* pe care-l consideră din i.-e. *-sis*; terminația *-ahias* ar fi identică cu lat.-osc. *-asius*, *-arius*, gr. *-αἰος*; *inthei* ar fi lat. *inde*, gr. *ἐνθεῖν*; mess. *bilias* = lat. *filius*;

² Despre imensa operă istoriografică, filologică, juristică, epigrafică, numismatică a lui Th. Mommsen (1817—1903): K. Zangemeister — E. Jacobs, *Theodor Mommsen als Schriftsteller. Ein Verzeichnis seiner Schriften*, Berlin, 1905, 189 p.; L.M. Hartmann, *Theodor Mommsen. Eine biographische Skizze*, Gotha, 1908, 259 p.

³ "Gern wüsste man nun, was die Inschriften bedeuten", UD, p. 79.

⁴ "Das verwegene und undankbare Geschäft der Deutung", UD, p. VI.

⁵ "... wird nur wenigens sich ermitteln lassen", UD, p. 79.

⁶ "... die wesentliche Verschiedenheit desselben von dem oskischen und überhaupt allen sabellischen Dialekten sehr bemerkenswert; im Lautsystem, in der Formierung der Namen, in den erkennbaren Casusendungen erscheinen die wesentlichsten Differenzen", UD, p. 84.

⁷ De origine german, J.G. Hahn (1811—1869) a fost consul al Austriei ("dr. jur., k.k. Consul für das östliche Griechenland"), pasionat călător, erudit și om de cultură.

terminația *-bas, -ibas* (în *Laidehiabas Logetibas*) ar fi dat. plur.; unele paralelisme cu *albaneza* ar indica o eventuală înrudire messap.-albaneză.

H. E b e l, *Messapisches*, KZ VI, 1857, p. 416—418, *Brundisium* cu glosa mess. *brendos* "cerb", cf. lit. *brēdis* "Ellentier"; *bauria oixia* cu got. *bauan*, sl. *byvat*; *Messapia* "inmitten der Wasser gelegen" (**messo- < methio-*).

Moriz S c h m i d t, *Messapisches*, KZ XX 1872, p. 50—55, în legătură cu HistAug., *Marc.Ant.* 1,6 mess. *Lupiae, Rudiae* și *Dasummius, Dazos, Dasius* cf. lat. *Decius, Decumus, Decimus*, prima justă încercare de etimologie a unui antroponim messapic.

Arheologul-filolog clasic Wolfgang H e l b i g (1839—1915) a dat în *Studien über die älteste italische Geschichte*, I, Über die Herkunft der Iapyger, în *Hermes*, XI 1876, p. 257—290, prima cercetare de ansamblu asupra elementelor etnice illire din Italia, relevând originea lor balcanică și înrudirea cu illirii, în baza tradițiilor istorico-legendare și a corespondențelor onomastice dintre cele două maluri ale Adriaticei (p. 268—272; *supra*, p. 45); W.H. releva că limba iapigilor era deosebită de dialectele grecești (p. 281, Graeci, Γραικοί, nume etnic a cărui origine este cercetată: p. 273—290).

W. T o m a s c h e k ⁸ a dat contribuții utile de amănunt, alături de numeroase sugestii greșite; în *Die voroslavische Topographie der Bosnia, Herzegowina, Crna-gora und der angrenzenden Gebiete*, în MGGW, XXIII 1880, p. 497—528, 545—567, propune soluții etimologice corecte pentru *Savus, Dravus, Naro*; printre ele repetă formule inacceptabile ca *Au-taria-tae* "die um die Tara wohnenden" (p. 500), *Delmatia* din alb. *dël, dalljë* "Geschwulst", *delmëre, delmier* "Schaf, Hirt" (p. 506), date la a. 1854 de către Hahn care nu este citat ⁹; majoritatea derivărilor sale se bazează pe albaneză prin simpla alăturare de nume illire la vocabile albaneze (copiate de W.T. din vreun vocabular), de exemplu ill. *Ninia* vgl. alb. *minë* "lux reperussa", *Tilurio* din alb. *urë* "pod" (p. 507), *Indenea* alb. *ind* "weben" etc. Importante sînt însă observațiile lui W.T. (p. 567) în ce privește deosebirile dintre toponimia illiră și cea traco-getică (*infra*, p. 108). În *Miscellen*, BB IX 1885, p. 93—106, *Vesclevevis* (explicat corect); *Dassius, Daz-, Dassareti* (greșit cu alb. *daš* "lieben, begehren", *Dast-* alb. *daštë* "amatus, desideratus" etc.); zeități illirice *Medaurus* (**med-* "sinnen, ermessen, heilen"), *Verzobius* zeu al daunilor explicat corect prin tema ill. *Verz-*, i.-e. **uerg-* (dar cu adausul greșit "woher die heutige istriatische Familie *Verzan, Verzun*", ca și tribul *Daversi* decupat în *Da-verzei* etc.); *Menzana* (alb. *maz, mēzë*, rom. *mînz*, i.-e. **mad-*); sufixul rom.

⁸ Wilhelm Tomaschek (1841—1901), filolog și remarcabil balcanolog austriac (de origine ehă), profesor la Graz și Viena, este cunoscut ca "Nestorul tracologiei"; cf. *Limba TrD*, p. 4—36.

⁹ Atare procedeu incorect al lui W.T. a lăsat impresia că el ar fi descoperit asemenea etimologii, derutînd pe cercetori și pe "balcanologi" (ex. Jokl, RLV, I p. 87 "von Tomaschek, MGGW 23, 505 zuerst ausgesprochene und wohl allgemein anerkannt ist die Erklärung der Namen *Delmatia, Delminium* aus alb. *delle, delmë*", cită vreme asemenea "etimologii" sînt ale pensului austriac Hahn; *supra*, p. 64).

-șor (urmat de considerații greșite despre obârșia poporului român); sufixul nominal liguric *-aska*. Procedul neștiințific de a tilcui (la fel ca Hahn ș.a.) nume illire prin cuvinte albaneze, cu care ele se aseamănă întimplător și parțial, a fost urmat și de alți erudiți pînă azi, producînd multe confuzii și aberații. În comunicarea despre "legăturile dintre traci și illiri", MAGW, XXIII 1893, Sitzungsber. p. 32—36, Tomaschek releva deosebiri mari lingvistice, etnice și social-psihologice între cele două grupe de triburi indo-europene (cf. *supra*, p. 32, *infra*, p. 108—109).

Etruscolog și filolog-latinist de seamă, W. D e e c k e¹⁰ a adus mari servicii pentru cunoașterea limbii messapice prin studiile *Zur Entzifferung der messapischen Inschriften*, I, Die Genetive auf *-as, -os*, în RhM, XXXVI 1881, n. 576—596; II, Die Genetive auf *-hi* (*-ahiaihi, -aihi, -ihi* etc.), RhM, XXXVII 1882, p. 373—396; III în RhM XL 1885, p. 133—144, 638—640; IV în RhM, XLII 1887, p. 226—232. Messapii fiind veniți din Peninsula Balcanică, W.D. îi alătură la o mare grupă de populații "epirotico-illiro-dalmate", înrudiți mai departe cu thessalii de nord, cu macedonenii, tracii-frigienii și chiar cu dacii, ca intermediari între iranieni și greci, dar avînd afinități cu italicii¹¹; de la aceștia din urmă ar fi luat messapii sistemul onomastic "italic" cu nume simple (cf. *infra*, p. 122). W.D. studiază flexiunea nominală după terminațiile unor antroponime, (teme *-r, -n, -t*), genetive *-as, -os*; genetive în *-ihi, -ahiaihi, -eih, -oihi, -ahi*. În aceste analize penetrante și bine documentate pentru vremea sa, W.D. precizează derivarea mess. *Daz-* (*Das-*) din i.-e. **dek'* "a străluci"¹² și pe *Barzid-* îl pune în legătură cu persanul *Barzan*¹³; dar nu trage concluzia justă și necesară: caracterul satem evident al limbii messapice pe care o consideră ca: "aproape o limbă greacă veche, sau dacă vrei pelasgică"¹⁴. Concluziile și clasificarea după origine a numelor messapice (p. 396) sînt contestabile în multe puncte, din cauza lecturii eronate a inscripțiilor și a unor legături etimologice neverosimile. În partea a III-a

¹⁰ Wilhelm Deecke (1831—1897) a fost profesor de liceu în Strassburg și Buchweiler; cf. necrolog scris de prietenul și colaboratorul său C. Pauli, în BB, XXV 1899, p. 296—311.

¹¹ RhM, XXXVI p. 577 "... die nächsten Verwandten der epirotisch-illyrisch-dalmatischen Völkergruppe gewesen seien. Ich glaube auch die weitere Verwandtschaft mit Nordthessaliern, Macedoniern, Thraciern, Phrygiern, ja den Daciern und selbst den sogenannten Nordetruskern (euganeischen Stämmen) nachweisen zu können. Diese ganze Sprachfamilie nahm eine Mittelstellung zwischen dem Eranischen und Griechischen ein, berührt sich aber auch manigfach mit dem Italischen..."

¹² RhM, XXXVI, p. 587 "zweifelloos ist der Gutturallaut in *dazat-* u.s.w. als *k* (*c*) anzusetzen; dann tritt *Das(s)ius* in seinem dreifachen Gebrauch dem unterital. — lat. und römischen *Decius* (*Deccius*) zur Seite; lat. *Decimus, Decumus*, v. ind. *daçayati*, gr. *Dokimos*" etc.; după M. Schmidt (*supra*, p. 65).

¹³ RhM, XXXVII, p. 384 *barzidihi*, cf. parthic *Barzaphernes*, persan *Barzanes* etc.; deci i.-e. **bherg'h-*, cu oclusivă palatală asibilată.

¹⁴ RhM, XXXVI, p. 596 "... so kann das Messapische fast eine altgriechische wenn man will pelasgische Sprache genannt werden. Es giebt demgemäss vielfältige wichtige und interessante Aufschlüsse über die griechische Lautlehre, Flexion und Etymologie. Ganz ungrüchisch ist unter dem bisher Betrachteten vor allem das schliessende *t* im nominativ de männlichen Participialnamen..."

(RhM, XL), W.D. analizează inscripțiile lungi de la Basta și Brundisium, iar în partea a IV-a (RhM, XLII) alte texte ce conțin și cuvinte, nu numai material onomastic; prezintă unele interpretări de cuvinte (*klaohi zis* "höre jeder" etc.) cu traduceri neconvingătoare, care însă au fost admise în parte de unii cercetători. Concluziile vagi și confuziile (messapica o limbă "aproape grecească" etc.; trecerea i.-e. s la h etc.) sînt explicabile pentru ultimul pătrar al secolului al XIX-lea, cînd cunoștințele sigure erau mai puține, nefiind încă fixate raporturile dintre grupele de limbi indo-europene centum și satem.

Îndeletnicindu-se cu limbile italice, C. Pauli¹⁵ aduce o serie de contribuții și idei la studiul limbii și etnologiei illire; în AltItF, III (1891), înșiră, amestecate cu venete și celtice, o serie de nume din teritoriul illiric, considerate a fi illire și messapice (multe sînt însă evident de altă obîrșie, trace *Aulucentus, Dizo* etc., semite *Acrabanis Ababunis* ș.a.) ca analogii, pentru onomastica venetă cu care ar fi înrudite. Din asemenea criterii trage concluzia că limba venetă este illiră¹⁶, iar numele illire concordante cu cele venete dovedesc caracterul illiric al limbii venete¹⁷, al acelor "illiro-veneti vestici"¹⁸. În Italia ar fi avut loc trei "invazii illirice": prima în centrul peninsulei (Umbria), a doua în "Messapia" ambele pe mare, a treia a venetilor pe uscat¹⁹, fiecare grupă de clanuri vorbind un idiom diferit²⁰; C.P. își încheie expunerea bucuroși și fericit convins că ar fi reușit a dovedi că venetii sînt un popor illiric²¹. După cîțiva ani, combătînd presupunerea (Hahn, Fligier ș.a.) că albanezii ar fi fost descendenți din vechii illiri care împreună cu epiroții și macedonenii ar fi făcut parte din trunchiul tireno-pelasgic, C.P., în AltItF. II/2 (1894), p. 200—204, susține că albanezii (de limbă "satem") nu sînt descendenții illirilor care împreună cu venetii ar fi fost de limbă "centum", ceea ce se indicase (Deecke, Tomaschek ș.a.) și s-a văzut clar ceva mai tîrziu că este fals, deoarece illira era limbă satem, iar veneta centum. Astfel întreaga argumentare a lui C.P. este eronată, iar pretinsa unitate lingvistică "veneto-illirică" este principala greșeală a cărții sale. Era necesar a reproduce părerile și concluziile lui C.P. (deși astăzi sînt în bună parte depășite, de mult clarificate), din cauză că unele opinii ale sale au avut o influență nefavorabilă, fiind însușite și menținute de unii cercetători, iar pretinsa "unitate lingvistică veneto-illiră" a servit ca unul din stîlpii centrali pentru tezele lor extravagante "panilliriste" (*supra*, p. 58—62).

¹⁵ Carl Pauli (1839—1901) a fost profesor de liceu la Leipzig și la Lugano.

¹⁶ AltItF, p. 413 "eine indogermanische und zwar von der besonderen Abteilung der illyrischen sei".

¹⁷ AltItF, p. 419 "die Veneter hingegen von den zuverlässigsten Zeugen als letztere (Illyrier) bezeichnet...; die illyrischen Veneter".

¹⁸ AltItF, p. 424 "westliche Illyro-Veneter"; 434 "illyrische Bevölkerung" etc.

¹⁹ AltItF, p. 439 "drei getrennte illyrische Invasionen in Italien".

²⁰ AltItF, p. 439 "jede Gruppe eine von denen der anderen abweichende Sprache redet...".

²¹ AltItF, p. 440 "... ich annehme, dass es mir gelungen sei, die Veneter als ein illyrisches Volk nachzuweisen...".

S. Bugge²², în *Beiträge zur etymologischen Erklärung der albanesischen Sprache*, BB XVIII 1892, p. 161—201 admite descendența albanezei din illiră, căutînd elementele comune celor două limbi: p. 162—172 "cuvinte ill. în albaneză" (ca *baj*, *bën* "mache, tue", *balukë* "breton" etc. ([? ?]); după elemente romanice și grecești din albaneză (p. 173—187, 187—193), analizează raportul între "Albanesisch und Messapisch" (p. 193—201); messapica este limbă illiră înrudită de aproape cu albaneza (formă mai veche a acesteia); cuvinte messapice (*bilia*, *hipa-kathi*, *Dastas*, *Barzid-*, *ettis*, *Dalmas* etc.) explicate cu ajutorul limbii albaneze, ceea ce este greșit în afară de numele *Barzid-*; dar concluzia lui S.B. rămîne justă: messapica este o limbă satem (ca și albaneza), lucru dovedit de antroponime ca *Barzid-*, *Dast-*, *Daz-*.

A. Torp²³, *Zu den messapischen Inschriften*, IF, V 1895, p. 195—215 analizează marile inscripții din Basta și Brundisium, formulînd ipoteze în ce privește cuvintele și numele; puține etimologii sigure ori valabile, alături de conexiunea inadmisibilă între mess. *Dazet-* și v. ind. *dāhati*, *dažaiti*, i. e. **dheg^h*- "a arde" și observația corectă că rad. **k^leu-* preconizat și admis în mess. *klohi zis* avea o formă paralelă **k^leu-* (lit. *klausj^t* "a auzi"), deci nu poate să indice (chiar dacă ar fi etimologia reală) caracterul centum al limbii messapice.

Importante contribuții la studiul illirei a adus P. Kretschmer²⁴, începînd cu monografia sa din a. 1896 (*Einl.*), operă de solidă erudicție, doctrină și acribie științifică. În cap. VIII, p. 244—282 și 422 "Die illyrischen Stämme" se face prima expunere sintetică, amplu documentată, asupra limbii și triburilor illiro-messapice, a relațiilor cu clanurile și idiomurile vecine. Precizîndu-se sensul etno-lingvistic al termenului "illyrii", sînt relevate elementele onomatologice-lingvistice illire la *dardan* (*Bato*, *Longaros*, *Monunios*) și la *peoni* (*Audoleon*, *Lyceios*); informații despre elemente tipice din cultura materială a illirilor (necropola de la Glasinac), contactul illirilor cu celții; Epirul și Acarnania-Etolia, triburile illire în Italia, antroponime tipic illire. Despre limba albaneză (descendentă din illiră, după G. Meyer), P.K. consideră că este strîns înrudită cu messapica, al cărei caracter satem rezulta limpede (nume *Barzid-* etc.), în opoziție cu veneta de tip centum (*exo* = lat. *ego*; *Voltigenes*, *Enignus* ș.a. cu trăsături fonetice diferite, arătînd că "unitatea lingvistică veneto-illiră" a lui Pauli (*supra*, p. 67) nu corespunde adevărului, căci "dacă în venetă o i. e. este redat prin *o*, *g*' prin *g* (χ), *bh* prin *f*, albaneza și messapica sînt mai apropiate de balto-slavică decît de venetă, care în cele trei puncte

²² Sophus Bugge (1833—1907), comparatist norvegian, profesor la Copenhaga în Danemarca.

²³ Alf Torp (1853—1916), comparatist și lingvist danez.

²⁴ Viața și activitatea vienezului Paul Wilhelm Kretschmer (1866—1956): M. Leumann *Gl. XXXV* 1956, p. 161—171; W. Havers, *Almanach Akad. Wien* 1956, p. 338—366; R. Meisner, *Paul Kretschmers Forscherwerk*, în *MnChar.* II, p. VII—XL; cf. *Limba TrD*, p. 36—37 (aportul lui P.K. la "tracologie").

amintite concordă pe deplin cu dialectele italice”²⁵. Acestea și alte fapte îndreptățesc concluzia că este vorba de două dialecte illirice deosebite, unul de nord (veneta), altul de sud (messapica și albaneza)²⁶, aport remarcabil pentru cunoașterea raportului dintre illiră și venetă, pe care mai întâi P.K. le deosebea net. Despre limba din ”Illyria propriu-zisă”, el credea că este prea puțin cunoscută numai din glose și nume proprii, care (la a. 1896) nu ar oferi o bază sigură pentru concluzii lingvistice²⁷ (atare afirmație a fost însă dezmințită de cercetările etimologice comparative ulterioare, ea fiind contrară principiilor generale de istoria limbii). La sfârșit, P.K. studiază raporturile limbii messapice cu cele italice și cu greaca, mai ales în baza morfologiei și etimologiei numelor proprii din textele messapice²⁸.

Comparatistul Hermann Hirt (1866—1936) a adus unele contribuții cu elemente negative la studiul limbii illire: *Die sprachliche Stellung des Illyrischen*, în *Beiträge zur alten Geschichte und Geographie, Festschrift für Heinrich Kiepert*, Berlin, 1898, p. 181—188²⁹ după unele generalități asupra limbilor indo-europene (centum, satem), contestă descendența albanezei din illiră și combate vehement pe Kretschmer (*supra*, p. 68), reluând teza lui G. Pauli (*supra*, p. 67) despre identitatea lingvistică a illirilor cu venetii; deci illira ar fi o limbă centum, lucru probat (după opinia lui H.H.) prin cuvinte (nume) ca *Vescleves-*, *Volturex*, *Regontius*, *Rega*, *Lyceios*, *Agrianes* (*Agriai*); în schimb -z- în numele mess. *Barzid*-nu ar veni din oclusivă palatală, H.H. avînd impresia că dimpotrivă există indicii pentru trăsături centum și în messapică (*Genusini* *g'en-, *Vaikanel-* *uoik'-), susținut dîr și consecvent³⁰. De aici ar rezulta că nu există

²⁵ Kretschmer, *Einkl.*, p. 269—270 ”in der That, wenn im Ven. idg. o durch o, g' durch g (χ), bh durch f vertreten ist, so steht das Lituslavische dem Albanesischen und Messapischen näher als das Venetische, das dagegen in den genannten drei Punkten mit den italischen Dialekten völlig übereinstimmt”.

²⁶ *Einkl.*, p. 271 ”... scheint mir zu der Annahme zweier scharf unterschiedener illyrischer Dialekte, eines nördlichen und eines südlichen, zu nötigen, welche mehr durch morphologische und lexikalische als durch lautliche Übereinstimmungen mit einander verbunden waren: jener vertreten durch das Venetische, dieser durch Messapisch und Albanesisch... Die venetische Sprache nahm eine Mittelstellung zwischen dem Süillyrischen und dem Italischen ein...”.

²⁷ *Einkl.*, p. 271 ”... wir die Sprache des eigentlichen Illyriens nur durch ein Paar Glosse und durch Namen kennen, die G. Meyer (*Alban. Stud.* II) mit Recht betont, allein keine sehr sichere Grundlage für sprachgeschichtliche Folgerungen abgeben... Die Schwierigkeiten der Erklärung werden bei den illyr. Namen dadurch erhöht, dass sie zum grössten Teil einstimmig sind und daher der Deutung einen weiten Spielraum lassen”. În realitate însă numele proprii illire ori trace compuse (din două teme) nu sînt mai ușor explicabile etimologic decît cele simple (dintr-o singură temă).

²⁸ Unele erori de amănunt din *Einkl.* (de exemplu înșirarea între illire a unor elemente eterogene, ca *Arabu*, *Ababu* semit, p. 246, *Acrabanis* *Ababunis* p. 253, 264; *Matsiu Tuionis* celtic, p. 253; *Batovo* în Bosnia der. din ill. *Bato*; *Bandin* Konak cu ill. *Bando* etc., 251), explicabile la 1896, scad prea puțin din valoarea durabilă a celebrei cărți a lui P.K.

²⁹ Reprodus fără schimbări (deși era învechit chiar la data apariției), de către H. Arntz în volumul de scrieri ale lui H. Hirt, *Indogermanica*, Halle, 1940, p. 133—142 (la p. 436—450 tabelul de „H. Hirts Schriften”).

³⁰ *Festschr. Kiepert*, p. 185 „alles dieses ist freilich nicht unanfechtbar, aber es giebt umgekehrt wieder kein Beispiel, durch das die Zugehörigkeit des Messapischen zu den satem-Sprachen erwiesen würde”.

legătură între illiră și albaneză. H.H. recunoaște însă importanța istorică a illirilor în antichitatea greacă și romană. În marea monografie *Die Indogermanen. Ihre Verbreitung, ihre Heimat, ihre Kultur*, I 1905, II 1907, H.H. reproduce aceleași lucruri : p. 140—144 albanezii (nu pot să fie illiri), 150—157 illirii (veneti, iapygi-messapi și "die eigentlichen Illyrier"), 608—609 limbă centum³¹, generalități vagi, fără valoare, explicabile prin faptul că H.H. (ca și alți câțiva mari comparatiști) n-a controlat lucrurile, n-a ținut seamă de achizițiile concrete în etimologie (nume ca *Barzid-*, *Dasius*, *Verzo* etc.) și n-a încercat o cercetare personală în acest sector.

W. Schulze³², în marea operă de documentare asupra onomasticii italice, LatEN (1904), p. 29—48 ("illyrisch-venetische Namen") încearcă sistematizarea antroponimiei din această categorie, stabilită de Pauli (*supra*, p. 67); plecând de la grupa de nume gentilicii cu sufix *-icus*, *-ocus* (*Abalica*, *Balbica*, *Lapricus*, *Mocolica*, *Oplica*; *Clangocus*, *Fervalocus*, *Laepocus* etc.), frecvente în zona veneto-illiră, W. Sch. adună și cercetează un vast material onomatologic, cu o documentare de o bogăție impresionantă pentru vremea sa. Dar lipsa unei preocupări și a putinței de a separa materialul illir de cel venet și celtic, ca și de cel italic în sens mai larg ori de altă obirșie, a produs la W. Sch. un amestec de variate elemente onomastice divergente, ceea ce a dus la confuzii. Autorul nu cunoștea nimic din gramatica istorică a limbii illire (fonetica), nici măcar în măsura indicată la 1896 de Kretschmer, cum arată de exemplu aserțiuni ca "venet. *ϑουχοντ-* și illir *Feucont-*"³³, căci un nume cu sunetul *F-* nu poate fi illiric. Confuzia între elementul etno-lingvistic venet și cel illir (elucidată anterior de Kretschmer) persistă la 1904 și 1933 pentru W. Sch., al cărui capitol "illiro-venet" constituie o contribuție de seamă la studiul onomasticii illire și messapice, prin faptul că materialul adunat și grupat de el a servit ca principală bază documentară a repertoriului de antroponime IIPN (*infra*, p. 73) al lui Krahe și ale altora, care au preluat totul din listele învechite ale lui W. Sch. (inclusiv nume fictive, ca "Blazziza", "Milizza" LatEN, p. 40, "Oppecs" p. 31, 41 etc.), fără control și fără critică.

Comparatistul italian F. Ribezzo³⁴ a făcut importante servicii cunoașterii limbii messapice. *La lingua degli antichi Messapii* (1907), 104 p., cuprinde: I, Introduzione storica, II, Ermeneutica; este prima monografie amplă, meritorie³⁵ despre istoria, religia, cultura și limba

³¹ *Die Indogermanen*, p. 608—9 "irgend welche Beweise, dass das Messapische zu der satem Sprachen gehört, lassen sich nicht beibringen...".

³² Despre Wilhelm Schulze (1863—1935): W. Wissmann, IJ XX 1936, p. 344—353

³³ LatEN, p. 46 "nach allem was wir über *Pletor*, *Volta*, *Lassonia*, *Turoius* wissen dürfen wir schliessen dass *Feucont-* ein illyrischer Mannesname ist. Venet. *ϑουχοντ-* und illyr. *Feucont-* illustrieren den schon von Hdt. behaupteten verwandtschaftlichen Zusammenhang der beiden Völker".

³⁴ Napolitan, probabil de obirșie de prin părțile messapice ale Calabriei, Francesco Ribezzo (1877—1952) a fost profesor la Universitatea din Palermo, Intemeietor și redactor al periodicului de comparatistică RIGI.

³⁵ Deși încropită „în grabă”, cum precizează autorul (*LgMess.*, p. III), pentru a-i servi la... "un concurs"!

messapilor. Inscripțiile sînt analizate cu multă agerime și răbdare, dar, cum era firesc, mai rar cu succes deplin, convingător pentru toată lumea. Sînt întocmite copioase liste de elemente comune onomastico-lingvistice illire și messapice, dovadă că este vorba de "cu totul altceva decît asemănări întîmplătoare"³⁶. Utilizînd judicios experiența și achizițiile anterioare, F.R. stabilește corect (deși cu unele șovăieli) poziția messapilor "în mod generic la grupul limbilor balcanice ori slavo-baltice și direct la illiro-albaneză"³⁷; lipsa aspiratelor, trecerea lui *bh* > *b* (*Balacros*, *bera-*), palatale > spirante (*Barzid-*, *Zairikes*, *Zaristhes* etc.). În capitolul „ermeneuticii” (p. 59—104) analizează textele messapice mai lungi, făcînd observații judicioase și ingenioase, cu cîteva noi contribuții etimologice valabile (cf. *infra*, p. 96). Deși animat de un robust simț critic, F.R. accepta și repeta multe tilcuiuri vechi nevalabile (ca *Delmat-* din alb. *delmë*, **dhë-*, *LgMess.* p. 30), ori înșiră între nume illire elemente eterogene (ca semit *Arabu*, *LgMess.*, p. 17). F.R. este autorul culegerilor CIM și *NvRic.* (*supra*, p. 52).

O. S c h r a d e r (1855—1919), în *Reallexikon der indogerm. Altertumskunde* (ed. II îngrijită de A. Nehring), Berlin, I 1917—1923, p. 535—537 "Illyrier" admite înrudirea dintre albanezi și illiri, messapi, repetînd vechi încercări de tilcuiuri greșite ca *Dimallum*, *Dalmatia*, *Dardani* cu ajutorul limbii albaneze; vol. II 1929, p. 60—61 "Messapier" (înrudire cu albanezii).

În România cercetările asupra limbii și istoriei illirilor au început mai tîrziu. Liste de antroponime illire și illiro-messapice, după inscripții, în legătură cu identificarea elementelor etnice în provinciile Illyricului, a întocmit filologul ieșean Al. P h i l i p p i d e (1859—1933) în marea operă istorico-filologică *Originea românilor*, Iași, I 1923 (1925), p. 524—531, special p. 620—631, cu numeroase lacune și erori. Prima lucrare filologică-epigrafică este a lui Radu (Vlădescu) V u l p e, *Gli Illirii dell'Italia imperiale romane*, în EDR, III 1925 (1926), p. 129—257, care (deși cu unele lacune firești la lucrări de început: multe nume proprii ce nu sînt illire, ca *Amuces*, *Lafrenius* etc.; ori înglobarea venetilor între illiri)³⁸ a adus importante contribuții la cunoașterea rolului social, economic, militar și politic al illirilor în Italia (cf. *infra*, p. 139—141), a onomasticii illire-messapice, deci și pentru materialul de limbă respectiv.

Lingvistul albanolog vienez Norbert J o k l (1877—1942), în art. *Illyrier*, *Sprache*, RLV, VI (1926), p. 33—48, după explicarea accepțiunilor variate ale termenului "Illyria" în diferite perioade, încearcă să stabilească teritoriul de extensiune a illirilor în baza unor elemente lingvistice a căror valabilitate poate fi și a fost chiar contestată), scoase din numele

³⁶ "Un numero più che cospicuo, perchè ognuno abbia la convinzione che in esse si ratta tutt'altro che d'incontri accidentali o fortuiti", *LgMess.* p. 5—6.

³⁷ "... della pertinenza del messapico genericamente al gruppo delle lingue balcaniche slavo-baltiche e direttamente all'illirico-albanese", *ibid.* p. 22.

³⁸ Recenzie critică: AIN, IV 1926—7 (1929), p. 470—476 (C. Daicoviciu); Gl. XX 1932, p. 32 (E. Vetter).

proprii ori sufixe (-st-, -nt-, -on-, -an-, -r-, -l-, -t-), citind exemple luate la bună întâmplare din Dalmatia, Liburnia, Epir, Dardania și Peonia, în parte Venetia (teritorii illire). Dar asemenea sufixe există și în toponime din alte zone: *Scordistae* în Pannonia, *Naristi* în Boemia, *Leucaristos* în Germania, *Azoriastai* în Thessalia, Grecia, Creta etc.³⁹ Autorul înșiră apoi o sumedenie de nume cu elemente asemănătoare din Pannonia, Epir, Grecia, insule, Creta ș.a., ceea ce este lipsit de valoare lingvistică și istorică (în sensul extremist dorit de "illyrizanți"), ca un avans asupra tezelor „panillyriste” (*supra*, p. 58—62). N.J. admite că illira era de tipul satem pe baza unor toponime ca *Rizon* riu (*reg-), *Dizeros* (greșit conexasat cu trac -diza, -dizos "cetate"), *Zarax* (considerat illiric) munte în Grecia, *Birsim-* etc., deosebindu-se de venetă (limbă centum). Dar afirmația lui că illira mai avea labiovelare⁴⁰ este un anacronism patent și ridicol, căci toponimele cu *Aqu-* nu sînt illire, iar un Κουίλω (Proc., sec. VI e.n.) nu poate veni din *k²oi-, cum își imaginează autorul, ci este coruptelă în manuscrise din lat. *Quint-* (vreun *Quintus* antroponim, în toponimie). De asemenea afirmația că în "reflexele illire ale i.-e. k' și g' ar fi existat un element oclusiv" (RLV, VI p. 41), ori trecerea diftongului *au > a*, existența sunetului *f* în nume illire (chiar dacă ar fi de origine... etruscă, p. 42) nu au nici o valoare. Afinitatea illiro-tracă este ilustrată prin câteva elemente onomastice comune (p. 43—45; *infra*, p. 108—111), ca și legăturile cu baltica, cu ligura, etrusca. Articolul despre limba illiră (cu ale cărei resturi și rosturi N.J. nu era destul de lămurit) din RLV este o înșirare dezordonată, fără critică, a unor materiale onomastice, neutilizînd nimic din numele elucidate etimologic mai demult (*Barzid-*, *Dasius*, *Verzo* ș.a.). Autorul nu poate oferi o icoană limpede și completă (în măsura îngăduită și impusă de materialele fragmentare cunoscute cu cîteva decenii în urmă) a limbii illire, a foneticii, lexicului, morfologiei sufixale, care dimpotrivă ies cu unele deformări mai ales prin efectele unor pseudoetimologii (*Candaules* și *Candavi* din i.-e. *k²yn- "ciine", *Agron*, *Agriancs* din *ag²ro- "ogor") și a confuziilor cu albaneza. Material interesant, dar amestecat și nesistematizat critic, plin de confuzii, ca atare de prea puțină utilitate pentru studiul istoric al limbii illire, este cel prezentat de același N.J. în *Albaner*, Sprache, RLV, I (1924), p. 84—94.

Gustav H e r b i g (1868—1925), în art. *Messapier*, Sprache, RLV, VIII (1927), p. 167—170 prezintă o bună orientare asupra populațiilor messapice și a bibliografiei cu privire la limbă, scriere, puține elemente lingvistice (cuvinte, nume, forme gramaticale).

³⁹ "Freilich kann die Zuweisung der einzelnen Namen an das Illyrische in Anbetracht der nahen Verwandtschaft der idg. Sprachen nicht immer mit eindeutiger Bestimmtheit erfolgen, wie ja auch die aufgezählten Suffixe nicht auf das illyr. beschränkt sind", RLV, VI p. 35.

⁴⁰ Jokl, RLV, VI, p. 40 "die sprachliche Stellung des illyr. Sprachidioms ist insofern eine eigentümliche, als es noch die Labiovelaren hatte: *Aquilis* Fluss in Istrien, *Aquincum* in Pannonien, i.-e. *akya ...".

Cel mai harnic și productiv cercetător în "illyrologie", comparatistul Hans Krahe⁴¹ și-a început această activitate cu repertoriul de nume geografice, IILGN (1925), teză de doctorat la Ferd. Sommer (Jena, 1924), anunțată ca o "colecție cât mai complet posibilă și prelucrare lingvistică a vechilor nume geografice illire din Balcani"⁴². Este primul repertoriu de material toponimic aducând importante servicii lingvistice și epigrafice, cu toate că (explicabil la orice început) are mari scăderi și erori, prin mulțimea numelor eterogene (neillire) și clasificarea cu analiza greșită a unor nume; conține: I, Elemente neillirice din Illyria, nume grecești (Antipatreia, Apollonia, Aulon etc. [dar *Damasticus* este illiric, nu grecesc]), romane, trace, celtice, pre-indo-europene; II, Repertoriul alfabetic de nume geografice balcano-illire, p. 12—40, cu puține lacune și erori; III, Morfeme (sufixe), p. 41—77, pentru *-nt-* se dau exemple din aproape toată Europa, care desigur nu sînt illire, *-ns-* [care în realitate este latin], *-st-* (multe exemple din afara Illyriei) etc.; IV, Elemente radicale, p. 78—102, alfabetic; V, Materialul illiric din afara Illyriei, p. 103—115 aproape toată Italia, Pannonia, Germania, Moesia Superior, Dardania, Paconia, Macedonia, Epir, Aetolia, Thessalia, din care evident că nu pot fi realmente illire decît unele nume din Calabria, Apulia, Pannonia, Dardania, Paeonia și Macedonia; restul sînt elemente cu asemănări aproximative și superficiale ce n-au nimic a face cu limba illiră și au servit numai tezei "panilliriste" (*supra*, p. 58—62). Pandantivul colecției toponimice (IILGN) este repertoriul de antroponime illire (IILPN, 1929), care a format pînă de curînd baza documentară pentru antroponomastica illiră. Obiectivul principal era de a reuni "printr-o clasificare critică, într-un singur loc, materialul de antroponime relevate de alții și mai ales de Kretschmer, Pauli, Schulze, la care se adaugă aportul personal" adus de către H.K. Autorul relevă lacunele repertoriului⁴³, care este simplă colecție provizorie de material brut, fără pretenția de a fi completă, lipsind criteriile sigure pentru a separa numele illire de cele eterogene⁴⁴. Materialul adunat de prin Illyria,

⁴¹ Hans Krahe (1898—1965) a fost profesor la Würzburg și Tübingen, eminent "șef de coală filologică" și talentat organizator (reviste, publicații etc.); cf. în volumul omagial ce și-a organizat: *Sybaris. Festschrift Hans Krahe zum 60. Geburtstag am 7. Febr. 1958* dargebracht von Freunden, Schülern und Kollegen, Wiesbaden, 1958, la p. 203—215 "Bibliographie der wissenschaftl. Veröffentlichungen von H.K."

⁴² IILGN, p. VII. Recenzii ale cărții: IF XLIV 1927, p. 362 (G. Ipsen); *Gnomon* III 1927, p. 290 ss. (H. Pedersen); ZONF II 1926—7, p. 238—245 (N. Jokl), IV, p. 211 (P. Skok).

⁴³ IILPN, p. VI "es kam mir im wesentlichen darauf an, das von anderen, besonders von Kretschmer, Pauli und Schulze, zusammengetragene illyrische Personennamenmaterial an die Stelle — natürlich nicht ohne kritische Sichtung — übersichtlich zu vereinigen und ausführlich zu belegen. Manches habe ich auch selbst neu hinzugefügt". "Ich bin der Mängel einer Sammlung wie dieser bewusst, doch musste sie als Grundlage für weitere Arbeit angefertigt und auch veröffentlicht werden".

⁴⁴ IILPN, p. V "macht keinen Anspruch auf Vollständigkeit; sie bietet Rohmaterial und will nur etwas Vorläufiges darstellen. Denn m.E. hat die Sprachwissenschaft noch nicht ein genügend sicheren Masstab, illyrische Personennamen von unillyrischen zu sondern". Lacunele și erorile — numeroase și grave — din IILPN au fost în preamă măsură indicate de critică, la timpul său; de exemplu Ed. Herrmann, în PhW 1929, p. 810—814, "in dem neuen Buch vermisste ich die tiefer dringende Kritik. Die vorgelegten Sammlungen sind gewissenhaft

Pannonia, Noricum, Venetia, Istria, Italia, Macedonia, Epir etc. est repartizat în patru grupe după gradul de "illirism": a) nume sigur illire b) foarte probabil illire, notate cu asterisc *, c) de caracter illiric dubios cu o cruce †, d) neillire, între paranteze drepte []⁴⁵. Ar fi inutil a discuta de la caz la caz valoarea acestor criterii și a semnelor adoptate adesea la bună întâmplare, căci ar însemna a reproduce majoritatea numelor din listele lui H.K. a cărui clasificare "nach dem Wahrscheinlichkeitsgrade" este caducă prin faptul că mai mult de jumătate din numele cuprinse în IIPN nu sînt illire, ci de altă origine; acele "persönliches Empfinden und Kenntnisse" s-au dovedit la acest început foarte șubrede, înșelătoare. Din sutele de nume care n-au a face cu un repertoriu illiric, vor fi amintite mai jos cîteva exemple din cele mai semnificative⁴⁶. Atare listă amplificată ar cuprinde peste 60% din totalul numelor înșirate în IIPN; dar asemenea nume pseudoillire (inutil a fi repetate aici) pot fi recunoscute prin simpla lor absență din repertoriul de mai jos (partea a II-a, p. 162—266). O reexaminare a materialului din IIPN a arătat că din cele 860 de nume cel mult 300 pot fi illire, cifră care cuprinde și anumite elemente încă dubioase ori total nesigure. Restul: un amalgam bizar în care prevalează numele *italice* (între 100 și 150), urmate de cele *celtice* și celto-pannonice *venete-eugane, raetice, norice, macedonene, epirotice, trace, grecești* etc. În realitate nu este greu a separa majoritatea numelor illire în sens propriu și exclusiv de cele ale popoarelor vecine și înrudite⁴⁷. În partea finală

[?] angelegt; aber die Arbeitsweise ist zu äusserlich und mechanisch. Es sind darum aus dem Material nicht herausgeholt, was herauszuholen möglich war" (811); "so wird man die altillyrischen PN an gar manchen Stellen nur mit Vorsicht benutzen dürfen" (814). Alte recenzii: RIGI, XIII 1929, 1—2, p. 159—161 (F. Ribezzo); DLZ, 50, 1929, 1811—1815 (H. Pedersen); *American Journal of Philology*, L 1929, p. 205ss (J. Whatmough).

⁴⁵ IIPN, p. V "ich habe deshalb — gemäss meinem persönlichen Empfinden und meinen bisherigen Kenntnissen vom illyrischen — die Namen, je nach dem Wahrscheinlichkeitsgrade ihrer Zugehörigkeit zum Illyrischen, mit vier verschiedenen Kennzeichen versehen..."

⁴⁶ IIPN: *Acrabanis** *Ababunius* f(i)lius), ala Augusta Ituraiorum cu *Hanicus* frater (CIL, III 4 367) trei nume semite-siriene, ca și *Acrabanus* (CIL, III 1 775; *infra*, p. 88); *Andaminius** *Andami** f(i)lius), eq(ues) coh. Lucens(ium) (CIL, III 8 486) și *Rufus Angeli** f(i)lius) (CIL, III 8 492) celt-iberi; *Balbus* italo-roman; *Battorios* (CassDio, LXXI 11,1) este probabil celt ori german; "Blazziza" și "Milizza" nume fictive în inscr. false (CIL, III, 8 292, 8 29 suppl. 4—5, p. 43*); *Casden-* celtic; "Ciassicianus" (CIL, III 8 817) este *Classicianus*, "Ciascus" (9 810) *Classicus*; *Diopanel-* este gr. *Diop(h)anes*; *Dizo* tracic; *Drossos* și *Epicaris* gr. *Farrac* † și toate numele cu *F-* nu pot fi illire; *Hostil-* italic; *Lafren-** gr. ori asiatic; *Leucros** gr.; *Leucen-** celtic; *Messius* † și derivatele italic; *Messor* † italic; "Milizza" fictiv; *Mucatu* tracic; "Oppes" este "ob pietatem f(ecit)" (CIL, XIII 7582); *Phalacr-* și *Phal-** sînt grecești (*Balacros* și *Phalacros* ar trebui să fie pentru H.K. illirice în egală măsură; dar este exclusiv existența în același idiom i.-e. a două forme paralele ca *Phalacr-* și *Balacr-* din același i. *bhal- (*bhel-); *B-* este illiric. *Ph-* grecesc); *Plusias* gr.; *Sexto*, *Sexlus* italic; *Talacios** și *Talusus** gr.; *Triumo**, *Triumus** celtice *Tullia* italic; *Ulcudius* roman; "Vaentius" este *Va(t)enti*; *Venizama**, *Vollar-*, *Voltureg-** etc. celtice ș.a.m.d. Cf. *Studii illirice*, I, în SCL, VIII, 19; p. 33—39.

⁴⁷ Dacă spre vest, către italici și celți resp. veneti, existau și există încă unele elemente dubioase, confuzia materialului illiric cu cel grecesc (clasificat în secolul al XIX-lea de Pa. Fick, Bechtel ș.a.) și cu cel traco-getic (Tomaschek, Kretschmer, Mateescu, Decey) este inadmisibilă, cu totul condamnată, rezultată din lipsa unui control și a unui just "persönliches Empfinden" (*supra*, nota 45) pe care l-ar da o minimă orientare în onomastica populațiilor vecine ori înrudite cu illirii.

(IILPN, p. 139—161) "Bemerkungen zu den altillyrischen PN" cuprinde tabele de elemente radicale în antropo- și toponime (cf. *infra*, p. 116—117), elemente sufixale (*infra*, p. 123—127) și nume compuse (*infra*, p. 121).

După cele două repertorii (*IUGN*, *IILPN*), H. Krahe a desfășurat o largă activitate de cercetare etimologică a limbii illiro-messapice, într-o abundentă serie de articole și studii, mai ales în revistele *Gl.*, *IF*, *KZ*, *REIE*, *Welt als Geschichte*, *ZONF*, *BzN*, volume ocazionale etc. (rezultatele rezumate în *SprIll.*, I, *infra*, p. 77); puținele achiziții valabile din punct de vedere etimologic pentru illiră (messapică) sînt înglobate și utilizate în cercetarea prezentă (de exemplu numele *Blaedarus*). Dar prin unele excese și erori grave (căutarea de illiri peste tot în Europa și chiar în Asia Mică, Britannia etc.), articolele lui H.K. au contribuit în mare măsură la abaterea cercetării științifice de pe calea justă; iar munca de investigație, risipind energie și erudiție, a trecut printr-o fază de stagnare și confuzii cu grave crize, de creștere bolnăvicioasă, avînd un efect dăunător pentru progresul real și just al studiilor illirice ("panillirismul", *supra*, p. 58—62), prin felul superficial și diletantic în care s-a lucrat. Cercetările de amănunt cu privire la limba messapică din acest interval (Vetter, Blumenthal, Ribezzo, Parlàngeli ș.a.) sînt menționate mai jos (p. 95), iar ultima etapă în activitatea de "illyrolog" a lui H.K. *infra*, p. 78.

Eduard Schwyzer (1874—1943), în *Griechische Grammatik*, I (1943), p. 65—67 "Illyrier", dă o bibliografie amplă, expansiunea illirilor spre sud în Grecia; reproduce materiale și păreri mai vechi cu greșeli, fără o cercetare personală și fără a se putea decide în privința caracterului "satem" ori "centum" al limbii ⁴⁸.

O parte din materialul prezentat de Jokl (*supra*, p. 72) este preluat cu amplificări și diluări de către croatul Anton Mayer (1883—1957, Zagreb), *Der satem-Charakter des Illyrischen*, în *Gl.* XXIV 1936, p. 161—203, aducînd cîteva soluții și sugestii valabile, alături de multe digresii și detalii inutile, precum și numeroase încercări nereușite de etimologie. Procedînd (după Jokl ș.a.) fără critică față de opinii și soluții învechite, depășite, A.M. amestecă lucruri sigure cu ipoteze neverosimile. Dintre numele proprii (toponime) utilizate de el, prea puține au etimologie valabile, concludentă pentru illiră, ca *Asamo*, *Barizaniat*, *Birzimin*-, *Lizaviates* (?), *Rizus*, *Adzizio*; restul sînt greșite ori nu sînt nume-illirice ⁴⁹. În art. *Illyrisches*, *KZ* LXVI 1939, p. 75—127, A.M. aduce foarte puține soluții utile alături de numeroase "etimologii" total neverosimile ⁵⁰. Cam

⁴⁸ "Doch gestattet das altillyrische Material eine einwandfreie Entscheidung zwischen *satem-* und *centum-Sprache* nicht" (Schwyzer, *Griech. Gr.* I, p. 66).

⁴⁹ De exemplu : *Dizeros* greșit legat cu *trac -diza "cetate"*; *Dasas*, *Dasim-* din i.-e. **g'e-u-* în loc de i.-e. **dek'-*; *Mursa*; *Candavia* din **k'yon-* în loc de **kand-* etc. ori nu sînt de origine illirică : *Massaron*, *Zeta* ș.a. Fără valoare și inutil a fi discutate alte nume illire în felul greșit cum le studiază (majoritatea după Jokl) A.M. : *Dexari*, *Ardaxanos*, *Dassaretæ*, *Parthini*, *Acruvium*, *Agriana*, *Agron*, *Argyruntum*, *Peucelii* etc.

⁵⁰ De exemplu *KZ* LXVI, p. 75 i.-e. **bhrento-s "cerb"* : *Brentesion* (etimologie populară repetată de mulți); p. 89 ill. *taulant-* "rîndunică"—alb. *talland(ushe)*; p. 100 ill. *Sceno-* din i.-e. *(s)kai-; *Dilus* din i.-e. **du-t-*, ca și alte artificii și formule cu iz diletantic.

aceleași lucruri, cu calități și defecte identice, repetă A.M., *Über das Verhältnis des Makedonischen zum Illyrischen*, Gl. XXXII 1952, p. 45—87, combătînd cu succes pe compatriotul său Henrik Barić, care susținea dîrz caracterul centum al illirei⁵¹.

Al. G r a u r (București), *L'illyrien langue centum?* în *IIIe Congrès international des slavistes* (1939), Réponses aux questions, Belgrad [1939?], p. 212 : teza nouă despre caracterul centum se baza pe analogia cu veneta (centum) și cu messapica; dar A.G. obiectează : veneta nu este limbă illiră („rien ne permet d'affirmer que ce soit une branche de l'illyrien”), messapica nu e de tip centum („le caractère centum est loin d'être prouvé de manière définitive”). Diferențierea limbilor indo-europene în centum și satem fiind anterioară imigrării illirilor în zona dinarică, „opinia intermediară” că illira ar fi o limbă cu două dialecte tratînd în două feluri palatalele i.-e. nu este verosimilă, fiind imposibil ca asemenea presupusă diferențiere să se fi menținut în epoca illirei comune.

În *Nuove ricerche* (NvRic. 1944), F. R i b e z z o publică descoperiri epigrafice, revizuieste lecturi mai vechi, face utile considerații asupra limbii și istoriei messapilor, dar și unele repetări de erori devenite „locuri comune” preluate de la Krahe (de exemplu nume „illire” ca semitul *Acra-ban-*, grecul *Epicaris*, venetul *Voltu-paris*, NvRic. p. 113, 204).

D. D e c e v⁵², *Charakteristik der thrakischen Sprache*, Sofia, 1952, p. 111—114, combătînd „părerea greșită” despre caracterul satem al illirei (die irrig Ansicht von dem Satemcharakter des Illyrischen; Jokl, Mayer), susține, după Hirt și Krahe, caracterul centum, cu elemente și argumente lingvistice-onomatologice fără valoare, într-o expunere prolixă și confuză.

În „Manualul istoric al limbii latine”, vol. IV : *Le lingue dell'Italia antica oltre il latino*, Torino, 1953, p. 222—236 „il Messapico”, italianul Vittore P i s a n i (Milano) prezintă o tratare sumară și superficială a limbii, în baza a 19 inscripții alese la întimplare, în al căror comentariu preia și acceptă erori mai vechi (de exemplu cuvîntul *tabara* din **to-bher-sacerdotessa*”, p. 225; intervocalic -s- devine mess. *h* sau dispăre, p. 235 etc.), ca și multe ipoteze neverosimile cu privire la etimologia cuvintelor, în majoritate contrare foneticii illiro-messapice. La acestea adaugă noi erori și decupări false de cuvinte (ex. nr. 71 αϜιλγανδ αζουν, în loc de numele mess. *Dazun*; nr. 83 „lai dehiabas logetibas” în loc de *Laidehiabas* etc.), precum și aserțiuni neverosimile ce nu aduc nimic valabil și util

⁵¹ H. Barić, *Illyrische Sprachstudien*, I, Über den illyrischen Charakter der altmakedonischen Sprache, în *Rad* (Zagreb), 272, 1948, p. 157—208, citat și combătut pe bună dreptate de A. Mayer. Despre filologul srb H. Barić (1888—1957), v. notița biobibliografică din SCL, IX 1958, p. 295—296 și necrologul mai detaliat al compatriotului său J. Popović, *Südost-Forschungen*, München, XVI 1957, p. 453—455.

⁵² Dimitar Decev (Detschew) (1877—1958) a fost profesor de filologie clasică la Universitatea din Sofia, academician bulgar; cf. StudDec. p. V—XXIV. Despre aportul cărții sale *Charakteristik* la cunoașterea limbii trace, v. SCIV, VII 1956, p. 447—451, *Limba Tr.D.* p. 42—44.

pentru studiul limbii. Despre numeroasele antroponime iapigo-messapice, unele explicate etimologic de multă vreme chiar de erudiți italieni (ca *Barzid-*, *Daz-*, *Verzob-*, *Zarist-*) se vede că autorul milanez n-a avut ocazie să aflu nimic pînă acum ⁵³.

În *Die Sprache der Illyrier*, I, Die Quellen (1955), H. K r a h e (*supra*, p. 73) prezintă o sinteză și un fel de "încoronare" a bogatei sale activități în "illyrologie": "Adun aceste contribuții risipite și le cuprind într-un cadru rotunjit, încercînd a înfățișa o expunere de ansamblu a limbii illirilor în măsura îngăduită de caracterul foarte lacunos al cunoștințelor noastre" (pref. p. VII); părțile viitoare vor cuprinde: II gramatica, III valorificarea materialului lingvistic și a cunoștințelor dobîndite din ele, IV bibliografie și indice. Față de metodele, atitudinea și rezultatele din lucrările anterioare (*supra*, p. 58—62, 73—75), se constată în 1955 un progres remarcabil, spirit critic și chiar autocritic, multă rezervă în aprecierea extensiunii illirilor și a resturilor de limbă. Dar "cu toate eforturile proprii și ale altora, există în domeniul illir atît de multe elemente nelămurite și controversate, încît orice publicație ca cea de față [adică: SprIII. I] poate avea pretenția de a fi cel mult de caracter provizoriu, ca o dare de seamă, un bilanț intermediar..." (SprIII., p. VII). De fapt, nici experiența îndelungată, nici rezervele și precauția avute de autor în alegerea materialului lingvistic illir, în valorificarea lui, n-au fost îndeștălătoare, lăsînd să se furișeze în carte numeroase elemente eterogene, soluții și sugestii etimologice nevalabile, care au provocat și vor genera confuzii, denaturînd tabloul fragmentar și lacunos al limbii illire în fonetică, lexic, morfologie și elementele onomastice ale populației. Multe erori mai vechi se repetă necontrolate în noul repertoriu de "izvoare" (Quellen) ale illirei ⁵⁴. În legătură cu extensiunea numelui "Illyr(ic)", autorul face (p. 3—8) o serie de rectificări și restricții la teoriile precedente ale sale și ale altora cu privire la pretinsa "expansiune" uriașă a illirilor în epoca pre- și protoistorică; totuși, el nu izbuteste (din cauza puternicelor rămășițe ale "panillirismului") să ajungă a recunoaște adevăratele proporții ale extensiunii teritoriale și ale capitalului real de limbă (mai ales numele proprii), fapt de mare importanță. În schimb, lucrarea omite deliberat ori nu utilizează după cuviință din punct de vedere lingvistic nume proprii cu etimologie clară, ca *Barzides*, *Dasius*, *Verzo* ș.a. Inscricțiunile în limbă messapică sînt analizate după conținut într-o expunere clară și utilă (p. 12—37), dar multe texte sînt alese și interpretate unilateral, mai ales din

⁵³ Despre părerile și confuziile lui V. Pisani în legătură cu cercetările asupra limbii trace (în care încă s-a dovedit dezorientat), formulate în revista sa *Paideia* (Genova), XVI 1961, p. 238—258. cf. *Analele științifice ale Universității, Iași*, secț. III, X 1964, p. 91—96; *Limba Tr.D.* ed. II, p. 223—230.

⁵⁴ Cum s-a arătat sumar în recenzia *Dacia*, II 1958 [1959], p. 516—519. Cunoaștem numai cu titlul recenzia făcută de V. Pisani, *Gnomon* XXVIII 1956, p. 442—451; cea amabilă a lui Z. Untermann, *IF* LXIV 1958, p. 84—90 nu vede și nu relevă aproape nimic din erorile grave ale cărții *SprIII. I*; alte recenzii citate în bibliografia din StMs. p. 429 (= *RendLomb.* 94, 1960, p. 212).

punct de vedere etimologic (cf. *infra*, p. 96), ca *ta-bara* în loc de nume propriu *Tabara*; *Drossos* nume grec; „Bausta” (Ptol.) e considerat „formă mai veche”, deși este coruptă din *Basta* etc. Între glosele atribuite illirilor (p. 38—47) sînt înșirate prea multe (cf. *supra*, p. 49). Numele proprii (p. 48—113), împărțite pe categorii morfologice, reprezintă un aport valoros la studiul onomasticii, dar conține foarte multe elemente nevalabile ori dubioase, ce nu aparțin illirilor; analiza morfologică amănunțită și limpede a numelor simple (dintr-un singur element radical, p. 64—79) este utilă și interesantă, dar și aici apar elemente eterogene (*Aracu*, *Phalio*, *Enica*, *Enignus*, *Orfatus*, *Orfa* ș.a.), alături de numeroase erezii etimologice (*Baedarus*, *Langarus*, *Samiarus* etc.; *Delma* „oaie”, *Gentius* „gent- „neam” etc.). Din cele vreo 60 de teonime (p. 80—86) puține sînt illire (*supra*, p. 50). Toponimia teritoriilor illiro-pannonice și a celor învecinate, considerată de tip illiric, este clasificată și analizată corect și sistematic, pe categorii semantice și morfologice (p. 87—113), dar alegerea materialului însuși este și aici greșită, prin numeroasele elemente eterogene înglobate forțat sub eticheta „illiric”, majoritatea fiind sigur de altă obârșie: celtică, italică, tracă (ex. *Asamus*, *Burdapa*, *Genucla*, *Ieterus*—Iantra, *Marisos* ș.a.), greacă etc. Capitolul final „Cuvintele illire împrumutate în alte limbi” (p. 114—120) este cel mai puțin reușit din întreaga monografie (*supra*, p. 49—50). În chestiunea esențială a poziției lingvistice a illirilor, H.K. persistă dîrz și consecvent în convingerea că ar fi vorba de un idiom „centum”⁵⁵, invocînd niște „derivări” vechi sau mai recente, în egală măsură eronate sau cel puțin neverosimile (*Epicadus*, *Baedarus*, *Gentius*, *Bora* etc.), ori nume veneto-celtice cu fonetism centum (*Magaplinus*, *Voltrex*, *Voltugnas*, *Enignus* ș.a.), ocolind discret și prudent numeroasele cazuri cu etimologie și fonetism evident satem (*Barzid-*, *Dasius*, *Verz-*, *Zanatis*, *Zarist-* etc.). Limba illiră nu apare într-o lumină corectă, ci cu multe deformări și lacune în cartea lui H.K. (*SprIll.* I) ce nu corespunde integral destinației sale; din asemenea materiale și „izvoare” (Quellen) turburate de prejudecăți și multe urme ale „panillirismului” nu pot curge pîriiașe curate, autentice ale cunoașterii noastre despre limba illirilor.

În art. *Die Behandlung des idg. o im Illyrischen, Ezikovedski izsledvanija v čest na akad. Stefan Mladenov* (Studia linguistica in honorem St.M.), Sofia, 1957, p. 469—476, H. Krahe studiază problema în amănunte, bazat pe materialul din cercetările sale anterioare, citînd numeroase încercări de tâlcuire etimologică ce nu sînt valabile (ex. mess. *hadive* i.-e. **sodejo-*; *tabara* din **to-bhorā*; *Acrabanis* **ak'ro-* [*infra*, p. 88]; *Bora* **gyora*; *Longaros* = *longus*; *Vaikanetas* **uoik'o-*; *Lauci* (CIL, III 8405, lectură greșită). Nici articole ulterioare ale lui H.K. nu aduc ceva util în etimologia illiră, unde se vede în sfîrșit că tot ce a făcut și încercat el sînt lucrări preliminară întocmite superficial, fără suficientă critică filologică-istorică; iar după patru decenii de activitate în acest sector al comparatisticii, H.K.

⁵⁵ De exemplu afirmația pragmatică și apodictică: „das Illyrische ist eine Kentum-Sprache” (*SprIll.*, I, p. 45).

a rămas mereu dezorientat, cum arată și afirmația sa îndeminatică despre "controversa privind caracterul centum ori satem al illirei — azi devenită aproape ne semnificativă (die Kontroverse über den Kentum- bzw. Satem-Charakter des Illyrischen, die heute nahezu belanglos geworden ist)", IF, LXIX 1964, p. 205 —, cită vreme tocmai aceasta este problema centrală a limbii illire, al cărei caracter satem apare azi ca neîndoielnic; chestiunea rămîne „belanglos” numai pentru H.K., deoarece d-sa a susținut (pe baza unor etimologii fantomatice) caracterul "centum", iar acum cînd s-a dovedit contrariul nu are (pînă în 1964) curajul să renunțe la unele ficțiuni recunoscînd și rectificînd greșelile.

Comparatistul calabrez Oronzo Parlange li (profesor la Messina) a adus pînă acum (după compatriotul său F. Ribezzo) cele mai mari servicii în domeniul epigrafiei și limbii messapice; după citeva articole și note "messapice" publicate prin anii 1953—1958⁵⁶, el a realizat printr-o muncă dîrză și îndelungată monumentală colecție de materiale *Studi Messapici* (1960), lucrare fundamentală pentru toate cercetările asupra messapilor și a limbii lor (*supra*, p. 52); meritul principal este de a fi alcătuit un corpus complet și critic al tuturor inscripțiilor (p. 31—251), un repertoriul lexical (p. 255—387), glose (p. 391—417), bibliografie exhaustivă (p. 419—450). Importanța acestei lucrări pentru studiul limbii illiro-messapice este considerabilă⁵⁷.

Monografia asupra "limbii vechilor illiri" (*SprAIII.*), I 1957, II 1959, reprezintă pentru filologul croat Anton Mayer (*supra*, p. 75) un fel de "încoronare" și încheiere a carierii și vieții, ca produs al unei munci îndelungate, meticuloase, perseverente, al unei hărnicii remarcabile. Prin dimensiunile (635 p.) și bogăția neobișnuită a materialului adunat și studiat (ținînd seamă de cantitatea celui realmente illir și de puțința reală de a-l interpreta comparativ), cartea lui A.M. este de-a dreptul impunătoare, depășind cele mai optimiste așteptări. Dar calitățile și meritele cărții, hărnicia și osteneala impresionante, erudiția și stilul ușor, proporțiile și bogăția materialului adunat de către A.M. sînt afectate sau grav diminuate de laturile negative și de numeroasele erori⁵⁸. Urmărind colecționarea și prezentarea critică a materialului, ca bun filolog clasic avînd și preocupări de comparatistică, autorul avea puțința și datoria să adune cu mai multă atenție și spirit critic decît făcuseră a necesorii, direct din scrierile greco-romane, din inscripții și monede, materialul de limbă (glose, nume proprii) variat și disparat, adesea echivoc și confuz. În loc de muncă personală, critică, fecundă, el a procedat mai

⁵⁶ O. Parlange li, *Note messapiche*, în *RendLinc.* VIII 1953, p. 332—353, publică cinci noi texte epigrafice, cu considerații asupra unor nume proprii și a flexiunii nominale în limba messapică; formulează însă și unele ipoteze neprobabile, preluînd greșeli mai vechi, după Pisani în ce privește fonetica messapică (ex. dispariția lui s și ŷ); *Acme*, I 1948 etc.

⁵⁷ Cf. recenzia în SCL, XII 1961, p. 601—605.

⁵⁸ În recenzia amabilă ce face volumului I al *SprAIII.*, H. Krahe, IF LXIV 1959, p. 202—212, relevă foarte puțin din numeroasele erori grave ale lui A.M. (pare a fi chiar solidar cu acesta); O. Parlange li, *Kokalos*, IV 1958, p. 180—181; A. Scherer, *Kratylos*, IV 1959, p. 81—183.

expeditiv și comod : materialul este (cu unele adaosuri recente) cel din... repertoriile lui Krahe (*IUGN, IUPN*; *supra*, p. 73—74), care — după opinia lui A.M. (*SprAIII*, I, p. III) — "la toponime a trasat un cadru prea îngust prin limitarea la provincia Illyricum, dar la antroponime a luat prea mult material neilliric din teritoriile vecine". Dintre aceste obiecții principale și principiale, formulate de A.M., a doua apare justă (aplicându-se în largă măsură și cărții sale), dar prima este falsă, demonstrată de însuși procedeul autorului, care în esență n-a făcut decît să "combine" cele două repertorii de material onomastic (*IUGN, IUPN*) pe care le critică. A.M. vine cu o stranie inovație, arătînd cum a adunat numele geografice din Illyricum, Macedonia de vest, Pannonia, Paeonia și Dardania, nu numai illire, ci și "pre-indo-europene" și celtice, ca și latine ⁵⁹; ceea ce evident este nu numai inutil, dar metodic profund greșit. Prin asemenea procedeu confuzionist s-a amplificat doar numărul colilor de tipar, fără nici un câștig pentru l i m b a illirilor, încercînd derutarea cercetătorilor prin introducerea de toponime grecești, romane, celtice, trace etc. (binevenite numai într-o geografie istorică a Illyriei), sub pretext că ar fi "oft schwer zu scheiden" ori că "zur Lokalisierung vielfach unentbehrlich sind", în loc de a căuta izolarea lor din punct de vedere lingvistic, spre a se evita frecventele confuzii în "illyrologie". Asemănătoare este situația la antroponime, deși autorul anunță că a separat pe cele celtice, latine, grecești etc. ⁶⁰. Adevărat că din numele cuprinse în *IUPN* ale lui Krahe, A.M., prudent, a omis multe (italice, venete, celtice etc.); totuși, lipsa de simț critic și de cunoaștere justă a antroponimiei populațiilor vecine l-a făcut să înglobeze o sumedenie de nume celtice, trace, grecești, italice, venete ș.a. între cele illire; a lăsat la o parte vreo 83 de nume illire, ca și pe cele messapice (citate uneori ca analogii). În "vocabularul resturilor illire" (*SprAIII*, I, p. 29—364), partea de valoare evidentă o formează precizările privind toponimia și topografia Dalmației ⁶¹, pe care autorul, ca local-

⁵⁹ *SprAIII*, I, p. 19 "die geogr. Namen von Illyricum mit Einschluss des zur römischen Provinz Macedonia geschlossenen Südillyriens, von Ober- und Nieder-Pannonien mit Ausnahme des Gebietes von Emona, endlich von Päonien und Dardanien sind sämtlich aufgenommen, also nicht bloss die illirischen, sondern auch die vor-ldg. und keltischen, weil sie oft schwer zu scheiden sind, aber auch die lateinischen, weil diese zur Lokalisierung vielfach unentbehrlich sind".

⁶⁰ *Ibid*. "aus dem oben umrissenen illyr. Gebirt wurden unter Ausscheidung der keltischen, lateinischen, griechischen und sonst als fremd nachweisbaren diejenigen Personennamen zusammengestellt, die sonst in anderen Ländern nicht wiederkehren, oder deren Träger Illyrier waren, oder die ihrer Bildung nach als illyrisch gelten können; die letzten Kriterien gelten auch für die Aufnahme von Personennamen aus den Nachbarländer".

⁶¹ Lucru relevant de secretarul secției filozofico-istorice a Academiei vieneze, J. Keil, în prefața cărții (*SprAIII*, I p. IV) "wenn das Werk A. Mayers durch Krahes neues Werk [*supra*, p. 77] in mancher Hinsicht, namentlich in der Einleitung, überholt ist, so behält das Wörterbuch doch durch seine lexikalische Form, durch die Erschliessung neuer, namentlich slavischen Quellen und durch die genauen topographischen Kenntnisse des Verfassers auch neben Krahe seinen Wert und seinen Nutzen", încheind "in dankbarem Gedanken an den unter besonders erschwerten Verhältnissen arbeitenden Kollegen übergibt die Österreichische Akademie der Wissenschaften dieses Buch als ein Vermächtnis der Nachwelt". Pietatea în fața operei postume și a suferințelor lui A.M. nu trebuie să împiedice critica de a releva just, îndreptînd obiectiv numeroasele erori grave ale cărții răposatului filolog croat.

nic croat, a explorat-o documentându-se la fața locului. Utilă apare și contribuția sa din punct de vedere romanistic și slavistic pentru explicarea reflexelor și a continuității în epoca romanică și slavă a toponimiei dalmate. Dar cantitatea și calitatea lingvistică a materialului în ansamblu lasă foarte mult de dorit : repertoriul din volumul I trebuie refăcut integral, iar interpretările lingvistice din volumul al II-lea sînt aprioric afectate ori compromise majoritatea, fie din cauza modului greșit în care e clasificat materialul în volumul I, fie din lipsă de metodă și spirit critic, care-l duce la grave forme de iluzionism și diletantism filologic. Ignorînd ori sfidînd unele rezultate valabile ale gramaticii comparate, entuziasmat de tema sa, zelos în misiunea de "illyrolog", A.M. a întocmit tabele uriașe cuprinzînd nu numai o mulțime de materiale eterogene, dar și lungi narațiuni cu demonstrații fără rost, înșirări de lucruri diverse, uneori de interes, alteori în forme prolixе, inspirate de false "soluții" ori tălcuiri nevalabile și inutile. În acest fel, lucrarea postumă a filologului croat abuza atît de ospitalitatea Academiei vieneze, cit și de răbdarea și buna credință a cercetătorilor și cititorilor săi. În introducere (*SprAIII.*, I, p. 1—28) sînt prezentate informații istorice despre illiri, așezările preistorice, relațiile cu alte populații, contactul cu grecii (cf. și p. 164—171); expansiunea spre est și în Asia Mică [erezie, parte din teza "panilliristă", *supra*, p. 58—62]; durata limbii illire [*infra*, p. 129]; poziția limbii albaneze și raportul cu illira; izvoarele limbii; veneta și messapica. Lacunele grave și erorile de metodă ale lui A.M. în culegerea sa de materiale illire (*SprAIII.* I) au fost indicate sumar⁶² și nu pot fi repetate ori măcar semnalate integral din nou aici, fiind suficient a menționa rezultatul unei statistici aproximative și provizorii a materialului glotologic; în *SprAIII.* I, p. 29—364 sînt cuprinse 1 380 de cuvinte (glose, nume proprii), din care efectiv sau foarte probabil illire vreo 900; nu sînt illire restul de 480, deci peste 1/3 sînt eterogene. Pe categorii se repartizează astfel: g l o s e 17, din care 3 probabil illire (*supra*, p. 49), restul de alte obîrșii; 653 t o p o n i m e, 420 illire, 233 neillire (fictive, trace, venete, celtice, epirotice, grecești, italice, scitice etc.); 16 t e o n i m e, 12—13 posibil illire; 114 e t n o n i m e, 30 de altă origine (fictive, trace, venete, celtice, grecești, epirotice, italice, semite etc.); la cifra de 918 de cuvinte (nume), care este maximă (probabil exagerată), se adaugă alte 87 de cuvinte (nume) omise de A.M. (cf. *supra*, p. 58). Lacunele și erorile materialului lingvistic-onomastic din volumul I se transmit și se resimt (firese și oarecum necesar) deosebit de grav în expunerile din volumul al II-lea al *SprAIII.*: etimologia, analiza și interpretarea gramaticală, fonetica, morfologia, unde erorile și pseudo-etimologiile sînt atît de numeroase, încît compromit în chip iremediabil întregul tablou al "limbii vechilor illiri", care se conturează din condeul

⁶² Cf. recenzia critică în *CercLg.* V 1960, p. 166—176 : erori și lipsuri în bibliografie, neutilizarea corectă a publicațiilor epigrafice (multe copiate cu greșeli cu tot din IIGN și IIPN ale lui Krahe), confuzii și repetări de citate; lacune în bibliografia filologico-onomatologică etc.; prezența multor nume fictive, eterogene etc. (care nu mai sînt înșirate aici, putînd fi identificate prin lipsa lor în repertoriul de mai jos, p. 162—266).

lui A.M. cu grave deformări. O simplă numărătoare statistică a soluțiilor etimologice din partea a III-a (dritter Teil, Etymologisches Wörterbuch des Illyrischen, *SprAIII*. II, p. 1—127) este suficient de grăitoare: din 263 de "etimologii" numai 35 rămân valabile, anume vreo 20 vechi (date de alți erudiți): *And-, Apl-, Argu-, As-, Aud-, Barz-, Epi-, Erigon, Gentius, Clausal, Kleves, Naron, Pannonia* (ill. ?), *Risinium, Savus, Skard-, Teuta, Turo, Veneti, Verzo*, iar 14 noi (date de A.M.) *Ars-, Bindus, Blod-, Damastion, Durnium, Glavus, Iassae, Lizav-* (?), *Ludrum, Mandeta, Margus* (trac ?), *Salon*, mess. *Vaikonet-*; restul sînt ori neprobabile, echivoce sau total neverosimile, ori nu sînt din capul locului nume illire (ca *Marisos* în Dacia, *Naissos, Triballi* etc. în Moesia, *Mataos* scitic etc.); croarea etimologiilor mayeriene rezultă din faptul că se întemeiază pe analize morfologice false ori pe false analogii, adică sînt legături fictive, "justificate" de iluzorii omonimii de sunete și de forme. În atare condiții este numai firesc ca aproape tot capitolul gramaticii (*SprAIII*. II, p. 128—263 vierter Teil: Grammatik der illyrischen Sprache, Lautlehre, Nominale Wortbildungslehre) să fie plin de erori, de teze și teorii cu "demonstrații" pompoase ce nu acoperă realitatea lingvistică illiră, ci o denaturează, fiind nu numai inutilă, dar și profund dăunătoare pentru cunoașterea corectă a limbii. Din tipizările și schemele savante, pretențioase (de exemplu cele în legătură cu apofonia i.-e., p. 146—156 "der Ablaut"), dar lipsite de conținutul faptelor lingvistice realmente illire, știința nu poate reține decît foarte puțin pentru îmbogățirea ei cu date și fapte concrete și valabile. Tot ce expune artificios și diluat pe 260 de pagini A.M. despre etimologia și "gramatica" resturilor sărăcicioase de limbă illiră, se putea și trebuia spus în chip exhaustiv și util în 20 de pagini de tipar.

În special pe cercetarea filologică-epigrafică și valorificarea etimologică a materialului onomastic se întemeiază *Studii illirice* de I.I. R u s s u (Cluj): partea I în SCL, VIII 1957, p. 27—42, observații despre dezvoltarea studiilor asupra illirilor și a limbii lor; excese (panillirismul; *supra* p. 58—62); erori în clasificarea materialului antroponimic, nume fictive, semite, grecești, trace ca și italice, venete, celtice ș.a. grupate de antecesori (mai ales în IIPN; *supra*, p. 73—74) între cele illirice; partea a II-a etimologii, seria 1 în StudDec. p. 105—113, seria 2 în OmD, p. 481—488; partea a III-a poziția lingvistică a illirilor, în CercLg. III 1958 [1959], p. 89—104 (= RevLg. VI 1961, p. 63—84). Întregul material și rezultatele din aceste contribuții sînt înglobate și dezvoltate în prezenta monografie.

Numeroase contribuții de valoare au adus la cunoașterea a n t r o p o n i m i e i balcan-illirice (răspîndire, formație, sistem etc.) erudiții croați D. R e n d i ć-M i o ć e v i ć și R. K a t i ć i ć (Zagreb), ca și G. A l f ö l d y (Budapesta), citate în legătură cu studiul numelor proprii (*infra*, p. 118). Contribuția mai modestă din punct de vedere al etimologiei și istoriei limbii m e s s a p i c e a lui C. de Simone (inscripțiile) și J. Unter-mann (antroponimele) în monografia colectivă *SprIII*. II (1964) a fost arătată pe scurt în recenzia din CercLg. X 1965, p. 376—382.

Capitolul bogat al "istoricului illyrologiei" poate fi comparat cu o grădină în care printre pomi și plantații au crescut înalte și stufoase buruienile; detectînd și plivind acești paraziți (mai ales pseudoetimologiile) și sporind plantația utilă, se vor îmbogăți cunoștințele reale, juste despre limba illiro-messapică, precum și cadrul comparatisticii indo-europene. Studiul critic comparativ-istoric al illirei va corespunde realmente menirii sale firești dacă, folosind integral, echitabil și judicios toate achizițiile valabile, făcute în cursul unui veac de investigații comparative, vor fi eliminate toate opiniile nevalabile, inclusiv tezele grupate în acel perimat sistem pseudoștiințific numit "panillirism" (*supra*, p. 58—62), numeroasele tilcuiuri de nume proprii și concluziile greșite ce apasă ca un balast încurcînd și împiedicînd mersul înainte al cercetării științifice.

Nevoia de a face în primul rînd ordine, de a sistematiza și reconsidera întregul material fragmentar de limbă illiră, de a-i stabili și restabili conținutul și limitele reale în lumina unor criterii comparative-istorice mai severe a constituit principalul motiv și obiectiv al mognorafiei prezente.

STUDIUL COMPARATIV-ETIMOLOGIC

Generalități. Etimologia numelor proprii. Criterii de comparație. Antroponime, etnonime, leonime. Toponime. Interpretarea inscripțiilor messapice.

Este indeobște cunoscut, relevat mereu faptul că marea majoritate a crîmpeiilor de limbă illiră (messapică), atît apelativele, cît și numele proprii, sînt neexplicate (unele chiar inexplicabile), neînțelese, nu li se poate identifica semnificația etimologică prin stabilirea unei legături sigure ori verosimile în vreun idiom indo-european, sau cel puțin un indiciu de acest fel, adesea din cauza echivocului foneticii și al morfologiei numelor (compunere, derivare). Încît cercetarea va trebui să se limiteze mai mult la simpla constatare și înregistrare a unor materiale (cuvinte, nume) pe care deocamdată nimeni nu le înțelege. În asemenea condiții este natural că problema fundamentală rămîne etimologia, explicarea genetică (înrudirea) unui număr cît mai mare de cuvinte (nume proprii), din care să se poată scoate elementele concrete ale tabloului foneticii și morfologiei, ca și al tezaurului lexical illiric.

Ca în orice domeniu de cercetare științifică ce nu și-a conturat încă definitiv cadrul și bazele, există și în studiul limbii illire pe de o parte cîteva cunoștințe și achiziții clare, sigure, unanim admise ori verosimile, cu privire la fonetică, morfologie și vocabular; pe de altă parte, sînt multe (mai numeroase decît în oricare alt compartiment al comparatisticii) formule și ipoteze improbabile, aserțiuni discordante, eronate, care totuși au aflat credit și circulație largă între erudiți. Examinarea critică a etimologiei illire (messapice) arată că s-a procedat adesea, cel puțin la început, prin simpla alăturare a cuvintelor (numelor) la vocabule ori nume din alte limbi (celtică, venetă, greacă, italică ori albaneză) sau la rădăcini indo-europene, după aparențe superficiale, prin acea "metodă necritică [ce-și] ia interpretările la bună întîmplare dintr-o asemănare exterioară a formei sau le forțează cînd asemănarea este mai mică, ba chiar în cazul unei totale deosebiri a acesteia, printr-o serie de intermediare create arbitrar. Un procedeu atît de eronat în principiu (deși s-a ajuns la o seamă de rezultate acolo unde nu lipseau spiritul și talentul divinatoriu) a discreditat întreaga artă a etimologiei"¹. Este o remarcă veche de peste un

¹ "Die unkritische Methode nimmt ihre Deutungen auf gut Glück aus einer äusserlichen Ähnlichkeit der Form, oder erzwingt sie bei geringer Ähnlichkeit, ja selbst bei gänzlicher Verschiedenheit derselben, durch eine Reihe willkürlich geschaffener Mittelglieder. Ein in seinem Grundsatz so fehlerhaftes Verfahren, dessen ungeachtet doch da, wo Witz und Divinationsgabe nicht fehlten, mancher treffliche Wurf gelang, hat bei vielen die ganze etymologische Kunst in Misskredit gebracht" (F. Diez, *Etymologisches Wörterbuch der romanischen Sprachen*, ed. II, Bonn, 1861, p. VII).

veac, totuși mereu actuală, valabilă în bună parte pentru numeroase încercări de tâlcuire a resturilor illire (messapice), atât glose cât și nume proprii, în cursul secolului al XIX-lea ca și în ultimele decenii, mai ales în ultimii ani : numeroși exploratori ai limbii illire au fost derutați adesea de concordanțe superficiale, căzînd victima unui iluzionism al asemănărilor fonetice ², care în chip firesc a dus la „etimologii populare”, la diletantism filologic.

Este necesar deci să fie relevat din nou faptul că în sectorul etimologiei illire (messapice) persistă numeroase erori, chiar grave aberații lingvistice, izvorite fie din confundarea materialului onomastic illir cu cel grecesc, celtic, venet, italic, tracic, semit (lipsind critica și documentarea corectă la cei care au colectat nume illire, mai ales Jokl, Krahe și A. Mayer), fie din considerarea drept forme autentice, genuine a unor variante corupte în manuscrise ori rău citite în inscripții, fie din analiza (decuparea) greșită a numelor și confuzia dintre elementele antroponimice și cele toponimice ; fie, în sfîrșit, mai ales din nerespectarea riguroasă și consecventă a criteriilor interne unitare de evoluție fonetică a illirei, pentru care s-au aplicat uneori cu forța criteriile altui idiom indo-european. „Justificările” fonetice, uneori greoaie și artificioase, erau legate prin interpretări semantice arbitrare, neverosimile ; este un veritabil „circulus viciosus” al etimologiilor confecționate prin normefonetice nepotrivite, în timp ce fonetica este dedusă din etimologiile nereușite și neconvingătoare, care încearcă a se justifica reciproc aducînd grele încurcături pentru istoria limbii. A combate fiecare asemenea tentativă și aserțiune ar fi muncă de prisos, ce poate fi evitată fără a pierde decît cel mult de natură pur bibliografică. În loc de a încărca hîrtia cu pseudoetimologii, s-a căutat o informare cât mai amplă, o largă documentare asupra illirilor și a resturilor limbii, care vor fi mai utile și importante decît balastul de aserțiuni și demonstrații neconvingătoare cu arhetipuri de cuvinte fictive (cf. numeroase *supra*, cap. 3), limitîndu-ne la menționarea unor exemple mai semnificative.

Rezultatele studiului lingvistic-etimologic al materialului onomatologic illir și felul cum au fost utilizate și interpretate pînă în ultima vreme nu sînt toate satisfăcătoare pentru gramatica istorică a limbii, ca și pentru istoria și romanizarea populației. Munca intensă de explorare etimologică a fragmentelor a fost îngreuiată cu erori și aberații, unele fiind oarecum „în firea lucrurilor” (ale începuturilor), adunate și repetate an de an și care este necesar să fie evacuate spre a se face curățenie și ordine în unul din cele mai încălcite și întunecate sectoare ale comparatisticii indo-europene. Cunoscînd și recunoscînd carența mijloacelor și a criteriilor după care s-au încercat unele tâlcuiri etimologice pentru materialul onomatologic illir (la fel ca și pentru materialul traco-dacic), precum și greutățile obiective în această muncă, au apărut firești, chiar necesare unele rezerve și îndoielile, uneori totala neîncredere din partea unor erudiți în

² „Opfer der Lauthonymie”, expresia lui D. Decev, *Charakteristik der thrakischen Sprache*, Sofia, 1952, p. 109.

valorificarea glotologică și paleoetnologică a fragmentelor lingvistice conținute în numele proprii ale idiomurilor prea puțin sau aproape de loc cunoscute și în putința și utilitatea științifică a interpretărilor etimologice propuse de unii „illyrizanți”. Rezerve, îndoieli, nedumeriri în acest sens au formulat nu numai unii filologi și istorici, arheologi-anticari (prea puțin familiarizați cu cercetările comparative, cu realitățile din faza arhaică a limbajului și a formelor social-economice), dar și lingviști cu o bună orientare în comparatistică; mulți au negat puțin de a studia limbile puțin cunoscute ale antichității sub cuvânt că, din cauza numărului mic de informații pe care-l avem, rezultatele ar fi „ipotetice”. Ei nu recunosc valabilitatea etimologiilor care apelează la tracă, illiră, ligură etc., pentru că lipsesc texte în aceste limbi. La o asemenea atitudine s-a răspuns, pe bună dreptate, „că în aceste domenii este deosebit de greu să te orientezi și că trebuie multă prudență când e vorba să tragi concluzii asupra lor, dar nu cred că avem dreptul să renunțăm de a cerceta o problemă pe motiv că este grea”³. Adevărat că „numeroși lingviști studiază astăzi limbile dispărute și se pronunță cu prea mare ușurință asupra unor fapte pe care le cunosc foarte puțin. Când nu ai la dispoziție decât cele câteva glose și nume proprii, se cuvine să fii mult mai circumspect decât atunci când studiezi o limbă pe care o vorbești tu însuși și în care poți surprinde pe viu evoluția formelor. Pentru descifrarea textelor ce aparțin unei limbi necunoscute, toată lumea este de acord în principiu că nu trebuie să faci apel la etimologie. Etimologia nu poate interveni în principiu decât acolo unde sensul este cunoscut. Cu toate acestea, în cele mai multe cazuri pe care le-am putut cerceta, la baza interpretării, s-a pus, în mod conștient sau inconștient, etimologia (Pauli, Deecke, Fick)”⁴. Dar dacă din limba unui numeros popor antic nu mai există decât cele câteva cuvinte (glose) cu totul ne semnificative și numeroase nume proprii, sîntem limitați la acestea, este un caz evident de „forță majoră”, față de care se pune alternativa :

³ Al. Graur, *Studii de lingvistică generală*, București, 1955, p. 169 = varianta nouă, 1960, p. 458 (Probleme de metodă a studierii limbilor dispărute, p. 169—177 = p. 458—466 = BL VIII 1940 [1944], p. 190—204 = *Mélanges linguistiques*, II, Copenhaga, 1941).

⁴ Al. Graur, *Studii lingv. gen.*, p. 170 = p. 458. Comparatistul bucureștean C. Poghirc, recenzind *Limba Trd* (1959), în SCL, XI, 1960, p. 275—283 (= *RevLg.* VI 1961, p. 121—132) se plasează pe o poziție identică de scepticism excesiv în legătură cu valoarea și utilitatea etimologiilor date materialului onomatologic traco-dac, a cărui situație din punct de vedere comparatistic este identică cu a celui illiro-messapic. O discuție principală mai amplă nefiind posibilă și necesară aici, vom releva, iarăși și iarăși, situația faptică, obiectivă, ce trece peste voința și dorința noastră: cantitatea și calitatea materialului lingvistic-onomastic trac și illir, care este studiat de alții și de noi după unele analogii, principii și mijloace supuse unui control, general admise în comparatistică (deși unele sînt ori par convenționale, relative, subiective), la fel ca numele grecești, celtice, slave, vechi indiene ș.a. Faptul că nu avem decât aceste materiale lingvistice (nume proprii) și numai asemenea puțințe ermeneutice (adesea simple probabilități la care e facilă obiecția că „nu sînt sigure”, „fără valoare probantă”) nu e vina noastră; ne revine „cel mult vina de a le fi acceptat” (SCL, XI p. 280) și dezvoltat, căutînd însă a evita excese și ipoteze hazardate, pînă la eventuala descoperire a altor materiale lingvistice și a unor metode superioare de cercetare. S-a cerut „să fie părăsită vechea metodă de lucru” (SCL, XI, p. 281), fără a se indica una nouă, mai bună, care deocamdată este cam greu de indicat și chiar de întrevăzut.

ori le acceptăm și, explicându-le măcar în parte, admitem că parțial limba respectivă este cunoscută prin ele; ori le aruncăm ca pe ceva inutil, încheind melancolic: „nu știm nimic din limba illiră!”, — *ignoramus et ignorabimus*, cel mai comod dintre „principiile” posibile în cercetarea științifică. Dar munca de studiu comparativ-istoric nu poate renunța din capul locului la principiul „etimologiei”, fie chiar la așa-numitele „etimologii radicale”, din motivul simplu că nu avem altă modalitate practică. Este știut că în majoritatea covârșitoare a cazurilor nu e indicat semantismul numelui propriu; dar adesea el rezultă ca probabil din unele indicii asupra naturii, categoriei de nume proprii, cum se va arăta în unele amănunte. În privința limbii traco-dacice s-a mai afirmat că „etimologia poate fi considerată sigură numai dacă cuvântul este explicat integral, adică se poate găsi un corespondent perfect al cuvântului în totalitatea lui sau cel puțin să i se explice modul de formare. 'Etimologiile radicale (Wurzeletymologien)' nu au nici o valoare științifică serioasă”⁵; ceea ce în parte ar putea fi adevărat (ca despre orice etimologii), fiind vorba adesea de simple încercări, posibilități, sugestii (care cel puțin nu sînt contrare legilor foneticii trace și semanticii generale), fără pretenția la definitivat. Alături stau însă alte etimologii trace (aproape 100) evidente, unanim recunoscute (deși unele pot să pară „etimologii radicale”), ca trac *Diuzenus* = gr. Διοζένης, *Gaidre(a)s* = gr. Φαίδρος, *-dizos* = = gr. τεῖχος; *-dava*; *-esp* = gr. ἵππος, lat. *equus*; *-para* = lat. *paries* ș.a.; sau exemple illire: *Barizan-*, *Barz-* = iran. *Barza-*, i.-e. **bherēg-* „alb, a sclipi”; *Blaedarus*, *Dasius*, *Gentius*, *Vaikonet-*, *Zanat-* etc. După ce combate „etimologiile radicale” date de alții, unul din criticii noștri, V. Georgiev (imaginându-și că a stabilit în prealabil semantismul real și forțînd sensul ori forma, fonetica) propune niște etimologii de același

⁵ V. Georgiev, StCl. II 1960, p. 40 (Raporturile dintre limbile dacă, tracă și frigiană, p. 39—59; aceleași lucruri repetate sub titlul „Dneșnoto sâstivanie na proučvanija vâru trakiiskia ezik” în *Arheologia*, Sofia, II 1960, fasc. 2, p. 15—27 și iarăși cu modificări în titlu și extensiune în cartea *Bălgarska etimologia i onomastika*, Sofia, 1960, p. 76—129, fără vreo mențiune că sînt lucruri repetate). V.G. precizează „așa sînt, de pildă, majoritatea etimologiilor date de istoricul I.I. Russu (*LimbaTrD*): numele de trib *Daci* din i.-e. **dhē-* (p. 63), *Thracēs* din **dhrē-* (**dher-*), glosa *diesema* din **dek-*, *Iambadule* zeitate din **embh-*, *Sabazios* din **k'eu-*, *Seulthes* **seu-* etc. Astfel de 'etimologii radicale' naive n-au nici o valoare științifică”. În *Arheologia* II/2, p. 15 citim între altele „autorul istoric nu e orientat în ultimele [?] rezultate ale comparatisticii indo-europene; cartea (*LimbaTrD*) este un anacronism... (etc.)”. Explicația pentru asemenea calificative servite generos pe un ton suveran se află în cele scrise (în termeni destul de urbani și politicoși) despre cartea înalubră a lui V.G. (*Trakiiskii ezik*, 1957) în SCIV IX 1958, p. 521—524 și *LimbaTrD*, p. 47—48, pe care V.G. le-a interpretat greșit ca un atac personal; în loc de a proceda în spirit autocritic, recunoscînd realitatea faptelor, autorul sofist s-a supărat și n-a vrut să vadă în *LimbaTrD* decît cîteva „etimologii naive” și opinii „anacronice”. Cit despre „ultimele cuceriri ale comparatisticii i.-e.” [ale lui D. Decev și V.G.] în materie de „tracologie”, care sînt inacceptabile, ele au fost analizate și apreciate după cuviință, în cea mai mare parte (SCIV, VII 1956, p. 447—451; IX 1958, p. 213—217; *Dacia*, II 1958, p. 520—526; SCIV, p. 521—524; *LimbaTrD*, p. 42—48).

fel (Wurzeletymologien), care sînt însă mult mai puțin verosimile și utile ⁶. La fel s-a procedat în general și în domeniul etimologiei illire, pentru care analogia tracă este deosebit de instructivă și concludentă.

Dacă o bună parte din lexicul cotidian (vocabularul curent) grecesc, slav, latin, celtic, germanic etc. este cuprins (cum se știe și s-a spus mereu) în numele proprii ale limbii respective, nu vedem de ce să fi fost altfel în sectorul illiro-messapic și în cel traco-geto-dacic, unde un rol primordial revine de asemenea gramaticii comparate istorice, întemeiată în primul rînd pe legile fonetice. „În special pentru limbile moarte, metoda comparativă-istorică, bazată pe observarea strictă a anumitor corespondențe, rămîne mereu singura posibilă. Putem să o corectăm, să o îmbunătățim, dar nu putem să ne lipsim de ea. Nu trebuie să-i cerem însă mai mult decît ne poate da... Studiarea limbilor dispărute nu se poate face fără a ține seama de 'legile fonetice', pe care putem să le concepem în chip mai puțin rigid...”⁷.

Atitudinea de scepticism și hipercritică (ce poate sfîrși ușor, dacă este intransigentă, și lichida totul prin acel comod *ignoramus et ignorabimus* ce nu va aduce vreun serviciu util științei) era naturală și justificată pentru foarte multe din soluțiile date în pripă, fără control și critică, numelor „barbare”, fără a se ține seama permanent și consecvent de normele fonetice ale idiomului respectiv, ca și de realitățile semantice or-cultural-istorice cunoscute ⁸. Dar cită vreme criteriile esențiale în cercei

⁶ Cu atare procedeu, V.G. comite „greșeala” de principiu pe care o impută drastic „istoricului autor de etimologii naive”, adică adoptă aceleași linii, cu deosebirea că obține rezultate ce au prea mult caracterul de „fable convenue”. De ex. *Sal-* în topon. *Saldecaput, Saltecaput*, „aur; auriu” = bulg. *Zlatna Panega*, i.-e. **g'holto-* „aur”; *Seuthes* i.-e. **g'heu-lē(r)* „preot” (după R. Roessler); *Torcos* *(*s*)*torg-u* „stark”; *-kelle* în toponime compuse, din i.-e. **guelna*, germ. *Quelle* etc. (*SICL*, II, p. 41, 46, 52): inacceptabile din capul locului, contrare criteriilor fonetice trace, fiind bune numai pentru a susține tezele unui straniu sistem personal de „fonică istorică tracă”. Asemenea „etimologii”, unele degenerate în absurdități, abundă în altă carte a lui V.G., *Vaproși na bălgarskata etimologija*, Sofia, 1958, unde naivitatea debordantă depășește cu mult limitele oricărei imaginații filologice (cf. *SCIV*, XII 1961, p. 182—186).

⁷ Graur. *op. cit.*, p. 173 (= p. 462, ed. 1960). Evident că în starea actuală „dificultățile obiective sînt adesea încă de nelnvin, de aceea o serie de explicații și etimologii avansate de autor rămîn simple ipoteze mai mult sau mai puțin probabile”, cum observă S. Stati, *Limba română*, București, VIII, nr. 5, 1959, p. 123 (în recenzia despre *LimbaTrD*), concluzie prudentă ce poate să fie valabilă și despre unele etimologii încercate pentru numele proprii illire (messapice) în cercetarea prezentă.

⁸ Tipic, deosebit de semnificativ și lămuritor în această privință este cazul numelui semit-sirian *Acra-banis* (*Acra-banus*, *CIL*, III 1 775, 4 367 etc.), pentru care (considerîndu-l illir și deci indo-european) comparatistul H. Krahe (*supra*, p. 73) a confecționat o etimologie indo-europeană, „eine befriedigende, einem zweistämmigen Personennamen angemessene Deutung” conform „jener echt indogerm. Art der Namengebung”, *Acra-ban-*; elementul inițial *Acra-* „wäre mit anderen ein nicht zu verachtendes Beweisstück für den «kentum» Charakter des Illyrischen” (*IILPN*, p. 152—153), *ZONF*, VIII 1931 p. 32; *Wiener Studien*, II, 1934, p. 141; *Pannonia*, III 1937, p. 293 etc.; *-ban-* din i.-e. **bhan-*; încît *Acra-ban-* ar fi tocmai „corespondentul illiric” al grecului Ἀκροσπο — φάνης (Krahe, *IF*, LVIII 1941, p. 141—142; *SprIII*, I, p. 51 etc.). Scornitura „etimologică” a prins (nimeni n-a mai apucat să controleze pe „illyrologul” consacrat H.K.), fiind admisă și de alți comparatiști de seamă (E. Hermann, Ed. Schwyzler, P. Kretschmer etc.), deși începînd de la a. 1900 (*ThLL*, I, p. 429) s-a arătat

tarea etimologică sînt respectate și aplicate cu măsură și bun-simț (fonetica limbii satem illire în primul rînd, care poate fi deplin cunoscută, *infra*, p. 103—106), este nu numai justificată, dar în lipsa elementelor lexicale din organismul viu al idiomului illir (apelative, verbe etc.), apare firească și absolut necesară explicarea lingvistică și istorică a materialului onomastic, care prin vechimea și specificul său prezintă aspecte arhaice și prețioase elemente fonetice, morfologice și lexicale indo-europene; ele ascund încă o mulțime de „secrete” și aspecte prețioase ce pot fi detectate și elucidate cu mijloace comparative. După îndepărtarea masei de materiale lingvistice-onomastice eterogene (pseudoillire) și a „soluțiilor” neverosimile, evident eronate sau cel puțin inutile, dăunătoare, tot ce prin triaj sever se poate considera valabil și util va fi preluat și integrat în monografia prezentă.

La valoroasele achiziții făcute în chip constructiv de cercetarea comparativă-istorică (mai ales începînd cu Deecke, Tomaschek, Bugge, Kretschmer; apoi Ribezzo, Jokl, Krahe, Parlangeli și chiar A. Mayer; *supra*, cap. 3), se pot adăuga numeroase elemente noi, îmbogățind substanțial tabloul lacunar ce s-a conturat pe încetul, timp de un secol, despre limba illirilor, sub raport fonetic, morfologic (sufixele derivate) și lexical. Acest lucru este cu puțință în măsură ceva mai largă azi, cînd mijloacele de investigație sînt mai bogate, criteriile și uneltele de muncă perfecționate, iar fondul lexical comun al limbilor indo-europene mai bine cunoscut, grupat și încadrat în excelente dicționare comparative etimologice, în fruntea cărora stă „Dicționarul comparativ al limbilor indo-europene” de Alois Walde și Julius Pokorny⁹, respectiv noua ediție întocmită de Pokorny singur¹⁰. Adevărat însă că nu toate cuvintele din aceste idiomuri binecunoscute și majoritatea perpetuate pînă azi au o etimologie „indo-europeană” și nu toate au fost încă reduse la asemenea arhetipuri comune; cu atît mai puțin poate să fie vorba de etimologii clare pentru toate ori măcar pentru majoritatea materialelor fragmentare dintr-un idiom dispărut, cu excepția unor glose și nume proprii, cum este cel illiric.

În cîteva rînduri că *Acrabnis* este nume s e m i t (cf. SCL, VIII, 1957, p. 34—35). Prin atare „contribuții” la etimologia indo-europeană (care este o păcăleală reușită pînă la un punct) nu se îmbogățește știința filologică, ci sînt derutați cercetătorii și cititorii nepreveniți, se compromite disciplina etimologiei. În acest sector nu sînt rare asemenea calambururi, pseudoetimologii: nume illire ori de altă origine întinse forțat ori decupate și înghesuite într-un fel de „pat al lui Procrust” și acoperite cu perdeaua prestigiului „internațional” de comparatist a vreunui Jokl, Krahe, Mayer etc. Cea mai recentă asemenea „realizare” este *Autariatae* < *Au-tar-* (Hahn, 1854, *supra*, p. 64) susținută cu multă doctrină de H. Krahe, IF LXV 1960, p. 113—123; cf. *Cerclg.* VII 1962, p. 177—179.

⁹ Alois Walde, *Vergleichendes Wörterbuch der Indogermanischen Sprachen*, întregit și editat de Julius Pokorny. Berlin-Lipsca, I 1930, II, 1927, III (indice) 1932; prescurtat de obicei: WP.

¹⁰ Julius Pokorny, IEW (1948—1959), cu alt dispozitiv al materialului (rădăcinile și bazele indo-europene dispuse după alfabetul european: a, b, bh, d, dh, e etc., cf. *infra*, p. 100), cu reducerea bibliografiei, omiterea multor legături greșite ori nesigure, unele adause de material tocharic și hittit, ca și a unor glose și nume illire (*Aplus*, *Blaedarus*, *Epicadus* etc.), dar nu toate soluțiile etimologice pentru acestea din urmă sînt sigure.

Utilizînd aşadar tot ce s-a spus şi propus în trecut şi poate fi considerat valabil în materie de etimologie illirică (messapică), pentru istoria limbii (fonetica şi lexicul), vom adăuga soluţii şi interpretări noi, bazate pe un control cît mai sever şi sondaje mai adînci, cu aplicarea consecventă şi, considerăm, destul de riguroasă a criteriilor fonetice ale limbii illire, care sînt în realitate simple, omogene, unitare, fără apariţia de fenomene şi transformări divergente şi nejustificate. Se vor ţine mereu în cuvenita consideraţie exigenţele perfect justificate ale s e m a n t i c i i generale, indicînd sensul de bază al cuvintelor din numele proprii, potrivit cu geneza şi destinaţia (natura, categoriile) lor (cf. *infra*, p. 91—95).

Etimologia numelor proprii. Alcătuite, cum s-a spus şi se ştie, din cuvinte (rădăcini, baze) obişnuite, majoritatea de nuanţe deosebite, semnificative şi specifice în limbajul cotidian, numele proprii formează o parte integrantă a limbii vii, a comunităţii populare respective. Atare particularitate a numelor proprii a fost verificată deplin la toate popoarele indo-europene, ale căror sisteme onomastice se încadrează organic în structura limbii lor : în idiomurile binecunoscute (greaca, germanica, slava, indo-iraniana, celtica etc.) s-a stabilit felul cum lexicul cotidian este perpetuat şi dezvoltat în numele proprii, fie compuse din două teme, fie dintr-una, derivate cu elemente sufixale. Există un desăvîrşit paralelism ilustrînd geneza şi semnificaţia primară (iniţială) a numelor proprii, a căror tilcuire etimologică se prezintă pentru aceste limbi în majoritatea cazurilor promptă, uşoară, evidentă (de ex. : grec *Demo-sthenes*, *Dio-genes*, *Peri-klēs*, *Phil-ippos*, *Sō-krates* etc.), iar în unele limbi, ca greaca, sînt foarte puţine cazurile de nesiguranţă ori echivoc în ce priveşte apartenenţa etimologică a vreunui nume propriu. În numele *Demo-sthenes* sînt cuprinse apelativele δῆμος „popor” şi σθένος „putere”, în *Dio-genes* διο- „divin, ceresc” γένος „neam, născut din —”, în *Phil-ippos* φίλο- „prieten, iubitor de —” şi ἴππος „cal” ş.a.m.d., cuvinte care dacă nu ar fi atestate ca atare (ca apelative din lexic) în textele literare şi epigrafice, ar trebui deduse cu certitudine, pe cale comparativă cu alte limbi indo-europene, din numele marelui orator atenian, a filozofului „cinic” ori a altor greci antici. Asemenea paralelism, chiar identitate primară dintre sistemul onomastic şi lexicul viu al graiului popular constatat în toate idiomurile şi epocile istorice, este un fenomen firesc şi elementar în geneza limbajului şi a numelor proprii corespunzătoare. Potrivit acestui principiu, verificat pretutindeni, numele proprii derivă din apelative, deci lexicul onomastic se suprapune vocabularului ; ceea ce se poate constata de către oricare cetăţean, fără nici un studiu prealabil lingvistic-etimologic, în propriul idiom cotidian, cum este şi în limba română¹¹. Observarea directă a realităţilor socia-

¹¹ Onomastica românească, intrucît nu este preluată (Impruniată de-a gata) de la alte grupe etno-lingvistice : slavi, greci, turci, unguri, italieni etc., este creaţia limbajului social, formată din elementele lexicului cotidian (cu diferite nuanţe semantice), cum arată orice nume proprii. Citînd la întîmplare cîteva nume : *Albu*, *Bucur*, *Lungu*, *Mare(le)*, *Micu*, *Negru*, *Roşu*, *Scurtu* (care sînt tocmai apelativele *alb*, *bucurie*, *lung* etc.), ori *Aramă* (*Arămescu*),

le-lingvistice de azi confirmă de asemenea constatarea că onomastica arhaică a popoarelor și triburilor din toate epocile are o singură sursă firească și obligatorie: limba comună, cotidiană, a colectivității populare. Era necesar a insista ceva mai mult asupra acestei realități lingvistice și sociale (identitatea între materialul onomastic și cel lexical cotidian), din cauză că, în situația actuală a limbii illirilor și messapilor (ca și a traco-geților), cum s-a spus, lexicul propriu-zis al limbii (nescrise și dispărute) nu s-a păstrat decât în măsură cu totul redusă ori de loc, deci parțial trebuie și poate fi dedus, analogic, din numele proprii în măsură puținței de a le tilcui etimologic; glosele illiro-messapice sînt atît de puține, sărăcăcioase, inconcludente, încît este imposibil a stabili (numai din ele) faptele de ordin fonetic, morfologic ori lexical. De aceea s-a recurs în trecut și se recurge acum în măsură chiar mai mare, de voie, de nevoie, la „surogatul” numelor proprii, pe care se întemeiază aproape întreaga parte filologico-lingvistică a prezentei monografii, la fel ca și cercetările înaintașilor în sectorul „illyrologiei” și din care este dedusă fonetica, lexicul, unele elemente ale flexiunii nominale messapice (*infra*, cap. 5) și derivarea cu sufixe (*infra*, p. 123—127).

Criterii de comparație. În domeniul illiro-messapic (ca și în cel traco-dacic), numele proprii variate și originale constituie (în măsura puținței de a le tilcui etimologic) principalul material și mijloc de cunoaștere a limbii. Potrivit deci principiului că toate numele proprii sînt ori au fost odinioară părți integrante ale tezaurului lexical cotidian, s-a căutat identificarea în ele a cuvintelor comune corespunzătoare, din care numele s-au format într-o epocă îndepărtată sau mai recentă a istoriei limbii dispărute a illirilor și messapilor. S-au căutat căile de înrudire dintre numele proprii (care la prima vedere nu spun nimic despre semnificația, originea lor) și numele, respectiv elementele de limbă, ale altor triburi și popoare indo-europene care sînt mai bine cunoscute; este munca migăloasă de confruntări și sondaje începută pe la mijlocul secolului al XIX-lea (*supra*, cap. 3), ale cărei prime rezultate erau, în chip firesc, prea puțin reușite și convingătoare, iar apropierea ori derivările din albaneză ale cuvintelor (nume) illire (messapice) au sporit confuziile și erorile între erudiți. De aici lipsa

Fintînă, Lupu, Ursu, Vulpe, Cocoș, Rață, ori Bivolaru, Boaru, Văcaru, Moraru, Olaru etc.; derivate *Cimpeanu, Munteanu ș.a.*, sau porecle ca *Șchiopu, Surdu ș.a.m.d.*, se constată și confirmă un adevăr elementar, banal: antroponimele nu pot fi și nu sînt în ultimă instanță decât fie derivate, fie chiar cuvintele simple, apelativele comune ale limbii în care au apărut și au fost utilizate. Situație identică în toponimie: nume ca *Adlnca, Adlnkata, Alba, Amara, Aninoasa Cetatea, Frumoasa, Cioara, Mlnđra, Neagra, Roșia, Sărata, Clmpulung, Satu Nou, Valea Largă, București* etc. (cf. I. Iordan, *Nume de locuri românești în R.P.R.*, București, 1952; *Toponimia românească*, 1963; cu amplă documentare). La nume ca cele citate, „etimologia” este simplă și evidentă de la prima vedere, existînd corespondentul comun în limba românească actuală (*adlnca, alb, amar, cetate* etc.). La numele proprii avînd obârșia în alt idiom este firesc ca echivalentul comun să existe acolo (sl. *Bogdan, Mircea, Radu, Vlad, Voicu ș.a.*; *Gltmboaca, Grădiște, Ohaba, Săliște*; gr. *Ștefan, Teodor ș.a.m.d.*). Important e de stabilit și aici originea etno-lingvistică a toponimelor și antroponimelor, comunitatea de limbă care le-a creat și le-a pus în circulație; deci studiul etimologic al numelor proprii.

de încredere față de cele mai multe din asemenea încercări de început. Sporind mereu, în curs de un veac, tâlcuirile și tentativele de etimologii, s-a impus un triaj riguros, o selectare severă a lor, dată fiind necesitatea obiectivă și urgentă de a supune unei interpretări etimologice spre utilizare pe plan cât mai larg materialul lingvistic ce se ascunde în numele proprii, care constituie de fapt marea majoritate a fragmentelor de limbă explicate ori explicabile etimologic. Ele sînt mult mai numeroase decît glosele (din motivele istorice analizate *supra*, p. 47—51), încît mai multe din ele pot fi încadrate etimologic prin alcătuirea lor tipică și arhaică, precum și prin paralelismul ce prezintă adesea cu onomastica altor grupe de triburi indo-europene.

Dacă majoritatea covârșitoare a fragmentelor de limbă illiro-messapică sînt deocamdată (și vor rămîne poate multă vreme ori definitiv) enigmatice, neînțelese, în schimb o parte destul de importantă (foarte puține cuvinte comune și mai multe nume proprii) pot fi tâlcuite etimologic, cu certitudine sau cu probabilitate variabilă, potrivit criteriilor foneticii illire și cu semantismul indicat de natura numelui respectiv (curs de apă, localitate, persoană, trib etc.). Prin compararea cu elementele lexicale (ori nume proprii) din alte idiomi indo-europene (corespondențe ce trebuie admise și utilizate cu multă critică și prudență) se obțin indicații precise asupra foneticii și semantismului fragmentelor (cuvinte, nume), deci asupra limbii illiro-messapice în ansamblul ei, conturînd ori fixînd definitiv valoarea și semnificația lor lingvistică și istorică. În operația de comparație a cuvintelor (numelor), munca este uneori ușurată de constatarea unei identități depline între ele (de exemplu ill. *Salthva* — v.sl. *selitva*, *Pladomenus* — v.sl. *pledmen*-, ill. *Teuta* etc.). De cele mai multe ori însă este necesară o analiză morfologică a numelor illire, din care se detașează un element stabil: r ă d ă c i n a (radical), care nu se mai poate analiza (decupa) și poate fi legată, identificată uneori pe deplin și în mod evident cu vreo rădăcină corespunzătoare ori baza din care derivă cuvintele grecești, slave, germanice, celtice, italice etc. Se recunoaște astfel modul alcătuirii și derivării numelor și cuvintelor illiro-messapice. Dar nu peste tot asemenea operație dificilă și delicată de comparare și reconstituirea arhetipurilor este sigură și de la început evidentă; uneori legătura de înrudire (identificată adesea, cum spunea Tomaschek, printr-un „fel de divinație subiectivă”, de ghicire) nu se impune nefiind pur și simplu convingătoare din cauza echivocului în ce privește apartenența la una sau alta din rădăcinile potrivite semantic și chiar fonetic în illiră. De exemplu *s* illir poate veni din i.-e. *s* și *k'*, deci admisibilă o rădăcină fie cu *s*, fie cu *k'*: illir *k* provine din *k* sau *k'*; *b* din *b* și *bh*; *g* din *g*, *gh* și *g^h(h)*; *d* din *d* și *dh*. Atare ambiguitate face ca pentru unele apropieri etimologice (verosimile la prima vedere) să persiste un echivoc, o îndoială insolubilă în faza actuală a cunoștințelor noastre¹², rămînînd

¹² De exemplu localitatea *Damaslion* ar putea veni din i.-c. **dem(ā)*- „a clădi, construcție” ori din i.-e. **dhē-* „a pune, așeza(re)”, v. ind. *dhāman-*, gr. ἀνάθημα etc.; la fel *Epidamnos*; *Dalmat-* din **dhel-* sau **del-*; *Salona* din **sal-* ori **sel-* etc.

supusă unei rezerve, ulterior verificată confirmată prin apropieri ori sugestii mai potrivite. Unde stăruie îndoiala nu vom pregeta să menționăm acest lucru. După un calcul aproximativ și ținând seamă de numeroasele situații dubioase, de echivocul frecvent în asemenea operații și combinații lingvistice cum sînt etimologiile, se poate spune deocamdată că din întregul material lexical illiro-messapic (glose, toponime, antroponime), total vreo 1000 (maximum 1200) cuvinte (nume), abia pentru 10⁰% se poate vorbi astăzi de o tilcuire etimologică, adică între 60 și 100 nume. Cu acestea însă, procedînd rezonabil și foarte prudent, se poate stabili în chip multumitor poziția lingvistică a celor două ramuri ale populației de limbă illiră din zona dinarică și din Italia sud-estică: fonetica, o parte din lexic și multe sufixe derivative ale numelor proprii, cîteva elemente ale flexiunii nominale și verbale (?) messapice (*infra*, p. 106).

Antroponimele (nume de bărbați și femei) conțin elemente lexicale în care prevalează noțiuni ca „glorie și putere”, ori „luptă, forță, bravură, bunătate, grație, cumințenie, strălucire, distincție sufletească ori trupească” etc., deci în general trăsături fizice sau morale, ca și situații și relații familiale, sociale-gentilice, caracteristice mai ales în societatea comunei primitive, calități ori dorințe și speranțe pe care le puneau acești oameni în numele ce-și dădeau ori alegeau pentru progenituri, respectiv atribuiau semenilor. Este cunoscut și de mult relevat că „numele compuse ale grecilor, ale celților, germanilor, slavilor, scitilor și persilor vorbesc numai despre glorie și putere, despre luptă și biruință, de curaj și cumințenie”, la fel ca ale tracilor¹³. Dacă la traco-geto-daci această constatare se confirmă la numele compuse, ea este valabilă și pentru numele simple (formate dintr-un singur radical), care prevalează numeric atît în onomastica tracilor, cît și mai ales în cea illiro-messapică. Antroponimele illire conțin cuvinte din familii etimologice cu sensuri ca : „forță” *Aplus, Apla, Apuli* (trib), *Blodius* (?); „vitejie” *Vaikonet* (=lat. *Vincentius*); „strălucire” *Barzid-*, *Blaedarus* (?); „renume, celebritate” *Clevat-*, *Vescleves, Grabos, Zanatis* (?); „distincție, prestață” *Dasius, Dasant-*, *Daz-* etc.; „grație, grațiozitate” *Zairik-*, *Zaristhes*; „iuțeală, sprinteneală” *Epica-dus, Longaros, Pravaius, Sigirretos*; „hărnicie, diligentă” *Verzo, Verzant-*; „belșug, putere și abundență” *Audar-*, *Audata, Gentius*; „legătură de familie (de clan), atașament” *Pladomenus, Sivaanetos, Teuta* etc.; cf. alte exemple în tabelul de rădăcini și baze i.-e. din numele illire (*infra*, p. 100—103).

Etonimele (numele de clanuri, populații; lista alfabetică *supra*, p. 29—30), prin originea și semnificația lor primară (întrucît nu derivă

¹³ „Die zusammengesetzten Personennamen der Hellenen, Kelten, Germanen, Slaven, Skythen und Perser reden nur von Ruhm und Kraft, von Kampf und Sieg, von Mut und Klugheit : wir müssen also die Bedeutung der genau ebenso gebildeten thrakischen Namen im allgemeinen in derselben Richtung suchen”, P. Kretschmer, *Einkl.*, p. 217; *Limba TrD.* p. 52.

de la localități sau elemente geomorfologice ori geografice) se apropie de antroponimie, căci ele conțin în majoritatea cazurilor noțiuni identice sau strins înrudite cu cele ce stau la baza antroponimelor (de exemplu *Dassaretae* — *Dassius*, *Grabaei* — *Grabos*, *Pleraei* — *Plares*), dacă nu sînt derivate ale acestora din urmă (ca *Audarus* — *Audaristos* — *Audariatae*). Unele nume de clanuri sînt utilizate ca antroponime (*Breucus*, *Dalmatius*, *Dindarius*, *Maezeius*, *Venetus* etc.). Numele de triburi (populații) ale illirilor se integrează în vechiul sistem al „indo-europenilor” exprimînd în general calități nobile morale sau fizice ale comunității populare, fapt pe care un comparatist l-a explicat astfel : „fiecare popor tînr se consideră ca cel mai bun, superior celorlalte, ca cel ales, pe cînd celelalte sînt, în comparație cu el, considerate inferioare. Este aceasta o concepție care în fond s-a păstrat pînă azi”¹⁴. De aceea, sînt frecvente și firești triburile, care se califică prin numele lor „ilustrii, nobilii, străluciții, sublimii, eroicii, vitejii, cei mai mari, cei mai buni” etc. : *Arya* „nobilii”, *Eran*, *Iran*, *Galatae* „vitejii, puternicii”; *Nervii* „puternicii”; *Sciri* și *Chatii* „străluciții” etc. ; la traci *Dioi* „divinii, servitorii divinității”, *Diobessi*, *Trausi* „puternicii, viguroșii”, *Berecyntae* „luminații”, *Apuli* „puternicii”, *Costobocii* „străluciții” ș.a.m.d. Multe exemple de nume illire cu etimologie sigură ori probabilă exprimă aceleași noțiuni selecte, ori ideea de apartenență și solidaritate tribală-gentilică, precum arată interpretările adoptate de noi în acest sens : *Abroi* însemna „viteji”, *Apuli* „puternicii, cei tari”, *Autariatae* „norocoșii, bogații”, *Daesitiates* „arătoși, distinși”, *Dardani* și *Dardi* „cei tari” ori „solidarii”, *Dassaretae* „distinși, onorați”, *Deramistae* „aparținători” sau „care țin legea, datina tribului” ș.a., *Derbani* „cei tari”, *Dindari* „străluciți”, *Ditiones* „arătoși, distinși”, *Dostoneis* „onorați, fruntași”, *Grabaei* „glorioșii” ș.a.m.d. ; alte exemple în tabelul de rădăcini și baze indo-europene (*infra*, p. 100—103).

Teonimele (zeii, sfinții, eroii) exprimă în general noțiuni corespunzătoare genezei și menirii lor, rostului economic (în producția agricolă, creșterea vitelor etc.) și moral-psihologic al acestor puteri „supranaturale” : zeii sînt în general „cei buni”, „milostivi”, „luminați și frumoși”, „deștepți”, „energici”, „binefăcători” ș.a.m.d., dacă nu este vorba (mai rar) de genii și demoni răi, ai morții, descompunerii. Se cunosc puține nume de zei illiri : 19 în Peninsula Balcanică, vreo 3 în Italia (*supra*, p. 50), din care abia cîteva pot fi explicate etimologic, cum ar fi *Bindus* (Neptunus) „zeul apelor (izvoarelor ?)”, *Grabovius* (epitet) „cel preamărit, strălucit”, *Menzana* „protectorul cailor (al hergheliilor)”, *Verzobius* „cel harnic, activ” (?) etc. Încît și sub aspectul mitologiei, al imaginației și creației religioase, primitive, illirii par să fi fost ceva mai săraci (*supra*, p. 34)

¹⁴ „Jedes junge Volk betrachtet sich als das beste, höchststehende von allen, als das auserwählte, während die anderen im Vergleich zu ihm minderwertig angesehen werden. Das ist eine im Grunde bis auf dem heutigen Tag gebliebene Anschauung”, Felix Solmsen, *Indogermanische Eigennamen als Spiegel der Kulturgeschichte*, herausgeg. von E. Fraenkel, Heidelberg, 1922, p. 99.

decît alte populații de limbă indo-europeană, de exemplu decît vecinii lor traco-geți, a căror bogată nomenclatură de zeități și de eroi este bine cunoscută și semnificativă sub raport lingvistic și social-istoric.

Toponimele (localități, cursuri de apă, forme de teren, puține etnonime derivate de la nume de localități ori eventual văi, regiuni etc.) conțin mai mult elemente lexicale cu semantismul corespunzător: noțiuni geografice, geomorfologice sau arhitectonice, respectiv cultural-istorice. Dintre hidronime sînt relativ mai multe explicabile etimologic, potrivit cu semnificația generală și frecvența a numelor de ape; astfel: riul *Angros* ar însemna „sinuosul” (?), *Ardaxanos*, „curs de apă, umiditate”, *Argya*, „alb(uriu), de culoare deschisă” (?), *Clausa(la)* „spăla; curge”, *Dizeros* „uda, lichid” etc., iar simpla noțiune generică și foarte frecventă de „curs de apă, vale, torent” este conținută în alte nume illire ca *Dravus*, *Drilon*, *Naro*, *Savus*, *Tilurus*, *Titus* etc., cu nuanțe deosebite, legate de vreo calitate, culoarea ori alte particularități ale apei respective și de impresia pe care o făcea populațiilor de limbă illiră ce au numit aceste riuri după ce au imigrat și s-au stabilit în spațiul dintre Dunăre și Marea Adriatică. Mult mai puține sînt în Illyria deocamdată numele de localități explicate ori explicabile etimologic, ca *Asamo* „piatra, petroasa” (?), *Burnum* „încăpere, clădire”, *Durnium* „construcție”, *Promona* (?), *Salthua* „casă, locuință” ori ceva asemănător (cf. tabelul de rădăcini și baze, *infra*, p. 100—103).

Interpretarea inscripțiilor messapice¹⁵ a fost și va rămîne principala sarcină a „messapologiei”, nerezolvată încă nici măcar parțial. Cauza rezidă în situația obiectivă a materialelor epigrafice înseși: scriere fără punctuație (scriptio continua), cunoscute (textele mai lungi) numai din manuscrise (secolul al XVI-lea) cu lacune și greșeli de copist; lipsa unor traduceri ori texte bilingve (messapic-latin ori-grecesc) sau a unor indicații despre natura și destinația epigrafelor. Din această cauză nu rezultă cu certitudine ori măcar cu suficientă probabilitate cuvintele singuratice detașate de unii filologi, putînd să fie în realitate uneori elemente decupate artificial, sudate din silabe a două sau trei cuvinte diferite (forma textelor și multe „cuvinte” variază de la un autor la altul); ceea ce era firesc să se întîmple cu niște texte obscure, de structură și destinație încă nestabilă. S-a observat că multe (poate majoritatea) sînt — după indicațiile și criteriile arheologice — de natură funerară: pietre de mormînt; dar nici din acestea

¹⁵ Cf. *supra*, p. 52—53. Bibliografia asupra limbii messapice și a studiului ei comparativ-etimologic este abundentă; de reamintit lucrările principale: E. Vetter, *Messapische Sprache*, în RE S. VI (1935), col. 304—315 și cele citate acolo, în primul rînd Ribezzo, *LgMess.* (1907), la care se adaugă: Krahe, *Gl.*, XXIII 1934, p. 112—118; Vetter, *ibid.*, p. 202—205; Blumenthal, IF, LIV 1936, p. 81—113; J.B. Hofmann, KZ, LXIII 1936, p. 263—270 (recenzie la PID); Krahe, IF, LVI 1938, p. 132—138 (recenzie la PID); Blumenthal, IF, LVII, 1940, p. 252—264; Vetter, *Gl.* XXX 1943, p. 44—59; F.R(ibezzo), *Enciclopedia Italiana*, XXII (1934), p. 947—949 și *NvRic.*; Krahe, *SprIll.* I, p. 12—37; O. Haas, *StudDec.*, p. 115—131; Parlangeli, *SIMs.* passim și bibliogr. (= *RendLomb.* 94, 1960, p. 211—215); *SprIll.*, II.

nu se poate scoate nimic util și sigur în afară de câteva antroponime, eventual elemente din flexiunea nominală. Astfel, cu toate eforturile lăudabile și numeroasele tentative admirabile, inscripțiile din Calabria rămân în ansamblul lor mereu „enigmatice”, neputându-se scoate din ele, cum s-a spus (în afară de numele personale) decît vreo 2—3 elemente lexicale ori morfologice (flexiunea nominală ori verbală ?), admise unanim. Tatonările și sondajele de pînă acum s-au bazat mai mult pe divinație („ghicit”) și pe combinații subiective ale comparatiștilor; adesea pe cite o iluzie sau greșită înțelegere a rostului și destinației monumentelor respective. Prin demonstrații savante și complicate, meșteșugite și chiar seducătoare (dar nu tot atît de consistente și convingătoare), se credea că ar fi soluționate „enigmele” filologico-lingvistice ale inscripțiilor lăsate de messapi. Relevînd unele procedee greșite și diletantismul din trecut, ca și dificultățile inerente, obiective în acest sector, tînărul F. Ribezzo arăta în a. 1907 că aici este necesar a munci cu răbdare, pe îndelete, fără grabă și fără nici o preocupare de rezultatul final în analiza și tîlcuirea textelor¹⁶; adică, ar trebui adăugat: fără prejudecăți, fără teze preconcepate. Dar atare sugestie a rămas și rămîne în cea mai mare parte un simplu „pium desiderium”, căci — lucru oarecum firesc, obiectiv — tîlcurile au plecat tocmai de la soluții adoptate în prealabil, iar interpretările și „traducerile” erau adesea o veritabilă „fable convenue”, cum spunea același Ribezzo despre Torp [*supra*, p. 68] și cum se poate spune și despre tîlcurile și traducerile lui Ribezzo însuși¹⁷, ca și ale altora. Cercetările comparative s-au intensificat în ultimii ani, disputele s-au întesit, mergînd pînă la forme de controverse îndirjite și provocatoare, la incriminări și chiar la invective la adresa „adversarilor”, prin care, natural, studiul științific nu a cîștigat și nu poate să cîștige nimic util¹⁸. „Măcar de am ști ce înseamnă

¹⁶ F. Ribezzo, *LgMess.*, p. 59—61 „... rassegnarsi o rimandare ad altro tempo finché una bilingue, già un pio voto del Mommsen, non venga alla luce. Questa sarebbe proprio il caso del *rusticus expectat donec defluat amnis*. Un Baughet poteva, leggendo l'iscr. di Basta, leggere con tanta disinvoltura nel proprio cervello ad attribuire alla Sfinge un parte della sua fantasia...; vi sia ancora chi pretenda avventurarsi alla interpretazione delle iscrizioni messapiche accanto di ebraico e di arabo, sol perché in esse non si tratta di greco e di latino, per noi la decifrazione di una lingua morta è tutt'altro che la soluzione di un rebus, in cui il fatto compiuto giustifichi il mezzo. Invece di lampi o combinazioni ingegnose il nostro è lavoro paziente di decomposizione e di analisi, è elaborazione di mezzi senza fretta o preoccupazioni del fine...; l'alea però sempre pericolosa delle identificazioni etimologiche. Il nostro compito su questo terreno così elastico è quello di rendere questa operazione il meno generica ed il meno arbitraria che si possa...”.

¹⁷ Ca de exemplu traducerea latinească „princeps noster regnans dux Taimakos infestus duces... in bello Lichidar(is) arcuit urbi dedit Issinorum spolia (?) civitatis militiae” dată (Ribezzo, *LgMess.* p. 86) unui text messapic: „klaohizis velnas denthavan valdes taimakos invinta valdian kosinin invitati ...xidar pehexeta tvoitaini velita issinon aison taotas iosinai”.

¹⁸ Eminentul „messapolog” (ca și „illyrolog”) H. Krahe (*supra*, p. 73) se exprimă adesea în termeni drastici referitor la rezultatele și opiniile nora din compatrioții și tovarășii de specialitate: A.v. Blumenthal a lucrat „gelegentlich aber leider auch mit bedauerlichem Diletantismus” (Krahe, *SprIII.* I, p. 14), fiind taxat odată chiar drept „ganz töricht” (ibidem, p. 34); alții au operat „willkürlich und phantastisch” (p. 30), aprecieri în care nu se poate ignora acțiunea unor resentimente personale și criteriile subiective; astfel, un studiu de R.B. Moore despre i.-e. s în messapică ar fi „unbrauchbar” (*SprIII.* I, p. 13) din cauză că nu

aceste inscripții” remarca melancolic, ca un înțelept antic Th. Mommsen la 1850 (*supra*, p. 64)¹⁹, ceea ce este valabil și astăzi, când după un veac de trudă și cercetări comparative nu s-a ajuns nici măcar la stabilirea naturii textelor mai lungi messapice (caracter juridic-economic? religios? politic?). Nu putem fi de acord nici cu opinia aparent mai optimistă a lui Parlangeți că „sîntem foarte departe de o înțelegere completă a textelor”²⁰, căci de fapt din aceste epigrafe „enigmatice” nu s-a stabilit pînă acum ca absolut sigur decît o serie de nume proprii (antroponime), cu care trebuie să ne mulțumim deocamdată, putînd deduce din ele și altele (aproape întreg și limpede) sistemul fonetic, elemente lexicale și unele forme de flexiune nominală messapică. Persistă situația paradoxală că, deși există relativ numeroase cuvinte din lexicul comun într-o serie de fraze și formule epigrafice ale messapilor, ele nu pot fi utilizate, iar pentru cunoașterea limbii sub cîteva aspecte elementare (fonetica, morfologia, lexicul) sîntem restrînși mereu la numele proprii, a căror etimologie are în unele cazuri mai puține echivocuri decît vocabularul comun (glosele). Este posibil și probabil că prin noi descoperiri, sporind mijloacele ermeneutice, vor fi soluționate ori „ghicite” cuvintele și expresiile ce formează încă și vor forma obiect de litigiu între comparatiști, în aceste texte care deși reproduc direct un grai viu, sînt deocamdată în cea mai mare parte un capital ... mort.

Dintr-un bogat material de limbă adunat integral (v. repertoriul lexical-onomatologic, partea a II-a, p. 162—266) și cercetat comparativ în curs de mai mulți ani, sînt alese și grupate în cap. 5 numai acele nume și glose (cuvinte) illiro-messapice care au putut fi pînă acum explicate etimologic integral ori parțial (amîndouă sau unul din elementele radicale alcătuitoare), oferind adică o legătură cu grupele de cuvinte din limbile înrudite indo-europene, uneori existînd chiar posibilitatea unei „traduceri” sau măcar un indiciu oricît de vag asupra semnificației și rostului lor etimologic. Avem aici un început de glosar cu elemente radicale, majoritatea evolute sub raportul formei și al conținutului semantic, cu nuanțe diverse pe care foarte rar le putem sezisa pe deplin și cu succes; adesea

acceptă teza [greșită] despre dispariția (aspirația) lui *s* intervocalic ca în greacă. Fiind vorba de ermeneutica elementelor obscure ale unei limbi necunoscute, este firesc să pară ori să fie de fapt, în aceeași măsură, „inutile, forțate” (unbrauchbar, willkürlich) ori șubrede tentative și „etimologiile” oricui, chiar ale unor „autorități” consacrate în comparatistică, dacă soluțiile nu sînt convingătoare, evidente și pentru alți cercetători, dacă nu pentru toți; iar asemenea soluții artificioase originale sau preluate de la alți cercetători (Deecke, Torp etc.), ca *veinan* < **șueino-*, *vasti-* < **vad-li*, nu lipsesc în nici o lucrare de „messapologie”, nici în *SprIll*. I.

¹⁹ Italianii Maggiulli și Castromediano observau în a. 1871 ”la lingua de’ Messapi, o dialetto che sia, non ostante gli sforzi di sommi uomini rimase ancora muta e senza significato; e ciò per la scarsezza delle lapidi da essere interrogate e confrontate. È noto d’altra parte che quelle d’una lingua morta, della quale altro non rimase, quanto più si moltiplicano, tanto meglio s’accresce la speranza di potersene se non in tutto, in parte cogliere il concetto che vi si trova inciso...” (citat în *StMs*. p. 16).

²⁰ ”Siamo sempre ben lontani da una completa intelligenza dei testi qui raccolti...”
StMs. p. 16.

sînt simple confruntări ipotetice de cuvinte evident ori foarte probabil înrudite și care nu permit construcții vaste și precise cu interpretări care să explice totul limpede și desăvîrșit; îndoiala critică, rezerva sceptică trebuie menținute deocamdată în cuvenita cinste în sectorul cercetării etimologice a unei limbi dispărute și cunoscute atît de lacunos ca illira. Este evident și sigur că toate numele proprii au geneza în limbajul cotidian, avînd obîrșie etimologică, o înrudire genetică în grupa de cuvinte comune (apelative, verbe) ale vorbirii din epoca primitivă sau din cea istorică; dar, cum s-a spus, deocamdată pentru puține poate fi indicată această grupă, sau măcar locul unde pot să aparțină ele, din cauza piedicilor și echivocului frecvent în fonetică și semantică. Dacă la unele cuvinte (nume) legătura etimologică se oferă aproape de la sine, ori este foarte probabilă, la altele ea trebuie urmărită ceva mai asiduu și atent, fără a căuta însă cu orice preț vreo soluție prematură ori pripită, forțînd materialul onomastic-lingvistic (cum s-a practicat de mulți filologi și comparatiști) spre a-l face să intre în șabloanele unei etimologii — „pat al lui Procrust”. Multe sînt încă neexplicate, iar unele vor rămîne pentru totdeauna obscure, neelucidate. Astfel, în ce privește etimologia, deocamdată este valabilă acea antică „nesciendi scientia”... Marea mulțime a cuvintelor (numelor) illire și messapice (ca și cele trace) rămîn simple materiale „mute”, puncte în repertoriul lexical alfabetic.

În urma unei exigente operații de selectare și eliminare, se obține un tabel destul de amplu (cap. 5 A) cu elemente radicale (rădăcini, baze) în cuvinte (nume proprii), care va fi desigur îmbogățit în viitor, prin munca de explorare comparativă și cercetare etimologică a unui material bogat cantitativ, variat, prețios și util în sine, dar în majoritate încă enigmatic și neînțeles.

LEXIC, FONETICĂ, MORFOLOGIE

Apartenența limbii illire (messapice) la marea familie lingvistică numită indo-europeană rezultă din patru fapte și categorii de materiale¹, care comportă o analiză și expunere ceva mai detaliată :

A) prezența în cuvintele (numele) illire a unei serii de r a d i c a l e (rădăcini, elemente lexicale primare ce nu mai pot fi analizate, decupate) ori baze, existente în grupe de cuvinte ale limbilor indo-europene, formînd familiile etimologice și mijlocul principal de legătură între singuraticile vocabule atestate în diferite limbi din faza istorică a antichității ori evul mediu ; rădăcinile sînt elemente comune ale cuvintelor i.-e., deduse din ele, reconstruite, abstracții din realități concrete, existente efectiv, scrise în epoca istorică. În ce privește sensul etimologic al cuvintelor (numelor) illire ce au putut ori par să fie legate și încadrate just în familiile etimologice i.-e., nu se știe nimic precis și direct ; îl bănuim și-l deducem cu certitudine ori cu probabilitate variabilă numai din sururile păstrate de cuvintele cunoscute ale „limbilor surori” și în general din semantismul grupei (categoriei) de nume (persoană, trib, curs de apă etc.) ;

B) un sistem fonetic, sunete de bază (reconstruite, deduse) care au evoluat cristalizîndu-se după normele unui anumit idiom de tip indo-european (satem ; *infra*, p. 105) ;

C) un sistem morfologic, flexiunea nominală, cu cîteva elemente, nu toate clare și sigure (*infra*, p. 106) ;

D) un variat și bogat sistem de formante (morfeme, sufixe nominale), prin care numele proprii sînt dezvoltate, derivate din elementele radicale (baze) indo-europene (*infra*, p. 123—127).

A) REPERTORIU DE RĂDĂCINI ȘI BAZE

Spre a stabili o temelie documentară concretă și utilă, menită a servi cercetărilor și discuțiilor viitoare, este întocmit tabelul „etimologic” de rădăcini indo-europene (expuse în ordinea alfabetului „european” adoptat mai în urmă de J. Pokorny, IEW), care au putut fi identificate pînă acum pe cale comparativă-etimologică în unele cuvinte — nume

¹ Cf. *CercLg.* III 1958 [1959], p. 89—104 (= *RevLg.* VI 1961, p. 63—84).

proprii illire și messapice (partea a II-a, p. 162—266). Sînt cuvintele despre care se poate spune că au „extrasul de naștere” într-o etimologie sigură sau cît de cît verosimilă. Tabelul întocmit este un lucru provizoriu, cu multe lacune și incertitudini, posibil chiar unele erori, inevitabile și inerente etapei actuale a cercetărilor lingvistice-etimologice, care vor fi desigur amplificate și îmbogățite în viitor, îndreptînd și precizînd prin explorare mai adîncită și circumstanțiată fragmentele lingvistice illire și obîrșia lor etimologică ².

<i>abhro-</i>	„puternic, energetic, violent”	* * * * *	<i>Abroi</i>
<i>agro-</i>	„virf, partea de sus; primul”	* * * * *	<i>Agron</i>
<i>aig’-</i>	„capră”	* * * * *	<i>Adzizio</i>
<i>ak’-</i> , <i>ok’-r-</i> (?)	„ascuțit, piatră, stîncă”	* * * * *	<i>Oseriates, Asamo (?)</i>
<i>andho-s</i>	„floare”	* * * * *	<i>Andia, Andes, Andio</i>
<i>ang-r-</i>	„cotit(ură)”	* * * * *	<i>Angros</i>
<i>apelo-</i>	„putere, tărie”	* * * * *	<i>Aplo, Aplus, Apuli</i>
<i>ar-</i>	„a potrivi, ajusta”		
<i>rē-dh-</i>	„potrivit, noroc(os)” (?)	* * * * *	<i>Prorado</i>
<i>ra-t-</i> (?)		* * * * *	<i>Pleuratus</i>
<i>ar-</i> , <i>er-</i>	„a distribui, achiziționa, lua”	* * * * *	<i>Arnisses (?)</i>
<i>argu-</i>	„alb, sclipitor”	* * * * *	<i>Argya</i>
<i>audh-</i>	„șansă, noroc, bogăție, belșug”	* * * * *	<i>Audarus, Audata, Autar-</i>
<i>bel-</i>	„tare” (?)	* * * * *	<i>Beladius, Baledon,</i> <i>Bal(l)-</i>
<i>bhā-</i>	„a vorbi” (?)	* * * * *	<i>Bato</i>
<i>bheidh-</i>	„(a) îndemn(a), sfătui; încredere”	* * * * *	<i>Baedarus</i>
<i>bhel-</i>	„frunză; a înflori” (?)	* * * * *	<i>Beladius</i>
<i>bher-</i>	„a aduce”, <i>bher-d-</i>	* * * * *	<i>berada, berain-, Bard-</i>
<i>bhreg’-</i> , <i>bherek’-</i>	„alb, a sclipi” (?)	* * * * *	<i>Barizaniates, Barzides,</i> <i>Barzaid-, Bersantos</i>
<i>bherg’h-</i>	„înalt, ridicat” (?)	* * * * *	<i>Birzim-</i>
<i>bheu-</i>	„a crește”		
<i>bheu-s-</i>		* * * * *	<i>Beusas</i>
<i>bheu-r-</i>	„încăpere, clădire” (?)	* * * * *	<i>Burnum</i>
<i>bhloido-</i> , <i>bhlaidos</i>	„lumină; străluci”	* * * * *	<i>Blaedarus</i>
<i>bhred(h)-</i>	„a trece prin vad; vad” (?)	* * * * *	<i>Brendes-, Brindia (?)</i>
<i>bhug’o-</i>	„țap”	* * * * *	<i>Buzes, Buzetius</i>
<i>deg’h-</i>	„a uda, a scufunda, a bea; lichid”	* * * * *	<i>Dizeros</i>
<i>dei-</i>	„a străluci, a lumina; luminos”		
<i>dī-d-</i>		* * * * *	<i>Dindari</i>
<i>dīo-</i>		* * * * *	<i>Divana</i>
<i>deik’-</i>	„a arăta, a spune; a fi distins, vestit”		<i>Daesitiates</i>

² Un repertoriu de rădăcini (baze) i.-e. illirice a întocmit A. Mayer, *SprAIII*, II, p. 1—127 în acel important „Etymologisches Wörterbuch des Illyrischen”, cu 263 „etimologii” din care însă numai 35 sînt valabile (sigure ori plauzibile; cf. *supra*, p. 82), restul fiind artificii mai mult sau puțin neverosimile, un balast de formule hibride ce nu servesc prin nimic la cunoașterea adevărată a limbii.

<i>dek'</i> „a lua (în primire), a saluta, onora” * * *	<i>Dasius, Daz-, Dassar-</i>
<i>dek'-t-</i> * * * * *	<i>Dast-, Dost- (?)</i>
<i>der-</i> „a alerga, a se mișca; a curge”	
<i>drei-</i> * * * * *	<i>Drilon, Drinus</i>
<i>drey-</i> * * * * *	<i>Dravus</i>
<i>dō-</i> „a da”, <i>dō-n-</i> „dar” * * * * *	<i>-don-</i>
<i>dhau-</i> „a privi, a vedea; arătos” (?) * * * *	<i>Daversi</i>
<i>dhē-</i> „a așeza, a pune”, <i>dhēk-</i> * * * * *	<i>Doclea</i>
<i>dheȕa-</i> , <i>dhi-</i> „a vedea, a privi”, <i>dhi-t</i> * * * *	<i>Ditiones, Ditus</i>
<i>dheȕer-</i> „a se învîrți, a se repezi, a se grăbi” (?)	<i>Daversi</i>
<i>dhel-</i> , <i>dholo-</i> „cavitate, excavație” (?) * * * *	<i>Dalmati(a)</i>
<i>dhel-</i> „a lumina, limpede” (?) * * * * *	<i>Dalmati(a), Dalmas, Dal-</i> <i>mathoa</i>
<i>dher-</i> „a ține, a sprijini; a fi tare”	
<i>dherā-m-</i> * * * * *	<i>Deramistae</i>
<i>dher-dh-</i> * * * * *	<i>Dardani, Dardi</i>
<i>dherēg'h-</i> „a ține tare, strîns” (?) * * *	<i>Derzinnes (?)</i>
<i>dherbh-</i> „tare, vîrtos; a lucra” * * * * *	<i>Derbani</i>
<i>dheȕer-</i> „vîrtej, iureș; grabă” (?) * * * *	<i>Daversi</i>
<i>dhȕer-</i> , <i>dhur-</i> „poartă, ușă” * * * * *	<i>Durnium</i>
<i>epi-</i> , <i>pi-</i> „pe(ste), deasupra, de asemenea, la” * * * * *	<i>Epicadus, Epidamnus,</i> <i>Epidotium</i>
<i>er-</i> „a se mișca; curs (de apă)”	
<i>erei-</i> * * * * *	<i>Arion</i>
(<i>rei-g'</i> „curs, pîriu” * * * * *	<i>Rizus, Rizon (cf. reg'-)</i>
<i>erēd-</i> „umiditate; curs, curgere” * * * * *	<i>Ardaxanos</i>
<i>ghalgh-</i> „a gîndi, medita serios, adînc” * * *	<i>Galgestes, -is</i>
<i>g'hel-</i> „a lumina, străluci”, <i>ghlend(h)-</i> * * *	<i>Glinditiones</i>
<i>g'en-</i> „a procrea, a naște” (?) * * * * *	<i>Zanatis</i>
<i>g'en-ō-</i> „a (re)cunoaște; cunoscut” (?) * * *	<i>Zanatis</i>
<i>g'her-</i> „(a avea) plăcere, plăcut; grație” * * *	<i>Zaristhes</i>
<i>g'her-d-</i> * * * * *	<i>Zorada</i>
<i>guer-ā-b-</i> „a ridica glasul, a lăuda” * * *	<i>Grabos, Grabaei, Grabovius</i>
<i>guhen-</i> „a fi umflat, plin, îmbelșugat; belșug” * * *	<i>Genusus (?)</i>
<i>guhen-t-</i> „tare, bogat” * * * * *	<i>Gentius</i>
<i>kailo-</i> „sănătos, nevătămat; semn bun” * * *	<i>Cailomaidēs</i>
<i>kag'o-</i> (<i>kog'o-</i>) „capră” (?) * * * * *	<i>Cazare-, Cezar-?</i>
<i>k'ei-</i> „a sta, a fi atașat, a fi scump, iubit”	
<i>k'ei-ro-</i> * * * * *	<i>-sires</i>
<i>k'eivan-</i> * * * * *	<i>Sivaanetos</i>
<i>k'ēigh-</i> „a sălta; sprinten, ager” * * * * *	<i>Sigirrethos</i>
<i>keu-</i> „a fi atent, a asculta” (?)	
<i>kous-</i> , <i>koyos</i> * * * * *	<i>Cavasbo (?)</i>
<i>keu-s-</i> * * * * *	<i>Ceosorri-</i>
<i>keu-n-</i> * * * * *	<i>Ceunus</i>

<i>kreut-</i> „a scutura, vîntura, filfii, vibra ; mișca viu” * * * * *	<i>Kraotedon-</i>
<i>k'lau-</i> , <i>k'lo[u]-</i> „a spăla, curăți ; a curge” * *	<i>Clausal-</i>
<i>kuēd-</i> , <i>kuōd-</i> „a stimula, a întărita ; iute” * *	<i>Epicadus</i>
<i>lāp-</i> „a lumina, arde ; luminos” * * * * *	<i>Laparedon</i>
<i>leudh-</i> „a crește, a se ridica” * * * * *	<i>Lydra</i>
<i>leg'-</i> „a aduna” (?) * * * * *	<i>Lizaviates</i>
<i>leguh-</i> „ușor, sprinten, agil”	
<i>loguh-et-</i> * * * * *	<i>Logetibas</i>
<i>loguh-ar-</i> * * * * *	<i>Longaros, Langaros</i>
<i>mag'h-</i> „a lupta” (?) * * * * *	<i>Ma(e)zei</i>
<i>meg'h-</i> „mare, înalt” * * * * *	<i>Ma(e)zei</i>
<i>mei-</i> „dulce, blind, domol”, <i>mei-d(h)-</i> (?) * *	<i>-maides</i>
<i>mel-dh-</i> „moale, delicat, dulce” * * * * *	<i>Moldahias</i>
<i>men-</i> „a (se) ridica, (a fi) proeminent” * *	<i>Promona</i>
<i>meu-r-</i> „mocirlă, baltă” * * * * *	<i>Mursa</i>
<i>ner-</i> „a cufunda ; adîncit(ură)” * * * * *	<i>Naro</i>
<i>nes-</i> „a sosi cu bine, norocos” * * * * *	<i>Nosetis</i>
<i>pan-</i> „noroi, mocirlă ; umezeală” * * * * *	<i>Panyasos (Pannonia)</i>
<i>pel-</i> „plin, mult, belșug”	
<i>pleu-</i> * * * * *	<i>Pleuratus</i>
<i>p(e)lēt-</i> * * * * *	<i>Paletas</i>
<i>plē-dh-</i> * * * * *	<i>Pladomenus</i>
<i>plē-r-</i> * * * * *	<i>Plares, Pleraioi</i>
<i>plē-s</i> (?) * * * * *	<i>Plassus, Plastas</i>
<i>penkue</i> „cinci” * * * * *	<i>Penkah-</i>
<i>per-</i> „prin”, <i>pro-</i> „foarte, tare—” * * * * *	<i>Prorado</i>
<i>per-</i> „(în) afară, peste ceva”, <i>pro-</i> „înainte” * *	<i>Promona</i>
<i>preu-</i> „a sălta ; (a fi) vesel” * * * * *	<i>Pravaius</i>
<i>ra-t-</i> , <i>rə-t-</i> „a socoti, a gândi, vorbi” * * * *	<i>Pleuratus</i>
<i>reg'-</i> „a fi umed, a uda” * * * * *	<i>Rizus, Rizon</i>
<i>rēd-</i> „a înveseli, voios” (?) * * * * *	<i>Prorado</i>
<i>sel-</i> „locuință, spațiu de locuit” * * * *	<i>Salthua</i>
<i>sep-</i> „a se preocupa de ceva, a îngriji” * *	<i>Separi</i>
<i>seu-</i> „sos, lichid ; a curge” * * * * *	<i>Savus</i>
<i>sker-</i> „asălta, a sări”	
<i>sker-d-</i> * * * * *	<i>Skerd-, Cordomas (?)</i>
<i>t ā-</i> , <i>tāi-</i> , <i>ti-</i> „a lichefia, se topi, a curge”	
<i>ti-l-</i> * * * * *	<i>Tilurus</i>
<i>ti-t-</i> * * * * *	<i>Titus</i>
<i>ter-</i> „a freca, a pisa, sparge”, <i>ter-p-</i> * * * *	<i>Terponos</i>
<i>teut-ā</i> „(mulțime), popor” * * * * *	<i>Teuta, Teutaia, Teutea,</i> <i>Teutios, Teutomus,</i> <i>Thaotor-</i>
<i>treb-</i> „grindă, eșafodaj de grinzi” * * * *	<i>Tribulium</i>
<i>ued-</i> , <i>uēd-</i> „a vorbi” * * * * *	<i>Vendo, Vendes</i>

ueik- „manifestare de forță, energie” * * * * *Vaikanet-*
uek' „a vrea, a dori” (?) * * * * * * * * *Vaššnes, Vescleves*
uen- „a tinde spre ceva, a dori, a iubi” * * * * *Venetus, Venemus* (?)
uerg' „a face, a lucra” * * * * * * * * * * *Verzo, Verzob-, Varzo*
uesu- „bun” * * * * * * * * * * * * * * *Vescleves*; cf. *uek'*-.

B) FONETICA

Sistemul fonetic al limbii illire (messapice) era în bună parte cunoscut ori măcar întrevăzut clar mai de mult, unele puncte utile și sigure fiind relevate încă de către Deecke, Tomaschek, Kretschmer, apoi de Jokl, Krahe ș. a. (*supra*, cap. 3); dar „etimologiile” și încercările divergente de la atare norme, în baza unor criterii nevalabile, deci greșite (formulate în ultimele decenii) au lăsat loc la multe echivocuri și confuzii grave, provocând unele erezii și aberații, în primul rînd cu privire la însăși apartenența „satem” ori „centum” a acestui idiom indo-european din Dalmatia și Messapia³. În baza soluțiilor etimologice propuse (partea a II-a, p. 162—266; tabelul de radicale (-baze), *supra*, p. 100—103), selectate și formulate cu ceva mai multă rigoare decît era obiceiul în sectorul illiric și în cel tracic al comparatisticii și care elimină majoritatea formulelor neverosimile și a confuziilor, se poate schița următorul tablou sintetic al foneticii illire (messapice).

a) VOCALISMUL

I.-e. a > ill. *a*: *Adzizio, Andes, Angros, Argya, Arnisses, Asamo, Cazares* (?), *Deramistae, Galgestes, Grabos, Laparedon, Teuta*;

I.-e. e > ill. *e* în cîteva cazuri evidente: *Bersantos, Brendes-, Deramistae, Derbani, Epicadus, Epidamnus, Gentius, Penkah-, Scerd-, Separi, Terponos, Vendo, -es, Verzo* (alături de *Varzo* coradical, cu a mai recent), *Vescleves* (alături de mess. *Vaššnes*, posibil coradical); poate gradul *ə*

³ Criteriile foneticii illire au fost schițate în ultima vreme de H.Krahe (1955; *supra*, p. 77—78) și de Mayer (1959; *supra*, p. 79), care au dat ori au încercat cele mai numeroase etimologii, majoritatea însă neverosimile ori evident eronate. Primul, eminent comparatist, respecta, în adevăr, consecvent și perseverent anumite principii fonetice indo-europene; dar acestea sînt de multe ori contrare legilor fonetice proprii illirei, ca cele postulate pentru numele *Buedarus* din **gyhai-d-* [în loc de i.-e. **bheidh-*], *Bora* din **gyora*, *Epicadus* din **kad-* [în loc de **kuod-*], *Gentius* din **gen-t-* etc.; dacă (de dragul judecății despre caracterul „centum” al illirei) cineva ar persista cu tot dinadinsul să accepte asemenea „etimologii”, înseamnă că urmărește deliberat denaturarea realităților lingvistice. În „Grammatik der illyrischen Sprache, I Lautlehre” (*SprAIII.*, II, p. 128—208), A. Mayer, întrezărind just caracterul satem al limbii, a trasat (în baza unor soluții personale din care nici 15 % nu sînt valabile; *supra*, p. 82) un grandios tratat de „gramatică istorică illiră” care — cu numeroasele erori grave, schimonosiri a resturilor de limbă — constituie o lamentabilă parodie glotologică, opera unui virtuos gramătic, diletant ingenios și maniac în etimologia indo-europeană.

redat prin *a*, în multe cazuri, cum ar fi *Ardaxanos*, *Paletas* etc.; $\bar{e} > e$ în *Paletas*;

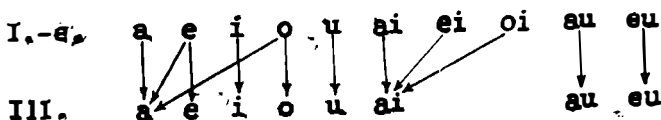
I.-e. *o* ca formă alternantă a lui *e* în : *Doclea*, mess. *Moldah-*, *Logetibas*, *Longaros* alături de *Langaros* (tracic); *Promona*; de asemenea în *Pladomenus*, *Prorado*, *Zorada*⁴; \bar{o} pare a fi păstrat consecvent în *Blodius* și în *-don*; echivoc este *Clausala* și *Epicadus* (**k^vōd*-?); tot atit de numeroase apar cazurile de i.-e. *e/o* redat prin *a* : *Abroi* (?), *Arion*, *Barzanit*, *Barzid-*, *Dardani*, *Dasius*, *Daz-*, *Dravus*, *Naro*, *Pladomenus*, *Plares*, *Salthua*, *Savus*, *Zaristhes*, *Zairikes*, *Zanatis*, în afară de cele secundare și paralele cu *o/a* în mess. nom. sing. al temelor *o Dazimas*, gen. sing. al temelor conson. *Platoras*, *Plastas*; posibil în *Cavasbo*? Faptul alternării lui *o* cu *a* (constatat și în resturile traco-dace)⁵ nu are o prea mare importanță, cum s-a relevat⁶ și poate fi sezisată în epoca istorică chiar la illiri (ex. *Langaros*, *Varzo*); posibil deci să fie o simplă nuanță dialectală (cf. *Dasta* și *Dostonis*, dacă sint coradicale, ultimul cu i.-e. *o* conservat, trecut la *a* în grupa de nume illiro-messapice *Das-*, *Daz-* etc., fenomen ce nu este de dată veche; pentru *Dasius* cf. lat. *Decius*, *Dasimus* — gr. *Dokimos*);

I.-e. *i* > ill. *i* : *Dindari*, *Ditus*, *Ditiones*, *Divana*, *Drilon*, *Drina*, *Epicadus*, *Epidamnus*, *Lizaviates*, *Sigirrethos*, *-sires*, *Tilurus*, *Titus*;

I.-e. *u* > ill. *u* : *Burnum*, *Buzetius*, *Buzos*, *Durnium*; în mess. lipsește semnul grafic pentru *u*, redat consecvent prin *o*.

Diftongii : *ai* > *ai* în *Blaedarus* (?), *Cailomaidēs*; *ei* probabil numai ca *ai* (*ae*) în *Baedarus*, *Daesitiates*, *Vaic Janet*- (?); *au* > *au* : *Audarus*, *Dravus*, *Pravaius*, *Savus*; *eu* > *eu* : *Beusas*, *Ceosorri-*, *Ceunus*, *Clevatus*, *Pleuratus*, *Teuta* (*Teutaia*, *Teutios*), *T(h)eotor*, dar și *Taotor*, *Craotedon-*, *Vesceves*; *eu* > *u* : *Mursa* (?), *Lydra* (?); *oi* > *ai* : *Vaic Janet*- (?).

Schemă recapitulativă

b) CONSONANTISMUL

I.-e. *v* > ill. *v* : *Cavasbo* (?), *Clevatus*, *Daversi* (?), *Divana*, *Dravus*, *Pravaius*, *Savus*, *Sivaanetos*, *Vaic Janet*- și numele începătoare cu *V*-;

occlusive : *s u r d e* (tenues) sint păstrate consecvent : *k* > *k* *Cailomaidēs*, *Cavasbo* (?) etc., *Doclea*, *Scerd-*, *Vaic Janet*-; *p* > *p* : *Aplo*, *-us*, *Apuli(a)*, *Epicadus*, *Epidamnus*, *Laparedon*, *Paletas* etc., *Separi*, *Terpo-*

⁴ Krahe, *Die Behandlung des idg. ð im Illyrischen* (citat supra, p. 78).

⁵ *Limba TrD*, p. 94.

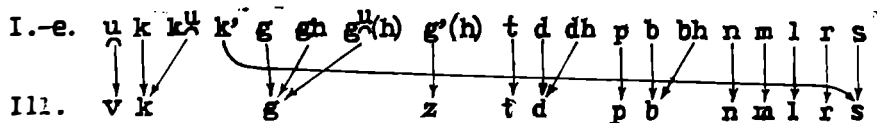
⁶ "Indes ist diesem Umstand nicht allzu grosses Gewicht beizumessen. Gehen doch sonst ganz nah verwandte Dialekte, die sich erst spät getrennt haben, in der Vertretung eines Vokals auseinander (so das Lit. und Lett. bei idg. ð)", *RLV*, VI, p. 43 (Jokl).

nos; t > t *Ditiones, Ditus, -dratis, Palet-, Salthua, Terponos* etc.; m e d i i : b > b *Grabos (-on, Grabaei, Grabovius)*; d > d *Ardaxanos, Daesitiales* și alte nume cu inițiala d-, *Vendo, Vendes*; g > g *Angros, Argya*; m e d i i l e a s p i r a t e pierd aspirația, redate prin medii corespunzătoare: bh > b în mess. *berada, berain-, Abroi, Baedarus, Barizan-* etc.; *Derbanoi*; dh > d *Andes, Audarus, Baedarus, Dardani, Deramistae, Lydra* etc., *Moldahias*; gh > g *Galgestes, -ia, Sigirrethos*; oclusivele palatale k' și g'(h) sînt redate prin spirante postdentale s și z, dovadă despre caracterul satem al illiro-messapiceei: k' > s *Asamo* (?), *Bersantos, Daesitiales, Das(s)ius, Daz-, Dassar-, Dast-, Dostoneis, Sigirrethos, -sires, Sivaanet-, Vaššnes, Vescleves* (?); în cazurile de neasibilare a palatalei menținute ca oclisivă (*Clausal-, Clevatus, Vescleves *k'leu-*?) apare fenomenul depalatalizării cunoscut și în alte idiomuri satem, ceea ce nu constituie deci un indiciu că illira n-ar fi de tipul satem, la fel ca traco-dacica și balto-slava: g'(h) > z *Adizio* (?), *Barizan-, Barzid-, Birzim-, Buzos, Cazare-* (?), *Derzinnes* (?), *Dizeros, Lizavates, Maezei, Rizus, Verzo* (*Verzobius, Varzo*), *Zaristhes, Zair-, Zanatis, Zorada* și probabil toate numele care conțin sunetul z în numele illiro-messapice⁷; labiovelarele pierd elementul labial și sînt reprezentate prin velare (k, g), ceea ce reprezintă a doua dovadă a caracterului satem al illirei: ky > k un singur caz, nu deplin sigur *Epicadus* (*kyōd-), mai probabil mess. *Penkah-*; pentru gy(h) > g sînt concludente cazurile cu etimologie evidentă *Gentius, Grabos (-on, -aei, -ovius), Logetibas, Longaros (Lang-)*, care fuseseră tălucuite greșit⁸; l i c h i d e l e se păstrează ca atare în orice poziție, exemple numeroase: l > l *Cailomaidēs, Clevas, Vescleves, Blaedarus, Blodius, Laparedon, Longaros* etc., *Pladomenus, Tilurus* ș.a.; r > r *Ardaxanos, Argya, Bard-, Deramistae, Dravus, Laparedon* etc.; n a z a l e : m > m *Deramistae, Maezei, Moldahias* etc.; n > n *Andes Angros, Ceunus, -don-, Gentius, Naro, Zanatis* etc. S p i r a n t a postdentală s se păstrează în orice poziție: *Beusas, Baost-, Salthua, Savus, Separi, Vescleves* (?) ș.a.; în messapică s este redat uneori prin z (*Dazim-, Dazet-*; cf. *Daza, Dazant-* la illirii din Dalmatia, identic cu *Das-*), dovadă că era sonoră (RE S. VI, col. 311).

⁷ Pretinsele exemple de tratament "centum" (k' > k, g'(h) > g) în bibliografia lingvistică din ultimele decenii sînt confecționate prin etimologii greșite (ca *Epicauus* din *k'ad- în loc de *kyōd- sau *kad-; *Gentius* din *g'en- în loc de *gyhen-t- etc.), ori din faptul că au fost considerate ca illire nume de altă obrșie (ca *Vollureg-* venet ori celtic, *Acrabans* semit, *supra*, p. 88). Este de prisos a combate și a căuta rectificări pentru asemenea erori și erezii, discuția devenind absolut inutilă prin simpla constatare a numeroaselor exemple evidente de fonetism satem relevate mai sus.

⁸ Pretinsele cazuri de tratament "centum" al labiovelarelor în illiră se bazează, iarăși, pe etimologii neverosimile (ca *Baedarus* din *gyhai-d-, în loc de *bheidh-). Afirmatia lui Bonfante, RIGI XIX 1935, p. 161, că ar fi probabilă redarea labiovelarelor prin labiale în illiră, ca și adaosul lui E. Vetter, Gl. XXX 1943, p. 60 că "damit ist die Zugehörigkeit zur Centum-Gruppe gesichert" nu au nici un temei.

Schemă recapitulativă

Aspectul de căpetenie al sistemului fonetic illiro-messapic este un remarcabil *conservatism* în tratarea sunetelor din limba comună, de bază: majoritatea lor sînt păstrate și transmise ca atare fără modificări; inovațiile, relativ puține, sînt tipice și deplin explicabile în cadrul grupului de limbi satem indo-europene, unde illira (alături de tracă) poate fi considerată în multe privințe ca cea mai apropiată de presupusul "arhetip" al "indo-europenei" comune. În vocalism păstrează distinct *a, e, o* (tendință ușoară de trecere la *a*, cazuri destul de numeroase, nu toate sigure și deplin concludente), ca și *i* (alternare cu *e*, ori simplă grafie divergentă); diftongii în majoritate sînt păstrați (*ai, au, eu*); în consonantism, modificări la trei serii: mediile aspirate pierd aspirația, labiovelarele pierd elementul labial, oclusivele palatale sînt continuate prin spirante (*s, z*), ultimele două fenomene fiind dovezi evidente pentru caracterul "s a t e m" al limbii illire (messapice), ceea ce este un fapt hotărîtor pentru locul illirei în ansamblul indo-european; celelalte consoanante, în majoritatea lor, sînt conservate fără nici un fel de modificări (*n, m, r, l, p, b, t, d, k, g, s*), indiferent de situația în cuvînt.

C) FLEXIUNEA

Flexiunea nominală a limbii illirilor dintre Adriatica și Dunăre este total necunoscută; cuvintele (glose și nume proprii) în textele literare și epigrafice sînt transmise cu desinențe ori adaptate la declinarea greacă sau latină; de exemplu gr. Βατωνος, Επιχαδου, Γραβωνος, Φερζαντος sînt genetive de decl. greacă a II-a ori a III-a; *Bato Dazantis* este nominativ și genitiv de decl. a III-a latină etc., care nu spun, evident, nimic pentru declinarea în limba illirilor. Cu atît mai puțin poate fi vorba de conjugarea lor. În schimb, textele *messapice* oferă cîteva elemente de flexiune⁹, din care unele sigure ori foarte probabile, dar deocamdată numai cele din *n u m e l e* proprii, căci apelativele detașate sînt pînă acum cu totul dubioase. De un tabel al declinării nu poate fi vorba deocamdată; cîteva cazuri au fost identificate: la temele în *a*, nom. și dat. *-a*, acuz. *-an* (?), *veinan aran, bennan* (cu totul dubioase); temele *-o*, nom. în *-as*

⁹ E. Vetter, RE S. VI (1935), col. 312—314; J. Whatmough, PID, II, p. 606; O. Parlangeli, *RendLinc*, 1953, p. 335.

Dazimas, gen. *-ihi* (*-eihī*, *-ehē*) *Dazimaihi*; probabil la fel temele în *io-Blatthes* — *Blatthihi*, *Plator[res]* — *Platorrihi*; temele consonantice *-r* nom. *-or*, gen. *-oras* *Plator* — *Platoras*; *-n* numai la cazul gen. *-onas* *Baledonas*, *Craotedonas*, *Eredonas*, *Laparedonas*, *Sonedonas*; teme în *-t* (posibil *-nt*), gen. *-tas* *Bosat*, *Daset*, gen. *Dastas*, *Baostas*, *Plastas*; aici aparține și gen. *Vaikanetaos* (= lat. *Vincentius*), care este un participiu în *-nt*. Temele *-i* în *vasti*, *vastei* ori *Logetibas* sînt dubioase, ca și dativul plural în *-bhos* (presupus de mulți în *Laidehiabas Logetibas*, destinația inscripției și natura numelor proprii nefiind cunoscute, deși este un monument funerar) și la fel alte elemente de flexiune nominală ori verbală messapică preconizate ori postulate de mulți filologi¹⁰. Nu este posibil nici util a insista aici asupra acestor elemente de gramatică indo-europeană identificate ori presupuse în inscripțiile messapice, din cauză că nu se poate spune dacă și în ce măsură datele stabilite pentru idiomul messapic din Italia se pot aplica și generaliza în chip util și veridic și asupra limbii illirilor din zona dinarică a Peninsulei Balcanice, despre a cărei flexiune nu se știe pînă acum absolut nimic.

D) POZIȚIA LIMBII ILLIRO-MESSAPICE

Pe baza cercetărilor anterioare și a rezultatelor ceva mai ample și concrete dobîndite în paginile precedente, se poate stabili poziția limbii illiro-messapice¹¹: un idiom indo-european *i n d e p e n d e n t*, din grupa (numită mai demult "răsăriteană") *s a t e m* (cu palatale *i. e.* > spirante postdentale, labiovelare > velare), ca traco-dacica, balto-slava și indo-iraniana; din acest grup, illiro-messapica este reprezentantul cel mai avansat spre apus. Măsura în care illira se înrudește mai de aproape cu alte idiomi indo-europene este indicată, deci, nu numai de poziția lor geografică în epoca istorică și proto-istorică, ci și de elementele comune, isoglose ori cuvinte (nume) ce apar la două sau mai multe din aceste grupe lingvistice. S-a mai afirmat de unii că illira ar fi învecinată și apropiată (înrudită) cu limbile *g e r m a n i c e*¹², aserțiune ce nu este de loc verosimilă ori probabilă, în primul rînd din cauză că germanica este de tip

¹⁰ Detalii cf. de ex. în RE S. VI, col. 313—314 etc.

¹¹ Cf. W. Porzig, *Die Gliederung des Indogermanischen Sprachgebietes*, Heidelberg, 1954, p. 74 înșiră părerile principalilor comparațiști, cu privire la caracterul centum ori satem, fără să adopte o soluție, din lipsa de cercetări personale; p. 127—131 "Germanisch, Venetisch und Illyrisch", p. 148—151 "Illyrisch und die übrigen idg. Sprachen (Baltisch, Slavisch, Albanisch)" se bazează pe etimologii illire în majoritate false, preluate de la predecesori (Jokl, Pokorny, Krahe ș.a.): *Grabovius*, *Delmatae* etc.; nimic util.

¹² H. Krahe, *Sprache und Vorzeit*, Heidelberg, 1954, p. 98—108, citînd niște nume ori sufixe în Germania și Boemia, ca *Venedi*, *-st-* în *Naristi*, ori *Baleioni*, *Corcontoi*, *Leucaristos*, *Calisia*, *Setovia*, *Coridorgis* etc., atribuite în mod fictiv, adică fără nici un temei, illirilor.

"centum", iar illira "satem"; la fel cu veneti¹³, populație "centum", illirii nu puteau să aibă decît legăturile de înrudire veche indo-europeană, deși ca vecini s-au influențat desigur în largă măsură și s-au amestecat în zona de contact, în epoca istorică și mai înainte. Afinități mult mai strînse, în primul rînd lingvistice (fonetica), aveau illirii de sigur cu baltoslavii, dar nu în sensul și prin elementele care au fost invocate¹⁴ și care, fiind alese ori înțelese greșit, nu pot servi la nimic util și concludent; ci prin înrudirea firească, genetică, între două idiomuri indo-europene de tip "satem". Afinitate mai pronunțată și evidentă există între illiră și tracică, necesar a fi examinată ceva mai de aproape.

Raporturile etno-lingvistice între illiri și traci. S-a afirmat de unii erudiți încă din secolul al XIX-lea, ca și în ultima vreme, că între populațiile de limbă illiră și cele trace a existat o foarte strînsă legătură de înrudire lingvistică și deci etnică, vorbindu-se chiar de o grupă "illiro-tracă"¹⁵; alții au preconizat o puternică influență și expansiune tracică spre vest, în teritoriul illiric¹⁶. Dar aici este cazul unei observări pripite, chiar superficiale a lucrurilor, a materialului documentar disponibil azi, în primul rînd cel onomatologic. Presupusa unitate arhaică "traco-illiră" a fost contestată categoric de Tomaschek în a. 1880 și 1893, întrezărind pe marele deosebiri ce existau între illiri și traci: "numele proprii, la fel ca întreaga nomenclatură etnică și topografică a Illyriei (Dalmatiei), Pannoniei, Venetiei, Iapygiei și Siciliei este total diferită de cea a teritoriului Haemusului, iar Strabo și alte autorități ale antichității deosebeau pe bună dreptate net grupa etnică illiră de cea traco-getică; încît de o bază comună mai intimă a celor două elemente nu poate să fie vorba"¹⁷.

¹³ Despre Veneti: *supra*, p. 39; despre limba lor: H. Krahe, *Das Venetische. Seine Stellung im Kreise der verwandten Sprachen* (Sitzungsberichte der Heidelberger Akad., phil.-hist. Klasse, 1950, 3 Abh., 33 p.); G.B. Pellegrini, *Nuove osservazioni su iscrizioni venetiche*, in *Rend. Linc.* VIII 1953, p. 501—524; *Le iscrizioni venetiche e latine*, Pisa, 1955; Edgar Polomé, *Germanisch und Venetisch*, in *MnChar.* II, p. 86—98; J. Untermann, *Die venetischen Personennamen*, Wiesbaden, 1961, 200 p. (recenzie: R. Katičić, *BzN*, XIII 1962, p. 308—309).

¹⁴ H. Krahe, *Sprache und Vorzeit*, p. 10—114, considerînd de exemplu ca relicte illire în teritoriul baltic nume ca *Bolausen*, *Speriti* ș.a., care nu sînt valabile, n-au valoare istorică *doveditoare* în acest sens, la fel ca aproape tot materialul "comparativ" illir și baltic oferit în același scop de autor și de alții; cf. Krahe, *Vorgesch. Sprachbezieh.* (*supra*, p. 61); *SprAll* I p. 5—6 (nimic valabil și util).

¹⁵ Jokl, *RLV*, VI p. 43—45 "ein nahes Verwandtschaftsverhältnis zwischen Illyriern und Thrakern..." (în baza unor nume comune, sufixe identice *-st-*, *-b-*, *-p-* ș.a., care de fapt, cum s-a relevat adevsea, se găsesc și în alte zone de limbă indo-europeană).

¹⁶ C. Patsch, F. Ribezzo (cf. *supra*, p. 62).

¹⁷ W. Tomaschek, *MGGW*, XXIII 1883, p. 567 "die Eigennamen, sowie die gesammte ethnische und topographische Nomenklatur Illyriens (Dalmatiens), Pannoniens, Venetiens, Iapygiens und Sikeliens total verschieden ist von jener im Haemusgebiet, und dass Strabon und die anderen Autoritäten des Altertums mit Recht die illyrische Völkergruppe scharf absondern von der thrako-getschen. Von einer innigen gemeinsamen Unterlage beider nationalen Elemente kann nicht die Rede sein; dass Illyrische schliesst sich durchaus an das graiko-italische an, das thrakische am engsten an die eranische Gruppe..."; atare deosebiri ar rezulta și din tipul somatic divers: illirii *zvelți*, *inalți*, *bruneți*; tracii "Indesați, cărnoși", *blonzi*; dar și unii și alții: excelenți ostași ai armatei romane; illirul s-ar fi transformat în albanezi, iar tracii s-au romanizat complet (românii de mai tîrziu).

Evident, afirmația despre apartenența illirilor la grupa "greco-italică" nu este valabilă; dar e sigur că baza etno-lingvistică a grupei traco-gețice era diferită de cea illiro-messapică. "Înrudirea consta — precizează același erudit — numai în faptul că erau membre ale comunității etnolingvistice indo-europene, ca germanii și slavii, italiicii și grecii... În informațiile anticilor lipsește orice indiciu care să permită concluzia că cele două grupe reprezentau o unitate etnică. Tipul somatic illir era diferit de cel tracic, ca și factura psihică [cf. *supra*, p. 32]; deosebirea este remarcabilă în limbă și mai ales în sistemul onomatologic"¹⁸. Astfel, începînd cu materialul cel mai bine cunoscut: numele proprii cele mai caracteristice și mai frecvente sînt diferite la illiri și la traci; de exemplu trac. *Aulutralis, Auluporis, Burebista, Decebalus, Eptacentus, Eptatralis, Sudicentus* etc., față de ill. *Bato, Dasius, Daz-, Epicadus, Gentius, Pladomenus, Plares, Verzo, Zanatis* ș.a., din care nu există nici o urmă — ori se află forme derivate cu alte sufixe, în altă ordine — la traco-daci. La illiri lipsesc elementele toponimice frecvente și tipice ale traco-geților: *-bria, -dava, -dizos, -para* etc., toponimia avînd la bază cu totul alte elemente indo-europene (printre care desigur și unele "pre-indo-europene"), alte radicale din care puține apar și în zona tracică. Toate aceste fapte sînt indicii puternice despre caracterul deosebit și specific al fiecărei grupe etno-lingvistice: illirii în nord-vestul, traco-dacii în nord-estul Peninsulei Balcanice și în Dacia carpatică, Sarmatia Europeă etc.

Studiul comparativ al resturilor de limbă (onomastică) a arătat că o seamă de elemente lingvistice (radicale, sufixe etc.) considerate de unii drept illirice, trace ori "traco-illirice", sînt de fapt răspîndite și la alte populații de limbă indo-europeană (celți, pannoni, epiroți, eleni etc.); ca atare nu pot constitui probe în sprijinul pretinsei unități "illiro-trace" (*supra*, p. 108, nota 15). Sigur este deocamdată numai că illirii și tracii aveau exact *același sistem fonetic și derivarea* cu sufixe a numelor proprii, ca și compunerea, posibil multe elemente gramaticale și lexicale; dar sistemul lor toponimic și antroponimic (cunoscut la ambele popoare mult mai bine decît lexicul graiului lor uzual) prezintă diferențe importante, cum s-a arătat mai sus, ceea ce, în măsura cît structura limbii se reflectă

¹⁸ W. Tomaschek, *Das Verhältnis der Thraker und Illyrier zu einander*, in MAGW, XXIII 1893, Sitzungsber. p. 32—36 "... die Verwandtschaft bestand nur insofern, als beide Völker überhaupt Glieder der indogerm. Sprach- und Völkerwelt darstellen, wie beispielweise Germanen und Slawen, Italer und Griechen; es waren selbstständige, von einander bestimmt zu sondernde Glieder, deren Ursprünge möglicherweise auf ganz verschiedene Urelemente zurückgingen. In den Berichten der Alten liegt nichts vor, was auf eine ethnische Einheit beider Glieder schliessen liesse...; zeigen sich wesentliche Unterschiede zuerst in leiblicher Hinsicht... Schärfer tritt der Unterschied der Illyrier und Thraker in der Psyche hervor... [*supra*, p. 32 — 33]. Für uns am entscheidendsten erweisen sich jedoch die sprachlichen Unterschiede. Denn die Sprache... das Wesen eines Volkes ausgemacht hat [*supra*, p. 47]. Die Personennamen beider Nationen enthalten nicht die mindeste Gemeinsamkeit und Aehnlichkeit. Die thrakischen erweisen sich als echt indogermanisch; es sind meistens Composita...; die illyrischen Namen dagegen sind in äusserst seltenen Fällen Zusammensetzungen; sie gehen meistens von einer Basis aus, an welche, wie im Italischen und Etruskischen, in endloser Abwechselung ein, zwei, drei und mehr Deriwationssilben angefügt sind..." (p. 36).

în sistemul numelor proprii, poate să indice existența a două idiomuri satem indo-europene. Au fost identificate unele elemente comune în onomatologie, pe care este necesar a le repeta, în ordine alfabetică :

i l l i r i e

Abroi
Aplo, Aplus, Apuli(a)
Balacras, Ballaios
Con-bazetas (?)
Bennar-, Bennis
Bilia, Bilios
Bituvant-
Brend, Brent-, Brundisium
Bubant-
Buzetius, Buzos
Cazare-
Dardi, Dardani
Dauni
Derzennes (mess.)?
Ditiones, Ditus
Dizeros
Eptanes
Gentius
Longaros
Malvesa
Nosetis
Prorado
Rigias (mess.)
Saprinus vicus
Separi
Sita
Tabara (mess.)
Taizi
Terponos
Teuta
Tribulium
Zaca
Zaristh-
Ziletas
Zorada

t r . g e t i e ¹⁹

Abre- (antropon.)
Apuli (Dacius Appulus, Apulum)
Balas, -balus (în antropon.)
Bazobalis (nume femin.)
Benni (trib)
Bila
Bitus
Brend-, Brentopara
Bubentis
Buzos, Byzes
Cozaros (?)
Dardanos, Dardapara
Daunion
Derzis, Derzenus
Ditus, Ditubistus, Ditugentus
Conta-desdos
Epta-
-gentus (Bitu-, Cele-, Ditu-gentus)
Langaros
Malva
Nusatita
Pyrurredes
Rigasis, Rigozus
Saprisara
Sapaioi
Sita, Seita
Tabusus
Taesis
Terpyllos, Tarpodizos
Tiuta, Tiutamenus (vicus)
Triballi, Tribanta
Zaca, Zec-
Zerula
Ziles
Zor-, Zur- (antropon.)

eventual alte elemente (cuvinte, nume) înrudite etimologic. Poate să fi avut dreptate Jireček cu aproape un veac în urmă afirmînd că tracii și illirii erau înrudiți cam ca slavii cu lituanii, sau ca germanii cu scandi-

¹⁹ Materialul lingvistic-onomastic traco-getic: D. Decev, *Die thrakischen Sprachreste*, Viena, 1957; cf. *Limba Tr.D.*

navii ²⁰. Remarcabil în cel mai înalt grad, din punct de vedere comparativ, este de asemenea faptul că la illiri sînt foarte puține nume compuse, abia 15 antroponime, 10—14 la messapi și 5 toponime, deci în total maximum 35 din vreo 800 de nume proprii (*infra*, p. 121), față de 500 compuse din totalul de 2 200 la traco-daci. Asemenea cifre nu sînt întimplătoare; ele comportă desigur o semnificație lingvistică, etnică și istorică deosebită, pe care ar putea să o scoată pe deplin în relief o cercetare comparativă mai amplă.

Despre înrudirea dintre illiri și p e o n i, d a r d a n i, m a c e d o n e n i, cf. *supra*, p. 34—36.

Limba albaneză. Ca un continuator direct al idiomului illir a fost considerată de mulți cercetători limba albaneză, de tip satem indo-european, vorbită de poporul albanez (arnăuți, în limba lor națională: *șkipetari*), locuind în actuala Albania și răspinși în enclave compacte prin Grecia, Serbia, Dalmația, Italia etc. Această limbă conține numeroase elemente lexicale vechi latine (romanice), grecești, slave și turcești. Unii erudiți din secolul al XIX-lea (Hahn, Tomaschek, Bugge etc.) încercau explicarea multor nume și cuvinte illire și messapice cu ajutorul limbii albaneze, tentative lipsite de orice valoare și care nu ajută prin nimic la cunoașterea etimologică a limbii illire. Opiniile asupra originii albanezei, veche limbă de tip satem indo-european, sînt împărțite în două tabere principale: a) obîrșia illirică, după Thunmann (1774), Hahn (1854), Gustav Meyer (1883), Kretschmer (1896) ș.a.; b) tracă, după Hirt (1898, 1905; cf. *supra*, p. 69; din cauza "caracterului centum" al illirei și a unor puternice analogii între albaneză și română, care este o limbă romanică dezvoltată pe bază tracică), Gustav Weigand (1927), D. Decev (1952) ș.a.; unii filologi au adoptat o soluție mediană considerînd albaneza ca o limbă "traco-illiră" (Jokl, Mladenov), termen etno-lingvistic tot atît de echivoc din punct de vedere comparativ ca și de exemplu "greco-latin" sau "latino-celtic". Rezultatele cercetărilor asupra originii și a formării limbii albaneze ²¹ nu pot fi considerate ca definitive ori măcar parțial satisfăcătoare, în primul rînd din cauză că sînt bazate pe elemente lingvistice indirecte și de valoare dubioasă: o legătură documentară sigură și clară între albanezi și illiri, respectiv tracii antici, nu există; totul se bazează pe un material comparativ lingvistic ori etnologic adesea echivoc, pe probabilități vagi și chiar pe aparențe înșelătoare, ce nu rezistă unei critici mai severe

²⁰ C. J. Jireček, *Geschichte der Bulgaren*, Praga, 1876, p. 57 „Thraker und Illyrier standen zu einander in einem ähnlichen Stammverhältnisse wie Slawen und Lithauer, oder Deutsche und Skandinavier". Dar apoi (p. 67) vorbește de o „thrako-illyrische Race".

²¹ Întreaga discuție cu materialul lingvistic respectiv și bibliografia despre albanezi se află în art. *Albaner*, RL.V, I (1924), p. 84—94 (Jokl; *supra*, p. 72); *Balkan-Archiv*, IV (1928), p. 181—194 (S. Mladenov); D. Decev, *Charakteristik der thrakischen Sprache*, Sofia, 1952, p. 107—115; E. Çabej, SCL, X 1959, p. 527—560; H. Mihăescu, *Revue des études sud-est européennes*, IV, 1966, p. 339—353.

și care au stîrnit multe nedumeriri și încurcături ²². Asemenea elemente de limbă și de onomastică, pe care amatorii de etimologii și "balcanologii" le-au legat între ele, adesea la întîmplare, nu spun nimic cu privire la problema esențială a obîrșiei și teritoriului ocupat în vechime de albanezi ori de strămoșii lor, unde s-a format și conservat comunitatea populară și limba lor cu formele actuale, în antichitate ori epoca medievală. Lipsind orice informație pozitivă ori document direct privind faza veche și derivarea limbii albaneze din careva idiom cunoscut în sud-estul Europei antice, rămînea cîmpul liber deschis ipotezelor și speculației, deducțiilor. Astfel, în ce privește eventualitatea unei legături cu illira, s-a afirmat că aceasta fiind "limbă de tip centum" (Pauli, Hirt, Krahe, Decev ș.a.), albaneza satem nu poate deriva din illiră, iar originea ei și a poporului albanez este de căutat nu în vestul, ci în estul Peninsulei Balcanice, în zona tracică. O concluzie scoasă dînt-o asemenea premisă falsă ("illira limbă centum") ar trebui să fie falsă în aceeași măsură. Pentru apartenența albanezei la tracă s-a citat nu numai faptul că ambele sînt satem, ci și argumentul scos din elementele vechi indo-europene, comunelimbilor albaneză și română: aceasta din urmă fiind formată pe un fond etnic-lingvistic (substrat) tracic, urmează că aici aparține și albaneza. Astfel de concluzii se bazează mai mult pe operațiuni de "logică", pe silogisme.

Nu putem spune deocamdată ceva nou, concret și mai precis decît s-a spus anterior ²³. F o n e t i c a istorică a limbii albaneze de tip satem european poate să fie pusă de acord atît cu illira, cît și cu tracica, ambele de același tip satem. Dar în lexic nu se pot constata elemente comune, gramatica (flexiunea nominală și verbală) illiră și tracică sînt necunoscute, iar albanezii nu au moștenit niciun element cultural (de exemplu vreun nume propriu de persoană ori de locuri) din antichitate ²⁴; nimic din lexicul și onomastica albanezilor nu se poate identifica în resturile fragmentare ale illirilor ori ale traco-geților. Încît deocamdată este iluzoriu a susține că fondul lexical vechi indo-european și structura gramaticală a limbii albaneze sînt de factură și origine illirică sau mai curînd tracică. Adevărat este, de altă parte, că pentru originea t r a c ă ar pleda și faptul

²² Analogiile toponimice din actualul teritoriu albanez, din Illyria, Pannonia, Tracia, Messapia, Grecia etc., analizate, grupate și interpretate în cele mai diverse forme de către erudiți în comparație cu vocabule din actuala limbă albaneză (și cu glose traco-dace), ori etimologiile „illiro-messapo-albaneze” (Hahn, Tomaschek, Bugge etc., *supra*, p. 64—67) nu servesc aproape prin nimic la elucidarea problemei albaneze din cauză că sînt legături ireale, fictive, deci lipsite de semnificație istorică; de exemplu *Ludrum*, *Lugeion* — alb. *l'um* (*l'üm*) „noroi”, *Metubarbis* în Pannonia — alb. *berak*, *brak* „mocirlă”; *Malont-* (în Carintia, Grecia etc.) — alb. *mal*, rom. *mal*; *Pelagonia* — alb. *pelgu* „băltoacă, mocirlă”, *Carpi*, *Carpates* — alb. *karpë* „stîncă”; *Tranipsai*, *Tramarisca* — alb. *tër* „dincolo” etc.; ori sufixe ca *-t-*, *-st-* ș.a.; *Dardani* — alb. *dardhë* „pară”, *dardhan* „țaran”; ill. *Dasius* — alb. *dashë* și alte „etimologii” de tip popular, false, fără valoare lingvistică și semnificație social-istorică.

²³ Cf. *CercLg.*, III, p. 102—103; *RevLg.* VI 1961, p. 82—84; *LimbaTrD*, p. 100 și 113—115.

²⁴ Nici românii nu au păstrat neîntreput vreun nume personal roman (în afară de biseceștile *Stnicoară* < *Nicolaus*, *Stziene*, *Stmedru*, *Stngeorgiu*) fapt semnificativ, care însă nu este un indiciu contra romanității și continuității limbii române.

că o parte din populația tracică s-a menținut vreme mai îndelungată cu limba și nume proprii în cadrul statului sclavagist roman, decît illirii, romanizați intens și rapid; deci tracii nu se vor fi romanizat complet, fără a fi lăsat nici o urmă de limba lor ancestrală (cum arată informațiile literare și epigrafice atestînd numele lor personale) pînă în secolul VI (ori chiar VII), cînd dispar ultimele știri despre ei și cînd s-ar putea ca o parte din tracii balcanici, din zona de vest, sustrăgîndu-se procesului de romanizare (respectiv de slavizare), să fi reușit a-și salva limba (puternic influențată de latina populară), care să fi continuat în albaneză. Este o ipoteză pentru care nu se poate aduce deocamdată, din totală lipsă de informații utile, nici un fapt documentar sigur²⁵. Perpetuarea unei frînturi din idiomurile indigene ale Peninsulei Balcanice s-a putut face mai ușor în zona de contact dintre aria etno-lingvistică tracică și cea illirică și în punctele ei de întretăiere cu linia demarcațională dintre aria limbii latine și a celei grecești, deci undeva în Peonia și Dardania (cf. *supra*, p. 35—36; *infra*, p. 151). Cu toate că actualul teritoriu național locuit de albanezi se suprapune în bună parte cu cel locuit în antichitate de illiri, descendența lor din aceștia, adică exclusiv din illiri, devine mai puțin probabilă, dacă se are în vedere intensitatea și, am zice, rapiditatea cu care s-a desfășurat procesul lor de romanizare, mult mai timpuriu și adînc decît al tracilor (cf. *infra*, cap. 7). — Oricare ar fi relațiile între limba albaneză și illira, este sigur că cea dintîi nu poate servi deocamdată cu nimic la explicarea etimologică a materialului lingvistic illiro-messapic. Este necesar ca în viitor să fie reexaminată problema obîrșiei albanezilor în lumina datelor noi, ceva mai precise, cu privire la limbile indigene, preromane din Peninsula Balcanică, în primul rînd traco-getica și illira, ca și în cadrul romanității balcano-dunărene în secolele III—VI²⁶, din care este de așteptat să rezulte de asemenea soluții și lumini noi pentru cunoașterea limbii și istoriei illirilor.

²⁵ Cf. SCIV, VIII 1957, p. 261—263; *LimbaTrD*, p. 113—115.

²⁶ H. Mihăescu, *Les éléments latins de la langue albanaise*, în *Revue des études sud-est européennes*, IV, 1966, p. 5—33, 323—352.

NUMELE PROPRII ILLIRO-MESSAPICE

A) GENERALITĂȚI

Categorii. Cantitatea. Frecvența. Caracteristici

Este un fapt evident și recunoscut unanim — demonstrat și în paginile precedente — că numele proprii (mai numeroase, variate și tipice antroponimele) aparținând illirilor constituie documente de importanță capitală sub două aspecte: lingvistic și istoric. Pe de o parte, ele sînt străvechi și relativ mult mai numeroase materiale de limbă, cu structură fonetică-morfologică și conținut semantic arhaic, crîmpeie din repertoriul lexical și morfologic al idiomului comunității sociale (trib, popor) care le-a creat și le purta; de altă parte, ele sînt indicii prețioase și precise pentru identificarea elementelor etnice illire și pentru elucidarea procesului romanizării lor, atît în vechiul teritoriu etno-lingvistic din zona dinarică și dunăreană, cît și în statele ellenistice și mai ales în Imperiul roman, unde illirii s-au răspîndit individual ori în grupe (formațiunile auxiliare recrutate în Illyria, *infra*, p. 139), pretutindeni în provincii începînd din Mauretania și Lusitania pînă în nordul Daciei și în Bosporul Cimmerician, din Egipt pînă în delta Rinului și în Britannia, dar mai ales în Italia și centrul împărăției, la Roma. Peste tot illirii (intrați relativ de timpuriu sub influența și ocupația romană) au jucat un important rol militar, social, economic, fiind unul dintre factorii principali în vastul proces de romanizare a provinciilor și de formare a romanității balcanice și carpatice (*infra*, cap. 7). În lipsa regretabilă a unor mărturii directe, explicite și a materialelor din însăși limba curentă, cotidiană a illirilor balcanici (a unor texte cu fraze ori cel puțin cuvinte-glose explicate etimologic), s-a recurs la materialul onomatologic spre a stabili vechimea, continuitatea lor arhaică în zona nord-vestică a Peninsulei Balcanice și răspîndirea în alte teritorii.

După ce în linii mari s-a elucidat importanța lingvistică-etimologică (pentru cunoașterea lexicului și foneticii, care nu rezultă de loc din puținele glose și din obscurele inscripții messapice), este utilă și necesară cercetarea într-un capitol deosebit a materialului onomastic sub raportul formării (morfologiei în sens larg) și al funcției sale sociale. Ca și limba cotidiană, numele proprii (relativ numeroase și variate) constituie un sistem de elemente create de colectivitatea populară, avînd o semnificație deosebită pentru structura politică, social-economică și psihologică a comunităților etnice respective (cf. *supra*, p. 93—95). „În nomenclatură se află un important stoc de cuvinte, în ea se evidențiază caracterul

psihologic individual al unui popor”, observa în 1894 Tomaschek¹. Onomastica illirică (messapică) prezintă trăsături de pregnantă originalitate în ansamblul său, formată din elemente lexicale și după sistemul arhaic indo-european; marea majoritate, aproape totalitatea numelor proprii illire se găsesc în forma dată numai la aceste populații (etnonimele, *supra*, p. 29—30; toponime ca *Burnum*, *Durnium* etc.), nu apar la greci, italici, slavi, germani, celți, iranieni, traci, grupe de triburi indo-europene care-și avea fiecare complexul și stocul de nume și elemente onomatologice deosebite, diferențiate și legate între ele numai prin înrudirea arhaică, din perioada comunității de limbă a unor elemente lexicale (radicale, baze) ori morfeme. Uneori poate fi cazul unor împrumuturi de nume făcute în epoca istorică (de exemplu nume grecești sau romane preluate de messapi și de illirii balcanici; cf. *supra*, p. 35, *infra*, p. 141). Foarte puține nume illirice prezintă analogii ori corespondențe la alte popoare, cum ar fi cazurile de paralelisme onomastice illiro-trace (*supra*, p. 110), sau prezența (de altfel firească și chiar necesară) a unui radical indo-european în nume illiro-messapice și în alte limbi ale familiei (ca mess. *Vaicanet*-echivalent al lat. *Vincentius* și al germ. *Wigant*-; ill.-mess. *Dasius*, lat. *Decius*, gr. *Dokim*- etc.)².

În capitolul de față nu este posibil și necesar un studiu integral și exhaustiv al materialului onomastic cuprins în repertoriu (partea a II-a, p. 162—266); ci numai analiza câtorva exemple mai remarcabile ilustrând funcția socială și personală-familială, categoriile, caracteristicile, frecvența și alcătuirea (compunerea, respectiv derivarea prin sufixe) a numelor pro-

¹ W. Tomaschek, *Die alten Thraker*, II/2, p. 2 (SBW, 131, 1894, I) "mit Recht legt man jetzt bei ethnologischen Untersuchungen, auch in Fällen wo von einer Sprache nur schwache Reste vorhanden sind, auf die Nomenclatur Gewicht: in dieser lagert sich ein wichtiger Theil des Sprachschatzes ab, in ihr tritt der individuelle psychologische Charakter des Volkes sprechend hervor; zudem fällt auf die ethnische Zugehörigkeit desselben erwünschtes Licht". Despre antroponimie există lucrări generale foarte numeroase; dintre cele mai vechi și de valoare menționăm: August Fr. Pott, *Die Personennamen, insbesondere die Familiennamen und ihre Entstehungsarten (auch unter Berücksichtigung der Ortsnamen)*. Eine sprachliche Untersuchung ed. a II-a, Lipsca, 1859, 721 p., 156 p. indice.

² N u m e l e proprii (în primul rând cele de persoane ori personificări divine, de triburi și populații, care sînt în chip firesc anterioare, mai vechi decît toponimele și mai ales decît numele de localități apărute într-o fază înaintată de dezvoltare a societății) la populațiile de limbă indo-europeană (greci, italici, celți, germani, slavi, indo-iranieni ș.a.) au fost studiate în amănunte pe cale comparativă-etimologică, existînd deci asupra lor o bibliografie bogată (cf. și lucrarea lui A. F. Pott, *supra*, nota 1), din care vom menționa numai cîteva nume de cercetători mai de seamă; lucrările principale „clasice” în acest domeniu sînt: cu privire la „indo-europeni” în general, F. Solmsen (*supra*, p. 94), O. Schrader, A. Fick etc.; greci, în special Fick și Bechtel (GrPN, 1917); slave, Miklosich; baltice, R. Trautmann, K. Buga; italice, Mommsen, W. Schulze (*supra*, p. 70), A. Zimmermann, K. Meister; celtice, A. Holder; germanice, E. Förstemann, M. Schönfeld ș.a.; trace, bibliografia integrală în *Limba TrD* (1959, 1967). Majoritatea acestor lucrări anterioare anului 1935 sînt citate în excelentul articol despre onomatologie „Namenwesen”, RE XVI (1935), col. 1 611—1 670, în special col. 1 612—1 614, 1 648—1 649, de E. Fraenkel, care tratează onomastica grecilor și romanilor în comparație cu aceea a celorlalte populații indo-europene.

prii, ținând mereu seama de categoriile semantice și de soluțiile etimologice adoptate³.

Categorii. S-a arătat că numele proprii (făcînd parte integrantă din tezaurul lexical arhaic al limbii illire, indo-europene) din punct de vedere al originii lor (potrivit cu geneza, destinația și conținutul semantic), se împart în două mari categorii: *a) antroponime*, nume de persoane (indivizi sau colectivități, triburi; zeități), *b) toponime* (rîuri, munți, localități, forme de teren etc.; unele ethnica) și se explică etimologic în lumina semantismului lor deosebit. Sub raport lingvistic și etnic aceste grupe formează un tot, fiind alcătuite după criterii identice, din elemente radicale (rădăcini) prin derivare cu sufixe; ele aparțin în egală măsură limbii comunității de triburi illire, dar se deosebesc potrivit cu natura și geneza lor etimologică. Raportul dintre toponime și antroponime nu este în realitate atît de strîns cît au pretins unii erudiți (care adesea pierdeau din vedere obirșia și geneza numelor proprii): antroponimele conțin de obicei elemente lexicale exprimînd calități fizice sau morale, personale, inteligență, bravură, bunătate, relații sociale-familiale etc., pe cîtă vreme toponimele sînt legate mai ales de elemente geomorfologice, climatice, în raport cu solul, construcția etc. În consecință, este firesc ca, în afară de paralelismul ori identitatea între nume de persoane și de triburi (cele care nu derivă de la localități ori teritorii), constatate în cîteva cazuri, să existe foarte puține concordanțe între numele de locuri și cele de persoane în elementele radicale, ceea ce arată că greșeau cei care au pretins "că asemenea concordanțe sînt numeroase"⁴; între cele 121 de elemente radicale prezentate drept concordante între antroponimie și toponimie (IIPN, 140—145), majoritatea n-au nici o valoare, căci, de o parte, fie antroponimele (ca *Acrabanis*, *Andamius*, *supra*, p. 74), fie toponimele "comparate" (ca *Aceruntia* în Apulia, *Beuzzavaticum*, *Bricinia*, *Longarone* etc.) nu sînt illire; de altă parte analiza numelor este eronată, sau asemănarea cu totul fortuită, fără o înrudire reală etimologică. Sînt foarte puține cazurile sigure sau probabile de identitate etimologică (ori cel puțin de derivare dintr-un sens în altul) între rădăcinile toponimice și cele antroponimice, cum ar fi de exemplu cele următoare:

■³ O excelentă analiză comparativă minuțioasă a întregii onomastici illiro-balcanice a făcut H. Krahe, *Sprill.* I, p. 48—113 „die Eigennamen" (= *Die illyrische Namengebung*, în *Würzburger Jahrbücher für die Altertumswissenschaft*, I, 1946, p. 167—225; cf. *supra*, p. 77), care, cu tot aspectul riguros și pedant, are două neajunsuri supărătoare: *a)* multe (poate majoritatea) nume eterogene, celtice (*Adgeleius*, *Adsallula*, *Assoparis*, *Autoscultus* etc.), venete (*Ecflodeia*, *Vollugnas* etc.), grecești, semite, trace, italice și de alte origini), care nu au a face cu onomastica și limba illirilor; *b)* numeroase tlcuiri etimologice false (*Agron* p. 69, *Baedarus* 67, *Longaros* 67, *Gentius* 69, 73, *Grabon* 70, *Grabovius* 83, *Verzobius* 86, *Angros* 89, *Ardaxanos* 91, 95, *Dalmion* 103 etc.), care fac ca această superbă expunere savantă să devină în bună parte inutilizabilă; înclt totul trebuie revizuit critic și refăcut.

⁴ Krahe, *IIPN*, p. 139 „dass solche Übereinstimmungen in hohem Masse vorhanden sind".

rădăcină (bază)	antroponim	toponim
<i>agr-</i>	<i>Agron, Agrathos</i>	<i>Agrinion, Agraioi</i> (epir.)
<i>and-</i>	<i>Andes, Andia</i>	<i>Andetrium</i> (?)
<i>aud-</i>	<i>Audarus, Audata</i>	<i>Audaristos, Autariatae</i>
<i>avend-</i>	<i>Avendius</i>	<i>Avendone</i> (?)
<i>burn-</i>	<i>Burnio</i>	<i>Burnum</i> (?)
<i>car-v-</i>	<i>Carvius, Caravantius</i>	<i>Caravantis</i>
<i>dalm-, delm-</i>	<i>Dalmas, Dalmat-</i>	<i>Dalmati, Dalmatia</i>
<i>gen-</i>	<i>Gentius</i>	<i>Genusus</i>
<i>lab-</i>	<i>Laburus</i> (?)	<i>Labeatae, Labeatis</i>
<i>ner-</i>	<i>Neritanus</i>	<i>Neretum</i> (?)
<i>terg-</i>	<i>Tergitio</i>	<i>Tergeste</i> (ill. ?)
<i>vend-</i>	<i>Vendes, Vendo</i>	<i>Uendon</i> (cf. <i>Avendone</i> ?)

Elementele morfologice (sufixe) în numele de persoane (și de triburi) și în cele de locuri sînt aceleași (în aparență au formă identică), dar originea, semnificația și raportul unei categorii cu cealaltă nu sînt cunoscute (*infra*, p. 124—127).

Cantitatea. Spre deosebire de alte ramuri ale indo-europenilor (traci, germani, celți, greci, slavi, indo-iranieni), illirii aveau în epoca istorică a antichității clasice, începînd cu primele relații cunoscute despre ei, un sistem antroponomastic relativ r e d u s cantitativ, în general puțin dezvoltat. Repertoriul lingvistic-onomastic prezintă un număr de aproximativ 620 de antroponime illiro-balcanice, dintre care între 450 și 500 pot fi considerate cu certitudine sau cu probabilitate ca illire (inclusiv variantele și formele secundare ale aceluiași nume sau rădăcină, de exemplu familia etimologică a lui *Das-*, *Daz-*); la acestea se adaugă 230 de nume messapice. Atare cifre provizorii și aproximative (ce vor fi de modificat mai curînd în minus decît în plus) arată modestia și simplitatea tezaurului onomastic al illirilor și messapilor, în comparație cu cel al grecilor (care aveau peste 18 000 de antroponime, individuale) sau cu al vecinilor est-balcanici, traco-dacii⁵. Aceste popoare (greci, traci ș.a.) cunoșteau o varietate nelimitată de nume personale, datorită fără îndoială nu numai bogăției elementelor lexicale utilizate ca nume proprii, dar și uzanței de a compune numele din doi membri (două rădăcini sau teme), după străvechiul obicei indo-european, constatată în măsură foarte redusă la illiro-messapi (*infra*, p. 121). Toponimia illiră este de asemenea redusă cantitativ, mai puțin de 300 de nume de localități și în general geografice, dintre care cele compuse acoperă abia 4—5 exemple.

Frecvența antroponimelor illirice este foarte variată, în funcție de popularitatea și extensiunea lor la diferitele triburi, ca și de numărul ates-

⁵ Se cunosc la traco-geto-daci mai mult de 2 150 de nume proprii, dintre care vreo 1 200 de antroponime (900 simple, 300 compuse din două elemente radicale), 900 toponime (690 simple, 210 compuse); cf. *Limba TrD*, p. 102—103.

tărilor ce rezultă adesea întâmplător din dispersarea elementelor populare illire în lumea greco-romană și de pătrunderea culturii romane, cu scrierea, în interiorul zonei dinarice a Peninsulei. Marea majoritate a numelor illiro-messapice sînt cunoscute într-un număr redus de atestări (unul, două sau cel mult trei cazuri); altele, în schimb, se repetă frecvent, potrivit cu preferința și popularitatea ce aveau în societatea illiră, posibil chiar după conținutul lor semantic, expresivitatea, sonoritatea lor. Numele cele mai tipice și exclusiv illire apar numeric în inscripții și texte astfel: *Anna* de 9 ori, *Aplis* 14 (*Aplus*, *Aplo*), *Bato* 59, *Beusas* 8, *Blatthes* 9, *Dalmatius* 17, *Dasas* 17 (*Dases* 5, *Dazas* 10, *Dazes* 4), *Dasimia* 20, *Dasimius* 54, *Dasius* 150, *Dazimas* 12, *Dazos* 22 (radicalul *Das-*, *Daz-* în vreo 60 derivate și variante), *Dasta-* 15, *Epicadus* 52, *Gentius* 30, *Liccaius* 12, *Panes* 19, *Panto* 13, *Pladomenus* 14, *Plator* 54, *Pleuratus* 8, *Scenobarbus* 14, *Tabara* 20, *Taotoras* 8, *Tritus* 26, *Turus* 18, *Venetus* 15, *Verzo* 9 ori.

Caracteristici. Antroponimele illire din zona dinarică⁶ și cele din Messapia sînt individuale, desemnînd numai persoana care le poartă (*Bato*, *Dasius*, *Epicadus*, *Plares*); "patronimicele" (ca gr. *Laertiades*) sînt necunoscute la illirii balcanici. Se pare însă că exista la ei o particularitate a sistemului antroponimic (relevată de unii erudiți croați) în sensul că "un mare număr de nume indigene illire sînt după forma, construcția și poziția lor, de fapt, niște nume colective ce pot fi asemănaute cu gentiliciile romane, fiind niște nume indigene de clan, în același timp nume de familie. O serie de atare nume, derivate de la același prenume (*Status*) — care era fără îndoială numele unui strămoș îndepărtat, eponimul clanului — (adică: *Stat-icus*, *Stat-anus*, *Stat-inius*, *Stat-arius*) pot să dea o idee despre formarea lor și principalele sufixe adoptate"⁷. La messapi se pare că existau nume ereditare de familie, un fel de "gentilia": derivate în *-d-* (*Barzides*, *Martapid-*, *Vallaid-*), în *-ahias* (*Balacrahias*), din i.-e. *-iō-* (*ia*) etc.⁸. Studiul mai recent și amplu asupra antroponimiei messapice⁹ este o analiză formală-morfologică privind valoarea funcțională și eventual socială a materialului din inscripții.

⁶ Despre antroponimia illiră: Krahe, *SprIII*. I, p. 49—79 „die Personennamen”; D. Rendić-Miočević *Ilirska onomastika na latinskim natpisima Dalmacije*, Split, 1948; *Onomastičke studije za teritorije Liburna* (prilozi ilirskoj onomastici), in *Zbornik Instituta za historijske nauke u Zadru*, Zadar (Zara), 1955, p. 125—141; *Illyrica, zum Problem der illyrischen onomastischen Formel in römischer Zeit*, in *ArchIug*. II 1956, p. 39—51; *Onomastique illyrienne de la Dalmatie ancienne*, in *AttiMemOn* (1961), p. 273—277; R. Katičić, *Die illyrischen Personennamen in ihrem südöstlichen Verbreitungsgebiet*, in *ZivAnt*. XII 1962, p. 95—120; *Das Mitteldalmatische Namensgebiet*, *ZivAnt*. XII p. 255—292; *Namengebiete im römischen Dalmatien*, in *Die Sprache* (Viena), X 1964, p. 23—33; G. Alföldy, *Die Namengebung der Urbevölkerung in der römischen Provinz Dalmatia*, in *BzN*, XV 1964, p. 55—104, cu amplă bibliografie, dar nu peste tot suficient de critică în separarea materialului antroponimic propriu-zis illiric de cel eterogen (italic, venet, celtic, grecesc etc.; din cauza erorilor din repertoriu: *IIPN*, *SprAIII*. II, etc.).

⁷ D. Rendić-Miočević, *AttiMemOn*. (1961), p. 275 și bibliografia citată *supra*, nota 6; *BevDalm*. p. 42—44, mai ales la liburni, iapozi și delmatae (?), 45.

⁸ Kretschmer, *Einl.*, p. 276—277; Krahe, *SprIII*. I, p. 18—19 etc.

⁹ J. Untermann, *Die messapischen Personennamen*, in *SprIII*, II (1964), p. 153—213; cf. recenzia critică in *CercLg*. X 1965, p. 381—382.

Analiza și schemele sint făcute în toate sensurile și variantele posibile imaginate de către autor, afară de cel lingvistic-etimologic, căci pentru el "es geht also um die Funktion, die die Personennamen bei der Benennung von Personen ausüben und nicht um die Frage, wie sich die Namen zur messapischen Sprache selbst verhalten, was sie ‚bedeuten‘, oder wie sie etymologisch mit der Sprache der Messapier verknüpft werden können" (p. 159). Deci : analiză cu caracter pur formal, mecanică și unilaterală, cu lungi tabele monotone, dar necesare și utile în măsura cât corespund realității lingvistice și sociale, ca o încercare de a sistematiza antroponimia messapilor ; dar asemenea tentativă, cu toate intențiile optime și remarcabila doctrină a autorului, nu poate să dea rezultate integral valabile în studiul antroponimiei dacă aceasta este izolată de organismul social al limbii vorbite. Procedul izolării celor două sfere lingvistice inseparabile nu este o metodă din cele mai corecte, tocmai azi când se studiază toate materialele documentare și problemele lor sub toate aspectele și cu variate mijloace accesibile, mai ales limbile dispărute, cunoscute atît de lacunos cum este illiro-messapica. Untermann stabilește diverse categorii de nume (Vornamen, Nachnamen etc. ; împărțirea "după sex" nu este sigură peste tot, iar între "Frauennamen" p. 179—190 unele sînt sigur nume de bărbați. Natural, în majoritatea cazurilor analiza formală făcută de autor este sigură sau verosimilă, stabilirea formelor de nominativ și de genitiv (patronimic) fiind limpede ; încît cîteva elemente ale declinării nominale recunoscute mai de mult în antroponime se pot considera ca sigure. Dar toată împărțirea migăloasă și pretențioasă nu este convingătoare peste tot, uneori din cauza decupărilor greșite adoptate de autor (nume confecționate artificial, arbitrar) și a faptului că nu se are în vedere legătura etimologică a numelor ce au fost tilcuite în chip evident sau foarte probabil, "rudele" indo-europene arătînd limpede structura lor (radicalul, formantele etc.), care și în messapică au multe echivocuri. Suficient a menționa două exemple : SprIII. II, p. 162 *daštas-si vaanetos* (nr. 195, r. 3), p. 166 "Namen auf *-etas: vaanetos*", p. 197 "Nachnamen auf *-etas vaanetos, vaikanetaos*"; în realitate este, pentru primul caz, o decupare greșită (făcută de către Simone și de alții, anterior) a silabelor în loc de *daštas sivaanetos*, al doilea fiind un antroponim (lectura lui Mommsen, la a. 1850) explicabil etimologic din i.-e. **k'eiy-an-*, probabil o bază cu formantul participial **k'eiy-an-t-*. Sigur o formație de atare tip este *vaikanetaos*, explicat corect și limpede ca un i.-e. **ycik-an-t-*, lat. *Vincent-*, ahd. *wigant*, lat. *vinco* etc. (A. Mayer, 1959). Asemenea "mărunțiș" etimologic (ce nu-l interesează pe Untermann, care nu vrea să audă de "semantismul" antroponimelor și de modul cum se leagă ele cu limba acelorași messapi) este decisiv pentru morfologia numelui, arătînd că multe speculații și analize pur formale și formaliste sînt adesea pure iluzii, cum ar fi acele messapice "Nachnamen auf *-atas, -ataos: nolibat*", căci acest nume poate fi compus bimembru *noli-batas* (cf. ill. și mess. *Bato-*) ; SprIII. I, p. 209 "Namen auf *-edon: baledonas, kraotedonas, laparedonas, sonedonas*"; dar toate aceste nume pot fi compuse bimembre cu elementul *-donas*.

S-a presupus și chiar s-a afirmat că sistemul *binominal* (sau *trinominal*) adoptat de italice sub influența etruscă (Caius Marius, Gnaeus Pompeius etc.; Publius Vergilius Maro, Caius Sallustius Crispus) s-ar fi impus și la illiri¹⁰; ceea ce nu corespunde realității, este un anacronism, căci inițial illirul balcanic purta un *singur* nume (individual), iar filiația (ascendența) era indicată (la fel la traco-daci și la greci) prin numele tatălui în cazul genitiv: *Annaius Pravai*, *Agirrus Epicadi*, *Dassius Verzonis*, *Verzo Dasi* (filius) etc.; messapii au de asemenea un singur nume: *Vaikanel-*, *Laparedon*, *Dazel*, ori "nume dublu": *Platoras Vaššnihi* "a lui Plator Vassnes", *Vallaos Dazetthihi* "a lui Vallas Dazettes" etc.¹¹. În urma procesului intens de romanizare a populațiilor illire (*infra*, cap. 7), străvechile nume autohtone ("naționale") indo-europene au fost treptat înlocuite prin nume romane (puține grecești, în zona orientală a imperiului, Grecia, Macedonia etc.); o dată cu acestea, prin dreptul de cetățenie romană, limba și moda, felul de viață, s-a impus și sistemul onomastic al stăpînirii: *praenomen*, *nomen gentilicium* și *cognomen*. Majoritatea illirilor în imperiu (și la fel în patria dalmatină), potrivit condițiilor lor juridice-sociale, poartă de obicei la început un singur nume (*Bato*, *Dasius*, *Epicadus*, *Pladomenus*, *Plares*); dar după "romanizare" și adoptarea numelor și sistemului onomastic roman (*infra*, p. 142—144), ei păstrează inițial (în primele generații) vechiul antroponim individual illiric în locul și cu funcția de cognomen: Caecilius *Bato*, Q. Baebius *Bato*, M. Ulpius *Dasius*, M. Aurelius *Dasius*, C. Cassius *Epicadus* ș.a.; de asemenea libertii, cu specificarea condiției sociale: M. Postumius M(arci) l(ibertus) *Dasius*. C. Murrasius C. l. *Epicadus*; unii liberti nu au decît un nume, cel adus din patria dalmato-panonică: *Dassius*, *Epicadus* etc., iar sclavii și "peregrinii" (provincialii fără cetățenia romană) au de asemenea un singur nume. Uneori illirii romanizați, luînd "tria nomina" de bună factură romană, păstrau numele indigen drept poreclă, "signum"¹²: M(arcus) Baebius Celer qui et *Bato Dazantis*, C. Ravonius Celer qui et *Bato Scenobarbi* nation. Dalm. etc.; în asemenea cazuri este evident că "romanii" M. Baebius Celer și C. Ravonius Celer, cu nume corecte și complet romane, sînt illiri din Dalmatia, romanizați de curînd prin schimbarea vechilor nume naționale *Bato Dazantis* (filius) și *Bato Scenobarbi* (filius) prin nume oficiale și la modă în imperiu. Numele "barbar" illiric este utilizat uneori ca *nomen gentilicium* (mai ales în formă derivată): *Batonius*, *Dasia*, *Dasimius*, -a, *Dasimianus*, *Dasianus*, *Dasiatus*, *Dasius*, *Dastidius*, *Dastilia*, *Dazupos*, *Mezaeus* (?), -a, *Panentius*, -a, *Plarentius*, *Tautonius*, *Verzovia*.

¹⁰ H. Krahe, *Die Indogermanisierung Griechenlands und Italiens*, Heidelberg, 1949, p. 56; cf. SCIV, IX 1958, p. 212.

¹¹ *SprIll.*, I, p. 17—19.

¹² Despre acest element în onomastică, destul de frecvent în inscripțiile grecești și latine din epoca imperială (mai ales în secolele III și IV), v. bibliografia și cîteva exemple citate în AISC, III 1941, p. 155; Kubitschek, *Signum* (Doppelname), în RE, III A (1923), col. 2 248—2 452.

B) STRUCTURA NUMELOR

1. ELEMENTE RADICALE

Antroponimele și toponimele popoarelor de limbă indo-europeană erau alcătuite fie din două elemente (rădăcini, teme), fiind nume compuse ("pline"; „zweistämmige Vollnamen”), fie dintr-un singur radical (temă), amplificat de obicei cu un sufix sau două. Se constată aceleași categorii de nume la illiro-messapi, dar într-o proporție mult diferită față de celelalte ramuri ale populațiilor indo-europene¹³. Majoritatea covârșitoare a numelor illire (mai ales antroponime) nu conțin decât un element radical, fiind probabil chiar de la început nume simple, nu forme scurtate de nume compuse (cum este cazul la *Scerdilaidus*, *Sceno* și *Scenus* alături de *Scenobarbus*, *Scenocalo*, din care eventual "scurtat" *Calas*, *Callo*). Mai de mult (în secolul al XIX-lea) s-a presupus și pretins că inițial toate antroponimele „indo-europenilor” ar fi fost alcătuite din două elemente radicale (nume compuse), iar cele simple n-ar fi fost propriu-zis decât niște „forme prescurtate”, hipocoristice (Kosenamen) din numele „pline (compuse)”, cum ar fi numele illire citate mai sus, ori trasele *Bithys* scurtat (luându-se numai partea inițială) dintr-un nume "complet" ca *Bititralis* ori *Bithycentus*. Dar s-a observat și admis apoi că la toți „indo-europenii” existau dintru-nceput atât nume proprii „simple” dintr-un singur element radical, cât și cele formate din două radicale (compuse). Aceeași a fost situația, evident, și la illiro-messapi, la care însă în epoca istorică (de când există atestări scrise) numele compuse sînt în proporție extrem de redusă.

Nume compuse. Onomastica illirilor și messapilor a păstrat puține resturi din sistemul arhaic indo-european al compunerii numelor proprii din două rădăcini (teme), care este caracteristic și semnificativ la greci, traco-daci, celți, slavi, germani și indo-iranieni. Un mic număr de nume illire (mult mai puține decât au preconizat unii anterior) sînt alcătuite din două elemente, bimembre; tabelul de „compuse sigure” incropit la a. 1929 de Krahe¹⁴ cuprinzînd 32, amplificat apoi¹⁵ la 57, depășește cu mult realitatea, trebuind să fie redus cam la o treime și eliminînd vreo 20, respectiv 35 de exemple rău alese¹⁶; se adaugă alte vreo 3—4 nume illire

¹³ Bibliografia generală despre onomastica popoarelor de limbă indo-europeană: *supra*, p. 115.

¹⁴ H. Krahe, *IllPN*, p. 152—159 „was mir als sichere Komposita ergeben hat”.

¹⁵ H. Krahe, *SprIll.*, I, p. 50—62.

¹⁶ *Adgeleius*, *Adsalluta* celtice, *Acrabanis* semit, *Arrabaeus* macedonean (compus?), *Assaracos* „troian”, *Assoparis* celtic, *Autoscutulus* celtic (?), *Barbarula* venet-celtic, *Diopanel-grec*, *Eclodeia* venet, *Epicaris* gr., *Magaplinus* veneto-istrian, *Volluparis* celto-pannonic, *Voltureg*-celtic (cf. *supra*, p. 74; *Dacia*, II 1958, p. 518). A. Mayer, *SprAIII*, II, p. 259 „die Zahl der uns erhaltenen Illyr. Komposita beträgt etwas über 80 bei einer Gesamtzahl von ungefähr 1200 Namen. Unter den Personennamen gibt es sogar nur etwa 30 Komposita” ar părea

și câteva messapice. Am avea vreo 15 antroponime balcan-illirice compuse (sigure ori probabile) din două elemente radicale : *Andu-nocnetis* (?), *Auto-pantis* (?), *Bala-terus* (?), *Bardi-balus*, *Cat-aplia*, *Epi-cadus*, *Et-leva* (?), *Et-tritus* (?), *Laedi-calius*, *Nome-ditus*, *Pleu-ratus*, *Pro-rado*, *Sceno-barbus*, *Sceno-calò*, *Scerdi-laidus*, *Teut-meitus*, *Tri-teuta*, *Ves-cleves*. Relativ mai numeroase par să fie compusele messapice, între 11 și 16 : *Alzanaiides* (?), *Bal-acras*, *Balai-dratis*, *Bala-sires*, *Bale-don-*, *Bilio-vasno* (?), *Cailo-maides* (?), *Con-bazet-* (?), *Con-colast-* (?), *Craote-don-*, *Ere-don-*, *Lapa-redon*, *Mala-ganetas* (?), *Plara-tames* (?), *Noli-batas*, *Šone-don-*. Numărul redus (între 25 și 30 de antroponime la illiri și messapi) față de totalul numelor (circa 500 illire, vreo 200 messapice)¹⁷, a fost remarcat și relevat de mult de către cercetători, interpretat ca un efect al influenței italicò-etrusce, ori chiar ca o consecință a contactului mai strîns etnic și lingvistic al illiro-messapilor cu aceste populații occidentale¹⁸, de la care ei au împrumutat în Italia unele nume proprii și cuvinte comune, ca și, firește, elemente de civilizație materială și spirituală. Dar pare să fiemai curînd evoluția proprie a limbii și sistemului onomastic vechi indo-european pe o linie internă illirică, spre simplificare și reducere substanțială (la 20—30 de exemple atestate pînă acum) de antroponime compuse, care au dispărut complet la ramura italică (latini, osco-umbri) a „indo-europenilor”. Este curios de constatat la messapi (mai apropiați de italici și de etrusci, mai mult influențați de aceștia) aproape același număr de antroponime compuse, 11—16 (din totalul de 200), față de 15—16 (din totalul de 500—600 de nume) la illirii dinarici. Mult mai puține sînt, relativ, *t o p o n i m e l e* illire compuse, din care se pot semnala doar 6 exemple sigure sau probabile : *Cavieretium* (?), *Epi-damnus*, *Epi-dotion*, *Epi-lentium*, *Metu-barbis*, *Pro-mona*. Toponimele illire sînt derivate cu sufix de la o temă simplă (radical), în legătură de obicei cu terenul, forme geografice etc. Lipsa toponimelor compuse de tipul clasic avînd în partea finală un apelativ ca „sat”, „oraș”, „cetate”, „zid” etc. (cum sînt trasele *-basta*, *-bria*, *-dava*, *-dizos*, *-para* în numeroase toponimice) este un fapt semnificativ pentru cultura materială, pentru apariția și dezvoltarea localităților, sate și orașe, pentru activitatea constructivă. Cît au putut fi tîlcuite pînă acum, dintre toponimele Illyriei singur *Epi-damnus*, *Epi-dotion*, eventual *Damastion* și *Doclea* par să conțină elementul lexical „sat, așezare”.

(prin cifra de 30) mai apropiat de realitate; dar confuziile cu elemente eterogene (*Acrabanis*, *Diopanes*, *Teutoburgium*, *Triballi* etc.), analizele și decupările greșite (*Ar-daxan-*, *Da-vorsi* etc.) și alte erori și confuzii arată că acest capitol despre „Zusammensetzung” (*SprAll.*, II, p. 259—263) este la fel de inutil și chiar dăunător ca întreaga monografie a lui A. Mayer despre limba vechilor illiri (*supra*, p. 79).

¹⁷ La traco-daci, numele compuse (bimembre) reprezintă peste o pătrime (300 antroponime, peste 200 toponime) din totalul materialului onomastic (LimbaTrD, p. 105—106).

¹⁸ W. Deecke, RhM, XXXVI, p. 596 "von entscheidender Bedeutung ferner zeigte sich das Messapische für den Übergang der altindogermanischen, auch griechischen Namengebung in die italische, in diesem Punkte, wie einigen andern, die langjährige enge Berührung mit den italischen Stämmen, wie auch mit den Etruskern, sei es in der Apenninenhalbinsel, sei es vielleicht schon weiter im Osten, verbürgend...".

Numele simple de persoană ale illirilor, alcătuite dintr-un singur radical sînt amplificate și variate prin sufixe: *Andes*, *Andentis*, *Ande-na*, *Auda-rus*, *Auta-ri-at*, *Baeda-rus*, *Beusa-nt* etc. Unele din aceste derivate reprezintă baze indo-europene, ca: *Dasi-m-* (cf. gr. Δάσιμος), *Gen-t-* (**g_uhen-t-*), *Zana-t-* (**g'ene-t-*). Un număr important de nume illire sînt formate din simplul radical, fără sufix derivativ („sufix zero”):

Aia, *Amma*, *Ana*, *Andis*, *Anna*, *Apla*, *Aplis*, *Aplus*, *Arsus*, *Artas*, *Atta*, *Babos*, *Bales*, *Baosus* (?), *Bellus*, *Beucus* (?), *Biđu*, *Bindus*, *Bolles*, *Breucus*, *Brides* (*Bridos*?), *Bul(i)us*, *Busa*, *Buzos*, *Calas*, *Ceunus*, *Daszos*, *Dazis*, *Dazos*, *Ditus*, *Dozas* (?), *Grabos*, *Iettus*, *Laides*, *-us*, *Lianus* (?), *Licca*, *Linda*, *Madu-*, *Mazzes*, *Oplus*, *Paius*, *Plaia*, *Plaius*, *Plarus*, *Plassus*, *Plaus*, *Pradus*, *Pyllos*, *Scenus*, *Scerdis*, *Scilus*, *Seia*, *Sera*, *Serus*, *Sita*, *Tatta*, *Temus*, *Teuta*, *Tit(t)o*, *Titus*, *Turus*; unele din aceste nume reprezintă baze (radical + sufix) de dată indo-europeană (de exemplu *Grabos*).

Toate numele alcătuite dintr-un singur radical (unele cu etimologie evidentă: *Audarus*, *Blaedarus*, *Das-*, *Gentius*, *Pladomenus*, *Vaicanet-*, *Zanatis* etc.) sînt de obîrșie indo-europeană, aparținînd lexicului arhaic al limbii, fie că reprezintă forme prescurtate din vechi nume compuse, fie că sînt de la început nume scurte monoradicale¹⁹, ca nume proprii chiar din perioada comunității indo-europene, sau formate pe teren illiric ori tîrziu în epoca istorică a antichității.

2. MORFEME

Numele simple (cu un singur radical) prezintă o remarcabilă bogăție și varietate de sufixe derivative care formează o particularitate deosebită a onomasticii illire, compensînd în mare parte puținătatea numelor compuse (bimembre). Este întocmit aici un repertoriu de sufixe apărute în numele illire²⁰, printre care vor fi menționate rareori cele a căror origine illirică apare dubioasă, ori sînt de formă (alcătuire, derivare, com-

¹⁹ Este exagerată teoria lingvistului danez Holger Pedersen, DLZ 50, 1814, în legătură cu "prescurtarea" numelor compuse (bimembre) indo-europene în numele illire simple: "scheint mir die ganze Sippe (*Dasius*) als Kurzform von Zusammensetzungen erklärbar zu sein, deren erstes Glied in messapischer Schreibung *dazi-* sein würde. Eine erhaltene Zusammensetzung ist *Dazo-menus*, *Das-menus*; davon ist der Kurzname gebildet, der messapisch *dazimas*, gr. Δάσιμος, Δάσιμος geschrieben wird. Kurzform einer Zusammensetzung deren zweites Glied mit *p* anlautete, ist *Dazupos*, *Dazipos*, *Daziskos* enthält wohl den Rest eines mit *-sk-* anlautenden zweiten Gliedes (vgl. etwa *Scenus*). Kurzformen wie *Dazios*, *Dasius*, *Dassius* oder *Dases*, *-as*, *-zas* mögen verschiedenen Vollnamen entsprechen". Dar eminentul comparatist de la Copenhaga a pierdut din vedere faptul că *Dazomenus*, *Dasmenus* este un derivat cu sufix participial i.-e. *-men-* (ca *Pladomenus*); *Dazimos*, *Dasimos* este intru totul echivalent al gr. Δάσιμος (care nu a fost "scurtat" din vreun nume compus oarecare, ci este pur și simplu adj. gr. δάσιμος); cît despre *Daziskos*, acesta este un derivat cu sufix din aceeași rădăcină antroponimică *Daz-* (*Das-*) etc.

²⁰ Cercetări detaliate asupra morfologiei numelor proprii: IINGN, p. 41—79, IIPN, p. 145—150, SprIII., I, p. 64—113; SprAIII., II, p. 207—259, cu mult material, documentare abundentă, dar cu numeroase greșeli cauzate de confuziile în material și clasificarea lui, analize-decupări incorecte etc., care impun o revizuire integrală și multe adăugiri.

punere?) echivocă, analiza nu este sigură (cu deosebire toponimele atestate în epoca târzie: Rav., TabP. etc.); gruparea materialelor se face pe categorii semantice (antroponime și toponime).

E l e m e n t u l -n-

-no-: antrop. *Burnio*, *Scirna* (?), *Vaššnes*; topon.: *Burnum*, *Durnium*, *Epidamnus*;

-an-: antrop. *Adana*, *Alzanaid*- (-an-?), *Brigana*, *Bysana*, *Carvanius*, *Dalmana*, *Divana*, *Doranus Eptanes*, *Menzana*, *Mugan(i)us*, *Neritanus*, *Samanna*, *Seyrthana*(?), *Sivaanel*- (-nt-?), *Talanus*, *Temans*(?), *Teutana*, *Tritano Tudania*, *Vandano*²¹; etnonime: *Albanoi*, *Dardani*, *Derbani*, *Selepitani*; topon.: *Ardaxanos*, *Barbana*, *Urbanus*;

-en-: antrop. *Alzenas*, *Andena*, *Anduena*, *Assenio*, *Bircenna*, *Bisena*, *Bricena*, *Copaena*^{*}, (*Dasmen*- v. *m-en*-), *Dazen*-, *Madena*, *Malennius*, *Tadenus*^{*}; etnonime: *Poseni*;

-ln- antrop. *Andinus*, *Aplinis*, *Barcinus*, *Boninus*^{*}, *Brizinus*, *Dasinno*-, *Dazines*, *Dazinnot*-, *Diasdinus* (*Diasdimus*), *Pasina*^{*}, *Platino*, *Taolinahias*; etnonime: *Bulini Deretini*, *Lacinieses*, *Parthini*, *Pisanlini*, *Tenestini*; topon.: *Bathinus*, *Berginium*, *Corinium*, *Delminium*, *Nedinum*, *Risinum*;

-on-: antrop. *Argon Andion*, *Aplo*, *Arbon*-, *Assenio*(n), *Bato*(n), *Bison*-, *Burnio*(n), *Busio*, *Catandio*, *Dando*, *Dazeion*(os) *Dazihon*-, *Dazohannes*, *Dazonnes*, *Dito*, *Geldo*(n)?, *Gentio*(n)^{*}, *Grabon*, *Grabonius*, *Laedio*(n) *Lavo*, *Liccaio*, *Licco*, *Nando*(n), *Oplonus*, *Paiio*(n), *Panto*, *Plaso*^{*}, *Platino*(n), *Sceno*(n), *Sei(i)o*, *Selio*, *Sentona*, *Stennato*(n), *Surco*(n), *Tato*, *Tatonius*, *Tatonia Tergilio*, *Teronto*, *Testo*(n), *Til(t)o*, *Tranto*(n)^{*}, *Tritano*, *Turo*, *Vanno*, *Varzo*, *Velso*^{*}, *Vendo*(n), *Verzo*(n), *Virno*^{*}, *Volso*^{*}, *Zaiio*; etnonime: *Diliones*, *Dostones*, *Glindiliones*, *Scirtonos*; *Dussona*(?); topon.: *Aenona*, *Albona*, *Arion*, *Naron*, *Salon(a)*, *Terponos*;

-un-: antrop.: *Cittuni*(?), *Dazun*-, *Monunios*, *Turuna*, *Madu*(?).

E l e m e n t u l -nt-

antrop: *Andes*-, *entis*, *Bersantos*, *Beusas*-, *antis*, *Bituvant*-, *Bubant*-, *Caravantius Dazas*-, *antis* (*Dasantilla*), *Dases*-, *entis*, *Daz*-, *Linsas*-, *antis*, *Panes*-, *entis* (*Panentius*-, *a*), *Pinenta Pla(h)ent*-, *Plares*-, *entis*, (*Plarentius*), *Samuntius*, *Sivaanel*-, *Temans*(?) *Teronto*(n)-, *Vaicanel*-, *Verzant*-, *Vezipant*-(?), *Vinent*-, etnonime: *Amantes*, *Parentini*, *Pisantini*, *Sallentini*, *Taulanti*; topon.: *Basant*- (*Bacunt*-), *Caravantis* (?opp.), *Carnunt*-, *Gerunt*-, *Petuntium*, *Rizunt*-.

E l e m e n t u l -nd-

antrop.: *Zipandus* (?).

E l e m e n t u l -ne-

antrop.: *Lavinia*.

²¹ *Das(s)ianus*, *Dasimania*, *Dasimianus*, *Dozanus*, *Genthianus*, *Plaianus*, *Trasanus* snt forme romanizate ale numelor illire *Dasius*, *Dasim*-, *Genthius* etc.

E l e m e n t u l — r —

- ro-: etnonime *Abroi* (trib), antrop.: *Lydra*; topon.: *Angros*;
- ar-: antrop.: *Audarus*, *B(a)edarus*, *Blaedarus*, *Langaros*, *Laparedon-*, *Longaros*, *Plassarus*, *Pepar**, *Taltaris*; etnonime: *Autariatae*, *Dassaretae*, *Dexari*, *Dindari*, *Sciirtari*, *Separi*; -arius: *Dindarius* (der. de la *Dindari*); topon.: *Audaristos*, *Catarum*;
- er-: antrop. *Dazier(is)*, *Orteiras**, *Tritanerus*, *Varierus*; topon.: *Dizeros*, *Iader*, *Rider*;
- ir-: antrop. *Sabathiros*, -yros; *Sigirrethos*;
- or-: antrop. *Morqores*, *Plator*, *Platorres*, *Taotoras*, *Theotor*, *Tulor*;
- ur-: antrop. *Apurus**, *Bardurius*, *Laburus**, *Platura*, *Platur* (-i-us), *Masurius**, -a*; topon.: *Absura*, *Angros*, *Tilurus*;
- yr-(?): antrop. *Sabathyros**, *Platyr* (*Platur*);
- aur-; *Arhetauros*, *Galauros*, *Masauros*, *Medaurus*,

E l e m e n t u l — l —

- al-: antrop. *Acalius**, *Bardalis(?)*, *Candatio**, *Dabalus**, *Patalius*, *Sibalis*; topon.: *Cibalae*, *Clausal-*, *Dimallum*;
- el-: antrop. *Medella**, *Mogelihes*, *Mutelius**, *Turelius*, *Veselia*; topon. *Berselum*;
- ll-: antrop. *Dastilia*, *Dasumilla* (lat.?), *Gorsila**, *Mytilius*,
- ul-: antrop. *Sabulo*, *Tutula*; etnonime: *Apuli*, *Siculotae*; topon. *Bargulum*, *Metulon*;
- yl-: antrop. *Annyta**, *Bardylis*, *Dindyla**;
- ls-: antrop. *Algalsus(?)*; -kl- topon. *Doclea*.

E l e m e n t u l — t —

- at-: antrop. *Agrathos*, *Audata*, *Bizatas*, *Bizatios*, *Bosat*, *Clevatus*, -a, *Dalmatius*, *Dalmathos*, *Dasat-*, *Dasiat-*, *Dennata*, *Divaltoas*, *Mokat-*, *Moldatehias*, *Pleuratus*, *Stennato-*, *Tural-*, *Zanatis*; *Scenutis* (gen.)?; etnonime: *Autariatae*, *Bathialae*, *Daisitiatas*, *Dalmatae*, *Labeatae*, *Osiniates*, *Partheneeatai(?)*, *Sardeales*; *Sarnoates*; topon. *Aematis*, *Artatus*;
- et-: antrop. *Andetis(?)*, *Baletthes*, *Bazetas(?)*, *Buzelius*, -a, *Dazel-*, *Dazela*, *Dazetthes*, *Dazzetos*, *Iauletis*, *Ledieltis*, *Logetis*, *Mandeta*, *Nosetis*, *Paletas**, *Panes*, -el-, *Paseltias**, *Pines*, -el-, *Sigirrethos*, *Venetus*, *Volsetis**, *Zatetthes*; etnonime: *Dassaretae*, *Deretini*; topon. *Monetion*;
- lt-: antrop. *Neritanus*, *Tergitio**; etnonime; *Arthilae*, *Daesitiatas*, *Glinditiones*, *Masthitae(?)*;
- ot-: antrop. *Anzolica*, *Dazinnota*, *Iaemiota*, *Plabaotius**; etnonime: *Siculotae(?)*, *Tariotae*;
- ut-: antrop. *Etuta*;
- to-: antrop. *Dasto*, *Dasta*, *Dastidius*, *Dašta*, *Panto*, *Tranto*, (*Clesta?*); topon.: *Salthua*;
- tr-: topon. *Andetrium*.

E l e m e n t u l — d —

- ad-: antrop. *Andrada*, *Atadis**, *Beladius*; *Pasades*, *Pleurados* (var. lui *Pleuratus*); *Zorada*;

- ed— : antrop. *Scerviaedus* ;
 —id— : antrop. *Barz(a)ides*, *Brizidia*, *Busidius*, *Dastidius*, *Mavida*; topon. *Baridium*;
 —od— : etnonim *Iapodes* (mess. *Iapyges*);
 —ud— : antrop. *Apludus*, *Ulcudius**;
 —do— : antrop. *Scer-d-*.

Elementul —s—

- as— : topon. *Panyasos*, *Valdasus*;
 —es— : antrop. *Ànneses*, *Vesclevisis*; topon. *Brendesion*, *Malvesa*, *Orgessos*;
 —ls— : antrop. *Arnisses*, *Atisus*, *Potisus**, *Vadisa*, *Voltimesis*(?), *Voltisa*;
 —os— : antrop. *Iutossica*;
 —us— : antrop. *Bidusa*, *Bricussa*, *Madussa**, *Tatusius*, *-a*; topon. *Genusia*, *Genusus*;
 —sk— : antrop. *Daziscos* (sufix grec?).

Elementul —k—

- ak— : antrop. *Baraco**, *Byndacu**, *Opakas**;
 —lk— : antrop. *Anzolica*, *Balicans**, *Daeicus**, *Damaik*(-?), *Ditica*, *Iutossica**, *Lunnicus*, *Madico*, *Panico*, *Teuticus*, *Vadica*, *Vadicus*, *Zairikes*,
 —ok— : antrop. *Clangocus**, *Madoeus*, *Viniocus**.

Elementul —p—

- antrop. *Dazupos*, *Dazipos*, *Dazopoes*(?), *Martapid*-(?); etnonim *Derriopes* (*Derrioi*); topon. *Terponos*.

Elementul —m—

- am— : antrop. *Vanamius**, *Venamius**;
 —em— : antrop. *Dazem*-(?), *Venemus*; etnonim *Deramistae*;
 —im— : antrop. *Dasimos*, *Dazima*, *Dezimas* (*Dazem*-), *Dazoimes* (*Dazomas*); *Dazimus*, *Dasdimus*, *Dasimius*, (*Dasimius*,-*ia*), *Dasimianus*, *Dazymos*, *Testimos*; topon. *Birzimin*-;
 —om— : antrop. *Cordomas*, *Teutomus*;
 —mo— : antrop. *Darmo**;
 —me-n— : antrop. *Dasmenus*, *Dazomenus*, *Diasmenus*, *Pladomenus*; etnonim *Mel cumani* (-*meni*);
 —mn— : topon. *Palamnos*.

Elementul —i—

- a-lo— : antrop. *Annaius* (*Annaeus*)*, *Arsaius**, *Ballaios*, *Dazaios*, *Lic(c)aius* (*Lic-caeus**), *Sassaius*, *Tattaia*, *Temaio*, *Temaius*, *Teutaia*, *Verzaiius*, (-*aeus*?), *Ziraeus*, *-unaius*; etnonime *Ardiaei*, *Grabaei*, *Piraei*, *Pleraioi*, *Sasaei*;

- ei**—**a**, —**e**—**lus**— : antrop. *Andueia*, *Belzeius*, *Diteius*, *Ditueius*, *Temeia*; etnonim *Maezei*;
- ia**, — **ius**, —**io**— antrop. *Andia*, *Andio*, *Aplius*, *Assenio*, *Beladius*, *Caravantius*, *Carvius*, *Carvanius*, *Dasius*, *Dazios*, *Deazius*, *Gent(h)ius*, *Grabovius*, *Lavincia*, *Plaius*, —*a*, *Scervius*, *Verzobius*, —*a*; etnonim *Manioi*; topon. *Andetrium*, *Damastion*;
- olo**— : antrop. *Aioia* (cf. *Aia*), *Glavoivus*;
- uia**— : antrop. *Tattuia*.

Elementul —**v**— (v)

- av**— : antrop. *Caravantius*, *Licca(v)us*, *Prava(i)us*; topon. *Domavia*;
- ev**— : antrop. *Sarev*—;
- ov**— : antrop. *Grabovius*, *Verzobius*, *Verzovia*;
- uv**— : antrop. *Bitu^vant*—, *Dasuvius* (*Ammo^a**, *Scenua*); topon. *Acruvium*;
- vi**— : antrop. *Carvius*, *Carvanius*, *Scerviedus*, *Scirvius*.

OCUPAȚIA ROMANĂ. ROMANIZAREA. DISPARIȚIA LIMBII ILLIRE

Generalități. Dispariția limbii messapice. Illira din Peninsula Balcanică. Cadrul provincial roman. Elementul etnic-italic. Viața provincială. Toponimia. Răspândirea illirilor în imperiu. Serviciul militar. Antroponimia. Personaje istorice romano-illire. Limba cotidiană. Urmașii illirilor. Relicte vii din limba illiră (?). Ultimii descendenți ai romano-illirilor.

Ființa și durata unei populații ca unitate social-etnică este legată în primul rând de existența limbii ei naționale strămoșești, principalul distinctiv al etnicității. Limba indo-europeană de tip satem a illirilor, ale cărei trăsături și individualitate se conturează din elementele fonetice (*supra*, p. 103—106), din capitalul lexical fragmentar (*supra*, p. 100—103; *infra*, p. 162—266), ca și din numele proprii (*supra*, p. 114—127), a fost moștenită, dezvoltată și perpetuată prin vorbire continuă din faza comunei primitive (când s-a cristalizat limbajul uman) pînă în primele veacuri ale erei noastre, de un numeros grup de triburi (*supra*, p. 29—30), cuprinse sub etnonimul generic de "Illyrioi". Existența limbii illire în epoca istorică a durat aproximativ un mileniu (cca. a. 700 î.e.n. — secolul IV e.n.), interval de timp în care ea a trecut prin unele transformări (ce nu pot fi cunoscute nici măcar în linii generale), în urma puternicelor influențe suferite de populația vorbitoare înconjurată și amestecată ori atacată și invadată de triburi alogene și aloglote (celtice, trace etc.; *supra*, p. 34—43), sau influențată cultural de factorul grecesc "colonizator" și comercial în bazinul Adriaticei și în Italia meridională. Din punct de vedere al istoriei și existenței limbii illire, asemenea influențe politice, economice, culturale erau parțiale, superficiale, nu afectau însăși ființa etnico-socială a populațiilor, ori se limitau la periferia teritoriului etnic-lingvistic illir. Este foarte probabil că mulți illiri din apropierea mării, desigur cei care au emigrat spre Ellada ori sudul Italiei, au învățat și vorbit limba elenică, iar începînd din secolul III/II î.e.n. limba latină a republicii romane. Dar cîtă vreme triburile illire (respectiv messapice) și-au menținut așezările, formele de organizare și de viață economică, politică și social-religioasă proprii, arhaice, limba lor străveche s-a păstrat vie ca organism social, prea puțin alterată, utilizată ca mijloc de comunicare și legătură între persoane, grupe și triburi. Marea cotitură în existența ei și deci a populației vorbitoare a intervenit în urma aceluia important eveniment militar-politic care a fost expansiunea și cucerirea romană a Dalmatiei și Pannoniei (*supra*, p. 43—44), care a creat o nouă situație politică și socială, radical schimbată: populațiile illire trăiesc în cadru și condiții diferite, în alt mod de producție, care au avut o influență hotărîtoare, în sens negativ, asupra idiomului și formelor de viață indigene. În comparație cu populațiile traco-getice din nord-estul Peninsulei Balca-

nice, poziția illirilor era deosebită: apropierea lor de puterea centrală romană (de Italia și Roma), durata mai mare a ocupației romane și intensitatea acestei influențe au fost elemente decisive pentru dezvoltarea lor istorică, pentru procesul romanizării și dispariției limbii illire. În cuprinsul statului sclavagist roman și al vieții provinciale, unde limba generală, "universală" era cea latină a oficialității, a armatei, administrației, coloniștilor și a tuturor provincialilor imigrați, idiomul illir al populației învinse, aservite și expropriate în propria sa țară, a fost treptat restrâns, înlocuit spre a fi definitiv și integral înlăturat, într-o epocă pe care nu o putem determina, ci numai bănuși și contura cu aproximație: secolele III—IV e.n., în gura (vorbirea) populației respective romanizate. Atunci limba illiră a dispărut și ea nu poate fi "regăsită", identificată decît parțial și indirect în măsura îngăduită de fragmentele cunoscute azi. Dispariția limbii illire fiind determinată de fenomenul paralel (simultan) al romanizării populației vorbitoare, este firesc ca aceste două fapte (de importanță capitală pentru istoria illirilor și pentru romanitatea balcanică) să fie urmărite simultan și împreună, fiind inseparabile și condiționate reciproc, atît în Italia de sud-est, cît și în Illyria zonei dinarice.

Limba messapică a dispărut în epoca republicană, sau în primul veac al imperiului, cu vreo trei secole mai de timpuriu decît illira balcanică; de la începutul erei noastre datează ultimele inscripții messapice din Calabria. Elenismul prin înrîurirea mai mult culturală și literară decît politică a putut să transforme, să influențeze, dar nu să suprimă limba messapică¹, pe care a înlăturat-o cucerirea și ocupația romană din secolele III—I î.e.n., suprimînd totodată și ființa etnic-națională a populației respective, ca și a tuturor seminișilor Peninsulei Italice, potrivit cu etapele expansiunii romane în bazinul Mediteranei. Messapii s-au integrat în societatea italo-romană (cf. *supra*, p. 45), asimilîndu-se curînd și lăsînd între altele urme în onomastică, nu numai în zona sud-estică a Italiei: unele *gentes* romane poartă nume illiro-messapice, ca *Plaetoria* (*Platoria*) și *Dasumia*², dovadă a obîrșiei lor.

În Peninsula Balcanică fenomenul dispariției limbii indigene illire se va fi petrecut în condiții asemănătoare, dar pentru noi mai puțin limpezi din cauza lipsei de documentare și a complicațiilor produse de situația și relațiile de înrudire dintre illiră și idiomurile învecinate, ca și din cauza eventualei perpetuări a idiomului illir în limba albaneză. În

¹ "L'ellenismo esercitò sul messapico un influsso più civile e letterario che politico: esso potè trasformarlo, ma non sopprimerlo. Il fattore politico invece dovè essere anche qui quel che fu altrove. La dominazione dei Romani fu la soppressione di una lingua, come la loro conquista era stata l'abolizione di un popolo. Il messapico, anche in iscrizioni di carattere funerario, non potè giungere oltre l'ultimo secolo della Repubblica, giacchè anche in esse vediamo subentrato il latino..." Ribezzo, *LgMess.*, p. 55—56. Despre messapi și limba lor: *supra*, p. 44—46, 52—54, 95—97.

² EDR, III, p. 130—131 (Vulpe). Dar *Caelia* și *Hostilia*, citate de autor, nu sînt nume illire (deci messapice), ci italice.

prealabil sînt necesare cîteva observații despre natura și valoarea lingvistică-istorică a resturilor de limbă illiră. Acestea (la fel ca cele ale limbii traco-getice) — în primul rînd lexicul — se repartizează în două mari categorii, după natura, geneza și funcția socială : a) *limba vie* (cotidiană), vorbită de colectivitatea populară în familie, gintă, trib ; b) *numele proprii*, care sînt de două feluri : antroponime și toponime (cf. *supra*, p. 50). Proporția și cauzele pentru care s-au păstrat numai fragmente din limba illiră au fost arătate, ilustrindu-se valoarea și rostul lor lingvistic, istoric și social (*supra*, p. 47—51). Asemenea repartizare sistematică a materialului fragmentar de limbă are o însemnătate deosebită pentru a putea face o justă apreciere a etapelor și modului cum, în împrejurările istorice date, idiomul illiric a fost înlăturat și „suprimat” de cel mai puternic și inflexibil concurent : limba latină-romanică, vehiculată de aparatul ocupației militare-politice și administrative a împărăției romane. Din cauză că nu a fost scrisă și nu i se cunoaște extensiunea și vitalitatea, nu sîntem, firește, în măsură a stabili felul și data la care limba vie illiră a început să cedeze terenul, să fie uitată, după o perioadă de bilingvism (illiro-latin), în teritoriile etno-lingvistice illire sau în alte provincii unde elemente illire s-au răspîndit și stabilit începînd din secolul I î.e.n. În atare pricină se pot face doar prezumții, mai ales că problema duratei limbii illirice este mult complicată de chestiunea deocamdată insolubilă a originii limbii albaneze (*supra*, p. 111—113 ; *infra*, p. 151). Dar celălalt material de limbă : numele proprii (în autori și inscripții) se poate urmări și identifica destul de precis, atît în etapele de înflorire și răspîndire maximă, cît și în faza de scădere și dispariție, în legătură cu fenomenul romanizării populației care le purta și a teritoriilor și localităților din provinciile illirice. Precum elementele principale și însăși structura limbii vie le putem cunoaște numai indirect prin intermediul „surrogatului” numelor proprii, tot așa procesul îndelungat, obscur și insesizabil direct al dispariției și înlocuirii ei poate fi urmărit și întrezărit cu aproximație prin analogie cu numele proprii de oameni și de locuri illirice. Spre înțelegerea problemei istorice și lingvistice a illirilor din zona dinarică, vor fi analizate cauzele determinante, cîteva aspecte generale și condițiile politice și social-economice care ilustrează fenomenul înlocuirii limbii lor indo-europene prin cea oficială a stăpînirii romane.

Cadrul provincial roman. De importanță capitală pentru existența și dezvoltarea ulterioară a populației indigene illire în Dalmatia și Panonia⁴, ca și în chip firesc pentru limba ei străveche, sînt noile condiții în care ea a fost adusă de stăpînirea romană. Orînduirea socială și politică a illirilor a fost în primul rînd afectată de noua rînduire militară și administrativă. Teritoriul dintre Adriatică, Drava și Dunăre, cu întindere considerabilă, anexat în etape de peste două secole de către romani, era

³ Despre Dalmatia romană în general, cf. din abundența bibliografie în primul rînd monografia lui G. Alföldy (*BevDalm*, 1965) și *infra*, p. 131—135.

⁴ Cf. *supra*, p. 37, *infra*, p. 131.

TERITORIUL LOCUIT DE ILLIRI

0 25 50 75 100 125 150 Km

DALMATIA = PROVINȚIE ROMÂNĂ

DITIONES = TRIB (POPULAȚIE)

• **Delminium** = ORAȘ (LOCALITATE)

Drawus = RIU

--- GRANIȚA ETNICĂ A POPULAȚIEI ILLIRE
 - - - - - LIMITĂ DE PROVINȚIE ROMÂNĂ

Desen de Gh. Carcodel

împărțit la a. 10 e.n. (cum se admitea pînă de curînd) în „superior provincia Illyricum” = Dalmatia (începînd de la împărății Flavi) și „inferior provincia Illyricum” = Pannonia; dar asemenea împărțire militar-administrativă nu pare să corespundă realității documentare epigrafice, fiind contestată categoric, ca atare neverosimilă⁵. Forțele romane de ocupație purtau numele complexiv „exercitus Illyrici”: 3 legiuni în Pannonia, 3, apoi 2, în Dalmatia (legio VII Claudia și XI Claudia), cu numeroase auxilia (alae, cohortes), care aici au staționat aproximativ o jumătate de secol. Ocupația militară a Dalmatiei este organizată prin trei linii fortificate și serii de garnizoane paralele cu țărmul Adriaticei: *I.* Iader — Salona — Narona — Epidaurum (Scardona — Rider — Tragurium); *II.* Burnum — Promona — Kadina Glavica — Magnum — Andetrium — Tilurium — Novae — Bigeste; *III.* interiorul Dalmatiei: Bihac — Banja Luka — Dobož — Morava de vest⁶. Atare dispozitiv corespundea necesităților fazei inițiale, de pacificare deplină a provinciei: în a. 58 e.n., legiunea VII Claudia este deplasată spre Dunăre în Moesia, iar la a. 70 legiunea XI Claudia e dusă în Germania, apoi în Moesia (Superior). Elemente militare din alte 15 legiuni se găsesc atestate izolat, în teritoriul Dalmatiei, fiind mai ales gradați (beneficiari etc.) detașați la statul major al guvernatorului provinciei⁷, fie din detașamente care au trecut, au staționat ori au făcut lucrări în acest teritoriu⁸. După a. 70 rămîn în Dalmatia (ca „provincia inermis”) numai formații auxiliare, dovadă că nu mai persista pericolul de răscoale, populația subjucată fiind pacificată deplin, încadrată în noul curs al vieții provinciale romane; iar granițele împărăției erau împinse spre nord pe linia Dunării, primejdiile atacurilor externe fiind îndepărtate cu multe zeci de kilometri⁹. ”Garnizoana Dal-

⁵ Grga Novak, *La province Illyricum étail-elle au temps d'Octavien Auguste et de Tibère divisée en Superior provincia Illyricum et Inferior provincia Illyricum?* In *Mélanges d'archéologie et d'histoire offerts à André Piganiol*, Paris, 1966, p. 1359—1366 (p. 1366 "il n'y a aucune preuve que la province Superior Illyricum a jamais existé. Dans le fragment d'inscription (CIL, II 1741) que nous possédons ce nom n'apparaît pas. Il y était ultérieurement interpolé. Si Superior provincia Illyricum n'existait pas, il n'y a aucune raison qu'Inferior provincia Illyricum ait existé...”).

⁶ *BevDalm*, p. 171—172.

⁷ Guvernatorul Dalmatiei (legatus augusti, cu reședința la Salona) rămînea un "propraepore consularis" (de rang consular), cu toate că nu mai exista aici armată de cel puțin două legiuni (corespunzînd rangului său).

⁸ Despre armată și organizarea provinciei (în afară de *BevDalm*): Arthur Betz, *Untersuchungen zur Militärgeschichte der römischen Provinz Dalmatien* (Abhandlungen des archäologisch-epigraphischen Seminars der Universität Wien, N.F., III Heft), Viena (1939), 75 p.; A. Jagenteufel, *Die Statthalter der römischen Provinz Dalmatia von Augustus bis Diokletian* (Österreichische Akademie der Wissenschaften, SBK, Antiq. Abt., XII), 1958, 146 p. (recenzie cu observații și întregiri: R. Syme, *Gnomon*, 31, 1959, p. 510—518). Despre Pannonia: Walter Heidinger, *Die Statthalter des ungeteilten Pannonia und Oberpannioniens von Augustus bis Diokletian*, Bonn, 1956, 262 p.; cf. *supra*, p. 31. A. Dobó, *Die Verwaltung der römischen Provinz Pannonien von Augustus bis Diokletian*, Budă pest, 1968.

⁹ Trupele auxiliare cunoscute în Dalmatia (secolul I e.n.) sînt în total 16 unități (4 alae, 2 cohortes); spre sfîrșitul veacului acest număr este redus la cîteva unități; în a. 93 (CIL, VI, 38) numai coh. III Alpinorum și VIII Voluntariorum; în secolul al II-lea: coh. I Belgarum, în timpul și după războaiele marcomanice se cunosc coh. I și II miliaria Delmatarum; coh. III Volunt. era aici încă în a. 245. În secolele II—III garnizoana provinciei era alcătuită din

matiei de la sfârșitul secolului I pînă în secolul al III-lea era formată numai din *auxilia*, din trei cohorte în cea mai mare parte a acestei perioade, din patru în vremea lui Marcus Aurelius pînă la Caracalla. Asemenea unități auxiliare, ca și cele din alte provincii depărtate de hotarele imperiului, aveau sarcina de a ține ordine în regiune, sarcină ușurată de faptul că atunci cohortele III Alpinorum și I Belgarum erau *equitatae*. Faptul că forțele militare din Dalmația erau reduse la un număr mic de *auxilia* este, în sfârșit, o dovadă clară despre romanizarea provinciei¹⁰ relevă istoricul-epigrafist italian¹⁰. Elementul militar are importanță primordială în Imperiul roman nu numai ca instrument de cucerire și dominare, dar și ca factor principal în procesul romanizării populațiilor provinciale.

Ocuparea și organizarea romană au început prin confiscarea pămîntului mai bun, devenit *ager publicus* al poporului roman, prin marile lucrări de construcții și de întreținere executate mai ales cu brațele și sudoarea băștinașilor: castre, drumuri¹¹, orașe noi, temple, băi, ateliere, cariere, exploatări miniere (fier, argint etc.), defrișări ș.a., care trebuiau să asigure atît baza materială a armatei și a păturii stăpînitoare, a aparatului de cucerire și reprimare, cît și dezvoltarea mijloacelor de producție, a exploatării resurselor materiale și umane ale teritoriului. La început, populația indigenă a fost supusă unui regim aspru de muncă și exploatare, unele triburi sau părți din ele și elemente "periculoase" pentru ocupația romană au fost chiar deportate ori deplasate spre a putea fi făcute mai inofensive (de exemplu Ardiei de la Naronă); dar în același timp începe atragerea și încadrarea populației în formele vieții civile romane, prin organizarea orășenească, paralel cu integrarea unei bune părți a tineretului în serviciul militar roman¹². Importantă provincie a imperiului, Dalmația era cheia de stăpînire a întregii zone balcano-dunărene și principala bază a romanismului oriental-balcanic și carpatic¹³. Teritoriul ocupat de forțele armate a fost împărțit în districte administrative, conduse din centrele urbane mai de seamă (*coloniae*, *municipia*), unde rolul preponderent îl aveau elementele italice, "coloniștii" aduși din Italia, veteranii și favorizații stăpînirii. Primele nuclee ale romanismului, organizate încă în secolul I î.e.n., erau centrele militare (*castra* de legiuni, de *auxilia*) și orașele, de la Caesar și Octavianus Augustus¹⁴, dintre care cele mai importante erau la începutul imperiului: Salona, Aequum, Iader, Naronă, Epidaurum; după ele s-au înjghebat și dezvoltat numeroase

coh. III Alpinorum, I Belgarum și VII Voluntariorum, efectiv total vreo 1 500 de oameni G.M. Bersanetti, *Gli auxilia di stanza nella Dalmazia*, în *Bullettino della Commissione archeologica del governatorato di Roma e Bullettino del Museo dell'Impero Romano*, I.XIX 1941, p. 49—61

¹⁰ Bersanetti, *op. cit.*, p. 61.

¹¹ Cf. de ex.: E. Pašalić, *Römische Strassen in Bosnien und der Herzegowina*. în *ArchJug III*, 1959, p. 61—73.

¹² *BevDalm.*, p. 172—173; *infra*, p. 139.

¹³ Despre dezvoltarea economică și socială a Dalmației romane: M.I. Rostovzew, *Storia economica e sociale dell'impero romano* (trad. ital.), Florența (Firenze), 1933, p. 273—277 G. Alföldy, *BevDalm. passim (supra, 130 și bibliografia citată în acest capitol.*

¹⁴ *Caesarische und augusteiche Kolonien in der Provinz Dalmatien*, în *ActaAnt. X* 1962 p. 357—365; cf. *Historia XIII* 1964, p. 167—180 (Alföldy).

alte "oppida civium Romanorum" din zona de la țărmul Adriaticei, apoi în interiorul provinciei. Din punct de vedere juridic, Dalmatia era divizată în trei *conventus*¹⁵: Scardonitanus, Salonitanus și Naronitanus. În acest cadru administrativ, într-o organizare urbanistică veche și temeinică, romanitatea în Dalmatia s-a dezvoltat și a înflorit de timpuriu, deosebit de intens, ceea ce constituie caracteristica de căpetenie a dezvoltării vieții provinciale în estul Adriaticei: aici romanismul avea un caracter mai mult civil și urban începând din a doua jumătate a secolului I e.n., când trupele au fost împinse din această provincie spre nord și est, la linia Dunării, unde (în Pannonia și Moesia, ca și în Dacia carpatică) a prevalat elementul militar și cel rustic-agrar în viața provincială. Ca și în alte zone, teritoriile din interiorul Dalmației și din Pannonia, Moesia etc., cu populație ceva mai rară și mai înapoiată, unde orașele romane nu s-au putut înghesbi și dezvolta de la începutul ocupației, triburile abia aduse la supunere ori încă nepacificate complet, neputând fi integrate direct în administrația de stat romană, au fost organizate în districte-cantoane, "civitates", comunități "peregrine" (de necetățeni), după grupările gentilice-tribale străvechi (*supra*, p. 29–30)¹⁶, având deopotrivă caracterul și menirea de miliții locale. Erau conduse ori controlate direct de comandamentul roman prin "șefi" numiți la început *praefecti*¹⁷, ofițeri (centurioni, praefecti ori tribuni din armata romană)¹⁸, apoi *praepositi*, funcționari civili fruntași, oameni de încredere, dintre illirii romanizați și filoromani, ori *principes*, care serviseră în formațiile romane¹⁹ și erau ca atare în măsură să asigure stabilitatea ocupației și recrutarea militară în rindul populației din tribul și districtul lor. Asemenea situație politico-administrativă era provizorie, de tranziție, sfârșind cu desființarea acestor simulare de "autonomie" illiră și cu integrarea populației în formele organizării provinciale romane, în municipalități, o dată cu urbanizarea treptată și mereu mai intensă, urmată de acordarea cetățeniei romane, care se oglindește mai ales în antroponimia localnicilor illiri (gentilicii "imperiale": Iulii, Claudii, Flavi, Ulpi, Aeli, Aureli; BevDalm. p. 178–184). Cu deosebire amplă și semnificativă este dezvoltarea ora-

¹⁵ *Conventus*, în RE, IV (1909), col. 1 178 (Kornemann).

¹⁶ *Einheimische Stämme und civitates in Dalmatien unter Augustus*, în *Klio*, 41, 1963, p. 187–195; *BevDalm.* p. 33–67, 176–177 (Alföldy).

¹⁷ *Praefectus civitatis*, în RE, XXII (1954), col. 1 290–1 294 (Ensslin); *OmD*, p. 497 (B. Saria); *Dacia*, N.S., II 1958, p. 308–311 (E. Condurachi).

¹⁸ De ex. unul "[...] bello Batoniano praefuit Iapudiae et Liburn." (CIL, V, 334 = ILS, 2 673, în timpul mării răscoale illiro-pannonice); "Marcellus centurio leg. XI Claud., praefectus civitatis Maezeiorum item Daesidiatium" (CIL, IX 2 564); "Antonius Naso [praef.] civitatis Colapianorum" (CIL, III, 14 387 ff).

¹⁹ De exemplu: Valens Varronis fil. princeps Desiteatium; Proculus Parmanicus, ori T. Loantius Rufus praepositus Iapodum; Caius Epicadi, princeps civitatis Docleatium; eventual și acel anonim june "[...] princeps Dalmatarum, vix(it) ann(is) XXII, Claudia Tib. mater" în epitaful de la Salona (CIL, III, 2 776); T. Flavius Proculu[s] pr(inceps) praef(ectus) Scor(discorum), *AnnEp.* 1958, 73. A. Mócsy, *Zur Geschichte der peregrinen Gemeinden in Pannonien*, în *Historia*, VI 1957, p. 488; D. Rendić-Miočević, *Princeps municipi Riditarum*, în *Arheološki radovi i rasprave* (Jugoslovenska Akademija znanosti i umjetnosti), Zagreb, II, 1962, p. 315–331.

ș e l o r în Dalmatia, a unei vieți sociale și economice urbane de tip italic-roman, (BevDalm. p. 196—211), care era factorul principal în procesul romanizării, al expansiunii elementului italic și provincial în care s-a integrat populația indigenă, illirii, după faza primă a ocupației militare și a caracterului represiv al stăpînirii romane. În cadrul vast al romanității dalmato-pannonice, printr-un îndelungat și intens proces de influențare și osmoză culturală și chiar social-etnică, se ștergeau treptat și dispăreau prin asimilare (mai ales cu intrarea în serviciul militar și primirea cetățeniei cu numele romane; *infra*, p. 139—145) orice reminiscențe ale formelor etnic-sociale indigene.

Deși este sigur că, cel puțin în faza inițială, ocupația romană în Dalmatia ca și în alte provincii, nu se caracteriza prin "fraternizare" între cuceritor și supuși, se poate afirma totuși că intoleranța și asuprirea față de localnici era mai mult de natură politico-militară și economică (urmărind să asigure stabilitatea ocupației și exploatarea resurselor materiale și umane ale teritoriilor). În ce privește însă felul de trai, credințele și practicile religioase indigene, în Dalmatia romanii au fost relativ toleranți, nu combăteau și nu persecutau cultele și tradițiile locale, din a căror persistență și practicare ei nu aveau nimic de pierdut, ci au căutat din contră să atragă populația spre orinduirea de stat și spre modul lor de producție sclavagist, în care se puteau integra treptat formele economice și social-religioase indigene. Politeismul indo-european și cultele agrar-htonice ale illirilor s-au putut integra relativ ușor în cadrul larg și foarte încăpător al religiei greco-romane a împărăției, cum o dovedesc și inscripțiile în care figurează nume de zeități locale asimilate cu cele romane (de exemplu *Bindus* Neptunus). Cu asemenea tactică abilă, ocupația și romanizarea nu aveau decît de cîștigat, consolidîndu-se într-un timp destul de scurt. În esență se poate spune că romanismul, înfloritor și puternic la țarmul Adriaticei, a pătruns la început cu unele greutăți (avînd de întîmpinat rezistențe firești și de așteptat) spre interior, în primul rînd prin armata și administrația romană, prin elementul italic și "coloniștii" din alte provincii, apoi chiar prin localnicii romanizați; dar, oricum, a pătruns cîștigînd teren, a prins rădăcini adînci în masele etnice-sociale ale illirilor.

Elementul etnic italic în D a l m a t i a a avut un rol (în afară de armata și aparatul administrativ-fiscal-economic al imperiului) foarte important în procesul îndelungat și profund al romanizării teritoriului și populației provinciale. Sînt elementele populare-civile de origine din Italia: negustori, proprietari agricoli, meșteșugari și proprietari de ateliere-întreprinderi, libești și agenți, sclavi veniți în suita patronilor din Italia ș.a., care în provincia din estul Adriaticei au fost cu deosebire numeroși și activi, atestați masiv în numeroasele documente epigrafice și arheologice. Pătrunderea italicilor ca element romanizator și civilizator, dar în același timp ca exploatare sau beneficiar al ocupației romane, este mijlocul cel mai puternic de "transformare a lumii barbare în lume romană", după expresia istoricului român care a studiat în amănunte, cu acribie filolo-

gică-epigrafică, răspîndirea și rolul elementelor italice în Dalmatia romană²⁰. Încă din perioada republicană, italicii sînt atestați, chiar în mare număr și deosebit de activi, mai ales ca negustori, în teritoriile illire (în primul rînd la sud, în "regatul" lui Gentius, secolul al II-lea î.e.n.), sporînd treptat, în chip firesc, cu înaintarea ocupației militare romane și culminînd la începutul epocii imperiale. "Coloniile" și centrele de cetățeni, italice și numeroși veterani "colonizați"²¹, grupate în vestul Dalmatiei, aproape de Adriatică, unele mai în interior, cunoscînd o intensă și rapidă dezvoltare și constituînd punctele inițiale de sprijin civil-cultural și economic ale stăpînirii romane și ale romanizării provinciei. La pătura romano-italică s-au adăugat numeroase alte elemente populare de "coloniști" și imigrați veniți din alte zone ale împărăției, în această provincie care timp de cîteva secole a format puntea de legătură și calea de intensă circulație între Italia și provinciile dunărene Noricum, Pannonia, Moesia, Dacia, ca și între estul și vestul imperiului. Despre populația Dalmatiei romane, în afară de lucrările citate mai sus, se poate consulta (cu deosebire privind componenta italică) și studiul amplu al lui M. Pavan "despre provincia romană Dalmatia"²², recenzat de Alföldy²³ care-i semnaleză lipsurile mai ales în ce privește antroponimele (cognomina "cetățenilor romani"), importante pentru cunoașterea realităților locale specifice și pentru determinarea obirșiei (etnicității) și romanizării provincialilor în diferitele zone și perioade²⁴. Italicii și elementele etnice din provinciile occidentale romane erau destul de numeroase și în teritoriul celeilalte provincii dunărene cu populație illiră (în zona de sud, lîngă Sava și Drava), P a n n o n i a (mai tîrziu două provincii : Superior și Inferior), care a făcut obiectul unor lucrări monografice de valoare deosebită (*supra*, p. 37, 132).

Viața provincială. Încadrată spre nord și est de provincii bine organizate militare (Pannonia, Moesia și mai tîrziu Dacia), apărută contra atacurilor din afară, Dalmatia (principala vatră a elementului etno-lingvistic illir) s-a putut dezvolta în relativă liniște; viața provincială în forme romane (cu reminiscențe indigene în continuă scădere) a luat aici proporții și intensitate cum au cunoscut puține alte zone ale împărăției romane, căci se pare că a fost tulburate doar de acțiuni sporadice ale "latroni"-

²⁰ C. Daicovicu, *Gli Italici nella provincia Dalmatia*, în EDR, V [1932] p. 57—122; în special cap. I „la Dalmatia e la sua romanizzazione”, p. 60—68. Recenzie: W. Kubitschek, PhW, 52, 1932, 1533—1537; *BevDalm*, p. 184—186 și passim.

²¹ Cf. de exemplu G. Alföldy, *Veteranenduktionen in der Provinz Dalmatien*, în *Historia*, XIII, 1964, p. 167—180; *BevDalm*, p. 68 și urm.

²² M. Pavan, *Ricerche sulla provincia romana di Dalmatia*. Venezia, 1958. Istituto Veneto, Memorie Classe di scienze morali e lettere, vol. XXXII, 299 p.

²³ Alföldy G., *ArchÉrt.* 87, 1960, p. 108; cunoaștem monografia lui Pavan numai din această recenzie sumară, limitată aproape numai la generalități.

²⁴ La bibliografia bogată despre Dalmația se poate adăuga: G. Alföldy, *Die Sklaverei in Dalmatien zur Zeit des Principats*, în *ActaAnt.* IX 1961, p. 121—151.; Em. Condurachi, *Hotărnicii în provincia romană a Dalmatiei*, în SCIV, XIX, 1968, p. 587—595 (= *Latomus*, 1968).

lor indigeni²⁵ și de vreo rară incursiune din afară, pînă în secolul al III-lea e.n. Se cunoaște bogăția impresionantă a materialelor arheologice, epigrafice și numismatice, în general resturile de așezări și construcții variate, dintre care unele de mare amploare, în Dalmatia epocii romane, de la Adriatica la Dunăre (dezvăluite în zona centrală mai ales de săpăturile arheologice și explorările începute prin anii 1880, după înlăturarea ocupației turcești în Bosnia și Herțegovina), în Pannonia și Moesia; numărul considerabil de localități urbane și rurale, de puncte mai mari sau mici, dezvoltarea spectaculoasă a unor așezări urbane mai importante, împreună cu centrele de producție și punctele de mare circulație, dar înainte de toate numeroasele centre și puncte cu caracter militar (castre de legiuni și de auxilia, castella, posturi (stationes) de jandarmerie rurală "beneficiarii" etc.)²⁶. Toate aceste documente și materiale disparate sînt mărturiile bogate și deosebit de grăitoare pentru intensitatea și profunzimea pătrunderii formelor de viață și cultură romană, adică pentru procesul romanizării. Generalizarea limbii latine-romane în vorbire și în scriere²⁷ este ilustrată în primul rînd de marelă număr al *i n s c r i p Ț i i l o r* latine, majoritatea din secolele II—III (vremea dezvoltării maxime a vieții provinciale), dar numeroase și din veacurile următoare, pînă pe la a. 600 (creștine), pe toată întinderea Dalmaiei, Pannoniei și Moesiei, răspîndite — cum este firesc și general — mai ales în centrele urbane și de producție meșteșugărească, în punctele de schimburi comerciale și în cele militare,

²⁵ Exemple din teritoriul Dalmației și Moesiei: CIL, III 2 455 "C. Tadio Severo abducto a latronibus"; 8 830 "Maximiano cui et Aureo sec(utori) ann(orum) XXII pug(narum) V. deceptus a latrone..."; 2 399 "Iul(iae) Restutae interfectae annor. X caus(a) ornament(um)" (toate trei la Salona); 8 242 (= Spom. LXXI, p. 106) "Scerviaedus Sitaes interfectus a latronibus" (Orehovač); AnnEp. 1934, 209 "Fl. Kapitoni liberto qui casu Viminacium Dasmini a latronibus atrocissima(m) mortem [per]pessus est" (Zlokučani). Hist Aug., *vita Marci*, 21,7 "latrones etiam Dalmatiae atque Dardaniae milites fecit"; cf. G. Mihailov, *Inscriptiones Graecae in Bulgaria repertae*, II (1958), ad n. 686, III/1 (1961), ad n. 1126. A. Dmitriev, *Mișcarea latrones ca una din formele luptei de clasă în imperiul roman*. In *Vestnik Drevnei Istorii*, Moscova, 1951, nr. 4, p. 61—72; D. Tudor, SCIV, IV 1953, p. 583—594; N. Gostar, *Analele științifice Universit. Iași*, sect. III, IV 1958, p. 43—48.

²⁶ Din imensul material arheologic al Dalmației romane va fi suficient a menționa aici numai pe cel publicat în periodicele: WMBH, *BullDalm.*, *Glasnik, Starinar, Spom.. VjesHrv.*; cf. lucrările de documentare și sinteză ale celui mai harnic și tenace explorator și cunoscător al Dalmației romane, Carl Patsch, *Bosnien und Herzegowina in römischer Zeit* (Zur Kunde der Balkanhalbinsel, I, Heft 15, Viena, 1911) și *Herzeg.* (1922); despre estul Dalmației și Moesia Superior: F. Kanitz, *Römische Studien in Serbien*. In DAW, XLI, 1892; M.-D. Garašanin, *Arheološka palažišta u Srbiji*, Belgrad, 1951, p. 109—232 (Srbija, Kosovo-Metohia i Vojvodina u antičko doba); *Archaeologische Karte von Jugoslaviem* (N. Vulić, B. Saria ș.a.): cf. sinteza mai veche a lui C.J. Jireček, *Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters*, I in DAW, XLVI 1902, III, p. 9—21 „Römer und Romanen im Norden der Balkanhalbinsel bis zur Einwanderung der Slawen"; *BevDalm. passim*.

²⁷ Despre viața și romanizarea provinciilor (în primul rînd prin pătrunderea și generalizarea limbii latine între autohtoni), v. excelentele lucrări mai vechi: Julius Jung, *Roemen und Romanen in den Donauländer*, Innsbruck, 1877, ed. II, 1887; *Die romanischen Landschaften des roemischen Reiches*, 1881; A. Budinszky, *Die Ausbreitung der lateinischen Sprache über die Provinzen des römischen Reiches*. Berlin, 1881; Th. Mommsen, *Römische Geschichte*, V (Die Provinzen von Caesar bis Diocletian), ed. VI (1909); G. Boissier, *L'Afrique romaine*, Paris. ed. III (1907), (p. 315—360 la conquête des indigènes).

nelipsind însă nici în alte zone și chiar în colțurile îndosite, în văi laterale și pe dealurile din interiorul provinciilor, unde se postulează și se admite o conservare mai îndelungată a limbii și formelor de viață indigene illire, iar în partea răsăriteană a Peninsulei Balcanice a celor trace. În văile, pe dealurile și plaiurile din interiorul zonei dinarice și a Balcanilor, unde populația autohtonă era mai conservatoare și mai puțin amestecată cu imigrați, iar limba latină se îndepărta de modelul clasic, de vorbirea corectă și „cultă” a romanilor neași, textele epigrafice scrise de localnici arată — cum este firesc, aproape necesar — erori și lacune, stângăcii gramaticale, reflectând în bună parte maniera defectuoasă, stingăcia rustică a provincialilor indigeni, care vor fi priceput și învățat destul de greu și încet limba latină-romanică, total deosebită de idiomul lor strămoșesc satem indo-european²⁸. Cei care vorbeau latina nu erau numai „romanii” veniți din Italia ori din provinciile vecine, nu numai militarii și slujbașii stăpînirii, ci în aceeași măsură și localnicii, băștinașii împreună cu toți „imigrații” (*infra*, p. 148).

Toponimia (localități, cursuri de apă) în Dalmatia și Pannonia sudică, de străveche origine illirică, peste care s-au suprapus numele eterogene, celtice, grecești ori trace, eventual de altă obîrșie (în faza anterioară cuceririi romane)²⁹, a fost preluată și menținută, fără modificări fonetice importante, de către ocupanții romani, cum s-a întîmplat și în alte regiuni și provincii, unde se constată perpetuarea toponimiei indigene preluate de noua stăpînire. Cum apare firesc, regimul roman introducea numai arareori numiri noi pentru locurile și localitățile existente și locuite, întîlnite în cursul operațiilor militare de ocupare și organizare a teritoriului străin; se puneau nume noi de obicei așezărilor recent întemeiate, de caracter și destinație deosebită, în primul rînd militară și minieră ori meșteșugărească³⁰; mult mai rar pentru munți ori cursuri de apă. Încît fondul ling-

²⁸ Despre romanizarea provinciilor dunărene (în cadrul acestui proces general în provinciile de limbă latină, constînd în primul rînd din schimbarea, înlocuirea limbii indigene), în afară de lucrările citate: Vasile Pârvan, *Începuturile vieții romane la gurile Dunării*, București, 1923, 247 p.; B. Gerov, *L'aspect ethnique et linguistique dans la région entre le Danube et les Balkans à l'époque romaine* (I—IIIe s.), în *Studi Urbinali*, 1959, p. 173—191; H. Mihăescu, *Limba latină în provinciile dunărene ale Imperiului roman*, București, 1960; E. Swoboda, *Zur Frage der Romanisierung*, în *Anzeiger d. österr. Akad.*, philos.-hist. Klasse, 100, 1963, p. 153—173. Numărul inscripțiilor latine date de Mihăescu (p. 269—279: 7 500 în Dalmatia, 3 500 Pannonia Sup., 1 500 Pann. Inf., 1 300 Moesia Inf.) este prea mic. C. Daicovicu, *Romanizarea Daciei*, în *Apulum*, VII 1968 [1969], p. 261—271.

²⁹ Toponime celtice sînt frecvente în zona Dravus-Savus și Dunăre, unde au pătruns și locuit celți (*supra*, p. 36—39): *Carrodunum*, *Neviodunum*, *Bononia*, *Teutoburgium* etc.; cele grecești la țărmul Adriaticei, zona de colonizare: *Antigoneia*, *Apollonia*, *Aulon*, *Dyrrhachium*, *Dibis*, *Pharos*, *Tragurium* ș.a. (cf. *supra*, p. 35); cele trace în estul și sud-estul Illyriei: *Brygias*, *Brigizis*, *Thermidava* (Theranda) etc.; toate aceste nume eterogene (sau majoritatea lor) sînt înșirate între cele illire (printr-o eroare de metodă, *supra*, p. 80) în *SprAIII*. I; ele sînt omise, în chip firesc, din repertoriul nostru, p. 162—266).

³⁰ Toponime romane sînt numeroase în Dalmatia și Pannonia, originea lor este indicată de nume: lagăr ori comandament (*Castra*, *Praetorium* ș.a.), mine, cariere, ateliere (*Argentaria*, *Ferraria* etc.); *Decimum*, *Donatiana*, *Herculiana*, *Iovia*, *Romula*, majoritatea după „epoimi”; *SprAIII*. I).

vistic de toponimie a fost păstrat aproape integral în epoca îndelungată a provinciei romane, menținut apoi, cel puțin în faza inițială a perioadei slave a Dalmației și Pannoniei. Continuitatea toponimiei exprimă fenomenul firesc al continuității și stabilității așezărilor respective și în mare parte a populației însăși, care nu s-a schimbat integral, nu s-a mutat o dată cu venirea altor ocupanți și stăpîni, cu modificarea orînduirii sociale și a regimului politic. Din faza romană (secolele I—V), respectiv vizigotă (a. 489—533) și romano-bizantină (secolul al VI-lea)³¹, majoritatea principalelor numiri de localități din Dalmatia s-au menținut și transmis în epoca slavă, unele pînă azi, cu modificările fonetice respective, "romanice" și mai ales slave (croate), căci localitățile și numele lor sînt în general independente de idiomul și orînduirea social-politică a populației care le-a întemeiat și locuit în faza inițială cînd și-au primit numirile. În teritoriul illiric (relativ mai mult decît în cel tracic)³², s-au păstrat o serie de elemente toponimice pînă în epoca modernă: *Dalmatia* ca nume de teritoriu (provincie); cursuri de apă, numai rîurile principale: *Dravus* (Drava), *Savus* (Sava), *Naro* (Neretva, Narenta), *Drinus* (Drina), *Colapis* (Kulpa), *Aeneus* (Una), *Bosant-* (Bosna)?; insule: *Brattia* (Brazza, Brač); orașe: *Aenona* (Nona, Nin), *Albona* (Labin), *Doclea* (Duklja), *Iader* (*Zadra, Zadar, Zara), *Nedinum* (Nadin), *Risnum* (Risan) *Salona* (Sòlin, it. Salona), *Sirmium* (Srem), *Siscia* (Sisak), *Scardona* (Skradin), *Scodra* (Skadar, Scutari)³³. Astfel s-au transmis pînă azi o parte din elementele fondului lingvistic illir, fixat și sedimentat în toponimia veche a Dalmației și care sînt un fel de „fosile” lingvistice trecute prin intermediu romanic și slav. Restul, majoritatea covârșitoare a orașelor și satelor din interiorul Dalmației, ca și toate castrele din Illyria au căzut definitiv în ruine, fiind abandonate încă în epoca prefeudală (migrații) de către populația indigenă ori de triburile migratorii; în consecință li s-a uitat pentru totdeauna numele antic. Dacă în faza de trecere și în timpul ocupației romane localitățile nu au dispărut, nu s-au mutat, ci s-au schimbat ca aspect (ziduri, întindere etc.), n-au pierdut numele străvechi, în schimb populația lor indigenă a suferit anumite deplasări și modificări importante în formele de viață și în relațiile social-economice, care au adus o substanțială modificare în ce privește antroponimia și limba sa, vorbirea cotidiană. Este un fapt de însemnătate capitală pentru dezvoltarea social-politică și existența etnică a illirilor și a limbii lor.

Răspîndirea illirilor în imperiu. Din Dalmatia și Pannonia, mulți provinciali indigeni, deveniți supuși ai Imperiului roman, au emigrat mai întîi în Italia și Roma, ca și în restul împărăției, unde pot fi constatați

³¹ B. Saria, *Dalmația* (als späntantike Provinz), RE S. VIII (1956), col. 21—59; Jireček, *op. cit.*, p. 21—44 (Dalmatien nach der Einwanderung der Slaven).

³² SCIV, VIII 1957, p. 258—260; *LimbaTrD*, p. 111—113.

³³ Numirile de localități și cîteva ape, de origine illiră, preluate de orînduirile succesive și de noi stăpîni sînt înșirate în *SprAllg.* I s.vv., la fiecare localitate, cu considerații fonetice și istorice importante; ele apar semnificative din punct de vedere romanistic și slavistic, mai puțin însă pentru limba illiră însăși.

epigrafic și prin textele istorice-literare³⁴. Fiind antrenati de noile împrejurări și nevoi ale vieții, o parte din provinciali erau siliți ori atrași să-și părăsească patria natală, să se deplaseze în noua "patrie" mai largă, "orbis Romanus", fie, la început, în calitate de captivi (sclavi) ori liberi, fie ca oameni liberi (pentru afaceri, interese materiale, la lucru etc.), fie ca militari. Pentru cunoașterea amplă și corectă a acestei "diaspora" parțiale a illirilor și a revenirii multora din elementele izolate în patria natală, ar fi necesară o cercetare amănunțită de ansamblu, care nu este posibilă (nici necesară) în acest loc, în felul cum s-a făcut pentru Italia³⁵. Cei mai numeroși, relativ mai bine cunoscuți din modul cum se manifestă în inscripții și avînd un rol considerabil în procesul de romanizare (amestec etnic și lingvistic, circulație și contacte culturale etc.) sînt elementele intrate în armata romană.

Serviciul militar era principalul mijloc de aservire a populației provinciale, de atragere și încadrare a ei în marea comunitate social-culturală și de limbă romană, în orînduirea statului sclavagist al Romei imperiale. Pătrunderea masivă a elementelor etnice illiro-pannonice în cadrul armatei romane s-a făcut în mai multe etape, potrivit cu situația lor juridică și cu transformările social-administrative petrecute în secolele I—II și la începutul secolului al III-lea în provincii. În calitate de nețătăni (străini, "peregrini"), illirii au intrat mai întîi în formațiile a u x i l i a r e ale armatei romane³⁶. Imediat după cucerire, în Dalmatia și Pannonia a început acțiunea de recrutare masivă³⁷ s-au constituit unitățile auxiliare de illiri, cu numele cîtorva din triburile principale (din rîndurile cărora au fost alcătuite inițial aproape exclusiv aceste formații); *alae* (divizioane de cavalerie)³⁸, în total vreo 10 (Dardanorum, Pannoniorum, Illyricorum) și mult mai numeroase *cohortes* (batalioane-regimente de pedestrași)³⁹, vreo 30 de unități (9 de Breuci, 1 de Dardani, 11 Delmatae, 9 Pannoni, între care desigur mulți celți), în care intrau și elemente etnice illire din alte clanuri și populații decît cele „eponime”⁴⁰.

³⁴ Cf. repertoriul onomastic-prosopografic, *infra*, p. 162—266.

³⁵ R. Vulpe, *Gli Illirii dell'Italia imperiale romana*, în EDR, III 1925, p. 129—258 (cf. *supra*, p. 71). În mase compacte s-au stabilit illirii dalmatini (*Pirustae*, *Baridustae* ș.a.) mai ales în zona auriferă a provinciei Dacia (Munții Apuseni: *Alburnus Maior* etc.), în secolul al II-lea c.n., aduși de stăpînirea romană pentru organizarea mineritului; cf. AISC, IV, p. 198—207, V, p. 285—287; C. Daicovicu, *Les "Castella Dalmatarum" de Dacie*, în *Dacia*, N.S. II 1958, p. 259—266 = *Apulum*, IV Studii și comunicări, Alba Iulia, 1961, p. 51—58); St. Mrozek, *Aspects sociaux et administratifs des mines d'or romaines de Dacie*, în *Apulum*, VII 1968 [1969], p. 307—326.

³⁶ Despre auxilia: RE, II (1896), col. 2 618—2 622 (Domaszewski); W. Wagner, *Die Dislokation der römischen Auxiliärformationen in den Provinzen Noricum, Pannonien, Moesien und Dakien von Augustus bis Gallienus*, Berlin, 1938, 275 p.; K. Kraft, *Zur Rekrutierung der Alen und Kohorten an Rhein und Donau* (Dissertationes Bernenses, I 3), 1951, 200 p. — Unii tineri illiri au fost recrutați la o vîrstă foarte precoce, ca de exemplu CIL XIII 3 591 (*Beladius*), 7 582 (*Liccaius*) la 14 ani, *NotSc.* 1925, p. 24 (*Daza*) etc.

³⁷ *Dilectus*. în RE, V (1903), col. 591—639 (Liebenam); *BevDalm.* p. 173—5.

³⁸ *Ala*, RE, I (1893), col. 1 224—1 270 (Cichorius).

³⁹ *Cohors*, RE, IV (1900), col. 231—326 (Cichorius).

⁴⁰ De exemplu: *Annaius Pravai f. Daverzeus* în *cohors* IV *Delmatarum*; *Balaterus Melquemen*. în *coh.* VI *Delmat.*; *Dassius Dactoris Maezeius* în *coh.* V *Delm.*; *Dazas Sceni Maezeius* în *coh.* VI *Delmat.*; *Talanus Plassi Docleas* în *coh.* *Delmat.* etc.

Majoritatea acestor formații, potrivit politicii generale de stăpânire a provinciilor, au fost duse și menținute de comandamentul suprem roman în alte regiuni (Germania, Britannia, Africa, Dacia etc.). Încadrarea masivă în auxiliii cu nume etnic-naționale însemna o deplasare compactă a tinerilor în stare să poarte arme — un excelent material uman pentru marea mașinărie de război și oprimare organizată de romani —, o dislocare a illirilor cu mii și zeci de mii în curs de generații, smulși din mediul lor rustic-patriarhal, integrați în aparatul militar-administrativ și în felul de viață ale împărăției romane. Elemente izolate illire (cu nume naționale ori cu ethnonim) apar în numeroase alte unități auxiliare ⁴¹, în care erau recrutați eventual „vărsați” și illiri din Dalmatia și Pannonia, împreună și amestecați cu provinciali din cele mai variate neamuri de oameni și regiuni ale vastului imperiu. Numeroși sînt illirii în flota romană (Ravenna, Misenum), ca dibaci navigatori ce erau cu vechi tradiții marinărești. În a doua etapă, de regulă după dobîndirea dreptului de cetățenie romană, provincialii illiro-pannoni intrau masiv în formațiile de elită: cohortes praetoriae (gărzile imperiale), cohortes urbanae, formațiile de equites singulares din Roma, ca și în legiuni (mai numeroși în legiunile I Adiutrix, II Adiutrix, II Parthica, VII Claudia, XV Apollinaris etc.) ⁴². Nu se poate face aici o înșirare exhaustivă a elementelor illire din armată ori un studiu asupra lor; important și necesar a fi relevat este pentru problema noastră efectul deznaționalizator, adică romanizator al unui serviciu militar permanent și îndelungat (pînă la 25 de ani sau chiar mai mulți), care a fost unanim recunoscut: „ce instrument minunat de romanizare era armata și înainte de toate serviciul militar în garnizoana capitalei” remarca pe bună dreptate un istoric român ⁴³. Elementul illiric numeros în toate formațiile militare romane a contribuit în largă măsură la procesul de romanizare a imperiului și la formarea populației italice ⁴⁴. Cu toate că mulți, poate majoritatea au rămas pentru totdeauna în regiunea unde serviseră sau unde au primit pămînt, găsindu-și rosturi social-economice ⁴⁵, nu toți uitau definitiv de patria natală și nu rupeau toate legăturile familiale-

⁴¹ Formate și numite după alte „nationes” (triburi, populații) din provincii, de exemplu în ala Claudia (*Andes*), ala Afrorum (Romanus Atti Dardanus), ala Noricorum. Hispanorum Aravacorum, Scubulorum, Thracum etc.; în cohortele III Alpinorum, I Asturum, I Belgarum, V Callaec. Lucensium, I Hispanorum. I Lusitanorum. I Montanorum, VIII, XV, XXXII Voluntariorum ș.a.; Numerus Maurorum Miciensium (*Dasius*) etc.; cf. Kraft, *op. cit.*, p. 140—199.

⁴² EDR, III, p. 180—199 „milites” (puține lacune, de exemplu p. 186 *Varzo* din leg. II Parth.; p. 189 *Balo* classarius; *Balo* gladiator etc.).

⁴³ G.G. Mateescu, *I Traci nelle epigrafi di Roma*, în EDR, I 1923, p. 245. ceea ce constată pentru traci este valabil și despre illiri și alți provinciali: „che meraviglioso strumento di romanizzazione era l'esercito e soprattutto il servizio militare nella guarnigione della capitale. Quanto son pochi quei soldati e veterani traci che possiamo riconoscere con tutta certezza come tali, di fronte all'immenso numero di reclute, allorchè in elenchi interi di *Thracas* appena possiamo scegliere due o tre nomi barbari. E non parlo di quelli che s'innalzavano a gradi superiori, promossi ad alte cariche dell'amministrazione ...”.

⁴⁴ Vulpe, EDR, III, p. 248 „gli Illiri condotti in Italia da necessità dello stato e della società romana arrivano a contribuire alla composizione della popolazione italica ...”.

⁴⁵ După R. Vulpe, EDR, III, p. 248 „pochissimi sono i veterani o i liberti che fanno ritorno in patria dopo la loro liberazione e ai quali non si potrebbe riferire il verso scritto

sociale cu cei de care se despărțiseră. Militarii (veterani) romano-illiri și —pannoni reveniți (după 2—3 decenii de viață în armată prin diverse provincii sau la Roma și în Italia), stabiliți în patrie, avînd o situație materială și juridico-civilă deosebită, ca cetățeni romani (cives Romani), pe drept cuvînt orgolioși de atare calitate ce le hărăzea un prestigiu social sporit, erau cei mai consecvenți și zeloși agenți ai romanizării în mediul rustic și provincial, între rudele și compatrioții din satele Dalmației și Pannoniei, la fel ca și în alte zone ale lumii romane. Dar și ceilalți provinciali indigeni erau atrași treptat, individual sau în grupuri, spre comunitatea socială și juridică romană; la început prin acordarea dreptului latin (ius Latii) ⁴⁶, apoi prin dreptul de cetățenie romană plină, a cărei obținere nu era simplă nici ușoară și generală chiar după două-trei secole de ocupație romană ⁴⁷. Statutul de cetățean roman era un privilegiu mult rîvnit și căutat de toată lumea: deosebirea era mare între cei cu "tria nomina" (Juvenal, V, 127) și restul populației în imperiu. Tendința provincialilor (începînd cu militarii) de a se integra în comunitatea social-juridică a romanilor „optimo iure”, adică a deveni „Romani plini” este trăsătura esențială în procesul romanizării, oglindit parțial în inscripții, unde poate fi urmărit ori întrezărit în schimbarea numelor personale. Atare fenomen necesită o cercetare amănunțită pe baze epigrafice și onomatologice-filologice putînd fi schițată în felul următor.

Antroponimia illirilor (ca și a traco-dacilor) a dispărut integral în antichitate, încît nu este verosimil ca, după un proces intens de romanizare îndelungată (secolele I—V) și de slavizare (începînd din secolul al VII-lea) a teritoriilor Dalmației și Pannoniei, să se fi transmis elemente din antroponimia indo-europeană illirică în cea medievală-modernă a zonei dalmatine, slave (cum au preconizat unii erudiți) ⁴⁸. Relativ frec-

sulla tomba di quell'*equus singularis* di Roma: *Pannonia terra creat, tumulat Italia tellus* (CIL, VI, 32 808). I più dopo tanti anni, rimangono sul posto, trattenuti dagli affari di vario genere che ciascuno si era creato da lungo tempo. Non di rado troviamo qualche magistrato municipale, carico di onori, con situazione materiale privilegiata...".

⁴⁶ *Ius Latii*, RE, X (1917), col. 1 260—1 278 (Steinwenter).

⁴⁷ Despre cetățenia romană primită de provinciali, cu deosebire în legătură cu constituția lui Aurelius Antoninus-Caracalla, cf. discuția cu amplă documentare și bibliografie: Em. Condurachi, *La costituzione Antoniniana e la sua applicazione nell'Impero Romano*, în *Dacia*, N.S. II 1958 [1959], p. 281—316; remarcabilă îndeosebi concluzia interesantă de la p. 300 "... per tutto il corso del sec. III e.n., le truppe ausiliari, reclutate tra le popolazioni tracie, illiriche, pannoniche, celtiche, frigie etc. ricevevano la cittadinanza romana soltanto con l'*honesto missio*. Il che vuol dire che in numerosi *vici* della Tracia e dell'Illiria, delle due Pannonie e della Dacia come anche delle due Mesie, la cittadinanza romana accordata nel 212 e.n. da Caracalla non era divenuta un'assoluta realtà; alcune tra le popolazioni da più tempo soggiogate (Dalmatia, Mesia, Tracia, Pannonia) continueranno a ricevere la cittadinanza romana ancora nel corso del III secolo così come l'avevano ricevuta nel secolo precedente, soltanto dopo aver pagato il tributo alle leve romane". Chr. Sasse, *Die Constitutio Antoniniana*, Wiesbaden, 1958; Ch. Saumagne, *Quelques observations sur la „Constitutio Antoniniana"* și W. Seston, *Marius Maximus et la date de la "Constitutio Antoniniana"*, în *Mélanges d'archéologie, d'épigraphie et d'histoire offerts à Jérôme Carcopino*, Paris, 1966, 849—861 și 877—888 (cf. REG LXXX 1967, p. 464—466).

⁴⁸ Kretschmer, *Einf.* p. 251 (*supra*, p. 69. n. 28), R. Vulpe, EDR, III p. 136; obiecțiile exprimate de C. Dalcoviciu, AIIN, IV, p. 472.

vente în secolul al III-lea, numele illire scad brusc pînă aproape de dispariție în secolul al IV-lea (din care se cunosc datate abia 5—6 exemple: doi martiri *Dasius*, doi creștini *Dassianus*, un soldat *Dassiulus* și eventual caesar-ul Maximinus *Daza*?), iar în a. 517 se menționează izolat un "presbyter Dasianus", posibil illir. Spre deosebire de numele personale trace (destul de numeroase în secolul al VI-lea)⁴⁹, cele illire se vede că dispar mai de timpuriu, dovadă că în zona nord-vestică a Peninsulei condițiile de viață fuseseră diferite, romanizarea mai intensă și pătrunzătoare. Cum s-a relevat (*supra*, p. 57) și se poate ușor verifica în repertoriul lingvistic-onomastic (*infra*, p. 162—266), antroponimele illire sînt mai puține și într-un număr mai redus de exemple decît cele ale altor grupe de triburi indo-europene (de exemplu mult mai puține chiar decît altele traco-geților); acestea se explică în primul rînd prin fenomenul înlocuirii lor cu nume romane (mai puțin grecești), care abundă în inscripțiile din teritoriile dalmato-pannonice, alese de localnicii autohtoni illiri. În ordinea cronologică dispar mai întîi numele etnice-tribale (*supra*, p. 29—30); locuitorii indigeni ai Dalmației și Panoniei — care (în inscripțiile puse în afara acestor teritorii) își precizau obârșia și etnicitatea prin determinative ca "nat(ione) Breucus, Daesitias, Delmata, Ditio" etc. — abandonează asemenea "ethnica", iar în secolul al IV-lea toți par să fie "Romani" ori romano-dalmați și —pannoni, nu mai există nici un "Breucus, Ditio" etc. Pe de altă parte însuși termenul generic de "Illyrius" (ca și Illyricum) își pierde curînd accepțiunea etnică antică (*supra*, p. 27), iar în secolele V—VI și mai tîrziu sensul lui ajunge aproape exclusiv geografic-administrativ: teritoriul "diocesei" (praefectura) Illyricum, chiar și în cazurile cînd în izvoare literare-istorice este asociat cu substantivul "neam", "de neam illyric"⁵⁰. Fenomenul înlocuirii numelor autohtone este general și caracteristic, atestat la toate "nationes" din imperiu, la fel ca la illiri

⁴⁹ De exemplu *Belisarius*, *Benilus*, *Boraidēs*, *Burcentius*, *Buzes*, *Marcentius*, *Seuthes*, *Zimarchus*, *Ziper* și alte nume tipic trace, întîlnite numai la „Thracēs și Bessi”, care ajung chiar pînă la a. 600 și după această dată; *LimbaTrD*, p. 110.

⁵⁰ De exemplu Proc., *Anecd.*, 6,2 γεωργοι νεανίαι τρεῖς, Ἰλλυριοὶ γένος, Ζίμαρχος τε καὶ Διτύβιστος καὶ Ἰουστινὸς ὁ ἐκ Βεδερανῆς Theophan. a. 6010, p. 164 Boor etc. Pentru Vict. Tonnen., a. 518 (Chron. min., II 196, in MGH, AA) Iustinus era "Illyricianus" (cf. RE, X, 1 314 ș.a.). După Theodosius I, "Illyricum" stăpînit de imperiul răsăritean cuprinde Dacia Ripensis, Dacia Mediterranea, Moesia Prima (la Morava), Dardania și Prevalitana [Dalmația de sud]; cf. Philippide, ORR, I, 310 și 448. Dintre aceste regiuni numai în unele zone ale Dardaniei și Prevalitaniei exista (ori existase) populație illiră. Că la sfîrșitul secolului al V-lea expresia Ἰλλυριὸς γένος nu avea un conținut etno-lingvistic rezultă și din faptul că cei trei "juni de neam illiric" *Zimarchus*, *Ditubisulus* (nume evident trace, de mult recunoscute ca atare) și Iustinus (împăratul, a 518—527) sînt de neam tracic (în dinastia iustiniană un singur nume tracic: *Boraidēs*). În aceeași măsură putea fi "illir" Petrus Patricius născut la Thessalonice la pe a. 500 (Ἰλλυριὸς γένος, Proc. V 3,30). Pînă tîrziu, în eul mediu, cronicarii întrebunțau termenul "Illyrius" pentru izul lui arhaic; de exemplu Attalates, p. 205 Bonn vorbind de un slav din vestul Peninsulei Balcanice îl numește Νέστορά τια ... ἀπὸ Ἰλλυριῶν δὲ τὸ γένος ἔλκοντα. Cf. P. Mutafciev, *Bulgares et Roumains*, Sofia, 1932, p. 237. Cronicarii și scriitorii bizantini au folosit în sens impropriu termenul "Illyrius", abuzînd de semnificația lui echivocă (cf. "Provinciile illyrice" ale împăratului Napoleon I), ca și unii filologi și arheologi în secolul XX, pentru epoca pre- și protoistorică (*supra*, p. 58—62).

și la traco-daci⁵¹, desfășurându-se în mod inegal, cu unele fluctuații și "reveniri", în mai multe etape, care s-ar putea rezuma astfel :

A. La început, în textele literare-istorice și mai ales în inscripții (din Illyricum și din afară), illirii poartă un singur nume, cel etnic "național" moștenit (primit) în familie : *Bato*, *Dasius*, *Epicadus*, *Pladomenus*, *Plares*, eventual cu filiația, de exemplu : numeroasa familie de illiri în epigrafa de la Visoko (Bosnia) : *Bato Liccai*, *Teuta Vietis*, *Sceno Batonis*, *Scenocalo Batonis* etc. ; ori *Dasius Verzonis*, *Scenus Scenobarvi* (filius) ;

B. Intervine prima inovație : illirul adoptă un nume roman pe care-l introduce și exprimă eventual prin formula "qui et" (care se numește și) *Planius Baezi* qui et Magister, ori poartă numai numele roman, păstrând pe cel indigen al tatălui său : *Cassius Dasantis*, *Maximus Dasantis*, *Gemellus Breuci*, *Maximus Diti*, *Fronto Sceni*, *Victor Scenobarbi*, *Caius Epicadi* f(iilius) ; dar nu lipsesc cazurile de "revenire" la numele indigene⁵². Adoptarea unui nume roman nu însemna și primirea cetățeniei, căci se pare că peste tot în imperiu era frecvent cazul când provincialii de condiție pelerină luau cu de la sine putere, după gust și preferință, un nume roman la care nu aveau dreptul după legile statului roman sclavagist ; măsurile spre combaterea unui atare abuz n-au întârziat, începând chiar din secolul I e.n.⁵³. Adoptând sistemul onomastic (tria nomina) și primind cetățenia romană, provincialii păstrau încă vechiul nume "barbar" (individual) drept cognomen (al treilea nume) ; din exemple numeroase deosebit de semnificative este suficient să menționăm numai câteva : o familie de fruntași illiri din orașul Naronă, încetățenită sub dinastia Flaviilor, poartă numele *T(itus) Flavius Plassus*, *Blodi* (filius) pater, *Flavia Tatta* mater, *Flavius Epicadus* frater. *T. Flavius Laedio* ; un *Flavius Plares* ; libertul (lui *Sylla*) *Cornelius Epicadus* ; *Caecilius Bato* ; *Q. Baebius Bato* ; *L. Baebius Pladomenus* ; *M. Ulpius Dasius*, *M. Aurelius Dasius*, *M. Aurelius Scenobarbus* etc., etc. ; de asemenea libertii : *M. Postumius M(arci) l(ibertus) Dasius*, *C. Murrasius C.l. Epicadus* ; sau chiar gentiliciu : *C. Dasimius Titianus n(at.) Dalmata*, *L. Dasimius nat. Dalmata* etc. (cf. *supra*, p. 120) ;

C. Nume corecte și complet romane, alături de care sînt menționate cele anterioare illire, recent înlocuite, dar purtate ca un suvenir distinctiv

⁵¹ *Supra*, p. 120 ; EDR, III, p. 129–248 passim (Vulpe) ; EDR, I, p. 70–72 și passim (Mateescu), *supra*, p. 140, n. 43 ; Mócsy, *Pann.*, p. 144 (cu bibliografie).

⁵² Același *Caius Epicadi* f(iilius) are patru fii toți cu nume illire : *Plassus*, *Epicadus*, *Scerdis* și *Verzo* ; un *Crispinus* eques imaginifer coh. I Pannoniorum *Dasio* filio ; *Dassius Albini* ; *Dasmenus Festi* ; *Ditius Frontonis* ; *T. Aur. Severo Celsiano Aur. Plares* fil(ius) etc. Ultimul exemplu arată limpede că chiar la cei cu cetățenie romană și cu tria nomina (*T. Aur. Severus*) reapare după o generație numele indigen *Aur. Plares* ; tradițiile familiare și gentilice, moda și relicvele etnic-naționale nu puteau să dispară din prima schimbare de nume. Dar în curs de câteva generații, sub puternica influență a mediului, a stăpînirii și a modei, numele și formele de viață romane s-au impus peste tot.

⁵³ *Suet.*, *Claudius*, 25 "peregrinae conditionis homines vetuit usurpare romana nomina dumtaxat gentilicia" ; ar rezulta din atare informație că praenomina (*Caius*, *Lucius*, *Titus* ș.a.) ori cognomina (*Crispus*, *Fronto*, *Festus*, *Albinus* etc.) romane puteau fi luate de provinciali și în mod "ilegal", cum ar fi exemplele de la nota precedentă.

(bine cunoscut camarazilor și prietenilor), de care nu dorea sau, din considerente practice sociale, nu putea să se despartă deodată (ca de o haină veche), păstrându-l legat prin "qui et": M. Baebius Celer qui et *Bato Dasantis* (filius), C. Ravonius Celer qui et *Bato Scenobarbi* nation. Dalm., L. Virridius Celer qui et *Temans* [...] filius Dalmata;

D. Toate trei elementele nomenclaturii sînt romane, existînd numai mențiunea obîrșiei etnice („naționalitatea”): M. Aurelius Fuscus natione Delmata (CIL, X, 3 540), M. Pompeius Seneca Del(mata, CIL, XI 90), A. Papius Vernaculus R(omana) civitate d(onatus), n(atione) Delm(ata, CIL, XI 85), T. Iulius Verecundus nati. Del. (CIL, XI, 68). T. Domitius Gracilis na(tione) Ditio ș.a.⁵⁴; fără existența elementului „Delmata”, „Ditio” ș.a. în asemenea epigrafe, „romanii” Aurelius Fuscus, M. Pompeius Seneca și alții cu impecabile și sonore nume clasice ar putea fi considerați de orice neam, din oricare provincie romană, chiar din Italia sau din urbea Romei.

După dispariția determinativului etnic-tribal (Dalmata, Ditio etc.), lipsește vreun indiciu asupra obîrșiei „romanului” respectiv; astfel sîrșesc toți provincialii angrenați în procesul de romanizare: abandonînd pentru totdeauna orice semn distinctiv (nume, ethnicon sau locul natal), din care să rezulte proveniența etnico-teritorială; se pierde orice urmă a etnicității illire (ca și trace, celtice etc.) în marea comunitate socială și de limbă a „Romanilor” imperiului⁵⁵. Provincialii de obîrșie peregrină (necetățeni) ori libertină urmăreau în chip firesc — cum s-a spus — să-și disimuleze originea, condiția lor socială și etnică, spre a părea cît mai mult „romani”, chiar din pătura cuceritoare și stăpînitore, cel puțin în manifestările publice, „în ochii lumii”, întrucît azi se mai poate întrezări atare fenomen în măsura reflectării lui în materialul epigrafic. O formă remarcabilă de latinizare a numelor illire este utilizarea lor ca gentilicii derivate cu sufixul latin *-ius* (modelate după șablonul roman: Aelius, Aurelius, Ovidius, Ulpus etc.): *Batonius*, *Dasia*, *Dasimius*, *Plarentius* (*supra*, p.120), fapt semnificativ constatat și la alte „nationes” asupra cărora influența romană a fost puternică⁵⁶.

⁵⁴ Despre schimbarea numelor la provincialii (în legătură mai ales cu obținerea cetățeniei; *supra*, p. 141, n. 47), cf. G. Alföldy, *Note sur la relation entre le droit de cité et la nomenclature dans l'empire romain*, în *Latomus* (Bruxelles), XXV 1966, p. 37—57; Mócsy A., *A római polgár nevérdel*, în *Antik Tanulmányok* (Studia Antiqua), Budapest, XII, 1965. p. 39—45.

⁵⁵ Ceea ce, în concluzie, observă despre militarii illiri din Italia R. Vulpe, EDR, III, p. 246, este valabil pentru toate categoriile sociale "quasi tutti i soldati delle coorti pretoriane e delle altre truppe scelte di Roma hanno nomi romani, spesso anzi abbastanza vecchi; solamente il cognome oppure l'indicazione del luogo di nascita dimostrano ancora il loro illirismo. Allorchè difettano anche queste indicazioni — come dobbiamo supporre in moltissime iscrizioni dell'Italia, non ci rimane alcun mezzo per distinguerli dagli altri Romani provinciali. Anche quando provengono da regioni rurali, da un qualche vicus o pagus i militari illiri non appaiono meno romanizzati; questo deve essere il risultato dell'influenza di un qualche centro romano della regione del loro luogo nativo”.

⁵⁶ De exemplu la celți, unde asemenea cazuri sînt foarte numeroase: L. *Samognatius* Tertius Trever, CIL, III 8 014; *Adnamius*, *Adnamatius*, *Atepomarius*, *Carantius*, *Solimarius* ș.a. (Schulze, *LatEN*, p. 20—21; cf. multe exemple în *CeltSpr.*); atare inovație lipsește însă cu totul la traco-daci, ale căror nume indigene au numai funcția de cognomen în sistemul roman de tria nomina: M. Ulpus *Bitus*, Ulpus *Auluentus*, T. Aurelius *Bitus*, Silvinus *Decebalus* etc.

Data și felul cum populația illiră apare (după numele proprii) în inscripțiile din Dalmatia, Pannonia și Moesia, ori din afară, indică peste tot o fază destul de avansată a procesului romanizării : numele indigene, sînt relativ puține (chiar foarte puține), majoritatea lor s-au pierdut, înlocuite cu cele romane. Adevărat că, precum este firesc și se admite, epigrafe pe care să-și eternizeze numele puneau numai cei înstăriți și influențați mai mult de cultura romană ; dar aceasta nu justifică afirmația că „romanizarea indigenilor era foarte puțin intensă” în Moesia Superior și că aici „materialul antroponimic arată clar că romanizarea sprijinită de stăpînire a început abia în secolul II”⁵⁷. Chiar dacă va fi întîrziat desfășurîndu-se mai greoi, procesul de romanizare a pătruns în marea masă a populației locale destul de timpuriu, în Moesia, Dalmatia și alte provincii ; va fi avînd dreptate același eminent cercetător budapestan cînd constată cu privire la Moesia Superior : „unde romanizarea a început mai tîrziu decît la Scupi, locuitorii autohtoni peregrini nu au lăsat inscripții”.

Personaje istorice romano-illire. Romanizarea intensă și mai accelerată a illiro-pannonilor decît a altor provinciali (de exemplu decît a traco-dacilor) a făcut să dispară de timpuriu elementele distinctive etnice-naționale : antroponimele indigene illire și mențiunea despre neamul și locul de obîrșie. Cei care în armată, administrație și viața economică-socială a împărăției s-au ridicat la rosturi și ranguri mai de seamă, dispersați în Italia ori în provinciile îndepărtate, purtînd bune nume integral romane nu mai prezintă nici un indiciu asupra etnicității reale ; după a. 300 nu se cunoaște în texte și epigrafe nici un personaj „natione Delmata, Ditis” etc., precum există numeroși „romani” cu determinativul „Thrax (Besus)”, mulți cu nume naționale trace, în secolul al V-lea și al VI-lea, pînă în jurul anului 600 (*supra*, p. 142). Se poate presupune, chiar afirma că în secolul al III-lea și al IV-lea mulți dintre ofițerii, comandanții și guvernatorii romani, între acei „militares et paene barbari” (AurVict.), ridicați din gloata militarilor provinciali, erau de neam illiric, respectiv pannonic, coborîtori din populația illiră a Dalmației și Pannoniei ; dar dovada documentară nu se poate și nu se va putea aduce, căci cei care ar fi trebuit și erau în măsură să o transmită (personajele respective) urmăreau în primul rînd să treacă sub tăcere și să dispară orice urmă despre obîrșia lor, abandonînd și schimbîndu-și numele „barbar”, uitîndu-și etnicitatea provincială : relevarea acestor elemente ar fi putut să le umbrească „romانيتatea”, să le aducă eventual mai mult prejudicii social-juridice ori economice decît vreun avantaj ori utilitate. În secolele II—III destul de puțin gradați și ofițeri illiri sînt menționați ca atare în formațiile auxiliare, în legiuni ori în trupele speciale din Roma, unde o bună parte din marea mulțime a soldaților erau de obîrșie illiro-pannonică⁵⁸. Dar în secolele

⁵⁷ A. Mócsy, *Untersuchungen zur Gesch. d. röm. Provinz Moesia Superior*, în *ActaArch.* XI 1959, p. 302. Despre romanizarea Moesiei Inferior, *Gerov. supra*, p. 137, n. 28.

⁵⁸ EDR, III, p. 180—199 (R. Vulpe) „militēs” ; dintre personajele înșirate de autor ca illiri trebuie scăzut, evident, tot ce nu este în realitate de această origine ori nu provine din

III—IV s-au ridicat la ranguri înalte în armată și chiar în ierarhia militar-administrativă a imperiului, pînă la nivelul tronului imperial, o serie de provinciali din teritoriile etnice illire, putînd fi considerați ca fiind de această origine etnică prin faptul că veneau direct din mediul, mai ales rural-agrar, al provinciei, din Dalmatia și sudul Pannoniei; împrejurare pe care izvoarele documentare o cunoșteau și consemnau, încît ei pot fi recunoscuți ca „romano-illiri”. Elementele illiro-pannonice joacă un rol important în această perioadă a istoriei romane; mai redus însă decît s-a afirmat de unii istorici grăbiți întru generalizarea cîtorva informații pozitive și utile privitoare la „împărații din Illyricum”, termen care a fost înțeles într-un sens etnic prea restrîns, ca „illyrische Kaiser”⁵⁹ între acei „împărați-ostași” (Soldatenkaiser), ridicați din rîndul provinciilor dunărene⁶⁰. Între aceștia, numărul illirilor (ori al „romano-illirilor”) era în realitate mai mic decît cel al „traco-romanilor” ajuși la faimă în aceeași perioadă istorică și mai tîrziu⁶¹. Liste de militari remarcabili, mari generali și împărați illiro-pannoni din secolele III—IV au întocmit unii cercetători⁶², după care sînt date aici toate informațiile pozitive, regrupate în ordine cronologică :

C. Messius Quintus Decius Traianus (a. 249—251 împărat roman), originar din satul Budalia, la Sirmium (RE, XV (1941), col. 1 244—1 286);

M. Aurelius Probus (a. 276—282), de la Sirmium (RE, II, 2 516—2 523);

M. Aurelius Carus (a. 282—283), originar din „Illyricum”, posibil de la Naronă (?), RE, II, 2 456—2 457, nr. 77);

C. Aurelius Valerius Diocletianus (a. 284—305), de origine umilă, libertină („vir obscurissime natus”) din Dalmatia (RE, VI A (1948), 2 419—2 495);

M. Aurelius Valerius Maximianus Herculius (a. 286—305), din teritoriul Sirmium, de obîrșie țărănească (RE, XIV, 2 486—2 519);

teritoriile etnice-lingvistice illire (de exemplu militarii din Noricum sau nordul Pannoniei). Elementele trace și geto-dace erau mult mai numeroase în trupel din Roma și Italia : *I Tracinele epigrafi di Roma*, în EDR, I 1923, p. 57—288 (Mateescu).

⁵⁹ De exemplu A. Alföldi, *Der Untergang der Römerherrschaft in Pannonien*, Berlin, I, 1924, p. 1—5; *Die Vorherrschaft der Pannonier im Römerreiche und die Reaktion des Hellenentums unter Gallienus*, în *Fünfundzwanzig Jahre römisch-germanische Kommission*, Berlin-Leipzig, 1930, p. 11—51; p. 11 „die staatsrettende Rolle der Illyrier hat die Geschichtsschreibung bisher nicht gewürdigt : sie wurden allein als gutes Soldatenmaterial behandelt und ihre auf den Thron gelangten Repräsentanten nur ob ihrer individuellen Tüchtigkeit gelobt”.

⁶⁰ Franz Altheim, *Die Soldatenkaiser*, Frankfurt, 1939, 304 p., carte de istorie a Imperiului roman, al cărei titlu nu corespunde decît în mică măsură conținutului ei (descrieri de călătorie prin Africa și Asia, monumente și ruine romane, diverse narațiuni istorice dezordonate și unele afirmații false, destinate a servi propagandei naționaliste-germane, de exemplu împăratul traco-roman Maximinus Thrax este făcut... „got”, — care contrastează neplăcut cu stilul ușor și elegant al prozei erudite a lui F.A.).

⁶¹ Din rîndul tracilor s-au ridicat mulți șefi militari celebri și împărați romani (Maximinus Thrax, Aurelianus, Claudius al II-lea, Galerius, Constantinus I (*ActaMN*, II, p. 295—305), Licinius, Iulianus, Aetius, Marcianus, Leon I, Vitalianus, Iustinus, Iustinianus, Belisarius ș.a.); cf. LimbaTrD, p. 19.

⁶² De exemplu EDR, III, p. 198—199.

Galerius Valerius Maximinus Daia, caesar augustus (a. 305—311), nepot de soră al lui Maximianus Galerius (a cărui mamă Romula era originară din Dacia, zona Olteniei, deci de neam geto-dacic); în caz că nu este nume tracic, *Daia* poate fi illir, dar forma lui nu e sigură: *Daca* sau *Daza* (Ps.-AurVict. *Epitome*, 40, 18; ThLL, onom. III 13; RE, IV, 1986);

Gratianus tribunus în Illyricum și comes Africae, din Cibalae⁶³, tatăl celor doi împărați: *Valens* (a. 363—378; RE, VII A, col. 2 097—2 137) și *Valentinianus* I (364—375; RE, VII A, 2 158—2 204), care era tatăl lui *Gratianus* (367—383; RE, VII 1 831—1 839) și al lui *Valentinianus* al II-lea (385—392), ultima figură istorică cunoscută pînă acum din spița illirilor.

În jumătatea a II-a a secolului al IV-lea, datorită "conjuncturii" deosebit de favorabile create prin venirea la putere a familiei Valentinieni, multe elemente militare illiro-pannonice ajung la situații de vază în conducerea politică-militară a împărăției romane, fiind legate desigur printr-un puternic sentiment de solidaritate bazată pe obârșia teritorială comună⁶⁴; cei mai de seamă romano-pannoni sînt: *Equitius* tribunus scholae scutariorum, "asper et subagrestis"; *Leo* magister officiorum (Amm. XXVI 1, 4, 6); *Serenianus* (om simplu și stingaci: „incultis moribus homo”), comes domesticorum; *Viventius* din Siscia, quaestor palatii ș.a., între care era și carpo-romanul Maximinus, praefectus annonae la Roma, originar din Pannonia⁶⁵. Acești bărbați energici, zeloși romani, erau legați de cauza și interesele imperiului ca de propria lor patrie, pe care au apărat-o cu dirzenie contra atacurilor barbare din afară; dar, în același timp ei au contribuit prin ambițiile și luptele cu adversarii lor la fărîmîțarea treptată, ruina și destrămarea finală a împărăției romane⁶⁶. Ridicați la comanda supremă ori în posturi importante, la fel ca și alți provinciali (în primul rînd cei din Tracia și Moesia), romano-illirii din Dalmatia și Pannonia, purtînd curate și sonore nume romane, erau fără îndoială complet romanizați, nu e probabil să mai fi păstrat ceva din limba strămoșilor în afară de amintirea ei sau cîte o poreclă indigenă ca "Sabaiarius" cu care soldații dușmani "insultau" în cursul unei lupte pe împăratul Valens.

⁶³ Portretul acestui țaran viguros, meșter funar (poreclit "Funarius"), de neam obscur și cu o putere fizică proverbială, este prezentat de istoricul contemporan "natus apud Cibalae Pannoniae oppidum Gratianus maior ignobili stirpe cognominatus est a pueritia prima Funarius ea re, quod nondum adultus venalem circumferens funem, quinque militibus eum rapere studio magno conatis nequaquam cessit" (Amm. XXX 7,2).

⁶⁴ "Ein starkes landschaftliches Solidaritätsgefühl", expresia istoricului vienez C. Patsch, *Beiträge zur Völkerkunde von Südosteuropa*, IV (SBW, 209, 5, 1929), p. 33—36, care a întocmit un mic repertoriu de pannoni remarcabili din această vreme.

⁶⁵ Flavius Maximinus, de origine obscură, era fiul unui *labularius* (apud Sopianas Valeriae oppidum obscurissime natus est, patre tabulario praesidialis officii, orto a posteritate Carporum, quos antiquis excitis sedibus Diocletianus transtulit in Pannoniam, Amm. XXVIII 1,5); a ajuns guvernator al Corsicei, Sardiniei, praefectus annonae, praefectus praetorio în Gallia etc., favoritul lui Valentinianus I (RE. S.V. col. 663, 6, Ensslin); fiul lui, Marcellinus, dux Valeriae (Pannonia, RE, XIV. 1 439, 2).

⁶⁶ Cf. A. Piganiol, *Histoire romaine*. IV/2. L'empire chrétien (325—395), Paris, 1947, p. 411—422 "les causes de la ruine de l'empire romain".

Limba cotidiană. Scăderea și dispariția numelor de persoane (și triburi, ethnica) indigene nu este un fenomen întâmplător, ci începutul și simptomul concret al procesului de integrare a provincialilor în romanitate, paralel cu dispariția, prin înlocuire, a limbii vii populare illirice. Este foarte probabil că un illir cu numele "național" *Bato, Dasius, Epicadus* ori *Plares* (care scria latinește, sau figură într-un asemenea text) v o r b e a această limbă în mediul familial și social (armată, administrație, la orașe și sate, în ateliere, pe ogoare, în cariere etc.), cunoscând și idiomul său indigen, matern (fie în Dalmatia — Pannonia, fie în Italia, Moesia, Dacia, Germania ori în Africa). Cu atât mai simplu și firesc era ca un romano-illir ca Marcus Baebius Celer qui et Bato, sau M. Aurelius Fuscus, M. Pompeius Seneca ș.a. să cunoască bine, să utilizeze limba stăpînirii, care a devenit pe încetul propriul lor idiom, mijlocul uniform, unitar și apoi exclusiv de înțelegere și comunicare în relațiile sociale-economice a tuturor provincialilor, militari sau civili, illiri, traco-daci, galli, semiți, africani sau de alt neam. Dar limba latină populară nu s-a limitat la cercul acestor elemente de vază, mai „răsărite”, cu rosturi importante în aparatul militar sau administrativ, în economia și comerțul împărăției romane, ori la virfurile unei societăți stratificate în clase antagoniste, atât la Roma și în Italia, cât și în provincii; latina a pătruns în masa populară, în păturile de jos ale locuitorilor provinciali. Prin militari și veterani, prin agenții aparatului administrativ, fiscal și economic, prin coloniștii, oameni liberi, sclavi ori liberiți și provinciali de categorii și obirșii diverse, limba oficială s-a i m p u s, a trebuit să fie și a fost învățată de localnici, fie din constrângerea politică-administrativă și economică, fie din alte necesități practice, din nevoia de integrare a fiecărui individ și a comunităților sătești ori tribale-gentilice în noul curs al vieții romane; la necesitățile vieții cotidiene se adăuga nu mai puțin importanta preocupare de a te ridica la nivelul „model” generale, răspîdită din marile centre militare, urbane, meșteșugărești și miniere, din nodurile de comunicație și marile centre de cult.

După cum se admite și a fost relevat (*supra*, p. 137), limba latină, învățată de niște oameni în majoritate simpli și săraci, analfabeți și fără o tradiție culturală proprie puternică, era o limbă de același nivel, modestă, simplificată, nelipsită de erori gramaticale, solecisme, barbarisme față de latina literară clasică, fapt care se reflectă atât în inscripțiile antice scrise sau "comandate" de acești "romani", cât și în conținutul romanic al idiomurilor neolatine derivate din "latina vulgară". Este sigur că (deși lipsește o atestare expresă) în toată viața publică, militară, administrativă, social-economică și cultural-religioasă a provinciilor, limba latină avea o situație de absolută dominare; nu poate fi vorba (decît eventual în primii ani ai ocupației, în timpul organizării provinciilor) de utilizarea limbii illire în relațiile stăpînirii cu supușii, care au învățat curînd idiomul oficial latin. Illira a fost desigur cunoscută multă vreme și utilizată de localnici în cercuri largi, apoi din ce în ce mai reduse, ale indigenilor. Dar restrînsă mereu spre interiorul Dalmatiei de cucerirea și pătrunderea ocupației romane, a circulației intense și a manifestărilor variate, viguroase

și continue ale romanismului provincial timp de aproape cinci veacuri, limba illiră nu putea să reziste multă vreme puternicei concurențe a limbii oficiale latine, în fața căreia era lipsită de o bază economică-socială solidă, de un cadru politic și cultural în care să-și aibă rosturile și sprijinul, apărarea contra unui adversar dîrz și mult superior, dominant în chip absolut între Adriatică și Dunăre în tot acest interval de timp. Felul de viață și în primul rînd *l i m b a* vie latină erau cunoscute și familiare populației indigene din Pannonia încă în prima jumătate a secolului I e.n., deci la abia cîteva decenii după ocuparea teritoriului de trupele romane, cum atestă precis și direct contemporanul bun cunoscător al locurilor și oamenilor, scriitorul roman Velleius Paterculus, într-un pasaj celebru al operei sale istorice ⁶⁷; este un document deosebit de semnificativ pentru rapiditatea și relativa ușurință a propagării limbii oficiale romane, pentru faza bilingvismului cu care începe pătrunderea unui idiom la populațiile străine, supuse. Dacă după una sau două generații aceasta era situația în Pannonia, procesul similar trebuie să fi fost încă și mai avansat în provincia intermediară, Dalmatia, care intrase cu peste un secol mai înainte (cel puțin zona adriatică) în sfera de influență a politicii și culturii romane. S-a spus și se admite, cum este firesc să fie, că limbajul indigen s-a păstrat ceva mai puternic și mai multă vreme în interiorul provinciei Dalmatia; căci se pare că în secolul al IV-lea acest idiom, "gentilis barbarusque sermo", era încă viu, în uz la țărani din nordul Dalmatiei și sudul Pannoniei, potrivit unei informații privind cuvîntul illiric *sabaium* ("bere"; cf. *infra*, p. 241). Este ultima atestare de acest fel; dar apare puțin probabil ca, în cuprinsul provinciei Dalmatia și Pannonia (unde stăpînirea romană și romanitatea oficială au mai dăinuit viguros un veac sau două), idiomul indigen illiric să se fi putut menține în gura unei comunități sociale oricît de izolate și conservative ar fi fost ea (în forma bilingvismului), pînă în secolul al VII-lea, cînd au imigrat slavii în Peninsula Balcanică și zona dinarică ⁶⁸. În realitate, populațiile și limba slavă nu este probabil că au venit în contact nemijlocit cu limba illiră, cu ultima fază de existență

⁶⁷ Vell. II 110, 5 "in omnibus autem Pannoniis non disciplinae tantummodo, sed linguae quoque notitia Romanae, plerisque etiam litterarum usus et familiaris animum erat exercitatio"; autenticitatea informațiilor din acest pasaj nu avem nici un motiv să o tragem la îndoială, cum au făcut unii erudiți (de exemplu Swoboda, *supra*, p. 137. n. 28).

⁶⁸ Asemenea ipoteză (fără nici o bază documentară) formulează A. Mayer, *SprAIII. I*, p. 13 "die Überflutung des illyrischen Wohnraumes durch die Slawen am Anfang des Mittelalters fand also zwar zumeist romanisierte oder in der Romanisierung begriffene, aber noch ihre ererbte Sprache redende Illyrier vor". Chestiunea este însă mult mai complexă decît și-o imaginea simplist filologul de la Zagreb. La întrebarea "Y a-t-il des mots empruntés directement par les langues slaves balkaniques au thrace-illyrien du VIIe et du VIIIe siècles?", *III-ème Congrès international des slavistes* (citată *supra*, p. 70), p. 211—212, P. Skok răspundea șovăielnic citînd *Pulpudeva* (Plovdiv); dar acest toponim hibrid greco-tracic (calc după Philippopolis) era utilizat de populația romanizată din zona orașului respectiv; apoi: *garma* "trou dans les rochers du littoral dalmate", *kras* "terrain carstique", *maklo* "jonc", *der* "terrain inculte" etc. cam greu ar putea fi "termeni traco-illiri trecuți în slavă probabil fără intermediul latinei balcanice"; acest "probabil" rămîne să fie susținut cu dovezi.

a acesteia, înainte de înlăturarea ei prin limba latină-romanică, indiferent de raportul ce există de fapt între illiră și albaneză și de locul formării acesteia din urmă.

Urmașii illirilor. Efectul durabil al ocupației îndelungate și al covârșitoarei influențe și presiuni continue de natură politică-socială, economică și culturală, propagată de circulația asiduă a oamenilor, bunurilor materiale, a ideilor și formelor de manifestare și organizare social-economică, a modului de producție sclavagist roman, dar în primul rînd a limbii oficiale, a fost transformarea masei populare indigene, atît în Illyria, cît și în alte zone ale imperiului, adică, în ultimă instanță, dispariția ca atare a illirilor, ca și a altor popoare și idiomuri antice. Amprenta Romei a fost adîncă, durabilă: romanizarea prin limbă și antroponimie, religie și unele forme de manifestări social-politice. Pătrunzînd în toate ungherele teritoriului illiric, în cele mai tipice și intime aspecte ale realităților de viață provincială indigenă, organizarea romană a provocat o dislocare treptată, sistematică și conștientă urmărită a barierelor tribale și a tradițiilor gentilese autohtone (*supra*, p. 132—133). "Peste toate țările din bazinul Mării Mediterane trecuse veacuri de-a rîndul rindeaua nivelatoare a stăpînirii romane. Acolo unde limba greacă nu opunea rezistență, toate limbile naționale fură silite să facă loc unei limbi stricate; nu mai existau deosebiri naționale, nici galli, nici iberi, nici liguri, nici norici și nici illiri, — toți deveniseră romani. Administrația romană și dreptul roman dizolvaseră pretutîndeni vechile uniuni de ginți și, o dată cu ele, nimiceră și ultima rămășiță de activitate de sine stătătoare, locală și națională"⁶⁹. În curs de cîteva generații sau maximum 2—3 secole s-a produs o nivelare și asimilare a diferitelor "nationes", grupe etnice-lingvistice dintre Adriatica și Marea Neagră, unde a dominat în chip absolut orînduirea social-politică susținută de armata puternică mai ales pe linia Dunării și în Dacia, modul de producție și felul de viață aduse și impuse de ocupația romană, împreună cu limba latină. Procesul de nivelare și asimilare romană în aceste provincii (ca și în alte zone ocupate și ținute ferm în stăpînire de Roma timp de cîteva secole) a avut un efect unitar și durabil pînă adînc în epoca medievală, cînd populația romanică a fost dislocată și fărîmitată de covârșitoarea influență a statelor slave organizate aici. Propagarea religiei *c r e ș t i n e* în limbă și forme latine, cunoscînd o înflorire timpurie deosebit de intensă⁷⁰, a completat opera de nivelare și romanizare, în tot Illyricum s-a format o pătură uniformă de "Romani" care se deosebeau destul de puțin de la o zonă la alta după baza etno-lingvistică indigenă (preromană): illiră, dardano-peonică, traco-moesică, geto-dacică etc. De asemenea, diferențierile între masele rurale și populația urbană trebuie să fi fost

⁶⁹ F. Engels, *Originea familiei, a proprietății private și a statului*, în Marx—Engels, *Opere alese*, vol. II (ed. 1952), p. 271—272.

⁷⁰ Despre creștinism în Illyricum: Jacques Zeillcr, *Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'empire romain*, Paris, 1918, 667 p.; Em. Condurachi, *Monumenti cristiani nell'Illyrico*, în EDR, IX 1940, p. 1—118; B. Saria, *Die Christianisierung des Donauraumes*, în *Völker und Kulturen Südosteuropas*, München, 1959, p. 17—33.

destul de puțin accentuate. Din cauza amestecului și a circulației frecvente de câteva secole între Adriatică, Dunăre și Marea Neagră a elementelor etnice provinciale, nu se poate restabili nici măcar cu largă aproximație aportul propriu-zis etnic-social și lingvistic al bazei de tip illiric, nuanțele locale, zonale pe care romanitatea balcanică, în primul rând limba romanică de aici ⁷¹ le-a luat sub înfruirea specificului din fiecare zonă a puternicului substrat etnic și lingvistic illir și trac. În perioada slăbirii ori încetării stăpînirii efective a Imperiului roman, în secolul al V-lea, populația romanică din zona etno-lingvistică illiră, adică vechii illiri romanizați, nu mai păstra aproape nimic din formele sociale și culturale proprii străvechi, din formațiile gentilice-tribale, din religia și zeitățile ancestrale cu nume indigene, nici un nume propriu de trib sau de persoană, afară de numele localităților și cursurilor de ape și munți, eventual elementele lexicale (cuvinte izolate) în limba cotidiană a regiunii.

Relicte vii din limba illiră (?). O problemă ce nu poate fi soluționată aici, deoarece depășește cadrul și competența cercetării prezente și deocamdată chiar puțină obiectivă de investigație documentară istorică-lingvistică, este aceea a dăinuirii unei părți ori măcar a unor elemente izolate (cuvinte) din idiomul illiric, atît în limba latină-romanică dezvoltată în zona balcano-dunăreană și carpatică, cît și eventual chiar în albaneză, limbă izolată și de obirșie "misterioasă", fără o legătură stabilită istoricește în antichitate (cf. *supra*, p. 111—113). Cercetările precedente au dovedit că limba romanică orientală (româna) are un puternic și important substrat de cuvinte din idiomul indigen, foarte probabil traco-getică ⁷². Dar nu se poate preciza aportul specific al limbii illire la formarea acestui substrat balcano-dunărean, dat fiindcă proporțiile și importanța componenteii illire la romanizarea Balcanilor și la formarea romanității orientale trebuie să fi fost considerabile, după cum, de altă parte, procesul romanizării illirilor înșiși a fost mai intens, adînc și mai rapid datorită celor doi factori: spațiu (apropierea de Italia și de Roma) și timp (durata mai mare a ocupației și stăpînirii romane asupra teritoriilor etnice illire). În consecință, s-ar putea ca, tocmai din cauza romanizării intensive, aportul lingvistic (stocul de cuvinte autohtone în vocabularul limbii romane orientale) din partea populației vorbind idiomul de tip illiric (*supra*, p. 99—107) să fie mult mai redus decît cel traco-dacic, respectiv dardanic, peonic, pannonic (?); iar bazele antice, preromane ale limbii și poporului a l b a n c z să fie de căutat nu în sfera etno-lingvistică illiră, ci mai curînd în cea tracică, ori dardanic-peonică, în zona de contact dintre populațiile illire și cele trace și de întretăiere cu linia de hotar între limba latină și cea greacă a inscripțiilor puse de oficialități, de militari sau de mulți-

⁷¹ Th. Capidan, *Romanitatea balcanică*. Academia Română. Discursuri de recepție, LXVII. București, 1936, 68 p.; Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, I (1940) limba latină, ed. III 1960; II (1943) limbile balcanice; H. Mihăescu, *op. cit.* (*supra*, p. 137).

⁷² *Limba TrD*, p. 119—131, ed. II, p. 187—222 "cuvinte autohtone (traco-dace) în limba română", cu bibliografia de bază și rezumatul cercetărilor mai recente.

mile populare indigene; deci eventual în zona nord-vestică și centrală a provinciei romane Macedonia, teritoriul dardano-peonic și pelagonic (cf. *supra*, p. 35–37). La acest teritoriu se gindea și istoricul Th. Mommsen, relevînd intensitatea romanizării Dalmatiei față de gradul mai redus al dezvoltării romanismului din provincia de administrație senatorială Macedonia ⁷³. O verificare cu mijloace epigrafice și arheologice a situației, după un control mai detaliat, ar putea să confirme atare teză ingenioasă a marelui istoric al Romei antice, de care s-ar părea că n-au ținut seamă erudiții cercetători balcano- și albanologi. Oricum, afinitățile puternice ale substratului lingvistic (cuvinte autohtone, preromane) din limba română cu lexicul albanez ar indica (Barić, Petrovici) de asemenea o apropiere teritorială și etno-lingvistică remarcabilă între stră-albanezi și traco-moeso-geții romanizați din care s-a format poporul român.

Ultimii descendenți ai romano-illirilor. Potrivit cu geneza și faza inițială, ca și cu condițiile dezvoltării ulterioare, romanismul Illyriei a luat două aspecte diferite în cele două mari zone ale provinciei Dalmatia (respectiv parțial Pannonia și vestul Moesiei): a) nuanța urbană în centrele orașenești și teritoriul de la coasta Adriaticii; populația romanică amestecată de la începutul procesului romanizării cu elemente etnice variate, italice (*supra*, p. 134), orientale, grecești etc., negustori, marinari ș.a., care era în chip firesc mult mai avansată sub raport social-politic și economic, avînd un important rol istoric în epoca prefeudală și medievală, „romanii orașelor dalmatine în evul mediu” ⁷⁴, care au stat în contact permanent cu Italia și cu restul romanității occidentale a imperiului; b) romanismul sătesc de esență agrar-pastorală, din interiorul provinciei Dalmatia și din Moesia (actuala Bosnia, Herțegovina, Serbia etc.), avînd la bază în primul rînd, dacă nu aproape exclusiv, vigoaroasa populație rurală a Illyriei (de neam în majoritate illiric, în parte tracic, zona de răsărit a teritoriului), romanizată mai mult prin acțiunea elementului militar, dar influențată din punct de vedere etnic-social de factorii externi mai puțin decît romanii din zona Adriaticei. În urma abandonării și căderii în ruină a majorității așezărilor și orașelor, a decăderii culturii romane orașenești în zona dunăreană și în centrul Peninsulei Balcanice (începînd mai ales din secolul al V-lea), populația indigenă a fost împinsă din văi

⁷³ Th. Mommsen, *Römische Geschichte* ⁶, V (1909), p. 184–185 „vermutlich hat bei dem Aufblühen Dalmatiens und dem Verkümmern der illyrisch-makedonischen Küste der Gegensatz des kaiserlichen und des Senatsregimentes eine wesentliche Rolle gespielt, die bessere Verwaltung sowohl wie die Bevorzugung bei dem eigentlichen Machthaber. Damit wird weiter zusammenhängen, dass die illyrische Nationalität sich in dem Bereich der makedonischen Statthalterschaft besser behauptet hat als in dem der dalmatischen: in jenem lebt sie heute noch fort und es muss in der Kaiserzeit, abgesehen von dem griechischen Apollonia und der italischen Dyrrhachium, neben den beiden Reichssprachen im Binnenland die des Volkes die illyrische geblieben sein”.

⁷⁴ C.J. Jireček, *Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters*, în DAW, XLVIII 1902, XLIX 1903, I, p. 1–80 și II, p. 1–78; M.G. Bartoli, *Das Dalmatische*, I, II (SBK, Lingv. Abteilung, IV–V), Viena, 1906. Despre raportul dintre română și dalmată în cadrul grupului lingvistic apenino-balcanic: A. Rosetti, *Istoria limbii române* ³, I, p. 44–46 (cu bibliogr.).

și din cimpii spre zona de dealuri și de munte, de către invadatori (goți, gepizi, huni, avari, slavi etc.), fiind forțată de împrejurările politice-economice, de terenul ocupat (dealuri, plaiuri, munte) să se îndeletnicească mai mult cu creșterea vitelor și păstoritul, neglijând sau practicând prea puțin agricultura alături de unele meșteșuguri țărănești.

Timp de câteva secole (VII—XI sau XII) nu se știe nimic despre populația de limbă romanică din Peninsula Balcanică, atât în zona illiră, cât și în cea traco-getică; încît nu se poate stabili raportul dintre indigenii romanizați din cele două zone și poporul român. Din capul locului nu este probabil că ar fi fost romanizată numai fișia de teren de la coasta Adriaticei și de pe linia Dunării; precum ar fi greșit a crede că limba romanică s-ar fi putut menține numai în aceste zone, după declinul vieții și puterii romane și bizantine în Moesia, Tracia și Dalmatia. Dimpotrivă, în interiorul Peninsulei, romanitatea rustică s-a menținut mai ușor decît la periferie. Oricum, în ce privește Dalmatia și Pannonia, nu este probabil că populația indigenă romanizată ar fi fost împinsă spre Adriatica de triburile în migrație (secolele V—VII, ori VIII). De soarta întregii populații romanizate din Peninsula Balcanică și din Dacia carpatică a depins procesul formării poporului și limbii române, asupra căruia s-au avansat mai multe ipoteze. După teoria lui O. Densusianu (1901), patria primitivă a românilor s-ar fi aflat în sud-vestul fostului Illyricum, aproape de teritoriul albanez și de Dalmatia, în baza isoglozelor *mn*, *pt*, *ps* < lat. *gn*, *ct*, *x*, comune românei, albanezei și dalmatei. Dar s-a arătat ⁷⁵ că, în realitate, dalmata nu prezintă un asemenea tratament, deci româna se depărtează de ea, intrînd împreună cu albaneza în sfera etno-lingvistică tracă (*supra*, p. 112). Astfel, elementul etno-lingvistic illir perpetuat în limba dalmată nu ar fi participat la formarea limbii și poporului român, componenta illiră ar fi nedovedită în atare proces istoric. S-a relevat însă și un alt fenomen lingvistic important : fonetismul unor elemente lexicale slave din limba română, care prezintă trăsături bulgare orientale și fac să excludem părțile centrale ale Peninsulei Balcanice din teritoriul pe care s-a vorbit romanică ce stă la baza limbii române : cuvintele cu *iat* pronunțat ca ¹*a* sau ^a*a* și reflexele *št*, *žd* ale grupurilor slave comune ^{*tj}, ^{*kti}, ^{*dj} ⁷⁶.

⁷⁵ H. Barić, *Albanisch, Romanisch und Rumänisch*, în *Godišnjak Balkanološki Institut*, I, Sarajevo, 1957, p. 1—16.

⁷⁶ E. Petrovici, *Problema limitei sud-vestice a teritoriului de formare a limbii românești*, în *Limba Română*, IX/1, 1960, p. 79—83; p. 82 : „și elementele slave ale limbii române, care prezintă trăsături fonetice bulgare orientale, ne fac să excludem părțile centrale ale Peninsulei Balcanice din teritoriul pe care s-a vorbit romanică ce stă la baza limbii române. Graiurile slave din aceste regiuni sînt de tranziție de la bulgară la sîrbă. Dar isoglosa pronunțării lui *iat* ca ¹*a* sau ^a*a*, precum și cea a reflexelor *št*, *žd* ale grupurilor slave comune ^{*tj}, ^{*kti}, ^{*dj} se află mai la est de aceste ținuturi. Isoglosa *št*, *žd* pleacă de la gura Timocului și se îndreaptă spre sud de-a lungul graniței actuale dintre Bulgaria și Iugoslavia, atingînd curînd linia Jireček. Nu e probabil ca în evul mediu această isoglosă să fi trecut mai la vest decît în prezent. Stratul mai vechi al elementelor slave ale limbii române prezintă ^a*a(a)* și *št*, *jd* pentru *iat* și sl. com. ^{*tj}, ^{*kti}, ^{*dj}, ca în graiurile bulgare de la est de isoglocele amintite. Așadar teritoriul de formare a limbii românești nu se întindea pînă în apropierea Dalmatiei. Granița de sud-vest a acestui teritoriu coincide aproximativ cu granița actuală dintre Bulgaria și Iugoslavia...”

Astfel, atât româna, cât și albaneza ar aparține exclusiv și integral zonei nord-estice a Peninsulei Balcanice, sferei etno-lingvistice trace. Dar ținând seamă de caracterul unitar lingvistic (o singură limbă latină-populară romanică) și cultural la populația provincială dintre Adriatica și Marea Neagră, atât în zona cu substrat illiric, cât și în cel tracic și daco-moesic, după o circulație intensă și un amestec al elementelor etnice, nu este probabil ca factorul popular illiric să fie străin de procesul sintezei etno-lingvistice din care a luat naștere poporul român, proces în care a prevalat foarte probabil elementul traco-dacic. Este clar că problema etnogenezei românilor și a întregii romanități balcanice necesită noi cercetări și confruntări, pînă cînd va putea fi apropiată de o soluție justă sau cel puțin verosimilă, ținînd seamă de toți factorii documentari și de elementele utile.

În afară de limba dalmată (dispărută la sfîrșitul secolului al XIX-lea) și de limba populară românească, lipsește orice alt indiciu documentar care să arate legătura dintre populația illiro-romană și romanii din zona dinarică în evul mediu. Este probabil însă că în măsura cît ea nu a fost absorbită și asimilată de slavi în Dalmatia, populația provincială romano-illiră s-a transmis măcar parțial în "Romanii" care apar aici începînd din secolul al XII-lea: v l a h i i, maurovlahii, morlaccii, aproape exclusiv păstori sau chirigii și pe care unii filologi și istorici i-au considerat ca "români apuseni" veniți dinspre răsărit, chiar de la Dunărea de Jos ⁷⁷. Trecutul lor plin de greutăți și vicisitudini, lupta dirză pentru existență (fără forme politice-statale proprii, fără o cultură organizată) și etapele emigrării în secolele XIV—XV spre vest pînă la Adriatica și în Istria, sfîrșind cu totala lor slavizare în secolul XVII (cu excepția micii insule a "istiro-românilor") au fost studiate și reconstituite (după Miklosich, Rački, Novaković, Jireček, Erdeljanović, S. Pușcariu, A. Tamaro ș.a., din secolele XIX—XX) de istoricul român S. Dragomir ⁷⁸, care a recunoscut în acești "romani balcanici" pe "urmașii vechei populații traco-illirice, romanizate pînă la începutul secolului al VII-lea" ⁷⁹. Vigoarea etnică-socială (în bună parte foarte probabil un reflex nemijlocit al virtuților illirice), trăsăturile pregnante romane, conștiința puternică "de romani" a acestei populații rurale se oglindesc limpede și semnificativ în documente, fiind relevată de scriitorii umaniști, care au avut prilejul să-i cunoască direct prin legături și observarea lor, în apropierea coastei

⁷⁷ E. Petrovici, *Problema românilor "apuseni"*, în legătură cu toponimicul *Peșter* din sud-vestul Serbiei, în SCL, XI 1960, p. 195—198 (= *RevLg.* VI 1961, p. 25—28); p. 197 "particularitățile fonetice ale elementelor slave mai vechi din graiul românilor 'apuseni' (*Peșter* ș.a.) confirmă părerea unor lingviști ca Ascoli, Miklosich, Weigand, Philippide (OrR), Barić și a unor istorici ca Jireček, Dragomir că acești români au emigrat dinspre est sau nord-est — din părțile Dunării de Jos — în vestul Peninsulei Balcanice...". *Elementele sud-slave orientale ale istoromânei și problema teritoriului de formare a limbii române*, în *CercLg.* XII, 1967, p. 11—19.

⁷⁸ Silviu Dragomir, *Vlahii și Morlaccii*, Cluj, 1924, 136 p.; *Vlahii din nordul Peninsulei Balcanice în evul mediu*, București, 1959, 224 p.

⁷⁹ S. Dragomir, *Vlahii din nordul Peninsulei Balcanice*, p. 5.

dalmatine⁸⁰. Asemenea frânturi de populație romanică din vestul Peninsulei Balcanice erau în bună parte resturi din marele popor al illirilor romanizați de odinioară, a căror limbă indo-europeană dispăruse, înlocuită în propria lor gură și vorbire de latina împărăției romane, cu vreo 10 sau 12 veacuri mai înainte. Dar romano-valahii din zona dinarică, purtători ai unor elemente etnice illire și a limbii romanice, nu pot reprezenta întreaga populație illirică din antichitate: majoritatea acesteia, a romano-illirilor care nu se risipiseră din zona dalmato-pannonică pînă în secolul al VII-lea, s-au asimilat pe încetul (în cursul secolelor VIII—XIV) în masele etnice ale triburilor slave (sirbi, croați, sloveni), în care s-au pierdut mai tîrziu toate grupurile etnice-sociale ce mai vorbeau limba latină-romanică. Este o realitate istorică bine întrevăzută de Tomaschek, care considera că anumite trăsături somatice ale slavilor meridionali sînt de esență veche illirică⁸¹. Fondul etnic-social și lingvistic al acestui numeros popor antic al zonei dinarice, transformat fundamental din punct de vedere cultural-lingvistic prin romanizare și pierderea limbii sale indo-europene, a fost absorbit integral în cadrul etnic și social-politic al slavilor ce au imigrat și s-au suprapus începînd din secolul al VII-lea (așa-numiții "iugoslavi") în nord-vestul Peninsulei Balcanice.

⁸⁰ Din textele istorice-literare, citate de autorii amintiți, sînt interesante și vrednice de reprodus cîteva pasaje semnificative: „homines proceri corporis ac validi, venesi facie et qui latina, licet corrupte, inter loquendum non pauca proferant vocabula, seque Romanos fuisse, ibique prioribus temporibus in coloniam deductos pertinaciter asseverant” (Domenico Negri, *Geograph. commentariorum*, Basel, 1557, 103); „nomades Illyrici quos Vlachos vulgo dicunt, duce Vladislao Cossicio, e montibus qui Dalmatas a Moesis dirimunt, decurrentes impetum fecerunt” (Lud. Cervarius Tubero, a. 1500); „... vivono i Giapidi, o Carsi o Tarsi, che cosi chiama Pio secondo nell'Europa sua, huomini pastorali, di bello aspetto, di corpo dritto et elevato, di pacienza bellicosa e di tanta altrezza, che cosi ignobili referiscono la lor prima origine alla nobiltà Romana. Confondono colle schiave molte parole Romane ma traviate dalla vera pronuncia e per non imprimir alcuna macchia nel sangue non cercano la conversatione de' posterì con altri maritaggi che con le persone paesane” (Marc Antonio Nicoletti, secolul XVI; citați de S. Dragomir, *Vlahii din nordul Peninsulei Balcanice*, p. 145—147).

⁸¹ W. Tomaschek, *MAGV*, XXIII 1893, Sitzungsber, p. 35: „... Dalmater und Pannonier vertheidigten noch unter Augustus mit grosser Zähigkeit ihren angestammten Boden; schliesslich verwandelten sie sich in ruhige, lateinisch sprechende Provinzialen, die erst den Stürmen der Völkerwanderung sowie der slawischen Einwanderung erlagen; doch steckt in den heutigen Südslawen noch viel illyrisches Blut; das, was den Serben und Kroaten von dem Nordslawen unterscheidet, zumal der Typus, ist illyrischer Antheil”.

Partea a II-a

REPERTORIUL FRAGMENTELOR
DE LIMBĂ

(Glose, antroponime, toponime illire și messapice)

În măsura îngăduită de mijloacele documentării și de criteriile discernământului nostru (putința de a separa materialul eterogen italic, venet, celtic, grecesc, epirotic, trac etc.), prezentul repertoriu lingvistic-onomastic cuprinde :

g l o s e illire care pot fi atribuite cu certitudine ori probabilitate illirilor (*supra*, 49—50) și messapilor (p. 53),

c u v i n t e din inscripțiile messapice (*supra*, p. 52—54),

n u m e proprii geografice și de persoane (toponime, antroponime și teonime, etnonime ; alese după criteriile indicate *supra*, p. 54, 56—57). În ce privește antroponimele, este de observat că sînt menționați toți illirii (messapii) cu nume etnic-naționale, urmărindu-se prin aceasta : *a*) întocmirea unui tabel complet sau cît mai amplu (în limita documentării disponibile) al elementelor lingvistice importante care sînt numele etnice indigene ce constituie materialul de bază pentru studiul etimologic-comparativ și gramatical al idiomului illir ; *b*) a se aduce o contribuție la istoria illirilor balcanici, care—dacă nu au apărut decît rar și cu un rol modest în lumea ellenică și elenistică—erau în schimb numeroși pe toată întinderea imperiului roman, unde au avut chiar un rol istoric important mai ales în secolele II —IV (cf. *supra*, p. 145—147).

Clasificarea numelor proprii. Cu toate că avem multe indicii și criterii precise privind elementele sistemului onomastic al illirilor (*supra*, p. 56—58), unele nume rămîn deocamdată de caracter dubios ori de apartenență echivocă, din cauza absenței în primul rînd a unei mențiuni directe și clare (cum ar fi „nat(ione) Breucus, Delmata, Daversus, Maezeius” etc.) ; apoi din cauză că, prin aspectul lor, anumite nume pot fi (cum s-a spus) comune illirilor și altor triburi indo-europene vecine (celți, veneți, italici, traci, epiroți etc.), fie ca moșteniri vechi, fie ca împrumuturi recente, în urma amestecului de limbă, a influențelor culturale și economice. O separare netă și absolută a tuturor elementelor antroponimiei și toponimiei din teritoriul cuprins între Dunăre, Alpi și Adriatica (unde illirii s-au amestecat cu celți, veneți și italici, respectiv cu tracii ori alte neamuri de oameni) nu este încă posibilă, din lipsa unor cercetări prelabile de amănunt care să fi stabilit o rînduială mai riguroasă în acest sector al lingvisticii și antichităților europene. De aceea este necesar a clasifica, prin semne convenționale, materialul de nume care deocamdată nu oferă certitudinea de a fi illiric : cu un *asterisc** numele probabil illire, recuno-

scute în teritoriul delimitat cu aproximație mai sus (p. 34—39) sau în vecinătatea lui imediată ; cu *două asteriscuri*** numele care au puțină probabilitate de a fi illire, considerate însă de unii erudiți ca illirice ; cu *semn de întrebare* (?) cele care au prea puține șanse de a fi illirice ori sînt de formă (lectură) dubioasă ¹.

Expunerea materialului onomastic a fost făcută după două criterii : cronologic și topografic. În ordinea vechimii sînt menționate în general mai întii personajele cu un rol istoric (politic ori militar : regi, prinți, comandanți de oaste, ambasadori etc.), ori sînt menționați în raport cu unele evenimente consemnate în sursele literare ori în cele numismatice, care de obicei păstrează știri mai vechi decît textele epigrafice. În ordinea geografică, a fost pus mai întii materialul din Dalmatia² și din Illyria în sens mai larg, ca formînd teritoriul etnic illiric (*supra*, p. 34—39), apoi regiunile învecinate (unde se afla ori a putut să existe o populație compactă sau cel puțin enclave de obîrșie illiră, „illiroidă”, nu numai elemente imigrate recent, în epoca romană) : Pannonia (zona de nord), Moesia, Noricum, Macedonia ; în sfîrșit teritoriile unde au emigrat în grupuri ori individual elemente illire : Dacia, Italia, Grecia continentală și insulară, Asia Mică și Orientul Apropiat, zona renană, Spania, Africa, Britannia. În acest fel se va putea urmări totodată expansiunea illirilor (care mai poartă antroponime „naționale” ori vreun indiciu asupra obîrșiei teritoriale și tribale) în lumea greco-romană. Din *t o p o n i m i a* Illyriei sînt alese numai elemente cuprinse între limitele teritoriului etno-lingvistic (*supra*, p. 34—39), în care sînt numeroase numele de origine alogenă (*supra*, p. 137). Pentru toponimele ori etnonimele importante și binecunoscute se dau numai citatele din autorii și inscripțiile principale.

Prezentul repertoriu avînd nu numai un rost filologic-lingvistic, ci în același timp și unul prosopografic (deci istoric în sens mai larg), textele literare și epigrafice vor fi reproduse de cele mai multe ori în *t e g r a l* (în forma lor originală, cu eventuale erori de limbă sau de grafie), texte în care este menționat vre un nume illiric (cu trimitere la numele și numărul unde eventual textul este dat complet) ; se oferă astfel atît forma gramaticală (cazul) numelui, cît și—unde este necesar și util—locul de obîrșie, ocu-

¹ Atare semne, valabile numai în linii generale, sînt provizorii, natural (ca de altfel întreaga colecție și clasificare a materialului documentar), și uneori pot să pară ori să fie arbitrare, susceptibile de modificări. Înțelegînd ușor că ele nu sînt de luat ca valori absolute, cercetătorii vor ține seama de caracterul relativ și de incertitudinea ce planează încă asupra multor aspecte în studii populațiilor „barbare” indo-europene. Mai multă atenție și competență în viitor, ca și materialul nou ce va ieși la iveală vor arăta cazurile de apreciere eronată în ce privește „illirismul” unora din numele prezentului repertoriu. Repartizarea după „gradul illirismului lor” în IIPN (1929) v. *supra*, p. 74.

² În interiorul Dalmației romane ordinea expunerii după localități nu poate fi totdeauna sistematică și consecventă, din lipsa unei hărți detaliate și precise a tuturor punctelor arheologice în regiunile serbo-croate ale vechii Illyria ; de obicei începem cu localitățile de la țărmul Mării Adriatice. O listă de localități moderne ale Dalmației cu descoperiri romane a fost întocmită de Al. Philippide, OrR, I, p. 509—514 (după WMBH), alta la p. 524—534 (după CIL III). *Archaeologische Karte von Jugoslawien* (*supra*, p. 26) este incompletă.

pația, vîrsta, condiția socială, raporturile familiale-gentilice și alte elemente care ilustrează procesul deznaționalizării (romanizării ori grecizării) exprimat prin schimbarea numelor illire cu nume romane (grecești) și alte aspecte din viața și rosturile acestor fii dispersați din marea comunitate populară illirică³. Ținînd seama de faptul că nu numai forma și condițiile în care materialul onomastic este atestat prezintă importanță pentru onomastica unui popor, ci și numărul personajelor care poartă atare distinctive naționale-etnice, s-a căutat a releva frecvența și deci popularitatea fiecărui antroponim, întocmind liste numerice ale cazurilor. *Blodius* și *Caravantius* sînt nume illire în aceeași măsură ca de exemplu *Das(s)ius*; dar primele apar atestate o singură dată, în timp ce *Dasius* apare de vreo 150 de ori (în afară de numeroasele derivate și forme paralele sau coradiale: *Dasa-*, *Dases*, *Dasim-*, *Daz-* etc.). Atare fapt semnificativ și important pentru sistemul numelor illire nu poate fi trecut cu vederea, căci ele sînt mai puține în comparație cu numele curente ale altor populații indoeuropene: alături de onomastica bogată și variată a vecinilor (celții, tracii, grecii), illirii au rămas mai „săraci” în privința tezaurului de nume personale, grupate într-un sistem mai simplu și . . . modest ce se apropie mai mult de onomastica italo-romană în faza arhaică (republicană); cf. studiul numelor proprii illire *supra*, p. 114—127.

³ Repertoriul nostru nefiind propriu-zis o „Prosopografia Illyrica”, nu urmărește și nu poate să cuprindă — în chip firesc — pe toți illirii menționați în toate documentele antice grecești și romane și nici toate numele purtate de ei (grecești și romane, „neillirice”), ci numai pe cele care formează capitalul lor onomatologic „național”, original și tipic, în majoritate exclusiv illiric. Acesta face parte integrantă din tezaurul limbii din care n-a rămas aproape nimic în afară de numele proprii, dacă se are în vedere puținătatea și incertitudinea cu adevărat jezolantă a gloselor illire-balcanice și messapice, ca și echivocul elementelor lingvistice (în afară de numele proprii) cuprinse în inscripțiile de limbă messapică. Exemplificările noastre nu pot fi complete, lipsind unele inscripții din publicații inaccesibile, ca și materialul inedit din teritoriul illiric și din afară.

Abrol, pop., St. B. Ἀβροὶ ἔθνος πρὸς τῇ Ἀδρίᾳ Ταυλαντικῶν, προσεχὲς Χελιδονίως, ὡς Ἐκαταῖος (*FrGrH*, I 101); Suid.

Etim.: **abhro-* „puternic, violent”, v. irl. *ob*, *uabar* „mlndrie, semeṭje”, got. *abrs* „puternic, cumplit”.

Absorus, v. *Apsorus*.

Absura, local. la Epidamnus, Rav. IV 15 *A b s u r a*, V 13 *A p s u m*; ItH 608,6 *A b s o s* (*SprAIII*. I, p. 29).

Aeal(i)us*, m., Rider, CIL, III 2 792: Tritano *A c a l i* (fil.).

Aelrrius*, m., Corinium, CIL, III 2 900: Iulio Ceuni *A c i r r i o* filio.

*III PN 2 Acirrius**, cf. *Acerrae* urbs Venetiae, *Acerius*, *Acerronius*. (*CellSpr*. I 20).

Aeruvlum, *Agruvium*, opp., Plin. III 22 (144) *A c r u v i u m*; Ptol. II 16,3; CIL, III 13 829: D M, Fl. Urso d(e)c(urioni) *A q r*(uvino; *sive do(mo) Aqr.*); ethn. *Agravonitas* Liv. XLV 26 (*BevDalm*. p. 142–143).

Adana*, f., Macedonia, Pella, *Balkan Studies* (Salonic), IV 1963, p. 161 sqq. (=REG 1964, p. 185): Ἀδανα Δαζαίου.

Adra, opp., Ptol. II 16,6 πόλις δὲ εἴσι μεσόγειοι Λιβουρνιας ... Ἀδρα
TabP *H a d r e*; Rav. IV 16 *A d r i s e*; *Adriopes* Ptol. II 16,8.

Adria(s)*, Marea Adriatică, Hecat. (*FrGrH*), Hdt., Str., Ptol., Liv. etc.; *SprAIII*. I p. 30; posibil nume illiric.

Adrlon, mons (Dinari?), Str. VII 315 Ἀδριον ὄρος (Ἀνδριον, Σαρδιον), Chrest. Str. VII 36 Ἀδριον.

Adzizium, v. *Azidium*.

Aeglnium*, opp., St. B. Αἰγίνιον, πόλις Ἰλλυριῶν, ὡς Στράβων, τὸ ἐθνικὸν Αἰγινιεύς. Possibil identic cu *Aiginion* (Tymphaia; *SprAIII*. I p. 33).

Aematls, local., ItA 269 *A e m a t e*; TabP *L a m a t i s*; CIL, III 9 864a: iudicem inter *Sapuates* et ...MATINOS. Cf. *Lamalis*.

Aenona, opp. Liburn. (*Ntn*, *Nona*), Plin. III 140; Ptol. II 16,2 Αἰώναι; Rav. V 14 *E n o n a*, IV 22 *E l o n a*; Guido *E b o n a*; Const. Porph. *adm. imp.* 30, 31 ἡ Νόνα (*BevDalm*. p. 77).

Aepieadus, v. *Epicadus* [31].

Aetor*, m., Asseria, [1] JÖAI, XI Bbl. 83: [Se]x(to) Iulio *A e t o r i*. — [2] CIL, III 15 032: L. Iulius [Pro]culus sibi [et] *A e t o r i*... — [3] *FührZara*, p.45: adiutorio *A e t o r i s* (cf. *Vadica*). — [4] Ostrovice (Varvaria), *Diadora*, I, p. 110: C. Veronius *A e t o r v*(ivus) s(ibi) et Veturiae Aeliae uxori et Ce(u?)no f(ilio) et C. Iulio nepoti. — [5] Aenona, *Diadora* I p. 126: C. Ennio Oepfi *A e t o r i*. — [6] Burnum, *Diadora*, III 1965, p. 78: Azicico *A e t o r i s* f(il.) et Apulo Azicico *A e t o r i s* f(il.) fratres. — [7] Dalmat. incertae, CIL, III 3 158: C. Iul. C. f. Ser. *A e t o r*.

LatEN, p. 268 *Etrius, Aetorius* (CIL, XII 3 389); *CeltSpr*, III 517. Krahe, *Gl. XXIII* p. 112: *ai-tor* nomen agentis, *ai- "a da".

Agirrus, m., Salthua, JÖAI, XII Bbl. 201 (= ILS, 9 412 = *Spom. LXXI* p. 101, nr. 241): *A girro* Epicadi f(ilio) principi k(astelli) Salthua et Temeiae Glavi f(iliae), fecit Epicadus f(ilius).

IllPN, p. 3 *Agirrus**, cf. *Acirrius?* ZONF, VII, p. 32. Cf. lat. *Agerius?*

Agrathos, mess., Rudiae, *IsMs* 16.23: *A g r a t h o s* Ivasboas Oespalias.

Agron, [1] m., rege al Ardiaeilor (sec. III), Polyb. II 2,4: Ἀγρων ὄτων Ἰλλυριῶν βασιλεὺς ἦν μὲν υἱὸς Πλευράτου; 4,6; App. III. 17–20; Cass. Dio XII 49,2; Athen. X 440a; Ael. VH II 41; Zon. VIII 19,3 (RE, I 903,3). — [2] Apollonia, *BulTir*, 1962, p. 132 (= *StAlb.* 1965, p. 98): Ἀγρων. Figuri legendare omonimi: un fiu al lui Eumolpos, rege lidian etc.; numele ar putea fi comun illir și grecesc (?).

Etim.: *agro-, *ogro- "vrf, partea de sus; primul"; av. *agra-* "primul".

Aia, f., [1] Dalm., Sopot (Belgrad), CIL, III 14 538: *D M, Attius Victoris, A i a Atti filia, Propincus Atti filius, Gresa Dasantis, titulum posuit Zaca Va(l)enti(s) coniugi, filis et matri et sibi vive.* — [2] Dacia, Potaissa (Turda), CIL, III 917: *D M, A i a Nandonis, Andrada Bi[t]uuantis, Bricena, Ius[t]a, Bedarus, pos(t) obitum ei Herculanus libertus patronae benemer(enti).* — [3] Britannia, Carvoran, CIL, VII 793 = *Roman Inscriptions of Britain* (ed. R. G. Collingwood — R. P. Wright), I (Oxford, 1965), nr. 1 828 : *D M, Aur(eliae) T(iti) f(iliae) A i a e d(omo) Salonas, Aurelius Marcus c(enturia) Obseq(uentis) coniugi sanctissimae quae vixit annis XXXIII sine ulla macula.*

AISC, IV, p. 225, V, p. 285. *Aia* este și nume celtic: CIL, II 2 786, 5 798, 6 298, XIII 7 516a, *Aiiu, Aiiu, Aiacus, Aiasa* etc. (*NomPann.* p. 39; *CeltSpr.* I, p. 70, III 525, 544; *LimOest.* XVI 1926, 24) și italic: gentil. *Aia, Aius*, CIL, V 871, 1 061–2, 3 369. EDR, III 232–3. ThLL, I 1 462. Cele trei exemple din Illyria sînt illire, cum indică celelalte nume (*Dasa, Zaca, Bricena, Bedarus*) din inscripții. — Mateescu, AIN, III, p. 476 îl considera de origine tracică.

Aiddetis*, mess., Carbinium, *IsMs* 5.21: *A i d d e t i s* orranas.

Aiola, f., dalm., Požega, CIL, III 14 607,1 (= 12 719): *D M, [Au]r(eliae) Beatae def. [an.] LXX, Aur(eliae) A i o i a [c]t Pinenta matri pro pietate.*

CeltSpr. III 542? *Aioia*.

Alasinus**, m., Salona, CIL, III 12 930: *A l a s i n i u s* F[e]r[o]x?

Albanol*, pop. Orestis Maced., Ptol. III 12,20 *Α λ β α ν ο ι*, *Α λ β α ν ό π ο λ ι ς*. Georg. Acrop. p. 28,48 etc. (*SprAlll*, I 36).

Alblon, mons Iapod., Str. IV 202 *Α λ β ι ο ν ὄρος*, VII 314 *Α λ β ι α* (plur.); Chrest. Str. VII 31; Ptol. II 14,1 τοῦ *Α λ β α ν ο ῦ ὄρους*.

Albona, opp. Histriae, Plin. III 140 *Α λ β ο ν α*; TabP, Rav. IV 22, V 14 *Α Ι β ο ν α*; Ptol. II 16,2 *Α λ ο υ ω ν α*, III 1, 24; St.B.; Const. Porph. *adm. imp.* 20; CIL, III 3 049: *res publica Α Ι β ο ν ε σ σ i u m*; Plin. III 139 *Ο Ι β ο ν ε ν σ ε ς*.

Alcomenal*, opp., St. B. *Α λ κ ο μ ε ν α ι*, πόλις Ἰλλυριᾶς (*SprAlll*. I 39).

Aleta, opp., Ptol. II 16,7 *Α λ η τ α*; Rav. IV 16 *Α Ι ε τ α*; ItA *Α λ α τ α*; TabP *Η α Ι α τ α* (*SprAlll*, I p. 38).

Aletium, opp. Calabriae, Ptol. III 1,67 *Α λ η τ ι ο ν*; Plin. III 105 *Α Ι ε τ ι ν ι* (Alentini).

Algalsus, m., dux Parthinus (sec. II f.e.n.), Liv. XLIV 30,13: *peditibus Epicadus, equitibus Α λ γ α λ σ υ ς* praeerat (RE S. III 81).

Almas, mons (Frūškagora), Cass. Dio LV 30 (a. 6 c.n.) ἄρος τι Ἀλμαν. *HistAug. Prob.*
18 Almus mons (circa Sirmium); *Eutr.* 9,11 (*SprAIII*, I p. 39).

Alor, fl., App. *Bell.civ.*, II 56 τὸν Ἀλωρα ποταμόν.

Alperlo, statio, TabP in Alperio.

Altina, mutatio Pann. Inf., ItH 563, 13.

Altinius*, m., mess. (sec. III i.e.n.), Liv. XXXIV 45,1: Dasius Altinius Arpinus;
Zon. IX 7,6 Ἀλνιός, Ἀλνιῶ, 7,7 Ἀλνιῶ (Biossevain, ed. Cass. Dio, I p. 242 Ἴλνιός vitium
Zonarae vel librariorum pro Ἀλσιός, -ιῶ”).

Helbig, *Hermes*, VI 1876, p. 289 (‘‘scheint italisch’’), *III PN*, p. 4.

Alto, fl. Vib. Seq. Alto Dyrrachiae (*SprAIII*, I p. 41).

Alutae, pop. Liburn., Plin. III 139 Alutae; 130 Alutrenses, la Alvona (*BevDalm*, p. 72).

Alveria, opp. (Dobropoljci), CIL, III 9 938: indices dati — inter remp. Asseriatium e
remp. Alveritarum (a.70 e.n.); Rav. IV 16 Arberci (*SprAIII*, I p.41; *BevDalm*, p.84).

Alzanides, m., mess., Aletium, IsMs 25.21: Dazimahi Alzanaidihhi.

Deecke, RhM XXXVII p. 382 (gr. ἄλζιδος).

Alzenas, m., mess., Lupiae, IsMs 15.14: Alzenas, Alzan.

Amantes, pop., Scyl. 27; Etymol. Magn.; Plin. III 22; St.B.; Hsch.; *HistNum*, 265.
Abantes Ap. Rhod. IV 1 214, Schol. IV 1 216; St.B.

Amantia*, opp. Epiri Novae, Caes., Cic., Scyl. etc. (*SprAIII*, I p. 41) nu pare a fi
nume illiric.

Amantini*, pop. Pann. Inf., Ptol. II 15,2; Plin. III 148, IV 35; Iord. *Rom.*; CIL, III
3 224 Amantinus (*SprAIII*, I p. 42; I. Degmedžic, *Amantini*, in *Vjesnik arheol. Muzeja*,
Zagreb, 1961, p. 139—180).

Amitas (?), fl. Apuliae, l'in. III 102 Amitas (Amitan, Aritan cod.).

Amma*, f., Bononia, CIL, XI 705: D M, Aur. Galli trib. leg. VII Cl(audiae), Aur. A m-
ma coniugi cum Gallitta filia et Laeta socera nationis utrisque Dardaniae.

Ammon**, f., Tanagra, IG VII 763 Ἀμμον. Thespiac, 1 971.

LatEN, p. 19; *III PN*, p. 5 *Ammona**.

Ana, f., Delfi, GDI 2 014: Ἀνὰ τὸ γένος Ἰλλυρῶν.

LatEN, p. 32; *III PN*, p. 5. Cf. -*Anna*.—*Ana* Garvonis natione Aravissae m la Carnuntum
Laur.Aq. p. 3 este celtic, la fel ca *Anna* Sammonis CIL, III 4 282 (deși e soția illirului *Dasius*),
Sammon fiind antroponim celtic (*CellSpr*, II 1 341); *Anna*, *Jahrbuch der Centralcommiss.* III
1905, 196 etc.

Ancus, statio (Senia-Burnum), TabP, Rav. IV 22.

Andab...(?), epitet al lui Neptun, in valea Cetinei, *BullDalm*, I.V 1953, p. 247: Neptun
[ANDAB.../ [A]e(lius) Maxim(us) Classicianus v.s.

Andena, f., Dacia, Ulpia Traiana, CIL, III 1 488: Ael. Andena e Ael. Macrinus Epidia-
nus qui et Epidius au[g.] col. et Macrinia Marcia fil. posuerunt.

Andenlus, m., -a, f., Tarvisio, CIL, V 2 114: C. Andenio C.f. (centurio) legio(nis)
secundae Andeniae C.f.

CellSpr, III 615; *III PN*, p. 5 *Andenius**.

Anderva, opp., Rav. IV 16; 19; ItA 338,7 Andarba; TabP Sanderua; CIL
III 8 370 Andarvanor[um].

Andes, m., Dalm., [1] Burnum, CIL, III 13 249 (= 2 824); I O M C(onservatori?) P.
Aelius Andes Barcini v.s.l.m. — Raetinium, [2] 10 035: S(ilvano) Silvestro s(acrum) Andes

p(osuit). — [3] 14 012 (= 13 270) : D M, A n d e s [...] Bori (?). — [4] Vavaria (M. Suić, Zara) : ... A.S. [S]eptimius A n d e s veteranus v.s.l.m. — Jezerine (Biheć) [5] CIL, III 14 013 (= 13 273) : A n d e s Sini f. — [6] 13 278 (= p. 2 274) : Vcndes Dennata A n d e n t i s f(ilia). — [7] Kula, 10 024 (= 3 001 = p. 2328, 171) : D I M, A n d e s et Clitus (?). — [8] Dacia, Alburnus (= Roșia), CIL, III 1 272 : D M, Gai. Val. Viatori an. XVI, A n d. Titi et Val. Teien. fil. b.m.p. — [9] Germ., Zahlbach (Rheinhessen), CIL, XIII 7 023 (= ILS 2 504) : A n d e s Sex. f. cives Raetinio eq(ues) ala Claud. ann. XXX, stip. V, h.s.e.

Andeta (?), v. *Mandeta*.

Andetia, f., Moes. Sup., Otan, *Spom*, XLVII, p. 183, 122 : Aur(elius) Valerius arc(arius) f(isci) D(almat.) simul cum c(oniuge) A n d e t i a.

Cf. (celt.?) *Andetiaca* CIL, V 2 438 (M. Turciaco M. f. Marcello Andetiaca M. f. Gallae) ; *CellSpr.* I 146. Krahe, IF LVIII, p. 231.

Andetius*, m., Concordia, *Add.* CIL, V 411 : A n d e t i u s Cra[ssi f. ?].

CellSpr. I 146. *LatEN*, p. 16.

Andetrum, opp. (Gornji Muć), Plin. III 142 ; CIL, III 3 200 : ab Salonis A n d e t r i u m ; Str. VII 315 Ἀνδερτρειον ; Ptol. II 16,7 Ἀνδετριον ; Cass. Dio LVI 12 Ἀνδερτριον ; TabP A n d e t r i o ; Rav. IV 16 E n d e t r i o (RE, I 2 124 ; *Bevdalm*, p. 98).

Andia, f., Dalm [1] Ipek, *Spom*. LXXI, p. 114,278 (= *Dolg.* IX p. 25) : A n d i a Dassi [19] coniugi. — [2] Kraljeva Kuća (Kumanovo), JÖAI, VI Bbl. 40,46 : D M, Ulp(ia) A n d i a rarissima vixit annis LXV Rufria Amabalis matri. — [3] Prizren, *Spom*. LXXI, p. 134,323 : D M, L(ucio) Silvio C. f. praecepto[ri ?] qui vix an... et A n d i a e matri v(ivae) posuerunt L. Silvius Italic[us]. — [4] Moes. Sup., Naissus, *Spom*. LXXV, p. 53, 167 (= LXXI, p. 243,651) : M, C. Iul Annus vix. XX, Pi Annius p(ater) f(ilio) et sibi [e]t Licinio f(ilio) A n d i e. — [5] Brixia, CIL, V 4 246 : Matrona, Cornelia A n d i a v.s.l.m. — [6] Roma, CIL, VI 24 767 : P. Clodius P. I. Philomusus sibi et Volcaeiae L. I. A n d i a.

ThLL, II 35. Cf. celt. *Andiatia*, CIL, VII 960 (*CellSpr.* I 147). Elementul *And-* în alte nume celtice (*CellSpr.* I 138–152), Flavius *Andia*, CIL, V 8 740 (Flavii Servilio Traustaguta et Ilateuta Felicitas Flavio Andiac centenario numeri Brachiatorum) pare germanic, cum indică *Traustaguta* și *Ilateuta*.

Andinus, deus, Moes. Sup., Kačanik, CIL, III 8 184 (= ILS, 4 076) : Deo A n d i n o sac(rum) Tib. Cl. Cortus bf. cos. leg. VII Cl. v.s.l.m. (RE S. I 79).

CellSpr. III 618 ; CIL, XIII 10 010, 2 932b *Andin.* *IllPN*, p. 5.

Andinus, m., Moes. Sup., Staro-Kačanik, *Spom*. LXXI, p. 78, 182 : D M, Ulp(ius) Valentinus vixit annis XV, Ulp(ius) A n d i n u s et Aur(elia) Iulia parentes filio.

Andio, m., Moes. Sup., Viminacium, CIL, III 14 506 dex. b45 : Aur(elius) A n d i o R(atia-ria? -emesiana?), (mil. leg. VII Claud.).

CellSpr. III 618 ; Mateescu, AIN, III p. 482.

Andis, m., Aquileia, CIL, V 1 359 : Sabia Plactoris l. Optata v. f. sibi et suis et A n d i s Cai f. coniugi et Aufidiae C. l. Lyricae filiae suae.

Andizetes, pop., Plin. III 147 : Draus per Serretes, Serapillos, lasos, A n d i z e t e s (defluit) ; Ptol. II 15,2 Ἀνδιζιττες ; Str. VII 5, 3 Ἀνδιζιττοι.

Andrada, f., Dacia, Potaissa (= Turda), CIL, III 917 : A n d r a d a Bi[li]vantis (v. *Aia* 2). *CellSpr.* I 151. AISC, IV, p. 229, V, p. 285, nume illir, nu celtic.

Anduein, m., Dacia, Alburnus, CIL, III, p. 944–6, cer. VIII (a. 159) : A n d u e i a Bato-nis (filius) ; p. 928 cer. II (a. 159).

Anduenna, f., Dacia, Alburnus, CIL, III, p. 930 (cf. p. 1 058), cer. III (a. 162) : A n d u e n n a B a t o n i s (fil.); A n d u e n n a.

Anduoenes, m., Dacia, Alburnus, CIL, III, p. 958 cer. VI (a. 139): Anneses A n d u n o c n e t i s.

CellSpr, I 152 *Anduno-cnes*. IIPN, p. 6 și 153. AISC, IV, p. 200, V, p. 285. Ribezzo, RIGI XIII/1—2, 1929, p. 160 *-cnetis* din i.-e. **g'nelis*; admis de Vetter, *Gl. XX* p. 32, dar inadmisibil (cf. *Zanatis*). Eventual alcătuit din *Andu Nocnetis*, al doilea element geografic (cf. *Sclaietis*, *Tovetis* etc., AISC, V p. 285).

Etim. : i.-e. **andho-s* "floare" (Tomaschek, BB, IX, p. 99—100); mess. *anda*?

Angros, fl. (Morava Serbica et Ibar), Hdt. IV 49 ἐξ Ἰλλυριῶν ῥέων πρὸς βορέην ἄνεμον Ἀγγρος ποταμὸς ἐσβάλλει ἐς πεδίον τὸ Τριβυλλικὸν καὶ ἐς ποταμὸν Βρόγγον (RE, I 2 193).

Etim. : i.-e. **ank-*, **ang-* "a Indoi, Indoitură, cotitură".

Anna, f., Salona, [1] CIL, III 2 012 : D M, G. Bebidio Marcello mil. coh. III Alp., A n n a alumno posuit. — [2] 2 450 : D M, P. Offonio Satrio def.an. XV, A n n a alumno pientissimo. — [3] 2 160 și 2 515 (? posibil apelativ). — [4] Prizren, 8 240 : D M, A n n a Furiae Caeciliae ser(va) vix. annis XXX, Prisca soror, Firmus filius pos. — [5] Doclea, 14 600 (= *ArchFalb* p. 95 = *Spom*. LXXI, p. 122,298 = *BullDalm*. L, p. 69—70) : Cassiae C(ai) f(iliae) A n n a e C. Cassius Longinus contubernali suae. — [6] Prilep, *Spom*. LXXI, p. 173,437 : Κρατεῦας Μενίππου καὶ Ἀναῶς. — [7] Treskavec, p. 182,489 : Ἀναῶ καὶ Κρατεῦας καὶ Ἀδυμοῦς. — [8] Karan, CIL, III 8 340 : Aurel. A n n a e neptis dulcis. — (Exemple celtice, *supra*, v. *Ana*).

IIPN, p. 6. Cf. *Ana*. După Mømmesen și Schulze (KZ, XLIII, p. 276) ar fi lat. *anna* "Amme"; Kretschmer, *Gl. XX*, p. 67—68; cf. *Einl.* p. 344 (exemple din Asia Mică); IG² II—III 10 678 (= II 3 464; sec. IV i.e.n.) "nomen semiticum. Fuit serva".

Annaea, *Annaia**, f., Dalm. [1] Hardomilje-Smokovice, WMBH, XII, p. 136—137 : Tiberio Claudio Maximo filio annorum XII, Aelia Maxima mater filio et Aeliae A n n a e [a] e matri et Primus pater. — [2] Ljubomir, *Glasnik*, XLVII 1935, p. 21, pl. VI 6 (= *InsLlug*. 106) : A n n a i a Z a n a t (i s) f (i l i a). — [3] Fatnica, CIL, III 12 800 : A n n a i a e f i l i a e (v. *Taltaris*). — [4] Epidamnus, *BulTir*. 1962, p. 93, 33 (= *StAlb*. 1965, p. 67) : Ἀναῶα Γλαυκία χάρει. — [5] p. 107, nr. 51 (= *StAlb*. 1965, p. 77) : A n n a e a Iucunda sibi et Annaio patrono suo A n n a e a Facilis viva fecit et L. Dyrr. Celeri.

Annaeus Annaius*, m., [1] Salona, *BullDalm*. LIII 1951, p. 226 : Plares [2] A n n a e i. — [2] Narona, CIL, III 1 784 (= ILS, 3 354), 1 820 (= ILS, 7 166) : P. A n n a e u s Q. I. Epicadus [5]. — [3] Novae, CIL, III 1 910 : Iiviris qq. Aurr. Maximo et A n n e o. — [4] Fatnica, 12 800 : Temus A n n a e i (v. *Taltaris*). — [5] Epidamnus, *BulTir*. 1962, p. 132 (= *StAlb*. 1965, p. 98) : A n n a i u s. — [6] Sirmium, CIL, XVI 100 (a. 152 e.n.) : C. Valerio A n n a e i f(i)l. Dasio [46] Scirt(oni) ex Dalmat(ia). — [7] Dacia, Alburnus CIL, III, p. 946, cer. VIII (a. 159) : Batonis A n n a e i ; p. 956, cer. XX : Batonis A n n a e i ipsius. — [8] Germ., Bingerbrück, CIL, XIII 7 507 : A n n a i u s Prava f. Daverzeus mil. ex coh. IIII Delmatarum. — [9] Issa, *SprAll*, I, p. 46 (inscr. muz. Spalato) : Θεῦδοτος Ἀναῶος, Ἀναῶος Θεουδότηου. — Un L. A n n a e u s Servillianus trib. coh. I (miliariae) Del(matarum), CIL, III 6 374 (= 8 655 = ILS, 2 617).

LatEN, p. 32. *CellSpr*. III 628 "Ann-aius illyr., viell. auch celt., CIL, XIII 7 088 Cirata Iulia Annai f. natione Nervia". *IIPN*, p. 6. Exemple din Italia : Calderini, *Aquileia Pomana* (1931), p. 451. — Pare să fie nume comun italic-roman și illir, eventual chiar și celtic.

Annaia v. *Annaea*. **Annalus**, v. *Annaeus*.

Annea, f., Epidamnus, *BulTir.* 1962, p. 132 (= *StAlb.* 1965, p. 98): **A n n e a**. — Cf. *Annaea*.

Anneses, m., Dacia, Alburnus, CIL, III, p. 938, cer. VI (a. 139): **A n n e s e s** Andunocnetis.

Annia, f., Lychnidos, *Spom.* LXXI, p. 266: **Αννιας τῆς Πλατορος**. — Cf. *Annius*.

Annis*, f., Salona, *BullDalm.* XXXIV, p. 47: **A n n i d i** Messor conserv(a)e.

Annlus*, m., Salona, CIL, III 2 206: Aurelio **A n n i o** ... Aurelia **A n n i a** filia. — Cf. P. Aplius *Annius* și *Annus*.

Annula*, f., [1] Epidamnus, *BulTir.* 1962, p. 101, nr. 46 (= *StAlb.* 1965, p. 72): Q. Dyracinus Phileros sibi et **A n n u l a e** Eupori. — [2] Apollonia, *BulTir.* 1962, p. 132 (= *StAlb.* 1965, p. 98): **A n n u l a e**. — Cf. *Annyla*.

Annus*, m., Mocs. Sup., Naissus, [1] *Spom.* LXXV, p. 53,166: Rufus **A n n i** vix. ann. XXV, **A n n u s** Dasi pater fil(io) pos(uit). — [2] 53,167 (= LXXI p. 243,651): D M, C. Iul. **A n n u s** vix. an. XX, Ri. **Annius** η(ater). — Cf. *Annius*.

Annyla*, f., Dodona, *Syll.* 1 163 (sec. II i.c.n.): τὸ παιδάριον, δ Ἀννυλα κέει—Cf. *Annula*.

Ansl-, pop., JÖAI, XII 1909, Bbl. 29–30 (Cvijina Gradina – Asseria): [finis] inter **A n s** [... et Co]riniens(es) secundum [c]onventionem utriusque partis directus mensu[ris] actis iussu A(uli) Duceni [Gem]ini leg(ati) pro pr(aetore). — CIL, III 2 887: A. Saufeius P.f. Ca[m. E]max (?) **A n s i o** miles coh. VII pr(aetoriae) centuria Firmi Ter[tulli] (*BevDalm.* p. 94).

Anzotien, zeitate, Aenona, *NotSc.* 1936, p. 481 (= *Athenaeum*, XV 1937, p. 287 = *AnnEp.* 1938, 31 = 1940,6): T. Appuleius T.L. I. Antigonus **A n z o t i c a e** v.s.

Aozza- (?), v. *Daoza*. **Aples** (?), v. *Aples*.

Aplinsus (?), m., Dalm. [1] Rider, CIL, III 2 796: Vendo Tritaneri **A p i n s i** f. — [2] Kievo, 14 968: Aploni **A p i n s i** (cf. *Pinsi*).

Apla, m., [1] Narona, CIL, III 1 817: Marcius [...us miles] ...um **A p l a** [... stip. VII. — [2] Aquileia, CIL, V 1 113: **A p l a** [e?] (v. *Aplo*).

IatEN, p. 34. *IllPN*, p. 7. Cf. Petronius ...*Aplasia* R... (CIL, XI 6 433, Pisaurum), *Aplavita* (CIL, IX 1 021); EDR, III, p. 216.

Aples (?), m., [1] Germ., Mainhardt (Württemberg), CIL, XIII 6 538 (= *InsWürt.* 690–2): APIES (= *Aples*?) (v. *Dasas 17*). — [2] Terracina, CIL, X 8 268: L. Laelius L.l. APIES (= *Aples*?). — Cf. *Aplis*.

Aplls, m. et f., Dalm., [1] Salona, CIL, III 2 322: D M, **A p l i** Maron. Firma. — Rider, [2] 2 778: **A p l i s** Ledietis Sini f. — [3] 13 989 (= 6 412): **A p l i s** Lunnicus Triti f. — [4] 2 790: Sextus Statinius **A p l i n i s** f. — [5] 2 795: Turo Statici **A p l i n i s** f. — [6] 13 245: Aplo **A p l i n i** (s) Tizi (?). — [7] *BullDalm.* LIII 1951, p. 214: Panto Laedictis **[A] p [l] i n i s**. — [8] p. 215: [Tu]rus [D]jarmoc[us] **A p l i n i** (i) f. — [9] *Glasnik*, VI 1951, p. 55, nr. 7 (= *InsLlug.* 194): Ursa Melandrica **A p l i [n] i s [f(ilia)]**. — [10] *Glasnik* VI, p. 58–59, nr. 12 (= *InsLlug.* 178): **A p l i s** Staticus **A p l i n i s f(ilius)**. — [11] *Archlug*, II 1956, p. 46 (= *InsLlug.* 177): **A p l i n i** Bardurio Pladomeni fil. an. LXXV, Turus et Sexto filis fec. — [12] *Diadora*, II 1962, p. 227: Maximus Laedicalius **A p l i n i s f(ilius)** an. ... — [13] p. 230: **A p l i s** Turi Statani an. IIII. — [14] p. 231–232: Mican... Curban... **A p l i n i [s f(ilia)]**. — [15] Dalm. incertae, CIL, III 3 166a: L. Crepereius Heracla Vivir v.f. sibi et Crepereiae **A p l i d i** uxori et Crepereiae Panterae filiae et Crepereio Celeri nepoti.

Aplius, m., [1] Salona, CIL, III 2 501: D M, Raeciae Marciae **A p l i u s** Karus marit. p. — [2–3] Trebimlje, *Glasnik*, XLVII 1935, p. 17, pl. IV 1 (= *AnnEp.* 1939, 300 = *BullDalm.*

LI 1940, p. 150) : D M s, P(ublio) A p l i o Pe...s patri dec(urioni) m(unic.) Dil(unti). — P. A p l i u s Annus.

Aplo, m. et f., Rider, [1] CIL., III 2 779 : A p l o Darmoca Turi f. ann. XXV h.s.e. — [2] 13 244 : A p l o Curbania (☉) Kabaleti f. — [3] 13 245 : A p l o Aplini(s) Ifzi (Tizi?) f. an. II. — [4] 2 792 : A p l o n i Tritaronis ... filiae. — [5] *BullDalm*, XXXI, p. 85 : A p l o Varieri Plahentis. — [6] Kievo, CIL., III 14 968 : A p l o n i ... Ajpinsi. — [7] Pann., Scarabantia (= Sopron), 4 244 : Ti. Claud[us] Vanamius[us ...] (c. q. al. I Th(racum), Ti. [Claud.] A p l o eq. al. eiusdem. — Cf. *Appus*.

Apludus, m., Rider, [1] CIL., III 2 773 : A p l u d i Statici (v. Panto 5). — [2] 6 410 : A p l u d u (s) Mevertens (?) Pl[a]dom[e]ni filiu[s]. — [3] 9 865 : I O [M], A p l u d u ... Spatr. SIIDON ... INI filius.

Aplus, m., [1] Scardona, CIL., III 9 881 : [?] Dian[ae] Aug... ia A p l i f. — [2] Asseria, *FührZara*, p. 45 : Vadica A p l i f. Titua. — [3] Pola, Bosco Sevie, JÖAI, XV Bbl. 272 : G. Iulio A p l o sexvir(o). — [4] Aquileia, CIL., V 1 113 : D M et Perpetuae Se[curit]ati Aurelio A p l o [filio]lo, Aurelius N...nus et Apla... — [5] Roma, CIL., VI 10 178 : P. Aelio A p l o myrmilioni XI, Artemisia coniugi. — [6] Dalm. septentr., Kruševo (Obrovazzo), JÖAI, VIII Bbl. 46 : APIO (= Aplo?) avo (v. *Dasas* 7).

CellSpr, I 166 *Apla*, *Aplis*, *Aplius*, *Aplon*, *Aplondus* (CIL., III 3 082), *Aplu*, *Apludus*; ThLL, II 240 (*Aplavita*, *Aplis*, *Aplius*); *ILPN*, p. 7—8.

Etim. : i.-e. *ape-l- „forță, putere”; cf. *Apuli*.

Appus (?), m., Dalm., Tašlydja, CIL., III 6 347 (= 8 314) : D M, Aur(elio) A p p o ... et Aur. Candida ... con[is] ... (sau : *Apio*, *Apro*, *Aplo*, *App(h)o*?).

CellSpr. III 644 *Appus*; CIL., XIII 4 734 *Appus* lib. *ILPN*, p. 8.

Apsorus*, ins. (Ossero), Ptol. II 16,8 Αψορρος; St.B. Αψωρος; Mela, II 114 A p s o r r o s; ITA 519,4; Rav. V 24 A p s a r u s; Hygin. *Fab.* 23, 26 A b s o r i n (Absyrtin), A b s o r i d e m (Absyrtidem).

Apsos, fl., Str. VII 316 Αψος, Chrest. Str. VII 38; Plut. *Flamin.* 3; Ptol. III 12,2; Cass. Dio XLI 47; Caes. *Bell.civ.* III 13,19; 30; Liv. XXXI 27; Luc. V 462, 463; Rav. IV 15; Guido; Vib.Seq. H a p s u s (RE, II 283).

Apsos (?), m., Apollonia, *Berat*, p. 179 : Πλωτος Αψου (Αψου?).

Apull, pop., *Apulia* in Italia (RE, II 288—290; ThLL, II 344—5).

Cf. Dacius *Appulus*, *Apulum* in Dacia. Etim. : *ape-l- (cf. *Apl-*).

Apulus, m., Burnum, *Diadora*, III 1965, p. 78 : ... AZICICO Aetoris f. et A p u l o Azicico Aetoris f. fratres. Cf. *Apuli*?

Apurus*, m., Dalm., Vrlika (?), CIL., III 14 969 : Septimius Pa[n]jes et Septimius Titianus A p u r i (filii; v. *Panes* 6).

CellSpr, III 646. *ILPN*, p. 8 *Apurus*.

Arauzona*, opp., Ptol. II 16,6 Αραυζωνα; Rav. IV 16 Arausione, V 14 Arausione; IV 16 Erausina; ITA 272,4 Arausa (RE, II 402; *ILGN*, p. 8 și 15; *SprAll*, I p. 55).

Araxai, pop. St.B. Αραξαι η Αραξοι, εθνος Ἰλλυριεας, ὡς Ἀλέξανδρος Κορινθίους.

Arba, ins., opp. (it. *Arbe*, croat *Rdb*, *Raba*), Plin. III 140 A r b a; CIL., III 2 931, 10 541 = 3 852, 14 336,7; Ptol. II 16,8 Αρβα; TabP A r v a; Const. Porph. *adm.imp.* 29 Αρβα; *Glasnik* LII, p. 20 (= *Spom*, XCVIII, p. 130 = *InsLIug*, 73) : M. Ulp. Gellianus eq. R. cur(ator) A r b e n s i (um) Metlensi(um) Splonista(rum) Malvesati(um); *ILISacr*, II 163 A r b e n s i s; possibil identic cu Αρβων Polyb. II 11,15, St.B. (*SprAll*, I p. 56—57; *BevDalm*, p. 75).

Arbo, m., Pečka (inter Vrbanum et Unnam), CIL., III 13 984 (= *Glasnik*, VI 1151, p. 310, nr. 18 = *InsLLug*, 152): Dasas [4] A r b o n i s.

CellSpr, I 181: *Arto*, *Artonius*.

Ardaute, loc., Ptol. III 12,19 (*SprAlll*, I p. 57).

Ardaxanos, fl., Polyb. VIII 15,2 Αρδαξανος (RE, II 611; *SprAlll*, I p. 57).

Etim.: **ered-* „a curge; umezeală, apă”, v. ind. *árdati* „curge”, *ārdā* „umed, lichid” (Duccke, RhM, XL 1885, p. 139).

Arduel, pop., Polyb. II 11,10; Athen. VI 271e; Liv. XXVII 30; Cic. *ad fem.* 5, 9, 2 *Vardaeis*; Str. VII 314–318; App. *Ill.* 3; 10; Plin. III 22; Ptol. II 16; St.B. etc.; var. *Sard-*, *Vard-* (RE, II 615; ThLL, II 489; *BeoDalm*, p. 46–47).

Ardotion, opp., Ptol. II 16,6 Αρδωτιον.

Arduha, arx, Cass. Dio I.VI 15,1 Αρδουβη (*SprAlll*, I p. 58).

Argyu, fl. (Semoni), CIL., III 600: Lollianus ... itcm [pon]tcs in A r g y a [f]lumine et rivis d(e) s(uo) f(icit).

Etim.: **argu-* „sclipitor, alb(turiu)” (*OmD*, p. 478).

Arinistae, pop., Plin. III 22: A r i n i s t a e (Ariniste, Armiste).

Arion, fl., Scyl. 24 Αριων, -ωνος.

Etim.: **er-*, **erei-* „a se mișca, curge”, v. ind. *rināti* „(se s)curge”.

Arnissu*, opp. Taulant., Ptol. III 12; 17; Thuc. IV 128,3 in Eordea (*SprAlll*, I p. 59).

Arnisses, m., mess., Caelia, IsMs 7.21: etlis A r n i s s e s Theotorres.

Etim.: **ar-n-* „a distribui, achiziționa”, arm. *arnum*, gr. ἀρνυμι „ciștiga”, ags. *earnian* „merite”.

Aroniu, opp., Rav. IV 16 A r o n i a id est Mucru; V 14; Guido 114 A r o n i x; TabP I n a r o n i a.

Arpi, opp. Apuliae, Liv., Plin., Ptol., Plut. etc. (ThLL, II 630).

Arra, opp., St.B. Arrx, πάλις Ἰλλυρικῆ, τὸ ἐθνικὸν Αρροτος.

Arrines, m., mess. Caelia, IsMs 16.27 (in amphora): A r r i n i h i.

Arsa*, f., Dalm., Jajce, *Glasnik*, I. II 1940, p. 19: [D] M, A r s a [e] (s)orori enfilci IOSE memoria(m) posuic. — Kazarov, БІАВ XVII, p. 234: Arsa[e] (s)orori infelici Iose(s) memoria(m) posuit. — Nume illir ori semitic?

Arsaius*, m., Dalm. incertae, CIL., III 3 174a: D M, A r s a i o amico incomparabili Clau. Zonysius et Flavius Priscus amici.

CellSpr, I 222; ThLL, II 674; *ILPN*, p. 10 *Arsaius**.

Arsus*, m., Mauretania, Auzia, CIL., VIII 9 054: D M S, Dassio [146] Albini A r s u s posuit (ex) coh. si(n)g(ularium), en. L.

ThLL, II 678 (*Arsus*, *Arso-n-*, CIL., VIII 17 245); *LatEN*, p. 127 *Arsinius*, *Arsius* (CIL., X 6 523, XI 2 006).

Artablus, m., mess., Ostuni, IsMs 4.12: Theotorres A r t a h i a h i bennarihi no.

Artas, m., [1] rege messapic (sec. V i.e.n.), Thuc. VII 33,4 Αρτα δυνάστης; Athen. III 108f, 109a βασιλεύς Αρτος. Eustath. ad Iliad. II 497. Hsch. Αρτος, Αρτος. Suid. ἄρτος. Bekker, *Anecd.* 448,9 (RE, II 1 308). — [2] Verona, CIL., V 8 818,2; Atri CIL., IX 6 081,1 (= X 8 062,2 = XV 6 958,69 = XIII 10 025,1 = CIG 8 479, in manubrio vitreo; Fremersdorf, *Festschr. A. Océ*, Darmstadt, 1938, p. 117): Αρτος Σειδω..., A r t a s Sidon. Roma, CIL. XV 6 959 (vascula vitrea): ARTAC, ARTAS. — [3] Roma, CIL., VI 9 102 b14: D. A r t a faber (libertus). — [4] mess., Rubi, IsMs 2.24: A r t o s atotios tai thoitai guraikhai pensklen upave. — Manduria, IsMs 11.11 a r t h a s (?).

Deecke, RhM, XXXVII, p. 373 (v. ind. *rla* - "rein, heilig", v. pers. *arta*- etc.). *IILPN*, p. 10; *CellSpr*, I, p. 224; ThLL, II 679. — Cf. CIG, 3 960b Ἀρταζ (Phrygia), 5 300 Ἰολιζ Ἀρταζ (Arsinoe, Egypt).

Artatus, fl., Liv. XLII 19,8: amnis *Artatus* (*SprAll*, I, p. 62).

Arthetauros, cäpetenie illirä (sec. II i.e.n.), App. *Maced*. 11, 2: Ἀρθηταυρος ἐν Ἰλλυριοῦς δυνάστην; 11,6; Liv. XLII 13,6: *Arthetaurum* (Arthetarum, Artetarum) Illyrium, quia scripta ab eo quaedam vobis comperit, socium item atque amicum vestrum, interfecit (Perseus); 40,5: *Arthetauri* interfectores, ut caede, ne quid ultra dicam, laetatum appareret recepisti, qui omnium Illyriorum fidissimus Romano nomine regulum occiderunt; 41,5; *Arthetauri* caedis mihi reddenda ratio est (RE S. I 145).

Tomaschek, BB IX p. 97: -*aur* in *Medaurus*, *Galauros*, *Masauros*; *IILPN*, p. 10.

Arthitae. v. *Masthitae*.

Artlon, ins., Rav. V 24 *Artion* (*SprAll*, I, p. 62).

Artorres (?), Uria, *Studi linguistici Salenlini*, I 1965, p. 14 (= *AnnBari*, 1966, p. 124):
...s *Artorres*.

Artos, v. *Artas*.

Aruplum, opp. Iapod., TabP *Arypio*; ItA 274,2 *Arupio* (Aurupio); Rav. IV 22 *Parupion*; Ptol. II 16,6 Ἀρουκκικι; Str. IV 407 Ἀρουπινοί, 314; App. *Ill*. 15 Ἀρουπινοί; Tibul IV 1,110 *Arupinis*; CIL, III 8 783: municip. Azina(tium), Splonistarum, *Arupinorum*. *BevDalm*, p. 160.

Asamum (-o?), opp., TabP *Asamo*; Rav. IV 16 *Asamon*.

Asplimmas (?), m., Bullis, *Beral*, p. 119: πρυτανεύοντο[ς] Ἀσπιμμα τοῦ Πραυ[λου]?

Assenlo, m., Germ. Bingerbrück, CIL, XIII 7 511: Scenus [?] *Assenionis*.
CellSpr. I 248; ThLL, II 850. Cf. *As(s)enius* nom. gentil. (ThLL, II 903).

Asserla, opp., Ptol. II 16,6 Ἀσσερα; TabP *Aserie*; Rav. IV 16 *Serium*; CIL, III 2 850 *Asseria*; Plin. III 139 *Asseriat*es; CIL, III 9 938 (a. 70 e.n.) resp(ublica) *Asseriatium*, 15 026; JÖAI, VII 1905, Bbl. 53,119 (= ILS, 9 379) inter Sidrinos et *Asseriat*es (RE, II 1 746; *BevDalm*, p. 84–85).

Assino, opp., Rav. IV 19 *Assino*, *Asinoe*; CIL, III 8 783 municip. *Azina*(tium); 8 762 C. Val. C. f. *Azinas* (*SprAll*, I, p. 65).

Astaena*, territ., CIL, III 500: viam publican, quae a col(onia) Byllid(e) per *Astacia* s ducit.

Astraina*, opp., St.B. Ἀστραϊν, πόλις Ἰλλυρίης (ori Maced., Peonia? *SprAll*, I, p.66).

Atadls*, m., Moes. Sup., Makes (Vidin), JÖAI, XXXI Bbl. 108–9, nr. 13 (= *AnnEp*. 1938, 97): D M, *Atadis* Dorani filius qui militat n(umero) D(almatarum) — vixit anno[s ...] XX, Romus qui militait numero Dalmat.

Posibil nume illir, deși *Romus* pare tracic. Cf. *Atadon* la Olbia (IPE, I 106; SCIV, IX 1958, p. 318).

Atlsus, m., Rider, *Glasnik*, VI 1951, p. 50 (= *InsLlug*, 173): Silv(a)no *Atisus* v(otum) m(crito).

Atta, m. et f., [1] Belacrka (Karan), *Spom*. LXXI, p. 226, 567: D M, Vet(iae) *Attae* libertae et nutrici def(unctae) ann. L. L. Prisca et Vet(ius) Daza [s]er[v]i vil[ic]i viv[i] p(os.). — [2] Ulpiana, CIL, III 8 174: Eburniani et Gauri et *Attae* filiorum et Aeliae Bonae coniugi et Antoniae Victorinae.

Alte exemple din Illyricum (CIL, III 8 249 Aur. *Atta* mil. leg. IV Fl.; 1 435 C. Sex. *Atta*; 11 049 Sep. *Atta*; XVI 96 *Attae* Nivionis f. *Azalo*; *ArchErt*, XXVIII 1908, p. 285 P.

Ael. Atta actarius leg. II Ad.; XLIII 1929, p. 45—51 Septimius Atta, leg. II Ad.; BpR, XII 1937, p. 92 Aur. Atta; CIL, VI 1 059, 2 828, 3 575 etc.) nu par illire, ci sînt în parte trace, în parte celtice. Numele este și italic, Fest. p. 11 Lds.: Attam pro reverentia seni cuilibet dicimus, quasi eum avi nomine appellemus; — se află în multe provincii: *CellSpr*, I 250, 270, 272, III 731; *LatEN*, p. 420 („so mag auch C. Quinctius Atta ein alta gewesen sein, Hor. ep. II 1, 79”); *NomPann*, 5,34; în Asia Mică: Kretschmer, *Einl.* p. 349—350.

Attlus*, m., [1] Sopot (Belgrad), CIL, III 14 538: D M, A t t i u s Victoris, vix. ann. LXX, Aia A t t i filia, Propincus A t t i (v. Aia I). — [2] Germ. Colonia (= Köln), CIL, XIII 8 305: Romanus A t t i f(i)lius Dar[danus], eq[ues] al(ae) Afr(orum) tur(ma) Firmani, an.XXX, h.t.f.c.

Attonos, m., mess., Basta, IsMs 22.16: A t t o a o s Grosdih. — Cf. *Atilhaos*, m., mess., Aletium, IsMs 25.27: A t i t h a o s Baledonas (v. Avithaos).

Atyrios, collis, Cass. Dio frg.49,7: περι τὸν Ατυριον λόφον; Polyb. II 11,13 Νουτρία.

Auca*, f., Lissus, *ArchFalb*, p. 22 (= *IsAlb*, p. 49 = 100, nr. 84): L. Didius L. I. Eros, Didia L. I. Arbuscula, Didia I. I. A u c a, have et tu.

Cf. celt. *Aucus*, *Aucius*, *Auceia*, *Aucalus*, *Aucirix*, *Aucissa* etc., *CellSpr*. I 281, 282, III 743—746.

Audarlat-, v. *Aularialae*.

Audaristos, opp. Pelagon., Ptol. III 12,31 Αὐδαριστος; Plin. IV 35 A u d a r i s t e n s e s.

Audarus, m., Dacia, Slatina (jud. Caraș-Severin), CIL, III 8 009 (= 1 559 = *MonEpSc*, 293): D M, P. Aelio Ariorto (?) IIIIvir. an. LVII, Ulpia Digna con. et P. Ael. fil. et P. Ael. Val. et A u d a r u s n(epotes) b.m.p.

Cf. *Audaristos*, *Aularialae*, *Audnaios* nume de lună la macedoneni, *Audoleon*, *Audata*, *Audasius* (ill.? Kretschmer, *Einl.* p. 247).

Etim.: *audh- „fericire, bogăție, noroc” (EDR, VIII 138—139; Krahe, *Germanen und Indogermanen*, *Festschr. Hirt*, Heidelberg, 1936, p. 560; IF, LVIII 1941, p. 132); cf. *Aularialae* (*StudDec.* p. 107).

Audata, f., [1] principesă, Athen. XIII 557c: Αὐδαταν Ἰλλυρίδα γήμας (Philippos II) ἔσχεν ἐξ αὐτῆς θυγατέρα Κυρναν (RE, II 2 277). — [2] Macedonia, Philippi, P. Collart, *Philippes* (1937), p. 184 (după un Mertzides, 1897): Ἀπόλλωνι θε[ῶ] κρατίστῳ καὶ παντόπτη Αὐδατα τὸν βωμόν.

Cf. *Audati* CIL, III 15 216,21, 3; *Audathum* Cupra Maritima, *GrOskUmbr*, II, p. 553, nr. 287 = PID II 549, Blumenthal, IF XLVII 1929, p. 49, Vetter, Gl. XXX, p. 83 („die Lesung ist leider unsicher”). Pentru etim. cf. *Audarus*.

Audoleon, m., [1] rex Paeon., a. 315—286, Plut. *Pyrrh.* 9,2: Αὐτολεοντος τοῦ Παιόνων βασιλέως; Polyae. IV 12,3: Ἀρίστωνα τὸν Αὐτολεοντος; IG² II 654,37: βασιλε[ι]α Αὐδωλεοντα Πατραου Παιονα; 655; Mionnet, I 450—451, nr. 2—7 ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΥΔΩΛΕΟΝΤΟΣ; s. 559, 1—5; *HistNum.* 237; WMEH, IV, p. 120, nr. 57—59; *Glasnik* Skopje, I 1958, p. 246 (RE, II 2 279). — [2] Stobi, *Wiener Jahreshfte*, XXXII 1940, Bbl. 8,2 (= JAI, LII 1938, 106 = *AnnEp*, 1939, 113): Sex. Cornelius A u d o l e o.

Ausaneallo, opp., Ptol. II 16,6 Αὐσανκαλαί (-ης); TabP Ausancaleione (RE, II 2 557).

Aularialae, pop., Arr. *Anab.* I 5,4 Αὐταριαται; Scyl. 24; Agatharc. 59 (GGM, I 151); Diod. III 30, XX 19; Str. VII 315—317; Chrest. Str. VII 37,40; Nicol. Damasc. fr. 112; Polyae. VII 42; App. *Ill.* 2—4 Αὐταριεῖς; Arist. *de mir. ausc.* 150; Ael. *Nat.*

An. 17,41; St.B.; var. *Aud-*: Iust. XV 2,1 *Auderiatas*; Plin. IV 35 *Audaristenses* (*Autar-*); Oros. III 23,36 *Avieniatas*; Propertius, I 8,25 *Autariis in oris* (RE, II 2 593; ThLL, II 1 259); cf. *Audar-*. IF LXV 1960, p. 113–123; *CercLg*, VII 1962, p. 177–179.

Autopantus*, m., Rider, *Glasnik*, VI 1951, p. 55–56, nr. 9 (= *InsLLug*, 180): Platino *Autopanti* (?Avio Panti?) filia (*SprAIII*, I, p. 71).

Avendo, opp., Iapod., TabP *Avendone*; ItA 274,1; Rav. IV 22 *Abendone*; Str. IV 207, VII 314 Ουενδων; etnic: App. *Ill.* 16 Αυενδεαται (RE, II 2 281). — Der.: *Avendius*, Salona, CIL, III 6 394: D M, Iul[i]ae Rufinae M. A v e n d i u s Rufinus matri (*LatEN*, p. 16; ThLL, II 1 310).

Avlthos*, m., mess., IsMs 8.11 *Avithi*: 14.112 *Avithas*; 21.11 *Avithos*; 22.16 *Avithaos*; 9.112 (*AnnBari*, 1966, p. 127–128) *Avithaos* Gelaihihi; 25.16 (*AnnBari*, 1966, p. 130–131) *Avitheos* (AELΘEOΣ) Eredonas; și „Atitaios” este poate *avithaos* (*AnnBari*, 1966, p. 134). Nume propriu, sau apelativ (?); messapic?

Azali*, pop. Pann. Sup., Plin. III 148 *Azali*; Ptol. II 14,2; CIL, XVI 96, 97, 98 *Azalo*, 49 *Azala e*; IX 5 363 *Azali or.*; *ActaAnt*, XV 1967, p. 91 = BIAB XXX 1967, p. 227; *Klebelberg-Emlékkönyv* (1925), p. 107; NZ, XXXVI, p. 164 *Ansali* (*SprAIII*, I, p. 72; *supra*, p. 30, 38).

Azen*, mess., IsMs 5.21 *azen*; 6.22 *azena*; 5.24 *azinne*; nume propriu sau apelativ? *Spiranta* -z- pare să reprezinte oclusiva palatală *g*'.

Azetlum, opp. Apul., TabP *Ezetium*; Rav. IV 35, Guido 48 *Ezetium*; Plin. III 105 *Aetetini* (Aeget-, Eget-, Agaet-, Aelit-); *HistNum.* 45 AZETINΩN (ThLL, II 1 644). Cf. AZETA, castellum Dardaniae, Proc. *aed.* IV 4 (p. 120 Haury).

Azleleo (?), Burnum, *Diadora*, III, 1965, p. 78: ...AZICICO Aetoris f. et Apulo *Azicico* Aetoris f. fratres.

Azldlum, opp. TabP *Adzizio*; Rav. IV 16 *Zidion*, V 14 *Assidium*; Guido 114. Etim.: **aig'* – „capră”. Cf. *Aizis* localitate în Dacia.

Azln- v. *Assin-*.

Babos, m., Acarnania, Astacos, IG, IX/1, 434: μάγυρος Βαβος Δελαατα (sec. II i.e.n.). Numele (*Babos*, *Babon*, *Babu*, *Babeis* etc.) este frecvent în Asia Mică (Kretschmer, *Einl.* p. 336; mai ales la frigieni), cunoscut și la traci: *Babu* Tarsa (CIL, X 3 527 = IIS, 2 902); cf. Darda(nus?) Bab. (servus) CIL, X 8 070,2 (= I² 891; EDR, III, p. 163); *Babu* la Rapino *GrOskUmbr*, II, p. 549 (italic? Grienberger, KZ LIV 1927, p. 72 cf. *Babius*, *Babidius* etc.; *LatEN*, p. 132).

Baedarus, m., Dacia, [I] Zegaia (jud. Mehedinți), CIL, III 8 021 (= 1 585 = *MonEpSc*, p. 289): Ulcudius *Baedari* et Sutta Epicadi p.p. fil. tit. p., D I M, Ulcudius *B(ae)dari* v. an. L. — [2] Potaissa (Turda), 917: *Bedarus* vixit (an.) XII (v. *Aia* 2).

CeltSpr, I 326 *Baed-arus* zu w. *baedd* "Eber", *Baedorus* (CIL, II 365: de vico *Baedoro* gentis *Pintonum*); I 365 *Bed-arus*; III 788. *III PN*, p. 14. Mateescu, AIN, III, p. 455 (tracic). *Bedoris*, *NotSc.* 1923, p. 260.

Etim.: **bheidh-* "a îndemna, sfătui; increde(re)", gr. πείθω, lat. *fido*, *fidus*, *foedus*, *fides*, (Dius) *Fidius*, got. *bidjan*, ahd. *billan* etc.; i.-e. **bheidh-/bhoidh-* > ill. *baid-*; aceeași rădăcină (**bhidh*) posibil în *Bidu*, *Bidusa* (*StudDec.*, p. 107).

Baezerusu, f. (?), Rider, CIL, III 14 321,1 (= 2 781 = *Glasnik*, VI 1951, pl. I = *InsLLug*, 179): *Baezocrusu* Lavia Lavi f. an. LXV; *Glasnik*, VI, p. 50: *Baezo* Crusu Lavia Lavi libert. ann.

CellSpr, I 238 ; ThLL, II 1 679 ; *III PN*, p. 14 și 154 : pare a fi nume compus *Baezo-crusu*, cf. *Baedarus* (?). IF, LVI 1938, p. 134 "wegen mess. *kroseli* (PID, II 403) an den zweiten Bestandteil von illyr. *Baezocrusu*". Dar *-crusu* ar putea fi o variantă a lui *Crusis* (CIL, IX 240 ; *Spom*, LXXI, p. 216,579 etc. ; *Crysis* CIL, III 2 698, *Crisis* 3 088, VI 11 354 etc.), *Chrysis*. — R. Vulpe, EDR, III, p. 223 citește *Baezu Crusu*.

Baezus, m., Dacia, Alburnus (Roșia), CIL, III 1 270 : Planio B a e z i qui et Magistro. *CellSpr*, I 328 „*Baezus* zu cym. *baedd aper*". ThLL, II 1 679. *III PN*, p. 14.

Bala, f., Butua, *Glasnik nar. univers. Boke Katorske*, IV Kotor, 1937, p. 36 : Terniae B a i a e et filiae Sabinae (*SprA III*, I, p. 73).

Balula, f., Doclea, *BullDalm*, L 1932, p. 66 : D M, Temuse B a i u I e Boiae.

Balacrahias (**Balacras*), m., mess., Rudiae, IsMs 16.17: Dazimaihi B a l a c r a h i a i h i. Forma *Balacros* la macedoneni (*III PN*, p. 14—16 ; EDR, VIII 178—179) ; corespondentul grec Φαλακρος (*Gl.* XII, p. 281).

Balaidrat-, mess., Muro, IsMs 23.14 : Hollaias (?) B a I a i d r a t i s (Balaiddatis?). Nume compus : *Balai-drat*- (?).

Balalres, m., mess., Brundisium, IsMs 6.21.6 : Tha[o]toras-si B a I a s i i r i [hi].

Torp, IF V, p. 212 *balasir* „stirnlang", Krahe, IF LVI, p. 135. Compus *Bala-sir*-.

Balaterus, m., Caesarea Mauret. (Cherchel), BACTH, CRend. séances, Mars 1921, p. XIII (= *AnnEp.* 1921, 31) : B a I a t e r o M (i?) li f. civilis (civis?) Melqumenorum miles cortis VI Delmatarum, a. XXVIII h.s.c.

Balonius, CIL, XII 3 466, *Balitor* X 4 416, *Balatro* Hcr. *Serm.*, II 8,21 etc. (*LatEN*, p. 349) ? Pare a fi compus *Bala-terus* (cf. *Teronto* etc.).

Baledon(as), m., mess., Aletium, IsMs 25.27 : atithaos B a I e d o n a s.

Deecke, RhM, XXXVI, p. 584. Bugge, BB XVIII, p. 199. Compus : *Bale-don*-.

Bales, m., mess., Rudiae, IsMs 16.14 : Dazoimihi B a I e h i. — 16.213 B a l e ...

Baletthes*, m., mess., [1] Tarentum, IsMs 13.11 : Blatthini kalatoras B a l e t h i h i. — [2] *Balctium*, IsMs 14.11 : B a l e t h a s. — Cf. IsMs 14.112.

Deecke, RhM, XXXVI, p. 584. Krahe, *Gl.* XVII, p. 84, IF XLIX 1931, p. 267, *SprIII*, I, p. 35 : *baletthes* "ethnicon" de la orașul *Baletium* (Apulia).

Balabias. *Balias*, m., mess., Brundisium, IsMs 6.21 : Dazimaihi thi B a l i a h i a i [hi] ; *Lupiae*, IsMs 15.112 : Thotor B a l i a s.

Balleans, m., Ravenna, CIL, XI 114 : Dis Manibus duorum I. l. infant. Sep. B a I i c a n s eq. nat. Pan. et L. Ephestionis M. Hipo domo Iguvivo fratre curante.

EDR, III, p. 190, 224.

Ballalos, m., rex (sec. II l.e.n.), *HistNum.* 317 (*InsMDalm*, 78—86 ; *BullDalm*, XX, p. 170 ; *Mionnet*, II, p. 45, 168—171 : *Numizmatika*, Zagreb, II, p. 128 ; *Zbornik narodnog Muzeja*, Belgrad, IV 1964, p. 75—78) : ΒΑΛΛΑΙΟΥ, ΒΑΚΙΛΕΩΣ ΒΑΛΛΑΙΟΥ (RE S. I, 239) ; *Archlug*, V 1964, p. 83—92). — [2] *Macerata*, CIL, IX 5 765 (= I^a 1927 = I^a 1 423) : [M.] Clodio Pup(ieni) l(iberto) B a l l a e o.

III PN, p. 15 : *SprA III*, I, p. 74.

Balolia, opp., Rav. IV 19 B a I o i a ; TabP B a I o i e (RE, II 2 835 ; *SprA III*, I, p. 75). -*balus* in *Bardibalus*.

Bantla, opp., [1] *Dassaretia*, *Folyb.* V 108,8 : τῆς Καλοικίνων χώρας Βαντιαν (RE, II 2 848). — [2] *Lucania*, St.B. ; *Guido* 49 ; *Plut. Marcell.* 29 ; TabP B a n s a e ; *Liv.* XXVII 18, 23, 27 B a n t i n a ; *Plin.* III 98 ; CIL, X 344 ; *Hor. Od.* III 4,25 ; *Tabula Bantina* CIL, I 197 (RE, II 2 848—9).

Baopes, m., mess., Neretum, IsMs 18.11 = *Sprill*. II, nr. 1 : B a o p i h i Nolibataos.

Baoštas (Baozet-?), m., mess., Aletium, IsMs 25.26 : B a o š t a s stinkaletos biliovas no.

Baosus, m., Miloševici (Bosnia), *Glasnik*, XII 1957, p. 117 (= *AnnEp*, 1958, 66) : liber-(us) Aur. B a o s u s (v. *Tatonia*). — Dar un Δικνιος BAOCOC la *Styberra*, p. 39 (*Archlug*, IV 1963, p. 97) este romanul BACCOC, *Bassus*.

Cf. *Baoštas*. Etim. : posibil **bh-ā* „a lumina, străluci”.

Baraelo, m., Dalm., Stražine. CIL, III 9 802 (= 2 749 = p. 2 328,157) : Batonis [9] B a r a c i o n i s.

Baraeco*, m., Albintimilium, *Add*. CIL, V 990 : M. Bittius M.f. B a r a c o.

CellSpr, I 344 *Baraco*(n); ThLL, II 1722. *ILPN*, p. 15.

Barbanna, fl., Liv. XLIV 31,3 ; Vib. Seq. 147.

-**barbus** in *Scenobarbus* (-*bardus*).

Barcinus, m., [1] Burnum, CIL, III 13 249 (= 2 824) : P. Aelius Andes [1] B a r c i n i. — [2] Corinium, JÓAI, VIII 1905, Bbl. 58 (BzN, XV 1964, p. 71) : Libero Patr. Q. Ostilius [Ba] r c i n u s v.f.

Cf. *Barcina* in Africa, *InsAlg*, II (1957), nr. 2 992.

Bardalis (?), f., Picenum, Castrum Novum, CIL., XI 5 146 : C. Vettio ... Babiena B a r d a l i s.

CellSpr, I 346. *Vulpe*, EDR, III, p. 220 „probabilmente un nome illirico affine a *Bardylis*”.

Sau o formă alterată a numelui *Pardalis*?

Bardias*, m., Macedonia, [1] Beroia, AM, XXVII 1902, p. 315, 29 : Βαρδίας Ἡρακλείδου. — [2] Cition, p. 314, 28,12 : Βαρδίας Ηρο...

Bardibalus, m., Dalm., Stoinik (Belgrad), *Spom*, LXXI, p. 218, 585 : D M, Aeliae Luciae — Aurel(ius) B a r d i b a l u s dec(urio) cent(onariorum) coniugi et Aurel(ius) Lucilius matri posuerunt.

Nume compus : *Bardi-balus* (AISC, IV, p. 134).

Bardull, opp. Apul., TabP, Rav. IV 31, V 1 ; Guido 22, 71.

Bardurlus, m., Rider, *Archlug*, II 1956, p. 46 (= *InsLlug*, 177) : Aplini B a r d u r i o Pladomeni fil.

Bardus, m., Misenum, CIL, X 3 468 : L. Ialli Valentis qui et Liccac [1] B a r d i. -*bardus*, in *Scenobardus* (-*barbus*).

Numele este și celtic : CIL, III 4 575 T. Fl. *Bardi* veter. alae I Fl. Brit. ; 4 832 Iuliae *Bard[i] filiae* Eliomarae ; 5 473 Banona *Bardi* : XVI 5 Cattao *Bardi* f. Helvetio (*CellSpr*. I 348).

Bardylis, m., [1] rex (sec. IV î.e.n.), Polyb. XXXVIII 6, 4 : Βαρδυλλίς (Βραδυλλίς, Βαρδουλίς) ὁ τῶν Ἰλλυριῶν βασιλεύς ; Diod. XVI 4,4 Βαρδουλίς (Βαρδουλλίς) ; Arr. *Anab*. I 5,1 Κλεῖτον τὸν Βαρδουλεω, Cic. *offic*. II 11,40 : propter aequabilem praedae partitionem et B a r d u l i s Illyrius latro, de quo est apud Theopompum, magna opes habuit ; Frontin. II 5,19 : Arybas rex Molossorum bello petitus a B a r d y l i Illyrio, maiorem aliquanto exercitum habente ; Lucian. *Macrob*. 10 Βαρδουλίς (Βαρδαλίς) ; Tertull. *anim*. 46 B a r a l i r e m (balaridem B) ; Liban. *contra Sev*. 52 (IV, p. 173 Först.) Βαρδουλιν ; Phot. *cod*. 279, p. 530 Bekk. Βαρδουλλίς (RE, III 12,1). — [2] rex (a. 300 î.e.n.), Plut. *Pyrrh*. 9,2 Βιρκενναν τὴν Βαρδουλίως τοῦ Ἰλλυριῶν (Βασιλέως) (RE, III 12,2). — [3] Thessalia, Mylae, *ArchEph*, 1913, p. 144 (= IG IX/2, 332) : [?]Βαρδουλίς [Πυθ]αγ[όρο]υ.

Cf. *Scenobardus*. Etim. : posibil **bher-* „a aduce”, **bher-d(h)-*.

Baretium (?), opp. Calabr., St.B. Βαρητιον, Βορητινος.

Bargulum, opp., Liv. XXIX 12,13 (a.205); Hierocl. 641 Βαργαλα.

Bariduum, opp., TabP B a r i d u o; *Dacia*, VII—VIII 1937—40 (1941), p. 302 (= *AnnEp*, 1944, 24), Alburnus (Roșia): Genio collegi k. B a r i d u s t a (rum) Seneca Bisonis d.d. (RE, III 17).

Baris*, opp., Calabr., Str. VI 281; St.B. Βαρις, -ιδος.

baris, mess., Baletium, IsMs 14.16: b a r i s (?). — Cf. *bauria*.

Barlum, opp. Apul., Liv., Str., Plin., Tac., Mela, Ptol, etc. (RE, III 19).

Barzanlates, pop., inter Vriika et Koljane (Cetina, Drniš), *BullDalm*, LV 1953, p. 104: ...s Bassus [leg. aug. pr.pr.] inter B a r i z a n i [tes et Lizaviates in neg[otio] finali G(aium) Plotium Maximum iudicare iussit (etc.). — Mayer, *Gl.* XXIV, p. 164, *SprAIII*, I, p. 78 scrie *Barzanites*.

Etim.: **bhereg*'- „inalt, ridicat” sau **bhereg*'- „alb, a sclipi”.

Barrelnes*, m., mess., Rudiae, IsMs 16.28: plastas B a r r e i n i h i. — Carbinium, IsMs 5.25 B a r r ...

Deecke, RhM, XXXVII, p. 384 (derivat de la *Barium*). Krahe, IF LVI, p. 136 „vgl. besonders *Barinus* CIL, VI 2 381 bI 10, *Barine* Hor. *Carm.* II 8,2”.

Barzaldehyas, m., mess., Veretum, IsMs 27.11 (sec. VI i.e.n.): [?B.] a r z a i d e h i a s haithrati vareti.

Barzides, m., mess., Aletium, [1] IsMs 25.15: Staboaos B a r z i d i h i. — [2] IsMs 25.218: B r i d i h i B a [r] z i d i h i.

Etim.: **bhereg*'- „alb; a străluci, sclipi” (Deecke, RhM, XXXVI, p. 596; Bugge, BB XVIII, p. 199; Kretschmer, *Einl.* 265), mai curînd dectî i.e. **bhereg*'- „inalt, ridicat”.

Basant- (?), *Basuntius*, fl., Plin. III 148: amnis B a c u n t i u s in Saum Sirmio oppido influit; TabP ad B a s a n t e; Rav. IV 19 B a s s a n t i s (*SprAIII*, I, p. 78).

Baslus (?), m., Promona, *BullDalm*, XXXII, p. 49: Plaus B a s i u s (Dasius?).

Bassania, opp., Liv. XLIV 30, 13: B a s s a n i a, B a s s a n t e s (*SprAIII*, I, p. 79).

Basta, opp. Calabr., Plin. III 100 B a s t a; Ptol. III 1,67 Βαυστα; Plin. III 105 B a s t e r b i n i (RE, III 110).

-*batas*, in *Nolibatas* (*Solibatas*?).

Bathlatal, pop., App. *Ill.* 16 Βάθλιατας.

D. Mustilli, *Rivista d'Albania*, I 1940, p.283 „i *Bathlatai*, forse identificabili con gli *Arthitae* o *Masthitae* di Plinio (III 143) che abitavano la regione del fiume Mati”. *SprAIII*, I, p. 75 Βα<v>θιαται de la *Banlia*.

Bathlnus, fl. Pannon. (Bednja, ori Bosna?), Vell. II 114: B a t h i n u s flumen (*SprAIII*, I, p. 80); *ActaArch.* XVI 1964, p. 248: viam ad B a t i n u m flumen quod dividit Breucos Oseriatibus.

Bat-, m. (*Baton*?), Kalaja — Irmajit (Gramsh), *BulTir.* 1962, p. 132 (= *StAlb* 1965, p. 98): Βατ- (bis).

Batina, f., Epidamnus, *BulTir.* 1962, p. 132 (= *StAlb.* 1965, p. 98): B a t i n a.

Bato, m., [1] rex Dardan. (a. 200 i.e.n.), Liv. XXXI 28,1: ex Dardania B a t o Longari filius (RE, III 141,3). — [2] desidiat, căpetenie a răscoalei din a. 6—9 e.n., Cass. Dio LV 29,2: ἐπάγοντος αὐτοῦς (Dalmatas) οὗ μάλιστα Βατωνός τινος Δησιδιατου; 4; 30,2 Βατων; 32,3 οἱ Βατωνες; 34,4 τοῦ ἑτέρου Βατανος; 6; LVI 12,2; 3; 13,2; 16,1: ὁ Βατων Σκευαν (Σκευαν?) τὸν υἱὸν πρὸς Τιβερίον πέμψας; Str. VIII 314: Δαισιπιαται ὡν Βατων ἡγεμῶν; Ovid. *Pont.* II 1,46: belli summa caputque B a t o; Vell. II 114,4: B a t o n e m que et Pinnetem, excelsissimos duces, captum alterum, alterum a se deditum; Suet. *Tib.* 20: B a t o n e m

Pannonium dućem ingentibus donatum praemiis Ravennam transtulit, gratiam referens (RE, III 142—3,5; PIR², I, p. 360, 94; R. Rau, *Klio*, XIX 1925, p. 313—316). — [3] breucus, cāpetenie a rāscoalei din a. 6—9 e.n., Cass. Dio LV 29,3: Βρευκοι Παννονικὸν ἔθνος, Βατων καὶ αὐτοὶ ἕτερον προστιθάμενοι; 30,2; 3; 34,4; Vell. II 110,4: maxima B a t o n i ac Pinneli ducibus auctoritas erat; Fest. p. 7: B a t o n e Pannoniorum rege subacto (RE, III 141—2,1; PIR², I 360,93; Rau, *Klio*, XIX p. 313—346). — [4] gladiator, Cass. Dio, LXXVII 6,2: Βατων τρισὶν ἑφεξῆς ἀνδράσιν ὀπλομαχησσι τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ (PIR², I, p. 361,95; cf. 32, 33). — [5] Salona, *BullDalm.* XXVIII, p. 137: B a t (o) n i s. — [6] Grebastic: (Sibenik), *BullDalm.* LV 1953, p. 246: Sextu[s] f. B a t o n i C.A... — [7] Rider *Glasnik*, VI 1951, p. 55—56,9 (= *InsLJug.* 180): B a t o Samuntius Pantis filius posui(t) sibi e(t) contub(e)rnali su(a)e Platino Autopantis (? Avio Pantis?) filiae RE. — [8] Mali-Mošunj, CIL, III 12 779: ... IMVS B a t o et ...ua parentes. (BAIO traditur). — [9] Stražine, 9 802 (= 2 749 = p. 2 328,157): B a t o n i s Baracionis Tato fil. b.m.p. — [10] Janjici, 12 772 (= *Glasnik*, XLIV, p. 44): Plato[r?] [14] B a t o n i s. — [11] Fatnica, 12 800: B a t o n i filio (v. *Tattaris*). — [12] Kabić Malj, WMBH, XI, p. 131: Plator [15] Carvius B a t o n i s. — [13] Livno, WMBH, XI, p. 134 (= *Glasnik*, 1906, p. 176): Acl. Titus B a t o n i s. — [14] Rogatica (S tari Brod), *Spm.* LXXVII 1933, p. 16 (= *ŽivAnt.* VII 1957, p. 117 = *InsLJug.* 86): ...MALVI ..' et FI(avio) B a t [oni?] parenti[bus ...] p(osuit). — [15] Visoko (Bosna), *Spm.* LXXVII, p. 40,16: B a t o n i Liccai f(ilio), Teuta Victis, Sceno B a t o n i s f(ilius) maxime natus, [S]cenocalo B a t o n i[s f(ilio)], [S]caevae B a t o n i s f(ilio), Calloni B a t o n i s f(ilius) [m]ilnime natus. — [16] Apollonia, *BulTir.* 1962, p. 132 (= *StAlb.* 1965, p. 98): Βατων. — Pannonia: [17] Annamalia, CIL, III 3 325: B a t o Trantonis f(il.) Araviscus, ann. L, Firmus, Mogilmarus t.m.p. — [18] Aquincum, 3 558: D M, Pacato Mucaris mil. leg. II Adi. stup. X, vixit annis XXXV, B a t o Neritani (fil.) comilitoni obsequentissimo et fratri ex testamento fieri curavit. — [19] 10 716 (tegula): B a t o cura... — [20] Adiaum, 4276 (= *Brigetio*, pl. 1 3): B a t o Dasentis [3] fil[i]us an. XXV explorator, Dases pater p. fi. s.e. — [21] Arrabona, 4 372 (= p. 2 280): B a t o Buli f. Colap(ianus) eq(ues) ala Pannoniorum tur(ma) Sceni Scenobarvi f. ann. XXX, stip. IX, h.s.e., Scenus Scenobarvi f. heres posit. — [22] 4 377: Scilus B a t o n i s f(il.) Breucus.—Dacia, [23] Alburnus Maior (Roşia), CIL, III, p. 928, cer. II: [Andu]cia B a t o n i s; p. 944—6, cer. VIII (a. 159): Anducia B a t o n i s. — [24] p. 930 (cf. p. 1 058), cer. III (a. 162): Anduenna B a t o n i s. — [25] p. 936—8, cer. VI (a. 139): Maximus B a t o n i s; Maximo B a t o n i s. — [26] p. 946, cer. VIII (a. 159): B a t o n i Annaei; p. 956, cer. XX: B a t o n i Annaei ipsius. — [27] p. 952, cer. XIV: [B] a t o Liani. — [28] p. 934, cer. V (a. 162): B a t o n i s Pr... vi Tovetis. — [29] Bologa (jud. Cluj), CIL, III 7 649: B a t o ...nis f. — [30] Italia, Portus Lipientiae, CIL, V 1956: B a t o Laedionis f. de liburn. Cupeo, t.f.i. Paius Verzonis f. de marte bicrota v.f. — [31] Vercellae, 6 670: [D] M, B a t o n i Salario [qu]i vix. [ann.] XXXVI. — Roma, [32] CIL², I 893 (a. 80 l.e.n.): B a t o Attaleni [gladiator; cf. 4, 33]. — [33] CIL, VI 10 188: B a t o n i (gladiator). — [34] *HarvStud.* 1969, p. 3 (= *AnnEp.* 1912, 184): M. Baebio Celeri qui et B a t o Dazantis f. Delm., mil. ex cl. pr. Mis. — [35] Misenum, CIL, X 3 618 (= ILS, 2 901): Dis Manib(us), C. Ravonius Celer qui et B a t o Scenobaabi nation. Dal[m.] manipl. ex III Isid[e] P. Aelius V... — [36] Pentima (Corfinium), CIL, IX 6 082,16; Neapolis (Campania), X 8 056,62 (ceramicā): B a t o. — [37] Pompei, *NotSc.* 1901, p. 425: B a t o n i. — [38] Ascoli (Picenum), *EphEpigr.* VIII 1899, p. 53,216 (= *NotSc.* 1886, p. 86): C. Fundanius C... B a t o sexvir vivos fecit. — Germania [39] Bingium, CIL, XIII 7 508: B a t o Dasantis fil. natione Ditio mil. ex coh. IIII Delmatarum ann. XXXV stipendior. XV h.s.e. — [40] Mainhardt (Württemberg), 6 538 (= *InsWürt.* p. 590—2, 416): B a t o n i Beusantis optioni coh. (I Asturum),

ex municipio Salvio (v. *Dasas 17*). — [41] Roomburg (Leida), 8 824 (= ILS, 9 178) : Imp. caes. L. Septimius Severus et M. Aurelius Antoninus caes., coh. XV Vol. armamentarium vetustate conlabsum restituerunt sub Val. Pudente leg. aug. pr.pr. cura[n]te Caecilio B a t o n e pr(a)c(fecto) — Africa, [42] Mauretania Sitif., Igilgili, CIL, VIII 8 367 : [Q.] Baebius B a t o v. s.l.m. — [43] Auzia, 20 765 : D M sacrum, factum B a t o Muganii vixit anis L. — [44] Setif, BACTH, pr. verb. séances, Nov. 1914, p. XXVI (= *AnnEp.* 1916, 7–8 = *BullDalm.* XLVI 1923, p. 98) : D M [S], Hic ego infelix receptus Tartara Ditis ... Te precor his precibus B a t o carissime frater signa mea commendata tibi filiosque receptos tradas (etc.). Nominē Dalmatio sēmp(er) [a]matus ab omnes. Val. Dalmatio exarco equitum Stabesianorum B a t o suo parenti. — [45] mess., Uzentum, IsMs 26.24 : B a t o Zaristhes. — [45a] Oria, IsMs 9.13 : B a t t o s. — [46] Acarnania, Phoetiae, IG IX/1, 602 : Βατων Κι... — [47] Thasos, IG, XII/8, 277,75 : Βατων Παγγήθους (theorós). — [48] IG, XII/8, p. 185 : [Θ]ασι(ων) Βατων Πυλάδης (in ansa). — [49] 425 : Βατων 'Αντιγόνοιο χαῖρε. — [50–51] Samotrace, AJA, XLIV 1940, p. 346 (= *AnnEp.* 1947, 1 = Lehmann – Fraser, *Samothrace* (New York, 1960) nr. 50) : B a t o B a t o n i s purpurio. — [52] Theba Boiot., IG, VII 2 435,2 : [Β]ατων 'Αλεξίαιο. — [53] Atena, IG², II–III 9 787 : Μυστα Διονυσίου Μιλήσια, Βατωνος Θριασίου γυνή : [54] Megara, *Revue Archéol.*, 1917, II 39, nr. 11 : [Ἄ]πολλόδω[ρο]ς Βατωνος. — [55–56] Thera, IG, XII/3, 327,50, 178 : Βατων (milites). — [57] 331 (= *RecInsGr.* 1 002) : Βατων Φίλωνος γυμνασιάρχος. Βαωνα Φιλωνος. — [58] IG, XII/3, 1 290 : Βατων 'Εγκα[ι]ρίου Σάμιος. — [59] Ptolemais-Menshigeh, OGIS, 55,66 (= BCH, IX 1885, p. 131 = *RecInsGr.* 1017) : σκευσοποιός Βατων. — Un "gubernator Poenus", Sil. It., XIV 452 : miseranda fata B a t o n i s ; Κλ. Βατων BCH, I 1877, p. 85 = *Sardis* VII 1932, etc.

Alți *Bato*n (de origine illiră dubioasă, resp. neprobabilă [ca și eventual unii dintre nr. 47 sqq.], în mitologia și literatura greacă) sînt menționați în *III P.N.*, p. 18–19, 7a–g, cu documentare și bibliografie. J. Pouilloux, *Recherches sur l'histoire et les cultes de Thasos* (Paris, 1954), p. 263, 273, 278, 301, 306. După Jokl, RLV VI, p. 38 "Bato illyr. (davon zu scheiden griech. Βατων)". *LatEN*, p. 32. Kretschmer, *Gl.* XXIII 1934–5, p. 114 : *Bato* Inrudit cu lat. *battuere* „bate, lovi”, gall. *Batus* (?). Thallóczy L., *Századok* (Budapesta), XXXVIII 1904, p. 739–740.

Der. : *Batonius*, *Balontia*, *Balontiana* ; cf. CIL, V 3:346 (= ILS, 2 673, Verona) : bello *Batoniano* praefuit lapudiae et Liburn. Th.I., II 1 787.

Etim. : probabil i.-e. *bhā- „a vorbi”, lat. *fatum* etc.

Batonia*, f., nom. gentil., Italia, [1] Mirandola, *Fasti Archaeologici*, IX 1956, p. 337 (= *AnnEp.* 1957, 137 = *Epigraphica*, XXI 1959, p. 92) : D M, B a t o n i a e Candidae, coniugis eae cu(ae) a me meruit (etc.), Capellanus maritus b.m.p. — [2] Roma, CIL, VI 13 535 : B a t o n i a Primilla (v. *Balonius* 6).

Batoniana, f., Dalm., Dikovača, CIL, III 14 633 : lovi optimo maxi(mo) ... (?) Avā B a t o n i a [n] a v(otum) s(olvit).

Batonius*, m., nom. gentil., Italia, [1] Ciceronis amicus aliunde ignotus, Cic. *ad Att.* VI 8,1 : B a t o n i u s e navi recta ad me venit domum Ephesi et epistulam tuam reddidit ; 2 : B a t o n i u s autem miros terrores ad me adtulit Caesarianos. — [2] Roma, CIL, VI 1 058, 6, 58 : M. B a t o n (i)us Vitalis (coh. V vigil., a. 210 e.n.). — [3] 13 533 : L. B a t o n i u s L.I., Demetri(us), Lucilia M.I. Paladium. — [4–5] 13 534 : locus sacer iussu Q. B a t o n i Telesphori fecit Q. B a t o n i u s Onesimus patrono pio. — [6] 13 535 : D M, B a t o n i Thaliarcho fecit *Batonia* Primilla filia. — [7] Cales, CIL, X 4 674 : P. B a t o n i u s Davi o.h.s.s. — [8] Narbo, CIL, XII 4 323 : taupopolium provinciae Narbonensis factum per C. B a t o n i u m Primum flaminem augg. L. Sept. Sev. ...

ThLL, II 1 787. *IllPN*, p. 20. Der. din *Balo-n*; dar nu este sigură și nici probabilă obrșia illiră a tuturor personajelor cu numele romanizat *Balonius*.

Batula, f., Salona, *SprAIII*, I, p. 82 : B a t u i a T.T. Aur. Diadumeniano coiugi pientissimo.

Batum, m., Dalm., Listani (inter Vrbanum et Unnam), CIL, III 9 845 (= 2 762) : S. B a t u n mi et meis.

Batuna, f., Epidamnus, *BulTir*. 1962, p. 132 (= *StAtb*. 1965, p. 98) : Βατουνα.

Baurea*, f., Tragurium, CIL, III 2 680 : T. Rubrius T.l. Philonomus IIIIVir sibi et B a u r e a e ... I. Rufae et T. Rubrio T.f. Albae.

baurla, mess., Hsch. βαυρια, βαρις "locuință, zid, casă (?)"; St.B., Etym. Magn. (βυρ- etc.); Parlangeți, *StMs.*, p. 393-4.

Banslona, opp., Rav. IV 16 : B a u s i o n a id est Drido (Orido B); TabP L o r a n o (?) (*SprAIII*. I, p. 83).

-Bazetas, m., mess., Aletium, IsMs 25.13 : Blathihi kon B a z e t a o s (?)

Cf. antropon. trac fem. *Bazobalis*, *Bazis* (EDR, I, p. 192 etc.).

Beel, pop. Dalm., inscr. Karlobag-Velebit (Muz. Fiume-Rjeka, Radm. Matejčić) : ex decr. P. Corneli Dolabelae leg. aug. pr.pr. // // // // inter B e c o s et Ortopl. — Cf. *Vegia*.

Bedarus v. *Baedarus*.

Bedini, stat. Pann., Rav. IV 19 (*SprAIII*, I, p. 83).

Belli- v. *Bili*-.

Beladius, m., Belgica, Bononia (= Boulogne sur Mer), CIL, XIII 3 541 (= *InsPannD*, 38, 176) : B e l a d i u s Talani f. Pan(nonius) an. XLV, stip. XXXI.

CellSpr, I 367. ThLL, II 1 801.

Bella*, f., Dalm., Ivanjica (Požega), CIL, III 14 610 (= *Spom*, XCVIII, p. 50, foto) D M, Aurel. Augustianus ..., B e l l a con(iugi) rar.

Bellus, m., Liv. XLIV 31,9 : ut oratores extemplo ad praetorem mitteret Gentius Teuticum et B e l l u m, principes gentis (RE S. III 202).

Belzelus, m. (sau ethn. ?), Dalm., Selo Rosulje (Plevlje), *Spom*, LXXVII, p. 17 : D M S, T. Aur(elius) Ruf[uj]s B e l z e i u [s] vi(v)us sibi et Aur(eliae) Fusc[ae] m(ulieri).

Bennarles*, m., mess., Ostuni, IsMs 4.12 : Theotoras Artahiaihi B e n n a r i h i n o.

Deecke, RhM, XXXVI, p. 580, XXXVII, p. 385. Cf. mess. *benna*, *bennan* (IsMs 7.115).

Sau *bennari*- este nume de profesiune („Berufsbezeichnung”) în legătură cu lat. *benarius* σακηνάργης (Corp. Glos. II 29,10), Krahe, IF XLIX, p. 269, LVI, p. 134; Blumenthal, IF LIV, p. 111; Vetter, *Gl*. XXIII, p. 204 (*benna* „uxor”), XXX, p. 56. Dar cf. și Hofmann, KZ, LXIII, p. 270.

Benn(i)us*, m., Rider, CIL, III 2 785 : Nomedito B e n n i.

Nume illir? Cf. C. *Bennius*, CIL, III 2 686, Statius *Benni* VI 1 848, *Benniae* 5 782, *Bull-Dalm*, XXXIX, 1916, p. 105 etc.; *LatEN*, p. 423, 519; *CellSpr*, I, p. 400, III 848; ThLL, II 1907; cf. trac *Benni* trib.

bera-, mess., *berada*, *beradam* IsMs 6.21, *berain*, *beran*, *bere*- IsMs 7.115; *maberan*, *hiberan* (?)

Etim. : probabil i.-e. **bher*- „a duce, a aduce”.

Beres*, m., Salona, CIL, III 8 734 : B e r e s sagit(tarius) h.s.e.

ThLL, II 1925; *IllPN*, p. 20 *Beres**. Sau nume oriental (semit)?

Berginlum, opp., Rav. IV 19 : B e r g i n i o (Berci[ni]o?) (*SprAIII*, I, p. 84).

Beroa*, f. regina, Iust. XVII 3,19 : qui (Pyrrhus) et ipse cum a populo propter odium

patris ad necem quaereretur, furtim subtractus in Illyrios defertur traditusque est B e r o a e Glauciae regis uxori, nutriendus, quae et ipsa genus Aeacidarum erat (RE, III 304,6).

Cu toate că formal (fonetic) numele poate fi illir, este mai probabil numele mitologic *Beroe* (RE ; *LexMyth*, I 784).

Bers..., m., Dacia, Apulum, CIL, III 7 800 : B e r s [ius I]ngenus (v. *Dasa 12*) ; *Studii și Comunicari* (Apulum), IV 1961, p. 108 : ? Reg... / BERSIV[... / In]genus... / v.s.l.

Bersa*, f., Dalm., Visibaba (Požega), CIL, III 8 345 (= JŌAI, IV Bbl. 157 = *Spom*, XXXIX, p. 83 = XCVIII, p. 151,320) : D M, ... Capito[ni decur.] Ii viro mun ... filie et Severa sorores et Val(eriae) B e r s a e (Birsae ?) matri p.p.

Bersantos, m., Epidamnus, *Bul Tir*, 1962, p. 78, nr. 9 (= *StAlb*, 1965, p. 56) : Επιχαδος Βερσαντου χαῖρε.

Bersellum, opp., Rav. IV 19 (*SprAlll*, I, p. 84–85).

Beueus, m., Dacia, Alburnus, CIL, III 7 830 (= 1 263) : D M, Arria Mama vix. ann. XXV pos. B e u c u s (= Breucus ?) ser. coniugi b.m.

CellSpr, I 413. AISC, IV, p. 201,21 ; V, p. 285.

Beusas, *Beuzas*, -antis, m., [1] Salona, CIL, III 9 196 : D M, Iulius B [c] u z a s Maximae Vale[r]i (?) matri. — [2] Livno, WMBH, XI, p. 134 : D M, Maximus B e u s a n t i s vixit an. LX, posuerunt fili(o) pientissi[mo] ben. merenti. — Dacia, Alburnus, [3] CIL, III 7 824 : [I]ano Gem., Ael. Baeb. et B e u s. Plato(r ?) v.s.l.m. (AISC, IV, p. 201,22). — [4] CIL, III, p. 948, cer. X (a. 164) : Titus B e u s a n t i s qui et Bradua ; cer. XI : Tito B e u s a n t i s qui et Bradua. — [5] cer. XIV : [Bra]dua B e u s a n t i s. — [6] p. 954, cer. XVII (a. 131) : Verzone B e u s a n t i s ; ... B e u s a n t i s. — Germ., [7] Bingium, CIL, XIII 11 962 (= 7 509) : B e u s a s Sutti f. Delmat(a) mil. coh. IIII Delmatar. ann. XXVI stip. VII, h. p.h.s.e. — [8] Mainhardt (Württemberg), 6 538 (= *InsWürtl*, p. 590–2) : Batoni [40] B e u s a n t i s, ex municipio Salvio.

Etim. : probabil i.-e. **bheu-* „a crește”, **bheu-s-* în v. ind. *bhūṣali* „se mișcă, se forțează, e (pre)ocupat”, *bhūṣayali* „împodobește”, *bhūṣana* „podoabă” etc. *OmD*, p. 478. Greșit : Tomachek, BB, IX, p. 96 (*Beusas* cu alb. *bessēs*), Deecke, RhM, XXXVI, p. 591 (rad. *byk-* „brüllen, schreien”).

Beuzas, v. *Beusas* [1].

Bidu, m. (?), Epidamnus, SEG, I 259 : ... Βιδου χαῖρε.

Bidusa, f., Salona, *RechSal*, I, p. 163, 23 : Dis Manibus Cominiae Lupae Q. Petronius Epigonos coiugi et Petroniae B i d u s a e matri.

Etim. : probabil i.-e. **bheidh-* / **bhidh-* (cf. *Baedarus*).

Digeste, opp., TabP B i g e s t e ; Rav. IV 16 (*SprAlll*, I, p. 86 ; *BevDalm*, p. 136).

Bilia, f., mess., [1] Caelia, IsMs 7.15 : B i l i a Ettheta (v. *Plastas 1*). — [2] Rudiae, 16.111 : Aprodta Ψaotoras Thorinnihi B i l i a. — [3] Uriae, 9.24 : Ašenao B i l i a s (gen. ?). — [4] Rudiae, 16.121 : Labazet ? B e i l e i a. — Der. (?) : *Biliva*, Caelia, 7.14 : Hipakathi Theotoridda Taotoras Keošorrihi B i l i v a.

Deecke, RhM, XXXVI, p. 592, XXXVII, p. 385, cf. ital.-lat. *Bilius*, *Bil(i)ienus*. Mess. *bilia*, *biliva* sînt apelative („femeie, soție”, sau „fiică”) ori nume proprii (Krahe, *Gl*. XVII, p. 98 ; Ribezzo, RIGI XVI, p. 203). Cf. de asemenea *Bilisa* în Pannonia, CIL, III 6 010, 248 (Krahe, *IllPN*, p. 21). *Bilios* este antroponim. — *Billena*, Epidamnus, *Bulltir*. 1962, p. 132 = *StAlb*. 1965, p. 98.

Billos, -as, m., mess. [1] Rudiae, IsMs 16.14 : Dazoimih Balehi Daštas B i l i h i. — [2] Basta, 22.21 : Dazimaihi B e i l i h i. — Der *Biliovas*, 25.26 : Baoštas Stinkaletos B i l i o v a s n o (?).

Bilubium, opp. TabP *Billubio*; ItA *Bilubio* (var. *Biludio*); Mionnet s. III 328 ΒΙΛΟΥΔΙΩΝ (RE, III 472; *SprAllI*, I, p. 86–87).

Bindus, zeu (al iapozilor?), Bihać, CIL, III 14 323: *B i n d o N[e]ptuno sa[c]r*. Licinius Teuda praep(ositus) et pri[n(ceps)] Ia[p]lodum v.s.l.m.; 14 325 (= ILS, 4 878a = *InsPannD*, 81,497): *B i n d o Neptuno sacrum Proculus Parmanic(us) praepos. v.s.l.m.*; 14 326 (= ILS, 4 878b = *InsPannD*, 81,498): *B [i] n d o Neptuno*; 14 327: [*Bindo Nep]tuno*; 15 068: *B i n d o N(eptuno) s(acrum)*; 14 327,1; 15 062 (RE, S. I 25; ThLL, II 1 992),

Mayer, *Gl.* XXV 1936, p. 173–182, XXIX 1942, p. 69–73; Pisani, *Gl.* XXVI, p. 277: i.-e. **b(h)end(h)-*, v. ind. *bindu* „goutte” (?), *Bindho* coniuX, CIL, II 5 483?

Bircenna, f., fiica regelui Bardyllis [2], Plut. *Pyrrh.* 9: ἔγγιμε μετὰ τὴν Ἀντιγόνως τελευτῆν, ... καὶ Βιρκενναν (Βιρκενναν, Βιρκερινναν, Βιρκερναν) τὴν Βαρδυλλίους τοῦ Ἰλλυριῶν υἱὸν ἔσχεν... Ἔλεγον δὲ τὸν νεώτατον ἐκ Βιρκεννῆς (Βιρκεννῆς) (RE, III 491). Cf. *Bricena*, *Briganna*.

Birziminium, opp., Podgorica, ItA 339,2: *Birziminio* (var. *Briziminio*); TabP: *Bersumno*; Rav. IV 16: IV *Burzumi[nio]* (RE, III 499; *SprAllI*, I, p. 87).

bisbe-, mess. Hsch.: βισβῆν δρέπανον ἀμπελοτόμιον λέγουσι Μεσσάπιοι, Parlangèli, *StMs*, p. 295–6.

Bisena*, f., Aquileia, CIL, V 1 363: M. Salvio M. f. Rufo, *Bisena* T. f. Posilla v.f. *IllPN*, p. 22 *Bisena**. Cf. *Bisius* (?), *Bysana*.

Bisius*, m. [1] Dacia, Alburnus, CIL, III 1 266: D M, Cassiae Peregrinae integ[r]a[e] vix. an. XXVII, f. *Bisius* Scenob(arbi?) Sard. coniug. — [2] Verona, CIL, V 3 702: *Pobli-cia* Q. f. Festa sibi et C. *Bisio* C. f. ... — [3] Mediolanum, 5 841: Q. *Bisius* Communis. — [4] Germ., Noviomagus, CIL, XIII 8 733: Q. *Bisius* Secund(us) Q. f. domo Brixiae mil. leg. X G(em.).

CellSpr. I 427 *Bisius*, *Bisia* (CIL, V 5 229); ThLL, II 2 014; *IllPN*, p. 22.

Biso, m., Dacia, Alburnus, *Dacia*, VII–VIII 1937–40, p. 302: Seneca *Bisonis* (v. *Baridustae*).

Bistua, opp. [1] *Bistue velus* (= Prozor), TabP, Rav. IV 16: *Bistu* e betus; dec. mun(icipii) *Bistu*(ensis), WMBH XI, p. 105. — [2] *Bistue nova* (= Zenica, ori Crkvina-Bugojno) TabP, CIL, III 12 765: mun. *Bistu*ae, 12 766 [B] *Bistu*ae, 12 761: m(unic.) *Bistu*ense, 8 783: munic. [B] *Bistu*atium; *Glasnik*, XV–XVI 1961, p. 230 (tegula): *BISTVES*; *IllSac*, II 163,173: episcopus *Bestoensis* ecclesiae (a. 530; *SprAllI*, I, p. 88; *BevDalm*, p. 156–157).

Bistum, opp., Rav. IV 16, V 14: *Biston*; Guido 115 (*SprAllI*, I, p. 88).

Bituvas, -anlis, m., Dacia, Potaissa (Turda), CIL, III 917: Andrada *Bitu*vantis (v. *Aia* 2).

Deecke, RhM, XXXVI, p. 591 "*Bituvalis* das viell. geradezu mit *bizatas* identisch ist". *CellSpr*, III 881 "*?Bituvalis* zu *vanlo*- Wund". ThLL, II 2 024 (*Bitu*von, CIL, V 4 136). EDR I, p. 167 (trac). AISC, IV, p. 229, V, p. 285. Cf. trac *Bitus*.

Bizata-, m., mess., Ostuni, IsMs 4.11: *Bizatas* Solahiaihi.

Bizatlos, m., Bitonto (Apulia), IsMs 0.33: Βιζατιου.

Bizo, m., Rider, CIL, III 2 782: *Bizo*... v.f.

Blaedarus, m., Germ., Bingerbrück, CIL, XIII 7 510: [B]reucus *Blaedari* f.] miles ex coh. I Panno., natione Breucus.

Etim.: i.-e. **bhloido-* „galben, lucitor” (Krahe, IF, LVIII, p. 133).

Blandona, opp., ItA 272,3: *Blandona*; Ptol. II 16,6 Βλανωνα (*SprAllI*, I, p. 89).

Blasas*, m., Arcadia, Lusoi, IG V/2, 387 (= JÜAI, IV, p. 79): *πρόξενος Λουσιατῶν Μαρτος, Βλασσαζ, Ἀλκαίνετος, Πανγης, Ανδρέβιος*.

Cf. *Blasa*, in Dacia, CII., III 7 633 (trac? EDR, I, p. 224; AISC, IV, p. 210); mess. „blasit” (*Gl. XXIII*, p. 114, IF, LVI, p. 137) este citit *Uavit* in IsMs 1.16.

Blassius, v. *Blatius*.

Blat-, mess., Uria, IsMs 9.17: hipaka *Bla* [tas?] thana *Bla* t[ihi?] Dazihoni bilia. — Lupiac, 15.13: *Bla* i... (?).

Blatlus, m., mess. [I] Liv. XXVI 38,6: Salapiae principes erant Dasius et *Blattius*; Dasius Hannibali amicus, *Blattius*, quantum ex tuto poterat, rem Romanam fovebat et per occultos nuntios spem proditionis fecerat Marcello; 8: de *Blattio*; *Blattius*; 11: *Blattius*; App. *Iliann.* 45, 46: Βλατιος, Βλατιου; Val. Max. III 8 ext. 1: *Blassius* cuius constantia nihil pertinacius; *Blassii* mira constantia (RE, III 559). — [2] Dalm. Issa, *InsMDalm.* p. 24,12: Βλατιος Κκ...

Cf. *Blat...* CIL, III 5 428 (Noricum). *IHPN*, p. 23. — *Blattius* e frecvent in Italia (CIL, V 2 704, 6 866 etc.; *LatEN*, p. 423, 519).

Blattheias, m., mess., Gnathia, IsMs 3.214: Dazes *Blattheias*.

Blatthes, m., mess., [I] Tarentum, IsMs 13.11: *Blatthihi* kalatoras Baletthihi. — [2] Gnathia, 3.23: *Blatthes* Morkohias. — [3] Carbinium 5.21: *Blathe* [s] Zarres. — [4] Aletium, 25.216: *Blatthihi* Kordomacs. — [5] 25.13: *Blatthihi* kon Bazetaos. — [6] 25.221: *Blatthihi* Anpiavidihi. — [7] Caelia, 7.214: *Blatthihi* Dirrihi. — [8] Rudiae, 16.24: *Bla* [thi]. hi. — [9] Oria, 9.17: Thana *Blat...*; hipaka *Bla*.

Blattos*, m., Delfi, *Syll.* 585,14 (= GDI, 2 581 = ILS, 8 764): Βλαττος Ματούρου Κανουσίνος.

IHPN, p. 23. Cf. Caecilia *Blatta*, CIL, VIII 9 116. ThLL, II 2 051.

Blodius, m., Narona, *Glasnik*, III 1948, p. 163: T. Flavio *Blo di* f(ilio) Plasso[I].

Etim.: i.-e. **bhel-*, *bhlō-*, „frunză, floare; a inflori”.

Boa, *Bova*, ins. (= *Bua*), Plin. III 152: contra Tragurium *Bova* (ms. *Bavo*); TabP: ins. *Boa*; Rav. V 24: *Boa*; Cod. Theod. XVI 5,53; Amm. XXII 3,6; XXVIII 1,23: in ad *Boas*.

Bola, f., Doclea, *BullDalm.* I. p. 66 (v. *Baiula*).

Boleen- (?), m., Epi⁴amnus, *BulTir.* 1962, p. 132 (= *StAlb.* 1965, p. 98): Βοκέρν.

Bolo*, m., Dalm., *Lisičić*, CIL, III 13 860: D M, T. Aur. *Boioni* (?) v. an. LXI, i.s.e., T. Aur. Laiscus **patri** b.m. posuit.

Patsch., WMBH, IV, p. 267; *Herzeg.* p. 96.

Bolus*, m., Tergeste, CIL, V 579: Tulliae *Boi* f(il.) Secundae.

LatEN, p. 30; *IHPN*, p. 23 *Boius**.

Bolles, m., mess., Gnathia, [I] IsMs 3.11: Dazihonas Platorrihi *Bollihi*. — [2] 3.12: *Bo* *ll* *ih* *i* b...reinie.hii.

Bolosas, m., mess., Lupiac, IsMs 15.118: Dezes *Bolosas*.

Bonlnus*, m., Albona, CIL, III 10 075: Geminus *Boninus* Hostiducis Sentonae v.s.l.m.

ThLL, II 2 073 („*Boninus* nom. vir. barb., CIL, III 10 075. Greg. M. *epist.* IX 191: Bonino defensori”). *LatEN*, p. 32 „*Boninus* zum Ortsnamen *Bona* (WMBH, IV, p. 265)”? *IHPN*, p. 23. CIL, III 12 993 (Arun. Bonio, Dalm.; ThLL, II 2 077).

Borla*, f. divinitate, Pola, CIL, V 7: Euangelus colonorum Polensium *Borla* e v.s.l.m.;

Epidaurum, CIL, III 1 748 : M. Pomentino B o r i a e f(ilio). Cf. *Diadora*, II 1962, p. 231 (Ri-der) : ... B o r i a [filia?] ann. XL.

CeltSpr. I 490; *IllPN*, p. 24.

Bor(I)us, m., Raetinium, CIL, III 14 012 (= 13 270) : Ande[s ...] B o r i i...

Bormion*, m., Heraclea Ital., IG, XIV 645 (= GDI, 4 629, I 180) : Βορμιων Φιλώτα. P.R. Murphy, *HarvStud.* 53, p. 180 "seems to be Messapic corruption of the Greek

Φορμίων (i.-e. *bher- „weawe”)” (StMs p. 409).

Bosat-, m., mess. [1] Gnathia, IsMs 3.210 : B o s a t Penkaheh. — [2] Lupiae, 15.11 : Thotor B o s t a h i.

Deecke, RhM, XXXVI, p. 591. Cf. *Baoštas*, *Beusas*.

Etim. : probabil i.-e. *bhō-s- "noblețe, strălucire" (?).

Bosta*, f., Praeneste, CIL, I 78 (= XIV 3 059) : Antestia B o s t a.

Cf. *Bosat* ; *Bostro* ; trac (iranian?) *Bost-* (EDR, II, p. 229), african-semit *Bostaris* (nomin.

Bostar ?), CIL, VIII 9 450 (Caesarea Mauret.).

Bostro*, f., Appollonia, *BulTir.* 1962, p. 132 (= *StAlb.* 1965, p. 98) : Βοστρω.

Botia*, f., Roma, CIL, VI 3 416 : D M, Aeliae B o t i a e coniugi cum quen vixit ann. XVIII, Aurelius Dasianus evok. aug. nos. benemerenti fecit.

EDR, III, p. 197. Cf. *Bolenius*, CIL, VI 27 620, *Bottius* IX 6 304, *Buttius* 1 987 (*LatEN*, p. 215).

Brattia, ins., Plin. III 152 : capris laudata *Brattia* ; TabP : *Brattia* ; ItA, 519 : *Brattia* (Bratia, Bracia) ; Rav. V 24 : *Brazia* ; St.B. Βρεττια ; Const. Porph. *adm. imp.*, 36 Βρατττης, 30 Βραττω (*SprAill.* I, p. 94—95 ; *RevDalm.*, p. 107).

Brendeslon, opp. Ptol., III 1,12 : Βρενδεσιον ; IG, XIV 672 Βρενδεσιων, Βρεντεσιον. Lat. *Brundisium*, *Brundusium* ; *Brendesium* Rav. IV 31 ; *Brindice* V 1 ; *Brindisi* TabP ; CIL, IX 48 Βρουντεσιων etc.

Forma etimologică a temei era *Brend-*, cf. *Brindia* in Illyria și trac *Brendi-*, *Brentopara* etc.

brendon, mess. „cerb”, *brention* „cap de cerb” (St.B. ; Etym. Magn. ; Hsch. ; Str. etc.). Parlangeli, StMs, p. 396—401.

Breuel, pop. Pann. Ptol. II 14 ; Cass. Dio LV 29 ; 34 ; Str. VII 5, 3, 314 Βρευκοι ; Vell. II 110, Suet. *Tib.*, 9, Plin. III 147 : Saus per Colapianos *Breucos* que (deluit) (*CeltSpr.*, I 525—7 ; ThLL, II 2 168 ; RE, III 831 ; *InsPannD*, 39 ; *SprAill.* I, p. 95—96) ; CIL, III 10 159 = *ActaArch.*, XVI 1964, p. 248 : ad Batinum flumen quod dividit *Breuc[o]s* Oseriatibus.

Krahe, Gl. XVII, p. 158 : *Breu-ci*, cf. *Breuni* pop. in Alpi (Plin. III 137 ; Ptol. II 11. Str. IV 206 „illiri”). Breuci cu nume illire : *Bato* [3, 22], *Blaedarus*, *Dassius* [51, 139], *Dasmenus* [5], *Landio* (celtic ?), *Licca-* ius [10], *Pinnes* [2], *Pradus*, *Sarnus* [4], *Sassaius*, *Scilus*, *Surco*. — Cohortes I—VIII Breucorum, RE, IV (1900), 257—260.

Breueus, m., ethnicon folosit ca antroponim, [1] *Styberra*, p. 23 (*ArchIug.* IV 1963, p. 81) Βρευκος Επικαδου. — [2] Brigetio (Pann.), CIL XVI 49 (a. 105 e.n.) : Tutula *Breuci* filia Azala. — [3] 69 (a. 122 e.n.) : Gemello *Breuci* f. Pannon. (ala I Pann. Tampiana). — [4] Carnuntum CIL, III 11 150 : Invicto Deo Baebi Marius et Ulp. *Breuci* v.s.l.m. (sau : *Breuci(us)*, Cumont *Textes et monum. Mithra*, II, p. 149, 393). — [5] Germ., Bingerbrück, CIL, XIII 7 510 (= *InsPannD*, 39, 184) : [B] *Breuc* s *Blaeda*[ri f.] miles ex coh. IPanno. natione Breucus, an. XXXVI stip. XVI. — [6] Roma, CIL, XV 5 378 (= *InsPannD*, 43, 229, vasa Arretina) : *Breuci* L. Noni. — [7] Caesarea Mauret., Cherchel, CIL, VIII 21 041 : *Breuc* s *Landionis* [v. *Licco* 9]. — [8] Numidia, Cuicul, *Rev. Et. Anc.* 1915, p. 34—35 (= *AnnEp.*, 1915, 69 = *InsPannD*, 39).

186): Marti Aug. et Genio coloniae sacr., T. Flavius Quir. Breucus veteranus acceptarius militavit in ala Pan. dec. et princeps an. XXVI, flamen colon. perpetuus s.p.p. — [9] *ibid.* p. 183 (= *AnnEp*, 1915, 103 = CIL, VIII 20 150 = *InsPannD*, 43, 227): [Ma]r[ti] A[ug.] Genio [co.] sa[c]rum [qua]s M. Flavius Breucus fl. [p. p. de sua] pec. dederat res p. ba[sim] cum collumnis et tholo fe[ci]t. — [10] Delfi, Syll. 737 (a. 90 i.e.n.): Ἀντίπατρος Βρευκου [Ἐλευθερ]νίχιος, ὕδραυλος, ἀποστειλάσας πρὸς αὐτὸν τὰς πόλιος πρεσβεί[αν]. ἐπαινέσαι Ἀντίπατρον Βρευκου — καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Κρύωνα Βρευκου Ἐλευθερναῖον. — Cf. Sil. It. IV 233: multo vix vulnere Breucus (miles Gallus). Dassius [51] Breuci (Dasio Breuci).

Briecna, f., Dacia, Potaissa, CIL, III 917: Briecna (v. Aia 1).

CeltSpr, I 530 *Briccius*, *Bricos*, *Bricco*, *Bricena* etc.; Iulia *Brice*, *EphEpigr*, IX, p. 561, 117, Aur(elia) Price, CIL, VI 32 691. — *ILPN*, p. 24. AISC, IV, p. 229, V, p. 285. *Bricena* este illiric, nu celtic; cf. *Bircenna*, *Briganna*.

Briecussa, f., Dalm., Radešine, WMBH, IX, p. 258 (= Hcrzeg, p. 98, fig. 33 = CIL, III 13 262): D M, Aur(elia) Ti[t...] Briecussa e[st] matri.

Brides, m., mess., Aletium, IsMs 25.218: B r i d i h i Ba[r]zidihi.

Bridos, m., Paeonia, Kavadar, *Spm*, LXXI, p. 237, 633 (= LXXV, p. 32, 87): ... Βριδος [... μνη]σθεῖς ἐποίησα αὐτῆς μνήμην.

Briganna, f. (?), mess., Gnathia, IsMs 3.213: Thotor Brigannas Spogeras.

Brindia, stat. Dalm., Rav. IV 19.

Etim.: posibil i.-e. *bhred(h)- „(a trece prin) vad”; cf. *Brendes*.

Brisla*, m., Italia, Trumplini, CIL, V 4 912: Strenuus Brisia e f.

LatEN, p. 37 „viell. verwandt mit. *Brizidia*”. *ILPN*, p. 25 *Brisia**. Cf. CIL, IX 2 136 Petronius Brisidia. ThLL, II 2 194 (cf. *Briseida*?).

Brizidia, m., Dalm., Tašlydja (Plevlje), CIL, III 8 302+p. 2 255 (= *Spm*, XCVIII, p. 130, 288): I O M, Statius Victor Brizidia v.s.l.m.

CeltSpr, I 549 (*Brisidia*, localitate; ItA 331,8 *Bricize*). *LatEN*, p. 37. ThLL, II 2 202 „*Brizidia oppidum*, cf. *Brizice* *Brendice*?”. *ILPN*, p. 25.

Brizinus*, m., Canusium, CIL, IX 6 192: Brizinus maior.

ThLL, II 2 202. *ILPN*, p. 25 *Brizinus**.

Brygos*, m., Epidamnus, *BulTir*. 1962, p. 87, nr. 24 (= *StAlb*, 1965, p. 62): Βρυγος Ἀφροδισου χαῖρε.

Bubantis, m., Rider, *Glasnik*, VI 1951, p. 59 (= *InsLlug*, 181): Celso Statica Bubantis lib(er)(ta); cf. Panto *Bubantl*. *BullDalm*, VIII, p. 96 (citāt in *SprAIII*, I, p. 99).

Budalla, local. Pann. Inf., ItA 268,1 Budalia; Eutr. 9,4; Aur. Vict. 29,1 Bubalia, ItH 536,6 Vedulia (*SprAIII*, I, p. 99).

Bullni, *Bulinoi*, pop. Scyl. Βουλνοῖ, 27; Ps. Scymn. 404; Dion. Perieg. 387; Str. VII 326 Βουλνοες; St. B.; Plin. III 21 Bulini; Ptol. II 16,5; Liv. XXXVI 7, XLIV 30,10; Prisc. *Perieg.* 380; Cic. *fam.* 13, 41, 1 Bulliones (RE, III 1 046).

Bul(l)us, m., Pann., Arrabona, CIL, III 4 372: Bato [21] Bulif(i)lius.

LatEN, p. 32 „illyr. Stamm- und Personennamen berühren sich öfters: *Bulinoi*; Bato *Buli*”. *ILPN*, p. 25 cf. *Bulinoi*, *Bylliones*, mess. *Bolles*.

Bullas***, m., Italia merid. (circa a. 204 i.e.n.), Cass. Dio LXXXVI 10: Βουλλας Φηλιξ Ἰταλὸς ἀνὴρ ληστήριον συστήσάμενος (PIR, I, p. 375, 173).

LatEN, p. 350. *ILPN*, p. 25 *Bullas**, cf. CIL, III 1 818 (Narona) Riccia L. [f.] *Bulla* (*SprAIII*, I, p. 100).

Bullis, *Byllis*, opp., St.B. Βουλεις, Ptol. III 12 Βουλλεις, Hierocl. Βουλος (Βουλις), Str. VII 316 Βουλιανη, Chrest. Str. VII 38 Βαλλιανη, Plut. *Brut.* 26 Βουλιδα, Cic. *Philipp.* 9, 11, 26 *Bylide m*, in *Pis.* 40, 96, Caes. *Bell. civ.* III 12,4; 40, Plin. IV 35, St. B. Βουλλιδεουζ, CIL, III 600 *Bu I I d e n[sium]*, VI 22 179 *domo Byllid[e]*, JÖAI. XXXI Bbl. 199, 13 (= *IsAlb*, p. 18 = 69, nr. 15): *Caecilia L F Q Venusta Byllid(ensis) cum Lartidio Naisso marito suo hic sita est.*

Bulsinius, mons, TabP: in monte *Bulsinio*; Rav. IV 16 monte *Buls[inio]*.

Bulus, v. *Bul(i)us*.

Buni, pop. Liburn., Plin. III 139 (*SprAIII*, I, p. 101 *Bu[li]ni?*).

Bunnos, opp., St.B.: Βουννοζ, Βουννοζ (*SprAIII*, I, p. 101).

Buomi*, f., (dat.), Promona, CIL, III 2 753 = 9 803, p. 2 328, 157: *Surus Panenti Muteli feci sibi et Buomi coniugi.*

CellSpr, III 1 000 *Buomi*. *LatEN*, p. 31 („*Buo* — dalm. Insel *Bua*; zweifelhaft *Buomi?*). ThLL, II 2 246. *IIPN*, p. 26 *Buomi*.

Burnio, m., Caesarea Mauret., CIL, VIII 21 041: *Licco [?] Burnionis f(i)lius Panno(n)ius*.

CellSpr, I 642 (Sil. It. XVI 559 *Burnus avis pollens. 567 Burnio*; CIL, II 2 484 *Comalus Burni f(i)lius*). ThLL, II 2 251. *LatEN*, p. 110. *IIPN*, p. 26 cf. *Burnum, Burnistae*. CIL, X 7 144 (Syracusa) *Burnia* L. f. *Primula*.

Burnum, opp. (Ivoševci, Kistanje), Plin. III 142 *Burnum*; Ptol. II 16,6 Βουρνον; TabP *Burno*; Plin. III 139 *Burnistae*; CIL, III 2 809; *BulDalm*, I, IV, p. 210: *dec. m(un.) B(urnistarum) aed.* (*BevDalm*, p. 87—88, 96).

Etim.: **bheur-*, v. isl. *būr* „cāmará”, ags. *lūr* „camerā, colibá”, alid. „casá, colivie” etc.

Busa, f., Apulia (a. 216 l.e.n.) Liv. XXII 52,7: *eos, qui Canusium perfugerunt, mulier Apula nomine Bussa, genere clara ac divitiis, moenibus tantum tectisque a Canusinis acceptos. frumento veste viatico etiam iuvit*; 54,4: *Bussa e*; Val. Max. IV 8,2: *femina, Bussa nomine, regionis autem Apulae ditissima* (RE, III 1 072; ThLL, II 2 253; *LatEN*, p. 38).

Busla, f., Herdonia, CIL, IX 689 (= I 1 708): *Busia Sabuli f. Dasimi*.

Busidius, -a, m.f., gentil., Canusium, CIL, IX 335: *A. Busidius A. f. Busidia A.*

LatEN, p. 38. *IIPN*, p. 26, cf. *Busidia* Merope, CIL, VI 28 541.

Buslo**, m., Ager Aquincensis, CIL, III 10 362: *Atressa Vindonis filia ann. XXX et Proculus Busionis ann. III, Busio t.m.p.*

IIPN, p. 26. *Mai curind name celtic, CellSpr*, I 644.

Butua, opp. (Budua), Scyl. 24,25 Βουθόη; St.B.; Ptol. II 16,3 Βουπουα; Plin. III 144 *Bu tua*; Rav. IV 16, V 14; Guido 114 *Budua*; TabP *Bu tua*; Const. Porph. *them.* II 61, 15, *adm. imp.* 29 Βουτοβζ; Theoph. cont. 5,53 (p. 289, Bonn) ἡ Βουτομα (RE, II 1 092—3; *BevDalm*, p. 143).

Buuo*, f., Delminium, WMBH, IX, p. 216: *piejntissimi et Buuo uxor.*

LatEN, p. 31. *IIPN*, p. 26.

Buzetius, -a, m.f., Hadra, CIL, III 9 929a: [*?Buze*]tius Titi f. Turati ... *tie Tito Buzetia ... mien Agelli F. Sesto marito fieri iussit [Titus] Buzetius T.l. — et Sex. Buzetia e s.* *CellSpr*, I 648 „*? Buzetius, -a ist dalmatinisch?*”. *LatEN*, p. 38. ThLL, II 2 264. *IIPN* p. 27.

Buzos, m., mess., Delos, BCH, VIII, p. 81: Βουζον Ορπειρα Κανουσιον.

Cf. trac *Byzas, Byzes, Buzes*.

Etim.: probabil i. -e. *bhug'-o-* „{ap“.

Byllis, v. *Bullis*.

Byndaeu*, f., mess., Iambl. In *Fragmente der Vorsokratiker* ³, I 344 : Βυνδακου ἀδεληφῆ Οκκελω καὶ Εκκελω τῶν Λευκανῶν.

Blumenthal, *Gl.* XVII, p. 154—5, cf. illir. *Bindus*.

Bysana*, f. Salona, CIL., III 12 944 : Attie Florentie Ncbia B y s a n a ami[cae rarijs-
s[imae]?

ThLL., II 2 266.

Cabahlas, m., mess., Lupiae, IsMs 15.110 : Thotor K a b a h [i?] a s.

Cnbaletus, m., Rider, CIL, III 13 244 : Aplo Curbania (?) K a b a l e t i f(il.).

-**eadus**, v. *Epicadus*. **Cæunus** (?), v. *Cæunus*.

Cæva (?), v. *Scaeva* *Batonis* [15].

Callomaldes, m., mess., Caelia, IsMs 7.117 : Thotoras K a i l o m a i d i h i.

Krahe, *Gl.* XVII, p. 97 : der. din **kailomas*, Sau compus *Cailo-maides*? Etim. : posibil i.-e. **kailo-*, *sānātos*; bun', cymr. *coel*, got. *hails*.

Calabri, pop. Ital., *Calabria* (ThLL, onom., s.v.); cf. *Galabrio*.

Calandrus, v. *Galauros*.

Calas, m., Dalm. incertae, CIL., III 10 151 = 3 185 : Pladomenus C a l a s.

Macedl. *Calas*, Arr., Papyri (EDR, VIII, p. 189); *Calanus*, CIL, III 1 604 (in Dacia).

Callo, m., Dalm., Visoko, *Spom*, I.XXVII, p. 40, 16 : C a l l o n i *Batonis*.

-**enlo** in *Scenocalo*; *Laedicalius*.

Caloleinol, pop. (illiri?), Polyb. V 108,8 : τῆς Καλοικινῶν χώρας Βαντιαν (var. *Cal-
ticoin-*; *ILPN*, p. 18; EDR, VIII, p. 194).

Calouclanus, portus, TabP (la Salona; *SprAIII*, I, p. 177).

Cambalol, pop., App. III, 16 : Καμβαιοι (RE, S. V 452—4).

Cambria. f., Plevlje, *Spom*, LXXI, b. 284 = LXXXIX, p. 305 : Aur. Tutula C a m -
b r i a.

Cambrianus*, m., Plevlje, CIL., III 8 322 (= *Spom*, I.LXXXIX, p. 289) : ... L C a m -
b r i a n u s l p. (*SprAIII*, I, p. 177).

Candallo*, m., Promona, CIL, III 9 813a : S A S, Titus, C a n d a l i o p o s.

CeltSpr, I 732. ThLL onom. II 133. *ILPN*, p. 27 *Candalio*†, cf. *Candavia*. Mayer, *Gl.*
XXIV, p. 193 : trac *Canduo*, *Candaues* etc.

Candavia, opp., *Caes. bell. civ.* III 11, 79 : *Cic. ad Att.* III 7, 3 ; *Luc.* VI 331 ; *Sen. ep.*
31,9 ; *Rav.* IV 9 : TabP C a n d a b i a ; IH 607,8 mansio G r a n d a v i s ; *Str.* VII 7, 4, 8
ἐπι Κανδαυίας ; montes C a n d a v i a e *Plin.* III 145 : ἀπὸ τῶν Κανδαουίων ὄρειων *Ptol.* III
12, 15. *Dianae Augustae C a n d a v e n s i*, *ArchFAlb*, p. 2.

Caravantls, opp., *Liv.* XLIV 30. 9.

Caravantlus, m., *Liv.* XLIV 30, 2 : patre Pleurato rege Illyriorum et matre Eurydice
genitus (Gentius), fratres duos, Platorem utroque parente, C a r a v a n t i u m (Caravandium)
matre eadem natum habuit. 9 : C a r a v a n d i u m (Caravantium) in Caviis Durnium oppidum
advenientem benigne accepit, C a r a v a n d i s altera urbs exclusit ; 31, 11 falsa spe accitus
C a r a v a n t i u m (Carbantium) fratrem ; 32,3 : C a r a v a n t i u m fratrem Scodram in
castra adduxit ; *XIV* 26,14 : relicto C a r a v a n t i o (cavarantum) cum armis ad Romanos
transissent (Daorsei) ; 43,6 : ante currum ducti Gentius rex cum coniuge et liberis et C a r a -
v a n t i u s frater regis et aliquot nobiles Illyrii.

Carnunt-, opp. Illyrici meridion., *Liv.* XLII 1,2 (a. 171) : C a r n u n t e m munitam
urbem.

Carpia*, f., Promona, CIL, III 9 839 : Paio C a r p i a Platoris f.

Carp(1)us*, m., [1] Dalm., Ubdina (Lika), CIL, III 10 030 : Cucubi C a [r] p u s a n. C.—
[2] Dacia, Alburnus, CIL, III, p. 944, cer. VIII (a. 159) : Platoris [33] C a r p i.

LatEN, p. 144. *IllPN*, p. 28 *Carp(i)us**, *Carpia**, AISC, IV, p. 201, V, p. 285. Este nume italic frecvent (ex. CIL, VI 14 419—14 432), adoptat și de illiri, la care însă ar putea să fie autohton (?).

Carvanus, m., Dalm., Tašlydja, CIL, III 8 308 : Ael. Pladome[no 9] C a r v a n i o.

CeltSpr, I 820 *Carvanus* localit., cf. *Caravantius*. *LatEN*, p. 45. Patsch WMBH, XI, p.131. *IllPN*, p. 28. ThLL, onom. II 219 ("Carvanus nomen loci?"). CIL, VIII 6 737 (:Karbanus sodalis, Numidia ; *LatEN*, p. 353)?

Carv(1)us, m., [1] Kablič Malj, WMBH, XI, p. 131 : Plator [15] C a r v i u s Batonis. —
[2] Donje Selo (Konica), *Spom*, LXXXVIII, p. 116 (= *InsLlug* 89) : D M, T. Aur. Nepos fil. et Aur. Ursina con(iux) t(estamento) posuer(unt) T. Aur(elio) C a r v o veterano an(norum) LXX. — [3] Caesar. Mauret., CIL, VIII 9 384 : Liccaius [12] C a r v i f(il.) natione Maezeius.

CeltSpr, I 820 *Carvus*. *LatEN*, p. 45, cf. *Carvilius* 139, 403, 454. *IllPN*, p. 28—29 *Carvius*. Numele pare a fi și germanic : Oclatio *Carvi* f. signif. alae Afror. Tungro frater b. f. c. (BRGK, XVII 1927, p. 101 = *Germania*, IX 1925, p. 120 = *AnnEp*, 1924, 21 = 1926, 67 = *BonnJb*, 143/4, 1938, 333, pl. 60). Cf. de asemenea celticul *Garvo* : Anna Garvonis f. natione Araviscam (la Carnuntum), *LaurAg*, p. 3, corectat de A. Betz In *Carvo* considerindu-l illir ; dar pe piatră este evident GARVONIS.

Catandlo*, m., Salona, CIL, III 2 425 : Maltinia Pud. P. Ael. C a t a n d i o n i marito. *AllIII*, p. 322. *IllPN*, p. 29 *Catandio**. *CeltSpr*, I 839. ThLL, II 255. Numele pare a fi italic : *Catan-*, *Catedius*, *Cateius* (*LatEN*, p. 79, 352, 427).

Cataplla, f., Dalm., Solta, *BullDalm*, XLII, p. 110 : C a t a p l l i a e uxori.

Catarbates, fl., Scyl. 21 : Καταρβατης.

Catarum, opp. Rav. IV 16 : D e c a d a r o n, V 14 D e c a d o r o n ; Guido 114 ; Const. Porph., *them*. II 61, 15 τὰ Δεκατερα, *adm. imp.* 29, 30.

Caulleol, pop (illiri ?), St.B. (Hecat.) : Καυλικοι, ἔθνος κατὰ τὸν Ἴόνιον κόλπον ; Ap. Rhod. IV 324 : σκόπελον πρὰ Καυλιακιοι (*SprAIII*, I, p. 183).

Cavasb-, m., mess., Rudiae, IsMs 16.11 : . . . vaihi K a v a s b o (?).

Etim. : probabil i.-e. *kūē-, kouē- "a fi atent, a asculta".

Cavi, pop., Plin. III 22 : C a v i (Avi) ; Liv. XLIV 30 : C a v i o r u m ; in C a v i i s Dur-nium oppidum (RE, XI 57).

D. Mustilli, *Rivista d'Albania*, I 1940, p. 283 „i *Cavii* o forse più probabilmente *Candavii* (I.iv. XLIV 30, 6) nella regione dei montes *Candaviae* (Plin. III 145 ; Ptol. III 12, 15)“ ?

Cavleretium, opp., CIL, III, p. 936—8, cer. VI (a. 139) : de Dasio Verzonis Pirusta ex K a v i e r e t i o.

CercLg, II, p. 247—8 (= *RevLg*, IV 1959, p. 166).

Cazareles, m., mess., Basta, IsMs 22. 21 : K a z a r e i h i Šonetthihi.

Cf. *Cezar-* ; pare înrudit cu trac *Cozeilas*, *Cozeicentus*, *Cozaros*, *Cozistes*, *Cozibithys* (EDR, I, p. 179—180), care aparțin la i.-e. *kag'o-, *kog'o- „capră”. Torp, IF, V, p. 206 „viell. ist *kazareies* mit slav. *kosa* „Haar” urverwandt” (?). Cf. de asemenea *Cazzaer-* CIL, XI 6 044. Ribezzo, cf. *Cazarios* (Tarentum), *Casarano* (?). — Sau lat. *Caesar* ?

Cebelrišoa-, m., mess., Mesagne, IsMs 12. 11 : Paivas K e b e i r i š o a s.

Cellala, f. (?), mess., Mesagne, IsMs 12.23 : K e i l a i a s Dastas.

Cf. și *Cilahias* ; *Kelonih* IsMs 7.17.

Cel-, opp., Ivanjica (Požega), CIL, III 14 610 (= *Spom*, XCVIII, p. 50): Aurel. Augustianus dec. duumviralicius m(unic.) Cel... .

Celena*, mutatio Pann. Inf., ItH 562,3: mutatio Celena; TabP Causilena; Rav. IV 19: Ansilena.

Celydnos, fl., Ptol. III 12,1; 4 Κελδνος; Lycophr. 1 043 Πολυωνθης (*SprAIII*, I, p. 184, Ljumi bardh).

Cemaes (?), m., Pann., Basiana (Sirmium), CIL, III 3 224: [?] Cemaes Liccavi f. Amantinus, in flumen perit Hemona, posuere Liccaius pater Loricus et Licaios cognati.

CeltSpr, I 977 ...cemaes. *Cematus* (celt.).

[**Cenocealus**] v. *Scenocalo*. **Centus** v. *Gentius* [5]. [**Ceuus**] v. *Scenus*.

Ceosorri-, m., mess., Caelia, IsMs 7.14: Ke o š o r r i h i Biliva.

Etim.: posibil i.-e. **keu-s-* „a fi atent, a asculta”.

Cerbalus, fl., Apul., Plin. III 103: amnis *Cerbalus* Dauniorum finis.

Certlssa, statio Pann. Inf., Ptol. II 15,4 Κερτισσα; Rav. IV 19: *Certisia* m; TabP *Cirtisa*; ItA 260,9: *Cirtisia* (*SprAIII*, I, p. 187, Djakovo).

Ceuua*, f., [1] Salona, CIL, III 2 403: Iulia C. f. Tertulla sibi et C. Iulio C. f. Sabino fratri et Iuliae Ceunae matri. — [2] Nedinum, 9 963: Ceuna Trosia. — [3] Corinium, 2 857: Calpurnia C. f. Ceuna Latra v.s.l.m. — 2 981: Calpurnia C. f. Ceuna v. f. sibi et Oppiae [... Sjecunda m[a]tri et Oppiae Oepli f. Voltisae amitae et Calpurniae C. f. Oeplae sorori. — 2 892: [Calpurniae] Ceu[nae]. — [4] Aenona, *BullDalm*, XXIII, p. 161: Ceun(a)e. — [5] *Diadora*, I, p. 126: Ennia C. f. Ceuna. — [6] Varvaria, *BullDalm*, LIII 1951, p. 242: Darmoca Ceunae l(iberta) Secunda.

Ceuuus*, m., [1] Nedinum, CIL, III 2 859: C. Iulius Picusi f. Ceunus Latrae v.s.l.m. — [2] Corinium, 2 900: C. Iulio Ceunif(il.) Acirrio. — [3] Asseria, *FührZara*, p. 45: Ceunif Vadicis (v. *Vadica*). — [4] *BullDalm*, LIII, p. 235: Rubria Ceunif(il.) Pola. — [5] Aenona, *BullDalm*, LII 1950, p. 53–55: C. Iulius Ceunif. (ilius) Serg(ia) Curticus Aetor. — [6] LIV 1952, p. 208: Iulio Ceunif. Luculla v.f. sibi et Veturiae Ceunif. Paullae matri. — [7] Ostrovice (Varvaria), *Diadora*, I, p. 110: Ce(u)no (v. *Aetor* 4). — [8] Scardona, *BullDalm*, LVI–LIX, p. 123 (= *InsLjug*, 201): ...oris f. [?C]a e u n u s ... [Am]pliata [Lu]cila f.

AllItF, p. 363. *CeltSpr*, I 100, 2–3 (?*Ceuuus*, -a). *LatEN*, p. 77 (C. *Ceuna* Iustus, CIL, XI 159, cf. *Caevianus* 2 653, *Caevius* X 128). *IllPN*, p. 29–30 *Ceuuus*, -a*. ThLL, onom. II 360 („*Ceuna* nom. gent. etrusc. Schulze. Lattes”).

Etim.: i.-e. **keu-*, arm., *çučanem* „arăt”, got. *skauns* „frumos”, v. sax. *skom* „sclipitor, frumos”.

Cezareles*, m., mess., Diso, IsMs 24.11: [?S]econda Kezareihieipeigraves tan apged epa.

Cf. *Cazarees*; lat. *Caesar*?

Cibalae, opp., Pann. Inf., Aur. Vict. *epit.* 41,5: apud *Cibalas*; 45,2; Eutr. X 5; Amm. XXX 17,2; Oros. VII 28,19; ItA 131,2: *Cibalascivitas*, 232,5, 261,1, 267,2, 268,4; Rav. IV 19; Sozom. I 6: *περὶ Κιβάλας*; Ptol. II 15,4 *Κιβάλαις*; ItH 563,2 *civitas Cibalis*; Martyr. Hier. 4 Kal. Iun. (=Acta sanct. Bolland. II 1); Zos. II 18,4; 19,1,6; 48,7 49,6; III 36,4; Socrat. IV 1; Cassiod. *Hist.* I 7 *Cibala* e; VII 7: de *Cibala* civitate; CIL, III 10 253: *Cibala*, 3 267: mun. *Cib.*, 14 038 *Cib[al.]*, VI 32 536 c 28 *Cibali*, 32 542 b 9, 12, 17; An. Vales. 5, 16: *Cibalensis*; Hieron. *chron.* a. Abr. 2 329 (MGH, AA, IX, 231, a. 314); Iord. *Rom.* 307 (RE, III 2 534–5; *SprAIII*, I, p. 188–189).

Cldamnus (?), m., Doclea, *BullDalm*, L 1932, p. 71 (= *Spom*, LXXI, p. 123, 299): *Cidamnus* (v. *Pinnes*, 6).

Nume illiric? Posibil in relațiune cu grec Κυδ - .

Cilablas, m., mess. Caelia, IsMs 7.24 : K i l a h i a i h i Pasetthihi do apalloa. — Rudiae, 16.211 : Thotoras K i l a o h i o i h i .

IllPN, p. 30. Kretschmer, *Gl.* XXII, p. 121. Blumenthal, *IF*, LIV, p. 112. Cf. *Ceilaias*, maced. *Cilles*, trac -c(e)ilas etc. (*EDR*, VIII, p. 192).

Cilles (?), Doclea, *BullDalm*, I, 1932, p. 69 : I.(ucio) Titio CILLI... (Cilli?).

Cinambri, pop., *App. Ill.* 16 Κινναμβρογος (RE S. V 453; *BevDalm*, p. 49).

Cinva*, *Cinna*?, stat., ItA 339,3 : Cinna; TabP Sinna; Ptol. II 16,7 Κιννα (*SprAll*, I, p. 190).

Crotis**, m., Salona, *CIL*, III 2 280 : Dis Man. C i r o t i s Patrinus.

IllPN, p. 30 *Cirotis**.

Cissa*, local., *Plin.* III 151 : C i s s a, 140 G i s s a ; Rav. V 24 ; TabP ins. S i s s a ; *Not-Dign*, occid. XI 67 : procurator bafii C i s s e s i s (*SprAll*, I, p. 191, Caska, pe insula Pag).

Cittunls (?), f., *Dalm.*, Ipek, *Spom*, LXXVII, p. 52,48 (=LXXV, p. 180) : D M, Valens Time[nt?]is ann. XXXV sibi et C i t t u n i (?) suae superstiti ban.

Cf. celt. (?) *Cittius* Ioivai (?) eq. al. Fro(nton.), *CIL*, III 807 (Dacia, Ilișua), *AISC*, IV, p. 230. ThLL, onom. II 464 : *Citceus*, *Cittinus*, *Cittius*.

Citua, local. *Dalm.*, Rav. IV 19 : C i t u a (var. Situa; *SprAll*, I, p. 191).

Claides, m., mess., Baletium, IsMs 14.18 : K l a i d i h i .

Clambetae, opp., (Obrovac, *Dalm. merid.*), TabP C l a m b e t i s ; Rav. IV 16 C r a m b e i s (*BevDalm*, p. 83 : Cvijina gradina, Kruševo).

Clandatls, opp., Rav. IV 19 C l a n d a t e .

Clangocus*, m., gentil., Piquentum, *CIL*, V 436 : L. C l a n g o c o Advento.

Mai curind nume veneto-istrian decit balcanic-illir. Cf. Tomaschek, *BB*, IX, p. 98 *Clangocus* „sonorus”, *Clange* *CIL*, VI 4 933, 14 844, 36 580 etc. *CeltSpr*, I 1 036. ThLL, onom. II 467. *IllPN*, p. 30. De asemenea trac *Clagissa* Bessus (*CIL*, XVI 83), tot la i.-c. *klēg-, *klōg-, *klang-* „a striga, a răsuna; faimă (etc.)”.

Claohi, *Claohizis*, *Clohizis* (?), m., mess. [1] Monopoli, IsMs 2.117 : K l a o h i Venas denthavan. — [2] Carbinium, 5.21 : [K] l a o h i z i s Venas. p. nthavan. — [3] Galatina, 21.11 : K l o h i z i s Avithos Thotorridas ana Aprodita apao grebis. — [4] Brundisium, 6.21 : K l a o h i z i s denth[ava]n v[a]sti. — [5] Basta, 22.21 : K l o h i z i s Thotoria.

Pare a fi mai curind nume (cf. gr. Κλε-, Κλεο-, Κλεξ- etc.) ori apelativ, declt o formulă ca „höre jeder” (Deecke, *RhM*, XL, p. 142), „höre” Torp, *IF*, V, p. 196), „audi Iuppiter” (Krahe, *IF*, LIV, p. 86–87, Blumenthal, 89 etc.); Vetter, *Gl.* XX 1932, p. 69 (“... Nomen *klohizis*, das nicht wie Deecke wollte, höre jeder” bedeuten kann”); Ribezzo, *RIGI*, XIX, p. 157 (magistraturae nomen; ill. *Vescevesis*). *Parlangeli*, *StMs*, p. 323. Cf. *Clevatus*.

Clausal, fl., *Liv.* XLIV 31 : duo cingunt eam (Scodram) flumina, C l a u s a l (Clausala) latere urbis, quod in orientem patet, praefluens, Barbanna ab regione occidentis, ex Labeatide palude oriens.

Etim. : *k'leu-, *klou-s-* „a spăla; curge” (*OMD*, p. 478).

Cleitos**, m., Pogradec, epitař ined. : Δαζετωνας Κλειτου (cf. *EDR*, VIII, p. 192–3).

Clesta*, f., *Dalm.*, Apsyrtides, *CIL*, III 10 147 : Attilius Pudentillae Sex. f. [Qua]rtae coniugi ann. XXV ...a Sex. f. C l e s t a [At]illio Maximo f.

Clevatus, m., -a, f., *Dalm.*, Tučepi (Sinj), *BullDalm*, XXV 1903, p. 161 : D M, C l e v a t (a) e C l e v a t [i f(iliae)], Lic(inia) Vera aviac.

ThLL, onom. II 493. *IllPN*, p. 31. Cf. *Vesceves-*, maced. *Clevas* (*Liv.* XLIII 21,23; *EDR*, VIII, p. 193), *Claohi-*.

Etim.: i.-e. **k'leuo-* „glorie, renume” (Tomaschek, BB, IX, p. 93).

-eleves in *Vescleves*.

Clinvates, pop., *LibCol*. p. 241: vicum Saprinum et *Clinvatium*.

Clitcus, m., Albona, *CIL*, III 10 079: Sexto Clitici mater p.

Clolzis v. *Claohi-*.

Codrione, opp., Illyr. merid., Liv. XXXI 27,5 (a. 200): hic metus *Codrione*, satis validum et munitum oppidum, sine certamine Mayer dederetur Romanis effectit.

Colles (?), mess., Rusce, *IsMs* 16.25: *Koileih* [i].

Colaplis, fl. (Kulpa), Plin. III 148: *Colapis*; Str. IV 207, VII 314 *Κολαπις*; Cass. Dio. XLIX 37 *Κολοψ*, *Κόλοπος*; Eginhard, *annal.* a. 819 *Colapius*. — *Colapiani*: Plin. III 147: *CIL*, III 11 227 *Colap* (ianus); Ptol. II 14,2 *Κολετιανοι* (*Κολκιτιανοι*); *CIL*, III 14 327 ff: Antonio M. f. Fab. Nasoni, [... praef.] civitatis *Colaphianorum*.

Colentum, ins., Plin. III 140; Ptol. II 16,8 *Κολλεντον*; Rav. V 24 *Celentum*. — *Colentini*, Plin. II 142.

Conbazetas (?) v. *Bazetas*.

Copaena*, m., Aratus ap. Eustath. *Odys.* III 68: Ἰλλυρικὸν ὄνομα ἐν ἐπιγράμματι τὸ πατρὶς δὲ μ' ἔφρασε Κόπαινα ἤτοι Κοπαινής. *ILPN*, p. 32 *Copaena*.

Corahias, m., mess., Rudiae, *IsMs* 16.12: *Korahiahi*.

Krahe, *IF*, LVI p. 136 (**koras* = **kuras*, vgl. den lit. *PN Kuras*).

Cordomas, m., mess., Aletium, *IsMs* 25.216: Blathihi [4] *Kordomas*.

Krahe, *IF*, LVI, p. 137 (cf. gentil. *Cordius*, Calabria).

Corinenses, ethn. Apul., Plin. III 105: *Corinenses* (*Cari-*, *Corri-*).

Corinium, opp., Plin. III 140: *Corinium*; Ptol. II 16,2: *Κορινιον*; *CIL*, III 14 423 *Corini*; Rav. IV 22 *Coriton*; V 14 *Corinthon*; Guido 115; Const. Porph. *adm. imp.* 31 τὸ Κόρι. — *Corinenses*, *CIL*, III 2 883 = 9 973: fines inter *Neditas* et *Corinenses* (*Bevdalm*, p. 83).

Cornacates*, pop., trib illiric derivat de la topon. *Cornac-* celtic, Plin. III 148: *Cornacates* (v. *Dases 1*; *Sepenestus*).

Cornas, mess., Lupiae, *IsMs* 15.120: *Kornas*.

-**eralis** (?), m., Arrabona, *CIL*, III 4 376 (=p. 2 280): ... *cralif*. *Cola*[p(ianus)] *equ(es) ala Panno*. sign., Lirus Plassari f. her.

CeltSpr, I 1 155 ? ... *cralus*.

Craotedon-, m., mess., Soletum, *IsMs* 20.12: *Kraotedona*.

Compus: *Craote-don-*. Posibil i.-e. **kreut-* „schütteln, lebhaft bewegen”, lit. *krutùs* „a fi activ, vioi”, *krutùs* „harnic, activ, vioi, deștept” (Krahe, *IF*, LXIV, p. 26).

Crapus*, m., Aenona, *CIL*, III 2 979: L. *Barbius Crapus* et C. *Barbius Rufus*.

CeltSpr, I 1 155 *Crapus*, *Crappaus* (*CIL*, III 3 396). *ILPN*, p. 32 *Crapus*. *Gl.* XVII, p. 90 cf. mess. *Kraapali* (*IsMs* 6.21.13, *Brundisium*).

Creonion, opp. Dassaret., Polyb. V 108,8 (a. 217): *Κρεωνιον* (*ILGN*, p. 19 cf. *Creveni*; *SprAIII*, I, p. 197 cf. *Gerrunium*, Liv. XXXI 27).

Crepsa, *Crexi*, ins. (Cherso, Cres), Ptol. II 16,8: *Κρεψα*; Plin. III 140: *Crexi*; Casiod. *Var.* VII 16: insula *Cersina*.

Crevenl, opp., TabP *Creveni*; Rav. IV 15 *Crebenis*.

Critaboa*, mess., Oria, *IsMs* 9.212: *Tabarai zavais Kritaboa* aș.

Blumenthal-Krahe, *IF*, LVI, p. 135 (gr. *Κριτο-*, celt. *Crito*); *IsMs* 25.2 25.214 *Kri-thonas*.

Cuecelum, stat. Pann. Inf., ItA 243,2: C u c c i; TabP C u c c i o; Rav. IV 20 C a t i o; *NotDign. occid.* 32,6 = 25,32 (*SprAIII*, I, p. 199, Ilok In Slavonia).

Cueubis*, Dalm., Udbina, Lika, CIL, III 10 030: C u c u b i s Ca[r]pus an. C, vivos sibi posuit.

Curleum, ins., opp. (=Krak, Veglia), Ptol. II 16,6: 8 Κουρικων (Κουρκουμ); *Caes. bell. civ.* III 8,4: ad C u r i c i portum; Rav. V 24; TabP C u r i c a. — *Curicta*: *Caes. bell. civ.* III 10,5; Ptol. II 16,8: Str. II 123, VII 315; Flor. II 13; Cassiod. *Var.* VII 16; Schol. Bern. ad Luc. IV 406—7. — *Curici*: Plin. III 19; 139; CIL, III 3 126; Luc. IV 406 (*BevDalm*, p. 74).

Cydral*, opp., St.B.: Κυδραι, πόλις τῶν Δευριόπων; Str. VII 327: Κυδραι δὲ Βρυγῶν.

Dabalus, m., Assorrus, *AMSIstr*, XXX 1914, p. 88 (=REIE, IV 1947, p. 160): testamento fieri iussit arbit(ratu) D a b a I i T r i t i heredis (v. *Licaeus*).

Krahe, REIE, IV, p. 160: *Dabalus*, i.-e. **dhabh-* „passen, fügen“. Sau i.-e. **dheb-* „masiv, solid, viteaz“. Cf. și maced. mitologic *Daibalos* (var. *Deballos*), Diod.-Syncellos 262c (*EDR*, VIII, p. 182), trac *Caridaba*, *Dabeis*; *Dabreias* (*Athens*, XXV 1913, p. 431); *BevDalm*, p. 62.

Daehtas v. *Daštas*.

Daeo, f., Rider, *Glasnik* VI 1951, p. 58,11 (= *InsLJug*, 182): D a e c o SCELEPETA (?) Pinentis f(ilia) an. L h.s.e.

Daeleus*, m., Asseria, JŌAI, XI Bbl.66: D a e i c o Aureli Fortionis filio, — sau: Daeico Aurel[i] Fo[r]tun[i]oni[s] liber[tu]s (*BevDalm*, p. 95).

CeltSpr, I 1 250 *Daeicos* CIL, V 4 209 *III PN*, p. 33 *Daeicus**.

Daesdlates, pop., Cass. Dio LV 29,2, Str. VII 314: Δαισιτιαται, App. III. 17: Δαισιοι; Vell. II 215: *Desititates* (De Siciales); Plin. III 143: *Desititates*; CIL, III 3 201 (=10 159 = ILS, 5 829a = *BullDalm*, XLIX, p. 151 = *ActaArch*, XVI 1964, p. 248 = *AnnEp*, 1964,2): viam a Salonis ad Hedum castel(lum) D a e s i t i a t i u m per mi[llia] passuum CLVI munit; CIL, III 9 739 (= ILS, 2 579): [T]emans Platoris [Da]e s i t i a s; IX 2 564; XVI 11: *Nervae Laidi f. Desidiati*; *Novitates Musei Sarajev.* 9, 1930, p. 8—9, pl. III (= *Spom*, XCIII, p. 141): Valens Varron[is f.] princeps D e s i t e a t i j u m. — Cf. *Bato* [2] (*RE*, IV 1 982—3. ThLL, onom. III 11. *BevDalm*, p. 53).

Etim.: **deik-* „a arăta, spune“, gr. δῖκν, δικάτος, δεικνυμι etc., lat. *dicere*, *dicare*, *dicio* etc., got. *galeihan*, ags. *tion* „anunța, informa“, v. nord. *tigenn* “(*monstratus), distins“, *tign* „rang; persoană distinsă, de rang înalt“ etc. (*StudDec.*, p. 107).

Daetor*, m., Germ., Aquae Mattiacorum (Wiesbaden), CIL, XIII 7 581 (= ILS, 2 561): Dassius [141] D a e t o r i s fil. Maeseius.

Dallunto v. *Diluntum*.

Dalmana, f., Moes. Sup., Čupria (Paračin), *Spom*, LXXI, p. 224, 593 (=BRGK, XVI 1925—6, p. 93): D M, Aur. Nundinian[us] v(i)x. an. LXXX, Val(erius) M[a]r[ti]n[i]anus v.a. XX..., D a l m a n a v.a. V..., p(atri) m(arito) f(iliae) p(osuit) b.m., Vetiola v.a. LX.

Dalmas, m., mess., Rudiae, IsMs 16.22: Dalmathoa D a I m a i h i.

Deecke, RhM, XXXVII, p. 380. Blumenthal, IF LIV, p. 112 „*dalmathoa* auch dat. commodi sein kann, *dalmaihi* vermutlich der Name des Gatten“.

Dalmasus, m., Issa, CIL, III 3 079 (=p. 2 328,175): L. Servilius P. f. Serg(ia) D a l m a s i u s s.f. — Cf. *Dalmatius*.

Dalmata, m., antropon. der. din ethnicon, Dalm., Muz Zara (ined.?): I O M et G(enio) loci, M. Aurel. D a l m a t a protec. cos. pro BF l. p.

Dalmatae, *Delmatae*, *Delmateis*, pop., Δελματαις, -ται, Δελματις Cass. Dio XLIV

36 etc., *Delmatae*, *Dalmatia* Plin. III 142, Vell., Tac., Flor.; Δελματες Polyb. XXXII 18,1; App. Ill. 11; Δελμαται App. Ill. 11, 17; *Delmatae* Tac., Caes., Suet.; Δαλματαις Polyb., Str.; *Dalmatia* Vell., Tac., Str., Ptol. (ThLL, onom. III 15–21; RE IV 2 448–2 455; *SprAll.* I, p. 117–118; *BevDalm*, p. 44–45).

„Dalmatae” cu antroponime illire: *Babos*, *Bato* [34, 35], *Beusas* [7], *Dasa* [17], *Dases* [6], *Dasimius* [6, 7, 9, 10], *Dasius* [45], *Daza* [4], *Epicadus* [39], *Scenobarbus* [13], *Scenul-*, *Suttius*; alți ”Dalmatae” cu nume romane: ThLL, onom. III 15; CIL, III 14 355, 15: Hilarus L. et T. Semproniorum nat. Dalmata an. LXXXX.

Etim.: probabil i.-e. **dhel-*, **dhol-* „boltă; Wölbung; cavitate, excavatie”, în sens geografic, tectonic, pentru teritoriu (*OmD*, p. 480), sau mai probabil având prioritate etnonimul din i.-e. **dhel-* „a lumina, (stră)lucitor” (?).

Dalmatas, castellum la Remesiana, Proc., *aed.* IV 4 (p. 123,18 Haury): Δαλματας,

Dalmathoa, f. (?), mess., Rudiae, IsMs 16.22: D a l m a t h o a Dalmathi.

Dalmatius, *Dalmatius*, m., ethnicon utilizat ca antroponim, mai ales cognomen; mulți dintre purtătorii numelui sînt illiri dalmatini, romanizați, ca: [1] Salona, CIL, III 1 967: Aur. D a l m a t i u s (a. 302); [2–3] 1 968: [Aujr. D a l m a t i u s, Aelius D a l m a t i u s (a. 320); [4] 2 005: Aurelio Apolinari veterano Aur. D a l m a [t] i u s filius patri. — [5] 2 304 (=p. 1 031): D M, D a l m a t i q(ui) vix. an... — [6] 8 990: [Cl]udio D a l m a t i o. — [7] 10 183,19 (tegula): D a l m a t i. — [8] 12 842 (=9 094): Fla(vius) D a l m [at(ius)] et Quiriace uxor. — [9] *Bull' Dalm*, XLV 1922, p. 15 (= *AnnEp*, 1925, 58): ...propria posu... DAIMATH (=Dalmati) ... — [10] Tubitci, *Spom*, LXXI, p. 84: D M, Aurel(ia) Silviana vixit annos XLV, Gaia fil(ia), Fla(vius) D a l m a t (ius) con(iu)g(i). — [11] Viminacium, CIL, III 6 300: Non. Saloninus qui et signo D a l m a t i s. — [12] Pola, AEM, XVI 1893, p. 17: D M, C. Antonius Zosimianus signo D a l m a t i u s. — [13] Bononia, CIL, XI 745: Arruntius D a l m a t i u s. — [14] Capua, CIL, X 3 882; Memoriae Aurelio D a l m a t i o mil. dupl. clas. pr(a)et. Misent. — [15] 3 796: D e l m a t i u s prisco de nomine Laetus. — [16] Lucania, Eburum, 451: Fl(avio) D e l m a t i o v.p. — [17] Africa, Setif, BACTH pr. verb. séances, nov. 1914, p. XXVI (= *AnnEp*, 1916, 7–8): nomine D a l m a t i o semper amatus ab omnes, Val. D a l m a t i o exarco equitum Stablesianorum Bato [44] suo parenti. — Alte exemple din Africa CIL, VIII 2 998: D a l m a t i s.t.t.l.; 13 603: Flavius D e l m a t i o (a. 335–7); din Roma: CIL, VI 9 920,21: D a l m a t i u s (sec. IV); 19 227, 30 718 (=216): Valerius D a l m a t e u s; 33 929 etc.; *Rivista di archeologia cristiana*, III 1929, p. 122: Mucianus fratri D a l m a t i o.

Exemple mai numeroase: ThLL, onom. III 19–20; EDR, III, p. 140. Numele este frecvent mai ales în secolul al IV-lea (cu dinastia constantiniană), răspîndit în tot Imperiul roman purtat de numeroși provinciali care nu aveau nici o legătură cu Dalmatia și cu Dalmatae (de exemplu într-o familie de traci, CIL, III 15 159: Aur. Bito — et D a l m a t i o filio, Aquincum, a. 138–180). Cf. derivatul roman *Dalmatianus*, secolul al V-lea (ThLL, onom. III 20, Anthol. 723 a 1).

Dalmion v. *Delminium*.

Damastion, opp. Illyr. merid., Str. VII 326: τὰ ἀργυρεῖα τὰ ἐν Δαμαστιῶν, περὶ Δυεσται συνεστήσαντο τὴν δυναστείαν. Palimps. Vatic. 2 306 (sec. V–VI): Δαμαστιον ζικρισαν τῆς Ἰλλυριδος περὶ τὰ ἀργυρεῖα (Aly, SBHeidelberg, 22,1, p. 8; *SprAll.* I, p. 105). Pe monede: ΔΑΜΑΣΤΙΩΝ, *Numizmatika*, II–IV 1936, p. 40 (RE, IV 205).

Etim.: i.-e. **dem-*, *demā* „a construi” sau **dhē-* „a așeza”, v.ind. *dhāman-*, gr. ἀνάθημα etc.; același rad. posibil în *-damnos*, *Domavia*.

Damle, - m., mess., Caelia, IsMs (2) 7.120 (*Ann Bari*, 1966, p. 128–128) : D a m i k i h i
NONAIMO.

-damnos v. *Epidamnos*.

Dando, m., Illyrius, Plin. VII 155 : Alexander Cornelius (Polyhistor) D a n d o n e m
(Candonem) quendam in Illyrico D vixisse ; Val. Max. VIII 13,7 : Alexander In eo volumine,
quod de Illyrico tracto composuit, adfirmat D a n d o n e m (dant dona LA, add., dandone
margo A) quendam ad quingentesimum usque annum nulla ex parte senescentem processisse.

Daorsi v. *Daversi*.

Daorthò, f., nume și figură confecționate după tribul *Daorsi*, eponima legendară a tribu-
lui, App. *Illyr.* 4 : Δαρθῶ (RE, IV 2 133).

Doaza, m., mess., Mesagne, IsMs 12.22 : ...hi D a o z a [ihi?]. — Muro, 23.12 : Thaotora
[?D] a o z z e ψ i h i.

Krahe, *Gl.* XVII, p. 92–93 cf. *dozas* și (illir?) *Deusus* (*IllPN*, p. 42).

Dardani, pop., Moes. Sup.-Dardania, Ptol. III 4,2, App. *Ill.*, 2,5 : Δαρδανοί ; Liv.,
Plin., Amm. : D a r d a n i ; Str., Polyb. : Δαρδανοί. Considerați de mulți erudiți ca illiri
(RE, IV 2 155–7 ; *supra*, p. 36 ; ThLL, onom, III 44–47). Cf. *Dardanus*, *Dardana*, *Dardi*.
Dardani cu antroponime illire : *Bato* [1], *Etula*, *Longaros*, *Monunios* [2].

Dardanus, *Dardana*, ca antroponim, frecvent în inscripții, purtat mai ales de sclavi și
liberți ; în afară de cazul GDI, 2 194 (σῶμα γυναικειῶν ἃ ὄνομα Δαρδανα τὸ γένος
Δαρδανῶν, Delfi), Aristoph. *Vesp.* 1 371 (Δαρδανίς), o serie de exemple în EDR, I,
p. 85 ; *BullDalm*, XXXIII 1910, p. 81 : Quintus C...dius D a r d a n u s ; LV 1953, p. 262 (Narona) :
P. Terentius D a r d a n u s IIIIVir. — De asemenea maced. *Derdas* și alte antroponime
sau toponime cu elementul *Derd-*, *Dard-* (EDR, VIII, p. 183).

Etim. : posibil. i.-e. **dher-* „a ține, a susține”, **dher-dh-* (*OmD*, p. 479).

Dardl, pop. Apul., Plin. III 104 : D a r d o r u m ; Lycophr. 1 129 și Schol. : Δαρδρον
πόλις ; Guido 66 : Provincia D a r d e n s i s.

Darmo*, m., Varvariae, *BullDalm*, LIII 1951, p. 243 : T. D a r m o Iano v.s.l.m.

Darmoe, Rider, [1] CIL, III 2 779 : Aplo D a r m o c a Turi f. — [2] *BullDalm*, I.III
1951, p. 215 : Pladomenus D a r m o c. — [3] *ibid.* : [Tu]rus [D] a r m o c [u]s Aplin. f. — 243
D a r m o c a Ceunae I (liberta).

AttIllf, p. 363. *CeltSpr*, I 1 241 ?*Darmo*. *IllPN*, p. 34 *Darmo**.

Das... (?), Luna, CIL., XI 6 995 : L... Q. D a s [im...?]. — Roma, CIL, VI 7 760 : L.
Vetilio L. 1. D a s [sio?]. — Tropaeum Traiani, *Dacia*, V 1961, p. 348 (= *AnnEp*, 1963,101) :
... Aquil[a]..., Bithi f., Seut[i f.], Amand(us), D a s [...], posibil *Das[sius 129]*.

Dasa, f., v. *Dasas* [3] ?.

Dasantilla, f., [1] Salona, CIL, III 14 774 (= ILCV, 4 325A, sarcoph.) : D a s a n t i l l a e
(q)uae vixit ann. p. m. XXX q(uae) vene laboravit. — [2] Mioljaca (Brnaze), *BullDalm*, LIII,
p. 231 (= *InsLlug*, 147) : D a s a n t i l l i (a) e Caminariae def. an. IIII ...a.

Dasaretae v. *Dassaretae*.

Dasas(s), -antis, m., [1] Promona, CIL, III 14 316,5 : D a s a s a n o. LX, Pan(es) Tit(i),
Pan. fi(lio?). — [2] Andetrium, 14 950 : I O M, Cassius D a s a n t i s c(o)h. III Alpin. tessera-
(rius) v.s.l.m. — [3] Salona, *RechSal*, I, p. 162,22 : Villiae ...logenis 1. Suttae D a s a e, L. Clo-
dius Adiutor matri posit. — [4] Pečka (inter Vrbanum et Unnam), CIL., III 13 984 (= *Glasnik*,
VI 1951, p. 310,18 = *InsLlug*, 152) : Aeli Nepos et D a s a s Arbonis patri carissimo memoriau
p. — [5] Suhacă (Livansko Pole), *Spom*, LXXXVIII, p. 124 : D M, Ael(ius) Titus D a s a n t i s
se vivo p(osuit) et Ael(iae) Seioni IMPL (?) con(iugi) pi(ae) de(functae) an. LX [b(encem.)] et
suis. — [6] Rider, CIL, III 2 788 : Iettus D a s a n t i s. — [7] Kruševo (Obrovac), JŮAF

VIII Bbl. 46: Turranis[us ?Das] a n t i s f. Verus Apio (Apo?) avo. — Moes. Sup. [8] Sopot (Belgrad), CIL, III 14 538: Gresa D a s a n t i s (v. *Aia I*). — [9] Viminacium, JÖAI, XIII Bbl. 203, 13 (= *Spom*, XLVII, p. 122,35 = *AnnEp*, 1910, 171): Sabinianus pro(tec)tor ortus in provincia Dardania reg(lone) Ulpian(a)e, D a s a qui vixit an. L. — Dacia [10] Alburnus, CIL, III 1 262: Aviliae Pietatis domo Aeq(uo), vix. annls XXXX, D a s a Suttlnis coniug. — [11] CIL, III, p. 956, cer. XX: D a s a n t i s Loni (fili) qui et ... — [12] Apulum, CIL, III 7 800: D a s a t i (S)cenobarbi (fil.) eq. alae Batavorum ex n(umero) sing., stip. XV, an. XXXI, Bers... Ingenus de[c.] ex n. eodem erres posuit. — [13] Roma, CIL, VI 37 184 (= *NotSc*, 1907, p. 81): M. Aurel. M.f. Qui. D a s a (sive *Dasm*, mil. praetor.). — [14] CIL, XV 6 398 (lucerna); DASAI (= *Dasae*?). — S. Agata de Goti, CIL, IX 6 081,71 (lucerna): DASAL (= *Dasae*?). — [15] Ager Compinusus (Locosani), CIL, IX 1 081: †B... Vic.re...an(?) Som... Fl. D a s a... CVSVS ann. PL... (EDR, III, p. 216). — Germ. [16] Bingium, CIL, XIII 7 508: Bato [39] D a s a n t i s fil. natione Ditione. — [17] Mainhardt (Württemberg), 6 538 (= *InsWürt*, p. 590—2,416): D M, Maximo D a s a n t (is) mensori coh. I Asturum, impendiorum XVIII anorum XXXVIII c(ivis) Dalmata ex municipio MAGAB. (= *Magno*?) et Batoni Beusanti(s) optioni coh. s. ex municipio Salvio, APIES (= *Aples*?)... heres. — Cf. *Dazas*, -ntis, *Dases*, -entis.

Dasasus (?), m., Bononia, *NotSc*, 1921, p. 12: D a s a s i.

Dasatus (?) v. *Dasas* [12].

Dasdimus, m., Roma, CIL, VI 1 058, V 19: C. Philippus D a s d i m u s (vigil). — Cf. *Diasdinus* (ThLL, onom, III 54 *Dasdimus*, cf. ill. *Dazimus*).

Dases, -entis, m., [1] Sirmium, CIL, XVI 2 (a. 54 e.n.): coh. II Hispanor. equiti D a s e n t i Dasmeni f(ilio) Cornac(ati) et Iorae Prososti f. uxoris eius et Emerito f. eius et Turunae filiae et Emeritae filiae eius. — [2] Bassiana (Petrovce), CIL, III 15 134 ... o D[?ase] n [t] i s filla (v. *Dasius* 36). — [3] Adiaum (Tata), CIL, III 4 276: Bato [20] D a s e n t i s fil[i]us, D a s e s pater p. — [4] Tatabánya, *Brigelio*, pl. V 3 (= Schober, *Die röm. Grabsteine*, 1923, p. 112, 246 fig. 127): D M, P. Ael. D a s s e s de(functus) an. LXXXI, Ael. Marina co[n](iugi) p(iissimo) h(eres) p(osuit). — [5] Azaum (Komárom), *Brigelio*, nr. 56: Trasanu(s) D a s e n t i s f. — [6] Carnuntum (?), CIL, XVI 30 (a. 84 e.n.): Dasio [45] D a s e n t i s f. Dalmat(ae). — Cf. *Dasas*, *Dazas*, *Dazes*, *Dazel*.

Dasla, *Dassia*, f., cogn. et gentil., [1] Andetrium, *BullDalm*, XXXI, p. 83: [A]ellae D a s s i a e. — [2] Ricina (Firmum? Picenum), CIL, IX 5 749 (= VI 3 153 = *Apulien*, p. 359 nota 1; EDR, III, p. 188): D M, D a s i a e Verae M. Demetrius f. Epictetus mil. cla. pr. Rav., coniugl. — [3] Capua, CIL, X 8 223: [?Au] d a s i a e Apate [ux]ori (*CeltSpr*, I 284 [Au] *dasiae*; EDR, III, p. 213). — [4] Africa, Castellum Tidditanorum, *InsAlg*, II (1957) 3 729: D a s s i a Nina T(iti) Dassi f(ilia) v(ixit) a(nnos) XI h(ic) s(ita) e(st).

Daslanus, m., gentil., Roma CIL, VI 16 744: D M, Q. D a s i a n i o Supero Iulia Nice coniugi b.m. pos. et sibi et C. Iulio Rufo patrono.

Daslanus, *Dassianus*, m. (der. roman din *Dasius*), [1] tribunus plebis (a. 72 l.e.n.), Sallust. *hist.*, fr. 4,55: L. Hostilius D a s i a n u s, inquires animi; Schol, Cic. Gron. p. 331,8 St.: quidam D a s i a n u m, alii Plsonem dicunt (RE, VIII 2 505—6,13). — [2] Pann., Aquincum, CIL, III 3 540: D M, Memoriae Q. Aureliae Martinae dom. Aq., vix. ann. XLI, M. Ulp. D a s i a n u s vet. leg. II Adi. coniug. — [3—4] Moes. Sup., Aquae, JÖAI, XIII, Bbl. 199 (= *Spom*, XLVII, p. 110,4 = *AnnEp*, 1911,164 = ILCV, 1506 = DACL XII 1106): [Das] s i a n u s senior et Galla posuer<uer>unt titulo pueri bimato D a s s i a n i iuniori. D a s s i a n u s iun(ior) C(h)r(is)ti electus neofitus. — [5] Roma, CIL, VI 3 416: Aurelius D a s i a n u s evok. aug. n. (v. *Bolia*). — [6] 32 542 b 17 (= *InsPannD*, 18,29c): M. Aur. M. f. Aur(elia) D a s s i a n u s Cibal(is) (miles praetor. ex prov. Pann. Inf., clves Cotini). — [7] Hispania, Ilicum, CIL, II 6 349,9 (vascu-

lum) : Celer. D a s i a n. (*CeltSpr*, I 1 243. ThLL, onom. III 54 : *Dasiav*). — [8] Coll. Avellana, Epist. imp. pontif. (Corpus script. eccles. Vindob. XXXV 1—2) 130 (=Mansi, *Concil. coll.* VIII 428) : Thomas et D a s i a n u s presbyteri (Secundae Syriae), a. 517.

Daslat(I)us, m., gentil., Neapolis, CIL, X 8 059,140 (signaculum) : C. D a s i a t i Secundi. *LatEN*, p. 355. *IIIPN*, p. 35.

Daslenus, *Dassenus***, m., Gallia, Poitiers, CIL, XIII 10 010,755 (vascula gallica) : DASSENI, DASSENA, DASSEN; 754 : DASIEN.

Nume celtic, asemănător cu ill. *Das-*, la fel ca *Dasillus* CIL, XIII 5 465 (Dijon) etc. *CeltSpr*, I 1 243. ThLL, onom. III 54,55.

Dasima, f. (?), Acarnania, Palaeoros, IG IX/1, 481 : Δασίμας (sec. III i.e.n.). — Cf. *Dazima*.

Dasimania, f., Pompei, *NotSc*, 1901, p. 425 : D a s i m a n i a.

Vulpe, EDR, III, p. 215 „è piu probabile che sia una corruzione della forma latina *Dasimiana*”.

Dasimla, *Dasumia*, f., gentil., Roma [1] CIL, VI 10 229 (= ILS, 8 379a) : D a [sumia filia] D a s u m i a e Syche nutrice. — [2] 14 173 : D M, P. Calpurnio Menandro D a s u m i a Hosia marito. — [3] 16 746 : Q. Dasius Antiochus fecit sibi et D a s i m i a e Exsocheni coiugi. — [4] 16 749 : [A.] Dasimius A. I. Nicephor D a s i m [is] Nyn. — [5] 16 751 : D a s u m i a e. — [6] 16 751a : D M, D a s u m i a Eraste et Marius Zoticus. — [7] 16 752 : D M, D a s u m i a Myrtale. — [8] 16 753 : D M, D a s u m i a e Soteridi libertae et coniugi L. Dasumius Callistus. — [9] 21 909 : Dis Manibus Matmatiae D a s u m i a Thais ancillae. — [10] 26 754 : D M, T. Statilius Callistus D a s u m i a e Harmationi et Statiliae Faustinae f. — 26 755 : D M, T. Statilius Callistus et D a s u m i a Harmation Fabiae Daphnae filiae. — [11—12] 28 567 : Vergilius Eutyclus sibi et D a s u m i a e Charidi coniugi et Vergiliae Apo(l)loniae coniugi et D a s u m i a e Charit(a)e fil. — [13] De Rossi, *Roma sotterranea*, II, p. 185 (= ILCV, 1 561) : D a s u m m i a Quiriac[ae] bone femin., palumba sene fel, qu[ae] vixit [annos] LX. — [14] Canusium, CIL, IX 374 : D a s i m i a A.I. Syri[lla] sibi et A. Dasimio A.I. Primigenio f. et Hostio (mul.) lib. Fausto [f.] Cosmo f. eorum fratri. — [15] Telesia, 2 279 : D a s i m m i a e Antoniae C. Fregenius Primus coniugi. — [16] 2 288 : D M S, C. Larci Rufini vixit annis XXII, C. Larcus Rufus et D a s i m i a Sabina filio. — [17] Puteoli, CIL, X 3 013 : D M, Titinius Claeus Felix bixit ann. VXi Pelacis annus (?) D a x i m i a mater et Ammonius Sabinus patrastrer filio. — Hispania, [18] Alcalá del Río (Baetica), CIL, II 1 089 : D a s u m i a e L.f. Turpiliae popul. laudation. public. impensam funer. locum sepultur. d. d. — [19] Gades, 1 801 : D M S, D a s u m i a Quinta vix. ann. LVII. — [20] Hispalis, 5 392 : D M S, D a s u m i a Procne ann. XXXX. — Der. : *Dasumiana*.

Nume cunoscut numai în Italia (de unde s-a răspândit în Spania), *Dasimia* pare a fi fost numai messapic, nu illiro-balcanic; masc. *Dasimius* se află și la illirii din zona dinarică.

Dasimianus, *Dasumianus*, m., [1] Canusium, CIL, IX 338, II 42 (a. 223 e.n.) : P. Clodius D a s i m i a n u s. — [2] adj., *Digestae*, XL 5,36, pr. 51,4 : D a s u m i a n u m, D a s u m i a n o (= *Dasumius* 2; RE, IV 223—4,3).

Dasimius, *Dasumius*, m., cogn. et gentil., [1] rex Sallent., *HistAug*, *Marc. Ant.* 1,6 : a rege Salentino, Malemnio, D a s u m i filio. — [2] L. Dasumius Tuscus, CIL, VI 10 229 [L. Dasumius Tuscus] (cf. *Dasumianus* 2); CIG, 2 876 (Milet) : [ὄψο? Λ]ουκίου Δασομίου (RE, IV 2 223—4,3; PIR, III 3,14). — [3] Stobi (Maced.), JÖAI, XXVI 1930, p. 68 (= *AnnEp*, 1930,84) : P. D a s u m i o Rustico cos. (a. 119 e.n.; RE, S. VI 26; PIR, II 3,15; RE, S. VII 115,1 a). — [4] Tarquinii, CIL, XI 3 365 (= ILS, 1 081) : L. D a s u m i o P.f. Stel. Tullio Tusco. — *NotSc*, 1934, p. 259 (= *AnnEp*, 1936,99) : [L.] D a s u m i u s Tus[cus]

cos. (a. 152 e.n.; RE, IV 2 222–3,1; S. VII 115,1; PIR, III 3–4,16). — [5] CIL, VI 1 400: M. D a s u m i o L. f. Stellatina Tullio Varroni, Lugdunenses (RE, IV 2 223,2; PIR, III 4,17). — [6] Ravenna, CIL, XI 53: [D] M, C. D a s i m i u s Titianus n(at.) Delmata mil. an. VIII, III Castore. — [7] 54: D M, L. D a s i m i Valentis armor. cust. V Vic., nat. Delmata, Iul. Severinus heres et Severa uxor. — [8] 72 (= *InsPannD*, 33,123): D M, Licini Victoris III Min. nat. Pan., A. D a s i m i u s Severus. — [9] 118: [D] M, ...CVR...VI I D... nat. Del., Dian., [?Das] i m i u s Papus (?) mil. clas. prae. Raven. III [Pard]o n(at.) Dalmata. — [10] Roma, CIL, VI 3 149: D [M], Antonio ... militi clas. pr. [Rav.] liburna Dean[a], nat. Delm., M. D a s u m i u s Licinianus h.b.m.p.c. — [11] 3 403: Aurelio D a s u m i o mil. leg. II Parthic. Severianae p. f. aeternes, Aur. Romulus mil. leg. s.s. et Aemilia Lucifera coiu(x) et Crescentio libert. — [12] 3 401 (= XIV 2 255 = ILS, 2 398): D a s i m i u s Firmin(us) corn. leg. (II Parth.). — [13] CIL, VI 550: P. D a s i m i u s [P]rimus Nymphis v.s. — [14] 1057,3 31: Q. D a s u m i(us) Alcides (mil. coh.V vigil.). — [15–16] 14 547: D M, Cassiae Macrinae fecit Q. D a s u m i u s Caesatius matri. — 16 747: D M, Q. Dasumi Q.f., Q. D a s u m i u s Caesatius pater. — [17] 16 747: D M, Q. D a s u m i Q.f. Ianuari. — [18] 16 745: D M, Q. D a s u m i Agathopi, Aristeas filio fec. — [19–20] 16 746: Q. D a s i m i u s Antiochus fecit sibi et Dasimiae Exsocheni coniugi — et Q. D a s i m i o Felici lib. — [21] 16 748: D M, Q. D a s u m i o Ianuario. — [22] 16 749: [A.] D a s i m i u s A.l. Nicephor Dasim[ia] Nyn. — [23] 16 750: D M, L. D a s u m i o Octavianofec. Octavia Alethia mat. — [24–25] 16 752: D M, Dasumia Myrtale, Q. D a s u m i u s Eucarpus patron. et Q. D a s u m i u s Phosphorus maritus. — [26] 16 753: D M, Dasumiae Soteridilibertae optima(e) et coniugi, L. D a s u m i u s Callistus. — [27] CIL, XV 3 827 (titulus pictus in amphora): D a s u m i Epaphroditi. — [28] Ostia, CIL, XIV 619: Asclepia ...mae feminae [f]ecit [D] a s u m i u s Iuvenis. — [29] 4 569, dec. XVI 15: D a s u m. Dexter. — [30] dec. V 20: D a s u m i Felicis (numerus caligatorum dec. XVI). — [31] Ager Albanus, CIL, XIV 2 303: Q. D a s u m i u[s]. — [32] Bovillae, 2 408, III 1: D a s u m i u s Carus. — [33] Labici, 2 782: D M, Q. Fabius D a s u m i u s Quintianus. — [34–36] Canusium, CIL, IX 373: P. D a s i m i u s P.l. Zeno, P. D a s i m i u s P.l. Antaeus, P. D a s i m i u s P.P.l. Hilarus. — [37] 338, IV 38: L. D a s i m i u s Iustus. — [38] 338, III 14: L. D a s i m i u s Priscus. — [39] 374: A. D a s i m i o A.l. Primigenio (v. *Dasimia* 14). — [40–41] Herdonia, 689 (= CIL, I 1 708): C. D a s i m i u s C.f. aed. praetor, Busia Sabuli f. D a s i m i. — [42] Aeclanum, 1 250: C. D a s i m i o Firmo. — [43–44] Corfinium, 3 226: M. D a s i m i u s Onirus viu. sibi et M. D a s i m i o Fausto fil. — [45] Nola, CIL, X 1 295: D M S, L. D a s u m i Germani. — [46] Aenaria-Ischia, 6 794: P. D a s i m i u s Risea Nymphis v.s. — [47] Dacia, Bretea (jud. Hunedoara), CIL, III 1 476: L. D a s u m i o Prisco vet. leg. XIII G. vix. ann. LX. — Hispania, [48] Alcalá del Río (Baetica), CIL, II 1 096: Q. D a s u m i u s COIIS...? — [49] Corduba, 2 273: Q. D a s u m i u s Solox. — [50] Hispalis, 5 391: D a s u [m]is Flam..., P. D a s u... Nar... — Athenai, [51] IG II 2 250 (*ArchEph*, 1950–1, p. 49 = SEG, XIV 97): ἐπε[γραφο]ς Δασουμ..., Δασου [... (sec. III e.n.). - [52–54] 4 212 (= III 626): Κουιντος Φα[βιος Δασου]μιος Ἀλλῆς Κ[υδαθηνα]ϊεύς. 1 773: Δασουμ(ι)ος Θαλῆς πρ(ε)σβύτερος, Δασουμ(ι)ος Θαλῆς νε. Δασουμ. Νικοκράτης

EDR, III p. 207 (Vulpe). — Același nume *Dasumius* (sau *Postumius*?) cu terminația *-umius* apare de patru ori în fragmentul CIL, VI 24 090.

Dasimos, m., [1] Canusium, IsMs 0.32: Δασιμος ἔγραψε. — [2] Apulia, Anxia, IG, XIV 655 (= GDI, 4 614, arhaic): Δασιμος Πυρρο. — [3] Epirus, Liboni (Paramythia), CIL, III 12 303: [...D] a s i m u s et...parentes. — [4] Anactorion, IX/1, 213 (sec. III e.n.): Δασιμος ἐνέθηκε. — [5] Roma, CIL, VI 32 914: ... i m u s (domo) Savaria („militis incerti”; „forse da un [*Dasimius*”, EDR, III, p. 154)? Cf. *Dasmus*.

Dasinn-, m., mess., Brundisium, IsMs 6.21 : V[al]aihas-si D a s i n n [a] r.

Daslo, m., Montedoro, *EphEpirg*, VIII, p. 62, 242,23 (= *NotSc*, 1885, p. 283, 213, amphora Tarent.) : DASIO. — Cf. *Dasius* [128].

Daslms, *Dassius*, m., cel mai frecvent și popular antroponim illir și messapic, cu multe variante și derivate sau forme ale aceluiași radical *Das-*, *Daz-*. [1] Arpi, Liv. XXIV 45,1 (a. 213 l.e.n.) : D a s i u s Altinius Arpinus clam nocte cum tribus servis venit promittens si sibi praemio foret, se Arpos proditurum esse (Romanis) ; App. *Hann.* 31 : καὶ τις ἔκγονος εἶναι τοῦ Διομήδους νομισόμενος Δασος ἀνὴρ — ἀπέστειλε τὴν πατέρα (Arpos) πρὸς τοὺς Λίβυας ; Sil. It. XIII 32 : D a s i o fuit haud ignobile nomen (RE, IV 2 219,4). — [2] Salapia, Liv. XXVI 38,6 (a. 210 l.e.n.) : Salapiae principes erant D a s i u s et Blattius, D a s i u s Hannibali amicus, Blattius — rem Romanam fovebat et per occultos nuntios spem proditionis fecerat Marcello. Sed sine adiutore D a s i o res transigi non poterat ; 7 : multum ac diu cunctatus et tum quoque magis inopia consilii potioris quam spe effectus D a s i u m appellabat, at ille, cum ab re aversus, tum aemulo potentatus inimicus, rem Hannibali aperit ; 8 : Blattius de proditione D a s i u m appellabat ; App. *Hann.* 45 : Δασος, Δασω ; 46, 47 ; Val. Max. III 8, ext. 1 : D a s i u m (RE, IV 2 219,2). — [3] Brundisium, Liv. XXI 48,9 (a. 218) : nec sane magno pretio — D a s i o (dasiro P) Brundisino praefecto praesidi corrupto traditur Hannibali praesidium (RE, IV 2 219,1). — [3a identic cu 1, 2 sau 3 ?] Nonius Marcellus, s.v. *recordavit* (II, p. 89, ed. Luc. Mueller) : Quadrigarius annalium I. V : is ubi D a c i u m (Decium, Augustinus) ; *Dasius*, C. L. Roth) cognovit et patriae veteris recordavit (= Claudius Quadrigarius, fr. 55, Peter, *Histor. Rom. relig.* I, p. 223. ThLL onom. III 8). — Dalm., Salona [4] CIL, III 1 938 (= IIS, 3 710) : Fortunae Conservatrici pro salute Marci Aurelii Iuli, v.c., auguri praesidis provinciae, D a s s i u s notarius votum solvit. — [5] 2 079a : D. P e t r o n i u s D a s i u s IIIIIvir, D. Petronius Cilio IIIIIvir. — [6] 2 180 : D M, Apiciae Selloni Agatonus D a s s i u s coniugi. — [7] 2 305 : D M, D a s s i o homini infelicissimo defuncto Honesime soror. — [8] 2 516 : Secundae filiae infelicissimae D a s i u s et Rosula parentes. — [9] 1 466,1 (= 8 775) : D a s s [i]-u s Aeternal[i]s mil. co(ho)r. VIII Vol. — [10] 14 825 : ...us Peregr[inius ...] VEDIVS Restitutus ... D a s i u s. — [11] *BullDalm*, XXX, p. 74 : D a s i u s. — [12] CIL, III 10 183,53 (tegula) : [?D]ASIVS. — [13] Corinium, 9 980 : [?Da]s i u s et Maxima. — [14] Asseria, 13,343,1 (vascula cretacea) : D a s i [u] s [f(ecit)]. — Zollfeld (Klagenfurt), 12 014,247 (vasculum) : DASI. — [15] Clissa, *BullDalm*, XXXVIII, p. 39 : ...ntilla Aurelio D a s s i o coniugi. — [16] Narona, *BullDalm*, LV 1953, p. 262 : P. Mucius D a s i u s IIIIIvir. — [17] Orehovac (Prizren), CIL, III 8 242 (= *Spom*, LXXI, p. 106,254) : Sita D a s i, Caiae D a s i (v. *Scerviaedus* 1). — [18] Priština, *Spom*, LXXI, p. 192,511 : Callia ... D a s i (ilia), Aeli Iustus et Vanno patri. — [19—20] Ipek, p. 114,278 (= *Dolg*, IX, p. 25) : D M, Rufinus D a s s i PR et Andiae D a s s i coniugi memoriam sibi vivi posuerunt, sta dum venio, memoria superis vixit ann. LX. — [21] Glamč (Bosnia), *Glasnik*, XXXIX 1927, p. 257,4 : Silvano Silvestri sac. D a s i u s Gemelli fil. l.m. — [22] Breza (Visoko), *Spom*, LXXXVIII, p. 109 : Dis [M...] Clari an. posuerunt Ur[sus ?] et D a s s i u s pat[ri] h.s.e. — [23] Orinovic (inter Vrbanum et Unnam), CIL, III 14 320 (*Glasnik*, VII, p. 288,3) : [D] M, AEC... IOM.AN (=ann.?) D a s i o (? Das[us ?]). — [24] Stitarevo (Višegrad), *Spom*, LXXVII, p. 14 : ...IM D a s s i o V...I Am(ie) r<u>arissim(o). — [25] Dalm. incertae, CIL, III 3 162b : Caesia C.lib. Panthera, sibi et M. Septim. D a s i con I Belgi. quaestuario ... icipali cons. — [26] Hardomilje Smokovice (Heržegov.), WMBH, XII, p. 133 (= *AnnEp*, 1913,138 = *InsOstg*, I 13) : [? Das] s i u s Bastarni [f. do]mo Maezaeus [mil]es coh. I Belgarum sig. stip. XV, t.f.c. cura[vit] Valerius Maxi[mi]nus heres. — (Cf. *Basius* = *Dasius*?). — [27] Epidamnus, epitaf ined. (muz. Durrës, inform. R. Vulpe). — [28] Bloska (Uzice), CIL, III 14 613 (= 12 718 = *Spom*, XCVIII, p. 239,473 fig.) : I O M Par(tino) Aur. D a s i u s

Ilvir v.s.l.m. — [29] Babe (Stoinik), JÖAI, XIII, Bbl. 228,48 (= *Spom*, XLVII, p. 171,116) : D M, Aur. Pinnes D a s i, Aur. D a s i u s, Licinius, Maxima. — Moes. Sup., [30] Naissus, *Spom*, LXXV, p. 53,166 : Annus D a s i. — [31] Timacum Minus, *Spom*, LXXI, p. 82,192 : D a s s i u s vet(eranus) Aur(eliae) Severae con(iugi) eius, Ael(io) Ennio pr(imo) h(eredi). — [32] Vimina-cium, CIL, III 14 507 dex. b 43 : [D] a s s i u s tub(icen) R(atiaria?), leg. VII Claud. — [33] dex. a 14 : [N.] Aur. D a s s i u s (Scupis) (mil. leg. VII Cl.). — [34] ant. b 16 : P. Ael. D a s s i u s Rat(iaria). — [35] ant. a 37 : M. Aur. D a s s i u s Scu(pis). — Pann., [36] Bassiana (Petrovce), CIL, III 15 132 (= *Spom*, XCVIII, p. 209,415) : ...OD[ase]n[t]is filia, M. Ulpius D a s i u s posuerunt pater filiae et Ulpi Lu[cc]aius [et] Capito, Prim[itivus?] Crescens. — [37] Krušedol (18 km SE de Novisad), *ŽivAnt*, XV 1965, p. 85 (= *AnnEp*, 1965,303) : [D M], P. Ael. D a s i u s dec(urio) m(unicipii) B(assianorum) pont(iffex) munic(ipii) eiusd(em) aedil(itate) functus mun(icipio) Spodent (?) vixit annis LXX et Aelis Licinio et Honorato et Silano et I[u]still[o] et Ai[...]^{nat}[o], [ma]rito et [fil]lis karissimis Aelia Iusta viva sibi et suis posuit. — [38] Aquincum, CIL, III 10 511 : D M, Ti. Cl. D a s i u s v[et.] le[...]. Ad. h.s.e. Cl. Irene liber[t]a patrono. — [39] Pilisszantó, *Magyar Múzeum*, 1946, p. 4–5 (= *AnnEp*, 1947,134) : D M, Sep-(timio) D a s i o qu(o)ndam militi leg. II Ad., stp. XIII, vixit anos XXXVI, Aelia Sura mater et Aur. Severus immunis leg. eius(dem) eredes. — [40] Tata, CIL, III 4 282 (cf. p. 1 756) : D M, D a s i Tasti vixit annis LXXX, Anna Sammonis colux et Aurelius Capito eredes. — [41] Scar-bantia (Sopron), 10 947 : D a s i u s C. Farracis Iucundi (servus). — [42] Csákberény (Fehér), *ArchErl*, XXVII 1907, p. 235 (= *AnnEp*, 1908,143 ; a. 117–161 e.n.) : D(eo) O(ptimo) M(ax.) Ael(i)us D a s i u s veteranus v(o)tum l(i)be(n)s sol(v)i(t). — [43] Carnuntum, CIL, III 4 491 : M. Ulpius Marci f. Quirina D a s i u s Sirmi., mil. leg. XV Apoll. optio, an. XL, stip. XX, Statius Firmus h.f. — [44] 11 111 : SIV D a s i u s. — [45] CIL, XVI 30 (a. 84 e.n.) : pediti cohort. I Montanorum D a s i o Dasentis f. Dalmat(ae). — [46] Sirmium, 100 (a. 152 e.n.) : class. praet. Ravennat., ex armor. cust. C. Valerio Annaei f. D a s i o, Scirt(oni) ex Dalmat(ia). — [46a] Zollfeld (vascula, cf. 14, 58, 63–65). — [47] Noricum, Bedauium, CIL, II 5 599 : ONIS lib. DO-MIL — D a s s... — Dacia, [48] Tibiscum (Jupa, jud. Caraș-Severin), ACMIT 1929, p. 315 : Temal D a s s i f. — [49] Micia (Veșel), CIL, III 7 872 : [D] M, ...us D a s s i [f(il.) ...] n(umeri) M[au]r(orum) M(iciensium) ... vixit ... h.s.e. — [50] Potaissa, CIL, III 918 : D M, Aur. Auluc[ent]-us v.an. XXXV, Aur. Basianus et D a s i u s [be]nem. e[t] sibi m. fa. curarunt. — [51] Alburnus, CIL, III, p. 940–2, cer. VII (= *InsPannD*, 43,226, a. 142) : D a s i u s Breucus ; ab D a s i o Breuco ; D a s s i u s Breucus, D a s s i u s Breuci, ab D a s s i o Breuci. — [52] p. 936–8, cer. VI (a. 139) : de D a s i o Verzonis Pirusta ex Kavieretio, de D a s i o Verzonis, D a s i Verzonis. — p. 954, cer. XVII (a. 131) : D a s i u s Verzonis. — [53] *Apulum*, V 1965, p. 593 (= *AnnEp*, 1965,42) : D a s s i u s [...] Deanae [...] et con(eg.?) ... — [54] Gîrbău (Cluj), CIL III 851 : D M, Aur. D a s s i u s, [A]jur. Vi... — [55] Gherla, SCIV, XIX 1968, p. 340 (epitaf) : Scenobarbus [11] D a s i. — Italia, [56] Aquileia, CIL, V 1 335 : C. Petronio Secundo patrono D a s i u s l., Vitalis l., Sperata l. — [57] *NotSc*, 1925, p. 24 (= *AnnEp*, 1926,110 = *InsPannD*, 52,290) : Crispinus eques imaginifer chor. I Pannoniorum D a s i o filio suo ann. XIII. — [58] *Add. CIL*, V 1 080,156,157 (vasi cretaei) : D a s i u s, D a s s u s (EDR, III, p. 145) ; cf. CIL, V 4 891 : [P]osis Pontis f. ...*dassus* (*CeltSpr*, I 1 243). — [59] Ateste, CIL, V 2 649 : C. Macedon... C. P.l. Philargyro, Primus, Iucundus, D a s i u s liber[t]i. — [60] Atria, 2 334 : D a s i u s. — [61] Gemonia, 1 820 : [Sex. Lisin]jus Sex. l. D a [sius] v.f. Sex. Lisinius [Se]x. l. D a s [i] l. Hilarus v.f. — [62] Verona, 3 398 : L. Fecinius l.l. Pal. D a s i u s hexvir vivos fecit sibi et Auge l. — [63] Mediolanium, 6 106 : Tullius P.l. Pal. D a s i u s. — [64] Perugia, CIL, XI 1 972 (= I 2 045) : C. Socconius C.l. D a s i u s. — [65] Arretium, CIL, XI β 700, 265a (= *NotSc*, 1894, p. 69, vascula) : D a s s i u s, b D a s., c D a s i, d D a s. — [66]

8 819,11 (vascula) : D a s i u s Avilli. — [67] CIL, XV 5 474 (vasa Arret.) : D a s i u s Publi ; — Puteoli, X 8 056,120 (vascula) : D a s i u s Publi. — [68] CIL, XV 5 749 (vasa Arret.) : D a s i u (s) Vibieno(rum). — [69] Roma, medicus, balneator, Martial. VI 70, 5—6 : ostendit digitum, sed impudicum Alconti D a s i o que Symmachoque ; II 52 : novit loturos D a s i u s numerare : poposcit Mammosan spatalem pro tribus illa dedit (RE, IV 2 219,3 ; PIR, III 2,12). — [70] CIL, VI 37 (= ILS, 3 223) : cortis X praetoriae centuria D a s i. — [71] 293 : Aur. D a s s i... (mil. praetor.). — [72] 2 446 (= ILS, 2 056) : D M, Septimio Iusto duplicari mil. coh. I pr., Aurelius D a s i u s frater et commanip. f.c. — [73] 2 494 (= *InsPannD*, 19,37) : D M, Iul. Nero mil. coh. III pr., oriundus in Pannonia Superiore pede Faustiano, Aur. D a s s i u s et Iulius Valerianus hered. f.c. — [74] 3 167 : D [M], D a s s i [u] s Ca... mil. cl. pr..., Clem. Val... — [75] 3 451 : D M S, Aur. D a s s i o vet. aug. n., Aurelia Amazonia coniux et Aur. Diurdanus heres fecerunt. — [76] 6 372 (= ILS 7 426a) : T. Statilius D a s i u s Tauri l. ad vestem avi. — [77]. 6 529 : T. Statilius D a s i u s vix. ann. XXX, Cale coniux fec. — [78] 6 549 : [T. Sta]tilius D a s i l. [P]hiletus vixit ann. XXXIV. — [79] 7 760 : L. Vetilio L.l. D a s [io] ?. — [80] 7 787 : P. Cornelio P.l. D a s i o. — [81] 9 320 (= I 1 286) : Familiae L. Coccei et liberteis eorum D a s i u s disp. de suo fac. coer. — [82] 9 716 : C. Cerciens C.l. D a s i u s olearius Marcia (mul.) l. Philematii. — [83] 9 768 : D a s i u s pediseq. — [84] 9 824 : Critonia Q. l. Philema popa de insula Q. Critoni (mul.) l. D a s s i scalptoris uclari. — [85] 12 336 : L. Arulenus D a s i u s. — [86].16 724 : A. Damio D a s s i u s. — [87] 19 923 : D [M], C. Iul. D a s i o. — [88] 19 924 : C. Iulius D a s i u s. — [89] 22 959 : ... Q. l. D a s i. — [90] 23 814 : Papia L. [l.] Thyme[l]e D a s i u s frat. — [91] 24 338 : Plotia L.l. Hilara sibi et L. Plotio L.l. D a s i o patrono. — [92] 27 981 : L. Valerius (mul.) l. D a s i u s. — [93] 31 088 : Aurelius DASSHVS (=Dassius), Aelius Dardanus. — [94] 31 140 c 15 : M. Ulpius D a s i u s (sing. aug., a. 132). — [95] 31 141 c 9 : M. Ulp. D a s i u s (sing. aug., a. 133). — [96] 31 145 b 14 : M. Ulpius D a s i u s sig. — [97] 31 145 c 17 : M. Ulpius D a s i u s (sing. aug., a. 137). — [98] 31 145 c 3 : P. Aelius D a s i u s, D a s i u s ar(mor.) c(ustos) n(umeri) sing. (a. 143). — [99] 32 651,14 (=2 393 b) : C. Aur. D a s s i... (praetor.). — [100] 32 563 (=2 288) fr. II : Aur. D a s s... — [101] 32 680 (= *InsPannD*-24,59) : M. Aur. D a s i u s mi. coh. V pr.p.v., nat. Pann. colon. Siscia, M. Aur. Candidus eq. sing. d.n. fratri. — [102] 35 084 : ... l(libert.) D a s i u s. — [103] 38 277 : ...anus P.l. D a s i u s [?Arr]juntia M.l. Gnome. — [104] 39 089 : C. Fla.../ani.../AFORAXS... /Eros/L. Marcilius I. [l.] D [as] s i u s. — [105] ILCV 3890C adn. (=E. Diehl. *Inscr. Lat.* p. 24, 15) : D M, Valeri. D a s s i u s et Valeri. Nais fecit Ti. Flaulo filio suo. — [106] CIL, VI 1 147* (falsa ?) : M. Anneius M.l. D a s i u s. — [107] Albano, CIL, XIV 2 283 (=VI 3 372 = *InsPannD*, 35,145) : D M, Aurelius D a s s i u s militavit in leg. II Part. Antoniniana ae. pi... fi annis XVIII ex causa miss. hon. m. ex leg. s.s. vix. annis L, Aurelius Sever. heres. — [108] Amiternum (Sabin.), *NotSc*, 1912, p. 260 (=RM, XXVII 308) : P. Fulcinio P.l. D a s i o. — [109] Pagus Fuficulanus (Vestini), CIL, IX 3 691 : T. Opsturio T. [l.] D a s i o ... Barbara t.p. — [110] Aequiculi, 4 149 : C. Pomponius C.l. D a s i u s vivos sibi et Helenae C.l. Phronesimi. — [111] Carsioli, CIL, XIV 3 727 (= *EphEpigr*, VIII, p. 48,196 = *NotSc*, 1884, p. 86) : C. Arrius C.l. Chrestus C. Arrio C.l. D a s i o patrono posuit N. Alfedia L.l. Lucria concubina. — [112] Antium, CIL, X 6 670 : D M, M. Aurelio D a s i o militi leg. IIII Fl. stipendioru(m) XV vixit annis XXXV, M. Aurelius Silbanus heres. — [113] Fundi, *NotSc*, 1912, p. 59 : L. Acutio L.l. D a s i o. — [114] Venafrum, CIL, X 4 959 : L. Lufinio C.l. Maheti, C. Lufinius C.l. D a s i u s. — [115] Capua, 3 994 : L. Alacrius D a s i u s Primigeniae suae. — [116] 4 087 : M. Cloelius D a s i u s ossa hic s. sunt. — [117] Misenum, 3 661 : [D] a s s i u s Vene[ti f.] Venetus vete[r]ajnus ex classe sibi et Firmlo Proto et ... Moschidi et libert. (etc. ; EDR, III, p. 195, 213). — [118—119] Cuma, 8 214 (=Audolent, *Tab. devot.* 197) : Barcathes D a s i M.l., M. D a s s i u s, M. Allius (?) (Mallius ?) Cerdo. —

[120] Pompei, 920 : Hyalissus ... Eppi Primi ... Optatu[s ...] D a s i o. — [121] *NotSc*, 1893, p. 333 (=RM, IX, p. 62) : M, Petacius M.I. D a s i u s. — [122] CIL, IV 2439 : D a s i u s T. — [123] *NotSc*, 1914, p. 295 : D a s s u s. — [124] Stabiae, *Rendiconti Accad. arch.*, Napoli, XIX 1938–9, p. 93 (= *Epigraphica*, II 129) : D a s s i u s v(ix.) a(nnis) XXC s(ibi) s(uisque) f(ac.) c(uravit). — [125] Beneventum, CIL, IX 1903 : C. Nonius C.I. Chilo sibi et M. Postumio M.I. D a s i o fratri suo. — [126] Rubi (Apulia), *EphEpigr*, VIII, p. 16,78 (= *NotSc*, 1887, p. 422) : D M, M. Supero fratri Aureli Valentini equi. sig. aug. nos., cura egit D a s i u s turma Severi. — [127] Brundisium, CIL, IX 111 : [C.] Fabius C.I. D a s i u s v.a. L, h.s. — [127a] Gnathiae, 267 : T. [F]lavius D a [si?] u s. — [128] Trapani, CIL, X 8 051,12 (amphora) : D a s i o ; Montodoro (Tarentum), *NotSc*, 1884, p. 282 (= *EphEpigr*, VIII, p. 62, 242, 23) : D a s i o. — Moes. Inf. [129] Tropaeum Traiani, *MatArh*, II 1956, p. 584, fig. 11g ; p. 591, fig. 16f : D a s [ius ...?], supra, p. 192. — [130] Durostorum, miles et martyr, *AnBoll*, XVI 1897, p. 11–16 : μαρτύριον τοῦ ἁγίου Δασίου. Δάσιος, Δάσιου (Δάσειου), Δάσιον Δάσιε ; Ancona, *AnBoll*, XXVII 1908, p. 370–1 (sarcophagus, saec. VI ?) ἐνταῦθα κατακειται ὁ ἅγιος μάρτυς Δάσιος ἐνεχθεὶς ἀπὸ Δωροστόλου ; Martyrol. Hier. Non. Aug. (Axiopoli) D a s s i sive Bassi (traditur etiam *Dasi*, *Dasii*, ThLL, onom, III 55) : Martyr. Bern. : D a s u s, D a s i u s, T a x i u s ; inscr. Axiopolis (Cernavoda), *Studii Teologice* (București), VI 1954, p. 197 și 219–225 : Κυριλλῶ, Κυνδαία, Τάσειω παρατίθονται εὐφράσιν. (Weber, *Archiv für Religionswiss.* XIX 1916–9, p. 316–341 ; DACL, IV, p. 272–283 ; Vulpe, *Hist. anc. Dobr.* 1938, p. 289–290). Cf. 135 și BACTH, 1955–6, p. 177 (= *AnnEp*, 1960, 111, Numidia, Mactar) : hic nomina martirum D a s i Abdasi Iacob(i) Am(en) et puerum die. — [131] Tracia, Ainos, AA, 1918, 63 : Δεκμος Σκαντιος Μαρκου Δασιος. — [132] Taman, IPE, II 383 (= Minns, *Scyth. and Greeks*, 660,67) : Τιμόθεος Δάσιος, παῖς δὲ Δάσειος. Cf. *Dazos* [20]. — [133] Delos, CIL, III 7 309,40 (amphora) : D a s i u s. — [134] Melos, IG, XII/3, 1 198 : Ἴων Δάσιου. — [135] Nicomedia, martyr, *AnBoll*, XX 1901, p. 247–8 : μαρτύριον τῶν ἁγίων Δάσιου, Γαίου καὶ Ζωτικοῦ. Δάσιου. — [136] Edessa, Syria, BCH, XX, p. 395–6 (= DACL, I 2 764 ; VI 2 758) : Αἶρ. (= Ἀῦρ.) Δάσιος διάσημος ἐπιρχιτέκτων. — Germania, [137] Colonia Agripp. (Köln), CIL, XIII 8 243 (= ILS, 9 270) : Quadrivis Trivis viis semitis ex voto M. Cocceius D a s i u s vet. alae Noric. v.s.l.m. — [138] Bonn, 8 050 : D a s s i u (s) Gelli Pri... (centurio?). — [139] Rigomagus, 7801/2 : Dasmenus D a s i f(il.) Breucus. — [140] Saalburg, 11 952 : Imp. Com. Aug., coh. XXXII Vol. (centuria) Victo. D a s i u s Masuri. — [141] Aquae Matt. (Wiesbaden), 7 581 (= ILS, 2 561) : D a s s i u s Dactoris fil. Maeseius mil. coh. V Delmatarum h.s.e. — [142] Aachen, 7 835 : ... D a [s?] i u s bf. cos. v. s.l.m. — [143] Naix, 10 024,188 (anulus a d. ad s.) : DASSI. — [144] Vienna, Gallia, CIL, XII 5 686,300 (vasculum) : of(ficina) D a s u i (? Dasi? Mai curind nume celtic, cf. *Dasienus*). — Africa, [145] Caesarea Mauret., CIL, VIII 21 052 : Verzo D a s i f(il.) mil. exs c[oh. ...]. — [146] Auzia, Mauret., 9 054 : D M S, D a s s i o Albini benemerenti Arsus posuit (ex) coh. si(n)g(ularium) an. L. — [147] Castra Lambes., 18 085 d 10 : P. Ael. D a s s i u s cas(tris). — [148] Carthago, 12 721 : Felix Caesaris n. ser. pius vixit ann. II, h.s.e., D a s s i u s et Nymphe parentes. — [149] Castellum Tidditanorum, *InsAlg*, II 3 729 : Dassia Nina T(iti?) D a s s i f(ilia) v. a. XI, h.s.e. — [150] Martyrol. Hier. 15 kal. Nov. (in Africa) : D a s i (dasilas, Ept. ; cf. 127).

Etim. : i.-e. *dek-, „a primi, a ridica, saluta, onora”, gr. δέκομαι, δόκιμος, av. *dasta-*, lat. *decus*, -oris, *decel* etc., *doceo*, *Decius* (Deecke, RhM, XXXVI, p. 587–8 ; *StudDec*, p. 108) ; greșit : Tomaschek, BB, IX p. 97 ; Bugge, BB XVIII, p. 197 ; Torp, IF V, p. 204 ; Mayer, KZ, LXVI, p. 111 ș.a. — Aceeași rădăcină *dek- se află în mumele illire și messapice cu elementul *Das-*, *Daz-*, *Dasz-*, *Das-t-*, posibil în *Dassaretae*, *Dexari*, *Dostoneis*.

Dasmenus, m., Pann., [1] Sirmlum, CIL, XVI 2 (a. 54 e.n.): Dasentl D a s m e n i f(illo) Cornac(ati). — [2] Bassiana, CIL, III 10 212: ... D a s m e n u s, filii et heredes. — [3] Brigetio, CIL, XVI 97 (a. 149 e.n.): ex pedite coh. V Callaec. Lucens. D a s m e n o Festi f(illo) Azalo. — [4] Roma, CIL, VI 31 140 c 14: M. Ulp. D a s m e n u s (sing. aug., a. 132). — [5] Germ., Rigomagus, CIL, XIII 7801/2 (= *Ins PannD*, 39, 188; 60, 365 b): D a s m e n u s Dasi f. Breucus mil. ex coh. VIII Breuc. anno. XXXV, stip. XII h.s.e. — [6] *Diasmenus*. — Cf. *Dasa 13*. — Var. *Dazomenus*.

Dasminum, statio Moes. Sup., TabP: Praesidio D a s m i n i; Rav. IV 7: D a s m i a n i; *Dolg*, IX 1918, p. 36 (= *Spom*, LXXVII, p. 52,47 = *AnnEp*, 1934, 209): D a s m i n i; *Proc. aed.* IV 4 (p. 122, 47): Δουσιμανες (RE, IV 2 221, JÖAI, VIII 1905, Bbl. 121–2; ThLL, onom, III 55).

Dasmus, m., Canusium, CIL, IX 390 (= I 748 = ILS, 7 840): Medella D a s m (i) f(ilia) (a. 66 i.e.n.). — Cf. *Dasimus*.

Dassaretae, pop., Str. VII 316: Δασαρηταιοι; St. B.; Plin. III 22: D a s s a r e t a e; Mela, II 3: D a s a r e t a e; Ptol.; Polyb. V 108,2; 8; Plut. *Titus* 4; St.B. Δασσαρηταις; Liv.; App. *Illyr.* (ThLL, onom, III 55; RE, IV 2 221–2); *Spom*, LXXI, p. 108–9; LXXV, p. 58,177 = *AnnEp*, 1934, 194; *ŽivAnt*, VI 1956, 166,1: Δασσαρηταιοι; ethn. Δεσσαρεωταις (REG, LXI 1948, p. 165).

Etim.: i.-e. *dek'-, ca în *Dasius* (Deecke, RhM, XXXVI, p. 587). Înrudit ori simplă variantă mai scurtă este *Dezaro* (StudDec, p. 109). Eroina „eponimă” a tribului *Dassaretae* era D a s s a r o (App. *Illyr.* 4; RE, IV 2 222).

Dasses v. *Dases*.

Dasshus v. *Dasius*. **Dassla** v. *Dasia*. **Dasslanus** v. *Dasianus*.

Dassiolus, m., Concordia, CIL, V 8 744 (= ILCV, 555 = DACL, XI 1 177): Fl(avius) D a s s i o l u s vetranus de numero Matiacorum iuniorum arcam sivi proprio comparavit, sive ei filius Varius. — Cf. *NotSc*, 1887, p. 339 (= ILCV, 547): Flavius [?] Dassi] o I u s de numero Forten[s]um.

Dasslus v. *Dasius*. **Dassus** v. *Dasius* [58, 123].

Dasta, m., mess. [1] Mesagne, IsMs 12.23: Keilias D a s t a s. — [2] Lupiae, 15.21: Taotinhaihi D a s t a s. — [3] Italia merid. (Rutigliano?), 0.31: Δαστας ήμί.

Dastas (*Daxtas*), m., mess., [1–2] Basta, IsMs 22.21: D a š t a s Sivaanetos; D a š t a s Krathveih. — [3] Rudiae, 16.14: Dazoimih. Balehi D a š t a s Bilihi. — [4] Caelia, 7.11: D a š t a moro ana Aprodita hipades. — [5] 7. 212: D a š t a s Moldahaihi. — [6] Brundisium, 6.21: D a š t a V.osthellihi. — [7] Aletium, 25.12: D a š t a s Mirgetaos.

Dastidius, m., nom. gentil., [1] Epirus, Bouthrotum, *MonnGr*, 139: P. D a s t i d i u s L. Cornelius. — [2] Macedonia, Kavadar, *Spom*, LXXI, p. 64,138: [A]υρηλια Πρωκλα Αυρη[λι]ο Δαστιδιο το δ(ν)δρι. — [3] Teanum, CIL, IX 708: L. D a s t i d i o Amori Grani Gemela ciu. suo. — [4–5] Lanuvium, CIL, XIV 2 115 (= ILS, 6198): D a s t i d i u s C.f. Celer pro honore aed., [C.] D a s t i d i u s Sp. f. Apollinaris pater. — [6] Roma, *BullComm*, LVIII 1930, p. 153 (= *AnnEp*, 1935, 95, 10): L. D a s t i d i u s Priscus Asto(rica Augusta?), (miles praet., sec. II).

Cf. *Dastiadas*, Syll, 539 A (= BCH, LIII, p. 455, 39), IG IX/1 passim etc.; *Dastiades*, *Fouilles de Delphes*, III/II, 86 etc., forme elenizate din *Dast-id-* de origine illiră.

Dastilla, f., nomen gentil., Macedonia, [1] Stobi, *Spom*, LXXI, p. 23, 45 (= *Starinar*, VIII-IX 1933–4, p. 180): D a s t i l i a e Lucillae C. Valerius Lucanus uxori suae fecit. — [2] Tremnik (Kavadar), *Spom*, LXXI, p. 98, 231: Δαστιλα Σωσιπάτρ.

Dastis, f., Italia, Augusta Praet., *NotSc*, 1889, p. 89: P. D a s t i s (mulieris) [l(ib.)].

Dasto, f., Dalm., [1] Peguntium, CIL, III 8 551 : Panico mater et D a s t o mater terra. — [2] Delminium, 14 976,7 (= WMBH, IX, p. 215) : D M, D a s t o n i m a t r i et Palloni sorori, P. Ae. Varro p(ro) p(letate).

Tema *das-t-* în legătură cu rad. lui *Dasius* (Kretschmer, *Eintl*, 280; *LatEN* p. 38 „*Dasto* am nächsten verwandt messapisch-griech. *Dasta*, gehört zu *Dazas*, *Dasas*”; Krahe, AA 1926, 440, *IllPN*, p. 38; Vulpe, EDR, III, p. 145, 211, 232; *Das-t-* i.-e. **dek-* (v. *Dasius*), v. ind. *daṣṭa* etc.

Dasue... (?), m., Noricum, Ager Celeianus, CIL, III 5 295a : ION AVITIANVS/DASVC-MAXIMIN. vivi fec. patent. f.

Dasumla v. *Dasimia*.

Dasumiana, f., Cod. Iustin. V 11,5 (a. 293) : D a s u m i a n a e.

Dasumilla, f., Puteoli, CIL, X 2 407 : D M, Fabiae Rhodines Fabia D a s u m i l l a libertae.

Dasumilus v. *Dasimius*.

Dasummla, v. *Dasimia* [13]. **Dasummlus** v. *Dasimius* [1].

Dasuvius, adj., Volcei, CIL, X 407,17 : f(undus) D a s u v i u s.

CeltSpr, I 1 243.

Daszes, m., mess. [1] Caelia, IsMs 7.217 : D a s z e s Zaristhes spathilai. — [2] Basta, 22.29 : D a s z [e?] s ira...

Daszos, m., Athenai, IG II—III 8 943 (sec. III i.e.n) : {Δ}ασζος Μυρτου Ἴταλος.

Dattetos (?) v. *Dazetos*.

Daula, opp., Ptol. III 12,23 : Δαυλια (în zona rîului Apsos).

Dauni, pop., Apul., Δαυνιον, Plin. III 103, Mela, Polyb.; Lycophr. 1 063 : Δαυνιος; St.B. : Δαυνιαττι, Δαυνιτικός; Sil. It. XII 429 : in D a u n i a c o s campos (ThLL, onom, III 63). Eponim :

Daunus*, m., heros legendar al daunilor și al Dauniei, Fest. 60 Lds. : Daunia appellatur a D a u n o, Illyriae gentis claro viro, qui eam, propter domesticam seditionem excedens patria, occupavit; Polyae. VIII 18; Ovid *Metam.* XIV 457—8, 510, IV 76; Serv. *Aen.* VIII 9; Tzetzes ad Lycophr. 603—4. — *Daurus* Turni pater, Rutulorum rex, Verg. *Aen.* X 616—7, 688, XII 22; Serv. *Aen.* VIII 9; Sil.It. II 557 etc. (RE, IV 2 234).

Elementul *Daun-* (ca antroponim sau toponim) poate fi illiro-messapic, în legătură cu lat. *Faunus* (?) etc. (Blumenthal, ZONF, VIII 1932, p. 160; Krahe, IF, LVIII, p. 217), sau înrudit cu celt. *-dānum*, v.irl. *dān* "castrum, arx", v. nord. *lūn* „enclos, parc, ville”, ags. *lūn*, ahd. *zūn*, nhd. *zaun*. În Tracia Δαυνιον τεῖχος.

Daversl, pop., Plin. III 143 : D a v e r s i (Duersi, Dauciaersi, Daclmeyssi); Ptol. II 16,5 Δαουρσται; Str. VII 315 Δαορσζοι; Polyb. XXXI 18,2 Δαορσων; App. *Ill.* 2 Δερσσοι; Liv. XLV 26 : D a o r s e i s; *HistNum.* 266, *InsMDalm.* 75 ΔΑΟΡΣΩΝ; CIL, XIII 7 507 : Annaius Pravai f. D a v e r z e u s; XVI 38 (a. 93 e.n.) : Veneti Diti f. D a v e r s o (ThLL, onom. III 60; RE, IV 2 231—2; *BevDalm.* p. 47). Eroina „eponimă” se numea *Daorthō*.

Etim. : vreun i.-e. **dhau-* cum ar fi cel cu semnificația "a primi, a vedea; arātos" (WP, I, p. 832), sau **dheuer-* "a se învîrți, a da năvală, a se repezi; a se grăbi" (WP, I, p. 842).

Daximla, v. *Dasimia* [17]. **Daximlda**, v. *Dazimida*.

Daz... (?), m., Hispania, in agris Arvae et Axati oppidorum, CIL, II 4 968, 26 (amphorae) : D A Σ COL.

Daza..., mess., Lupiae, [1] IsMs 15.17 : D a z a... kole...tos. — [2] 15.117 : ... a z a ...tha.

Dazalos, m., [1] Epidamnus, *BulTir.* 1962, p. 132 (= *StAlb.* 1965, p. 98) : Δαζαλος. —

[2] Macedonia, Pella, *Balkan Studies* (Salonic), IV 1963, p. 161 sqq. (=REG, 1964, p. 185) : Ἀδανα Δαζαίου, Αντιγόνα Φιλίππου.

Daza(s), -antis, m., Dalm., [1] Lisičići, CIL, III 13 861 (=Herzeg. p. 97) : D M, Aur(elio) Nujmerjiano patri pientissimo def. an. XXVI f. T. Aur. Valerio avunculo, Aur. D a z a s p (ro) p(ietate). — [2] Belackrka (Karan), *Spom.* LXXI, p. 226,597 : L. Prisca et Vet(ius) D a z a [s]ervi vilici (v. *Atta* 1). — [3] Aquileia, *NotSc.* 1925, p. 24 : D a z a Panetis f(ili) ano. vix. XXX. milit. XVI, III Crocodilo, f. Plusia lib(erta) patro(no) suo. — [4] Roma, *HarvStud.* 1909,3 (= *Ann Ep.* 1912, 184) : M. Baebio Celeri qui et Bato D a z a n t i s f. Delm. — [5] Misenum, CIL, X 3 375 (= *InsPannD*, 32,113) : L. Valerio D a z a n t i s f. Ispano (cent.) ex III Neptun., militavit annis XXXVII, vixit annis LV, Pannon. domo Flavia Sirmi, Iunia Hygi[fa] coniugi. — [6] Caesarea Mauret., CIL, VIII 9 377 (= ILS, 2 576) : D a z a s Sceni f. Ma[eze]sius eques coh. VI Delmatarum turma Licconis, an. XXVII stip. X. — [7] Canusium, IsMs 2.11 : Δαμαζήτου rais D a z a (?) kum pyrai. — [7a] Lupiae, 15.117 : [?D] a z a. — [8] Athenai, IG II—III 2 041 (sec. II e. n.) : [Δ]αζας. — [9] Cilicia, Corycos, JHS, XII, p. 252,123 (=DAW, XLIV 1896, VI, p. 76 = *RecInsGr*, 878) : Δαζας Ζατος (sau nume cilician-asiatic, cf. *Mlohi-daza*, *Hanadaza*, *Thentidasa*, *Merindase*, *Eripidase*; Kretschmer. *Einl.* p. 368–9). — [10] ?Numek. inițial, original purtat de Galerius Valerius Maximinus D a i a, caesar-augustus (a. 305–313), Aur. Vict. *Epit.* 40, 18 : D a c a (var. *Daza*; ThLL, onom, III 13; RE. IV 1 986). Cf. *Dasas*, *Dases* etc.

Dazanus, m., Pann., Székesfehérvár, CIL, III 3 349 (cf. p. 1 685) : D [M], Aur. D a z a n u s [... leg.] II Ad., vi[x. ann...] SAMA mater t...coniux.

Dazas v. *Daza*.

Daze..., m., mess., Daunia, IsMs 1.110 : δαζε..., δαζενι, δαζυ.

Dazehias, m., mess., Gnathia, IsMs 3.21 : Morkos D a z e h [i] a s .

Dazelon(os), m., Pogradec (Ohrida), epitaf (inform. dr. Th. Marko) : Δαζειωνος Κλειτου ἐτών ΚΕ/Γενθιανος Πλατορος κατά διαθήκη/κην ΧΦ.

Dazemol (?), m., mess., Azetium, IsMs 2.114 : tan eire D a z e m o i .

Dazen, m., mess., Carbinium, IsMs 5.21 : D a z e n t h i s (?).

Dazes, m., mess., [1] Gnathia, IsMs 3.314 : D a z e s Blattheihas.—[2] Caelia, 7.23 D a z i h i Lasothihhi. — [3] Carbinium, 5.21 : D a z i h i Zatethe[s]. — [4] Uzentum, 26.25 ..tamihilathohan D a z e s p a...es Dazonnes Stares... — *Mazzes* = *Dazzes*.

Dazešias, mess., Caelia, IsMs 7.114 : [.] tinzaništis D a z e š i a [s] ?.

Dazet—, m., mess., Carbinium, [1–2] IsMs 5.21 : Ietti[s] D a z e t i s , D a z e t Haštorres.—[3] Basta, 22.110 : D a z e t s p... šalaizna...bradit.—[4] Aletium, 25.219 : D a z e t Dazihonna[s].—[5] Uria, *Studi linguistici Salentini*, I 1965, p. 14 (= *AnnBari*, 1966, p. 124, IsMs (2)9.19) ...s D a z e t ...—[6] IsMs (2)9.111 (*AnnBari*, 1966, p. 126–7) : D a z e t Platan.

Dazeta, f., Gonnos, IG, IX/2, 1 042, 12 : Δαζετα (serva).

Dazettes, m., mess., [1] Carbinium, IsMs 5.21 : D a z e t t h e s Hastorrihi.—[2] Brundisium, 6.11 : Vallaos D a z e t t h i h i .

Dazica (?), f., Delfi, SEG, II 299 : τᾶς γυναικὸς [αὐτοῦ] ?Δαζικας.

Dazier (is ?), m, Dalm., Požega, CIL, III 8 350 (= *Spom*, XCVIII, p. 244, 479) : D a z i e r vil(ico), (v. *Tatta* 6).

Dazihon-, m., mess., [1] Gnathia, IsMs 3.11 (scut ornamentat) : D a z i h o n a s Platorrihi Bollihi.—[2] Aletium, 25.219 : Dazet D a z i h o n n e [s]. — [3] Uria, 9.17 : D a z i h o n i Bil[ia].

Dazima, f., Delfi, GDI 1 789 : σώματα γυναικεῖα δύο αἰς ὀνόματα Δαζιμα καὶ Ἡσύγιον. — Cf. *Dasima*.

Dazimas, m., mess., [1] Caelia, IsMs 7.12: D a z i m a s Verinetis (?). — [2] 7.17: D a z i m a i h i Kelonihī sp. — [3] Basta, 22.21: D a z i m a i h i Beilhi. — [4–5] Brundisium, 6.21: . . . Iaihas si D a z i m a i h i. D a z i m a i h i thi Baliahiai[hi]. — [6] Rudiae, 16.17: D a z i m a i h i Balakrahiaihi. — [7] 16.110: D a z i m a i h i Vastithaihi. — [8] Aletium, 25.21: D a z i m a i h i Alzanaidihi. — [9] Gnathia, 3.211: Tabara Da [zim] a i h i. — [10] Muro, 23.14: . . . klaias. . . thaos D a z i m a . . . — [11] Baletium, 14.22: D a z i m a i h i. Malohiaihi. ni. — [12] Canusium, 2.23: D a z i m a .

Dazimida, f. (?), mess., Gnathia, IsMs 3.216: ΜΑΕΣΥΑ ΔΑΤΙΜΙΔΑ Δι(sive *Daximida*?).

Dazimos, m., Acarnania, Tyrreheion, [1] IG, IX/1, 247, 248: μάντις Εύξενος Δαζίμου. Ξενόφαντος Δαζίμου. 250: παῖδες Εύξενος, Ξενόφαντος οἱ Δαζίμου; 251: [μάντις] Εύξενος Δαζίμου. — [2–3] IG, IX/1, 248, 250: αὐλητὰς Δαζίμος Δαζίμου; — [4] IG, IX/1, 342 (sec. I l.e.n.): Δαζίμος χάρει. — [5] Delfi, GDI, 1952: σῶμα ἀνδρεῖον ᾧ ὄνομα Δαζίμος. — [6] Heraclea, Italia, IG, XIV 645, I 5, 9, 9 7, II 1, 5, 8(= GDI, 4 629): Δαζίμος Πυρρω. — [7] Egypt, *Amherst papyri*, II (1901), 44, 15 (= Preisigke, *Namenbuch*, 1922, 82; sec II e. n.): Δαζίμος. Cf. *Dasimos*, *Dazymos*, *Dasdimus*; *Dazinum*(?), Aqua-viva la Cupra Maritima, *GrOskUmbr*, II, p. 553, nr. 287 (Blumenthal, IF, XLVII 1939, p. 49).

Dazlnnes, m., mess., [1] Basta, IsMs 22.16: . . . danis attoas Grosdihī inker. . . / . . . danin xilpaihi D a z i n n i h i naii. . . — [2] Carbinium, 5.24: [D] a z i n n e [s] (StMs, p. 482 index: *azlnnes*).

Dazlnnota, m., mess., Carbinium, IsMs 5.21: [k]laohi zis venas [d]enthavan annan Totora (?) D a z i n n o t a .

Dazlos, m., Epidamnus, magistrat, Mionnet s. III 334, 151 (ZN, I, p. 60; *CalBrMus*, 68, 52; NZ n.F. I, 22, 172; *AltGrM*, 48, 91–92; *Starinar*, VII 1932, p. 48, 58): ΔΑΖΙΟΣ. — *ButTir*. 1962, p. 132 = *StAlb*. 1965, p. 98.

Dazlipos(?), m., Olbia(?), CIG, 8 518, IV 29: Δαζίπου (= Δαζίμου?).

Dazls, f., Thessalia, Arvanitopulos, *Thessalika mnemeia* (Catal. mus. Volo; Athena, 1909), I 300, 86 (sec. III l.e.n.): Δαζις Ἰλλυρτα.

Dazlseos, m., Delos, *Syll*, 588, 53: Δαζος Δαζίπου Αζαντινος (=Azetium, Apulia); BCH, XXIX 1905, p. 544: Δαζο[ς] Δαζίσκου Αζαντινος *InsDelos*, 380, 89; 396, 27; 442; 4454; 461, 59.

Dazohannes (=Dazannes; cf. *Dazihon*-), m., mess., Basta, IsMs 22.21: otoehi (thi) D a z o h o n n i h i .

Dazolhi, gen., mess., IsMs 0.14: D a z o i h i Dertinnihi(?)

Dazolmes, m., mess., Rudiae, IsMs 16.14: D a z o i m i h i Bālehi Daštas Bilihi.

Dazomas, m., mess., Caelia, IsMs 7.210: D a z o m a s ΜΗΓΟΝΙΣ. *AnnBari*, 1966, p. 134: „*dazomas* (IsMs (1) 3.16):—Kakarlonnes; nom. sg. masch., nome proprio (v. StMs p. 299)”.
Dazomenus, m., Salona, CIL, III 9 024: D a z o m e n u s e[t] Panto filio suo Fuscino.—

Var. *Dasmenus*.

Dazomoas, mess., Lupiae, IsMs 15.112: D a z o m o a s Ve(l)ato Thotor Balias.

Dazannes, m., mess., Uzentum, IsMs 26.25: D a z o n n e s Stares.

Dazos, m., [1] Corcyra Nigra, *Syll*, 141 (= *InsMDalm*, 7; sec. IV l.e.n.): [συνθήκαι] ἐ[κ]ισ[τα]ν Ἰσσαιων καὶ Πυλλου καὶ τοῦ ὄου Δαζου. — [2] Arpi, *HistNum*. 44: ΑΡΗΙΑΝΩΝ ΔΑΖΟΥ (Mionnet, s. I 129 – 130, 298–303; 259, 420). — [3] Salapia, *Hist Num*. 49: ΣΑΛΑΠΗΙΝΩΝ ΔΑΖΟΥ (Mionnet, s. I 288, 480–1). — Rubi, *HistNum*. 48: ΔΑΖΟΥ ΔΑ.— [5] Uzentum, IsMs 21.16: Δαζος σελτη κελτη αγαπαστη σαλυαλη. — [6] *Polemon*, IV 1951, 163, 300 (= REG, 1958, p. 266): Δαζος Πλαρια [Γ]ρατει [ν]ος. — [7] Sveti Naum, *ŽivAnt*, VI 1956, p. 170, 3: Λεοννατου του Δαζου γυνή.

— [8] Thessalia, Python, *ArchEph*, 1924, p. 157: ἄρχοντος Δαζου.—[9] 174: δούλον Δαζιον. Δαζον.—[10] 157, 400B4: [8]οὔλον Δ[α]ζιον Ξ[ενολοχου...].—[11] Cyretiae, *ArchEph*, 1917, p. 124: Δαζος ἀπελευθερωμενος.—[12] Atrax, BCH, XXXV 1911, p. 233 (sec. I i.e.n.): Δαζος ὁ ἀπελευθερωθεῖς.—[13] Larissa, IG, IX/2, 553, 13: Δαζος θυττ ὁ φάμενος ἀπελευθερου[σ]θεῖν.—[14] Demetrias, *Prakt*, 1912, p. 187: Δαζος Λεοννατου.—[15] Hypata, IG, IX/2, 29, 7: [...?]Δαζου.—[16] Oropos, *ArchEph*, 1952, p. 178: Πολλων Δαζου Ἄλ[υ]σειον πρόξενον; Πλκτυρχ Δαζου.—[17–18] Epidaurus, IG, IV 225 (=REG, XLIII 1930, p. 194, sec. II i.e.n.): Δαζος Δαζου Κκνυσῖνος ἀπό Ἰταλίας.—[19] Delos, Syll, 588, 53: Δαζος Δαζισκου Αζκντινος; BCH, XXIX p. 514, 74; *Ins Delos*, 380, 89 etc. (v. Daziscos).—[20] BCH XXXVI, p. 33: Δημήτριος Δαζου Ταραντινος.—[21] Bosphorus Cimmer., IPE, II 436: Ατχιμαζς Δαζε (sau nume iranian?).

Dazou, mess., Daunia, IsMs 1.110: poulai, poullou — D a z o u .

Dazun—, m., mess., Canusium, IsMs 0.35: αξιλ(ος) γχυ(καῖς?) Δαζουν(ας).

Dazupos, m., gentil., Dodona, GDI, 1 339 (= *RecInsGr*, 318): περί προξενικς Γαίω Δαζουπῶ Ῥεννίω Βρεντεσίνω. Γαιων Δαζουπον Ρεννιον Βρεντεσίνω.

Cf. *Dazipos*(?). Deecke, RhM, XXXVI, p. 586.

Dazymos, m., Delos, BCH, XXXVI, p. 65: Παρμενίων Δαζυμου Ταραντινος.—
Var. a lui *Dazimos*.

Dazzetos, m., mess., Caelia, IsMs 7.27: D a t t e t o s... Baletium, 14.110:... thoihi deranth[oa...].as D a z z e [...?].

Deecke, RhM, XXXVI, p. 594 „einzelstehender Mannsname, vgl. Δαττετος, -ιάδγς (CIG, 5 993)”. Ribezzo, RIGI, IX, p. 74 „nomen ex *Dazzetos* prave e lapide descriptum vel ab *exemplo* principe perperam excriptum censeo, cum quo cf. *Dazzimos* (inscr.) juxta *Dazimos*”.
Vulpe, EDR, III, p. 145.—Krahe, *Gl*, XVII, p. 92, IF, LVI, p. 135 „zu *dattelos* vgl. *Datus*, *Datanus*, *Datius*”.

Deazius, m., Roma, CIL, VI 32 542 b 12 (=2 833 = *InsPannD*, 18, 29c): M. Aur. [M.f. Aur]el. D e a z i u s Cibal(is) (mlles coh. V praetor., a. 223).

Cf. *Dazios*. Pentru *-ea* în loc de *-a*: *Diasmenus*, *Diasdinus*.

Delvas, mess., Salapia Sallentina, IsMs 19.21: D e i v a s Penkeos Teotin...—Cf. *Diva*.
Delmat—, m., mess., Aletium, IsMs 25.29: D [e] l m a t i h i (?).

Delmatae, *Delmatius* v. *Dalmat*—.

Delminlon, *Dalmion*, opp. (Zupanjac, Tomislavgrad), Ptol. II 16,7: Δελμινιον;
App. Illyr. 11; Str. VII 315; Eustath. *Iliad*. II 95; St. B. (Δαλμιον); Anon. *De viris illustr.* 44, 4; Flor. II 25; Frontin. *Strat.* III 6, 2; CIL, III 3 202 (a. 184): D e l m i n e n s i b u s (RE, IV 2 457–9; *BevDalm*, p. 157).

Denda, opp., Plin. III 145: in ora (Adriatici maris) D e n d a civium Romanorum.

Dennata, f., Dalm., Jezerine (Bihać), CIL, III 13 278 (=p. 2 274): Vendes D e n n a t a Andentis f. (*Dennaia*? *BevDalm*, p. 161 și 159).

Cf. *Denio* (= *Dento*?), CIL, III 2 847.

Denth(-?), m. (?), mess. În *denthehes* IsMs 6.13, r. 7; *denthehides* IsMs (2) 9.19 (*Ann Bari*, 1966, p. 124).

Deraemistae, pop., Plin. III 143: D e r a e m i s t a e (Deraemiste, Deraemeste, Deraei-neste); CIL, XVI 38 (a. 93): Madenae Plarentis filiae D e r a m i s t (a e) (RE, V 236; ThLL, onom, III 109; *BevDalm*, p. 48).

Etim.: **dher*—, „a ține, sprijini”; **dherā*-m- „cei care țin (laolaltă) legea, datina; cei legați între ei”.

Derbanol, pop., App. *Ill.* 28: Δερβανοι (Rⁱ, V 237).

Etim. : **dherbh* - „tare, puternic; a munci”.

Derd- v. *Dard-*

Deretini, ethn., Plin. III 143. *BevDalm.*, p. 53.

Derriol, pop, Ptol. II 16,5 : Δερριοι; Plin. III 143 : *D e u r i* (Deurisci; *BevDalm.*, p. 53).

Derriopes, pop., Ptol. II 16,5; Δερριοπες.

Dertinnes, m. (?) mess., IsMs 0.14 : Dazoihi Dertinnihi (sive : *Derzinnihi*? cf. trac *Derz-*, i.-e. **dher(e)g'h-*).

Destimus*, m., gentil., Sassina, CIL, XI 6 523 : *L. D e s t i m i* Epigoni.— Sau : *Deslimius*?

Considerat illir de Vulpe, EDR, III p. 222 („probabilmente fa parte della famiglia del nome illiro-messap. *Dazas, Dastas*”). Dar cf. *LatEN*, p. 293 (*Testlimus, Deslicius*).

Denadai, Hsch. Δευαδαι οι σάτ(υρ)οι ὑπ’ Ἰλλυριοῖν.

Dezes, mess., Iupiae, IsMs 15.118 : *D e z e s* Bolosas.

Dexarol, pop., St. B Δεξαροι ξθνος Χαόνων. Cf *Dozaroi*.

Este probabil in raport cu *Dassarelae* și aparține la rad. i.-e. **dek’-*.

Diasdinus, m., Roma, CIL, VI 1 057 VII 51 (a. 210) : *C. Filippu(s) D i a s d i n u(s)*.— Cf. *Dasdimus, Dazimus*.

Diassenus, m., Roma, CIL, VI 33 766 (= ILS, 7 593) : *D M, D i a s m e n o* barbaricario Caes. n. ser. fec. Tychicus conlibert. titu(lum).

ThLL, onom, III 138 („gr. ? an cf. *Dasmenus*?”). Cf. *Dasmenus, Deazius—Dazios, Diasdinus—Dasdimus*.

Dibolla, opp., Ptol. III 12, 23 : Διβολια (*SprAItt*, I, p. 121).

Diluntum, *Dal-*, opp., TabP *D i l u n t o*; ItA 338, 5 *D a l l u n t o* (*Dilunto*); *Glasnik*, XLVII 1935, p. 17 (Trebimlje, Herțegovina) : dec(urio) mun(icipi) *D i l (u) n t i*; *IttSac*, II 175 (a. 532) : municipium *D e l o n t i n u m* (*BevDalm*, p. 144).

Dimalium, opp., Polyb. III 18,1; 3; VII 9,13 : Διμαλιη; Liv. XXIX 12, 13 : *D i m a l i u m*; IG, VII 282 : Διμαλλιτην (RE, V 646).

Dina*, m., Tragurium, CIL, III 14 316 : Sex. Oppio *D i n a e* patr[is]

IttPN, p. 42 [Dina].— Cf. Rogatus Dini Pantonis (*AnnEp*, 1946, 234).

Dindari, pop., Plin. III 143 : *D i n d a r i*, Ptol. II 16,5 : Δινδαροι; WMBH, XI, p. 156 : pri(nceps) civ(itatis) *D i n d a [riorum]* (RE, V 650—1; *SprAItt*, I, p. 123; *BevDalm*, p. 56).

Etim. : **dei-*, *dī-* „a străluci”, v. nord. *leilr-* „senin, voios” etc.

Dindarius, m., Dalm., CIL, III 10 189, 16 (inel plumb) : *D i n d a r i* vivas et invidis ment(u)la(m).

Dindyla*, f. (?), Acarnania, Palaeros, IG, IX/1, 522 : Δινδυλας (sec. III l.e.n.).

Dirista*, m., Lentate (Ital. septentr.), CIL, V 5 492 : *D i r i s t a e* Nutriciaes qui vixit annos XXVII.

IttPN, p. 43 *Dirista**; cf. mess. Blathihî *Dirrihi*, IsMs 7. 214.

Distrete, ins., Rav. V 24 : *D i s t r e t e* (Intre Cissa și Curricum).

Dita, mess., Monopoli, IsMs 2.21 : Thoitinaihi(?) *D i t a i s* si nomais.

-ditanus, m., (nume ill.?) CIL, III 14 324 : [T. F]l(avius) [...] *d i t a n u s* [civ(itate) d]jon(atus) ab [Im.] Vespasiano Ca[e]sare aug., pra[e]positu[s] et p[ri]nceps[is] Iapo[d]um.

Ditarus*, m., Roma, CIL, VI 19 489 : . . . l(ibera) Hilara, *D i t a r u s* Curtia.— Ori e nume trac? (EDR, I, p. 120).

Ditelo, m.(?), Salona, CIL, III 9 032 : D M, D i t e i o mater filio def. ann. XVIII b.m.p.

Dittheha-, mess., Uria, IsMs 9.25 : D i t h e h a i h i .

Deecke, RhM, XXXVII, p. 381 *dithesas*=gr. *διθεος*. Jokl, RLV, VI, p. 48.

Ditlea*, f., Piquentum, CIL, V 461 : Veronic[a] Voltimesi[s] D i t i c a e Meris f.

CellSpr, I, 1 288 ; *LatEN*, p. 32, 43 ; *IllPN*, p. 43.

Ditlo, m., Iulium Carnicum, CIL, V 1 830 : Mulvius D i t i o n i s I. Senecio.

Dittones, pop., Str. VII 314 : Διττωνες ; Plin. III 142 ; Ptol. II 16,5 ; CIL, III 3 198 (= ILS, 5 898 = *BullDalm*, XLIX, p. 151 = *ActaArch*, XVI 1964, p. 248) : adimum montem D i t i o n u m Ulcirum ; CIL, V 541 : T. Domitius Gracilis na(tione) D i t i o , XIII 7 508 : Bato[39] Dasantis fil. natione D i t i o (RE, V 1 230-1 ; ThLL, onom, III 193 ; *BevDalm*, p. 52).

Ditlus, m., [1] Salona, CIL, XVI 38 (a. 93 e. n.) : Veneto [4] D i t i f(il) Daverso.—

[2] Golubić, *Spom*, XCIII, p. 135,2 = *Prilog VjesDalm*, LII 1950, p. 29 : Ven(etus?) D i t i.—

[3] Petrovac (Bosnia), *Spom*, LXXVII, p. 9-10 : D M, Maximus D i t i anorum LXX p.v.f. (h)i(c) s.e. — [4] Bihać, *Glasnik*, IV-V 1950, p. 58,7 : D i t i u s Sestenus Frontonis f(ilius) an. CV h.s.e.

Dito, f., Epetium, CIL, III 1 927 : D M, Messor D i t o n i c[on]iugi def. an. XX.

Dituelus, m., Dalm., [1] Golubić (Bihać), CIL, III 10 040 : D M, Iulio Nepoti ann. L, D i t u e i o marito p.h.s.e.— [2] Pešćar, *Spom*, XCIII, p. 138,7) : [D] M ...dici posuit D i t u e i o .

CellSpr, I 1 288 ?*Ditueius*. *IllPN*, p. 44, Weissgerber, RhM LXXXIV 1935, p. 344.

-ditus in *Nomeditus*.

Etim. : **dhi-* „a privi, a vedea”, v. ind. *dhī-ta* „gIndirea, simțirea”, *paiti-dīta* „zărit”,

-diti etc.

Durdanus*, m., Roma, CIL, VI 3 451 : D M S., Aur. Dassiō [75] — Aur. D i u r d a n u s heres. (Nume trac, după Mateescu, EDR, I, p. 189).

Divana, mess., Uria, [1] IsMs 9.27 : D i v a n a .— [2] p.28 : Tabara haidavoa D i v a n a (Blumenthal, IF, LIV, p. 100).

Divanovas, m., mess., Aletium, IsMs 25.28 : D i v a n o v a s .

Etim : **diuo-* „a lumina ; limpede, clar” (Deecke, RhM, XXXVI, p. 592).

Dizeros, fl., St. B. (Lycophr, V 1 026) : Διζηρος ποταμὸς Ἰλλυρίας. Λυκόφρων „ὄτι πρὸς βαθεῖ νάσαντο Διζηρου πόρῳ”.

Etim. : **d(h)eg'(h)-* „a uda, lichid”, trac *Conta-desdos* (*StudDec*, p. 109).

Dokih-, mess., Lupiae, IsMs 15.22 : D o k i h i Kohiha zavati (?).

Deecke, RhM, XXXVII, p. 388 *Dokih* nom. *dokies*, cf. *Ducelius*, lat. *Ducenius*, Blumenthal, IF, LIV, p. 105.

Doclea, opp., (Duklja, Dûke, la Podgorica), Ptol. II 16,7 : Δοκλεα ; Aur. Vict. *Epit.* 39,1 : D i o c l e a ; Const. Porph., Kekaum., Kinnam. etc. ; Plin. III 143 : D o c l e a t a e ; CIL, III 1 705, 12 684, 13 821 : respubl. D o c l e a t i u m ; 12 683 : D o c l i a t i u m ; JÓAI, XII Bbl. 202 : D o c l a t i u m ; CIL, III 12 687, 12 688, 12 692 = 8 287 : D o c l . ; 12 685 : D o c . ; Ptol. III 16,5 : Δοκλεατα ; App. *Illyr.* 16 ; CIL, XIII 7 039 : D o c l e a s ; Plin. XIV 240 : D o c l e a s , -atis ; Greg. Magn., *Epist.* II 357 (a. 602) : D o c l e a t i n a (civitas). *BevDalm*, p. 50, 144-145.

Etim. : **dhē-k-* „a așeza, a pune ; așezare (localitate), **dho-k-l-*.

Dolesst v. *Dyestai*.

Domavia, opp., CIL, III 8 359, 8 360 : ordo mun. D o m . ; 8 363 = 12 733 : r(es) p(ubl.) D o m . ; 12 732 : [in] mun[icipio] D o] m a v i a n o ; 8 297 dec. m(un.) D . ; (8 292 = CIL, III

suppl. 4–5, p. 43* inscr. falsa); 12 728 f col. m. D. (col(onia) m(etalla) D(omavlana), *Bev-Dalm*, p. 154–155).

Etim.: cf. *Damastion*.

-don- In *Baledonas, Craotedonas, Eredonas, Laparedonas, Šonedonas*.

Etim.: *dō-, „a da”, v. ind. *dāna* „dar (cadou)”, lat. *donum*.

Doranus*, m., Moes. Sup., Makes, JÖAI, XXI, Bbl. 108–9, 13: Atadis D o r a n i filius.

Dostonels, pop., Pelagonia, Peštani, BCH, XLVII, p. 288 (= SEG, II 434 = *Spom*, LXXI, p. 167, 437): Δοστωνεων τὸ κοινόν (EDR, VIII, p. 127; AISC, IV, p. 106).

Etim.: *dek'-t-(?), cf. *Dasius, Dast-*.

-dotlon In *Epidotion*.

Dozas, m., mess., Uria, IsMs 9.13: -abattos D o z a s .

Krahe, *Gl*, XVII, p. 92, cf. *Daoza*.

-dratis(?) In *Balaidratis* (Etim.: *dher-, „a ține”?).

Draudaeum, opp., Liv., XLIII 19,4 (a. 169 î.e.n.): castellum D r a u d a e u m nomine.

Dravus, fl., Plin., III 147: amnes clari et navigabiles in Danuvium defluunt D r a u s e Noricis violentior...; Flor. II 28: D r a v o ; CIL, III 10 263: Danuvio et D r a v o ; Str. VII 314; Menand. Prot. fr. 25 Δραος; Suid. *Starinar* XVII 1966 (1967), p. 119–121.

Etim.: *der-, *dreu-, „a alerga, a curge; v. ind. *dravati* „aleargă, (se scurge)” etc. (Tomaschek, MGGW, XXIII, p. 499).

Drilon, fl., (alb. Drin, Drim), Str. VII 316: Δριλων,ωνος; Chrest, Str. III 36, VII 38; Ptol. II 16,3; 4: Δρυλων, Δρειλον; St. B.; Nicand. *Ther.* 607; Callim. Ait. II 5, fr. 480 Schn. Romanii îl numeau D r i n u s : Plin. III 144,150 (var. Drinius), XXI 19 D r i n o n i s ; Vib. Seq.; Anon. a. 1308, 76; Rav. IV 16: D r i n i u s ; Liv. XLIV 31 („Orlundî”, corupt din *Drinii*).

Etim.: *der-, drei-, „a curge” (S. Mladenov, *Spisaniebulg. Akad.*, X, VI, 1915, p. 45–49).

Drinus, fl. (Drina, între Bosnia și Serbia), Ptol. II 16,4: Δρεινος; Hieron. Presb. 18: D r i n u s , Cinnam. III 7 Δρυαν.—Statio D r i n u m flumen TabP, Rav. IV 16: D r i n i u s .

Etim.: cf. *Drilon*.

Droplion*, m., Paenonia, Paus. X 13.1: Δρωπιων; *InsOlymp*, 303: [Δρω]πιωνα Λεοντος βασιλέα Παιόνων; *InsMDalm*, 32 28 (Salona): Φιλίσκος; Δρωπιωνος.

Dumma*, f., Nedinum, CIL, III 2 858: pupillor(um) Moicorum liberta D u m m a Latrae v. s. I. m.

LatEN, p. 42 *Domnus, Dumma*. *IllPN*, p. 45 cf. *Domnus* (CIL, V 443).

Durnlum, opp., Liv. XLIV 30,9: in Caviis D u r n i u m oppidum.

Etim.: *dhur-, dhur-, „ușă, poartă”, v. ind. *durōna* „locuință, patrie”, *durn*, genet. *drañ* „poartă, curte” (*SprAIII*, II, p. 44).

Dussona*, f., Dalm., Karan, JÖAI, VII Bbl. 9, 11 (= *Spom*, XCVIII, p. 242, 477): Aur(e-lisă) D u s s o n a .

IllPN, p. 45 *Dussona**. AISC, IV, p. 136.

Dyalos*, zeu, Paenonia, Hsch. Δυαλος ὁ Διόνυσος παρὰ Παιούς.

Dyestal*, pop., Pelagonia, Str. VII 326: Δυεσταί (AISC, IV, p. 106): GDI, 1 350, 3 (Syll, 838): Ἀντίβολος Νικάνορος Δοισεστός; ZN, XXXVII, p. 250.

Dyyrta, opp., Liburnia, Scyl. 21: Δυυρτα (*SprAIII*, I, p. 132).

E... , m., Athenal, IG, I 72: [ἐπ]ανέσαι E... (E[picados?]); cf. *Grabos 1*.

Elisaelr (?) v. *Iaseir*.

Emanium, opp., Rav. IV 19: E m a n i u m (*SprAIII*, I, p. 134).

Encheleis*, pop., St. B.; Str.; Hdt.; Apoll. Rhod. etc.; nume grecesc, ori grecizat (după fonetism); *IllGN*, p. 3.

Enderon, opp., Ptol. II 16, 7; *Endrudini*, Plln. III 144 (*BevDalm*, p. 49). *Interphrou-rinoi* App. *Illyr* 16..

Enedi, pop., Plln. III 143: **E n e d i** (Aenedi).

Enena*, f., Moes. Sup., Gereblje (ad Moravam Serb.), CIL, III 8 363 (=6 316): **D M**, Ulp. **E n e n a**, P. Aur. Quintus nepti p. p.

CeltSpr, I 1 437. *Lat EN*, p. 355. *IllPN*, p. 46. **Enena***.

Enestodon*, sinus, St. B. s. v. *Anchiale*, κόλπος *Ενεσσεδων*.

Ennius*, poetul roman de origine messapică, Q. **E n n i u s** (RE, V 2 589—2 628) este considerat de unii ca nume messapic; dar e răspîndit în toată Italia (*LatEN*, p. 355). Alte exemple din Illyria: **Aenona**, *Diadora*, I p. 126: **C. E n n i o** Opil f. Aetori, **E n n i a** C. f. Ceuna v. f. sibi et viro suo, in f. p. XII, in a. p. XIII.

Epaeas*, mess., Rubi, IsMs 2.112: **E p a k a s**.

Epantino*, f., Dalm., Glamoč, *Glasnik*, XXXIX 1927, p. 261: **Aelius Maximus Karus** **E p a t i n o n i** conlugi.

Epetinus*, -a*, m., f., [1] *Salona*, CIL, III 2 423: **E p e t i n u s** et Calliste parentes.— [2] *Epidamnus*, *Albania*, V 1935, p. 94—95 (= *IsAlb*, p. 35 (86), nr. 53; IJ, XXI 202): **Ti. Claudius E p e t i n u s**.— [3] *Salona*, CIL, III 2 388: **E p e t i** [nae?] matr[1?].— [4] *BullDalm*, XXVIII, p. 158: **E p e t i n a e**.— [5] XXXII, p. 15: **E p e t i n** (a) e matr[1].— [6] *Cemenelum*, CIL, V 7 873: leg. XIII Gem. Mart Victricis (centuria) **Cla[ud]i E p e t i n i** (RE, XII 1 747: **Cla(udius) Repentinus**).

CeltSpr, I 1 444, WP, I p. 113. Boisacq, *Dict. étymol. gr.* p. 380 („Ἐπιπος equus, cf. encore les noms osques *Epius, Epidius, Epetinus*”). *IllPN*, p. 47 „ethnicon” (*Epetium* oraș), utilizat ca antroponim.

Epetlum, opp. (Stobrec), Ptol. II 16,3; Polyb. XXXII 18: **Ἐπετιον**; TabP **E p e t i o**; Rav. IV 16 **E p e t i o**; TabP Portus **E p e t i u s**; Plin. III 142: **E p e t i n i**; CIL, II 12 815: **Genio E p e t i n o r u m**; 2 386 loco qui appellatur in **E p e t i n a** (RE, V 2 732-3; *BevDalm*, p. 117—118).

Epleadus, m., [1] Liv. XLIV 30,3 (a. 168 i.e.n.): **Platorem occidit (Gentius) et duos amicos eius, Ettrium et E p i c a d u m**, impigros viros, quo tutius regnaret (RE, S. III 434.1).— [2] Liv. XLIV 30, 14: ad ea quae habebat auxilia Parthinorum iunctis duobus milibus peditum et equitum ducentis. Peditibus **E p i c a d u s**, equitibus **Algalsus** praeerat (RE, S. III 434.2).— [3] grammaticus, Suet. *de gramm.* 12: **Cornelius E p i c a d u s**, L. Corneli Sullae dictatoris libertus calatorque in sacerdotio augurali, filio quoque eius Fausto gratissimus fuit: quare nunquam non utriusque se libertum edidit, librum autem quem novissimum de rebus suis imperfectum reliquerat ipse supplevit. **Victorinus**, *Gramm. Lat.*, VI 209,9: **Cornelius E p i c a d u s** in eo libro quem de metris scripsit, *Charis. ib.* I 110,3: **E p i c a d u s** in cognominibus. **Macrob.** I 11 47: **E p i c a d u s** refert **Herculem** occiso **Geryone** cum victor in Italiam armenta duxisset, ponte, qui nunc sublicius dicitur, ad tempus instructo hominum simulacra pro numero socio-rum, quos casu peregrinationis amiserat, in flumen demisisse. **Serv. Aen.** I 649: **Varro** ita refert: **Onesicrites** ait in India esse arbores, quae lanam ferant, item **E p i c a d u s** in Sicilla. **Arnob. Adv. nation.** I 59: quamvis **E p i c a d o s** (**Epicam** deos) omnes, **Caesellios**, **Verrios**, **Scauros** tenestis et **Nisos** (RE, IV, 1 311, 150).— [4] libertus, Suet. *Aug.* 19,1: coniurationes complures,— item **Asini E p i c a d i** ex gente Parthina ibridae. 2: **Audasius** atque **E p i c a d u s** **Iuliam** filiam et **Agrippam** nepotem ex insulis, guibus continebantur, rapere ad exercitus — destinant (RE, II 1 584, 12 **PIR**, I 245, 1 227). — **Dalm.**, [5] **Narona**, CIL., III 1 784 (=I

2 289 = ILS, 3 354) : P. Annaeus Q. l. Epicadus aedem Leiberi patrus faciund. colr. lub. mer. 1 280 (= 8 423 = 12 291 = ILS, 7 166) : P. Annaeus Q. l. Epic (adus) q(uaestor). — [6] Salona, CIL, III 14 794 (= 9 159) : C. Iulius [s...] Epicadi (fil.) colugi et Saturnin. ... C. Iulio (P) lotimo. — [7] 13 928 : ...co...AE Epic[adae ? posue]runt s[il] et suis ?]. — [8] *Bull-Dalm*, XXII p. 7 : ...a Epic[adus ?]. — [9] XXIX, p. 241 : Ne(vius) Epicad(us). — [10] LIII 1951, p. 226 : [D M ? ...] Sep(timius) [Epic]adus mil. coh. III Alp. (centuria) Marcell IESS (tesserarius ?), h. s. e., t. f. i. Plares Annael eq. ex sing. a(mico). — [11] *Glasnik*, III 1948, p. 168 : T. Flavio Epicado (v. *Plassus I*). — [12] Novae, CIL, III 14 640 : D M, ... ERS... D Epicado[...]. — [13] Rider, *Diadora*, II 1962, p. 228 : Pinso Epicadi (filius). — [14] Gradač (Posušje), 13 884 : [?L]jico Epicadi[i]. — [15–16] Salthua, JÖAI, XII Bbl. 201 (= ILS, 9 412 = *Spom*, LXXI, p. 101, 241) : Agirro Epicadi (filius), principi k(astell ?) Salthua et Ttmcia Glavi (filius), fecit Epicadus (filius). — [17–18] 202 (= ILS, 9 411 = *Spom*, LXXI, p. 101, 242 = XCVIII, p. 300 foto) : Caius Epicadi (filius) princeps civitatis Docleatium hic situs ; hoc fieri iussit genitor sibi et suis, sct filii eius Plassus, Epicadus, Scerdis, Verzo et summa adiecta efficit istud opus. — [19] Epidamnus, *BullTir*, 1962 p. 78,9 (= *StAlb*, 1965, p. 56) : Επικαδος Βερσαντου χαίρει. — [20] p. 87,25 (= p. 63) : Περιγύφτης Επικαδου χαίρει, cf. p. 132 (98). — [21] Apollonia (Albania), Mionnet, II 29,4 (*CatBrMus*, 57,15–16 ; NZ, n. F. I 13,38–40 ; *AllGrM*, 28, 70 ; *Starinar*, VII 1912, p. 45, 53, 54 ; sec. III-II i.e.n.) : ΑΓΙΑC ΕΠΙΚΑΔΟΥ. — [22] AM, VI, p. 137 (tegula) : Επικοδ... — [23] *Berat*, p. 171-2 (= *Berl. Philol. Woch.* 1912, 1 038) : (Επικαδός έτών ΙΗ χαίρει. — [24] Balš (Albania), JÖAI, XXI-XXII, Bbl. 160 (= *AnnEp*, 1923, 38 = *IsAlb*, p. 18, (70), nr. 20) : Epicado mono[macho] have am[ice]. — [25] Dranč (Castoria, Maced.), JHS, XXXIII 1913, p. 339, 49 : Στρατων Επικαδου. — [26] Lychnidus (Ohrida), SEG, I 254 : Επικαδος Λευκίου. — [27] Deuriopos, *Spom*, XCVIII 1948, p. 186 (= CRAI, 1939, p. 221–230, a. 74 e.n.) : Θεογετων Επικαδου ; 184, 57 : Αγγριπας και Επικαδός οι 'Απολλοδώρου. — [28–29] *Styberra*, p. 23 (*Arch Ing*, IV, 1963, p. 81) ; Εύβιος Επικαδου, Βρευκος Επικαδου, p. 38 : Επικαδος Λουσιμάχου, Εύβιος Επικαδου. — Dacia, [30] Zcgaia (jud. Mchedinți), CIL III 8 021 (= 1 585 = *MonEpSc*, 289) : Sutta Epicadi (v. *Baedarus I*). — [31] Alburnus, CIL, III, p. 956, cer. XX : A epicadi. — [32] p. 938, cerc. VI (a. 139) : Licca Epicadi Marcinius. — [33] p. 938, cer. VI : Epicadi Parentis (fili) qui et Mico. — [34] p. 928, cer. II (a. 169) : [Epic]adus ; Epicadi... — [35] *Dacia*, VII-VIII, p. 301 : Panes [16] Epicadi. — [36] Brădenii (Hendorf, jud. Sibiu), CIL, III, 7 724 : Mavida Epicadi fil. — [37] Potaissa, 920 : DM, Aur. Epicatius vixit ann. LII, Aur. Viator Vi... vixit annis X..., Aur. Corbulo vixit annis XXII. — [38] Aquileia, CIL, V 8 378 : ...us M. l. Epicatus. — [39] Cemenelum, *AnnEp* 1964, 246 (= *Revue des études ligures*, XXVIII 1962, p. 203) : Epicado Scenutis f. Veloci Dalmat. mil. coh. Lig(urum), (centuria) Maelini h(eres) ex t(estam.). [40] Roma, CIL, VI 32 605 (= 2 845) : Aurelius Aurelianus miles coh... praeto[riae]... et... [Epic]adus [miles coh]. I praet[oriae] et Fl. Fuscus milites ex Dardania ex vico Perdica et ex vico Titus. — [41–42] 2 932 : Aurelii Epicadi milites coh. VIII urb. — [43] 4 127 : Fausta Epicadi dat Liviae M. M. l. Modestae. — [44] CIL, XV 3 450 (amphora) : EPICATI (sive : Ep () C. Ati (li) ?). — [45] Ager Amasternus, Colletaria, CIL, IX 4 373 (= ILS, 6 549) : P. Trelleno Epicado Illviro aug. — [46] Aquilonia (Samnium), 6 259 : L. Percennius. L. l. Epicadus aug. — [47] Capua, CIL, X 3 790 (sec. I i.e.n.) : Epicad(us) l. Pop(illi) s(ervus). — [48] Atina (Lucania), 5 081 (= ILS, 7 372) : C. Obinius C. l. Epicadus. — [49] Venusia, CIL, IX 542 : C. Murrasius C. l. Epicadus. — [50] Brundisium 6 111 : C. Caesius Epicadus. [51] 6079,24 4 373, 6111, 6 259, *Epigraphica*, XXVIII 1966, p. 126–127 (amphora) : Epicadus. — [52] Boetia, Oropos, IG, VII 282 : Πλατωνα Επικαδου Διμαλλίτην πρόξενον

(RE, S. III 434 : Plator?). — [53] CIL, XIII 10 001, 187 (lucerna) : LVCILIVS EPICARDVS(?). — Der. : CIL, III 14 601 (= ILS, 7941, Doclea) : genti Latinae et *Epicadianae*.

Etim. : **epi-*, *opi*, *pi-*, „pe deasupra, peste; de asemenea; foarte”; elementui *-cado-* probabil i.e. * *kged-*, *kuod-*, „a Inŧepa, stimula, excita”, v. isl. *hvatr.* „rapid curajos”, *hvatara* pune In miŧcare, Impinge, excita”, v. sax. *hwal* „repede, curajos” etc. (*OmD*, p. 481). Derivarea de la **k'ad* (H. Pederson), **k'ad-* (F. Ribezzo) nu snt verosimile.

Epicaria*, opp., Ptol. II 16,7; TabP : ad *Picaria*.

Epicatia, f., Asseria, *NotSc*, 1923, p. 415—6 : DM, *Epicatija* e coniugi Geminus maritus b. m. posuit (sive gr. *Epik(r)atia*?).

Epicatius v. *Epicadus* [37, 38].

Epidamnus Επιδαμνος, opp. (Dyrrhachium; Durrës), Hdt. VI 127; Thuc., I 24, I 24, 1; Scyl. 25.26; Scymn. 435; Polyb. XXXIV. 12,6; Str. VII 326; Diod. XIX 67, 68; App. *Itt.* 7; Cass. Dio XLI 49; Proc. III 1,16. V, VII passim; Plin. III 145; Mela, II 56 etc.; Plaut. *Men.* 2, 1, 38. OGIS, 119 : Φιλώτας Γευθίου Επιδαμνιος. — Elementul *-dam-n-*, cf. *Damastion*.

Epidotlon, statio, TabP *Epidotio*; Rav. IV 22 : *Ethia*.

Compus : *Epidolion*.

Epilentium, opp., Rav. IV 16 : *Epilentio*.

Epileus, sinus, TabP : por(tus) *Epicus*.

Eptanes, m., Epidamnus, *BulTir.* 1962, p. 132 (= *Stalb.* 1965, p. 98) : Επτανης.

Eredon, m., mess., Aletium, IsMs (2) 25.16 (*AnnBari*, 1966, p. 130—131) : Avlthos *Eredonas*.

Erona, opp., Ptol. II 16, 7 : Ηρώνα.

Erraons, ins., TabP : *Erraonis* (= Erafroonia?).

Etleva*, f., Liv. XLIV 32,3 (a. 168 i.e.n.) : *Etlevam uxorem cum filiis duobus*, Scerdilaido Pleuratoque et Caravantium fratrem Scodram in castra adduxit. (*Gentius*) (RE, S. III 443).

Compus *Etleva*? Sau „et Leva”? Cf. *Eltritus*.

Etos, mess., Ostuni, IsMs 4.13 : ?] *Etos Trohantas* [St] aboas.

Ettheta, mess., Caelia, IsMs 7.15 : *Ettheta* (v. *Plastas 1*).

Etthetia, mess., Rudiae, IsMs 16.21 : *Etthetia* Siillonas.

Ettis, mess., [1] Caelia, IsMs 7.21 : *Ettis Arnisses Theotorres*. — [2] *Carbinium*, 5.21 : *Etti Dazetis*. — [3] *Strongoli*, *NotSc.* 1880, p. 69 : *L. Ettis Mia*...

Bugge, BB, XVIII, p. 199—200, Krahe, *Gl.* XVII, p. 88, XXIII, p. 115.

Ettritus*, Liv. XLIV 32,3 (a. 168 i.e.n.) : *Platorem (fratrem) occidit (Gentius) et duos amicos eius, Ettritum et Epicadum, impigros viros, quo tutius regnaret* (RE, S. III 444).

Num compus *Et-tritus*? sau „et Tritus”? cf. *Tritus*[1].

Etuta, f., Dardania, Liv. XLIV 30,4 : *fama fuit Monuni, Dardanorum principis, filiam Etutam pacto fratris eum (Gentium) invidisse, tamquam his nuptiis adiungendi sibi Dardanorum gentem; et similimum id vero fecit ducta ea virgo Platore interfecto* (RE, S. III 444).

Ar putea fi formă coruptă din „Teuta”(?).

Eula, opp. Dassaretiae, Ptol. III 12, 29 : *Euta*.

Euristum, stat., Rav. IV 9 *Euriston*; TabP : *Euristo*.

Gabullum, opp., TabP : *Gabuleo*; Rav. IV 15 : *Gabulion*.

Galaabriol, pop. Dardania, Str. VII 316 : *Γαλαβριοι* (cf. *Calabri*).

Galaistes**, m., rege In Athamania, Diod. XXXIII 20 (sec. II i.e.n.) : *Γαλαιστης τις Αθαμάν* (RE, VII 514, 1).

ILLPN, p. 52 *Galaestes**. Numele are puține șanse de a fi illir, fiind răspândit afară de Illyria, în Grecia, Asia Mică, Egipt (Preisigke, *Namenbuch*, 79) etc.— Un evreu *Galaistes* (var. *Pal-*), Flav. Ios. *AntJud.* XIII 424.

Galauros, m., rege al Taulantilor (sec. IV î.e.n.), Polyæn. IV 1: Ταυλαντίων Γαλαυρος (Ταυλαρος). Schol. Persius, *Sat.* I 99: Calandrus Illyriorum rex ad Macedoniam cum exercitu venit. illi cum magnam partem exercitus non haberent, plurimas mulieres cothurnis et thyrsis in modum Baccharum ornaverunt. illi credentes exercitum adventare discesserunt.

Galgestes, m., [1] Pola, CIL, V 164: T. Galgestes Martialis.— [2] Aquinum, CIL, X 5474: M. Galgestes C. f. Pb...

Galgestia, f., Istria, [1] Pola, CIL, V 8141: Galgestia Pergamis (v. *Galgestius* 1). [2] 163 (= AEM, XV 1892, p. 66): Q. Fictorius Q. I. Tertius sibi Galgestiae Auge matri.— [3] Valle Lunga, JÖAI, X Bbl. 51: Galgestia P. l. Suavis.— Macedonia, Philippi, [4] CIL, III 636: Galgestia Primilla pro filio Euno.— [5] BCH, XLVII, p. 73, 30: Galgestius Vivir — Galgestiae Quintae.

Galgestius, m., Istria, [1] Pola, CIL, V 8141: T. Galgestio Syntropho aug. Polae, Galgestia Pergamis marito.— [2] Aquileia, 759: Auribus B(onae) D(eae) d(edit) Petrusia Proba magistra Galgesti Hermerot.— [3] Maced., Philippi, BCH, XLVII, p. 73,30: C. Galgestius Vivir—Galgestiae Quintae.

AHLIF, p. 346. Kretschmer, *Einkl*, p. 267 (venet. *Xalxnos*, *Galgestes* ar fi un „spitzname” înrudit cu lit. *zalga* „Stange”, got. *galga*). Schulze, *LatEN*, p. 47 „viell. ist auch das gentil. nomen *Galgestes*, fem.—is, eigentlich ein ethnikon. Was Pauli und Kretschmer darüber sagen wissen, hat für mich gar nichts überzeugendes”. Numele este specific în teritoriul venet, dar poate fi considerat de esență illiră.

Etim.: probabil i.-e. *ghalgh- „ernst sinnend”, gr. *καλχαίνω* „denke sorgend nach, bin în tiefen gedanken”, *Κάλχας*, -αντος ags, *gealg* (*OmD*, p. 481).

-**ganetas** (sau-*ganegas*?) v. *Malaganetas*.

Gedate, opp., Rav. IV 16 (*SprAIII*, I, p. 148).

Gelalh-, mess., Uria, IsMs (2) 9.112 (*AnnBari*, 1966, p. 127—128): Avithaos Gelalihhihi (Gellihhihi? Geldihhihi?).

Geldo, m.(?), Dacia, Alburnus, CIL, III, p. 926, cer. I: Ael. Platoris Geldonis.

AISC, IV p. 202. Mai probabil este toponimic-demotic (*CercLg*, II, p. 248 = *ReLg*, IV 1959, p. 167).

Geneatae*, pop., Pelagonia, Vitolišta, BCH, XLVII 1923, p. 276—7 (= *AnnEp*, 1924, 57, sec. II e. n.): termini positi— [In]ter Geneata[s] et [...].Xinos.

Genolles, m., mess., [1] Rudiae, IsMs 16.122: Šaillona. Genollihi.— [2] Basta, 22.14: Theotaras Genollihhi].

Genteus v. *Gentius*[ša].

Genthen(?), f., Munic. Mal..., CIL, III 14 611: D M, T. Ae(l.) Maximus— Ael. Vigor Maximilla Genthen(?) procurante Aur. Maximilla.

Genthianos*, m., Pogradet (v. *Dazeion-*): Γενθιανος Πλατορος, der. din *Genthios* (v. *Genthis*); Appollonia, *Beral*, p. 187: [T. Φλ.] Φιλωνίδην — ὁ ἀδελφός Μ. Πεδου(καίος) Γενθιανος και Φλ. Γενθις και Φιάλη τὰ τέκνα. Dar cf. și romanul *Gentianus* (CIL, III 1 463, VIII 918, 5 504, 9 615 etc.; Γεντιανός, CIL, III 471; CIG, 2 208, 3 179—3 180, 4 683).

Genthis*, f., Apollonia, *Beral*, p. 187: Φλ(αουια) Γενθις (cf. *Genthianos*). — IG, XIV 2 131 Γεντις etc.

Gentio*, m., [1] Naissus, *Spom*, LXXVII, p. 47: hic requiescit Petrus filius Thomae vicario annorum XVI iuxta patre et sororis patri duo germanos suos Antonio et G e n t i o n e qui in uno mense simul vita finirunt. — [2] Ager Albanus, CIL., XIV 2 310 (condotto di piombo), XV 7 836: G e n t i o n i s.

Vulpe, EDR, III 202, 211. — Der. In -o(n) de la *Gent(h)ius*? lat. *gent-*?

Gentius, *Genthius*, m., [1] rex (cca 197–168), Polyb. XXXII 9,4: διαδεξαμένου Γενθίου τὴν βασιλείαν, XXIX 13, 1 (=Athen, X 410a): Γενθίων φρασι διατὴν πολυποσίαν πολλά ποιεῖν ἀσελγῆ, XXVIII 8,1; 4; 6; 9; 1; 3; XXIX passim. XXX 22,1; Liv. XL 42 (a. 180): L. Duronius praetor haud dubie in Illyriorum G e n t i u s latrocinii omnisi maritimi causam avertit;— legati a G e n t i o; — petere G e n t i u m ab senatu, ne crederent conflictibus criminibus in se, quae inimici detulissent;— neque ante G e n t i o regi legatisve eius responsum reddi. XLII 26, 2; 29; 48, 8. Epit. XLIII, 9, 4; 18,4; 19,3 (in Labeatas, ubi G. regnabat). 13; 20,1; 23,8. Epit. XLIV 23,1 (et passim); XLV 3,1 (et passim). Vell. I 9,6. Val. Max. III 32,2. Plin. XXV 71 (Gentianam invenit Gentius rex Illyriorum). Ruf. Festus, 7. Diod. XXX 9,12; XXXI 8,4 (Γεντιωνος). App. Ill. 25–27, *Maced.* 18,1. Plut. *Aem. Paul.* 9, 12. Cass. Dio XX 1. Zon. IX 24. Ael. VH, II 41. Oros. IV 20, 36. Eutr. IV 6, 2; 8, 4. — Monede: *HistNum.* 317; *InsMDalm.* 71, 74; *MonnGr.* 136; Mionnet, II 45; *BulTir.* I 1957, p. 30 ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΓΕΝΘΙΟΥ.— Inscr.: CIL., I, p. 175 (a. 587 a. U. C.): [L. An]iclus Gallus propr. de rege [Gen]tio Quirinalibus et Illyrie[is]; *NotSc.* 1925, p. 117, 121: L. Anicius Gallus propr. de rege G e n t i o et Hilur. *Diosc. Mat. med III* (Γενθίδος). Paul. *Diac. Hist. Rom.* IV 6,8 (forme numerali, In-t-și-th-, după cazurile gramaticale: *IllPN*, p. 53–54. RE, VII 1 198–1 201). — [2] puer quidam, Lucil. VII 2: hic est Macedo, sei G e n t i o' longin' flaccat; 3: num praetor tuos est meu', si decessit horno G e n t i u s. Apuleius, *Apol.* 10: et quidem C. Lucilius, quamquam iambicus, tamen improbarim, quod G e n t i u m et Macedonem pueros directis nominibus carmine suo prostituerit (RE, VII 1 204). — [3] Naronā, CIL., III 8 437 (=WMBH, XII, p. 134): Munnius et G e n t i u s heredes (*Scenobarbus I*). — [4] Callište (Ohrida), SEG, I 254 (= *Spom*, LXXI, p. 220, 587): Μπαχάτας Γενθίου. — [5] Apollonia, *Berat*, p. 167, fig. 139: Κλαυδιε Γενθιε χαίρε, Κλαυδιε Πιστι χαίρε. — Exemple din Epidamnus și Scodra citate în *BulTir.* 1962, p. 132. Butrint Γενθίος *Studime Historike* 20, 1966, 2, p. 143–191 (REG LXXX 1967, p. 504 = *StAb.* 1965, p. 98), Γενθίος.- [5a] Novopazarska, *Starinar.* V–VI 1954–5, (1956), p. 357–8 (= *InsLlug.* 67; SCIV XV 1964, p. 155): M U(lpius) G e n t e u s (?) b(ene) f(iciarius) c(onsularis) leg. VII Cl(audiae), v. s. (*sive* „Centeus’?). — [6] Iulium Carnicum, CIL., V 1830: ... Regontius Primi et G e n t i l. Iucu[ndus]. — [7] 1853: C. Pupi C. I G e n t. — [8] Dertona, *NotSc.* 1897, p. 373: G e n t i. — Numele este frecvent în Italia, mai ales ca gentiliciu (fem. *Gentis*), în multe cazuri fiind evident de origine latină (*gens, gentis*); exemple: CIL., XIV 217, 2 310; IV 1 425, 1 426; IX 5 106; X 3 699, II 27 etc. *Gentia*: CIL., X 5 924, 5 089, 5 091; XI 2 567; XIV 217 etc., der. *Gentianus, -ane*. — Illiri originari din zonă dinarică trebuie (sau par) să fie (militari, libești etc.): [9] Cometo, CIL., XI 6 728 (= 3 389 = I 948, tessera) G e n t i (us) Paconi T (iti) s(ervus) spectavit. — [10] Perusia, 7 102: ossa Lusius G e n t i u s. — [11] Roma, CIL., VI 1 324 (= I 2 514 = ILS, 6 175): A. Pomponius A. I. G e n t i u s mag. veici (sec. I l.e.n.). — [12] 1 056, b II 120: Aufidi G e n t i (mil. coh. I vigilum). — [13] 13 023: D M, Aur. Archesilaus conlugi Aemiliae Cratae benemerentissimae et filio dulcissimo Aurel. G e n t i o fecit. — [14] 13 745: Caecilio G e n t i o. — [15] 19028: D M, G e n t i u s fratri Ianuario. — [16] 19 029: G e n t l u s Superam uxorem. — [17] 32 807 (= = 3 913): [D] M, [M U]lpio G e n t i v[o eq. sing.] aug. Hastil. [e]x Pann[onia...]. — [18] 32 994 (= 3 660): [vexil]lariorum III...VM in urbe agen...lus Saturnini...Calpurn, G e n t i u s Cl.

SV.— [19] 3 387 (=37 775 a = I 1 411 = ILS, 7 471): vivit C. Vergili C. l. Genti lanius ab luco Lubent. Deida Didia l. Sextulac.— [20] 34 798 a: P. Catius P. l. Gentius in fr. p. II, in agr. p. IC.— [21] 37 437: D. Clodi D. l. Genti, D. Clodi DD (mul.) 1 Separati.— [22] CIL, XV 5 062 (vasa Arretina): C. BOV(i) Genti (?) (sive Gentiani?).— Milano (sulle due anse di amfora frammentarie), *Epigraphica*, XIV 1952, p. 72: GENTI.— [23] Capua, CIL, X 4 180: Hostiliae L. l. Hil. o.h.s.s. CENTIVS conlibert.— [24] *Studi A. Calderini-R. Paribeni*, III, p. 354-5 (= *AnnEp*, 1958, 267): C. Cossutius C. l. Genti.— [25] Delfi, Syll, 636, 10 (=GDI, 2 536): Γενθιω Φρασισθένους Δημηγτριεύσιν.— [26] Creta, Itanos, OGIS, 119 (=IGR, I 1 020 = BCH XXIV, p. 238): Φιλώτας Γενθίου Επιδαμνίου τῶν πρώτων φίλων καὶ χιλίαρχος καὶ φρούραρχος.— [27] Caria, Tralles, CIL, III 13 682, (=BCH, LI 1927, p. 393 = *AnnEp*, 1929, 89): Cr. Cornelio P. l. Gention accenso ex testamento. Ποπλίω Κορονγλίω Ποπλίω Γεντιω ἐκ τῆς διαιθήκης.— [28] Mauretania Caesar., Novar., CIL, VIII 20 429 (=10 907): M. Valerio Gentiono; 20 430: M. Valeris Gentionus (a. 224 e. n.).— [29] Carthago, 12 508: εὐτρέπτῃ τὸ[ν] Ἰελεσφόρον τὸν καὶ Γεντιον.— [30] Hr. Sblba, 11 427: M. Gentiono Quarto civi castelli suf., M. Gentionus Quartinus veteranus filius fec. (illiri?).— Der.: Gentiona, Plin. XXV 71: Gentionam invenit Gention rex Illyriorum, ubique nascentem, in Illyrico tamen praestantissimam (RE, VII 1 201—3).

CeltSpr, I 2 004—5 „Gentius, -ia, nomen und cogn., illyrisch (auch Genthius) und celtisch”.

Etim.: i.-e. **gyhen-* „a se umfla, a crește, a fi plin (strotzen); belșug”, trac *Bitu-gentus*, *Cele-genthos*, *Ditu-gentus*, gr. —φόντης (*StudDec*, p. 110). Greșit: Zimmermann, BB XXV 1899, p. 16; Ribezzo, RGIG, XIII 1929, 1—2, p. 160; Krahe, IF LIII 1935, p. 70, *Pannonia*, III 1937, p. 298 (cu lat. *gens*, -tis, i.-e. **g'en-*, v. *Zanatis*) și Mayer, *Gl*, XXIV 1936, p. 184 (i.-e. **ken-* „a Incepe”).

Genusla, opp., Apul., CIL, IX 259: Genusiae; Guido 49: Genusium; Plin. III 105: Genusini; LibCol. p. 262: Genusinus ager.

Genusus, fl. (Shkumbi), Caes. *bell. civ.* III 75; 76; Liv. XLIV 30: circa Genusum amnem; Luc. V 462; 465; Vib. Seq. s. v., Cass. Dio XLI 52: τὸ Γενουσου; TabP Genesis; Rav. IV 15; V 13; Guido.—Cf. Γενουσιος, castellum Epiri Veteris, Proc. *aed.* IV 4 (p. 118, 11).

Etim.: **gyhen-* „a fi umflat, plin” (Mayer, *Gl*, XXIX 1942, p. 71); coradical antropon. *Gentius*.

Genzana, castellum Dardaniae, Proc. *aed.* IV 4 (p. 120, 2): Γενζανα.

Gerđ, opp., WMBH, XI, p. 149: Iiv[i]r q(uin)[q(uennalis)] ... Gerđ ... it(em) m(unicipi) Mal...

Gerunlum*, *Geronia**, opp. Apul., Polyb., Liv., App. etc. (RE, VII 1 285).

Gerunt, opp., Polyb. V 108,2: Γερουντα; 8: Γερουντα; Liv. XXXI 27,2: *Gerrunio*.

Glablatus, m., Anauni (Val di Non), CIL, V 5 068: *Glabistus*.

CeltSpr, I 2 024. Cf. *Glavus*.

Glagus*, m., [1] Verona, CIL, V 3 679: P. Rabutio *Glago* sodali.— [2] Pompei, CIL, IV 4 886: *Glagus*.— [3] Croton, CIL, X 109: Iuliae C. f. Prepidi, C. Iulio C. f. *Glago*. *CeltSpr*, I 2 024 „?Glagus zu ir. *glám*, Geschrei, Ausruf”, gr. γλάζω, germ. *klagen*,

**glagh-*, oder venetisch (*AltItF*, 353)”. EDR, III, p. 155.

Glaus v. *Glavus* [3]. **Glavleida** (?) cf. *Glavus*.

Glavolus, m., Ravenna, CIL, XI 213: M. Baebius M. I. *Glavoi*(s).

Glavus, m., [1] Salthua, JÖAI, XII Bbl. 201 (= ILS, 9 412 = *Spom*, LXXI, p. 10, 241) : Temeia Glavifilia).—[2] Sjekose (Opčina Čaplina), *Glasnik*, XIII 1958, p. 154 (= *InsLJug*, 111) : D M S, Septimiae Prime be(ne)m(e)r(enti) posuit Glavus S...— [3] Roma, CIL, VI 2 579 (= *InsPannD*, 22, 49; 35, 144a) : ... C.f. Ulpia Patavione, C. Iulius Iulianus vet. aug., C. Iul. Glavus mil. leg. II Partic(a)e Antoninianae, C. Iulius T. mil. coh. XII urb. fratres.

Cf. CIL, III 1 801 (Narona) : A. Obultronius Glai(?).—*CeltSpr*, I 2024 ?Glai. EDR, III, p. 155. *IllPN*, p. 55. Cf. și *Glabistus*, *Glavicida* (?) *Klio*, XI 1911, p. 506 (AISC, V. p. 285–6).

Glinditiones, pop., Plin. III 143 : Glinditiones ; App. Ill. 16 : Γλινδιτιωνες (RE, VII 1 425 ; *BevDalm*, p. 59–60).

Etim. : *Glind-it-* de la i.-e. **glend(h)-* „a (stră)luci, privi”, v. irl. *adgleinn* „instruește. Invață, lămurește”, *gless* „strălucitor” (**glend-tio-*), mhd. *glinzan* „glänzen”, ahd. mhd. *glanz* „glänzend” etc., v. sl. *gl̨dati* „a privi”, *og̨dati* etc. Etnonimul *Glinditiones* pare a fi însemnat „strălucirii, distincții, nobilii” (*OmD*, p. 481).

Golall, pop. (Illyri?) v. *Iora*[3].

Gorres(?), m., mess., Aletium, IsMs 25.217 : Gorrhihi (= Porrihi?).

Deecke, RhM, XXXVII, p. 387 (cf. sl. *goreti*, rad. i.-e. **gūr-*[?]).

Gorsila*, f., Roma, CIL, VI 3 454 (= *InsPannD*, 41, 212) : D M, Aurelie Gorsile coniugi — natione Acuinensem fecit Aurelius Iustinus veteranus.

Tomaschek, BB IX, p. 99 („...pannon. Hercules GORSIUS, daher der Eigenname *Gorsilia*, bereits der keltischen Sprachregion anzugehören”). *Vulpe*, EDR, III, p. 151.

Gorvaldes(?), m., mess. (?), Gnathia, IsMs 3.28 : Staboas Gorvaldes (*sive* Porvaldes?).

Deecke, RhM, XXXVI, p. 578, IF, LVI, p. 133.

Grabael, pop., Plin. III 144 : Grabaei (Grambaei). *BevDalm*, p. 50.

Grabon, m., Olympia, *InsOlymp*, 695 (= SEG, III 327, sec. IV i.e.n.) : Φερζαν Γραβωνος (v. *Verzan*).

Grabonius, m., Campania, Picentia, *NotSc*, 1892, p. 168 : Grabonius.

Grabos, m., [1] proxenos la Athenai (a. 423/2 i.e.n.), IG I 72 : [ἐπ]αινέσαι E... ; [ἐπαινέσαι δὲ καὶ τοῖς παισὶν αὐτοῦ Γραβοὶ καὶ...] („Potest de huius [2] avo agi, qui aut rerum Epidamniarum tempore (ante a. 441), aut Brasidae et Perdiccae contra Arrabaeum expeditione (autumno a. 423/2) de Atheniensibus bene sit meritus”, Gaertringen, IG l.c.).— [2] rex (cca a. 355 i.e.n.), IG II 127 (= Syll, 196) : συμμαχία Ἀθηναίων πρὸς Κερτιπορίων τὸν Θράκα καὶ τοῦς ἀδελφοὺς καὶ πρὸς Λυππειὸν τὸν Παιόνα καὶ πρὸς Γραβὸν τὸν Ἰλλυριόν. Γραβὼ (RE, S. III 845).— [3] rex, *Transactions Proceed. Amer. Philol. Assoc.* LXIX 1938, p. 45 (inscr. Olynthos) : [...ἔάν τις ἴη ἐπὶ Γραβὸν ἢ ἐπὶ [τὴν χώραν τὴν Γραβὸν καὶ Ἰλλυριῶν] βοήθειν Χαλκιδέας παντὶ σθέλει etc.].— [4] Apollonia, NZ, n. F. I, p. 16,140 (sec. I i.e.n.) : Γ Ρ Α Β Ο Σ.— [5] Mylasa, Caria, GDI 5 755 (BCH, XII, p. 25,5=SBW CXXXII 1895, II, p. 16).

Grabovius, var. *krapuv-*, epitet al zeilor Iupiter, Mars, Vofiona In Umbria, TabIguv, I a 3 (101) : preverea treplanas iuve krapuvi tre buf fetu („ante portam Trebulanam Iovi Grabovi tres boves facito”) ; a 11 : prevera tesenakas tre buf marte krapuvi ; a 20–21 (p.102) : tref buf kalefuf fetu vufiune krapuvi ukriper fisiu ; VI a 22 (p. 117) : iuve grabouel buf traif fatu ; 23, 24, 25 : dei grabovi („Iovem Grabovium”) ; 22 (p. 117) : digrabouie ; 23–25 : dei grabovi ; 26, 27 (p. 118) : dei grabouie ; 28, 29, 31–33 (p. 118) ; 35

(p. 119); 36—41; 43 (p. 120); 44—49; 51; 53—55; VI b l (p. 122) : marte g r a b o u e l ; b 19 (p. 124) : vofione g r a b o u e l (RE, VII 1 686—1 687).

Etim. : i.-e. **gǵer-ā-*, „a ridica glasul ; a lăuda, glorifica”, v. ind. *gir* „laudă, imn”, av, *garo* ; lat. *grates* pl. „mulțumire, gratitudine”, osc *brateis* „gratiae” ; cu b : lit. *gerbli* „a onora”, v. pr. *gerbt* „a vorbi” etc. Baza *Grab-* identică în antroponimele illire *Grabon*, *Grabonius*, *Grabos*, *Grabaei*. *Grabovius* ar fi avut sensul aproximativ „glorifică ; glorios” sau ceva apropiat (*StudDec*, p. 111). Greșit : Kretschmer, *Festschrift A. Bezzenger* (1921), p. 89—96 (*Grabovius* din i.-e. **gere-bh-*, cu sl. *grabrǐi*, *grabǔ* „Hainbuch”, rus *grab* ș.a.), ca și încercările anterioare (înșirate în RE, VII 1 686).— . . ABOVIVS/ . . IONIAI PRO/[se et l]iberis/[fe]cit, CIL, III 6 795 (Lystra, Lycia) are puține șanse de a fi zeul umbro-illir [*Grabovius*].

Gralvas, m., mess., [1] Gnathia, IsMs 3.22 : G r a i v a i h i .— [2] Rudiae, 16.113 : G r a i v a i h i Moldahiatas.

Gresa*, f., Dalm., [1] Sopot (Belgrad), CIL, III 14 538 : G r e s a Dasantis (*Aia I*).— [2] Bistue Nova, *Glasnik*, XLVIII, p. 24, V 3 (= *Spom*, LXXXVIII, p. 107) : Lucio puero qui vixit ann. XX, Lupus et G r e s a filio pient. et sibi vivi p(osuerunt).

CellSpr, I 2 041 *LatEN*, p. 354 *Gresius*. *IllPN*, p. 55 „[Gresa] wird keltisch sein”.

Gronahias*, m., mess., Ostuni, IsMs 4.13 : [St]jaboas G r o n a h i a s .

Krahe, IF, LVI, p. 135 („zu *Gronahias* ist. viell. Γρωναια (St. B., Phocis) zu vergleichen”).

Grosdes*, m., mess., [1] Uria, IsMs 9.26 : G r o s d i h e .— [2] Basta, 22.16 . . . danin avithaos G r o s d i h i (*prosdih*?) inker. . .

Deecke, RhM, XXXVII, p. 387 cf. gr. γρόσφος(?).

Grudlus, m., Dražinovići (Požega), *Spom*, XCIII, p. 151 : In(victo) d(eo) C. . . G r u d i u s a et Super lib(enter) pos(uerunt) (*SprAll*, I, p. 153).

Haemasl, pop., Plin. III 144 : H a e m a s i (Hemasi, Aemasi, Aemau).

IllPN, p. 24.

Hebros, fl. (Arzen), Diod. XIX 67,8 : εἰς δὲ τὴν Ἰλλυρίδα προελθὼν καὶ διαβάς τὸν Εβρον ποταμόν.

Hedu-, castellum, CIL, III 10 159 (=3 201 = *AclaArch*, XVI 1964, p. 248) : viam a Salonis ad H e d u m castel(lum) Daesitiatium (*SprAll*, I, p. 155).

Hillyrleus v. *Illyr-*. **Hilurla** v. *Iluria*.

Hlmanl, pop., Plin. III 139 : H i m a n i ; Scyl. 21 : Ημιονοι ; Scymn. 401 : Ισμενοι.

Hopakoa v. *Opaka*.

Hylleis*, pop., Scyl. 22 : Ὑλλοι ; Scymn 407 ; Eustath. 384 : Ptol. II 16,5 Ὑλλαιοι ; Schol. Ap. Rhod. IV 532 Ὑλλειοι ; Niceph. 461 ; Schol. Dion. Perieg. 386 ; Ap. Rhod. IV 523, 527 Ὑλλεος ; Dion. Perieg. 386 ; Eustath. 384 Ὑλλεας ; Schol. Dion. Perieg. 386 ; St. B. ; Prisc. Perieg. 379 : Ἡύλλεσ feroces ; Scyl. 22 Ὑλλεοι. Teritoriul lor : Eustath. 384 Ὑλλεας ; Plin. II 141 : peninsula *Hyllis* ; Scymn. 405 ; Ap. Rhod. IV 560 ; Propert. I 8,26 : *Hylléis* (in oris). (*SprAll*, I, p. 158) ; nume illiric sau grecesc ?

Iaesus(?), m., Lisičići (Konjic), CIL, III 13 866 (=12 774 = *Herzeg*, p. 95). *Posaulionis(?)* *Iaci(?)* filiae.

Iader, [1] opp., Liburnia (Zara, Zadar), Ptol. II 16,2 *Ιαδερ* ; VIII 7, 8 : Plin. III 140, 141, 152 ; Mela, II 57 ; Luc. IV 405 ; Rav. IV 16 ; CIL, III 2 925, 15 139 ; VI 32 515, 32 519, 32 520 ; XIII 6 827 ; *BullDalm*, LIII, p. 240, și 164, *Glasnik* XII 1957, p. 121 (= *AnnEp*, 1958, 67) : [in civit]ate *Ia d(estina)* ; *TabP Iadera* ; Rav. V 14 etc. ; **Guido** : *Iadora*, CIG, 1 837 c : *Ιαδαινοι* ; *BullDalm*, XX, p. 189 ; WMBH, VII, p. 210 ; CIL, III 2 919 : *Ia destini* ; XVI 11 (testis) : Q. Petroni Musaei *Ia destini* ; *NotSc*, 1907, p. 689 ;

colonia *I adest inorum*; *Bell. Alex.* 42: *I adertini*; Greg. Magn. *Epist.* VIII 24; *IllSacr.* II 163; CIL, XVI 14 (a. 71): *I adest in(i)*, *I adest.* — [2] fl., Salona, Luc. IV 404—5: qua maris Hadrlatici longas ferit undas Salonas/et tepidum in molles Zephyros excurrit *I ader*; *IllSacr.* I 415: *I adrus* (*BevDalm.*, p. 78—81).

Iadestinus, m., -a, f., [1] Doclea, CIL, III 8 291: DMS, *I adest inus* Baebior. ser. sib. e.s.v.f. — [2] Albona, *AMS Istr.*, XXIV 1908, p. 247: pro...*I adest in(o)*. — [3] Germ., Mogontiacum, CIL, XIII 6 827: L. Apuleius L. f. Sergia *I adest inus* Iader. mil. leg. I Adiut. an. XXV stip. VI h. s. e. — [4] Salona, *BullDalm.*, LV, 1953, p. 260: D M, Raetini-*ae I adest inae* matri P. Crescentila filla b.m.p. — [5] *InstIug.* 105: A. Mecius *I adest inus* — coniugi. — Der. dela topon. *Iader*.

Iadla*, f., Salona, [1] CIL, III 2 563: Titiae *I adia e*. — [2] *Bull Dalm.*, LV 1953, p. 260: Murcuio *I adia e*.

IllPN, p. 56 *Iadia*†. Mai curInd nume grecesc.

Iapodes, *Iapudes*, pop., Str. IV 202, 207, VII 313—315; Chrest. Str. VII 31; St. B.; App. *Ill.* 10, 14, 16—18; CIL, III 14 328: T. Loantius Rufus praepositus *I apodum*; 14 324: [T. Fl]avius [...]ditanus — praef[er]positus et p[ri]nc[er]p(s) *I apod]um*; 14 326: Licinius Teuda praep. et prin[c.] *I apodum*; *Iapydes* Ptol. II 16,5; Liv XLIII 5; Cic. *Balb.* 14, 32; Cass. Dio XLIX 34, 35, LI 21,5; *Iapudes* Plin. III 127, 139,146 etc.; CIL, I p. 48 (a. 129 i.e.n.): *I apudes* (*IllGN*, p. 25—26; *CeltSpr.* II 9—12; RE IX 724—7; *SprAIII*, I, p. 160—161; *BevDalm.*, p. 40—41). — *Iapudia* Cass. Dio LI 21; Plin. III 19, 21; *Iapydia* Tibull. IV 1, 108; *Iapidia* Sall. *Hist. fr.* 4, 11; CIL, V 3 346: praefult *I apudia i* (a. 6—9 e.n.).

Iapyges, pop., gr. *Ἰαπυγες* (Hdt., Dion. Perieg. *Ἰγπυγες*), lat. *Iapyges. Iapygia. Ἰαπυγία, Ἰγπυγία*; *Iapygium* promunturium, *Ἰαπυγία* Thuc. VI 30,1; Polyb. X 1,8; Str. VI 277; Ptol. III 1,11 etc.; *I apuzkum* numen, Tab. Iguv. (passim) (RE, IX 727—745).

Iapyx, fl. Calabr., Plin. III 102: *I apyx* a Daedali filio rege, a quo et *Iapygia* acra.

Iaseir(?) m., Roma, CIL, VI 2 697(= *InsPannD*, 15,5): AVR ELIASEIR coh. campidoctor coh. praet. natio. Pan. (Legendum: Aur(elius) *Eliaseir* vel Aurel(ius) *Iaseir*).

EDR, III, p. 146, 181. — Cf. *Iasus*, celt. *Iasir*? (*CeltSpr.* II 13), sau mess. *Isareta* (v. *Paletaos*).

Iasi*, pop., St. B. *Ἰας Ἰλλυρίας μέρος οἱ οἰκουντες Ἰασαι*; Plin. III 147: *I asi*; Ptol. II 14,2: *Ἰασσοι*; CIL, III 4 000: r(es) p(ublica) *I as(or)um*; VjesHrv, N. S. XI, p. 124; *Situla* (Ljubliana) 8 1965, p. 107: m(unic) *I asor)um*; *ArchErt.*, 1964, p. 218—221 (= *AnnEp.*, 1964, 11): D M P. Ael. P. fil. Aeliano scribae dec. IIII vir m(unicipi) *I asor)um*, an. XLV, Ael. Laelianus patri piissimo f. c. (RE, IX 752). Municipium *Iasorum* era la Daruvár.

Iasus*, ethnicon utilizat ca antroponim, ex.: M. Senti *I asi* (testis), CIL, XVI 96, 97, 100, 104, 108, *Klio*, XXXVII 1959, p. 198.

IllPN, p. 57; *SprAIII*, I, p. 162. Cf. Frontoni Sceni(?) f. *I aso*. La Roma, CIL, VI 19 676: Claudius *I asus* etc. Forma *Iaso* este gr. *Ἰασων* (*BullDalm.*, LIII, p. 226—7); T. Fl. Herennius *Iaso* eq. R., Herennius *Iaso*.

Iaule(ti)s, m., Caesarea Mauret., CIL, VIII 21 040 (= ILS, 2 577): Licaus [1] *I aule* t(is) f(ii).

CeltSpr. II 14? *Iaules*, cf. *Iauvo*, *Iavus*. EDR, III, p. 158. *IllPN*, p. 57.

Iea*, zeitate, Flanona, CIL, III 3 031: M. Vipsanius M. l. Faustus *I cae* v.s.l.m. (RE, IX 818).

Tomaschek, BB IX, p. 98; *AllItF.*, p. 364; *IllPN*, p. 57.

Ieo*, m., Iader, CIL, III 2 951: *I co* Septumi fratri.

Allif, p. 363; **IIPN**, p. 58 *Icus*..

Idanum, opp., Vib. Seq. 149: Isamnus Dyrrachl ab I d a n o castello dictus.

Idassa, opp., Scyl. 21: Ἰδασσα (*SprAll*, I p. 163).

Idimlulum, opp., Pann. Inf., TabP: Idimlino, Rav. IV 19: I d o m i n i o .

Iettus, m., [1] Rider, CIL, III 2 768: I O M Sac., I e t t u s Dasantls.— [2] Aequum, 9 759: M. Ann[io] CN Arrio Aelius Front. Carito Nassi I e t t u s Stac[ti]f. ?] L. Iulio Servi[ano] ?]. — [3] mess., Carbinium, IsMs 5.21: ? I e t t i (s) Dazetthes.— [4] Misenum, CIL, X 3 367: D M, Aurelius I. IETTIS armorum custos natione Pontic. lib. Virtute stip. XVI q. v. ann. XXXVIII, Pestania Sosusa uxor (nume illir purtat de un personaj din Asia Mică ?).

Deecke, RhM, XXXVII, p. 388, XL, p. 144. *LatEN*, p. 38. **IIPN**, p. 58.

Illylea, f., [1] Salona, CIL, III 14 275, 1: ... m Illyrica Iulio Diadumeno marito pietissimo def. an... — [2] Narona, 8 441: C. Publicio Romano decur. ann. XXX, C. Licinio Expectato Publiciae Illyricae an. V infelicissima mater filis et nepotiae.— [3] Aquincum, BpR, XII 1937, p. 134 (= *AnnEp*, 1937, 212): Sulevis sacrum Ulp(ia) Illyrica v.s.l.m.

Illyreus, **Hillyricus**, m., [1] Verona, CIL, V 3 620: v. f. Galeria Tertia sibi et L. Volusio P. f. viro L. Volusio Hillyrico f. — [2] Serdica (Sofia), BIAB, XVII, p. 293 (= *AEM*, XVII 1894, p. 219, 122): Ἰλλυρτικός Σκαρσεός.

Illyril, Ἰλλυρτοί, pop., „Illyrii proprie dicti” (*supra*, p. 27); IG I 329 Ἰλλυρτοί; Ἰλλυρτοί Scyl. 22; Hdt. I 196, IV 49, VIII 139, IX 43; Thuc. I 26,3 IV 125, 1; Arr., Str., App., Scymn., Paus. I 4, 1; Cass. Dio XLI 49, XLVIII 41; St. B.; Liv.; Plin.; Flor. §.a.; GDI, 1 810, 5, 1 854, 6, 2 014, 2 046, 2 Ἰλλυρα (γένος, sclavi). Provincia: Illyricum; adj. Illyrius: CIL, III 1 741 Hillyricum (civitates superioris [?] provinciae Hillyrici); 1 854; Caes.; Liv.; Plin.; Solin.; ILS, 2 167 Inlyricum; Scyl. 26: Ἰλλυρτικός; Str.; Verg. §.a.; Illyris, Ἰλλυρις Scymn.; Str.; Ptol.; Mela; St. B. etc. (RE, S. V 311–345; *SprAll*, I p. 164–171; *supra*, p. 26–28, 142). Forma Illyrico in *Epigraphica*, XXIV 1962, p. 70 = *AnnEp*, 1964, 107.

Hilurla, **Illyria**, f., Argos, CIL, III 14 203, 14 (= I 2 228 = IG IV 634): ... I (iberta) Hilurla, Ποπλου Ἰλλυρι[α].

Iurlea v. **Illyrica**.

Indenea, opp., Dalm., TabP: I n d e n e a .

Ionnarla, opp., Dalm., TabP (?).

Iora*, m., f., Pann., [1] Sirmium, CIL, XVI 2 (a. 54 e. n.): I o r a e (Lorae ?) Prososii (Prososti) filiae (v. *Dases* 1).— [2] Aquincum, BpR, XII 1937, p. 285 (= *AnnEp*, 1937, 216): [eques] ala(e) Hisp. pr(imae), Lucius Tranco I o r a e I (ibertus) et Mapisium he(redes) pos.; 278: I o r a .— [3] Numidia, Ain-Fua, *Chattaba*, 84 (= *AnnEp*, 1930, 132 = *InsPannD*, 48, 263): I o r a Lisri f. eques ala Pannoniorum I, signifer natione Golailus h.s.e.

Alföldi, *Zu den Schicksalen Siebenbürgens im Altertum* (Budapesta), 1944, p. 41.

Iorleo*, m., Corcyra, CIL, III 577 (= p. 989 = ILS, 4 043): M. Valcrius Corvini I. I o r i c o (Loric ?) Iovi Casio v. s.

IIPN, p. 58 *Ioricol*.— Cf. *Loriqu* (v. *Licaius* 1) = *Ioricus* ?

Iosista*, vicus, *VjesHrv*, N. S. XI, p. 128: age(r) vici I o s i s t a adsig(natus) Ti(berio) Cl(audio) Prisco, pr(a)ef(ecto) alae I c(ivium) Romanorum (*SprAll*, I, p. 173).

Irla*, zeitate, Flanona, CIL, III 3 022: I [r] i a e Aug. — 3 033: I r i (a) e Veneri.

Tomaschek, BB, IX, p. 98 („der liburnische Name der Venus. Recht ansprechend wäre der Vergleich mit a. ind. *irya* „regsam, kräftig, energisch” und ἔρις, *ira*”). *LatEN*, p. 426 **Irius** Losaius (*CeltSpr*, II 289). **IIPN**, p. 58.

Isamnus, fl., Vib. Seq. 149: I s a m n u s (cf. *Idamum*).

Ismeniol, pop., Scymn. 394 : Ἰσμενοι (cf. *Himani*).

Issa*, ins., Scyl. 23 ; Scymn. 413 ; Athen. I 28d ; Ap. Rhod. ; Polyb ; Str. ; App. ; Ptol. ; Caes. ; Plin. ῥ.α. ; Ἰσσαῖοι, *Issael Liv.*, Polyb. ; Syll 141 (*SprAIII*, I, p. 175 ; *BevDalm*, p. 106—107).

Istris, ins. Liburn., Scyl. 21 : Ἰστρίς (Ἐιστρίς) ; Rav. V 24 : Nisiris (A : Nistris).

Iutosslea*, zeitate, Albona, CIL, III 10 074 (= ILS, 4 884) : L. Granus Voltimes(is) f. Rufus Iutossicae v. s. l. m.

CellSpr, II 96. *LatEN*, p. 42 „Iutossica numini Melesoco (CIL, V 8 127). Da mögen leicht adjektivische Ethnica zu Götternamen geworden sein“. *IllPN* p. 59.

K — v. C.

Labaze —, mess., Rudiae, IsMs, 16.121 : Labazet Beilia.

Labetae, pop., Plin. III 144 : Labeates (-atae, Lebeatae, Libeatae) ; Caes. *bell. civ.* III 25 ; Liv. XLIII 19,3 : in Labeates, ubi Gentius regnabat ; XLIV 26, 31, 32. Regio : Labeatis, -idis, Liv. XLIV 23 ; Polyb. XXIX 3, 5. Lacus : Liv. XLIV 31 : in lacum Labeatum ; ex Labeatide palude.

Labia v. *Lavia*.

Labrieus, m., Rider, CIL, III 9 876 (= *Glasnik* 1951, p. 44 = *InsLIug*, 186) : Sesto Labrico Sesti [f. ...].

Labrio*, m., [1] Dacia, Drobeta (= Turnu Severin), CIL, III 14 216, 14 : ... Sabina Labrionis v. a. L. ; Sencio Suri v. a. XX.—[2] Aequum Tuticum, CIL, IX 1 445 : Quartae Crescintiae Labrio cum qua vix. ann. XIII, m. VIII conservae b.m.f.

Cf. *Labrius*, *Laberius* (*LatEN*, p. 162). AISC, IV, p. 202, 48 ; V, p. 286.

Laburus*, zeitate, Pann. Sup., Emona, CIL, III 3 840 : Laburo ex vot(o) sacr(um) M. Marcell. fil.(?) et M. Vibius Marcellus f. f.

LatEN, p. 162 (*Laberius*, *Laburius*, *Labrius*). *CellSpr*, II 115 „*Laburus* viell. celtisch“. *IllPN*, p. 59 *Laburus**.

Lacnenses, ethn., Liburn., Plin. III 139.

Lades, mess., Rudiae, IsMs 16.118 : Ladih Bohonih.

Ladesta, ins. (Lastovo), St. B. : Λαδεστα, Λαδεστανος ; TabP : Ladestris ; St. B. : Λαδεστανος.

Laedcallus, m., Rider, *Diadora*, II 1962, p. 227 : Maximus Laedicalius Aplinis f(il.) an. III h.s.e.

Probabil compus : *Laedi-calius*.

Laedio, m., [1—2] Narona, *Glasnik*, III 1948, p. 168 : T. Flavio Laedioni, [T. Flavius] Laedio f(ilius) (v. *Plassus* 1).— [3] Portus Lipientiae, CIL, V 1956 : Bato [30] Laedionis f(il.).

-**laedus** in *Scerdilaedus* (-*laidas*). Cf. *Laid(i)us*, *Laidehi*, *Lediēt*—.

Laezorpa, f., Rider, CIL, III 13 247 : Vendo Laezarpa Plaen[t]is f(il.).

Laldehl—, m., mess., Aletium, IsMs 25.24 : Laidehiasbas (?) Logetibas.

Blumenthal, IF, LIV, p. 109. Cf. *polaidehias*. Krahe, IF, LVI, p. 137.

Laldies, m., Rider, *BullDalm*, LIII 1951, p. 214 : Panto Laidictis [A]p[ll]inis.

Lald(i)us, m., Herculaneum, CIL, XVI 11 (a. 70 e. n.) : Nervae Laidif. Desidiati (veter. leg. II Adiutr.).

AllIF, p. 325. *LatEN*, p. 40. Vulpe, EDR, III, p. 185 („*Laidus* sembra essere greco Λαις“ ; cf. *Sergiae Laidis* CIL, VI 36 332, *Laidi* 14 543, 15 488 etc.). *IllPN*, p. 61. Cf. *Laed*—.

Laiseus*, m., Dalm., Lisičić, CIL, III 13 860 : T. Aur. Laiscus (v. *Boio*).

Cf. Loiscus. LatEN, p. 38. **IIIPN**, p. 61 **Laiscus***.

Lambicus*, m., Albona, CIL, III 3 047: Nymphis Aug. sacr., Ti. Gavillius C. f. L a m b i c u s aed. Ilvir posuit (*BevDalm*, p. 179).

Lambus*, m., Patavium, CIL, V 2 909: C. Caesio L a m b o .

LatEN, p. 34 (**Lambicus, Lambus**). **IIIPN**, p. 62.

Lamud*, stat. (Lopata, Kumanovo), *Spom*, LXXI, p. 86: Apollonides vect(igalis) Illyri(ci) ser(vus) (contra)sc(riptom) stat. L a m u d ., LXXV, p. 47: Apollonides ser(vus) sc(riptom) stat(ionis) L a m u d . (a. 211).

Landio*, m., [1] Caesarea Mauret., CIL, VIII 21 041: Breucus[6] L a n d i o n i s .— [2] Dacia, Românași (Magyaregregy jud. Sălaj), dipl. mil. (sec. II), *ActaMN*, I, p. 178: [M.U]lpio L a n d i o n [is f. . .], [Acheriae et Surucae, Solorigi . . .

LatEN, p. 31. **IIIPN**, p. 62. Cf. de asemenea: Aurelio **Landino** [mil.] coh. I Asturum, CIL, III 5 292 (*CeltSpr*, II 141); celtic(?).

Langaros*, m., rege al agrinailor (traci), cca a. 335 î.e.n., Arr. *Anab.* I 5,2: Λαγγαρος ὁ ἄων Ἀγριανῶν βασιλεύς, 4,5 (RE, XII 677).

LatEN, p. 119. **IIIPN**, p. 62. **Langaros** pare a fi varianta tracică (cu a în loc de o) a numelui illir **Longaros**.

Laparedon-, mess., Aletium, IsMs 25.23: L a p a r e d o n a s .

Etim: *lāp- „a lumina, a arde”, gr. λάμπω, λαμπρός etc. (Deecke, RhM, XXXVI, p. 584). Ribezzo, RIGI, XIX, p. 138 „cum nomine cfr. phryg. *Laparas*”, CIG, 4 224 f add. (Lycia). Ribezzo, *LgMess*, p. 34.

Laprieus, m., *AlliMemOn*, 1961, p. 274: Firmus L a p r i c u s Pladomeni f(il.).

Lasimos*, m., Apulia, Canusium (sec. IV î.e.n.), *VasIns*, 217 (amphora): Λασίμος ἔγραψε.

IIIPN, p. 63 **Lasimos, Lasagos, Lasaiu, Lasinius, Laso, Lassonia**; mess. **lasoth-**; dar numele cu **Las-** par a fi grecești (*GrPN*, p. 494).

Lasothos*, m., mess., Caelia, IsMs 7.23: Dazih L a s o t h i n i .

Lastimeis*, m., Curictae (Veglia), CIL, III 13 295: Venetus L a s t i m e i s Hosp(olis) (v. *Turus 15*).

Latra*, zeitate, Nedinum, CIL, III 2 857: Calpurnia C. f. Ceuna L a t r a e v. s. l. m. 2 858 Pupillor(um) Moicorum liberta Dumma L a t r a e v. s. l. Asseria, 15 018 (= *FührZara*, 150, 363): [? L. Do]m[itiu]s R[ufus] L a t r a c v. s. l. m. *FührZara*, 150, 364: L a t r a e . Fragm. ined., Muz. Zara: L a t r a e A., . . ., libentes GEM. . . sub Clod. Gem. aedile. . . (RE, XII 977).

Tomaschek, BB, IX, p. 98. **IIIPN**, p. 63.— Cf. **Laturnius, Latrius, Laterius, Latronius** (**LatEN**, p. 178)?

Lava*, f., Florentia, CIL, XI 1 626: D M, Anniae L a v a e Annii Lascianus et Plautia Grapte l.

LatEN, p. 38, EDR, III, p. 205, **IIIPN**, p. 64 **Lava***.

Lavia, f., [1] Salona, *BullDalm* LV 1953, p. 260: L a v i a e Ursulae def. ann. XXX, L. Valerius Secundus coniug. — [2] Rider, CIL, III 14 321, 1 (= 2 781): Baezocrusu L a v i a Lavi f. — *Glasnik*, VI 1951, p. 50 (= *InsLLug*, 179): Baezocrusu L a v i a Lavi libert.— [3—4] Epidamnus, *BulTir*, 1962, p. 94: (= *StAlb*, 1965, p. 68, nr. 35) Λαβία χάρτε, p. 95, nr. 3 (= *StAlb*, 1965, p. 68, nr. 36; Λαβία Γαίου χάρτε (scrierea lui v ca b, ori lat. **Labia**?).

Lavianus, m., Dalm., Djurovo (Pricpole), *Starinar*, I 1950, p. 183—4, fig. 4 (= *InsLLug*. 75 A): Her(culi) Aug(usto) sac. Titus Aelius L a v i a n u s Ilvir et Cassius Firmus v.s.l.m.

Lavinia, f., Rider, CIL, III 2 773: Pantoni L a v i n c i a e Platoris f.

Allif, p. 324, 362, *LatEN*, p. 38. *IIIPN*, p. 64.

Lavius, m., [1] Rider, CIL, III 41 321, 1 (=2 781) : Baezocrusu Lavia L a v i f(ill.); *Glasnik*, VI 1951, p. 50.— [2] CIL, III 2 792 : Tritanoni L a v i f(ill.).— [3] Aquilela, *Add.* CIL, V 1 082, 252 : C. L a v i u s Summacus.— [4] Noricum, Wiesenau, *Carinthia*, I 149, (1949), p. 775 (= *Epigraphica*, XXI 1959, p. 137) : Panenti [13] L a v i.— [5] Dacia, Alburnus, CIL, III 1 269 : D M, Plaetoria Maxima vixit an. III, L a v i u s Verzon. neptiae b.m.p.

CellSpr, II 166. *LatEN* p. 38, 179. *IIIPN*, p. 64 *Lavius*, -a.

Lavo, m., Dalm., [1] Listani (inter Vrbanum et Unnam), CIL, III 9 846 (=2 761) : Ilarus Gra. posuit sepulchrum L a v o n i filio.— [2] Delminium, 14 320 : Ursio L a v o n i con(iugi).

LatEN, p. 38 (*Lavo-*, ius) *IIIPN*, p. 64.

Ledle(t)is, m., Rider, CIL, III 2 778 : Aplis L e d i e t i s Sini f. Cf. *Laed-*, *Leid-*, *Allif*, p. 363. *LatEN*, p. 40. *IIIPN*, p. 64.

Ledrus m., Dalm., Lastve, CIL, III 9 819 (=p. 2 328, 158) : Aur. Sextus L e d r i (filius) restituit l(ibens).

IIIPN, p. 64, RE, XII 1 127.

Lens(i)us, m., Dalm., Grabarje, CIL, XVI 17 (a. 71 e.n.) : [veteranis qui militaverunt in classe . . . , . . .] L e n s i f(ill). Pannonio.

Cf. *Linsas*. Italic (etrusc?) *Lenso*, *Lensurius* (*LatEN*, p. 69).

Leon*, rex Paion., *InsOlymp*, 303 : [Δρω]πιωνα Λεοντος βασιλέα Παιόνων; *CatBrMus*, Maced. 4—5 : [B]ΑΣΙΛΕΩΣ [Λ]ΕΟΝΤΟΣ; Paus. C 13,1 : Δρωπιων Λεοντος (cf. *Audoleon*; *SprAIII*, I, p. 207). Cf.

Leonnatos*, m., [1] Sveti Naum (Ohrida), *ŽivAnt*, VI 1956, p. 170, 3 : Ανθουσα Δρυπετες(?) Λεονατου του Δαζου γυνή.— [2] Thessalla, Demetrias, Prakt, 1912, p. 187 : Δαζος Λεονατου.— [3] Athenai, IG II-III 5 561 : [Λ]εων [Λ]εονατου [Α]λωπεκρηθεν.— [4] Paphos (Cypros), SE G, XIII 569 : Δημονίκην κα[ι]... τὰς Λεονατου.

Nume macedonean, EDR, VIII, p. 197—8. *IIIPN*, p. 64-65; cf. și mess. *leonaihi* IsMs 1629; pare a fi și illiric.

Leusaba, stat. (Salona-Servitium), ItA 269,2 : L e u s a b a ; TabP; Rav. IV 19 : L a u s a b a .

Leusinium, stat (Narona-Scodra), ItA 338,6 : L e u s i n i o ; TabP : L e u s i n o .

-leva v. *Elleva*.

Lianus, m., Dacia, Alburnus, CIL, III, p. 952, cer. XIV : [B] ato L i a n i (fil.).

CellSpr, II 203. Numele pare a fi și celtic : CIL, XIII 7 047 Attio L[i]jani f(ilius) (L. FANI F Accursius; LANI F. Hutt., Peut.) Montanus mil. co(ho) r. Raitorum.

Liburni, pop., Scyl. 21; Scymn. 403; St. B.; Ptol.; Cass. Dio; Plin.; Str. VII 315; Mela; App.etc.; *Liburnia*: Plin.III 129;civitates L i b u r n i a e, CIL,III 2 808=9879,XI 104 etc.; Senla, *ArchIug*, II 1956, p. 53 : Lib(ero) Pat(ri), L. Gavius Optatus sac(erdos) L i b u r n o r (um); Nedinum, JÖAI, XXXVI 1946, Bbl. 75(= *InsLIug*, 208) : C. Octavius C. f. Macer (centurio) cohoh. I. L i b u r n o r u m Iano Patri v.s.l.m.; Tomis, SCIV XIV 1963, p. 100 : Q. Marcus Quadratus nat(ione) L i b (urnus) ?. *IllGN*, p. 27. RE, XIII 145. *SprAIII*, I, p. 208—210. *BevDalm*, p. 41—43.— După navigatorii *liburni* a fost numită de antici corabia *liburna* (S. Panciera, *Epigraphica*, XVIII 1956, p. 130—156).

Liburnius, -a, m., f., ethicon utilizat ca antroponim, ex. : CIL, III 14 414 (=ADB, 167) : Deanae sacrum, L i b u r n i a Valentina ex voto posuit ; XI 1 217 : L i b u r n i a e L. f.; 402, VI 9 535 (=ILS, 7 393) : L i b u r n i u s L. Sei Strabonis a manu; CIL, VI 20 012 : C. Iulius H. . . L i b u r n u s patri; 4 972, 6 606 (=6 023) etc.

Lleaea*, f., Aquileia, [1] CIL, V 8 409 : Vexida LVI... M. f. Liccaea del[icata] — [2] 8 469 : Tertius Liccaea Testa...

ILPN, p. 66. — Cf. *NotSc*, 1905, p. 144 : Mammia M. et C. lib. Liccaea (Roma). Ori nume grec, italic ?

Llecaius, m., [1] Pann. Inf., Bassiana, CIL, III 3 224 : ...cemaes Liccavi f. Amantinus... Liccaus pater, Loricus (= Ioricus?) et Licaios cognati. — [2] Germ., Wiesbaden, CIL, XIII 7 582 (= *InsPannD*, 51, 283) : Licaius Serii miles ex cho. I. Panoniorum an. XXX, sti(p.) XVI, h. s. e., frater op[er]at[us] f[ecit].

ILPN, p. 66. *CeltSpr*, II 206. Cf. *Liccaius*.

Lleaus, m., [1] Caesarea Mauret., CIL, VIII 21 040 (= ILS, 2 577) : Licaus Iauletis f. miles c(oh.) VII Delmatarum. — [2] Altinum, CIL, V 2 177 : Plautiae Tulliae Licai publice dec. dec. — Cf. *Liccaus*.

Lleca, *Lica*, m., [1] Misenum, CIL, X 3 468 : C M, L. Ialli Valentis qui et Liccaei Bardi f. optionis ex III Vener. — [2] Aquileia, *Add.* CIL, V 1 077, 94 a-b (amphorae) : Licca Liccaei ; — cf. CIL, III 7 309, 50 (amphora, Delos) : ...ICAE, ICAE. — [3] Latium, CIL, XV 2 252 : M. Licini Liccaei.

LatEN, p. 31, 33, *ILPN*, p. 66.

Lle(e)aeus*, m., Apsoros, *AMSistr*, XXX 1914, p. 88 (= REIE, IV 1947, p. 160) : Licaeus Vei f(ilius) (centurio) de llburna Lucusta, testamento fieri iussit arbit (ratu) Dabali Triti heredis. — Numele este frecvent în Italia (illir ?) : Aquileia, CIL, V 1 001, 1 008, 1 395, 2 853 ; Picenum, CIL, IX 5 322 ; Roma, CIL, VI 9 911, 10 046, 21 947, 22 508, 26 528, *NotSc*, 1912, p. 44, 229 ; Atella, CIL, X 3 742 ; Capua, 4 029, 4 370 (= *EphEpigr*, VIII, p. 122, 470) ; Minturno, CIL, X 6 054 ; Beneventum ; CIL IX 6 407 etc. La Siscia, *VjesHrv*, XIV, 1915–9, p. 176. (= *AnnEp*, 1921, 95 = BRGK, 1925/6, p. 111) : L. Liccaeus Sura Ssipanus).

LatEN, p. 31. *ILPN*, p. 66. *BevDalm*, p. 62. Cf. *Liccaius*.

Llecaleo*, m., Numidia, Ain-Kerma, *Chattaba*, 96 (= *AnnEp*, 1930, 133 = *InsPannD*, 48, 262) : Quintus Mucatrani f. eq. alae Pannoniorum I tur. Liccaionis, natione Thracus.

Llecaelus, m., [1] Solentia, CIL, III 15 101 : Q. Raeciu[s] Liccaius. — [2] Visoko (Bosna), *Spm*, LXXVII 40 : Batoni[us] Liccaei f(ilio). — [3] Carnuntum, CIL, III 11 227 : [...Li]ccaei f(ilius) Colap(ianus) [mil. ?] cho. I Ulp. [Pan.]. — [4] Scarbantia, 4 265 : Liccaei f. ... — [5] Brigetio, CIL XVI 99 (a. 150) : ex gregale Victori Liccaei f. Azalo, alae I Hispan. Aravacor(um). — [6] Grumerum (Neudorf), CIL, III 3 365 : Liccaio Vano n.b.f. anor. LV, Diligius Iucun[us]. — [7] Virunum, RE, XVIII (1937), 1 421 : Liccaius Pomponi (serv. nummularius). — [8] Dacia, Drobeta, CIL, III 14 216, 8 (= *InsOstg*, II 71) : DM, Liccaius Vinentis mil. coh. III Camp., bf. trib., Linda Severus h. b. m. p. — [9] Alburnus, CIL, III, p. 938, cer. VI (a. 139) : Liccaei Epicadi Marcinesii. — [10] Germ., Colonia Agrippa, CIL, XIII 8 313 : Sassaius Liccaei f(ili) miles ex coh. VIII Breucorum. — [11] Brundisium, CIL, IX 42 (= ILS, 2 826) : Scaeva Liccaei mil. de lib(urna) Triton. — [12] Caesarea Mauret., CIL, VIII 9 384 : Liccaius Carvi f. natione Maezeius eques coh. VII Delmatarum.

CeltSpr, II 206–208. *LatEN*, p. 31 *Licco*, *Liccaius* etc., „Holders Nachweis II 206 ss., wo ohne ein Wort der Warnung alle diese Formen *Licaius*, *Licca*, *Liccaius*, *Liccaeus*, *Liccaeus*, *Liccaus*, *Licco* als keltisch aufgeführt werden, was sie grösstenteils gewiss nicht sind”. *ILPN*, p. 67, EDR, III, p. 209.

Lleca(v)us, m., Pann., Bassiana, CIL, III 3 224 : ...cemaes Liccaei v(i) f. Amantinus, posuere Liccaus pater et Loricus (= Ioricus?) et Licaios cognati.

Llece(i)us, m., Pann., Carnuntum, *LimOst*, XVIII 1937, p. 51 : Venemo Liccei f(ili) mil. coh. V Breucorum c. R.

Lleoo, m., [1] Gradač (Posušje), CIL, III 13 884 : [L] i c c o Epicad[i ?]. — [2] Tīmacum (Ravna), JÖAI, VII 1904, Bbl. 5, 5 : D M, Antonia Veneria viva an. LIII Masclus L i c c o n i s an. LX se vivo sibi be. m. p. — [3] Aquileia, CIL, V 8 973 : L. Petronius L i c c o. — [4] Pann. Sup., Murscila, CIL, III 10 954 (= 6 480) : L. Petronius L. I. L i c c o Galla Cnodavi f., Gallo Verucionis f. nepos, Rufus, L. Petroni L i c c o n i s. — [5] Környe, *ActaArch*, IX 1958, 411 (= *AnnEp*, 1960, 20): Toria L i c c o n i s f(ilia). — [6] Dacia, Ilișuă (jud. Bistrița-N.), *MatArh*, IV 1957, p. 319 : D M, Ael(ius) Maximinus vix. ann. VI et Aeli Maximus vix. ann. VII, Ursinus vix. ann. IIII, Sercna L i c c o n i s coi(ugi) et filis b. m. p. — [7] Germ., Colonia Agripp., CIL, XIII 12 062 : Scen[obarbo] L i c c [onis f.]. — [8] Caesarea Mauret., CIL, VIII 9 377 (= ILS, 2 576) : Dazas [6] — coh. VI Delmatarum turma L i c c o n i s. — [9] 21 041 (= *InsPannD*, 39, 185 ; 52, 295 a) L i c c o Burnionis f. Panno[nius eq.] coh. Pannonior. vixit annis XXVII, Dexter (centurio) et Breucus Landionis f. c.

CeltSpr., II 208. *LatEN*, p. 31, *IllPN*, p. 67.

Linda, m., Dacia, Drobeta, CIL, III 14 216, 8 : L i n d a Severus (v. *Liccaius* 8).

După O. Fiebiger, *InsOstg*, II 71, Linda ar fi nume germanic (CIL, XIII 7 260 = ILCV, 2 674 *Lindis*).

Linsas, m., Dacia, Alburnus, CIL, III 7 823 : Piaiis (= Plaius) L i n s a n t (is). — Cf. *Lens*.

Lirus*, m., Pann. Sup., Arrabona, CIL III 4 376 : ... CRALI f. Cola[p(ianus)] equ(es) ala Panno. sign. L i r u s Plassari f. her.

AltItF, p. 369. *CeltSpr*, II 239. *IllPN*, p. 68 *Lirus*†. Cf. CIL, V 6 797 M. Lucretius Lirus ; 6 799 *Lirus* (celtic?).

Lisrus*, m., Numidia, Ain-Fua, *Challaba*, 84 (= *AnnEp*, 1930, 132) : Iora [3] L i s r i f(ili) natione Golailus.

Lissus, opp. (Leš, Alessio), Caes. *Bell. civ.* III 26, 28, 29, 40, 42. 78 ; Liv XLIII 20 ; XLIV 30 ; Luc. V 719 ; Polyb. ; Str. ; Diod. ; Ptol. ; App. ; St. B. etc. : Λισσοϛ ; Plin. III 144, 145 ; TabP ; Rav. ș.a. (RE, XIII 731—736 ; *BevDalm*, p. 143).

Litus*, m., Dalm., Livno, WMBH, XI, p. 135 : ... Aur. L i t u s Zuni f.

Lizavlates, ethn., pop., Dalm. septentr., Drniš, *BullDalm*, LV 1953, p. 104 (= *Gl*, XXIV, p. 164) : inter Barizaniates et L i z a v i a t e s.

Loantius*, m., gent., Golubić, CIL, III 14 328 : T. L o a n t i u s Rufus praepositus Iapodum v. s. l. m.

Logetib-, mess., Aletium, IsMs 25.24 : Laidehiabas(?) L o g e t i b a s

Etim : **leguĥ-*, „ușor, sprinten”, **loguĥ-el-*, got. *leihts*, ahđ. *liht* „leicht”, alb. *leh*, *l'êhêtê* „ușor” etc. ; cf. *Longarus*.

Loiseus*, m., [1] Albona, CIL, III 10 070 (= 3 059) : Sex. Ceionius Voltimesis f. Claud. L o i s c u s. — [2] *Glasnik*, 1906, p. 176 (= *Archlug*, II 44) : Aelius Varro L o [isc?]. — Cf. *Laiscus*.

Lomlas*, m., mess., Aletium, IsMs 25.14 : Šaillona L o m i a i h i n o.

Longarus m., rex Dardan. (sec. III i.e.n.), Liv. XXXI 28,1 : ex Dardania Bato[1] L o n g a r i filius. Bellum suo nomine L o n g a r u s cum Demetrio Philippi patre gesserat. — Cf. *Langaros*.

Etim. : **leguĥ-*, **lenguĥ-* „ușor ; a se mișca sprinten, agil”, v. ind. *laghu-*, *raghu-*, av. *ragu-*, gr. ἐλαφρός „ușor, agil”, v. sax. *lungor*, ahđ. *lungar* „schnell”, lit. *lenguvs* „ușor” etc. (*StudDec*, p. 112). Cf. *Logetibas*.

Lon(i)us, m., Dacia, Alburnus, CIL, III, p. 956, cer. XX : Dasantis [11] L o n i (fil.).

LatEN, p. 34. *CeltSpr.* II 286. *IllPN*, p. 68.

Lopslea, opp., Liburn., Plin. III 140; Ptol. III 16,2: Λοψτεα; Plin III 239: L o p s i ; Scyl. 21: Αλουφοι (*SprAIII*, I, p. 212—213; *BevDalm*, p. 76).

Lora v. *Iora*.

Loranus, opp., TabP: L o r a n o , Rav. IV 16: Bausiona id est Orido.

Lorlqus(?), v. *Licaius* [1].

Lossa*, m., Dacia, [1] Alburnus, CIL, III, p. 950, cer. XIII (a. 167): debentur L o s s a e — [2] Gherla, CIL, III 294* (= *ArchErt*, XII 1892, p. 169—170 = *ActaMN*, I 1964, p. 480, fig. 1): L o s (sa ?).

CeltSpr, II 289. AISC, IV, p. 203, V, p. 286; nume celtic sau illir ?

Lucealus*, m., Pann. Inf., Bassiana, CIL, III 15 132: Ulpus L u [c] a i u s (v. *Dasius* 36).

CeltSpr, II 296 *Lucaius*, cf. *Liccaius*.

Ludrum, opp., *IllSacr*, II 173: in L u d r o ; L u d r e n s i s episcopus; 174: ecclesiae L u d r o e n s i s (*SprAIII*, I, p. 213).

Lunneus, m., Rider, CIL, III 13 989 (= 6 412): Aplis L u n n i c u s Triti f.

LatEN, p. 34. *IllPN*, p. 69.

Lurnlo*, m., Corinium, JÖAI, XII Bbl. 34: Val(etudini) Sta(tae) sac(rum) L u r n i o Cal. v. s. I. m.

IllPN, p. 67 *Lurnio**.

Lyceelos*, rex Paion., sec. IV i.e.n., *IistNum*, 236; Mionnet, S. II 560, nr. 7: ΛΥΚΚΕΙΟΥ, ΛΥΚΠΕΙΟΥ; 16; II 1 add. 66 b, 2.

Lydra, f., Epidamnus, *BulTir*. 1962, p. 132 (= *StAtb*. 1965, p. 98): Λυδρα.

Etim. prob. i.-e. * *leudh-* „a crește, a se ridica”, got. *liudan*, *ludja*, *Leute* etc., sl. *ljudŕje*, gr. ἐλευθερος, lat. *Liber* etc.

Lytlrlt-, mons, *BullDalm*. XLIV, p. 29: ...ra montem L y t i r i t [em...]. (*SprAIII*. I, p. 216).

Mad..., [1] Dalm., Koljani (Cetina), CIL, III 13 200: M a d ... Dian[ae v.s. I. m. ?]. — [2] Capua, CIL, X 3 912: Virg[...Ce]rreis sa[cerdoti] Maximi...C. La...M a d ...MVM.

Maddes(?), mess., Carbinium, *IsMs* 5.21: m a d d e s s i (*mazz-?*).

Krahe, IF, LVI, p. 135: *maddes* < **madjas*, cf. *Madena*. Gl. XVII, p. 84.

Madena, f., [1] Salona, CIL, XVI (a. 93 e. n.): Veneti Diti f. Daverso et M a d e r a e Plarentis filiae uxori eius Deramist(ae). — [2] Pann., Pusztá-Somodor, *ArchErt*. XXVII 1907, p. 232, 2; M a d e n a Lasci f(ilia) an. LX, h. sit. est, f(ilius) p(osuit) t(itulum) m(emoriae). (*Lascius*, *Lascivos* nume celtic, *CeltSpr*. II 148). — [3] Ravenna, CIL, XI 68: T. Iulius Verecundus III Aesculapio, nati(ōne) Del(mata) vixit an. XXXX, mil. an. XXI, M a d e n a ...

Madoce, f., Ostia, CIL, XIV 1 564: D M, Sacconiae Secundillae C. Severius Gratus et Severia M a d o c e heredes.

Madocus, m., Rider, CIL, III 2 786: Panto [3] M a d o c i f(ili).

LatEN, p. 39, 45. *CeltSpr*. II 370. *IllPN*, p. 70.

Madros*, m., Arcadia, Lusoi, IG, V/2, 387 (= JÖAI, IV, p. 79): πρόξενος Λουσιετῶν Μαδρος (v. *Blasas*).

Madu, f., Sarajevo, CIL, III 8 376 c: D M, Aurel. Gallus def. an. LXV et Aurel. M a d u def. an. LX, Aurel. Capito parentibus p. p.

Madussa*, f., Dalm., Priboi, *Spom*. LXXI, p. 131, 316: D M S, Aur(elia) M a d u s s a , Aur(elio) Mauritano coniugi p. qui vi(x.) an. XXVII.

Cf. *Amadusa*, CIL, III 840 (Dacia, AISC, IV, p. 229, nume celtic ?).

Maezel, pop., Ptol. II 16,5 : Μαζαίοι (Μεζαίοι, Μαζαίοι); Str. VII 314 : Μαζαίοι; Plin. III 142 : Maezei (Maezaei); Cass. Dio, LV 32 : Μαζαίτους; CIL, IX 2564 : praef. civitatis Maeze[lorum].— Dassius [141] Daetoris fil. Maezeius; Ljccalus [12] Carvi f. natione Maezeius; Platori [5] Veneti f. centurioni Maezeio; Dazas [6] Sceni f. Ma[eze]ius.— Adj., CIL, III 6383 : erepto a fato finibus Maezeis (RE, XIV 283–6. *BevDalm*, p. 52). Cf. *Mezaeus*, *Mezaea*.

Etim. : i.-e. *meg'h- "mare" (?), *magnus*, μέγας; sau *mag'h- „a lupta”.

Magla, opp., St. B. Μαγία, πόλις Ἰλλυρίας (Magna? *SprAIII*, I p. 216).

Magla*, Silvanus, Sis-cia, CIL, III 3963 (= *VjesHrv*, N. S. IX, p. 128, 259): Silvano Maglae (Maglaeno?); *VjesHrv*, XII 5: Silvano Mag. (*SprAIII*, I, p. 216–217).

Mahes*, m., mess., [1] Caelia, IsMs 7.215 : Verrinihi Mahesos. — [2] Carbinium, 5.25 : [Th]jotor Mahese. — [3] Salernum, CIL, X 557, I 4 : L. Appuleius L. L. I. Mahes; II 7 : L. Appuleius L. L. I. Mahes. — [4] Venafrum, 4959 : L. Lufinio C. I. Maheti, L. Lufnius, C. I. Dasius sibi et suis.

- *maides* v. *Cailomaides*.

Malaganetas (sive *-egas*), mess., Lupiae, IsMs 15.115 : Mernihi Malaganeta (-ga?).

Malata*, opp., (Bononia ad Danubium), CIL, III 3702 : Malata; 3700; 3703; 3701; 3704; TabP; Rav. IV 20; ins. Maleta Rav. V 24.

Malavleum, opp., CIL, III 10121 : Malavico; 8345; 1672=8342; 8343; 8340; WMBH, XI, p. 149.

Malennius*, rege legendar al Salentinilor, HistAug, *Marc. Antl.* 1 : a rege Salentino Malennio, Dasummi filio, qui Lopias condidit (RE, XIV 875).

Maloblas, m., mess., Baletium, IsMs 14.22 : Dazimaihi Malohiahini.

Malvesa, opp. (Visibaba), *Glasnik*, LII 1940, p. 20–21 (= *InsLIug*, 73): cur(ator) Malvesa ti(um); CIL, III 8343 : Ael. Victor dec. m. Mal. (AISC, IV, p. 135. *BevDalm*, p. 153–154).

Malvl.. (?), Dalm., Stari Brod (Rogatica), *Spom*, LXXVII, p. 16: MALVI.. et Fl(avio) Bat[oni?] parenti[bus]..].

Mandeta, f., Dalm., Homolje (Konjica), CIL, III 14617,4 (= WMBH, IX, p. 246) : D M, Aur. Maximu[s] et Mandeta (sau : M(axima) Andeta?) vivi fecerun[t] sibi et Aur(elii) Magnae et Maxim[i]n[o].

Manduria, opp. Calabr., St. B., Μανδουριον; TabP : Manduris; Rav. IV 1; Liv. XXVII 15; Plin. II 226 : Manduria; Plut. *Agis* 3, 2; Μαρδουιον (RE, XIV 1046).

Manioi, pop., Scyl. 24 : Μανιοι; Μανιος κόλπος; [ἐντὸς τοῦ Μανιου] [κόλπου], SBW, 175/1, 18; *BulDalm*, XLVIII 52

Martaplid(-?), mess., Basta, IsMs 22.21 : Thotoria Martapido vastel.

Deecke, RhM, XXXVI, p. 592. Dar cf. și Blumenthal, IF, LIV, p. 94–95.

Maruslum, opp., ItH 608,5 : Marusio.

Masaurus*, m., Alpes Maritimae, Cemenelum, CIL, V 7893 : Panes [18] Masauri f(ili). Dalmata.

Maslus(?), m., Dalm., Vašarovine (Bosnia), *Glasnik*, XLIII, p. 20 (= *InsLIug* 170) : Privo (Prevo?) MASIOPIAE (filia?) Platori filio fecit.

Massaron*, mons, *IllSac*, I 415, 417, 419, 420, 425 : Massaron, Massari (*SprAIII*, I, p. 221).

Masthltae, (var. *Arthitae*), pop., convent Naron., Plin. III 22 : Masthltae (Arthitae); cf. *Bathiat*.

Masuria*, f., Salona, *BulDalm*, XXXIII 1910, p. 53 : [D] M, Masuriae Titlae conlugi, Ursus Terellius posult.

- Masurius***, m., [I] Germ., Saalburg, CIL, XIII 11 952 : Dasius [140] M a s u r i .— [2] Dacia, Alburnus, CIL, III, p. 938, cer. IV (a. 139) : M a s u r i Messi (fil.) dec.
- Masurius**, -a par a fi mai curlnd nume romane. *LatEN*, p. 189. *III PN*, p. 72.
- Mathis**, fl. (Mat, Matja), Vib. Seq. : M a t h i s Dyrrachi non longe a Lisso.
- Mavida**, f., Dacia, Brădenii, (Hendorf, jud. Sibiu), CIL, III 7 724 : D M, M a v i d a Epicadi fil.
- Mazalol** v. *Maez* -.
- Mazio**(?) m., Ravenna, CIL, XI 218 : Q. Sextilius Barbula sib. et Flaviae Primae M a z i o n n i s l(ib.) contibernali suae (var. *Marionis*, *Marzionis*, *Mazionis*).
- Vulpe, EDR, III, p. 225, cf. *Maezaei*(?) .— *Mazaros* „hetairos” al lui Alexandru cel Mare (Arr. *Anab.*, III 16,9) este mai curlnd iranian (RE, XV 4).
- Mazzes**, m., mess., Brundisium, IsMs 6.218 : argorian. olan M a z z e s na (etc.).
- Torp, IF, V, p. 213. Ribezzo, RIGI, XIII/1—2, p. 161 (i.-e. **meg'h*-, „grande”). Ori trebuie citit *Dazzes* (un „delta” copiat ca M)?
- Medaurus**, deus, Numidia, Lambesis, CIL, VIII 2 581 (= ILS, 4 881) : moenia qui Risinni Aeacia, qui colis arcem Delmatiae, nostri publice Lar populi sancte M e d a u r e ; tuus, M e d a u r e , dedicat M e d a u r i u s ; 2642 : M e d a u r o Aug. s[acr]um.
- Tomaschek, BB, IX, p. 97 „*Medaurus* hiess, wenn nicht alles täuscht, der illyr. Aesculapius; der „heil kräftige”, *med-*, „sinnen, ermessen, h e i l e n ”; -*auro*: *Arthel-auros*, *Gal-auros*”. Patsch, JÖAI, VI 1903, Bbl. 71—73; *Herzeg*, 79. RE, XV 26. *III PN*, p. 72. R. Marić, *ArchIug*, III 1959, p. 75—77.
- Medella***, f., Canusium, CIL, IX 390 (= I 748 = ILS, 7 840) : M e d e l l a Dasm(i) sita au. d. III k(al.) Ianu. Pisone Mn. Acilio cos.
- LatEN* p. 42, *III PN*, p. 72 („vgl. *Metellus*”). Cf. lat. *medela*?
- Medeon**, opp., (Medum, Montenegro), Polyb. XXIX, 3,5 : Μετεωνα (var. *Μεδεωνα*); Liv. XLIV 23 : M e t e o n e ; 32 ; M e t e o n e m , St. B. *Μεδεων*; Rav. IV 16 : item iuxta Burzumon est civitas, quae dicitur M e d i o n e (RE, XV 65).
- Melcumani**, pop., Plin. III 143 : M e l c u m a n i (Melco-); Ptol. II 16 : Μελκομενοι (μὲν κομενοι); App. III. 16 : Μερρομενους; CIL, IX 2 564 : [?Melcum] a n o r u m ; CIL, III 8 304 (v. *Baldomerus* 9). Cf. *Balaterus* (RE, XI 1 142, XV 442). *BevDalm*, p. 49.
- Menda***, f., Dalm., Apsorus, CIL, III 3 144 : M e n d a e Opiiae f. matri; V 381 : Clepiaie Sp. f. M e n d a e (*CeltSpr*, II 547; *SprAIII*, I, p. 226).
- Mentores***, pop., Plin. III 139; St. B.; Scymn. 394; Ap. Rhod. IV 551 (IIIGN, p. 2, 28. *SprAIII*, I, p. 226).
- Menzana**, epitet al lui Iupiter, „zeul cal”, la Salentini, Fest. p. 190 Lds., s. v. *October equus* : multis autem gentibus equum hostiarum numero haberi testimonio sunt Lacedaemoni, qui in monte Taygeto equum ventis immolant, ibidemque adolent, ut eorum flatu cinis eius per finis quam latissime differatur. Et Sallentini, apud quos M e n z a n a e Iovi dicatus vivos conicitur in ignem (*LexMyth*, II 2 802).
- Tomaschek, BB, IX, p. 100. Kretschmer, *Eind*, p. 266. RE, S. VI 314—5. Krahe, II, LVI, p. 138 : *Menzana* „Herr der Pferde”.
- Etim : posibil i. e. **mad-* „a sugé”, alb. *mës*, rom. *minz*.
- Mernes***, m., mess., Lupiae, IsMs 15.115 : M e r n i h i Malaganetas.
- Messapi***, pop., Μεσσηπιοι (Μεσσηπιοι), *Messapii*, *Messapia*, nume geografic in sud-estul Italiei, posibil de origine neillirică (cf. *supra*, p. 44-46), Krahe, IF, LVI, 132, ZONF, XIII, p. 20.
- Metlenses** v. *Metulon*.

Metubarbis, ins., Plin. III 148 : insula in Savo **M e t u b a r b i s**, amnicarum maxima.

Metulon, opp. Iapod. (Čakovac), Str. IV 207, VII 314; Cass. Dio, XLIX 35 : Μετουλον; App. III. 19 : Μετουλον... κείται ἐν ὄρει σφόδρα ὑλῶδει ἐπὶ δὺω λόφων. *Glasnik*, LII 1940, p. 20 (= *InsLlug*, 73) : cur(ator) **M e t l e n s i** (um); CIL, III 10 060 : **I O M** et Genio loci m(unicipi) **M e t** (lensium) Aur. Maximus (centurio) leg. II Adiutricis. *BevDalm*, p. 160.

Mezaea*, f., gentil., Roma, CIL, VI 23 615 : **D M**, Otac(i)li Paulini duo qui vix. men. V d. VIIII, alius m. V d. VIII, D. Otacilius Fronimus et **M e z a e a** Iulia filia.

Mezaeus*, m., gentil., Ostia, CIL XIV 251 (ordo corporatorum lenuncularior. tabularior. auxiliar. Ostiensium, a. 192 e. n.) : VIII 36 C. **M e z a e u s** Quetilianus.

LatEN, p. 361 **Mezaeus**, **Mezaea** etc., cf. **Mezentius**. Sau cf. tribul illir **Maezei**? (EDR, III, p. 141).

M(1?)- v. **Balaterus**.

Mirgetas*, m., mess., Aletium, IsMs 25.12 : Daštas **M i r g e t a o s**.

Misauus*, m., [1] Delminium, CIL, III 9 740 : cum duobus filiis **M i s a u c i s**. — [2] Raetia, Neuburg, 5 891 : ... et Victori **M i s a u c o** filio.

CellSpr, II 600. *III PN*, p. 76.

Misauus*, m. Lucus, CIL IX 3 892 : Vero **M i s a i** f(il.) miles ex clas(se) Raven. stip. XII vix. a. XXX.

EDR, III, p. 188 ; nume illir ? celtic ? ori egyptean ?

Mokat*, mess., Caelia, IsMs 7.26 : **m o k a t a** (noas).

Mokon*, m., Acarnania, Palaeros, IG, IX/1, 571 : Μόκωνος (sec. III l.c.n.).

Mogamat*, mess., Caelia, IsMs 7.26 : **M o g a m a t e s**.

Mogellhes*, m., mess., [1] Rudiac, IsMs 16.15 : Grahch[os] Damatriovos **M o g e l i h e o s** Keireo[s] s]isaiivvasi. — [2] Aletium, 25.11 : [P]latoorrihi [**M o g e l i h i**].

Moleus*, m., Nedinum, CIL, III, 2 858 : pupillor(um) **M o i c o r u m** liberta Dumma **L a t r a e** v. s. l. m.

CellSpr, II 607. *LatEN*, p. 35. *III PN*, p. 76.

Moldahias*, m., mess., [1] Aletium, IsMs 25.25 : Valla **M o l d a h i a s**. — [2] Caelia, 7.212 : . Daštas **M o l d a h i a i h i**. — 7.19 : **M o l d a h i a s b a**. — Cf. 25.211 : **M[o]ld(e)hias** (?).

Moldathehias*, m., mess., Caelia, IsMs 7.15 : Plastas **M o l d a t h e h i a i** (hi) bilia.

Etim. : i.-e. **mel-d-sau* **mel-dh-*, gr. μαλθακός „moale, delicat, dulce”, ags. *milds*, ahd. *milli* „mild” etc. (Deecke, RhM, XXXVII 376). Krahe, IF, LVI, p. 137 „zu *moldahias* usw. vgl. die venet. mit *molz-* anlautenden Namen”.

monapos*, bizon, Aristot. *Hist.anim.* X 45 : ὁ δὲ βόνασος γίγνεται μὲν ἐν τῇ Παιονίᾳ ἐν τῷ ὄρει τῷ Μεσσαπίῳ... καλοῦσι δ' αὐτὸν οἱ Παιόνες μόνωπον (μόνωπον, μόνωιπον);

Monetion, opp., Iapod., Str. IV 207, VII 314 : Μομητιον; App. III 16 : Μονετινον (Μοεντινοι).

Monunios*, m., [1] rex, cca a. 310–280 l.c.n., Iust. Pomp. *Trog. prol.* 24 : bellum quod Ptolemaeus Ceraunus in Macedonia cum **M o n u n i o** Illyrio et Ptolemaeo Lysimachi filio habuit. — Monede Epidamnus : *HistNum*, 316 ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΟΝΟΥΝΙΟΥ; Mionnet, II 44, 164; NZ, n. F. I 20, 87–90; *Cat BrMus*, 69, 55; Mionnet S. III 341,219 *AltGrM*, I 49, 101 : ΜΟΝΟΥΝΙΟΥ Σ. — Cască de bronz (aflată lângă lacul Ohrida), *Amtliche Berichte Kunstsamml.* Berlin, XXXII 1911-2, p. 20–21 (=AJA, XVI 1912, p. 136): ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΟΝΟΥΝΙΟΥ (RE, XVI 232, 2) — [2].rex, sec. II l.c.n., Polyb. XXIX 13,2 (=Athen. X 440a) : τὴν Μονουνίου θυγατέρα; Liv. XLIV 30,4 : **M o n u n i** (Honuni) Dardanorum prncipi, filiam Etutam (RE, XVI 231,1). — [3] Apollonia, AM, VI p. 136 : Μονουιτε χαιρε.

Moreses, m., mess., [1] Caelia, IsMs 7.25: M o r k e s Artemes. — [2] Neretum, 18.21: M o r k i h i Š[a]thollihi. — [3] Ostuni, 4.14: M o r k e i h i ...t...t....

Morkohias, m., mess., [1] Gnathia, IsMs 3.23: Blathes M o r k o h i a s — [2] Baletium, 14.15: M o r k o h i a i h i .

Morqores, m., mess., Basta, IsMs 22.24: Thabara M o r q o r i h i .

Moreos, m., [1] ambasador al lui Gentius (a. 168 î.e.n.), Polyb. XXIX 3, 9: Παρμενίωνωα καὶ Μορκον ἐξάπεσταιτε; 11,1: τὸν περὶ τὸν Παρμενίωνωα καὶ Μορκον; Liv. XLIV 23,4: auctore Pantaucho, qui Rhodum legati cum Macedonibus irent, Parmenio et M o r c u s destinantur (RE, XVI 309). — [2] mess., Gnathia, IsMs 3.21: M o r k o s Dazeh[i]as.

Deecke, RhM, XXXVII, p. 391—2. *LatEN*, p. 37. EDR, III, p. 238. *ILPN*, p. 77—78. — Cf. *Murcius*.

Moroas*, m., mess., [1] Caelia, IsMs 7.11: Dašta M o r o a n a Aprodita hipades. — [2] Lupiae, 15.22: Rigias M o r o a s (?).

Blumentahl, IF, LIV, p. 105. Gr. Μύρων?

Muceurum, opp., Proc. VII 35,25: ἐν χωρίῳ Μουκουρῶ; Rav. IV 16: Aronia id est M u c r u ; *IllSacr*, II 173; Const. Porph. (*SprAIII*, I, p. 234).

Mugan(i)us, m., Mauret., Auzia, CIL, VIII 20 765: Bato [43] M u g a n i i .

Munnius*, m., Narona CIL, III 8 437 (=WMBH, XII, p. 134): M u n n i u s et Gentius heredes (*Scenobarbus 1*).

LatEN, p. 195. *CeltSpr*, II 654. *ILPN*, p. 78. Cf. *Munnis* (*MainzZt.* XXXIII 1938, p. 31 = BRGK, 1937 [1939], p. 86, 114 a). *SprAIII*, I, p. 233.

Murculus*, m., Salona, *BullDalm*, LV 1953, p. 260: D M M u r c u v i o Iadiae militi coh. I Belgarum an....

Cf. *Murcius* (illir?). *LatEN*, p. 196. *Murcius Zanatis*, CIL, XI 111 este evident illir (cum îi arată patronimicul). Variantă a lui *Morq*? CIL, III 1928: *Murcio* Maxima v. f. sibi et P. Ael. Epidio marito suo (Epetium).

Mursa*, opp., Pann. Inf., Ptol. II 15,4: Μουρσα κολωνίχ; VIII 7,7; TabP; ItA; Eutr.; Zos.; St. B. etc.; CIL, III 3 560, 10 305, 13 374, 14 507, 15 141 etc.; nume illir (*SprAIII*, I, p. 235—6) sau celtic (*CeltSpr*, II, p. 235); *Mursa* minor, TabP, Rav. IV 19 etc.; *Mursella* (RE XVI 670—678).

Musarum, opp., Rav. IV 16: Umone id est M u s a r o (*SprAIII*, I, p. 236).

Mutel(i)us*, m., Dalm., Stražine, CIL, III 2 753 (cf. 9 803 MVRILLI): D M, Surus Parenti M u t e l i (filio).

LatEN, p. 442 *CeltSpr*, II 664. *ILPN*, p. 78 *Mutelius**. — M. *Mutelius* M. f. Fab. leg. X (Riva, Benacus, CIL, V 4 987).

Mytil(i)us, m., [1] rex (cca. a. 280 î.e.n.), Iust. Pomp. Trog. *prol.* 25: Alexander Illyrius cum rege M i t y l o (var. Mitilo, Mity, Myty, Mytertilio) bellum habuerit. — Monede: *InsMDalm.* 54, 47; ZN, XXXVII, p. 252: ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΥΤΤΙΑΙΟΥ. ΜΥΤΤΙΑΟΥ. — [2] Epidamnus, *Bul Tir*, 1962, p. 132 (= *StAlb.* 1965, p. 99): Μυτιλιος.

Nando, m., Dacia, Potaissa, CIL, III 917: Aia [2] N a n d o n i s .

CeltSpr. II 682 *Nando(n)*. AISC, IV, p. 231, V, p. 286.

Nanea*, f., [1] Diakovica, CIL, III 8 239 (= *Spom.* LXXI, p. 53, 117): D M, N a n e a Prudentis filia posuit coniugi suo caro militi legionis quartae Ael. Paeto b. m. — [2] Sočanici (Mitrovica, Kossovo), *Spom.* LXXI, p. 93, 219: ... Aur(eliae) N a n e a e Aur. Maximinus filiae et coniugi. — [3] Ugljare (Ulpiana), JÖAI, VI Bbl. 32—33, 40: C. Vale(rus) Varanus et N a n e a Galli.

CeltSpr. II 682. AISC, IV, p. 125—6.

Nantania, cognatio, Liburnia, v. *Turus* [8].

Nantla, f., Iapod., Lapac (Udbina), CIL, III 10 031 : [D] M, ... N a n t i a ... Ilvir inf. — Nant — cf. *Pinsus* [3].

Cf. *Nando*, *Nonnio* (?) *Nant* — In nume celtice : *CellSpr.* II 684—8.

Narblis*, opp., St. N. : Ναρβλις, Ἰλλυρίας πόλις,

Narensio, pop., Ptol. II 16,5 : Ναρηνσιοί ; App. III. 16 : Ναρησιοί ; Plin. III 143 : *Naresi* (*BevDalm.* p. 47).

Narestini, ethn., CIL, III 8 472 : inter Onastinos et *Narestinos* (*SprAIII*, I, p. 240 : *Nerate*).

Naron, fl. (Narenta), Scyl. 24 : Ναρων, -ωνος ; Str. VII 315, 317 ; Chrest. Str. VII 36 ; Ptol. II 16,3 ; App. III. 11 ; Nicand. *Ther.* 607 a ; Plin. III 143 : *Narone* amne ; Mela, II 57 : *Nar* ; Rav. IV 16 : *Narenum*.

Etim. : * *ner-*, „a cufunda, adincitură”, rus *noră-* „gaură, peșteră ; izvor” (*SprAIII*, II, p. 83).

Narona, opp., Ptol. II 16,7 : Ναρωνν ; Cic. *ad fam.* 5, 9 ; 10 ; 13, 77 ; Plin. III 142, XXI 7 ; Mela II 57 ; TabP ; Rav. IV 16, V 14 ; CIL, III 1 820 : mag(istri) *Nar* (onae) ; 12 695 : in coloni(i)s *Narona* et Epidaurō ; 8 783 : dis[p. civi]tat. *Naron* [nens.] ; 8 444 : dec. col. *Nar.* ; *BullDalm*, XXXIII 1910, p. 106 : popul(i) col(oniae) Iuliae *Naronae* ; *Glasnik*, III 1948, p. 168 (v. *Plassus* 1) ; BIAB, XVII 1950, p. 235-6 (= *InsLlug*, 113—114) : colon(ia) *Naronit*(ana). — Der. : *Naronia*, CIL, XI 83 *Naronia* Fortunata nat. Italica (EDR, III, p. 143). *BevDalm.* p. 134—9).

Naurtium*, stat., Rav. IV 16 (*SprAIII*, I, p. 239).

Nava*, f., Podstine (Foinica), *Spom*, LXXXVIII, p. 111 : Aur(eliae) *Nava* [e] an. XLV, Aur. [Li]ncianus p[r]im(us) fili(us), matr[i] p(ro) p(ietate) p(osuit) [i]tem Aur(elia) [?]il[ta] mater.

Nebus**, m., Piemont, CIL, XVI 151 (a. 246 e. n.) : coh. V pr(aetoria) Philip[pian(a)], *Nebō* Tullio *Nebi* (i) f. Ma... , Ael(ia) Murs[a].

EDR, III, p. 149, 233. *III PN*, p. 79. — Cf. *Naebia*, CIL, III 9 435, 12 944 (= *Naevia*).

Necal, opp. (?) Dalm., Rav. IV 19 : *Necal*.

Nekasles*, mess., Caelia, IsMs 7.13 : *Nekassih*.

Deecke, RhM, XXXVII, p. 392 : *Nekassih*, gr. *Neikas-*.

Nednum, opp. (Nadin), Ptol. II 16,6 ; Νηδινον ; TabP : *Nedino* ; Rav. V 14 : *Nedinon* ; IV 16 : *Nedisso*, *Edino* ; Guido : *Neclinum* ; *Nedimates* : Plin. III 130 ; CIL, III 9 973 (= 2 883) : fines inter *Neditas* et *Corinienses* ; JÖAI, XII Bbl. 33 : finis *Nediti[nus]* ? ; XVIII Bbl. 187 : *Nedita* ... ; CIL, III 2 868 : C. Lartio Sabiniano officiali *Naeditarum* ; XVI 11 (a. 70 e. n.) : Q. Publici Macedonis *Neditani* ; III 2 882 : inter *Neditas* et *Corinenses* (RE, XVI 2 172—5. *BevDalm*, p. 82—83).

Nerate, opp., Plin. III 143 : *Nerate* (ms. : *neratoseum* etc.) ; Rav. IV 16 : *Nerate* ; V 15 : *Nerente* ; *Spom*, LXXVII, p. 25 : *Neirenta* ; CIL, III 12 794 : inter *Ner[est]inos* et *Pituntinos* (*SprAIII*, I, p. 240).

Neretum, opp. Calabr., *HistNum*, 52—53 : *NAP.*, *NAPHTINΩN* ; Ptol. III, 1,67 : Νηρετων ; Ovid. *Mel.* XV 50 : *Neretum* ; TabP ; Rav. IV 3 ; V 1 ; Plin. III 105 ; *Neretini* ; GIL, IX 1 006 : *Neretinor*(um) (RE, XVII 24).

Neritanus*, m., Pann., Aquincum, CIL, III 3 558 : Bato[18] *Neritani* (var. lect. : *Neretini*).

CellSpr. II 720. *III PN*, p. 79.

Nesi, stat., Rav. IV 15 : *Nesi* (*SprAIII*, I, p. 241).

Nestoi*, pop. Illyr., v.

Nestos*, fl. Dalm. (Cetina), Scyl. 23 : Νεστοι. ἀπὸ δὲ Νεστοῦ πλοῦς ἐστὶ κολπώδης ; 24 ; Ap. Rhod. IV 337 : Νεστοῖδος ἀΐης ; IV 1 213 : Νεστοῖους ; Schol. ; St. B. : Νεστος, πόλις καὶ ποταμὸς Ἰλλυρίας (RE, XVII 139—140. *SprAll*, I, p. 242).

Netabium*, stat., Rav. IV 19 : Νεταβίο.

Nezos*, m., Issa, *InsMDalm*, 28, 21 : [?Φα] ντὸ Νεζῶου.

III PN, p. 80 „Nezos†, viell. gleichbedeutend mit *Nestos* und wohl thrakisch. Vgl. den thrak. Flussnamen *Nestos*, der auch auf illyr. Boden wiederkehrt, dazu *Nesloi* der Issa gegenüberliegenden Küste“.

Ninia, opp., Str. VII 315 : Νινίαι ; Const. Porph. *adm. imp.* 30 : Νινία.

-nis, m., Dacia, Bologa, CIL, III 7 649 : Bato [29] . . . n i s .

Nolibatas, m., mess., Neretum, IsMs 18.11 = *SprIll*, II, nr. 1 : Baopihi N o l i b a t a o s (cf. *Solibal*-).

Nomeditus*, m., Rider, CIL, III 2 785 : D M, N o m e d i t o Benni.

CellSpr, II 757. *III PN*, p. 80 „*Nomeditus*†, kelt. Herkunft ist möglich“. Krahe, IF, LVI, p. 133 cf. mess. *dilais-si nomais* (IsMs 2.21).

Nonntlo (?), f., Dalm., Blagai (San, Bosansko Novo), *Glasnik*, LI 1939, p. 12 : DM, Ulp—(iae) N o n n t i o n i (?) an. XL, C. Amp. Marcianus v. s(ibi) et Iul(iae) Marcian[ae] paren(ti) . . . — Cf. *Nantia*.

Nosetls (sau nomin. *Noses* ?), m., [1] Lupiae, IsMs 15.23 : N o s e t i s . — [2] Dacia, Alburnus, *MatArh*, VI, p. 885 : Panes [15] N(o ?) s e t i s .

Krahe, *Gl*, XVII, p. 90. Ribezzo, *LgMess*, p. 34 ; RIGI, XVI, p. 205. Cf. *Nusalita* puer natione Tracie (CIL, II 3 354) ?

Etim. : probabil *nes- „a se uni, a reveni“, gr. *νέομαι* „a merge, a veni, a se intoarce“, νόστος, v. ind. *násale* „a se reuni, a se asocia, a se întovărăși“, got. *ga-nisan*, ahd. *gi-nesan* „a vindeca“, got. *nasjan* „a salva“ etc.

Nutria, opp., Polyb. II 11,13 : Νουτρίαι. Cf. *Alyrios*.

Oeanenum, opp., Liv. XLII 19,2 : in Penestiam ad O a e n e u m — et maiore aliquanto. quam cetera iuventute et validum oppidum moenibus erat ; 4, 7 (a. 169 I.e.n.) (RE, XVII 1 673).

Oeplus, -a, m., f., [J] Corinium, CIL, III 2 891 : Oppiae O e p l i f. Voltisae amitae et Calpurniae C. f. O e p l i a e sorori (v. *Ceuna* 3). — [2] Aenona, *Diadora*, I, p. 126 : C. Ennio O e p l i f. Aetori. — [3] Jezerine (Bihać), CIL, III 13 275 : Slatore O e p l i .

Oia*, f., Corinium, CIL, III 2 895 : Iuliae C. f. O i a e Iulia f. Patrinia matri p.

Oidantion, opp., St.B. Οιδαντιον πόλις Ἰλλυρίας, θεόπομπος, τὸ ἐθνικὸν Οιδαντες ὡς φησι Ἐκκαταῖος καὶ Οιδαντική γῆ (*FrGrH*, I 98).

Olneus, fl., (Una), Ptol. II 16,2 : Οινεως ποταμοῦ ἐμβολαί.

Olein— v. *Ulcin*— . **Ollisa** v. *Ortopla*.

Ollion*, m., *Tragurium*, GDI, 3 254 : Ολλιωνος Σαλλχ.

LatEN, p. 40 *Ollos*, *Ollion*, *Olliscos*. EDR, III, p. 217—8. *III PN*, p. 80.

Olltos*, m., Issa, *InsMDalm*, 24, 12 : Ολλτος Εγκτ. . .

III PN, 81 *Olltos*, *Olliscos* (IG, XIV add. 382c, Sicilia), *Olltos* (*NotSc*, 1912, p. 452, Sicilia ; *VasIns*, 74). *CellSpr*, II 849 ? *Olliscos*.

Onastini, ethn., CIL, III 8 472 : inter O n a s t i n o s et Narestinos.

Oneum, opp., Plin. III 142 : O n e u m ; Ptol. II 16,3 : Οναιον ; TabP : O n e o ; Rav. IV 16, V 14 : O n e o n ; Guido, 114 ; ethn. : O n a s t i n i ; *III Sacr*, II 173 : O n e s t i n u m (*SprAll*, I, p. 247—8).

Opaeas*, m., mess., Canusium, IsMs 2.12 : O p a k a s Sabaleidas.

Krahe, IF, LVII, p. 124 cf. *hopakas* (IsMs 7.210), *opakals* (1.14), *hipaka?* (Haas, *StudDec*, p. 120).

Opla*, f., Apsorrus, CIL, III 3 144 : Mendae O p i a e f (iliae).

LatEN, p. 35, 41. *IIIPN*, p. 81.

Oplava*, f., [1] Corinium, CIL, III 2 900 : O p i a v a e matri (v. *Voltisa 1*).—[2] Dacia (Ulpi Traiana?) CIL, III 7 892 = 73* = Gostar, *Anatele științifice univers. Iași*, sect. III, tom. IV 1958, p. 31—36 : D M, M. Ulp. Ierio dec. col. vix. an. XXI, Ulp. O p i a v a (?) filio p.p.

Oplavus*, m., [1] Arba, CIL, III 10 121 : L. Baebio O p i a v i f (il).—[2] Curictae, 13 295 : Turus Patalius Granp. O p i a [vi].—[3] Istria, Pisino, CIL, V 320 : O p i a u s.

LatEN, p. 34 *IIIPN*, p. 81.

Opllea*, f., Apsorrus, CIL, III 3 149 : Volsounae O p l i c a e Pl[et]oris f. coniugi.

LatEN, p. 35, *IIIPN*, p. 81.

Oplonus, m., Pann. Sup., Pilisszantó, *ArchErt*, 1946—8, p. 193 (=CIL, III 10 572 = = 3 628 + 3 630) : D M, C.A[n]jus O p l o n u s mel(es) leg. II Ad. qui defunctus est in Parthia, t(itulum) f(ecit) C. Anius Speratus f(il).

Oplus, m., [1] Apsorrus, CIL, III 10 138 : M. Aurelius O p l i f (il).—[2] Arba, 10 121 : Seiae O p l i f (il), Ser. O p l o Malavico.—[3] Corinium, 2 900 : Tullia O p l i f (il). *Voltisa*.—[4] Pann. Inf., Lussonium, 3 322 : O p l u s Laepocus Volsetis.

LatEN, p. 35. *IIIPN*, p. 81 *Oplus*, -a, cf. *Oplai* matri, JÖAI, II Bbl. 78 (Pola).

Orba, stat., Rev. IV 16 : O r b a m.

Orgessos, opp., Polyb. V 108,8 : Οργησσον; Liv. XXXI 27,2 : O r g e s s o (a. 200 f.e.n.).

Orgomenal, opp., St. B. Οργομεναί, πόλις Ἰλλυρίας, Ἐκαταῖος (*FrGrH*, I 172).

Ortelras, m. Delos, BCH, VIII, p. 81 : Βουζον Ορτετρα Κανυσίνον.

Ortopla, opp., Ptol. II 16,2 : Ορτοπλα; Plin. III 140 : Ortoplinia; Scyl. 21 : Ολοσο Πεδήται; Rav. IV 22 : O s p e l a ; V 14; Guido 115 : O s p e l l a ; CIL, III 15 053 : ex conventione finis inter O r t o p l i n o s et Parentinos aditus ad aquam vivam O r t o p l i n i s pas(s)us D latus.—V. *Beci*.

Oserlates*, pop. Pann., Plin. III 148 : O s e r i a t e s ; Ptol. II 14, 2 : Οσεριατες; CIL, III 10 159 = *ActaArch*, XVI 1964, p. 248 : ad Batinum flumen quod dividit Breuc[os] O s e r i a t i b u s (RE, XVIII 1 579—1 580).

Oslnlates, pop., ethn., Senia, *BullDalm*, LI 1940, p. 157—160 : [G]enio O s i n i a t i (um) P. Rapidius signifer (Sinj; *BevDalm*, p. 120).

Ostus* v. *Prosostus*.

Otoelhas*, m., mess., Basta, IsMs 22.21 : O t o e i h i (thi) Dazohonnihi.

Ouporum*, opp., Ptol. II 16,6 : Ωουπορουμ (*SprAll*, I, p. 252).

Ozrael, pop., Plin. III 143 : O z u a e i ; App. III 16 : Οζραιους.

Pal(i)o, f., [1] Rider, *Glasnik*, VI 1951, p. 60—61, 16 : P a i o Te[r?]minio (v. *Planius 1*).—[2] Promona, CIL, III 9 893 : P a i o Carpiae Platoris f.—[3] Suhača (Livno), 9 850 (=p. 2 270 = WMBH, XI, p. 132) : D M, Aelia PAIIO (Paiio, Panto?) v(ixit) annos LXX, nepotes aviae posuerunt.—[4] Delminium, CIL, III 14 976,7 (=WMBH, IX, p. 215) : D M, Dastoni matri et P a i i o n i sorori P. Ae(l.) Varro p. p.

Palones*, pop., Iliada, II 848 etc.; Hecat.; Athen. X447d (*FrGrH* I 154); Hdt.; Thuc.; Arr.; Str.; Ptol.; Polyae.; Liv; Plin. etc. (RE, XVIII 2 403—2 408); posibil trib și nume illir (*SprAll*, I, p. 253—4).

Palus, m., Portus Liquentiae, CIL, V 1956 : P a i u s V e r z o n i s (*Bato 30*).

CeltSpr, II 922 „*Paius* venetisch nach Pauli“, *IIIPN*, p. 64. Krahe, IF, LVI, p. 135 cf. mess. *paivas*.

Palvas*, m., mess., Mesagne, IsMs 12.11 : P a i v a s Kbcirišoas.

Pala(-?) mess., Uria, IsMs 9.213 : P a l a ...

Palamnos, fl. (la Epidamnus), Scyl. 26 : Παλαμνος.

Palariol v. *Pleraioi*.

Paletas, m., mess., Leuca, IsMs 28.21 : Platoras P a l e t a o s Isareti.

Pamodus*, ins., TabP : P a m o d o s ; Rav. V 24 : E g o d e s ; Plin. III 140 : P o r t u n a t a (*SprAIII*, I, p. 255).

Panentia, f., nom. gentil., Ravenna, CIL, XI 93 : D M, Safinia Hospitae matri P a n e n t i s Placida fil.

Panentius, m., gentil., Misenum, CIL, X 3 486 (= ILS, 2 866) : D M, Q. P a n e n t i Quintianus mil. cl(assis) pr. Rav. n(at.) Del(matae), C. Postumius Valens pror(cta) her. et M. Parentius Syrio subhe(res) et proc.

Panes, -ent-, m., [1] Salona, CIL, III 2 456 : D M, P a n e s. — [2] Promona, 2 750 : P a n e s fecit sibi et suis. — [3] 2 751 : P a n e s Titi (v. *Plator* ♂). — [4] 9 810 : I O M, P a n e s Slator Classicus. — [5] 9 817 (= 2 757) : T. Aurelius P a n e s Clasicianus Titoni et Sextoni sororibus. — [6] 14 969 : Septimius P a [n] e s et Septimius Titianus Apuri (filii) patri suo et matri posuerunt. — [7] 9 803 (= 2 753) : D M, Surus P a n e n t i Muteli. — [8] 14 316,5 : Dasas [1] ano. IX, P a n (es) Tit(i) P a n. fi(lius?). — [9] Stražina, 13 205 : S(ilvano) V...S(ancto) P a n e s PHL(?) v. s. — [10] 13 206 : P a n e s STVL S pos. — [11] Burnum, 14 985 (= *BullDalm*, LIII 1951, p. 236) : Tituliu[s] P a n e n t i s Silvano domestico pos. — [12] Dalm. incertae, 10 151 (= 3 185) : P a n e s. CA. SICVS Sever., Fundania Agathemeris con. et Pladomenus Calas patri. — [13] Noricum, Wiesenau im Lavanttal, *Carinthia*, I 149 (1949), p. 775 (= *Epigraphica*, XXI 1959, p. 137) : P a n e n t i Lavif(ilio) Dr[u]to Nepotis f(ilia) marito [et sibi] d. h. — *Dacia*, Alburnus, [14] CIL, III 7 821 : Plator P a n e n t i s. — [15] *MatArh*, VI, p. 885 (= *AnnEp*, 1960, 236) : Apollin(i) Aug. sac(rum) P a n e s N(o?) setis v.s.l.m. — [16] *Dacia*, VII—VIII 1937—40, p. 301 (= *AnnEp*, 1944, 21) : Dianae Aug. P a n e s Epicadi qui et Suttius d. d. — Italia, [17] Aquileia, *NotSc*, 1925, p. 24 : Daza[3] P a n e t i s. — [18] Cemenclum, CIL, V 7 893 : P a n e s Masauri f. Dalmata cques h. b. m. — [19] Arcadia, Lusoi, IG V/2, 387 (= JÜAI, IV, p. 79) : Παντζ (v. *Blasas*).

Panet- v. *Panes* [17].

Panianus*, m., Dacia, Potaissa, *ArchErt*, XXII 1902, p. 82 : D M, [S]ilvanus vix. ann. ... P a n i a n u s ... ei.

AISC, IV, p. 203, 61. Eventual der. romanizat de la *Panes*(?).

Panlant-, m., Salona (Poljica), *BullDalm*, LIII 1950-1, p. 212 : D M, P a n i a n t i qui vixit ann... — Pituntium (Poljica), *Glasnik*, VI 1951, p. 40 (= *InsLIug*, 118) : P a n i a s ...

Panteo, f., Dalm., Poguntium, CIL, III 8 551 : P a n i c o mater et Dasto matertera.

panós*, mess. „plinc”, Athen. III 111 c : πανός ἄρτος, Μεσσαπίοι. καὶ τὴν πλημμονὴν πανίαν, καὶ πανία τὰ πλήσµια. Βλαίσος, Δεινόλογος, Ῥίνθων. καὶ Ῥωμαῖοι δὲ πᾶνα τὸν ἄρτον καλοῦσι.

Parlangèli, StMs, p. 402, „si tratta prbl. di un prestito dal latino *panis*...”.

Pantadienus, m., Raetinium, CIL, III 10 034 : Aurelius Maximus P a n t a d i e n u s.

Pantauehos*, m., Domavia, WMBH, V, p. 238 : Πανταυχοφ.

IllPN, p. 85 *Pantauchos†*, *Pantaucos*(?). — Exemple din Macedonia : EDR, VIII, p. 207. Probabil nume grecesc (*SprAIII*, I, p. 256).

Pantia, f., Salona, CIL, III 9 255 : D M, P a n t i a e, Placida ma[ter].

Pantis, m., Rider, *Glasnik*, VI 1951, p. 55—56, 9 : Bato[7] Samuntius P a n t i s fillus.

Panto, f., m. (?), [1] Salona, CIL, III 9 024 : Dazomenus e[t] P a n t o filio suo Fuscino. — [2] *Tragurium*, *BullDalm*, LV 1953, p. 253 : D M, I(ulia) P a n t o, I(uliae) Statae nepo(tiae) b. m. — [3] Rider, CIL, III 2 786 : P a n t o Madoci f. sibi et Postume f. — [4] 9 872 : P a n t o — verna. — [5] 2 773 : P a n t o n i Lavinciae Platoris f. Apludi Statici dec. uxor h. s. e. an. XLV. — [6] *BullDalm*, LIII 1951, p. 214 : P a n t o Laidietis [A]p[er]l[in]is an. XXX h. s. e. — [7] CIL, III 9 878 : Tudani Maxim. P a n t o mater. — [7a] 2 646 : SV...PANT... (=Panto?) COS...BEN... — [8] Tašlydja, CIL, III 8 308 : P a n t o n i con[iu]gi eius (v. *Pladomenus* 9). [9] 8 317 (=6 349 = *Spom*, XCVIII, p. 138, 304) : D M S, Aureliae P a n t o n i Aurelius Quintus c(oniugi). — [10] 8 318 (= *Spom*, XCVIII, p. 145, 312) : DM, Aure[liae] P a n t o [n]i et Aur. . . . toni. . . — [11] Plevlje, WMBH, XII, p. 123 : DMS, T. Aurel. Ingenuo et P a n t o n i coniugi ei(us), T. Aurel. Maxi[m]us filius. — [12] Promona, CIL, III 9 822 a (=p. 2 328, 158) : f. et Varroni P a n [t]o n i marito suo p. v. — [13] Africa Procos., Tignica, CIL, VIII 14 922 : Saturno Aug. sacr., Caecilius Felix Saturnini P a n t o n i s fil. sacerdos v. s. l. m. — 15 026 [Caecil]ius Sa[turninus] P a n t o n i s f(il.) sacerdos v. s. l. m. (illir? Patsch, WMBH, IX, p. 299; cf. de asemenea : Rogatus Dini P a n t o n i s, *AnnEp*, 1946, 234 = *Revue Tunisienne*, 1942, p. 125, Suani-el-Adari). — *Addendum*: *Starinar*, XVIII 1967 (1968), p. 201, 202 : Aur(elia) P a n t o, 205 P a n t o n [i], Pant.

Panyasos, fl. Taulant., Ptol. III 12,2 : Πανυσσος ποταμοῦ ἐκβολαί.

Etim. : * *pan-*, 'noroi, mocirlä, umezealä'; cf. rlu trac *Panyos*; *Pannonia*.

Pardua, stat., TabP : P a r d u a, Rav. IV 16 : P a r d u a id est Stammes.

Parentini, pop., CIL, III 15 053 : inter Ortoplinos et P a r e n t i n o s.

Parmanleus*, m., Golubić, CIL, III 14 325 : Proculus P a r m a n i c u s praepos.

Parthini, pop., Polyb. II 11, 11; VII 9, 13; Str. VII 326 : Παρθῖνοι; Cic. *in Pis.* 40, 96; Caes. *Bell. civ.* III 11; 41; 42; Liv. XXIX 12; XXXIII 34; XLIII 20; XLIV 30; Plin. III 143, 145 : P a r t h i n i; CIL, I, p. 50, 76 : ex P a r t h i n e i s; App. *Ill.* 2; *Rom.* 4, 88; 5, 75; Cass. Dio XLI 49; XLII 10; XLVIII 41 : Παρθῖνοι; Mela, II 35; Plin. III 143 : P a r t h e n i; Suet. *Aug.* 19 : ex gente P a r t h i n a (*IllGN*, p. 31. E. Swoboda, *Klio* XXX 1937, p. 290–305. J. André, *Revue des études latines*, XXV 1947, p. 142–7. *SprAll*, I, p. 258–9). — Cf. *Algasus*, *Epicadus* [2, 4].

Parthinus, m., [1] Scampa (Albania) *BullComm*, LXXIV 1954, append. XVII 93 (= *AnnEp*, 1955, 77) : D M S, Satria C. I. Cupta h. s. e. Lupus Primae l(ibertae) P a r t h i n u s ex Laio coniugi. — [2] Salernum, CIL, X 617 : Dis Manibus C. Meclonio P a r t h i n o v. a. II, m. V, Iuventia Ephesia mater. — Cf. *Partinus*.

Parthos, opp., Polyb. XVIII 47,12 (a. 197) : Λυγυδα καὶ Παρθον, οὔσας μὲν Ἰλλυριδος, ὑπὸ δὲ Φιλίππου κατοικήσας; St. B. Παρθος, πόλις Ἰλλυρικῆ, Ἀπολλοδώρος ἐν χρονικῶν. . . ; τὸ ἐθνικὸν Παρθῖνός.

Partinus, epitet al lui Iupiter (der. de la tribul Parthini?), Dalm., Užice, CIL, III 8 553 : I O M P a r t (i) n o C. Iulius Rufus trib. coh. I mil. Dalm. — 14 613 (= 12 718 = JÖAI, IV Bbl. 160 = *Spom*, XCVIII, p. 239, 473) : I O M P a r (tino) Aur. Dasius Ilvir v. s. l. m. (Patsch, *Klio*, XXXI 1938, p. 439–443).

Pasades, f., Dalm., Ipek, *Spom*, LXXI, p. 113, 276 (= *Dolj*, IX, p. 22) : Ulp(io) Attico et Ulp(iae) Ianuariae et Ulp(io) Thalaso P a s a d e s uxor marito et filiae et naepoti.

Pasetthes, m., mess., [1] Caelia, IsMs 7.24 : Kilaihihi P a s e t t h i h i do appa'loa. — [2] Uzentum, 26.21 : P a s e t h i d e e m. — [3] 26.25 : Dazes P a [setth]e s.

Passina*, f., Asseria, *FührZara*, 45 : P a s i n a e Q. f. Voltisae (v. *Vadica*).

Cf. *Passenae* Osti f. Enocliae, CIL, V 2 221 (Altinum), Πασῖνος GDI, 1931 (Delfi), *Passenus*, AA, 1908, 226 (Tunisia, Kairuan), illiri?

Pasini, pop. ethn., Dalm., Plin. III 140 : civitas P a s i n i ; CIL, III 8 783,1 : municip. P a z i n a [tium] (sive : municip. Azina[tium], Kubitschek, AEM, XVI 1893, p. 109—112, cf. *Asinas*, CIL, III 8 762) ; CIL III 14 545 : cohors I Aurelia P a s i n a t u m c(ivium) R(omanorum). *BevDalm*, p. 88.

Passia*, f., Dacia, Alburnus, CIL, III, p. 936, cer. VI (a. 139) : puellam nomine P a s s i a m (servam).

Patallius*, m., Curictae, CIL, III 13 295 : Turus [15] P a t a l i u s Granp. Opia[vi].

Patraos, m., [1] rex Pacon. (sec. IV i.e.n.), *HistNum* 236—7 : Π A T P A O Ὑ ; Mionnet, I 451, 8—15 ; IG, II 654 : Ἀυθῶλεοντα Πατραου Πατιονα. — [2] Palatianos, Macedonia, *ArchDell*, XVI 1960, p. 212 : Μηδης Πατραου, Ζώλιος Πατραου, Ἀλέξανδρος Πατραου (sec. I e. n.).

Pazinates, cf. *Pasini*. **Peguntium** v. *Pelunt*—.

Pelva, opp. (Livanjsko polje), IIA 269,5 : P e l v a ; Const. Porph. *adm. imp.* 30— : ἡ Πλεβα ; CIL, III 13 982 : [munic.P] e l v (ensium). *BevDalm*, p. 157.

Penkahes, m., mess., Gnathia, IsMs 3 210 : Bosat P e n k a h e h [es?]. — *Penkeos*, Salapia, 19.21 : Deivas P e n k e o s Teotin...

Etim : **penkue*-, „5' (Torp, IF, V, p. 205 „mit *penkahes*[es] ist zu vergleichen osc. *Pumpais*“ ; Conway, CAH, IV (1926), p. 447).

Penestae, pop., Liv. XLIII 21, 23 ; XLIV 11 : P e n e s t a r u m Illyriorum ; XLIII 20 ; 21 : P e n e s t a s ; 18 ; 19 : P e n e s t i a .

Pertheenatai(?) pop., App. III, 16 (cf. *Parthini*).

Perustae v. *Pirustae*.

Petuntium, opp., Plin. III 142 : P e g u n t i u m ; Ptol. II16,3 : Πιγουντιον ; Rav. IV 16 : P e t i n i t i s ; CIL, III 12 794 : inter Ner[est]inos et P i t u n t i n o s .

Peucetii*, pop., Plin. III 139 : quos Callimachus P e u c e t i a s appellat, nunc totum uno nomine Illyricum vocatur generatim (*SprAll*, I p. 266).— P e u c e t i i in Italia (Iapygi), Polyb. ; Str. ; Scyl. ; Plin. etc. (RE, XIX 1 390—1) ; posibil nume grecesc(?) .

Pe...sus, m., Dalm., Trebinjle (Narona), *Glasnik* XLVIII 17, pl. IV 1 (= *AnnEp*, 1939, 300) : P(ublio) Aplio P e . . . s o patri dec(urioni) m(unic.) Dil(unti) (v. *Aplius* 2—3).

Pleius v. *Plaius*. **Plarus** v. *Plarus*.

Pleentinum, stat., IIA 260,7 : P i c e n t i n o .

Pin-, [1] Salona, CIL, III 2 566 : D M, Tur. P i n (... ?) ux(or).—[2] 9 274 : ...ae P i n ...—[3] Groblje (ad Moravam Serb.), 8 348 (=6 315) : D M, Aur. Raia DII N IXX, Aur. AIQIA (Aequa ?) et P i n ...—[4] Pann. Inf., Váal, 10 355 : P.A (e)l. P i n ...—[5] Dacia, Moldovești (jud. Cluj), 7 708 : DM, Flav[i] Paulli...vix. an. IIII dies XIII, T. Fl. P i n ... (nume illire ?).

Pineus*, fl., Dardan., Plin. III 149 : P i n g u s (*SprAll*, I, p. 269).

Pinens, m., Rider, *Glasnik*, VI 1951, p. 58,11 (*InsLlug*, 182) : Daeco SCELEPETA (?) P i n e n t i s I(ilia).

Pinenta, f., Dalm., Požega, CIL, III 14 607,1 (=12 719) : D M, [Au]r(elia), Bactae, Aur(eliae) Aioia [e]t P i n e n t a matri.

Pinnes, m., [1] rex Ardiaeorum, Cass. Dio, XII 49,3 : παιδίον Πιννην ὄνομα, καταλιπὼν ἐτεθνήκει (Agron). Τεῦτα δὲ γυνὴ αὐτοῦ, μετρυῖα δὲ τοῦ Πιννου ἐκράτει τῶν Αρδιαίων ; 53,1 ; App. III. 19, 21, 24 ; Liv. XXII 33,5 : ad P i n n e u m quoque regem in Illyrico legati missi ad stipendium, cuius dies exierat, poscendum (RE, XX 1 711,1).—[2] căpetenie în răscoala illiro-pannonică (a. 6—9 e. n.), Cass. Dio I V 34, 4 : ὁ Βατων ὁ Βρευκος, ὁ τὸν τε Πιννην προδοῦς καὶ μισθὸν τοῦτοῦ τῆν ἀρχὴν τῶν Βρευκων λαβῶν ; Vell. II 110,4 : maxima Batoni ac P i n n e t i

ducibus auctoritas erat ; 114,4 : Batonemque et Pinnetes excelsissimos duces captum alterum, alterum a se deditum (RE, XX 1 712,2).— [3] Glavaticevo (Ljubuski), CIL, III 12 799 (= 8 489 = WMBH, IX, p. 26 = *Glasnik*, XXVI 1914, p. 168, fig. 38 = *Herzeg*, p. 105, fig. 40 = *InsPannD*, 76, 458) : D M S, Ael(ii) Pinnetes et Temus parentes posuerunt filio pientissimo Pinnio militi legionis secundes.— [4] Novae, 12 810 : D(eo) I(nvicto) M(itthrae) a[c Ge]jniis sac[r(orum)] augusto[r(um)] RVS(?) Pinn(es) miles co(h.) priim Bel(garum) immunis — posuit.— [5] Livno, WMBH, XI, p. 133, fig. 26 : D [M], ... L IITVAR PINN[es]?.— [6] Doclea, *BullDalm*, L 1932, p. 71 (Rendić ; *SprAill*, I, p. 198) : C. Pinneti sa(cerdoti) Armoniae Sidonia Pia Cidamnus cum natis suis f.— [7] Stoinik (Belgrad), JÖAI, XIII Bbl. 228: D M, Aurelius Pinnes Dasi.— [8] Godmanstone (Dorset), Britannia, JRS, LV 1965, p. 221 (= *AnnEp*, 1965, 213) : I O [M], Tit[inius] Pine[s (centurio)] leg. ... V...v.s. [l. m.]

Cf. *Pinnesis*, *Pinnia*, *Pinnius*, *Pinna*, in Italia, *LatEN*, p. 31. *Doclea*, p. 204, IGB, 1020 Πιννας. *MakLith*, 514, 562 Πιννας (Thessalonice).

Pinnius*, m. [1] Dalm., Glavaticevo, CIL, III 12 799 : Pinnio milit. legionis secundes (v. *Pinnes* 3).— [2] Ravenna, CIL, XI 340 : D M, C. Aemilio Severo (centur.) n(atione) Pan.—her. Valeria Flavina, coni. p. c. et Pinnius Probus h. (EDR, III, p. 145, exemple italice).

Pinsō, m., Rider, *Diadora*, II 1962, p. 228 : Pinsō Epicadi f. ann. XXX h.s.e.

Pinsus, m., Rider, [1] CIL, III 13 246 : Sexto Lic. Pinsi.— [2] *Glasnik*, VI 1951, p. 52 (= *Germania*, 34, 1956, p. 232 = *InsLlug*, 171) : I O M, Pinsus Germanicus Turi filius.— [3] *Glasnik*, VI 1951, p. 2 (= *InsLlug*, 183) : [P] insus Nant...sus Triti [fil. a]nn. L.— [4] Plevlje, *Spom*, LXXI, p. 119, 287 : D M, Aurelia Turo Pinski filia) — Cf. *Apinsus*.

Pirael, *Pyraei*, pop., Plin. III 149 : Pyraei (Pyrei, Piraci) ; III 56 : Piraci (App. III. 16 : Πυραίοι ?) ; v. *Pleraei* (?) .

Pirustae, pop., Str. VII 314 : Πειρουσται ; Ptol. Πειρουσται (Πιρουσται) ; Caes. *Bell. civ.* V 1 : Pirustae, -is, Liv. XLV 26 : Pirustae ; Vell. II 115 : Perustae (Perusia ae) ; CIL, III, p. 943, cer. VIII : vicus Pirustar[um] ; p. 936, cer. VI : de Dasio [52] Verzonis Pirusta ex Kavieretio (RE, XX 1 729—1 752. *spr. Aill* I, p. 264—5. *Bev Dalm*, p. 56—58).

Pisantini, pop., Polyb. V 108,8 : Πισαντινοί.

Pistum, stat., TabP : Pistum ; Rav. IV 15 : Plistum ; Guido 114 : Pistrum.

Pla*, Salona, CIL, III 9 277... IA(NA) ? PLA...—Rider, *Glasnik*, VI 1951, p. 60,15 : ...Static[us] Pla [...].

Plabaotus*, m., Dacia, Alburnus, CIL, III 7 827 : Silvan(o) Plabaotus et colegi (=collegae) d. d.— Cf. *Plaus* (?) .

Plaeont**, m., Salona, CIL, III 2 373 : D M, Iul. Primitivo def. annor. V Primus et Septimia Ravonia Plaeontis marito b. m. — 2 503 ; D M, Ravoniae Eucarpiae Ravonia Plaeontis matri et Niceni delicat(a)e defuncte anno. XIII.

LatEN, p. 41. *IIPN*, p. 90.

Pladomene (?), f., Salona, CIL, III 13 166 : ... adomene (?) ... Lauren[tio] ?

Pladomenus, m., [1] Rider, CIL, III 2 787 : Pladomenus Sera Turi filius.— [2] 2 797 : Vendo Tudania Pladomeni filius.— [3] 6 410 (= 9 865) : Apludus... Pladom[en]i filius.— [4] *BullDalm*, LIII 1951, p. 215 : Pladomenus Darmoc.— [5] LVI-LIX 1954-7, p. 125 (= *InsLlug*, 196) : ... dra Pladom[en]i anno. LXXXV.— [6] *Germania*, 34, 1 956, p. 242 (= *InsLlug*, 184) : D M, [Plad]omenu[s ? Germ] aniscifecet ... annorum.— [7] *ArchLug*, II, p. 46 (= *InsLlug*, 177) : Aplini Bardurio Pladomeni filius.— [8] *AlliMemOn*, 1961, p. 274 : Firmus Lapricus Pladomeni filius.— [9] *Tašlydja*, CIL, III 8 308 : Ael. P[la] adome[n]o

Carvanio [praef.] civitatum [?Melco] m (anorum), Aureli S[alo] (niani ?) [et Aure]lia(e) Pantoni con[iu]gi eius.— [10] Novi Pazar, *Spom.* LXXI, p. 105, 251 (=AISC, IV, p. 125 = *InsLlug.* 68): I O C S, P. Ael. P l a [d]o m e n (us) p. — [11] Dalm. incertae CIL, III 10 151 (= 3 185): P l a d o m e n u s Calas (v. *Panes* 12).— [12] Epidamnus, *BulTir.* 1962, p. 132 (= *StAlb.* 1965, p. 99): P l a d o m e n u s.— [13] Italia, Montegrotto, *NotSc.* 1931, p. 11—12 (sec. III): L. Baebius P l a d o m e n u s milis de classe annorum XXIX.— [14] Promona, CIL, III 14 316,6: Ritus Druanus P l a [dom] i n i (?).

LatEN, p. 31, 45. *CeltSpr.* II 1 012 *Plada* CIL, V 4 951, *Pladia* 5 033, 5 039, *Pladomenus*. Kretschmer, *Einkl.* p. 270 „*Pladomenus* Participialname”. *III PN*, p. 91.

Etim.: **plē-dh-* „multime; a fi plin, a spori”, suffix-*men-*. cf. sl. **pledmen-* > -*pleme(n)*. *OmD*, p. 482.

Plaetor*, *Plaeloria**, m., f., frecvent în Italia, Dalm., Istria, Dacia etc., eventual de origine illiro-messapică (*III PN*, p. 91); cf. *Plator*.

Pla(h)ent, m., Rider, [1] CIL, III 9 874: P l a e s.— [2] 13 247: Venndo Laezarpa P l a e n [t] i s f(il.). — [3] *BullDalm.* XXXI, p. 85: Aplo Varieri P l a h e n t i s (Plarentis?).

Plaia, f., Doclea, CIL, III 12 712 (= *Doclea*, p. 179, 51; 204): Quartioni G(ai) P l a (vi) Iusti servo P l a i a contubernalis.

Plalanus, m., Belgica, Durocetalaunum, CIL, XIII 3 458 (cca. a. 300): P l a i a n u s equis în vixelatione Dalmatarum V.

Plaius, m., [1] Apollonia (Albania), *Beral*, p. 179: Πλαϊος Αψψου Σεκουδα Πλαϊου. — [2] Čapljina (Narenta), WMBH, XII, p. 85: [P]l a i u s et A... Messor.— [3] Dacia, Alburnus, CIL, III 7 823 (=AISC, IV, p. 204, 65): I O Maxim. P l a i u s (PIAIVS în CIL) Linsant. v. s. l. m. (*CeltSpr.* II 984 ?*Pi-aius*).— [4] cf. *Plaus*.

Plana*, castrum, CIL, XI 76 (Ravenna): C. Marcio Iust. vet. ex optione, nat. Delm. castrî P l a n a e .

Planius*, m., [1] Rider, *Glasnik*, VI 1951, p. 60—61, 16 (= *InsLlug.* 172): MA... P l a n (i) u [s] Verzu[?]us et Paio Te[r?] minio v. s. l. m.— [2] Pann. Sup., Nauportus, CIL, III 10 722: P l a n i u s Sexstilius Feucontis f. sibi et Sexstiliae Tatsoriae coniugi.— [3] 10 723: Pletoris Potei Feucontis f. Voltae Lassoniae P l a n i f. Pletoris Poteii P l a n i f. an. III, P l a n i u s Popteius Pletoris f. v.— Dacia, Alburnus, [4] CIL, III 1 270: D M, P l a n i o Baezi qui et Magistro vix. L, Maxima c. b. m.— [5] CIL, III, p. 936—8, cer. VI (a. 139): P l a n i Verzonis Sclaietis.

Plaraloi v. *Pleraioi*.

Plaratames(?), sive *Piaratames*(?), mess. cf. *Tizius* [4].

Plare(n)s, -*entis*, m., [1] Salona, CIL, XVI 38 (a. 93 e. n.): Madenae P l a r e n t i s filiae Deramist(ae). — [2] *BullDalm*, LIII 1951, p. 226 P l a r e s Annaci eq. ex sing. (v. *Epicadus* 10). — [3] Gardun, CIL, III 14 930: D M, Fla. P[l]a r e s mil. coh. VIII Vol. bf. praef., L. Val. Surus her. eius genero.— [4] Ljubomir (Herțegovina), *Glasnik*, XLVII 1935, p. 21, pl. VI 6: P l a r e n s Zira (v. *Zanatis* 2).— [5] Plevlje, CIL, III 14 605 (= *Spom*, LXXI, p. 118 = XCVIII, p. 140, 307): D M S, T. Aur. Severo Celsiano Aur. P l a r e s fil(ius).— Dacia, [6] Alburnus, CIL, III, p. 938, cer. VI (a. 139): Epicadi P l a r e n t i s qui et Mico.— [7] p. 952, cer. XIV: ... P l a r e n t i s.— [8] Apulum, *MatArh*, VI p. 890 (= *AnnEp*, 1960, 240 = AISC, I/2, p. 58): Iovi Dep(u) l (sori), T. Val. P l a r e (s).— *Addendum*: *Starinar*, XVIII 1967 (1968), p. 205: Aurelius P l a r e n s.— Cf. *Plahent*-[3].

Tomaschek, BB, IX p. 96.— *LatEN*, p. 32. *III PN*, p. 92. AISC, IV, p. 204, V p. 286. Der.: *Plarianus* (CIL, X 7 955, XI 1 075 etc.)?

Etim.: posibil **pet-* „a fi plin, a umple, a se umfla”. *OmD*, p. 482.

Plarentius, m., nom. gentil., Italia, [1–2] Roma, CIL, VI 3 125 : D M, P l a r e n t i u s Gratus vixit an. III mes. V d. XVIII, D. P l a r e n t. Grat. (centurio) cl. pr. Mis. p(ater) f(ilio) fec. — [3] 25 459 : [P] l a r e n t i u [s] Romanus. — [4] Misenum, CIL, X 3 486 : M. P l a r e n t i u s Syrio (v. *Panentius*).

Plaria(s), m., *Polemon*, IV 1951, p. 163, 300 (=REG, 1958, p. 266) : Δαζος Πλαριτα [Υ]ριατε[ν]ος.

Plarus, m., Liguria, Laumellum, CIL, V 6 478 (= *Ins Pann D*, 57, 335) : Mart. Sacr., nomine G. Gemini Prisci praef. eq. alae Aug., praef. coh. I Breuc., PIARVS (=Plarus) et Martialis lib.

CellSpr, II 984 *Pia-rus*.

Plases*, Roma, ILCV 3 801 A : Syros et P l a s e s scvibum fecit locum bisonum.

Plasius(?) m., Roma, CIL, VI 18 474 : D M, Florentino fil. b. m. Se... P l a s i u s pater.

Plaso*, m., Roma, CIL, VI 32 903 (=2 412, a. 185 e. n.) : Q. P l a s o Iucund(us).

LatEN, p. 41, 304. EDR, III, p. 187, *IllPN*, p. 92.

Plassa*, Sirmio (lacus Benaco), CIL, V 4 021 : Raedoniae Protogeniae Pup(us) P l a s s a Marcellinus coniugi.

LatEN, p. 166 : etr. *plas-enei*, *Plastidienus*, 304 *Plaso*, 366 *Plassa*. *CellSpr*, II 1 013

Plassa dalmatisch? EDR, III, p. 187.

Plassarus, m., Pann., Sup., Arrabona, CIL, III 4 376 : Lirus P l a s s a r i f(il.).

AllIIF, p. 368. *CellSpr*, II 1 013. *IllPN*, p. 92.

Plassus, m., [1] Narona, *Glasnik*, III 1948, p. 168 (= *InsLlug*, 117) : T. Flavio Blodi f(ilio) P l a s s o patri, an. L et Flaviae Tattae matri an. XXXX et Flavio Epicado fratri an. XII et T. Flavio Laedioni [...] aed. IIII vir i(ure) d(icundo) Naronae, [...], Laedio f(ilius) vivo s(e) sibi et s(uis) f(ecit). — [2] Salthua, *JÖAI*, XII Bbl. 202 : P l a s s u s (v. *Epicadus* 17). — [3] Mogontiacum, CIL, XIII 7 039 : Talanio P l a s s i f(il). Docleas.

LatEN, p. 366. *CellSpr*, II 1 013. *IllPN*, p. 92.

Plastas (nomin. *Plazel*?), m., mess. [1] Caelia, IsMs 7.15 : P l a s t a s d a (?) Moldathethiai bilia Eththeta hipades Aprodta. — [2] Rudiae, 16.28 : P l a s < b > t a s Barreinihi. — [3] Gnathia, 3.214 : P l a s t a s Otorana.

Plataan, mess., [1] Lupiae, IsMs 15.18 : P l a t a a n (*SprIII*, II p. „platlan”). — [2] Uria, IsMs (2) 9.111 (*AnnBari*, 1966, p. 126–127) : Dazet P l a t a n.

Platino, f., Rider, [1] CIL, III 2 788 : P l a t i n o Platoris Tizi filia. — [2] *Glasnik*, VI 1951, p. 55–56, 9 : P l a t i n o Autopanti(?) filia (v. *Bato* 7). — [3] Glamoč, *Glasnik*, XXXIX 1927, p. 261 : Ae(lius) Maximinus karus EP(1?) a t i n o n i coiugi e(t?) Ae(lius) Varro f(ilius). — [4] Dacia, Alburnus, CIL, III 1 271 : D M, P l a t i n o n i s Verzonis (filiae) K ANSO, Rufus Platoris con.

Plator, m., [1] dux (a. 207), Liv. XXVIII 6,1 : id tempus occultis cum P l a t o r e, qui a Philippo praepositus urbi (Oreo) erat, conloquiis absumtum est ; 4 : porta maritumae arcis P l a t o r Romanos accepit, momentoque arx occupata est ; 7 : eos (Macedones) P l a t o r venia ab Sulpicio impetrata in naves impositos ad Demetrium Phthiotidis exposuit, ipse ad Attalum se recepit ; 7,1 : Philippum et ignes ab Orco aditi monuerant, sed serius P l a t o r i s fraude ex specula elati. — Identice(?) : [2] dux Illyrius, Polyb. IV 55,2 : οἱ Ἀχαιοὶ καὶ Φίλιππος—βοήθειαν ἐξᾠπέστειλαν (Cretensibus), Ἰλλυριοῦς τετρακοσίους, ὧν ἤγειτο Πλατωρ. — [3] frater al regelui Gentius, Polyb. XXIX 13,2, (=Athen. X 440 a) : ἀποκτείναντα δὲ καὶ Πλατωρα τὸν ἀδελφόν, γαμεῖν μέλλοντα τὴν Μονουίου θυγατέρα ; Liv. XLIV 30,2 : patre Pleurato rege Illyriorum et matre Euridica genitus fratres duos, P l a t o r e m utroque parente—habuit (Gentius) ; 3 hoc

propter ignobilitatem paternam minus suspecto P l a t o r e m occidit et duos amicos eius, Ettriturum et Epicadum. P l a t o r e interfecto (RE, XXI 238,3 Pleuratos). — [4] Orestinus, legatus, Cic. *de harusp.* 35 : quia P l a t o r e m ex Orestide, quae pars Macedoniae libera est, hominem in illis locis clarum ac nobilem, legatum Thessalicam ad nostrum, ut se ipse appellavit, imperatorem venisse nescit ? Quem ille (Piso) propter pecuniam, quam ab eo extorquere non poterat, in vincla coniecit et medicum intromisit suum qui legato, socio, amico, libero foedissime et crudelissime venas inciderat ; in *Pis.* 83 : prima illa scelera in adventu, cum accepta pecunia a Dyrrhachinis ob necem hospitis tui P l a t o r i s eius ipsius domum divertisti, cuius sanguinem addixeras (etc.) ; 84 : cum quidem tibi etiam accessio fuit ad necem P l a t o r i s Pleuratus, eius comes, quem necasti verberibus summa senectute confectum (RE, XX 2 545,2). — [5] Salona, CIL, XVI 14 (a. 71 e. n.) : P l a t o r i Veneti filio) centurioni (class. Ravenn.), Maezeio. — [6-7] Promona, CIL, III 2 752 : Quinta P l a t o r i s Varroni P l a t o r i s marito suo. — [8] 2 751 : P l a t o r i Varronis Panes Titi posuit. — [9] 9 821 : P l a t o r i marito. — [10] 9 839 : Paio Carpiæ P l a t o r i s fil. — [11] *BullDalm.* LV 1953, p. 263, 19 : ...ae P l a t o r i s filiae). — [12] Delminium, 9 739 (= ILS, 2 579) : Tjemans P l a t o r i s [Dajesitias. — (CIL, III 12 812 = p. 2 259 : PL[ator ?], EDR III, p. 143). — [13] Jezerine (Golubić), CIL, III 13 275 : KTOR OIP filius (fuit fortasse [P]lator). — [14] Janjići, 12 772 (= *Glasnik*, XLIV, p. 44) : D M, P l a t o [r] Batonis ann. IVV et P. ... — [15] Kablić Malj, WMBH, XI, p. 131 : D[is] Manibus...a[e] filia[e] vixit annos XVI, P l a t o r Carvius Batonis posuit. — [16] Suhaća (Livno), CIL, III 9 851 (= WMBH, XI, p. 132) : D M, Aur. [?P]l a t o r S... soer[ui]?). — [17] Prispap-Vašarovine (Bosnia occid.), *Glasnik*, XLVIII, p. 30, fig. 2 (= *InsLJug*, 170) : Prevo Masiopiae(?) P l a t o r i filio fecit. [18] Rider, CIL, III 9 866 : I O M Sac, Aurelius P l a t o r. — [19] 9 867 (= *InsLJug*, 176) : S(ilvano) S(ilvestri) Mes(sius) P l a (tor) l. p. — [20] 2 773 : Pantoni Lavinciae P l a t o r i s f. — [21] 2 788 : Platino P l a t o r i s. — [22] Inter Vrbanum et Unnam, 9 859 : P l a t o r fil(ius). — [23] Domavia, 12 743 : D M, Claudie Hilara vix. an. LI, Barbuius IATORI coniugi et sibi fecit ([P]lator supplet Patsch, I errore fortasse adiectum, vix [f(iilius)]). — [24] Epidamnus, SEG, I 256 : Ισθθηνα(?) Πλατορος χαῖρε. — [25] *BulTir*, 1956, nr. 1, p. 25, fig. 1 : [Τρ]ΙΤΟΣ ΠΛΑΤ[Ο]ΡΟΣ. — [25a] *BulTir* 1962, p. 132 (= *StAlb*, 1965, p. 99) P l a t o r (Apollonia, Scampa, Tren ; 3 exemple diferite ?). — [26] Monasterium St. Ioannis Vladimiri (Elbassan), CIL, III 7 322 (= 627 = *ArchFAlb*, 58 = *IsAlb*, p. 53 (= 104), nr. 89) : M. Licinius M. I. Plator h.s.e. A[b]u[d]ia sibi et co[n]iugi o[bi]to. — [27] Ohrida. *Spom*, LXXI, p. 110, 266 (= *MakLith*, 375 = *MissMac*, 342) : Αννας τῆς Πλατορος. — [28] Pogradet, ined. : Γενθιανος Πλατορος (v. *Dazeionos*). — [29] Naissus, CIL, III 8 250 : G. Iulius P l a t o (r?) mil. coh. I Cil(icum). — Dacia, Alburnus, [30] CIL, III, p. 926, cer. I (a. 167) : Septembris P l a t o r i s. — [31] id. : Aeli P l a t o r i s Geldonis (?). — [32] p. 944-6, cer. VIII (a. 159) : inter adfines P l a t o r e m Acceptianum. — [33] p. 946, cer. VIII : P l a t o r i s Carpi. — [34] CIL, III 1 271 : Rufus P l a t o r i s (v. *Platino* 4). — [35] 7 821 : Apolini P l a t o r Panentis ex [v]oto castellanis v.s.l.m. — [36] 7 824 : Beus(as) P l a t o (r?). — [37] Apulum, 1 192 : Crescent P l a t o r i s fil[i]. Vibius Rufi[n]us sil[ig.] leg. XIII G(em.) h.b.m. — [38] Langada (Thessalonice), BCH, XV 1891, p. 663 : Μαυμὸ Τορκου Καί[κ]λιον Πολύκαρπον τὸν Πλατορο[ος] τὸν ἀνδρα ἑαυτῆς. — [39] Ambracia, GDI, 3 183 : Διονύσιος Πλατορος. — [40] Delfi, GDI, 1 800 (a. 173 i.e.n.) : σῶμα ἀνδρεῖον ᾧ ὄνομα Πλατωρ τὸ γένος Ἴταλόν. Πλατορος. Πλατορι. Πλατορα. — [41] Oropia, IG, VII 282 (= *ArchEph*, 1891, p. 111 ; 1952, p. 179) : Πλατωρα Επικαδου Διμαλλιτην (RE, S. III 434). — [42] Thera, IG, XII/3, 327, 313 : Πλατωρ (miles). — Italia, [43] Roma, *NotSc*, 1907, p. 42 : [P]l a t o r i s (EDR, III, p. 208. — [44] Falerio (Picenum), CIL, IX 5 486 : L. Obili P l a t o r i s, Auge Obilia. — [45] Campania, Pagenstecher, *Calenische Reliefkeramik* (Berlin,

1909), 120—1, fig. 50 (= *Apulien*, p. 163) : Πλατορ ἐποίρε. — [46] Pompei, CIL, IV 4 681 (graph.) : P l a t o r . — [47] Leuca, IsMs 28.21 : P l a t o r a s P a l e t a o s i s a r e t i . — [48] Caelia, 7.22 : P l a t o r a s V a š š n i h i . — [49] 7.213 : P l a t o r a s m i m e t e o s (Thumb, IF, XXVI, p. 4; Krahe, IF, XLIX, p. 268). — [50] 7.18 : P l a t o r a s D r e š š i h i . — [51] 7.16 : a t h i d a . P l a t o r [a] s l a h o n . h a d i v e . . . — [51 a] Aletium, 25.11 : [?P] l a t h o [r] i h i . . . — [52] Basta, 22.19 : [?P] l a t o r a s . — [52 a] Athenai, *Hesperia*, XXIX 1960, p. 68 (sec. IV/III) : Πλατω[ρ]. — [53] Milet, *Didyma*, II (Th. Wiegand, A. Rehm, R. Harder, Berlin, 1958), p. 308, nr. 545 : Ἀσκαλάπων Πλατορος χάρει. — [54] Hispania, La Union, *ArchEsp*, XV 1942, p. 147 (amfore) : PLATOR.

Identice sau Inrudite : *Plator*, *Pltor* în Italia (Venet., Istria, Dalm., Pann. etc.), *LatEN*, p. 30, 32, 33. *IllPN*, p. 91, 95. — Der. : *Platorres* (v. *infra*), *Platorinus*,-a, C. Sulpicius P l a t o r i n u s triumvir monetalis a. 18 i.e.n. (E. Babelon, *Monnaies republ. romaine*, Paris, 1886, II, p. 79, nr. 236—8, 467—8, nr. 11—13, 557—8, nr. 5—7; CIL, VI 1 822 = 5 722; RE, IV A, 820, 84); C. Sulpicius P l a t o r i n u s, Sulpicia P l a t o r i n a CIL, VI 31 761, 31 765 (RE, IV A, 820,85); gentil. *Platorius* (CIL, III 2 148 Salona, V 877, VI 1 241 = 31 553—4 b, 32 329, 32 448, X 502 etc.; *Platoria* CIL, IX 1 406, 5 020 ș.a.). *IllPN*, 94 etc. — Deecke, RhM, XXXVI, p. 582. AISC, IV, p. 204, V, p. 286.

Platorres, m., mess., [1] Gnathia, IsMs 3.11 : Dazihonas P l a t o r i h i Bollihi. — [2] Aletium, 25.11 : P l a t o r r i h i .

Platūr cf. *Platyr*.

Platura, f., [1] Larisa, IG, IX/2, 953 : Πλατουρα [Λ]άκωνα τὸν ἔδι(ο)ν υἱόν. — [2] Romia, CIL, VI 24 672 : ossa Pomponiae C. l. P l a t u r a e .

Platurius (?), m., Dalm., Komic (Lika), CIL, III 15 055 : Sextus T L A T V R I V S Triti f. (= *Lika*, p. 41 : *Platurius*; *CeltSpr*, II 1 863 : *Tlaturius*).

Platus, m., Salona, *BullDalm*, XXXI 1908, p. 55 : Tritus P l a t i f .

Platyr, *Platür*, m., Rubi, IsMs 2.15 : ΠΛΑΤΥΡ; Φινναδε Πλατυρ. Φινναδ Πλατυ. Φινναδευς Πλα 2.115 : ΠΛΑΤΥΡ. Oropos, *ArchEph*, 1952 [1955], p. 178, nr. 10, 11 : Πλατυρ, Πλατυρα Δαζου.

Plaus, m., Promona, *BullDalm*, XXXII, p. 49 : P l a u s Basius Tritani f.

Cf. *Plabaotius*, *Plaius*, — *Plan(i)us* sau *Plat(v)us* (scris N care poate fi AN sau AV), la Carnuntum, *LaurAq*, p. 6, pl. II 2 : A. P l a n i (Plavi) fi(lia) Samaconius Helvecionius f., — considerat illir de Betz; *Plavius*, CIL, VI 9 594, X 8 272. *LatEN*, p. 335, *Plavio* III 5 966. *CeltSpr*, II 1 013; dar *Samaconius* și *Helveio* sînt nume celtice.

Plazet v. *Plastas*.

Pleralol, pop., Str. VII 316 : Πληραιοι; St. B. Πλαρατοι, Πλαρτοι; App. III. 10 : Παλαρτοι; Chrest. Str. VII 38 (RE, XXI 226—233. *SprAIII*, I, p. 275. *BevDalm*, p. 47 : identici cu *Pyraei*, *Piraei*).

Plesont—*, m., Flanona, CIL, III 10 063 (= 3 042) : ... P l e s o n t e i ... rentibus et sibi fecerunt.

Pleurados, m., [1] Apollonia, *BulTir*, 1962, p. 132 (= *StAlb*, 1965, p. 99) : Πλευραδος. — [2] Macedonia, Dranë (Castoria), *Athens*, XXV 1914, p. 463 (= JHS, XXXIII 1913, p. 339, II 45) : Πλευραδος Ἐρμιωνος.

Pleuratos, m. [1] tatăl regelui Agron, Polyb. II 2, 4 : Ἀγρον ἦν υἱὸς Πλευρατου (RE, XXI 238, 1) — [2] rege, Polyb. X 41,4 : καὶ Σκερδιλαῖδα καὶ Πλευρατον ἐξάγειν τὰς δυνάμεις; XVIII 47,12 : ἔδωκεν Πλευρατω Λυχνίδα καὶ Παρθον; XXI 11,7; 21,3 : Πλευρατον μέγιστον τῶν κατὰ τὴν Ἰλλυρίδα δυναστῶν ἀναδειξαίτε; XXXII 9,4 : οὗτοι (Delmatae) μέχρι ἔξῃ Πλευρατος ὑπήκουον ἐκείνῳ; Liv. XXVI 24,9 : eodem iure amicitiae Elei

Lacedaemonique et Attalus et Pleuratus et Scerdilaedus essent; XXVII 30,13 : Romanis restitueretur Atintania, Scerdilaedo et Pleurato Ariaci; XXVIII 5,7 : et Scerdilaedus Pleuratum que motos esse; XXIX 12,14 : Pleuratus; XXXI 28,1 : reguli ac principes accolae Macedonum in castra Romana veniunt, Pleuratus Scerdilaedi filius; 3 : pollicentibus auxilia respondit consul, Dardanorum et Pleurati opera, cum exercitum in Macedoniam indicere, se usurum; 34,6 : Pleurato Dardanisque iter in Macedonia paterfecit; 38,7 ; fama erat Pleuratum Dardanosque ingentibus copiis profectos domo iam in Macedoniam transcendisse; 40,10 : Dardanorumque et Pleurati cum Illyriis transitum in Macedoniam; XXXVIII 7,2 : Pleuratus, Illyriorum rex, cum sexaginta lembis Corinthium sinum ivectus (etc.); XLIV 11,7 : duo milia Penestarum Illyriorum a Pleurato missi; 30,2 : patre Pleurato et matre Eurydice genitus (Gentius) (RE, XXI 237-8,2). — [3] frunțaș illir (sec. II î.e.n.), Polyb. XXVIII 8,1 : Περσεύς πρὸς Γενθιον τὸν βασιλέα ἀπέστειλε πρεσβευτὰς Πλευρατον τε τὸν Ἰλλυριόν, ὄντα φυγάδα παρ'αὐτῶν. 8,8 : ὁ Περσεύς... προσδεχόμενος τοὺς περὶ τὸν Πλευρατον; Liv. XLIII 19,13 : ad Gentium legatos Pleuratum Illyrium, exsulentem apud se, et Adacum Macedonem a Beroea mittit (RE, XXI 239,5). — [4] fiul regelui Gentius, Liv. XLIV 32,3 : Etlevam uxorem cum filiis duobus, Scerdilaedo Pleuratoque et Caravantium fratrem Scodram in castra misit (Gentius) (RE, XXI 239,4). — [5] Cic. in Pis. 84 : cum quidem tibi etiam accessio fuit ad necem Platoris Pleuratus, eius comes, quem necasti verbe ibus summa senectute confectum (RE, XXI 239,6). — [6] Uordea, Ryaki-Moranli, *ArchEph*, 1936, arch. chron. 5-6 (= *MakLith*, nr. 68 = Delacoulonche, *Mémoire*, nr. 53) : Ἀσκληπιόδωρον Πλευρατου — [7] Beroia, *MakLith*, nr. 54 (= De-lacoulonche, 60) : Πλευρατου. — [8] Lydia, DAW, 80, 1962, p. 21 (= REG, LXXVI 1963, p. 165) : Ἀπόλλων Ταρσίω Πλευρατος. — Cf. *Pleurados, Preurados*.

Etim. : *pel-, *pleu-, *plin; multitime" (cf. *Pladomenus, Pares*) și probabil *ra-t-, *rθ-t-, rad. *ar-, lat. *ratio* etc. (OmD, p. 482).

Pleurias, m., rege (cca a. 335 î.e.n.), Diod. XVI 93,6 : πρὸς Πλευριαν τὸν τῶν Ἰλλυριῶν βασιλέα (RE, XXI 239). Probabil identic cu regele Pleuratos menționat de Didymos (ap. Demosth. col. XII 65).

Poedleull, pop. Apul., Str. VI 277 : Ποιδικλοι, διὰ Πευκετίων, οὗς Ποιδικλους καλοῦσιν. 282; Plin. III 38 : Poediculi; 122 : Poediculorum (*Ped-*); Cass. Dio fr. 2,3 : Πεδικουλοι; App. *Bell. civ.* I 52 : Ποιδικλους (Ποδουλους); Iust. XII 2,12 : Poediculis Val. Max. VII 6,1 (RE, XXI 1 147-1 150). — Nume illir?

Polaldes-, mess., Soletum, IsMs 20.11 : Polaidelias. — Cf. *Laide*- și *Polla[hia?]ihi*, IsMs 25.220.

Polles*, m., mess. Caclia, IsMs 7.216 : Theotorias Pollihi. — Cf. *Polonnes* (Stabos 2), *Poul-*, *Pyl-* (Krahe, *Gl*, XVII, p. 83).

Popar*, m., Dalm., Orechovac (Prisren), CIL, III 8 241 (= *Spm*, LXXI, p. 106,252) : DM, Aur(elia) Catulia, Popar f(ilius).

Cf. trac(?) Ποπα ΒΙΑΒ, XIV 1943, p. 15 (= IGB, 253, Odessos); *Popaius* senator, Tyrol, *AnnEp*, 1940,4 (= *Anz. Akad. Viena*, 75, 1938).

Porres(?) v. *Gorres*. **Porvaldes** v. *Gorvaides*.

Posaullo(?), f., Lisičići (Konjić), CIL, III 13 866 (= 12 774 = *Herzeg*, p. 95) : DM, Posaulionis(?) Iaci(?) filiae pientissim(a)e def. an. XX p(arentes).

Poseni, pop., App. *Ill.* 21 : Ποσηνους (*SprAlll*, I, p. 287).

Potlsus*, m., Aenona, CIL, III 2 985 : Vetilius Volsi Potisus. Cf. *Potorret-*. *LatEN*, p. 215-6. *IllPN*, p. 96 *Polisus*†.

Potorretavid-, mess., Aletum, IsMs 25.222 : Vallaos Potorretavidih.

Praenos, opp., St. B. Πρακνος, πόλις Ἰλλυρίας τὸ ἐθνικὸν Πρακνίου.

Pradus, m., Germ., Weisenau, *MainzZt*, XXXVII 1942–3, p. 28 (= *Germania*, XXVI 1942, p. 40 = *AnnEp*, 1945, 78 = BRGK, 40, 1959, p. 187, nr 170): Pradus Sarni (filius) mil. ex coh. VII Breucorum, an. XXV h.s.e.

Pratur, m., Canusium, IsMs 2.22: [Π]ρατυρ Τιτουρ[του] Pratur Tituri[i].

Prava(i)us, m., Germ., Bingerbrück, CIL, XIII 7507: Annaius Prava i f(il.) Daverzus. *CellSpr*, II 1 043 „Prav- aus (aus Prav-avos), oder Prav-aius”. *IllPN*, p. 96 *Pravaus*. — Cf. celt. *Pravius* CIL, II 3 245, *Provius* III 3 797.

Etim.: i.-e. **pred-uo-*, v. ind. *pūrva-*, av. *paurna-*, *pourva-* „primul” etc. (Mayer, KZ LXVI, p. 114), sau i.-c. **preu-* „a sălta, sări se bucura”, v. ind. *pravale* „saltă”, v. sax. *fra* „bucuros, fericit”, ahd. *frouwen*, *frewen* „sich freuen” etc. (*OmD*, p. 482).

Preurados, m., [1] Apollonia (Albania), Mionnet, S. III 316, 23–24; *AltGrM*, I 29,43: ΠΑΡΜΕΝΙΣΚΟΥ ΑΠΟΛ. ΠΡΕΥΡΑΔΟΥ. NZ n.F I 14,87. — [2] Orestis, Hrup:šta, BSA, XVIII. 1911–2, p. 180,25 (= *Athens*, XXV 1914, p. 442, 32): Μερικινθ[ς] Πρευραδου. — Cf. *Pleur-*

Prevus (?), m., Dalm., Vašarovine (Bosnia), *Glasnik*, XI,III, p. 20: Privo (Prevo?) Masiopiae (?) Platori filio fecit.

Promona, opp., App. *Ill.* 12; 25–27: Πρωμονα; Str. VII 315: Πρωμωνα; TabP: Promona; Rav. IV 16; CIL, III 14 9692: aquae Promono [nenses], pagani Promono[nenses] (RE, XXIII 732–4. *SprAll*, I, p. 280. *BeuDalm*, p. 98).

Toponim compus: *Pro-mona*, i.-e., **per-*, *pro-* „în afară, pes e ceva, dincolo, în față”, **men-*, *mon-* posibil „ridicătură, proeminență, mons” etc.

Prorado, m., Visoko (Bosna), *Spom*, LXVII, p. 40, 16 (= *Prilog VjesDalm*, LII 1950, p. 32 = *Gl*, XXXII 1952, p. 303): [P]rorado Batonis f(il.).

Etim.: antroponim compus, cf. trac *Pyrou edes*; *Pro-* i.-e. **per-*, **pro-* „foarte, tare —”; *rad-*, **rēd-* „a bucura, a înveseli, vesel”, sau **rē-dh-* „satisfacție, mulțumire, belșug” (?) (*OmD*, p. 482–3).

Prosostus*, m., Pann., [1] Sirmium, CIL, XVI 2 (a. 54 e.n.): Iorae Prosostii (PRO-SOSII) f(iliae) (v. *Dases* 1). — [2] Carnuntum, *Germania*, XXI 1937, p. 168–171 (= *AnnEp*, 1937, 78 = *LimOest*, XVIII 1937, p. 71): DM, Ulp(ius) Prosostus eq(ues) ale III Trecum an. XXX stip. X[II]?, h.s.e., Ambruc... p(ater) f(ilio) p(osuit).

Betz, *Germania* XXI, p. 168–171: *Prosostus* nume illir compus din *Pros-* + *Ostus* (*Ostus*: CIL, III 3 806, V 2 221; cf. *Teu-*). Alföldi, *Zu den Schicksalen Siebenbürgens* (1944), p. 42 compară traco-dac *Prisosta* (ACMIT, 1930–1, p. 85; AISC, IV, p. 214); după Szemerényi (citată de Alföldi) *Prosostus* ar fi alcătuit din *Pro-* + *sost-*, ceea ce apare mai puțin probabil dată fiind tema *Pros-*, celt. *Prosius*, CIL, II 3 434 (= I 2 271), *Proserius* CIL, III 2 491 (*CellSpr*, II 1 048), eventual traco-bitinicul *Prus-ias* (?). *Ambruc-* este celtic sau celto-panonic. Cf. de asemenea L. Vennonius L. l. *Prosamus* CIL, I 1 549 (= X 5 388) etc.

Proteras, ins., Scyl. 23: νῆσοι Προτερας, Κραταια, Ολυθα (*SprAll*, I, p. 281).

Pr...vus*, Dacia, Alburnus, CIL, III, p. 934, cer. V (a. 162): Batoni Pr...vi To-velis. („*pr* incertum” ed.; an „Pr[imitiv]vi”?).

Pyllus, m., [1] Corcyra Nigra, Syll. 141 (sec. IV i.e.n.): [σύνθηγα οικισ]τῶν Ἰσσαιῶν καὶ Πυλλου καὶ τοῦ υἱοῦ Δαζου. Oropos, ArchEph, 1952 [1955], p. 177–178: Πυλλος, Πυλλον Δαζου Ἀλφειῶν πρόξενον (cf. IG, IX/1, p. XXV: Δα[λμα]του vel Δα[λμα]ται?). — [2] Apulia, monede *HistNum*. 49; Mionnet, I 133–4, 332–3, S. I 268, 485; NZ, n.F. IV p. 81: ΣΑΛΑΠΗΝΩΝ ΠΥΛΛΟΥ, Mionnet, I 130, 304, S. I 261, 434; NZ, IV 78: ΑΠΙΑΝΟΥ ΠΥΛΛΟΥ. — [3] Thessalia, Narthacium, Syll. 674, 22–29: τῶν περὶ Πυλλου Μακεδόνων.

IllPN, p. 96–97. EDR, VIII, p. 215.

Pyrael, *Pyrissaei* v. *Piraei*.

Raetlnlon, opp., Cass. Dio, LVI 11: Ραητιον; CIL, XIII 7 023 (= ILS, 2 504): Andes. Sex. f. cives Raetinio (*BevDalm*, p. 159).

Raguslum*, opp. (Epidaurum, Dubrovnik), Rav. IV 16: Epitaurum id est Ragusium; Guido 114: Epitauron ubi nunc est Rausium; Presb. Diocl. 9, 31: Ragusium, Lausium; Const. Porph. (*SprAIII*, I, p. 282–3).

Raparia, opp., Liburn., Rav. IV 22; V 14; Guido, 115.

Rennlos*, m., Dodona, GDI, 1 339 (v. *Dazupos*).

LatEN, p. 281. *III PN*, p. 98.

Rlder, opp. (Danilo), Rav. V 14: Rider; Guido, 115: Ridder; CIL, III 12 815 a: municipi Rideri; ethn.: *Riditae*, CIL, III 2 774: principi municipi Riditarum; 2 026; *BullDalm*, XXXVIII, p. 45; *Arheoloski radovi i raspravi* (Zagreb), II 1962, p. 319: dec(urioni) et pr[incipi municipi] Riditaru[m...]; CIL, III 3 202: Riditis (a. 184) (*SrrAIII*, I, p. 284–5).

Rigias (?), m., mess., Lupiae, IsMs 15.22: Rigias Moroas.

Krahe, IF, LVI, p. 136 „zu *rigias* vgl. den (kelt.) männl. Namen *Rigia*, CIL, V 4 594, Brixia”; *Gl*, XXII, p. 118; *SprIII*, I, p. 34 cf. *Regius*, *Regia*; dar și trac *Rigozus*, CIL, III 14 214, 11; *Rigasis*, *NotSc*, 1898, p. 418 etc. Parlangeli, *StMs* p. 355.

rlnos, „negură”, Schol. *Odyss*. V 281: οὐ δὲ λέγουσθαι Ἰλλυριοὺς ῥινον λέγειν τὴν ἀχλὺν. Eustath. I 536, 27.

Rlsn(l)um, opp., (Risan), CIL, III 2 581: moenia Risinni; Ptol. II 16, 3: Ρισινον; 7: Ριζωνα; Plin. III 144: Rhizinium; TabP: Resinum; Greg. Magn. *Epist*. I 27: episcopo Resinensi (Sirmiensi? a. 591); CIL, III 8 369 (= 2 766 b): dec. c(ol.) Ris...; XVI 14 (a. 71): P. Luri Moderati Risinitan(i); CIL, III 12 695: Iulio Risin[i]o. (RE, IA, 937–9). Cf. *Rizus* (*BevDalm*, p. 141–142).

Rittion, opp., Pann. Inf. (Slankamen?), Ptol. II 15, 1; 3: Ριπτιον; ItA 242, 1: Ritti; TabP: Bittio; *NotDign*. occid. 32, 17; 36: Ricti, equites Dalmatae (*SprAIII*, I, p. 286).

Rivius (?) v. *Sepenestus*.

Rizus, *Rizon*, fl., Scyl. 25: τοῦ Ριζουντος ποταμοῦ, τὸν Ριζουντα ποταμόν; Polyb. II 11, 16: τῷ Ριζωνι ποταμῷ; Ριζονικός κόλπος; Str. VII 314; Ptol. II 16 3; Str. VII 316: Ριζωνων κόλτος; opp. Rizon, Polyb. II 11, 6: εἰς τὸν Ριζωνα; Str. VII 316: Ριζων; St. B. Ριζον, πόλις τῆς Ἰλλυρίας καὶ ποταμὸς ὁμώνυμος. — Ethn.: *Rhizonitae*, Liv. XLV 26, 15; St. B.; *InsMDalm*, 75 (RE, IA, 937–9). Cf. *Risinium*.

Rudae, opp. Apul., TabP; Rav. IV 35; Suid.; Guido, 47. Cf.

Rudlae, opp. Calabr., Plin. III 102; Mela, II 66; Sil. It. XII 396–7; Ptol.; Str. etc. (RE, IA, 1 176–1 177).

Rudinl, pop., Plin. III 105.

S. ..., municipium, la Plevlje, CIL, III 8 309 (= 1 708, 6 343): dec. m(un.) S. (*BevDalm*, p. 152).

sabala, *sabaium* „bere”, Amm. XXVI 8, 2 (a. 365): Valens oppugnationi Calchedonis magnis viribus insistebat: cuius e muris probra in eum iaciebantur et iniuriose compellebatur ut *sabaia* rius. est autem *sabaia* ex ordeo vel frumento in liquorem conversus paupertinus in Illyrico potus; Hieron. *comm. in Isaiam*, VII 19 (292): quod genus est potionis ex frugibus aquaque confectum et vulgo in Dalmatiae Pannoniaeque provinciis gentili baroque sermone appellatur *sabaia* us (*SprAIII*, I, p. 287).

Sabaleidas, m., mess., Canusium (Apulia), IsMs 2.12: Opakas Sabaleidas.

Sabathiros, *-yros**, m., Issa, [1] *InsMDalm*, 23, 10: Σαβαθιρος Δρυμάργου. — [2] 27–28, 19 (= AEM, XVIII, p. 100, 15): Σαβαθιρος Πατρωνος.

LatEN, p. 36. *IllPN*, p. 99.

Sabbo (?), m., Promona, CIL, III 13 984: Dasa S abbonis; dar lectura corectă parc a fi: Dasas Ar bonis (v. *Arbo*).

Sabulus, m., Herdonia, CIL, IX 689 (= 1 708): C. Dasimius C. f. aed. praetor Busia S abuli (fil.) Dasimi.

Šaillona, mess., Rudiae, IsMs 16.122: Š aillona Genollihi.

Salangon*, fl., Ap. Rhod. IV 337: μέσση Σαλαγγωνος (var. Σαλαγκωνος) ποταμού και Νεστιδος αἴτης. St. B.

Salapia, opp. Apul., Str. VI 283: Σαλαπια. Ptol. III 1, 14: Σαλαπια; Liv. XXVI 38, 11, 14; Plin.; Val. Max. etc.; *HistNum*, 49. Var. *Salpia* (RE, IA, 2 007–9).

Saldis, opp. Pann. Inf., TabP: S aldis; Rav. IV 19; Ptol. II 15, 4: Σαλ(λ)ις.

Sallas**, m., Coreyra Nigra, Syll. 141 (= *InsMDalm*, 7, 21): Σαλλας Φίλωνος. *InsMDalm*, 7, 22: Ασχίνας Σαλλα; 7, 25; 22, 9, 7 (= GDI, 3 254); 31 etc. — Cf. mess. *Sallonas* (Siillonas?); *Salaihi* Aletium, IsMs 25.215.

IllPN, p. 99. Cf. *Σαλαχς*, Athenai (sec. VI 1.e.n.), Blumenthal, ZNF, XIV 1938, p. 112–3. După Krahe, IF, LVII, p. 113–4, *Σαλαχς* este nume grec. Cf. de asemenea mess.: ...ai Sala[hiai?], Caelia, IsMs 7.19.

Sallentini, pop. Calabr., St. B.: Σαλλεντινος; Liv. *epit.* XV; XXIII 48, 3; *Mela*; Flor.; Ptol. etc. (RE, IA, 1907–8).

Salon, fl., Rav. IV 16: S alon fl.; *IllSacri*, I 414, 417: S alono.

Salona, opp., Plin. III 141, 142; *Mela*, II 17; *Bell. Alex.* 42; Serv. ad Verg. *Buc.* IV 1; Aur. Vict. 39, 6; Rav. IV 16; V 14; Guido; TabP etc.; CIL, III 1 933, 8 425, 8 344, 8 383 = 2 765, 8 424 = 1 846: S alona; Str. VII 315; Cass. Dio; App.; St. B.: Σαλωναι; Caes. *Bell. Gall.* III 9; Plin.; Mart.; Luc.; Eutr.; ItA; Iord.; Oros. etc.; CIL, III 1 940, 2 019, 3 200, 9 576, 4 252; *BullDalm*, XXXIX 1916, p. 112 (natus S alonis); CIL, III 8 831, VI 32 536, VII 793 (= *Roman Inscr. Brit.* I 1965, nr. 1 828): Aur. T. f. Aiae d(omo) S a Iona s; IX 3 337 etc.: S alona e; Ptol. II 16, 3; Proc.; St. B.; Suid.: Σαλωναι; Str. VII 315; Cass. Dio; Zon. etc.: Σαλων; *InsLlug*, 34: S alon., 121: Felix S a Ion.; 122: M(artia) I(ulia) V(aleria) S(alona) F(elix); CIL, III 10 159 (= 3 201 = *ActaArch*, XVI 1964, p. 248): a S alonis etc.; abbreviat *Salon*. In inscripții; ethn. demot. *Salonitanus*, CIL, III 2 108, 8 804, 14 715–6: dec. col. S alonit a norum, XVI 11 (a. 70 e.n.): C. Helvi Lepidi S a Ionitani, M. Valeri Acuti S alonitani, M. Nassi Phoebi S alonit.; 14 (a. 71): T. Iuli Rufi S alonit. eq. R(om.); *NotSc*, 1932, p. 373: Q. Maec[ius] Valenti[nus] S a lonit a nus; *InsLlug*, 126: col(onia) S alon(itana); *NotDign*, occid. 9, 22; 11, 23, 66; Iord. etc. — *Saloninus*: CIL, III 6 300 (Viminacium): Non. S aloninus qui et signo Dalmatius. *Salonius* de ex. CIL, III 8 752: S alonius Sabinianus. — RE, IA, 2 003–6. *BevDalm*, p. 97–118.

Saloniana*, opp., Dalm., Ptol. II 16, 7: Σαλωνιανα; CIL, III 8 308. — Nume illir sau roman?

Salthua, castellum, JÖAI, XX Bbl. 201 (= ILS, 9 412): Agirro Epicadi f. principii k(astelli) S althua.

Etim.: *sel- „locuință, spațiu de locuit”, v. sl. *selitva* „locuință”, got. *salibwōs* „han, azil”, ahd. *salida* „azil, adăpost, locuință”.

Saluntum, stat., Rav. IV 16: S aluntum; TabP; ItA 338: S allunto.

Salvia, *Salvium*, opp. (Prodgradina la Kamen), Ptol. II 16, 6: Σαλουα; ItA 269, 4: *Salviae*; CIL, III 14 249, 2: Ael. Capito dec. municip. *Salvio*; XIII 6 538: Batoni Beusantis optioni ex mun. *Salvi...*; *BullDalm*, XXVIII, p. 49: civis *Salviata*; *FührZara*, p. 50–51: [in civitate Sal] *viatium*; *IllSacr*, II 173: *Salviaticum* (territorium) (RE, I A, 2 016–7. *BevDalm*, p. 158). Cf. *Stridon*.

Samanna^{*}, f., Salona, CIL, III 2 610: M. Vivio Obellian. *Samanna* et C. Lucreti... CX.

CellSpr, II, 1 335.

-**Sama**, f., Pann., Székesfehérvár, CIL, III 3 349 (v. *Dazanus*).

Samuntius, m., Rider, [1] *Glasnik*, VI 1951, p. 55–56, 9: *Samuntius* Pantis filius. — [2] p. 56–57, 10 (= *InsLIug*, 185): *Prevo Samuntio*.

Saprinus, vicus, LibCol, I 241: vicum *Saprinum* et *Clinivatium*.

Sapura, opp., Rav. IV 19: *Sapura*; CL, III 9 864a: fins inter *Sapuates* e[*t* *Aejmatinos*.

Saraha^{*}, m., Siscia, CIL, XVI 103 (a. 134–154): [coh.] III ... ex cen[turione...] *Sarabae* [f.].

Illir? După Mócsy, *Pann.* p. 212 ar fi oriental.

Sardeates, pop., Plin. III 142: *Sardeates* (*Sardiates*); Ptol. II 16,5: Σαρδιωται; LibCol. I, p. 241: in terra uoratos (*Tariotae*?) et *Sardiatas*. — CIL, III 1 266: F. Bisius Sceno(barbi) *Sardias*?. (RE, I A, 2 480. *BevDalm*, p. 52–53).

Sardos, opp., St.B. Σαρδος, ... πόλις Ἰλλυρίας, οἱ πολεῖται Σαρδηνοί.

Sareus, m., Moes. Sup., Timacum, *Spom*, LXXV 13, 144 = XCVIII, p. 83, 175: ... *liber(tus) infelicissimus*, P. Ael. *Sareus*.

Sarius^{*}, m., Golubić (Bihać), *Spom*, LXXVI, p. 6–7, 3: *Turus Sarius*.

Exemple din Italia, Noricum, Pann.: *IllPN*, p. 100. *CellSpr*, II 1 367.

Sarminium, opp., Rav. IV 19: *Sarminio*.

Sarnacla, opp., ItA, 269, 3: *Sarnade* (*Sarnaclae*); Rav. IV 19: *Sa[r]niglo* (*SprAIII*, I, p. 294).

Sarnoates, ethn., monede, ZN, I, p. 1113–4: ΣΑΡΝΟΑΤΩΝ.

Sarnunia, f., Rider, *Germania*, 34, 1956, p. 239 (= *ArchIug*, II, p. 47 = *InsLIug*, 191): *Toto Sarnunia* *Statti* *I*(llia).

Sarnus, opp., St.B. Σαρνους, πόλις Ἰλλυρικῆ, τὸ ἔθνικόν Σαρνουσος; Polyacn, IV 2,12: Σαρνουσίοι; Marcell. comes a. 518 (Chron. Min., MGH, AA, II, p. 110): *castellum regionis Gavisae, quod Sarnonto* dicitur.

Sarnus^{*}, m., [1] *Promona*, *BullDalm*, LV 1953, p. 262: *Panius*(?) (sive: P. *Anius*?) *Sarnu...* — [2] *Skelani*, WMBH, XI, p. 168: *Sarnus*. — [3] *Carnuntum*, CIL, III 4 501: *DM, Valeria Dicnysia domo Sarm(izegetusa) Da(eiae) s(uper.)*, C. *Valerius Sarnus coniugi*. — [4] *Germ., Weisenau, MainzZf*, XXXVII, p. 28: *Pradus Sarni* *I*(ll).

LatEN, p. 224, *CellSpr*, II 1 369. *IllPN*, p. 100 *Sarnus*†. — Alte exemple: CIL, IV 4 033 *Sarnus*, XIV 780 *Tilia Sarnia* etc.

Sarsenterum, opp., Rav. IV 16: *Sarsiteron*; *IllSacr*, II 173–174: *Sarsentero* (abl.), *Sarsenterensis*.

Sarute, stat., TabP (*SprAIII*, I, p. 296).

Sasael, pop., Plin. III 144: *Sasaci* (*Sasci. Sastri*). *BevDalm*, p. 49–50. Cf. *Sassaius*.

Sason, ins. (*Sasone*), Scyl. 26: Σασων, -ωνες; Polyb. V 110, 2; Str. VI 281; Ptol. III 12, 44; Luc. II 627, V 650; Sil. It. VII 480; Caes.; Plin.; TabP etc.: *Sason*.

Sassalus, m., Germ., Colonia Agripp., CIL, XIII 8 313 (= *Ins PannD*, 60, 365) : S a s s a - i u s Liccaï f. miles ex coh. VIII Breucorum. — Cf. *Sasaei*.

Satlion, opp. Enchel., Polyb. V 108, 8 : Σατιωνα (acc.).

Savus, fl., Str. VII 314 : Σαυος; App. III. 22; Ptol. II 15,1; 4 : Σαυος; Plin. III 128, 147, 148 : S a v u s, S a u s; Flor. II 28; TabP; Rav. IV 20; CIL, III 3 705 : ad flumen S a v u m; 3 896 : S a v o Aug(usto) sac(rum); *VjesHrv*, N.S. XIV, p. 176; CIL, V 7 127 : impuri aqu(a)e Padi nec minus et S a v i; Claudianus, *Laud. Stilich.* 2,192 (a. 400) : Pannoniusque portorque S a v i. (RE, II A, 266; *Starinar*, XVII 1966 (1967), p. 11a—121).

Etim. : **seu-* „sos, umezealã; a ploua, a curge" (Tomaschek, MGGW, XXIII, p. 299).

Sealadls, stat., Rav. IV 19.

Seampis, *Scampa*, opp. (Elbassan), Liv. XXXI 39,40; XXXIII 8; XLII 53; ItA, 318, 2; 329,8; TabP *Seampis*; ItA 608, 2 : *Hiscampis*; Ptol. III 12, 23 : Σκαμπεις Hierocl. 13 : Σκαπττα; Const. Porph. *Them.* II 56, 2; *NotDign*, or. 9,48 : *Scampenses* etc. (RE, II A, 351. *SprAlll*, I, p. 309).

Seardon, mons, Ptol. II 16, 1; III 12, 15 : τὸ Σκαρδὸν ὄρος; Polyb. XXVIII 8,3; Str. VII 329; Chrest. Str. VII 48; Liv. XLIII 20; XLIV 31 : *Scordus mons* (*SprAlll*, I, p. 311).

Seardona, [1] opp. (Skradin), Plin. III 141; Rav. IV 16; V 14; Guido, 115 : *Seardona*; TabP : *Sardona*; Ptol. II 6,2 : Σκαρδωνα; Proc. V 7, 32; 16, 13; VIII 23, 8; Str. VII 316 : Σκαρδων; CIL, III 2 810 : *Scardonis* (abl.); 2 802; 2 805; ethn. *Scardonitanus*, Plin. III 139 (*BevDalm*, p. 86—87). — [2] ins., Ptol., II 16, 8 : Σκαρδωνα νῆσον; Rav. V 24; Const. Porph. (RE, II A, 356—7. *SprAlll*, I p. 310).

Seelepetä, f., Rider, *Glasnik*, VI 1951, p. 58 (= *InsLlug*, 182) : *Dacco Sclepetä* Pinentis f.

Seen- v. *Scenus* [4].

Seeno, m., [1] Visoko (Bosna), Spom, LXXVII, p. 40 : *Sceno Batonis* [15] f(ilius) maxime natus. — [2] Pola, CIL, V 186 : C. Laecanius *Sceno*. — [3] Patavium, 2 909 : C. Caesio Lambo Muttea L. I. Hospita, viva fecit sibi et suis M. Appuleio *Sceno* n i.

Seenobarbus, m., [1] Narona, CIL, III 8 437 (= WMBH, XII 134) : D M, Victori *Scenobarbi* mil. coh. I Bel., Munnius et Gentius heredes posuerunt. — [2] Salona, 13 080 + + p. 2 263 : [?Scen] o b a r b. — [3] Rider, 2 775 : [...?Sc] e n o b a r (b) o Tizio dec. patri suo. — [4] Visoko (Breza), Spom, XCIII, p. 141 : Aelia Iusta [S]e n o [b] a [r] b i. . . — [4] Pann., Arrabona, CIL, III 4 372 : tur(ma) Sceni[2] *Scenobarvi* f., *Scenus Scenobarvi* f(ili) heres. — Dacia, [5] Apulum, 7 800 : Dasati (S) *cenobarbi*. — [6] Alburnus, 1 266 : F. Bisius *Scenobarbi* Sard(ias?). — [7] 1 265 : D M, M. Aur. *Scenobarbus*, M. Aur. Si. . . — [8] CIL, III, p. 956, cer. XX : Saturnini *Scenobarbi*. — [9] Potaissa, CIL, III 13 761 : [D] M, [Iul. S]c e n o [barb] u s, Iul. Ze[no], Iul. Gai[us]. — [10] Gherla, SCIV, XIX 1968, p. 340 : D M, *Scenobarbus* Dasi f. vix. . . — [11] Ravenna, CIL, XI 6 766 : DM, . . . *Scenobarbi* fil(ia) quae et Maxima, [Ni]cephorus [Pr]oculi lib. h. [et E]utychia lib. — [12] Misenum, CIL, X 3 618 (= ILS, 2 901) : Bato [35] *Scenobarbi* nation. Dal[m.]. — [13] Germ., Colonia Agripp., CIL, XIII 12 062 : *Scenobarbo* Licc[onis] f.]. — Cf. :

Seenobardos, m., Pann. sive Dalm., Cass. Dio LV 33, 2 : Σκενοβαρδος δέ τις προσποικυ- σάμενος μεταστῆσθαι καὶ πέμψας κατ'αὐτὸ τοῦτο πρὸς Μάκρον Ἐννιον φρούραρχον Σισκίας (RE, II A, 368).

Bauer, AEM, XVII, p. 141, 4. Krahe, IIPN, p. 101; Gl, XXII 1933—4, p. 125—6 : forma genuinã illirã era *Skenobardos*, -bard- din i.-e. **bhard(h)-*; cf. *Bard-*.

Scenobarvus v. *Scenobarbus* [†].

Scenocalo, m., Visoko (Bosna), *Spom*, LXXVII, p. 40 (= *Prilog* VjesDalm, LII 1950, p. 32): [S] c e n o c a l o Batoni[s] f.].

Compus : *Sceno-calo*.

Seenua, f., Ravenna, CIL, XI 214 :-S c e n u a e Thaletis Cantabe(r) cons(ervae).

Seenus, m., [1] Visoko (Bosna), *Spom*, LXXVII, p. 40 (= *Prilog* VjesDalm, LII 1950, p. 32 = *Gl*, XXXII 1952, p. 303): [S] c e n u s Batonis f. — [2] Pann., Arrabona, CIL, III 4 372 : Bato Buli f. Colap(ianus?) ala Pannoniorum tur(ma) S c e n i Scenobarvi f., S c e n u s Scenobarvi f. heres posit. — [3] Belegb, CIL, XVI 31 (a. 85 e.n.): cohort. I Lusitanorum expedite Frontoni S c e n i f(il.) Iaso. — [4] Dacia, Alburnus, *MatArh*, VI, p. 884 (= *AnnEp*, 1960, 235) : Silvano aram posuit Varro S c e n i(?) cot (= quod?) prom(iserat) collegi lib(ens). — [5] Germ., Bingerbrück, CIL, XIII 7 511 (*InsPannD*, 51, 284) : S c e n u s Assenionis f. mil. ex cho. I Pannonior[u]m, ann. XXV, stip. VII, h.s.e. — [6] Caesarea Mauret., CIL, VIII 9 377 (= ILS, 2 576) : Dazas[6] S c e n i f(il.) Ma[eze]jius.

Seenut-, m., Cemenelum, *AnnEp*, 1964, 246 : Epicado [39] S c e n u t i s.

Scerdilaedus, -as, m., [1] căpetenie a Ardieilor (cca a. 230–200 i.e.n.), Polyb. II 5, 6 : Σκερδιλαιδων ἔχοντα πεντακισχιλίους Ἰλλυριοὺς παραγίγνεσθαι κατὰ γῆν διὰ τῶν παρ' Ἀντιγόνειαν στενῶν 6, 3; 7; IV 16, 6; 9; 11; 29, 3; 5; V 3, 3 4, 3; 95, 1; 3; 101, 1; 108, 1, 4; 110, 3, 8; X 41, 4; Liv. XXVI 24, 9: eodem iure amicitiae Elei Lacedaemonii et Attalus et Pleuratus et S c e r d i l a e d u s essent; XXVII 30,13: Romanis restituerentur Atintania, S c e r d i l a e d o et Pleuratō Ardiaei; 33,3: in Aetoliam et S c e r d i l a e d u m; XXVIII 5,7: et S c e r d i l a e d u m Pleuratūque motos esse: XXXI 28,1: Peluratus S c e r d i l a e d i filius (RE, S. V 978–9). — [2] fiul lui Gentius, Liv. XLIV 32,3: Etlevam uxorem cum filiis duobus, S c e r d i l a e d o Pleuratoque et Caravantium fratrem Scodram in castra adduxit (Gentius) (RE, S. V 979).

Nume compus : *Scerdi – laed-*, cf. *Scerdis* și *Laedio*, *Laidus*.

Scerdis, m., Salthua, JÖAI, XII Bbl. 202 : S c e r d i s (*Epicadus* 17].

Etim. : *(s)ker- „a sălta”, *sker-d-, v. ind. *kūrdaqi* „sare, saltă”, gr. *κόρδαξ* „dans vesel în comedie”, mhd. *schërzen*, nhd. *Scherz*.

Scerviaedus, m., Dalm. [1] Orechovac, CIL, III 8 242 (= *Spom*, LXXI, p. 106, 254) : D M, S c e r v i a e d u s Sitaes vix. an. XXX interfectus a latronibus, Sita Dasi p(ater) f(ilio) et sibi et Caiae Dasi coniugi. — [2] Salona, CIL, III 9 191 : [D] M, . . . IVENTINE [?Scer]v i a e d u s C. . .

Scervius, m., nom. gentil., Dacia, Napoca, AISC, I/2, p. 59–60 (= *AnnEp*, 1934, 14) : I O M Conservatori, T. S c e [r] v i u s (Sc[i]rvius?) Vi[t]ialis tib(icen?) coh. III Camp. v.s.l.m. Sel.* m., Dalm., Glamoč, CIL, III 9 863 : Victoris S c i . . . (v. *Sinn-*).

Sellus, m., Pann. Arrabona, CIL, III 4 377 (sec. I e.n.) : S c i l u s Batonis f. Breucus, eq. ala Pannoniorum, an. XXX, stip X, h.s.e. Deculus [e]t Iulius Leucaspis her. posuerunt.

Selna*, f., Corfinium, CIL, IX 3 216 (= I 1 783) : Caesia V.f. Magula. Cesia C.f. S c i n a Vulpe, EDR, III, p. 218 „probabilmente in relazione con *Scenus*, *Sceno-*”.

Selnus*, m., Aeclanum, CIL, IX 1 201 : Aeclanius[. . .] S c i n u s et S . . . fil. Martia . . . con. m.

Numele poate fi eventual african-semit, cf. CIL, VIII 4 924 (Numidia, Thubursicu) : BERICT Scini f(il.) Frontonis Leptae uxor vix. annis XXV.

Selrna*, m., Florentia, CIL, XI 1 673 : L. Scribonio L.l. S c i r n a.

LatEN, p. 93 (etrusc?), cf. *Scernano*, *scire*. *CellSpr*, II 1 398.

Selrtari, *-ones*, pop., Plin. III 143: *Scirtarti*; Ptol. II 16,5: Σκιρτονες (-ωνες); St.B.: Σκιρτιοι; CIL, XVI 100: C. Valerio Annaei f. Dasio Scirt(oni) ex Dalmat(ia) (RE, II A, 825—6. *SprAIII*, I, p. 315. *BevDalm*, p. 57).

Selrtiana, opp., ItA 330, 1.

Selrtones v. *Scirtari*.

Selrtus, *-a**, m., f. [1] Kruševici (Prilep), *Spom*, LXXI, p. 157,404: Λειβια Πετιλια λ(ιβερα) Σκρητιω Τιτο τῶ ἀνδρῆι. — [2] Beroia, CIG, 1957f: Γ. Σκιρτιον Αγαθ[ων]α. — [3] Deuriopos, *Spom*, CVIII, p. 184,75: Γαιος Σκιρτιος Πρῶκος.

Scirtus nume frecvent în Italia (*LatEN*, p. 32. *IllPN*, p. 102. EDR, III, p. 179. RE, II A, 826. *SprAIII*, I, p. 314), purtat mai ales de libești. La illiri ar putea fi importat din Grecia sau din Italia; dar etnonimul *Scirtari* (*Scirtlones*) indică mai curînd autohtonă illirică. — R. Vulpe, *Scirtus Dacensis*, în *Apulum*, V 1965, p. 151—164.

Selrvius v. *Scervius*.

Selaletis(?), Dacia, Alburnus, CIL, III, p. 936—8, cer. VI (a. 139): Plani Verzonis Sclaietis.

IllPN, p. 103. — Pare să fie un toponim illiric, Pârvan, *Getica* (București, 1926), p. 273; *CercLg*, II, p. 248 (*RevLg*, IV, p. 166).

Scodra, [1] opp., Polyb. XXVIII 8,4: Σκοδρα; App. Rom. V 65; Ptol. II 16,7; Zon. IX 24 etc.; Liv. XLIII 20; XLIV 30—32 etc.; Plin. III 144; ItA 339,4; Vib. Scq.; Flor. I 29; CIL, III 12 695: in colonia Scodra; *JbAll*, II 1908, p. 101: a Til[ur]io Scod[r]am; Hierocl. 17: Σκοδρα; Rav.; Guido etc.; Proc. aed. IV 4 (117,31 H.): Σκοδρων; Liv. XLV 26 etc.: Scodrenses (RE, II A, 828—9); [2] regio, CIL, VI 2 698: domo Daciae regione Scodrihe(n)s(e) (în Dacia Mediterranea-Dardania); [3] Scydra, Macedonia, St.B.; Ptol. III 12,36; Plin. etc. (*SprAIII*, I, p. 315—6. *BevDalm*, p. 143). — Der.:

Scodrina, f., Epidamnus, IsAlb, p. 42 (93), nr. 70: L. Novelli Lucifer praeco have Novia Scodrina.

Seunastleus, pagus, BIAB, XVII 1950, p. 235—6 (= *InsLlug*, 113—114): Divo Augusto et Ti(berio) Caesari Aug(usti) filio Aug(usto) sacrum veterani pagi Scunastici quibus colon(ia) Naroni(tana) agros dedit (*BevDalm*, p. 135—136).

Seyrthana-, m., Epidamnus, *BulTir*, 1962, p. 132 (= *StAlb*, 1965, p. 99): Σκυρθαναζ (ter)?

Sela*, f., Arba, CIL, III 10 121: Seia e Opli f.

Selo*, f., Promona, [1] *BullDalm*. XL—XLII 1917—8, p. 106: Aur. Seioni Aurellia Maxima matri. — [2] CIL, III 2 756 (= p. 2 328, 157): Zaiio Siali (fil.) Seioni nepoti(a)c (= 9 805: ZNOSIA LISENO NI NEPOTIE). — [3] Suhaća (Livansko Pole), *Spom*. LXXXVIII, p. 124: Acl(ia)c Seioni.

Selus*, m., Salona, CIL, III 2 519 (= ILS, 8 519): Seio Dalmat(a)e homini bono, qui incendio [o]ppressus est.

Cf. numele italic-roman *Seius*, *-a*, *Seianus*, identic.

Seleptani, pop., Liv. XLV 26: Scodrensibus et Dassarensibus et Seleptanis ceterisque Illyriis.

Sello, f., Salona, CIL, III 8 606 (= 2 180): D M, Apiciae Selioni Agatonus Dassius coniugi pientiss. b.m.p.

Senia, opp. (Senj, Zengg), Plin. III 140: Senia; ItA 273,7; TabP; Rav. IV 22; V 14; Guido, 116; CIL, III 3 016; VI 2451: Senia(a); Ptol. II 16,2: Σενια; ethn.: Scyl. 21: Σενιτες; Tac. *Hist*. IV 45: Senienses; CIL, III 3 016; 3 017; *BullDalm*, LIII, p. 251: [p]lebs Seniensium (*BevDalm*, p. 76).

Senta, opp., Plin., II 115: nomen loco est S e n t a (= Senia?) (*SprAll*, I, p. 300).

Sentona^{*}, zeitate Liburn., Tarsatica, CIL, III 3 026: S e n t o n a e Eutyclus v.s.l.m. — Alvona, 10 075: Geminus Boninus Hostiducus S e n t o n a e v.s.l.m. — 10 076: S e n t o n a e [A]el. . . — *AMSStr*, XXIV, p. 226. — *NotSc*, 1934, p. 113—4 (= *AnnEp*, 1936, 93): S e n t o n a e sacrum Tullia Fusca v.s. — Flanona, *NotSc*, 1928, p. 405: S e n t o n e Sex. Aem. v.s.l.m.

Separi, pop., Plin. III 142.

Elim.: *sep- „a se preocupă de ceva, a îngriji”, v. ind. *sapati* „minglia, alinta, îngriji”, *saparyati* „veneratur”, cu lat. *sepelio*, trac etnonim *Sapaei*; cf. și

Sepelestus^{*}, m., Dacia, Gherla, dipl. mil. a. 133, JRS LI 1961, p. 63 (= *AnnEp*, 1962, 255 = *Probleme Muzeogr.*, 1964, p. 180 = *ActaMN*, I 1964, p. 164; supra, p. 38: et sunt in Dacia Porolis(sensi) sub Flavio Italico —, coh(ortis) I Britannicae (miliariae) — ex pedite S e p e n e s t o Rivi I(ilio) Pannon(io). — Ethnicon-ul PANNON a fost modificat suprapunind peste primele trei litere PAN literele COR, spre a-l „corecta” fie în COR(i)NON (*Corini*, trib celtic în sudul Angliei, JRS, LI, p. 64, *ActaMN*, I, p. 166), fie în CORN(acates, JRS, LI, p. 70); în prima eventualitate soldatul *Sepelestus* a fost recrutat din teritoriul de obrșie a formației sale (coh. I Britannica), în a doua din zona de staționare a cohorții pe la a. 108: sud-estul Pannoniei, teritoriul tribului celto-illiric *Cornacates* de la Sirmium. Antroponimul *Sepelestus* poate fi illiric sau celtic.

Sera, m., Rider, CIL, III 2 787: Pladomenus S e r a Turi f.

LatEN. p. 31. *IllPN*, p. 103. — Cf. *Germania*, XXIII 1939, p. 273 (= *AnnEp*, 1941, 82 = BRGK, 40, 1959, p. 166, 114): L. Val. S e r a mil. leg. XXII Marti. v.s.l.m. (Eisenberg, Palatinat); CIL, III 11 220; XI 7 722c: PN... VSI P. I. S e r a (Caere).

Seretes^{*}, pop., Pann., Plin. III 147: Draus per S e r (r) e t e s, Syrapillos, Iasos, Andizetes (*SprAll*, I, p. 301).

Seretlon, opp., Cass. Dio, LVI 12,1: Σερετιον (*ŽivAnt*, III 1953, p. 263—6).

Šernal, mess., Caelia, IsMs 7.110: Theotorras Š e r n a i h i t h i.

Serus, m., [1] Germ., Wiesbaden, CIL, XIII 7 582: Licaius S e r i f(il.) miles ex cho I Pannonioru(m). — [2] Ravenna, CIL, XI 42: ...CAMVNN milit. ann. XXIII vixit ann. XXXXIX, hunc titulum fecer. Cale et Saturnina libertae, — interveniente Baebio S e r o v e t r a n. h. (CIL, XI, p. 1477: *Serus*, ser. *Severus*?).

Sesarethos^{*}, opp., Taulant., St.B.: Σεσαρηθος: πόλις Ταυλαντιων, ὡς φησι Ἐκαταῖος (*FrGrH*, I 99—100); *Sesarethioi* St.B.; Str. VII 326.

Sestenius, m., Jezerine (Bihać), *Glasnik*, IV—V 1950, p. 58,7: Ditius S e s t e n i u s Frontonis f(ilius).

Setula, opp., App. III. 27: Σετουλα; Rav. IV 19: S i t u a (Citua); *Glasnik*, 1951, p. 57 (= *InsLIug*, 185): dec(urioni) S e t (oviae) (*SprAll*, I, p. 302).

Slalus^{*}, m., Promona, CIL, III 2 765 (= 9 805 = p. 2 328, 157): Zaiio S i a l i (fil.).

Siballs^{**}, m., Issa, *InsMDalm*, 23,10: Σιβαλις Σωνύλου.

Sibenton^{*}, op., *Bibl. hagiogr. Graeca*, II 1861, c. I, II: τὸ μὲν γένος ἄγων ἐκ τῶν Ἰλλυριῶν πόλεως Σιβεντου (*SprAll*, I, p. 303).

Sieull, *Sicli*, opp., Plin. III 141: S i c u l i, in quem locum divus Claudius veteranos misit; Ptol. II 16,3: Σικουν; TabP: Siclis; Rav. IV 16; V 14; Guido, 115 (M. Pavlović, *Les traces des Sicules en Illyricum*, în *Kokalos*, XII, 1961, p. 249—250).

Sieulotae, pop., Plin. II 143: S i c u l o t a e; Ptol. II 16: Σικολωται. (*BevDalm*, p. 57—58). Cf. *Siculi*.

Sldronae, opp., Ptol. II 16,6; VIII 7,8: Σιδρώνα; JÖAI, VIII Bbl. 53 și 119 (= ILS, 9 379): [i]nter Sidrinos et Asseriates (*BevDalm*, p. 84: Cvijina gradina, la Medvidje).

Slgirrethas (?), m., mess., Baletium, ISMs 14.14: Sigirrethos.

Etim.: **k'eigh-* „a sălta, sprinten; ager, ușor”, v. ind. *śighra-* „rapid, iute” etc.

Sillio, m., mess., Rudiae, IsMs 16.21: Eththetoas Sillionas.

Simiras (?), Pann. Inf., Azaum (Szomód, Komarom), *Brigelio*, nr. 56: Trasanus Dasentis Simirasi(s?). — Ethnicon sau antroponim?

Sinna*, m., Dalm., Glamoč, CIL, III 9 863: [D] M, [Vic]toris Sinn... , Victoris Scij... pie]ntissimi et... AEFETVR.

Sinna*, m., Aquileia, CIL, V 792 (= I 2 193): ...tili L.I. Sinnae.

CeltSpr, II 1573? *Sinna*. — Cf. gr. *Sinnéas*, *Sin-* (*GrPN*, p. 401); SEG, III 443 (Acar-nania): 'Ανταῖος Σιννου etc.

Sinnlus*, m., Pann., Carnuntum, CIL, III 11 111, II 13: P P .TV Sinnio (sive: *Pusinnio*?).

Sin(du)s, m., [1] Rider, CIL, III 2 778: Apla Ledietis Sini f. — [2] Jezerine (Bihać), 14 013 (= 13 273): Andes Sini f(il.).

Sinotlon, opp., Str. VII 315: Σινωπιον τό τε νέον καὶ τὸ πηλαιόν; App. III. 27: Σινώδιον (*SprAIII*, I, p. 305).

Siparuntion, opp., Ptol. II 16,7: Σιπαρουντον.

sipia, mess., „taci!”, Hsch. σιπτα σῶπα, Μεσσαπιοι.

Fick, BB, XXIX, p. 235: ahd. *swiflōn*, *giswiflōn* „conticescere”, mhd. *swifl* „schweigen”, i.-e. **suēp-* „a dormi”, ori **suip-* „be silent” (Whatmough), Parlangeli, StMs, p. 403—4. — **sires** in *Balasures*; maced. *Sirras* (EDR, VIII, p. 216).

Etim.: **k'ei-* „a sta; atașat; a fi scump, iubit”, **k'ei-r-*, arm. *sēr* „inclinare, dra-goste”(?).

Sirmia, f., Dalm., Spom, LXXXVIII, p. 101: Ursioni et Sirmiae Potamilla Proba fratri et sorori.

Sirmium, opp., Plin. III 148: Sirmium; TabP; CIL, III 9 575: a Sirmio; ItA 131, 4; CIL, III 6 441: colonia Sirmi; 10 605: Sirmi; 10 616; 4 491; X 3 375: domo Flavia Sirmi; VI 3 563; III 3 352; Str.; Ptol.; Proc.; Iord. etc.; ethn. *Sirmienses*: CIL, III 3 243; 1 987; Plin.; HistAug; Aur. Vict.; *Sirmiales* CIL, III 7 429; ILS, 1 465; CIL, III 9 551: Sermium; Iord.; Theophan. etc. (RE, III A, 351—3; *SprAIII*, I, p. 307).

Sisela*, opp., Pann. Sup., Plin. III 147, 148; *NotDign*; TabP; ItA etc.; CIL, III 3 936: col. Sisc., p. 2 544 (index); Sr. VII 314; Ptol.; Cass. Dio etc.; CIL, VIII 2 586, 22 etc.; *Dacia*, IX—X, p. 553; *Apulum*, V 1965, p. 196: Siscia.

Sita, m., [1] Oreehovac (Prizren), CIL, III 8 242 (= *Spom*, LXXI, p. 106, 254): Scerviacus Sitaes, Sita Dasi p(ater) f(ilio)—[2] Retimja (Prizren), *Spom*, LXXI, p. 106, 253: ...ct Sitaef(ilio) Sumi cor(niculario) ch. pri(mae) Dar(danorum). — [3] Deuriopos, *Spom*, XCVIII, p. 184, 45: 'Ολυμπιαδης Σειτα (illir?) Numele *Sita* este și tracie).

Sivaanetos, m., mess., Basta, IsMs 22.21: Dastas Sivaanetos. (UD, p. 77; Deecke, RhM, XXXVI 1881, p. 594—5).

Etim.: **k'ei-* „a sta, a fi atașat; scump, iubit”, **k'eijan-*, got. *heiwafanja* „Hausheir”, ahd. *ilwo-* „soț” (**hlwan-*), v. ind. *śiva* „devotat, prietenos, iubit”.

Slator, m., [1] Promona, CIL, III 9 810: I O M, Panes Slatator Classicus. — [2] Jezerine (Bihać), 13 275: Slatator Oepli filius.

CIL, III ad 9 810 „*Slator* haud diversum a nomine *Plator* in his regionibus obvio esse censet Bulić”; Patsch, WMBH, V 259 „der verwandte Name *Plator* ist ausgeschlossen”.

Solahlas*, m., mess., Ostuni, IsMs 4.11: Bizatas Solahia ihi.

IILPN, p. 106, cf. trac *Sola* (CIL., III 787, X 3 593, XVI 45). Deecke, RhM XXXVI, f. 377.

Solenta, ins. (Solta), Rav. V 24: Solenta; TabP: Solentij; ItA 519, 4: Solentia; Scyl. 23: Ολυπτα; ethn. *Solentini*, Plin. III 142: Solentini (Colent-) (RE, III A, 916. *SprAIII*, I, p. 317).

Sollbatas, m., mess., Neretum, IsMs 18.11: Baopihi (?) Solibataos (vezi *Nolibatas*).

Šonedon-, m., mess., Basta, IsMs 22.21: Staboos Šonedonas.

Compus: *Šone-don-*.

Sonetthes, m., mess., Basta, [1] IsMs 22.21: Kazareihii Sonetthihii. — [2] *ibid.*: Staboos Sonetthihii.

Soolles*, m., mess., Lupiae, IsMs 15.19: Soolles Stabos.

Spalatum*, opp., (Spalato, Split), TabP: Spalato; Rav. IV 16: Spalathron; V 14: Spalatum (-ium, -um): Const. Porph. *adm. imp.* 29: Ασπαλαθρος etc. (RE, III A, 1 259. *SprAIII*, I, p. 319).

Spaneta, stat., Pann. Inf., ItA 268, 2: Spaneta; ItH; TabP; Rav. IV 19.

Spathil- (?), mess., antroponim? Cf. *Dasztes*.

Speretion, castellum Epiri Novae, Proc. *aed.* IV 4: Σπερετιον.

Speridium, opp., Rav. IV 19.

Splonum, opp., Cass. Dio, LVI 11: Σπλαυνον; CIL., III 1322 (= StCl, IX 1967, p.183): T. Aur. Aper Dalmata princ(eps) adsignat. ex m(unicipio) Splonno; ethn. *Splonistae*, CIL., III 2 026: curatorii reip. Splonistarum; 8 783; *Glasnik*, LII, p. 20 (= *InsLJug*, 73). J. J. Wilkes, *Splauonon — Splonum again*, in *ActaAnt.*, XIII 1965, p. 111–125 il localiza la Plevlje. Alföldy, *BevDalm*, p. 158: *Splonum* = Šipovo in valea Pliva.

Spodent- (?), munic., v. *Dasius* [37].

Staboas*, m., mess., [1] Gnathia, IsMs 3.28: Staboas Gorvaides (?). — [2] 3.29: Staboays Polonnihi. — [3] Ostuni, 4.13: Etos Trohanthes [Sta]boas Gronahias. — [4] Aletium, 25.15: Staboas Barzdihi. — [5] Basta, 22.21: Staboos Šonedonas, Staboos Šonetthihii. — [6] Aletium, 25.16: Stabovafos?]. — [7] Lupiae, 15.19: Soolles Stabos.

Stammes*, opp., Rav. IV 16: Pardua id est Stammes; Kekaumenos, *Strat.* 74: Σταμνον (*SprAIII*, I, p. 257).

Staneclum, stat., TabP: Stanecli (*SprAIII*, I, p. 321).

Stares*, m., mess., Uzentum, IsMs 26.25: Dazonnes Stares.

Starua, opp. (vicus?), CIL., III 14 249, 2: Aelius Capito dec(urio) municip. Salvio, natus Starue.

Stataria*, f., Dalm. [1] Tašlydja, CIL., III 8 323: Catoni Statariae. — [2] Siculi *BullDalm*, XXXIV, p. 50: Turoni Statariae Turi f(il.).

LatEN, p. 237 *Staterius*. *IILPN*, p. 106 *Stalaria*. Cf. *Staticus*, -a, *Statinus*. *LatEN*, p. 36 („venetisch-illyrisch“).

Statleus, -a, m., f., Rider, [1] CIL., III 2 773: Apludi Statici dec. uxor. — [2] *Glasnik*, VI 1951, p. 58–59, 12: Aplis Staticus Aplinis f. — [3] *ibid.* 13; Turus Staticus Trili f. — [4] *ibid.*, 14: Celso Statica Bubantis lib(ert) (a) an. XXV h.s.e. — [5] CIL., III 2 795: Turo Statica Aplinis f.

Statnlus, m., Rider, CIL., III 2 790: Sextus Statinius Aplinis f(il.).

Stattius, m., Rider, *Germania*, 34, 1956, p. 239 (= *ArchJug*, II, p. 47): Toto Sarnunia Statti f(il.).

Stennato*, Iapydia, Kula, CIL, III 3 000 (= 2 328, 170): DM, Stennas („potius quam Stenans”, ed.) sibi et Stennatoni c(oniugi) c.q.s. — Cf. CIL, III 12 564 (Dacia, Alburnus): Silv/an/ RVFI/STIIN/DD (?).

Stinkalet*, m., mess., Aletium, IsMs 25.26: Baoštas Stinkalcetos biliovas no.

Stridon, opp., Hieron. *de viris illustr.* 135: Hieronymus natus patre Eusebio, oppido Stridonis, quod a Gothis aversum, Dalmatiae quondam Pannoniaeque confinium fuit; — Marcell. comes, a. 392: quem (sc. Hieronymum) Stridon oppidum genuit; CIL, III 9 860: [f][i][ne]s i[n]te[r] Salvia[t]as e[t] S[tr]id[on]e[s] (falsa?); provinciae Pannoniae Domnus Stridonensis episcop Nicaca (a. 325) (RE, IV A, 355—6. *SprAll*, I, p. 323).

Stuberna v. *Stybera*.

Stul*, m., Dalm., Stražine, CIL, III 13 205: Panes Stul. S(ilverano) pos(uit). — Cf.: L. Laelius Stulio (CIL, V 2 856, Patavium).

Stulp, opp. Liburn., Ptol. II 16, 6: Στουλπι; Const. Porph. *adm. imp.* 31: τὸ Στολπον; Plin. III 139: Stulpini (Stultini) (*SprAll*, I, p. 324).

Styber(r)u*, opp. Pelagon., Polyb. XXVIII 8, 8: Στυβερρα; Liv. XXXI, 39, 4; XLIII 18, 4: Stuberria; Str. VII 327; Suid.; Rav. IV 9; Liv. XL 24, 7: Stuberacus; *Spom*, LXXI, p. 186, 501 (= *AnnEp*, 1934, 215): Στυβερραιων ἡ πόλις, — Ἡ Στυβερραιων βουλὴ καὶ ὁ δῆμος. (RE, IV A, 395. AISC, IV, p. 108—9. *SprAll*, I, p. 323—4. *Stybera*).

Suloea*, f., Flanona, CIL, III 3 038: Avita Suloea Vesclevesis f., Velsoua Suloeae Vesclevesis f.

Sum(i)us*, m., Dalm., Retimje (Prizren), *Spom*, LXXI, p. 100, 253: ...et Sitac Sumi cor(niculario) c(o)h. pri(mac) Dar(danorum).

LatEN, p. 426 *Summius*. *Add.* CIL, V 1 077, 142.

Sumpa (?), m., Dalm., Miloševici (Bosnia), *Glasnik*, XII 1957, p. 117 (= *AnnEp*, 1958, 66) *liber(t.)* Aur. Baosus et Sumpa (cf. *Talonia*).

Suru*, f., [1] Salona, CIL, III 2 246: Surae filia. — [2] 2 315: Surae. — [3] 9 163: Acl. Surae. — [4] Narona, 1 842: Annea Surae. — [5] Rider, 2 800: Sur(a)e. — [6] Tragurium, 14 316: Oppiac Sex. I. Surae matri. — [7] Burnum, 15 013: Surae Gemelli. — [8] Epidamnus, *StAlb*, 1965, p. 76: DM S, Secundinus Surae conservae. — [9] Pann., Pilisszantó, *Magyar Múzeum*, 1946, p. 4—5 (= *AnnEp*, 1947, 134): Aclia Surae mater (*Dasius* 39). — Cf. *Surus*.

Sureo*, m., Germ., Cliviae (Clesc, Düsseldorf), CIL, XII 8 693 (= BLS, 2 559 = *InsPannD*, 39, 187; 60, 365 a): Marcinus Surconis fil. Brcucus mil. ex coh. VIII Brcorum, ann. XXXV, stip. XII h.s.c.

CeltSpr, II 1 673 *Surcicus*, CIL, XIII 10 010, 2 858 r. *IILPN*, p. 107 *Surcof*.

Surio*, m., [1] Dalm., Gradina (Kupres), CIL, III 2 764: DM, Firmus Surionis vixit ann. XXX, pos. fr. T. posteris. — [2] Roma, CIL, VI 3 184: P. Aelio Surioni tur(ma) Ulpi Frontonis, natione Pannonius, domu Flavia Sirmis. — [3] 31 145 c 4: P. Aelius Surio (eq. sing.). — Illiri? cf. *Syrio*.

Surus*, m., [1] Salona, CIL, III 2 004: M. Antonius M. f. Ser. Surus. — [2] 9 614: Suro Sauri. — [3] 14 252: Suru[s] aunclu[s]. — [4] *BullDalm*, XXV, p. 114: Suru[s] Firmu[s]. — [5] Narona, CIL, III 1 800: T. Flavius Surus. — [6] Aequum, 2 736: Surus. — [7] Promona, 9 803 (= 2 753): Surus Panenti Muteli. — [8] Gardun, 14 930: L. Val. Surus (v. *Plares* 3). — [9] Saraievo, *Spom*, LXXV, p. 69: Suro alumno.

Numere frecvent in toate provinciile Imperiului roman (dcr.: *Suricus*, *Surilla*, *Surinus* etc.); multe exemple din Illyricum: *IILPN*, p. 108—9 (EDR, III, p. 137, 147; *SprAll*, I, p. 326), din care unele, ca cele citate mai sus (înainte de toate cele din Dalmatia), ar putea să indice

personaje de obârșie illiră; dar caracterul illiric al numelui nu este sigur. AISC, IV, p. 205, V, p. 286.

Sutta*, f., [1] Salona, *RechSal*, I, p. 162, 22 (= *BullDalm*, L, p. 17): Villiae P[h]ilogenis l(ibertae) Suttae Dasaе, L. Clodius Adiutor matri. — [2] Dacia, Zegaia (jud. Mehedintși), CIL, III 8 021 (= 1 585): Sutta Epicadi (v. *Baedarus* 1). — [3] Verona, CIL, V 3 809: C. Valerius Valerianus — Valeriae Suttae.

CellSpr. II 1 683 *Sutta*, *Suttihus*, *Suttin-*, *Sutticius* etc. *LatEN*, p. 38, 42. *IllPN*, p. 109. Elementul *Sutt-* este și italic.

Suttis, -inis*, m., [1] Promona, CIL, III 14 316, 7: DM, Suttis IOM posuit sibi an. LXI. — [2] Dacia, Alburnus, 1 262: Dasa[10] Suttinis.

Suttius*, m., [1] Dacia, Alburnus, *Dacia*, VII—VIII 1937—40, p. 301: Panes Epicadi qui et Suttius. — [2] Germ., Bingium, CIL, XIII 11 962 (= 7 509): Beusas [7] Suttif(il.) Delmat(a).

LatEN, p. 38, 236 (*Sotinis*, *Sultonius*, *Sultius*, *Suttius* etc.). *IllPN*, p. 109.

Syberos, opp., St. B.: Συβερος, πῶμις Ἰλλυριδος, τὸ ἔθνικὸν Συβερτος καὶ Συβερεὺς καὶ Συβεριτῆς.

sybine, „lance”, Ennius, *ann.* 50.4: Illyrii restant sicis sybinisque fodantes; *Fest.* p. 453 Lds.: sybinam appellant Illyrii telum venabuli simile; Pollux X 144 (*SprIll*, I, p. 38. *SprAll*, I, p. 304).

Syrapill*, pop., Pann., Plin. III 147: Draus per Ser(r)etes, Syrpillos (Sirapulos, Sirapillos, Serap-), Iasos, Andizetes (*SprAll*, I, p. 325).

Syrlo*, m., Misenum, CIL, X 3 486: M. Plarentius [4] Syrio.

Tabara, f. (?), mess., Uria, [1] IsMs 9.212: Tabarai zavais Kritaboa aș. — [2] 9.28: Tabara haidavao (?) Divana. — [3] 9.15: Tabaraihe Teotorrihe. — [4] 9.210: Tabarios D(r?)omatias. — [5] 9.211: Tabara oasi. — [6] 9.29: Tabara Aprodita?. — [7] 9.12: Tabara. — [8] 9.213: Thabara. — [9] (2) 9.110 (= *AnnBari*, 1966, p. 125—126): Tabara Aproditia makroppas. — [10] Baletium, 14.21: Tabara Damatria. — [11] 14.19: Tabara. — [12] Basta, 22.24: Thabara Morqorihi. — [13] Gnathia, 3.27: Tabara Damatras. — [14] 3.211: Tabara Da[zim]aihi. — [15] Mesagne, 12.24: Tabaroas Damatrivs. — [16] Rudiae, 16.116: Ψ abarovas. — [17] 16.16: Thabara. — [18] Manduria, 11.21: Thabara. — [19] Fasano, 3.25: Tabar[a?] Aproditas?. — [20] Carbinium, 5.12: Tabarovas Aproditovas.

F. Lenormant, *Gazette Arch.* 1881—2, p. 119 (citată în *AnnBari*, 1966, p. 143): *tabara* ar Insemna „morinint”. Ribezzo, RIGI, VII, p. 234 („... cum *tabara* verbum cum deae aliquid, votivo fortasse, nomine saepe coniunctum appareat...”). Krahe, *Gl*, XVII 1928, p. 101 („*tabarai* ist der von dem Verbum *zavais* abhängige Dativ”). Blumenthal, IF, LIV, p. 98—103: *la-baras* compus cu prefix *la-*, nhd. *dar-* etc. și *-baras* (gr. φόρος) etc., insemnând „Darbringer(in)”, „care oferă”, „preoteasă” [?] (acceptat: Krahe, IF, LVI, p. 133 ca o „glänzende Beweisführung”, Vetter, *Gl*, XXX 1943, p. 58 „eine durchaus befriedigende Etymologie”; Krahe, *SprIll*, I, p. 22). Dar este o „soluție” artificioasă, neconvingătoare. Frecvent în inscripții funerare și votive, *Tabara* este nume de femeie (Deecke, RhM, XXXVI 1881, p. 578, XXXVII, p. 381; E. Philippon, *Les peuples primitives de l'Europe méridionale*, Paris, 1925, p. 90 „Divana, Tabara, Damatria noms de femme messapiens”). Cf. eventual antropon. tracic *Tabusus*, CIL, X 7 596, XIII 7 803 (*Godišnik* Plovdiv, II 1950, p. 58—59).

Tabia, opp. Liburn., Rav. IV 16: Tabia; V 14: Tambia; Guido, 115: Timbia.

Tadenus*, epitet al lui Apollo, Dalm., Ilidžc, CIL, III 13 858 (= ILS, 4 879): Apollin(i) Tadenon Charmides col(oniae servus) d.d.

Der. de la topon. **Tad*-? Tracic?

Talzi- (?), m. (?), mess., Brundisium, IsMs 6.21 : Vallaidihi Taizi ziata (etc.).

Torp, IF, V, p. 212–3 : *taizi* ar fi pronume ; dar este mai curînd nume propriu.

Talanus*, m., [1] Germ., Mogontiacum, CIL, XIII 7 039 (cf. XIII/5, p. 49) : Talanio Plassi f. Bocleas mil. ex cohorte V Dalmatarum, anno. XXXV, stip. VI h.s.c., Ziraeus posuit municeps suo. — [2] Bononia (Boulogne-sur-Mer) ; 3 541 : Beladius Talanifil. Pan(nonius).

CellSpr. II 1 707 *Talanus*. *LatEN*, p. 94, 372 ; *Taledius*, CIL, IX 3 659, *Talius* (sabin.),

Talania, IX 848, *Talasius* VI 23 041, XI 4 307, *Talonius* VI 24 872.

Taotinahia, m., mess., Lupiae, IsMs 15.21 : Taotinahiahi Dastas.

Der. din **Taolina*-, **Taolas*. Deecke, RhM, XXXVII, p. 378. Cf. *Tautonius* *IllPN*, p. 112, IF, LVI, p. 136. Cf. *Teolin*-.

Taotoras și *Ψaot-*, mess. [1] Rudiae, IsMs 16.111 : Aprodita Ψaotoras Thorinnihibilia. — [2] Muro, 23.12 : Taotora[s?] Aozzetih. — [3] Aletium, 25.220 : Ψaotoras Pollahih. — [4] Uria, 9.15 : Tabaraihe Taotorrihe. — [5] 7.14 : Taotoras (v. Theoridda). — [5 a] Basta, 22.19 : [?]Taotoras. — [6] Brundisium, 6.21 : Tha[ot]oras si Balasiri[hi], Thaotoras si Vallaidih. — [7] Baletium, 14.16 : haloti Taotori taolneidi baris laoho. — Cf. *Theolor*-, *Tholor*-.

Tarlona, castellum, Plin. III 141. Cf.

Tarlotae, pop., Plin. III 141 : Tariatatum antiqua regio et castellum Tariona. — *Aularialae*? (*SprAIII*, I, p. 328).

Tarneum, opp. Liburn., Rav. IV 22 : Tarneum.

Tarsatlea, opp. Liburn., Ptol. II 16, 2 : Ταρσατικα ; Plin. III 140 : Tarsatica ; TabP ; Rav. IV 22 ; V 14 : Tharsaticum ; Guido ; ItA etc.

Tarslum, opp., Pann. Inf., Ptol. II 15, 4 : Ταρστων.

Tast(I)us (?), m., Pann., Tata, CIL, III 4 282 : Dasi[40] Tasti.

CellSpr., II 1 751 *Tastus*.

Tata v. *Tatta* [2].

Tatala, f., Epidamnus, *BulTir*, 1962, p. 92, nr. 32 (= *SlAb*, 1965, p. 66) : Τατατα Γραναξ. — Cf. *Tattaia*.

Tato, m., [1] Dalm., Suhača (Livno), *Spom*, LXXXVIII, p. 124 : ATO Nepotis vixit annos L, posuerunt filii et frater. (Edit. : [T]ato, non [B]ato). — [2] Dragović (Pakrac), *InsJug*, 590 : Prisca Tatonis. — [3] Stražine, CIL, 9 802 (= 2 749 = p. 2 328, 157) : Tato fil. (v. *Bato* 9). — [4] Moes. Sup., Aquae, 8 095 (= 14 503) : [p]osuerunt Herculi Bitus Bit[i] Sautes PA... , Con[us] Con(i), Tato Post(umi). — Dacia, [5] Bologa (jud. Cluj), 843 (*ActaMN*, V 462–3) : DIM, Ael. Tatonidec. coh. II His(pan.), Ael. Iulianus socer, Ael. Silvana con. — [6] Germisara (Cigmău, jud. Hunedoara), 7 880 : C. Iul. Tato D(co) (A)et(er)no v. p. — [7] Gherla, AISC, V, p. 233 : Herculi Magusano Aur. Tatorator al(a)e II Pann. v. [s.]. — [8] Roma, CIL, VI 32 640, I 15 (= *InsPannD*, 35, 61 g) : Aurel. M. f. Fl. Tator Siscia.

Nume deopotrivă celtic : *CellSpr.*, II 1 752–3. Alte exemple : CIL, VI 643, 1 055, 3 227 ; XIV 656, 2 256 ; BRGK, 40, 1959, p. 188, nr. 172 (*Tatto*). EDR, III, p. 157. *IllPN*, p. 111. AISC, IV, p. 205–6, V, p. 286.

Tatonla, f., Dalm., Miloševici (Zupanjac, Bosnia), *Glasnik*, XII 1957, p. 117 (= *InsLIug*, 163) : DM et perpetuae securitati Tatoniae Proculae ann. XXXIII con. pient. M. Aur. Surus vet. leg. X G. ex bf. et M(arci) Aurel(i) Optatus et Firminianus matr(i) infelicissimae et libert. Aur. Baosus et Sumpa (?) et Zipandus et Quintus et Caroni. libert. Q.h.h.f.c.

Tatta, f., [1] Narona, *Glasnik*, III 1948, p. 148 : Flaviae Tattaematri (v. *Plassus* 7). — [2] Bosansko Grahovo (Bosnia), *Spom*, LXXVII, p. 19 (= *AnnEp*, 1934, 203) : Valen...

militi legion... aiutricis defu[nc]to an. XXX, memoriam posuit T a t a coiox. — [3] *Doclea*, p. 176, 45 : D M S, T(ito) Cassio Valerio Epidiano Val. Marcius et Epidia T a t t a parentes filio. — [4] Grabovica (Nevesinje, inter Vrbanum et Drinam), CIL, III 12 775 (= 2 766 c=8 386 = p. 2 256) : [D] M S, [Ael.] Maximus et Ael. T a t t a Ael. Marcellae f. def. ... — [5] Dobričevo (Bilek), 14 620 : T a t t a (v. *Zorada*). — [6] Požega, 8 350 (= *Spom*, XCVIII, p. 244, 479) : D M, F. I. T a t t a e libertae et nutrici, Fl. Prisca C(ai) f(ilia) et Dazieri vil(lico) vivo p(osuit). — [7] Epidamnus, *BulTir*, 1962, p. 92, nr. 31 (= *StAlb*, 1965, p. 66): Τατα Ἀριστωνοῦς ἡαῖρ[ε]. — Cf. p. 133 (= p. 99).

CellSpr, II 1753. EDR, III, p. 157. *ILPN*, p. 111.

Tattala, f., Dalm., Požega, CIL, III 8 342 (= 1 672) : D M, Ael. Quintiliano dec. m(u-
nic.) M(arg.), P. Aelii Maximus et Silvanus et T a t t a i a. — Cf. *Tataia*.

Tattaris, m., Dalm., Fatnica, CIL, III 12 800 : D M, T a t t a r i s Veneti filius et Temus Annaei filia Batoni filio annorum XX..., Annaiae filiae annorum XX filis pietissimis.

CellSpr, II 1753. *ILPN*, p. 111. CIL, III 870 (= ILS, 4 061) : *Tattario* („nomina Asianorum”), 7 103 ; Titia *Tatarium* (Lydia) etc. (AISC, V, p. 288).

Tattula, f., Dalm., Ostrožac, CIL, III 14 617, 3 (= WMBH, IX, p. 255 = *Herzeg*, p. 98, fig. 32) : D M, Aelis Rufo et T a t t u i a e def(unctae) ann. LX, P. Ael. Verus parentibus p(osuit).

Tatusius, -a*, m., f., Dalm. incertae, CIL, III 3 191 : D M, C. T a t u s i o Caeteni[a]no T a t u s i a Valerilla patri.

LatEN, p. 97. *ILPN*, p. 111 *Tatusius*, -a†

Taulanti, pop., Thuc. I 24, 1 ; Scyl. 26 ; Str. VII 326 ; Chres'. Str. VII 49 ; App. III. 2 ; 16 ; 24 ; Rom, 2, 39 ; Ptol. III 12, 2 ; Arr. ; Polyae. ; Zos. ; Proc. etc. : Ταυλαντιοι ; Liv. ; Plin. ; Mela etc. : T a u l a n t i ; Luc. IV 16 : T a u l a n t i u s incola ; Nonnos XLIV 1 : Δαυλαντιον ξθνος (RE, IV A, 2 526—9. *SprAIII*, I, p. 331. *BevDalm*, p. 50). — Cf. *Galauros*.

Etim. : i. -e. *dheu-, *dhau- (?). *OmD*, p. 483.

Tautonius*, m., nom. gentil., Beneventum, CIL, IX 1 984 : L. T a u t o n i u s L. l. Ergasimus sibi et L. T a u t o n i o L. f. Stel. Proculo, vixit annos XVIII, Quintiae (mul.) l. Gratae uxori.

LatEN, p. 434. Deecke, RhM, XXXVII, p. 378. *CellSpr*, II 1 774. *ILPN*, p. 111—2 ; IF, LVI, p. 136 cf. *Taotinahias*.

Tedanius (?), fl., Ptol. II 16, 2 : Τηδανιος ; cf. *Telavius*.

Tediaston, opp. Liburn., Ptol. II 16, 6 : Τηδιαστον.

Teltos, m. v. *Tilos*.

Telavius, fl., Plin. III 140 : flumen T e l a v i u m (*SprAIII*, I, p. 332).

Temaio, m., Noricum, Virunum, CIL, III 11 603 (cf. p. 2 328, 45) : Titia P. l. Entia, P. Titius P. l. T e m a i o v.f.s.es.

CellSpr, II 1 793 ?*Temaio*.

Temalus, m., Dacia, Tibiscum (= Jupa, jud. Caraș-Severin), ACMIT 1929, p. 315 : D M, T e m a i Dassi f. an. XX.

Temans, m., [1] Delminium, CIL, III 9 739 (= ILS, 2 579) : [T] e m a n s Platoris [Da]lesitias vexill. [e]quit. coh. I Belgar. Iulia Ves. coniux. — [2] Misenum, CIL, X 3 666 : L. Virridio Celeri qui et T e m a n s... filio Delmat. vix. an. XXXXIX, milit. an. XXIII, T. Cosconius Firmus III Solis heres benem, fecit. — Cf. CIL, XI 6 709, 20 : TEMAE (?).

Temela, f., Salthua, JÜAI, XII Bbl. 201 : T e m e i a e Glavi [1].

Temus, f., Dalm., [1] Glavicevo (Ljubuški), CIL, III 12 799 : Ael(ii) Pinnes [3] et T e m u s parentes. — [2] Fatnica, 12 800 : T e m u s Annaei filia (v. *Tattaris*). — [3] *Doclea*,

BullDalm, L, p. 66 : D M T e m u s E* BAĭ/IVLEOB. — [4] Butua, *Gl*, XXIX 1941—2, p. 72 (= *Glasnik nar. univ. Boke Kotorske*, IV 1937, p. 35) : Iulia T e m u s. — [5] Glamoč (Bosnia occid.), *Glasnik*, XXXIX, p. 259—260 : [? T] e m u s.

Tenestlnl, ethn., *MonnGr*, 136 : Τενεστλων (*SprAIII*, I, p. 333—334).

Teotin*, mss., Salapia, IsMs 19.21 : Deivas Penkeos T e o t i n [ahiaihi]. — Cf. *Taotin*.

Tergitio*, m., Pann. Sup., Scarabantia, CIL, III 4 251 : P. Domatius P. [f.] T e r g i t i o Negotiator h.s.e. et Domatia P.l. VIMPIAE coniugi eius P. Domatius Peregrinus parentibus posuit.

ILPN, p. 112 ; IF, XLIN, p. 273 „*Tergitio, Tergeste* usw. erfährt seine Erklärung durch ablg. *lǫrgǫ*, russ. *torg* (vgl. *Torgau*)” ; LVIII, p. 220.

Ternia*, Butua, *Glasnik nar. univ. Boke Kotorske*, IV 1937, p. 36 : T e r n i a Baia (*SprAIII*, I, p. 334).

Teronto, m., Berane (Bitolia-Monastir, Maced.), *Spom*, LXXI, p. 10, 12 : D M S, T e r o n t o n i patri pietissimo L. Marcus filius.

Terponos, opp. Iapod., App. III. 18 : Τερπωνος (*SprAIII*, I, p. 334 „die Ruinen auf der Samačka Glavica (einsamer Hügel) bei Gonji Modrus”).

Etim. : **ter-* „a freca, sparge, pisa”, **ter-p-*, let. *tárpas* „spärturá, prápastie”, v. sl. *trápá* „groapá”, trac *Tarporos, Tarpodizos, Terpyllos*.
-*terus* (?) in *Balaterus*.

Testimus, m. (a. 34 i.e.n.), App. III. 75 : Τεστιμον Δαλματην, στρατὸν ἕτερον ἄγοντα τοῖς ἐν Πρωμονῆ σύμμαχον, ὑπαντήσας ἐδίωκεν (Caesar Octavianus) ἐς τὰ ὄρη καὶ ἐφορῶντος ἔτι τοῦ Τεστιμου τὴν Πρωμονην εἶλεν (Teutimus C) ; 77 ; Τεστιμος διεσκέδασε τὸν στρατὸν ἄουτου (τευτιμος BV, Teutinus C) (RE, V A, 1 061).

LatEN, p. 293 : CIL, XI 1893, 6 712, 434—5 ; 6 524 *Destimus* etc. *ILPN*, p. 113 *Testimos*, cf. ital. *Testimus*.

Testo, f., Tašlydja, CIL, III 8 326 (= 6 353) : D M S, Sex. Statius Restitutus sibi et Aureliae T e s t o n i coniugi.

Teu-, Dalm., Korito (reg. Gačko, Bosnia), *Spom*, LXXXVIII, p. 115 : D M S, Aure(li) R... d(efuncto) an, LV, Aure(li) S... d(ef.) an. XIIIX, Aur(eli) Am[?an]di ... d(ef.) an. IIII, Aur. T e u et Aur. Osti et Casio (?) vern(is?) suis d[ef]uncti[s]. — *Teu(da)* sive *Teu(la)* ?

Teuda*, m., Golubić (Bihać), CIL, III 14 326 : B[i]ndo Neptuno sacr. Licinius T e u d a praep(ositus) et pri[nc]eps] Ia[p]lodum v.s.l.m. — Cf. *Theudias*.

CellSpr, II 1 802 ?*Teuda*. *LatEN*, p. 44. *ILPN*, p. 113 : CIL, V 3 058 (Patavium) Q. Veionius *Teuda* ; 4 181 (Brixia) L. Val. ... L. fil. *Teud[a]* ; 3 995 (Benac.) Sex. *Teudi* ; 4 925 (Trumplini) Esdroni *Teudi* f. uxori ; III 14 378 (Egypt) C. Iulio *Theuda* s. a. — Cf. : Obelia P.l. *Teudata*, CRI., I 1 787 (= IX 3 247) și

Teuta, f. [1] regina (sec. III i.e.n.), Polyb. II 4, 7 : τὴν βασιλείαν ἣ γυνὴ (Agronis) Τευτα διαδεξαμένη (4,8—6,4) ; 6,4 : παρὰ τῆς Τευτας ; 6,9 : πρὸς τὴν Τευταν ; 8,4—7,10 ; 9,1 ; 11, 4 ; 16, 12, 3 ; Cass. Dio XII 49, 3 ; 53, 1 ; Pomp. Trog. *prol.* XXVIII : bellum Illyricum, quod Romani gessere cum T e u t a ; Flor. I 21, 2 : Illyrii seu Liburni regnante T e u t a n a muliere populationibus non contenti licentiae scelus addiderunt (teutana Hy L) ; Plin. NXXVI 11, 24 : P. Iunio, Ti. Coruncanio, qui ab T e u t a Illyriorum regina interfecti erant (RE, V A, 1 140—1 150). — [2] Visoko (Bosna), *Spom*, LXXVII, p. 40 : T e u t a Vietis (v. *Bafo 15*). — [3] Epidamnus, *BulTir*, 1962, p. 77, nr. 8 (= *StAlb*, p. 55) : Τευτα Τευτιου χιτρε. — Cf. ETVTA — TEVTA ?

LatEN, p. 43 *Teuta, Teuticus, Teutomus*. *ILPN*, p. 113. — Cf. *Teutaros* „Scythes” (Tzetzes, *Lyc.* 56. Blumenthal, IF, XLIX, p. 181), *Triteuta. Theutakô, InsMDalm*, 28,20 (Lissa).

Etim.: i.-c. **teuā* „popor, țară” (Kretschmer, *Eintl.*, p. 118).

Teutaia, f., Epidamnus, *BulTir.* 1962, p. 94, 34 (= *StAlb.* 1965, p. 67): Τευταία Ἀλεξ[η]νος χαῖρε.

Teutea, f., Kozarë (Albania), *BulTir.* 1962, p. 133 (= *StAlb.* 1965, p. 99): Τευτεα.
— Cf. *Teutaia*.

Teutiaplos*, m., Elea, Thuc. III 29,2: Τευτιαπλος ἀνὴρ Ἑλλείος.

Prellwitz, KZ XLV, p. 159. *IllPN*, p. 114 „*Teutiaplos* illyrisch auf Grund der beiden Kompositionselemente *teuti-* und *-aplo-*, die trotz Prellwitz nicht aus dem griech. zu etymologisieren sind”.

Teuticus, m., Liv. XLIV 31,9: oratores extemplo ad praetorem mitteret Gentius Teuticum et Bellum, principes gentis, per quos indutios peteret, ut deliberare de statu rerum posset.

Teutios, m., Epidamnus, *BulTir.* 1962, p. 77, nr. 8 (= *StAlb.* 1965, p. 55): Τευτια Τευτιου χαῖρε. — Cf. maced. *Teutios* (*Papyri Magdola* 13).

Teutmeltis, m., Delminium, CIL, III 12 812 (= p. 2 328, 122): [I]ulio Teutmeltis fil(i)o.

IllPN, p. 115: nume compus *Teut-meit-*, cf. *Teuta* și *Meitime* (*IllPN*, p. 73). *Gt*, XXIII, p. 115, cf. let. *mella* „Jungfrau”. — Sau der. cu sufixe *-m* și *-t* din rad. *Teut-*?

Teutomos, m., Pann., Sikator, CIL, XVI 20 (a. 74 e.n.): gregali alae Scubulorum Vecturio Teutomis f. Pannonio.

Cf. maced. *Teutamos* (EDR, VIII, p. 218), *Teutames*, *-ides* etc. *LatEN*, p. 13. *CellSpr.* II 1 807. *IllPN*, p. 115.

Teutumerus*, m., Putcoli, CIL, X 1 755: Aur. Iulianus mil. coh. pr(aet.), vix. ann. XL, mil. an. VIII, nat. Noricus, Aur. Teutumerus coh. II pr. frater.

EDR, III, p. 214. *CellSpr.* II 1 820. — Dar cf. *Teutomerus* protector domesticus, Francus. (*Amm.* XV 3,10. *CellSpr.* I 1 807).

Teut-, Epidamnus, SEG, I 261: Τευτ[...?].

Thabara v. *Tabara*.

Thaidikes, m., mess., Carbinium, IsMs 5.11: Θαιδικιη λασνια ορινασια (?).

Thana*, zeitate, CIL, III 3 941: Vidaso et Thanae sacr.; 10 819 (= 14 354, 23): Vidaso et Thanae (= *InsJug.* I 516–518). — Mess. Θανα IsMs 9.17 (*SprAlll*, I, p. 336).

Thaotoras v. *Taotoras*.

Theotoras, mess., [1] Basta, IsMs 22.14: Theotoras Gefnollihi. — [2] Ostuni-21.12: Theotoras Artahaihi bennarihino. — [3] Caelia, 7.110: Thecotorras Šernaihi thi. — [4] Lupiae, 15.111: Theotor Vistina.

Theotorias, mess., Caelia, IsMs 7.216: Theotor(i?)as (Theotoras?) Pollihi.

Theotoridda, mess., Caelia, IsMs 7.14: Theotoridda Hipakathi, Theotoridda Taotoras Keošorrihi biliva.

Theotorres, mess., Caelia, IsMs 7.21: Attis Arnisscs Theotorres.

Theudias, m., Deuriopos, *Spom*, XCVIII, p. 186, 53: Ποσειδιππος Θευδία (sec. I e.n.). — Cf. *Teuda*.

Thorinnes, mess., Rudiae, IsMs 5.21: Aprodita Thaotoras Thorinnihii biliva.

Thotor, mess., Lupiae, [1] IsMs 15.11: Thotor Bostahi. — [2] 15.25: Torches Thotor. — [3] 15.16: Thotor Sohinnes. — [4] 15.110: Thotor Kabah[i?]as. — [5] 15.19: Thotor. — [6] Gnathia, 3.213: Thotor Brigannas spogeras. — [7] Carbinium, 5.26: Thotor argorapandes. — [8] 5.25: [Th]otor Mahehe. — [9] Lupiae, 15.112: Thotor

Balias. — Cf. Rudiae, 16.112: Ψοτοριδδὶ Ψάνα (?). — *Thotoras*: [1] Rudiae, 16.211: *Thotoras* Kilaohioihi. — [2] Caelia, 7.117: *Thotoras* Kailomaidihi. — *Totora*.

Thotorla, mess., Basta, IsMs 22.22: Klohizis Thotoria Marta (etc.).

Thotoriddas, mess., [1] Galatina, IsMs 21.11: Klohizis Avithos Thotorridas Ana Aprodita apaogrebis. — [2] Rudiae, 16.112: Ψοτοριδδὶ Ψάνα (?).

Tilur(i)us, fl. (Hippius) et opp. (Trilj, la Gardun; *BevDalm*, p. 118–119), ItA 337: Ponte Tiluri; *BullDalm*, XLIX, p. 141: a Tilur(io) m. p. . . .; *JbAlt*, II 1908, p. 101, fig. 24: Imp. T[itus] Caesa[r Aug.] a Til[urio] Sco[dram]; Rav. IV 16: Tilurion; — CIL, III 4503 (Carnuntum): Ianuarius Tilurinus.

Etim.: **lā-, li-*, „a lichefia, a topi, a curge”, *li-l-* in gr. τῆλος „scurgere, diaree”, v. sl. *lǎleli* „a se descompune”.

Time (?), m., Dalm., [1] Ipek, *Spom*, LXXVII, p. 52, 48 (= LXXV, p. 180 = XCVIII, p. 121, 266): D M, Valens Time[nt?]is ann. XXXV, [si]bi et Cittuni (?) suae superstiti b.m.p. — [2] Kumanovo, *Spom*, LXXVII, p. 45: M. Ulpius Maximus Timentis. — Cf. gr. τιμή, ori lat. *timens* (?).

Tit(t)o, f., [1] Hadra, CIL, III 9 929 a: Tit o Buzetia. — [2] Promona, 9 817 (= 2 757): Titoni et Sextoni sororibus. — [3] Tašlydja, 8 319 (= 6 350): D M S, Aureliae Tittoni Aur. Carus c(oniugi).

LatEN, p. 38. *CellSpr*, II 1 859 (CIL, XII 95: Tittoniae Tittonis f(iliae) Tertiae). *IllPN*, p. 116.

Titua, f., Asseria, *FührZara*, p. 45: Vadica Apli f. Titua.

Titurlus*, m., Canusium, IsMs 2.22: [P]ratur Tituri[i].

Titursa*, f., Promona, CIL, III 9 822: Titurs a puella inf(ans) quae vix. ann. p.m. XXV.

LatEN, p. 40 *Titurisa* puella. *IllPN*, p. 116.

Titus, fl. Liburn (Krka), Ptol. II 16,2: Τίτος; CIL, III 9 896 (= 6 418); secus Titum flumen; Plin. III 139, 140: Titius; Flor. II 5; Plin. III 129: ad Tityum flumen; Iord. *Rom*, 180: Titulus (RE, VIA, 1 577–8).

Etim.: **li-l-* „lichid, a curge”, cf. *Tilur(i)us*.

Titus*, m., căpetenie illir. (sec. III i.e.n.), Polyæn. VIII 19: Τίτον αιχμάλωτον λαβών Κλεώνυμος λύτρα ἐπράττετο δὴα πόλεις Ἐπίδαμνον καὶ Ἀπολλωνίαν. ὁ τοῦ Τίτου πατὴρ οὐκ ἔδωκεν, ἀλλὰ σώζειν αὐτὸν ἐκέλευε, Τίτος εἰδῶλον αὐτοῦ κατασκευάσας καθ' εὐδοντος ἐν τῷ οἴκῳ καθέθηκε καὶ αὐτὸς ἔφυγεν,

LatEN, p. 38. EDR, III, p. 138. *IllPN*, p. 116. Posibil nume illir, nu lat. *Titus* In: CIL, III 9 813 a (Otišić, Dalm.) *Titus* Candalio; 2 751 (Vrlika): Panes *Titi*; 9 929 (Hadra) Buzetius *Titi*; 1 272 (Alburnus): And(es?) *Titi*; p. 948, cer. X, 949, cer. XI *Titus* Beusantis qui et Bradua. Τεττος Τεμῆνος χαῖρε, Epidamnus, *StAlb*, 1965, p. 52 etc.

Tiz(i)us, m., Rider, [1] CIL, III 2 775: [... Scjenobar(b)o Tiz i o. — [2] 2 788: Platino Tizi filia. — [3] 13 245: Aplo Aplini(s) IFZI (= Tizi?) f(il.). — [4] mess., Manduria, IsMs 11.12: Tiza a op. aratamesdoaratos (sau: Tizao[s] Plaratamesdoaratoz, Piaratames?).

Cf. frigidian *Tizas* (nume propriu?), Kretschmer, *Eint*. p. 239.

Torehes*, m., mess., Lupiae, IsMs 15.24: Torehes Thotor. — Cf. *Tur-*.

Toto, f., Rider, *Germania*, 34, 1956, p. 239 (= *Archlug*, II, p. 47 = *InsLLug*. 191): *Toto* Sarnunia Statti f(ilia) an. XXXV, h.s.c.

Totora, mess., Carbinium. IsMs 5.21: *Totora* Dazinnota.

Tovetis, opp. (?), CIL, III, p. 934. cer. V (a. 162): Batonis Pr...vi Tovetis (*CereLg*, II, p. 248).

Tralzina, f., Epidamnus. *StAlb*. 1965, p. 69: Τραζίνα Γαίου χαῖρε.

Trallia*, territ., *Tralles* pop., St. B. Τραλλια, μοῖρα τῆς Ἰλλυρίας, λέγονται καὶ Τραλλοὶ καὶ Τραλλεῖς παρὰ Θεοπόμπῳ. Τραλλικὴ καὶ Τραλλὰ; Liv. XXVII 32,4: *Tralles* Illyriorum id est genus; XXXI 35,1: *Trallis* is est genus; XXXIII 4,4: *Illyriorum*, *Trallis* est nomen genti; XXXVII 39,10; 40,8. — După Diod. XVI 65,1; Str.; Hsch. mal curInd slnt traci (RE, VI A, 2 091–3).

Tranto*, Pann. Inf., Annamatia, CIL, III 3 325: *Bato* [17] *Trantonis* f(il.) *Araviscus*. *CeltSpr*, II 1904. *IllPN*, p. 117.

Traohanthos*, mess., Baletium, IsMs 14,13: *Traohanthihl*.

Cf. *Trosantios*, *Trohanthes*.

Trasanus, m., Pann. Sup., Azaum, *Brigetio*, nr. 56: *Trasanus* *Dasentis* f., an. LX' h.s.e. PA (?) TI (?) *Simirasi* p.t.v.s. (?).

NomPann, p. 9. Cf. celt. *Trasius* CIL, V 7 221; *Trasia* XII 3 440; XIII 10 006, 93 (*CeltSpr*, II 1904).

Tribullum, castellum, Plin. III 142: in hoc tractu sunt *Burnum*, *Andetrium*, *Tribulium* (*Triburium*), nobilitate populi Romani proeliis castella. (RE, VI A, 2 428).

Etim.: **treb-* „grindă; construcție de grinzi”, lat. *trabes*, *laberna*, germ. *thorp* „Dorf; sat”, trac *Triballi*, *Tribanta* etc.

Trita*, f., Rider, CIL, III 2 780: *Aurelia Trita*.

Cf. *Trita* *Epidauria*, IG, IV/1, 202 (*GrPN*, p. 521).

Tritanerus, m., Rider, CIL, III 2 796: *Vendo Tritaneri Apinsi* f(il.). — În *Glasnik*, 1951, p. 53 (= *InsLlug*, 195) „*Tritaneria Pinsi*”.

LatEN, p. 39. *CeltSpr*, II 1958? *Tritanerus*. *IllPN*, p. 117; IF, LVIII, p. 142.

Tritano, m., f., Rider, [1–2] CIL, III 2 792: *Tritanoni Lavi* f. et *Aploni Tritanoni*, *Tritano Acali* matri et filiae. — [3] 13 991: *Tritano Iomenei* (?) filia. — [4] *Glasnik*, VI 1951, p. 60, 15 (= *InsLlug*, 188): *Staticus* Pla... *Tritano*. — [5] *Archlug*, II, p. 47 (= *InsLlug*, 192): *Tritano Curbania Triti* f. — [6] *Tašlydja*, CIL, III 8 320 (= 6 351): *DM S, Tritanoni Aur. Maximus* coniugi.

LatEN, p. 39. *CeltSpr*, II 1958. *IllPN*, p. 117.

Tritanus, m., Promona, *BullDalm*, XXXII, p. 49: *Plaus Basius Tritani* f(il.).

Triteuta, f., mama regelui *Pinnes* [1], (sec. III l.e.n.), Cass. Dio, XII 53,1: Δημήτριος ἐκ τῆς τοῦ Πίννου ἐπιτροπεύσεως καὶ ἐκ τοῦ τὴν μητέρα αὐτοῦ Τριτευταν τῆς Τευτας ἀποθανούσης γῆμαι ἐπαρθεὶς τοῖς ἐπιχωρίοις ἐπαχθεὶς ἦν (RE, VII A, 244).

Tritus, m., [1] *legatus Persei ad Gentium*, Polyb. XXVIII 8, 9: Τρίτον τὸν Ἰλλυρίων (D. R. Miočević, *Archlug*, II, p. 50 cf. *Eltritus*). — [2] *Epidamnus*, monede, Mionnet, II 41, 132 (= ZN, I 66; NZ n. F. I 26, 345; 27, 390): T P I T O Σ. — [3] *BulTir*, 1962, p. 88, 26 (= *StAlb*, 1965, p. 63): Εὐκλίδας Τρίτου χάρτε. — [4] p. 89, 27 (= *StAlb*, 1965, p. 64): Επικτησας Τρίτου χάρτε. — [4 a] *Apollonia* (bis), *Kalaja e Irmait*, *BulTir*. 1962, p. 133 (= *StAlb*., 1965, p. 99). — [5] *Issa*, *Syll.* 855 (= *InsMDalm*, 24, 12): . . . ιος Τρίτου. — [6] *Salona InsMDalm*, 32, 30: Δεκατριος Τριτου, Δάμων Τρίτου. — [7] *BullDalm*, XXXI 1908, p. 55: [Tritus Plati f. — [8] Rider, CIL, III 6 411: *Tritus Gemu* [I] (us) *Germani filius* de[c.]. — [9] 2 793: . . . *Triti* f(il.). — [10] 13 989 (= 6 412): *Aplis Lunnicus Triti* f(il.). — [11] 9 873: . . . *Triti* f. — [12] 9 877: *Trito M* [o]ntani. — [13] *Glasnik*, VI 1951, p. 55, 8: . . . sus *Triti* [fil(ius)] (v. *Pinsus* 3). — [14] 59, 13 (= *InsLlug*, 193): *Turus Staticus Triti* f(?). — [15] *Archlug*, II, p. 47 (= *InsLlug*, 192): *Tritano Curbania Triti* fil(ia). — [16] *Diadora*, 1962, p. 233–234: *Ti. Claudius Firmus Ti. Claudi Triti* f. *Firmus* ann. VII h.s.e. — [17] *Burnum*, *Prilog VjesDalm*, LII 1950, 34 (= *InsLlug*, 206): *Vendo Verica Triti* f(il.). — [18] *Apsorrus AMSistr*, XXX 1914, p. 88: *arbit(ratu) Dabali Triti*. — [19] *Albona*

CIL., III 3 058 : Vescevesi Petronio T r i t i f. — [20] Jezerine (Bihać), 13 277 : Vandano Voeturia T r i t i f. — [21] Komić, 15 055 (= *Lika*, 41) : Sestus Tlaturius (= Platurius) T r i t i f. — [22] Pešćar, *Spom*, NCIII, p. 139, 8 : T r i t u s Sili servos b. [s. e.] an. III... — [23] Noricum, Virunum, CIL, III 4 834 : D M, Aurelius Potitus vet. al. aug., Surilla T r i t i f. — [24] Dacia, Ampelum, CIL, III 7 845 : Cl(audiac) Piae domo LAPIAEROM vix. ann. XXXXVII et Cl. Firmino fil. eius vix. ann. XIII, posuit Capito TRIII (= T r i t i) l(i)bertus) coniugi et fil. piissimis b. m. [h.] s. s. — [25] Interamna, CIL, XI 4 313 (= IX 4 765) : Sex. Valerius Sex. l. T r i t u s. — [26] Roma, CIL, VI 12 022 : C. Antoni C. l. T r i t i T., Antonia C. l. Truphere. — Elementum *-tritus* posibil și în *Eltritus* (?).

Tomaschek, BB, IX, p. 99. *LatEN*, p. 34, 39. *CeltSpr*, II 1960. *IIPN*, p. 118. Mayer, KZ, LXVI, p. 106–7. — Cf. CIL., XIV 256, 304 (Ostia, fabri navales) : Antonius *Trito*. AISC, V, p. 287. Gr. Τρίτων.

Tronum, stat., ItA 338, 1 : T r o n o.

Trosantos*, m., Apulia, monede din Salapia, NZ n. F. IV p. 81 : Τρῶσαντιος.

IIPN, p. 118, IF, LIV, p. 87, cf. *Trodantius*, mess. *Trohanthes* IsMs 4.13, *Traohanthes*, *Troanthes*, IsMs 12.25.

Trosius, -a, m., f., nume venet, probabil și illiric; exemple : *IIPN*, p. 119; EDR, III, p. 156; **Trosius** Crispus, Potaissa (Dacia), AISC, III, p. 327, IV, p. 206; Herculi s(acrum) C(aius) **Trosius** Crispus[us] vot. l. p. (Grkovci, Livansko Pole), *Glasnik*, VI 1951. p. 301 (= *InsLLug*, 168); Sinon M. **Trosi** Primi (Iesolo, Veneto), *AnnEp*, 1958, 313.

Tudania, f., Rider, [1] CIL, III 2 797 : Vendo T u d a n i a Pladomeni f. — [2] 9 878 : T u d a n i [a] Panto mater.

Tur*, f., Salona, CIL, III 2 566 : D M, T u r. Pin. ux(or) IER mar. et Eut. fra. pos. anime innoenti, sit tibi terra levis.

Turat-, Hadra, CIL, III 9 929 a : [? Buze]tius Titi f. T u r a t i.

CeltSpr, II 1 994 ?*Turali*.

Turel(i)lus*, m., [1–2] Clina-Mitrovica (Pristina-Novipazar), *Spom*, LXXV, p. 51, 163 (= LXXVII, p. 45, 34 = NCVIII, p. 124–5, 272) : D M[S], Valens T u r e l i, P. Ael. T u r e l l i u s nep(os) et heres. — [3] Istria, Duricich (Colmo), *JbAll*, VI 1912, p. 10, 1 : Firmo T u r e l l i o. — [4] Pann., Savaria, CIL, III 4 150 : T u r e l (i)us Flavinus.

LatEN, p. 160, 444 *Turelliu*. *CeltSpr*, II 1 995. *IIPN*, p. 120, cf. CIL., V 2 003 (Opi-tergium) *Tureliae* T. f. Tertiae; IX 569 M. *Turellio* M. l. Diomedes; XIV 5 149 (Ostia) Cn. *Turelius* Philetus; *InsJug*, 273 (?). CIL, III 8 443 C. *Turelius* Q. l. Acutus. — Caracterul exclusiv illiric al numelui nu este probabil.

Turo*, f., [1] Rider, CIL, III 2 794 : T u r o Ph... — [2] 2 795 : T u r o Statiei Aplinis. — [3] Siculi, *BullDalm*, XXXIV, p. 50 : T u r o n i Statariae Turi f. — [4] Plevlje, *Spom*, LXXI, p. 119, 287 : D M, Aurelia T u r o Pins[i] f(ilia)].

LatEN, p. 38. *CeltSpr*, II 2 005. *IIPN*, p. 120.

Turuna, f., Sirmium, CIL, XVI 2 (a. 54 e.n.) : T u r u n a e filiae (*Dases* 1).

LatEN, p. 7. *CeltSpr*, II 2 020 „?Turuna zu O. *Taurunum*”. *NomPann*, p. 31, 40 (: celtic). EDR, III, p. 156.

Turus, m., [1] Rider, CIL, III 2 769 : Maximus T u r i Nymphis. — [2] 2 7 7 : Pladomenus Sera T u r i f. — [3] *Glasnik*, VI 1951, p. 54 (= *Germania*, 34, 1956, p. 232) : Pinsus [2] Germanicus T u r i f(ilius). — [4] *Glasnik*, VI, p. 19, 13 (= *InsLLug*, 193) : T u r u s Staticus T r i t i f. Vendon (?). — [5] CIL, III 2 794 : T u r o Ph... (v. *Turo* 1). — [6] *ArchJug*, II, p. 46 : T u r u s et Sexto filis fec. (v. *Aplis*). — [7] *Diadora*, II 1962, p. 230 : Aplis T u r i Statani. — [8] Varvaria, *ŽivAnt*, X 1960, p. 165 (= *AnnEp*, 1964, 1) : Marti sacrum, T u r u s

Longini f. dec(urlo) et sacerdotali(s) pro suis et cognation(e) Nantania de suo v.s.l.m. — [9] Promona, CIL, III 2 754: ... Turo et Sextoni parentibus b.m. — [10] Golubié (Bibač), *Spom*, LXXVII, p. 6—7, 3: an. XXXXX, Turus Sarlus. — [11] Inter Vrbanum et Unnam, CIL, III 13 985: S(illvano) S(illvestri) Turus Pirami f. — [12] Aenona, 14 322, 5: Aet(eria?) Rosci (uxor) Turi illa. — [13] Apsorrus, 10 132 (= 3 151): Q. Nigidius Turi f. sibi et Avitae Nigldiae Vol[s]un. f. uxori. — [14] Asseria, *FührZara*, p. 50, 30: Turus. — [15] Curictae, CIL, III 13 295 (= I 2 294 = ILS, 5 322): Turus Patallus Granp. Opia(vi) f(illus) Venetus Lastimeis Hosp(olis) f. pra(ifecti) murum locaverunt lo(n)g(um) p. CXI all(um) p. XX, eisde(m) proba[v(erunt)]. — [16] 13 296 (= 3 134 = 10 127): Turi f. sibi et Volsoni vlrif. Turo patri [V]olsonis f. Fatae [m]atri. — [17] Sculi, *BullDalm*, XXXIV, p. 50: Turoni Statariae Turi f. — [18] Ravenna, CIL, XI 35: ... L. Aurelius Nigrinus h(eres) fratri et G. Aureliu(s) Turus sub(stitutus) h(eres) III Minerv. — [19] Alexandria, Egipt, CIL, III 14 143: Aurelia Athenois Aquilinus filius. Aurel. Turus co[lugi].

LatEN, p. 34. *IIIPN*, p. 120—1. *SprAIII*, I, p. 346—7. — Exemplele de mai sus nu toate snt illirice, numele *Turus* fiind cunoscut și la alte popoare (exemple celtice: CIL, V 2 430 *Primae Turi* l. (Ferrara); 4 688 (Brixia); 4 881 *Duciavae Turi* f.; 5 033 *Lubiae Esdrae uxori Turi Barbarutae*; *AnnEp*, 1914, 255 = *Hermes* 1914, p. 312 etc.; *CeltSpr*, II 2 018). Cf. *Toria Licconis* f.; *Torehes*.

Tutor*, m., [1] Singidunum, *Spom*, LXXV, p. 4 (= *AnnEp*, 1934, 179): Tutor Titianus. — [2] Dacia, Apulum, CIL, III 1 197: Tutor Silvani. — [3] Beneventum, CIL, IX 1 920: M. Valerio Tutori.

Alte exemple: EDR, III, p. 161, din care puține aparțin illirilor. Cf. mess. *Taotor*-, *Theotor*-, *T(h)otor*. *IIIPN*, p. 121 (*Tutor**, *Tutorina**, *Tutorius**). AISC, IV, p. 206; V, p. 287.

Tutula, f., Pann., Brigetio, CIL, XVI 49 (a. 105 e.n.): Tutula Breuci filiae uxori eius (Luccaionis Treni f.) Azal(ae).

CeltSpr, II 2 023. EDR, III, p. 161. Cf. *Múzeumi és könyvtári értesítő* (Budapesta), II 1 908, p. 112 (Pilisszántó): ...esia Tutu...

Tyros*, m., Corcyra Nigra, *InsMDalm*, 8, 31 (sec. IV î.e.n.): ... τ.ο.ς Τυρου.

LatEN, p. 37. *IIIPN*, p. 122.

Ulelnium, opp., (Ulqīni), Ptol. II 16, 3: Ουλιωνιον; Liv. XLV 26; Plin. III 144; TabP: Vicinium; Rav. IV 16: Buccinium; Const. Porph. *alm. imp.* 30: Ελιωνιον; ethn. *Olciniatae*, Liv. XLV 26 etc. (*SprAIII*, I, p. 347).

Ulelrus, mons, CIL, III 10 156 b (= *BullDalm*, XLIX 1927, p. 151—2 = *ActaArch*, XVI 1964, p. 248): ad imum montem Ditionum Ulcirum per millia passuum a Salonis LXXVII D (*SprAIII*, I, p. 348).

Ulcudius**, m., Dacia, Zegaia (jud. Mehedinți), CIL, III 8 021 (= 1 585): Ulcudius Baedari[l].

IIIPN, p. 122 *Ulcudius**. AISC, IV, p. 206; V, p. 287. Mai curlnd nume roman-italic, cf. *Ulcus*, *Ulcidius*, *Ulceius* (*LatEN*, p. 99). *CeltSpr*, III 22 „?Ulcudius illyrisch zu *ulkth lupulus*?“.

Utlules*, fl., Vib. Seq. 152 (*SprAIII*, I, p. 349 „lat. Name für einen nördlich von Dyrrachium mündenden Fluss, wohl den Arsen“).

-**unalus** (?), m., Dalm., Vašarovine (Livno), WMBH, XI, p. 129: [... an.] XXXII. A[ur. ...]u naius et [S]upera pa[re]ntes [f]ilio caris. [et] Aur(elius) Iucun[du]s fra[tri] pient[iss]imo ... — [Z]unaius?

Urbanus, *Urbate*, fl., Plin. III 148: U r p a n u s ; localitate *Urbate*, ItA 268, 4; TabP. —

Justin. *Nov.* XI praef. (a. 535) pars II Pannoniae, quae cum Urbate nsi est civitate (*SprAIII*, I, p. 349–350). Cf. *Valdasus*.

Useana, opp., Penest., Polyb. VIII 14 b: Ὑσκανα; St. B.; Liv. XLIII 10, 1; 18, 5: Penestinae terrae ea maxima urbs est; 19, 1; 20, 4; 21, 1: *Uscana*; Oros. IV 20 (Sulcanum); ethn. *Uscanenses*, Liv. XLIII 18, 1; 19, 2; St. B.: Ὑσκανεὺς (*SprAIII*, I, p. 351).

Vadlea, f., Asseria, *FührZara*, 45 (= *Diadora*, I, p. 118 = *InsLIug*, 207); *Vadica* Apli f. Titua v. f. sibi et Pasinae Q. (iliae) matri suae, adiutorio Aetoris et Ceuni Vadici fecerunt).

Vadisa, f., Asseria, CIL, III 9 936: ... *Vadisa* v.s.l.m.

CellSpr, III 82. EDR, I, p. 125: *Vadisa* (?) trac.

Vadix, m., Asseria, *FührZara*, 45: Ceuni *Vadici* (v. *Vadica*).

Valkanetas, m., mess., Baletium, IsMs 14.12: *Vaikanetaos*.

Etim.: **ueik-* „manifestare a forței, energiei”, lat. *vinco*, got. *weihan* „a lupta”, *wigana* „luptă, război”, *wigant-*, *wikant-* „a lupta, a combate”, ahd. *Wigant* (*SprAIII*, II, p. 173); mess. *Vaikanel-* este un participiu în *-nt-*, corespunzând lui lat. *Vincentius*.

Valatis, mess., Caelia, IsMs 7.211: *Valatis*. — Cf. *Valla*.

Valdasus, fl., Plin. III 148: supra influunt in Savum *Valdasus*, Urpanuş et ipsi non ignobiles.

Valdes, m., mess., Monopoli, IsMs 2.21: *Valdes* Taimakos invinta *Valdian*. *Kosinin* (etc.).

Valla(s), m., mess., [1] Aletium, IsMs 25.25: *Valla* Moldahias. — [2] 25.22: *Lahianes* *Vallas* so (IF, LIV, p. 110). — [3] 25.222: *Vallaos* Potorretavidih. — [4] *Brundisium*, 6.11: *Vallaos* Dazetthihi.

Deecke, RhM, XXXVI, p. 578 mess. *vall-* cf. lat. *Valerius*, *valeo* etc., deci i.-e. **ual-* „a fi tare, puternic” etc. Krahe, ZONF, XI, p. 85.

Vallades, m., mess., [1] *Bundisium*, IsMs 6.21: *Thaotoras* si *Vallaiddihi*. — [2] *Caelia*, 7.28: *Vallaiddihi*.

Deecke, RhM, XXXVII, p. 389. Krahe, *Gl*, XVII, p. 97.

Vanamius*, m., Pann. Sup., *Scarabantia*, CIL, III 4 244: *Ti. Claud. Vanamius* [s ...] equ. al. I *Th(racum)* (*Apto* ?).

CellSpr, III 98. *IllPN*, p. 122 *Vanamiu*-†. Cf. *Venamius*, *Venemus*.

Vandano*, f., Jezerine (Bihać), CIL, III 13 277: *Vandano* Voeturia *Triti* f.

LatEN, p. 39. *IllPN*, p. 123 *Vandano*†.

Vanno, m., [1] *Priština*, *Spom*, LXXI, p. 192, 511: *Gallia* ... *Dasi* *f(ilius)* *Aeli(i)* *Iustus* et *Vanno* patri. — [2] *Scupi* (*Dobri Dol*), *Starinar*, VII–VIII 1956–7 (1958), p. 290 (= *InsLIug*, 37): *Iulius Vanno* missicius ex ala *Flavia*, milit. annis XXIII vixit annis XXXXIV h.s.e. *Flavius Antiochus* h(eres). — [3] *Pann.*, *Cruverum*, CIL, III 3 665: *Liccaio* [6] *Vanno*.

Cf. *Vannius* CIL, III 4 149, 5 421 (*IllPN*, p. 123).

Vardaea*, f., Roma, CIL, VI 23 681: *L. Pacilius* *L. l. Septumus*, *Posilla* *Pacilia*, *Cl(audia)* ? *Vardaea* uxor (var.: *CL VARDA EA VXOR*).

Vardael cf. *Ardiaei*.

Vardillus*, m., Roma, CIL, VI 1 954: *C. Olli* *C. l. Vardilli* („titulus suspectus mihi si vere antiquus est” edit.).

Vulpe, EDR, III, p. 204 „*Vardillis* è lo stesso nome di *Bardylis*”.

Varlae, stat., *TabP*: *Varis* (*SprAIII*, I, p. 353).

Varidus*, m., *Scupi*, *Spom*, LXXI, p. 211, 562: *Marciani* et *Varidi* *lib(ertorum)*.

Varlerus*, m., Rider, *BullDalm*, XXXI, p. 85: Aplo Varierī.

IllPN, p. 123 cf. mess. *Varetis* (IsMs 11.11); *Gl*, XIX, p. 90.

Varro*, m. In inscripțiile din Illyricum purtat de illiri (CIL, III 2 751—2, 8 551; 9 387, 8 731, 12 815a, 14 976 etc.; *Scenus 4*; *IllPN*, p. 123) pare să fie numele lat. *Varro* împrumutat de illiri.

Varvaria, opp. (Bribir), Ptol. II 16,6: Ουαρβουαρτα; CIL, III 14 514: *Varvar[ia]*; VI 2 375 b = 32 515 b II 27: Sex: Gavius Vindex *Varvaria*; ethn. *Varvarini*, Plin. III 139; CIL, III 9 896 (= 6 418): finibus *Varvarinorum*; XI 104: M. Valerio M.f. Claud. colono Liburn: *Varvar.*; *Diadora*, II, p. 183: T. Al[li]o Saturnino dec. mun. *Varvariae*, IIIIVir iuredic[un]d.; *Strena Buliciana* (1924), p. 213—214: dec. ni(ur[is]) [*Varvar.*] (*SprAIII*, I, p. 354. *BevDalm*, p. 86).

Varza**, m., nom. gentil., Tunisia, Furna, A. Merlin, *Inscr. latines de Tunisie* (1944), 1 267: pro salute imp. caes. M.../trib. pot. — / L. *Varza Felix* et L. *Varza* [...]/NON administrat[...] / toris. — CIL, VIII 14 751 (= 10 610): [...*Varzae* Victoris et Q. *Varzae*...].

Cf. *Varzo*, *Verzon-* etc.; dar în Africa, *Varz-* este mai curînd nume indigen (african, semitic?), cf. *Varsis* (CIL, VIII 14 444: Diis Manibus, Fudina Vacurtum *Varsis*).

Varzo, m., Albano, *RendLinc*, 1916, p. 403—4,2: [D] M, Aur. *Varzomil*. [I]eg. II Par(thicae), Ireni fili(a)e dulciss(i)m(a)e qu(a)e vixit an. III m. XI be. me. feci...rum.

Cf. *Verzo* și (?) *Varsa* CIL, V 2 308, 5 976 (*CeltSpr*, III 111).

Vaššnes, m., mess., Caelia, IsMs 7.22: Platoras *Vaššnihi*, — Cf. *Bilio Vaso* (?).

Etim.: **uek'* — „a vrea, dori”, v.pers. *vašnā*, av. *vasnā* „după dorință”; ori i.-e. **ues-*?

Vastes*, m., mess. Rudiae, [1] IsMs 16.29: Leonaihi *Vasteos*. — [2] 16.110: Dazi-maihi *Vastithaihi*.

SprIII, I, p. 18; sau der. din *Basta*, localitate, cf. Ribezzo, RIGI, XVI, p. 198? Probabil același rad. i.-e. ca în *Vaššnes*.

Vedula, stat., ItH 563,6 (*SprAIII*, I, p. 354).

Vegla, opp. (Karlobag), Ptol. II 16,2: Ουεγλα; Plin. III 140: *Vegium*; Rav. IV 22: *Bigi*; V 14; Guido, 116 (*SprAIII*, I, p. 355. *BevDalm*, p. 77). Cf. *Beci*.

Velus*, m., [1] Apsorrus, *AMSistr*, XXX 1914, p. 88 (= REIE, IV 1947, p. 160): Lic-caeus *Veifilius*. — [2] Salona, *BullDalm*, XXXIII, p. 81: *Veius* Aurelianus.

LatEN, p. 251. Nume italic-roman, comun și la illiri?

Velso*, m., Istria, Montana, CIL, V 420: Pocciae *Velsonis*.

Velsouna*, f., Flanona, CIL, III 3 038: *Velsounae* Suiocae Vesclēvesis *filiæ*. Tomaschek, BB, IX, p. 95. *LatEN*, p. 42. *IllPN*, p. 124.

Venamius*, m., Salona, *BullDalm*, XXXIII 1910, p. 49: C. Cornelio Dladumeno C. Corn(elius) *Venamius* lib(ertus) et heres. — Cf. *Vanam-*, *Venem-*.

Venda, f., Verona, CIL, V 3 425: P. Servilius P. lib. Agatho *Vvir* aug., Servi[li]s Agathe-mero, Agathonice *Vendae* collib.

LatEN, p. 39 *Vendes*, *Vendo*, *Venda*. *CeltSpr*, III 158 *Vendus*, *Venda*, vgl. *Vindus*. *IllPN*, p. 124.

Vendenis*, stat. Moes. Sup., Ptol. III 9,4: Ουενδενις; TapP: *Vindenis*; Rav. IV 15: *Vindinis*

Vendes, f., Dalm., [1] Jezerine (Bihać), CIL, III 13 278 (= p. 2 274): *Vendes* Dennata *Andentis* f. — [2] Pritoka (Bihać), *Spom*, LXXXVIII p. 100: [D] M, [V]e n d i [...?] *Secun[di] an[.]n*. LXX. — [3] Salona, *RechSal*, I p. 167,35: D [M], *Vende* [mias??] *Tit[ia]e*.

Vendo, f., [1] Salona, CIL, III 2 497 : L. Publlicus L. 1. Trophimus sibi et Publicio Iasoni patrono, Iuliae V e n d o n i uxori eius. — [2] Rlder, CIL, III 2 796 (= *Glasnik* 1951, p. 53 = *InsLlug*, 195) : V e n d o Tritaneri Apinsi (?) f. — [3] 2 797 : V e n d o Tudania Pladomeni. — [4] *Glasnik* VI 1951, p. 59,13 (= *InsLlug*, 193) : Turus Staticus Trlti f. (.) VINION... (Vendoni?). — [5] *Diadora*, II 1962, p. 226 : V e n d o Acenica Culi f. ann. XX h.s.e. — [6] CIL, III 13 247 : V e n d o Laezarpa Plaent[i]is f. — [7] Burnum, *Prilog* VjesDalm, LII 1950, p. 34 (= *InsLlug*, 206) : V e n d o Verica Triti f. anorum XXX hic sita est. — [8] Tašlydja, CIL, III 8 321 (= 6 352) : D M S, Aurel(iae) V e n d o n i. — [9] Iljino Brdo (Plevlje), 13 853 (= 12 783) : D M S. Terenti q. vix. an. LX et V e n d o n i coniugi aelus vlve Bessus par. pos. — [10] Plevlje, *Spom*, LXXI, p. 119,285 = XCVIII, p. 132,291 : D M, Aur(elia) V e n d o s(ibi) viva p(osuit) et Aur. Maximo militi filio. — *Addendum: Starinar*, XVIII 1967 (1968), p. 205 : DMS, Aurel(iae) Vendoni q.v.a. XXX, Aurelius Plarens c(onlugi) b.m.

LatEN, p. 39. *CellSpr*, III 157 *Vendontius*. *IIPN*, p. 125.

Vend-, Gromile (Bihać), CIL, III 15 078 : V e n d (es, -o?).

Etim. : **ged-* „a vorbi”, nasal. **gend-*, v. ind. *vandate*, -ti „laudă, glorioasă, salută”, *vandana* „adorate, omagiu, prinos”, lit. *vadlnti* „a numi, a chema”, gr. ὑδ(έ)ω „cînt, glorioasă” etc. *OmD*, p. 483.

Venemus, m., Pann., Carnuntum, *LimOest*, XVIII 1937, p. 51 : V e n e m o Licci f. mil. coh. V Breucorum c.R. eq. an. XXV st. VI h.s.e., Venetus frater posit. — Cf. *Venamius*.

Veneta*, f., Italia, [1] Clusium, CIL, XI 2 485 : L. V e n e t e Vol. f. Arria. — [2] Ariminum, 6 801 : D M, [V] e n e t a e Magnae [V]eritati [V]oconius Honoratus.

Venetus*, m., nom. gentil., der. de la tribul *Veneti* (ex. : CIL, III 1 515, V 5 898, IX 3 153, 3 275, 3 276, XI 213 etc.).

LatEN, p. 226, 434, 522. *EDR*, III, p. 174.

Venetus*, m., același nume sau de formație identică celui de trib *Veneti*, existent și la illirii balcanici ; [1] Brattia, CIL, III 14 333, 7 : L. Statius l. l. V e n e t u s hic situs est. — [2] Curictae, 13 295 : V e n e t u s Lastimeis Hosp(olis) f. (v. *Turus Ij*). — [3] Salona, CIL., XVI 14 (a. 71 e.n.) : Platori [5] V e n e t i f. Maezcae. — [4] 38 (a. 93 e.n.) : cohort. III Alpinorum pediti V e n e t o Diti f. Daverso et Madenae Plarentis filiae uxori eius Deramist(ae) et Gaio f. eius. — [5] Golubić, *Spom*, XCIII, p. 135, 2 (= *Prilog* VjesDalm, LII 1950, p. 29) : D M, V e n (etus) Diti an. XXV. — [6] Fatnica, CIL, III 12 800 : Tattaris V e n e t i filius. — [7] Capodistria, CIL, V 491 : P. Acisinus Cf. V e n e t u s Calla uxor. — [8] Rovigo. 2 449 : A. Vettius (mul.) l. V e n e t u s Vettiae Hila... matri su... vivos f. — [9] Epidamnus, *Bultir*, 1962, p. 89, nr. 28 (= *StAlb*, 1965, p. 64) : Εὔνοια Βενετου χάρει. — [10] Apollonia, *IsAlb*, p. 111, nr. 8 (amphora) : V E N E T. — [11] Carnuntum, *LimOest*, XVIII, p. 51 : V e n e t u s (v. *Venemo*). — [12] Dacia, Alburnus, CIL, III, p. 938, cer. VI (a. 139) : Maximi V e n e t i principis. — [13] Roma, CIL, VI 4 604 : Q. Lollius Q. l. V e n e t u s. — [14] Misenum, CIL, X 3 661 : [?D]assius V e n e [ti l.] Venetus. — [15] Hispania Tarrac., Almagri, CIL, II 3 221 (= 6 339 = II.S, 5 901) : P. Baebi V e n e t i.

LatEN, p. 31, 33. *IIPN*, p. 125. *EDR*, III, p. 173-4.

Etim. : **gen-* „a aspira, a tinde spre ceva ; a dori, iubi ; învinge, cîștiga (etc.)”, aceeași bază ca în etnonim *Veneti*.

Vereiae, stat., Pann., Ptol. II 15, 4 ; ItA 130, 6 : V e r e i s ; ItH 562, 10 : TabP : B e r e b i s (*SprAIII*, I, p. 358).

Verlea* v. *Vendo* [7].

Vernes*, m., mess., Caelia, IsMs 7.12 : Dazimas V e r n e t i s (Verinctis?).

Verso, m., Delos, CIL, III 7 309, 47 (amfore) VERSO ; 7 311 ; Hispania, La Union, *ArchEsp*. XV 1942, p. 147. — Cf. *Verzo*, *Versus*.

Versos, m., dux (sec. I l.e.n.), App. III, 72: οἱ μαχιμώτατοι μυρίων καὶ διαχιλίων πλείους (Dalmatae), ὧν στρατηγὸν Ουερσον αἰροῦνται. Ἐν δὲ τοῖς λόφοις διέθρυκε Ουερσος φρούρια (ουερσος I.² in mg. et Grad., σουαρος B.V.L. om., C).

Probabil variantă a lui *Varz-* (dar cf. ital. *Versa*, ex. CIL, VI 7929). *CellSpr*, III 242. *III PN*, p. 126 („Versus” citit de Krahe ca antroponim în CIL, V 8475 este în realitate cuvântul lat. *versus*: loc. Titiae L. I. Hilarae q(uo) q(uo) versus p(edes) q(uadratos) XVI). Cf. și *Varsis* în Africa CIL, VIII 14444, ca și *Varza* (african?).

Verzallus, m., Doclea, CIL, III 13832 (= *Spom*, I.XXI, p. 10, 11): D M S, Aur(elio) Verzallio liberto q. vixsit annis LXXXV (Verzaeo? CIL, III, p. 2341: „Verza[li]o”).

Ve zant-, m., Olympia (sec. IV l.e.n.), *InsOlymp*, 695 (= SEG, III 327), coif de bronz: [ERIAN (Feρζαν) I'PABΩNOΣ [EPTANTOS] EIMI.

Verzo, m., [1] Salona, CIL, III 9056: ... Euticus Latoni coiugi Titiae Verzon(is). — [2] Salthua, JÖAI, XII Bbl. 202: Verzo (v. *Epicadus* 17). — [3] Portus Liguentiae, CIL, V 1956: Paus Verzonis f. — Dacia, Alburnus, [4] CIL, III, p. 936—8, cer. VI (a. 139): de Dasio Verzonis Pirusta ex Kavieretio; de Dasio Verzonis; Dasi Verzonis. — [5] *ibid.*: Plani Verzonis Scialetis. — [6] p. 954, cer. XVII (a. 131): ab Verzone Beusantis. — [7] CIL, III 1271: Platino Verzonis K. Anso(?). — [8] 1269: Lavius Verzon(is). — [8a] 7825: Ve(r)z(?) Pant... (?). — [9] Caesarea Mauret., CIL, VIII 21052: Verzo Dasi f. mil. exs [oh...].

Verzobianus v. *Verzobius*.

Verzobius, zeitate (?), Vitolano, CIL, IX 2123 (= ILS, 3718): Umbr(o)ius Polytimus actor haram donum dedit Verzobi(o). — Beneventum, 1640 (= ILS, 6494): Verzobio C. Caelio C. f. St. Bassaeo. — 1685 (= ILS, 6504): Verzobio C. Umbrio Eudrasto C. f. Stel. patrono coloniae.

Tomaschek, BB, IX, p. 100. *CellSpr*, III 253 ? *Verzobius*, vgl. *Vercobius*? *III PN*, p. 126 *Verzobius**. După ILS ad n. 3718, 6494, *Verzobius* ar fi un „agnomen, signum hominis”. — Der.: *Verzobianus*, CIL, IX 1682 (= ILS, 6502); *Vesedio Rufino* — patrono studiorum... *Martensium Verzobianum* et *Martensium Palladianorum*; 1684 (= ILS, 6503): collegium Martense Verzobianum; 1686: collegium Martense Verzobianum.

Verzovia, f., Dacia, Apulum, CIL, III 1217: Verzoviae Saturninae [eq. R. f., C. Num. Certus eq. R. augur col. Apul. — matri pos.

Verzu[?]ius, m., Rider, *Glasnik*, VI 1951, p. 60—61, 16: Plan(i)us [1] Verzu[?]ius.

Etim.: *Verz-* din i.-e. **uerg-* „a lucra, munci, face”, av. *varez-* „a face, lucra”, gr. *Feρρον* „lucru, muncă” etc., v. bret. *guerg* „eficax”, gall. *vergo-bretus* magistratură supremă la Aedui („cuius iudicium efficax est”), v. sax. *wirkien*, ahd. *wirken* etc. (Tomaschek, BB, IX, p. 100).

Vescleves(Is), m., [1] Flanona, CIL, III 3038: Avita Suioca Vesclevesis f. — [2] Asorrus, 10138: Roesia Vesclevesis f. — [3] Albona, 3058: Vesclevesi Petronio Triti f.

Tomaschek, BB, IX, p. 95. *LatEN*, p. 34—35. *III PN*, p. 126.

Etim.: posibil i.-e. **vesu-* „bun”, **k'leu-* „a auzi; celebru; celebritate”, v. ind. *vasuśrava* „guten Ruhm besitzend” (Tomaschek). Cf. și *Clevatus*, *Claohi-*.

Veselia** , f., Brattia, CIL, III 3093: Veselia Felic[et]as.

III PN, p. 127 *Veselia**. Budimir, RIEB, I, p. 281 cf. sl. *veselū*. Krahe, IF, LVII, p. 113. Dar autenticitatea inscripției nu este sigură (falsă?), ori este lat. *Visel(t)ius*, *Visellia* (R. Katičić, BzN, XII 1961, p. 271—9).

- Ves***, Delminium, CIL, III 9 739 (= ILS, 2 579): Iulia Ves. coniunx (v. *Temans* 1).
- Veypant** (?), m., Dacia, Alburnus, CIL, III 7 825: IO M, Sacr., VEZ PANT v.s.l.m. (G. Téglas citea VEZ. P. ANT; ori *Ve(r)z*?).
- Vidasus****, deus, CIL, III 3 941: Vidaso et Thanae; 10 819 = 14 354, 23, (= *InsJug*, 516–518) (*SprAIII*, I, p. 359–360).
- Vletis**, m., Visoko (Bosna), *Spom*, LXXXVII, p. 40: Teuta Vietis.
„Vletaucus” (CIL, III 7 870, Micia, Dacia), considerat odată ca nume celtic (AISC, IV, p. 233; V, p. 294), este lectură cu totul neprobabilă.
- Vilal** (?), mess., Basta, IsMs 22.25: Vilaihi.
- Vlnens**, m., Dacia, Drobeta, CIL, III 14 216, 8: Liccaius [8] Vlnentis.
- Vnlocus**, -a*, m., f., Crexa, CIL, III 3 154: Vniocca Sp. f. Maximilla sibi et M.
Vnioco Primigenio viro libertis libertabusque v. f.
LatEN, p. 42. *IIPN*, p. 127.
- Vlrno***, f., Corinium, CIL, III 2 897: Iulia Valentilla sibi et Iuliae Vlrnoni patronae.
- Vistina** (?), mess., IsMs 15.111: Thotor Vistina.
- Vizianum***, stat. portor., *Spom*, LXXI, p. 86: Apollonides co(stra)sc(riptom) stat(ionis)
- Vizi(ani)**; TabP: Viciano (*SprAIII*, I, p. 361).
- Volsetis**, m., [1] Albona, CIL, III 3 055: Taeliae Volsetis f. Quartae matri, — P., Gavillius P. f. Maximus. — [2] Pann. Inf., Lussonium, 3 322: Oplius Laepocus Volsetis f.
- Volsimus***, m., rege legendar al Paelignilor, Fest. p. 248: Peligni ex Illyrico orti. Inde enim profecti ductu Volsimi (Volsomi) regis, cui nomen fuit Lucul[io], partem Italiae occuparunt. Huius fuerunt nepotes Pacinus, a quo Pacinates, et Pelicus, a que Peligni.
LatEN, p. 43, 47. *IIPN*, p. 128; *Welt als Geschichte*, III, p. 126.
- Volsius**, -a*, m., f., Salona, CIL, III 2 617: Volsio Saturnino, Volsio Pyramo,
Volsiae Pyralidi.
- Volso***, m., [1] Iader, CIL, III 2 968 a: Volso T. f. — [2] Flanona, 3 040: Volso f. Graesino. — [3] Albona, 10 066 (= 3 053): ...ces f. Volso. — [4] Curicta, 13 296 (= 10 127 = 3 134): Volsoni; Volsonis (v. *Turus* 16). — [5] Piquentum, CIL, V 463: Volginiae Volsonis.
- Volsouna***, f., Apsorrus, CIL, III 3 149: Q. Fonteius Raeci f. sibi et Volsounae
Oplicae Pl[aj]etoria coniugi.
- Volsun***, m., Apsorrus, CIL, III 10 132 (= 3 151): Nigidiae Vol[s]un.
- Volsus***, m., Aenona, CIL, III 2 985: Vetillius Volsi Potisus. — Cf. 3 148: C. Aemilius Vol[s.] F.
- Voltimesis***, m., [1] Albona, CIL, III 10 070 (= 3 059): Sex. Ceionius Voltimesis f. Claud. Loiscus. — [2] 10 074 (= ILS, 4 884): L. Granius Voltimes(is) f. Rufus Iutossicae v.s.l.m. — [3] Piquentum, CIL, V 461: Veronic(a) Voltimesi(s) (fil.) Diticae. — [4] 465: ...carc... [Volti]mesis f.
LatEN, p. 40 EDR, III, p. 217. *IIPN*, p. 129–130: *Volta*, *Voltan*-, *Voltarenis*, *Voltarant*-, *Voltielis*, *Voltio* etc. In Pann., Istria etc. sint in parte celtice, parte venete. *Voltureg*-este celtic (venet? -reg'- Inr-un idlom centum).
- Voltisa***, f., [1] Corinium, CIL, III 2 900 (= *Diadora*, I, p. 124): Tullia Opli f. Voltisa sibi et Iulio Ceuni f. Acirrio filio et Orphiae Q. f. Opiavae matri v. f. — [2] 2 891: Oppiae Oepli f. Voltisae amitae. — [3] Nedinum, 2 870: Quintiae Voltisae. — Asseria, [4] *FührZara*, 45: Pasinae Q. f. Voltisae (v. *Vadica*). — [5] *BullDalm*, LIII 1951, p. 236: Voltisa Iovi v.s.l.m. Caminis liberta).
- Vosthelles***, m., mess., Brundisium, IsMs 6.21: Daštas Vosthellihi(?).

Zaca, f., Dalm., [1] Bloska, JÖAI, XII Bbl. 200, 71 (= *Spm*, XCVIII, p. 422): I O M Aurelia **Z a c a** libens pos. — Užice, CIL, III 12 718 (= p. 2 328, 116 = JÖAI, IV Bbl. 160 = *Spm*, XLII, p. 99 = XLVI, p. 188, 128): Lib. P., Aurelia **Z a c a** libens pos.— [2] Sopot, GIL, III 14 538: **Z a c a** Va(l)enti(s) (v. *Aia I*). — [3] Moes., *Almus* (Lom), *BSAB*, -I, p. 119 (= SCIV, XVIII 1967, p. 701 — 4): D M, Aur. Valentinianus: *blercus* .posu(it) .**Z a c** (a) e c[oj]us vixit anis XXX.

Zalle, m., Promona, CIL, III 2 756 (= 9 805 = p. 2 328, 157): **Z a l l i o** . . . Siall (fil.). Seioni nepotile sue annorum VIII et sibi inreparabile possuit. (9 805 citește: **Zanosia Lisenoni**). *LatEN*, p. 39, *IIPN*, p. 131.

Zalrikes, mess., IsMs O.11: **Z a i r i k i h i** (Zarrikihi?).

Ribezzo, *LgMess*, p. 26—27; RIGI, XIX, p. 158 „**Zaira**- vel **Zairi**-, an non ad rad. i.-e. **g'her*- pertineat, gr. χαίρω etc.”.

Zanatis, m., Dalm., [1] Dobričevo (Bilek), CIL, III 14 620: **Z a n a t i s** et **Tatta** (v. *Zorada*). — [2] Ljubomir (Bilek), *Glasnik*, XLVII 1935, p. 21, pl. VI 6: [... **Z**] **a n a t i a** . . . ei f(ilio) defuncto annor(um) XXX, Annaia **Z a n a t** (is) f(ilia) vir[fo et] Plarens **Zira** . . . patri et fratri. — [3] Ravenna, CIL, XI 111: *Ulcia M. I. Glap(h)yr. ob meritis eius posuerunt. T. Alfius Labeo et Murcius Z a n a t i s* f(ilius) et *Suavia de liburna Diana*. — [4] Roma, CIL, VI 32 923 b 10: *Aurelius Z a n a [s?]* (praetorianus). — Cf. mess. [.]tinzanistis *Dazesias* (?).

Etim.: i.-e. **g'ene-l*-, fie de la rad. **g'en-* „a produce, naște”, particip. în -*lo-* (lat. *nātus*-, *cognātus*, gr. γυνῆτός, ahđ. *kind*, gall. *Ari-*, *Cintu-gnatus* etc., fie *g'en-ē-* „(re)cunoaște”, în -*lo-*: v. ind. *jnāta-* „cunoscut”, gr. γνωτός, lat. *nōtus*, *ignotus*, *cognitus*, gall. *Catu-gnatus* șb alte nume în -*gnatus* (care pot de asemenea să aparțină la **g'en-* „a naște”, la fel ca illir. *Zanatis*). *StudDec*, p. 112.

Zara*, m., Apollonia, *IsAlb*, p. 112, nr. 2 (amphora): **Z A R A**.

Zaristhes, m., mess., [1] Caclia, IsMs 7.217: *Dazzes Zaristhes Spathillai*. — [2] Uzentum, 26.24: *Bato Z a r i s t h e [s?]*.

Zarres, m. (?), mess., [1] Carbinium, IsMs 5.21: *Blatthe[s] Z a r r e s* Haivahias. — [2] Brundisium, 6.13: *brinnaxtes Z a r r e* [...]. — [3] Baletium, 14.112: *avithas Baleφias Z a r a s*. — [4] Rudiae, 16.117: *Haivaφias Z a r a s* (?).

Etim.: probabil. **g'her-* (cf. *Zairik-*, *Zorada*).

Zatetthes, m., mess., Carbinium, IsMs 5.21: *Dazihi Z a t e t t h e [s]*. — Cf. *Zatos*.

Zatos** (sive *Zas*?), m., Cilicia, *Corycos*, JHS, XII, p. 252, 123 (= DAW, XLIV 1896, VI 76 = *RecInsGr*, 878): Δαζας Ζατος (nume asianic? Cf. *Rosgetis Zatos*, *Epikrates Zatos*).

Zavals, mess., *Uria*, IsMs 9.212: *Tabarai Z a v a i s* Kritaboa a.

Zenaldes*, m., mess., *Lupiae*, IsMs 15.12: *Z e n a i d e s* BAAI.

Ziletas, mess., *Lupiae*, IsMs 15.114: *Z i l e t e s*.

Zipandus*, m., Dalm., *Milčševici* (Bosnia), *Glasnik*, XII 1957, p. 117 (= *AnnEp*, 1958, 66): *Z i p a n d u s* (v. *Tatonia*).

După *Sergejevski*, *Zipandus* ar fi nume trac, ceea ce nu este exclus.

Ziraeus, m., Dalm., [1] Ljubomir (Bilek), *Glasnik*, XLVII, p. 21, pl. VI 6: *Plarens Z i r a* [... ?] (v. *Zanatis* 2). — [2] Germ., *Mogontiacum*, CIL, XIII 7 039: *Z i r a e u s* municeps (v. *Talanus I*). — [3] Hispania, La Union, *ArchEsp*, XV 1942, p. 147 (amforă): **ZIRAS** (?).

Zorada, f., Dalm., *Dobričevo* (Bilek), CIL, III 14 620: *Aelia Z o r a d a* h.s. an. LX., *Zanatis* et *Tata m(atri) b.m.f*.

IIPN, p. 131. EDR, I, p. 231 (trac).

Etim.: i.-e. **g'her-* „a dori, a plăcea” (cf. *Za(i)r-*, *g'heredh-*).

[Z]unus? v. -unius.

Zonus, m., Dalm., Livno, WMBH. XI, p. 135: ... Aur. Litus Z u n i (fil.) coniugi karissimae p. et sibi et suis.

HIPN, p. 131 „[Zunus], wahrsch. keltisch”[?].

Spiranta sonoră Z- în majoritatea, dacă nu în totalitatea numelor ilire continuă un i.-e. *g'(h) în idiomul lor satem.

-xlul, pop. Pelagon., v. *Geneatae*.

INDICE

A. MATERII, CUVINTE, NUME PROPRII

Cuvintele și numele, care au și o semnificație filologică-lingvistică (etimologică), sînt imprimate cu caractere *cursive*; cele illire-messapice: *cursiv spațial*.

Din materialul lingvistic-onomastic illiric cuprins în partea I cap. 5 este marcat în indice numai cel de la p. 100—103 (etichetă etimologică) și de la p. 107—113; din cap. 6, indicate numai de la p. 114—118 și 122—123 (numele compuse); din cap. 7, p. 143—144, sînt omise ca ne semnificative și de prisos numele citate ca exemplificare sub punctele A—D

A

- Ababunis (Ababus)* sem. 67, 69, 88
Abalica 70
Abantes v. *Amantes*
Abre-, tr. 110
Abroi 30, 94, 100, 110, 162
abrs, got. 162
Absorus 162; *Absura* 162
Acalius 162
Acarmania 68
Acer- 162
Accruntia 116
Acirrius 162, 163
Acrabanis, Acrabanus, sem. 67, 69, 74, 76, 78, 88, 105, 116, 121, 122
Acrisios, frig. 50
Acrocerani montes 62
Acruvium (Agruvium, Agravonitae) 75, 162
Adana 222
Adgeleius, celt. 116, 121
- adgleinn*, v. irl. 214
Adinca, Adincata, rom. 91
Adnamatius, celt. 144
Adnamius, celt. 144
Adra 162
Adranos (Sicil.) 50
Adria(s) mare 26, 162
Adriion mons 162
Adriopes 162
Adsalluta, celt. 50, 116, 121
Adzizis v. *Azidium*
Aeginium 162
Aematilis 162
Aenona 138, 162
Aepicadus v. *Epicadus*
Aequorna 50
Aequum 132
Aetius, Flavius 146
Aetor 162, *Aetorius* 163
Africa 140, 160
Agerius lat. 163
Agirrus 163

Cifrele arabe (1—266) indică pagina. Cifra *cursivă*: locul principal.

- agra* v. ind. 163
Agraioi epir. 117
Agrotis 117, 163
Agrovonitae v. *Acrvium*
Agrianes, Agriai tr. 36, 69, 72, 75
 agricultura (Illyr.) 33
Agrinion epir. 117
Agron 28, 42, 72, 75, 100, 116, 117, 163
Agrovium v. *Acrvium*
Aia 163
Aiacus 163
Aiasa 163
Aicca (Asalia), celt. 38
Aiddelis mess. 163
Aiginion 162
Aiio, Aiiu 163
Aioia 163
Aius 163
Aizis, dac. 172
 ala 139
Alasinius 163
Alba, rom. 91
Albanezi (șkipetari) 64, 68, 108, 111—113, 151—152; limba 64, 68, 70, 71, 72, 91, 111—113, 129, 150, 151—152, 153, 154
Albanoi 30, 163
Albion, mons 163
Albona (Alv-) 138, 163
Albu, rom. 90
Alburnus Maior (Roșia Mont., Dacia) 139
Alcomenai 163
Aleta 163
Alletium 163
Alexandros III (Magnus) 41
 alfabet, messapic 52; cf. scriere
Algalsus 163
 allen 53
Almas, mons 164
Alor 164
Alperio 164
Allina 164
Allinius 164
Allo 164
Alupsoi v. *Lopsica*
Alulae 30, 164
Alveria 164
Alvona v. *Albona*
Alzanaiides mess. 122, 164
Alzenas mess. 164
Amadusa, (celt.?) 223
Amantes 30, 164; *Amantia* 164
Amantini 28, 30, 38, 164
Amara, rom. 91
Ambruc-, celt. 240
Amilas 164
Amma 164
Ammoa 164
Amuces 71
Amyntas II (Maced.) 40
ana 50; *Ana* 164; cf. *Anna*
Ana, celt. 38, 164; cf. *Anna*
 ἀνάθημα, gr. 92, 191
Ancus 164
And- 82
anda- 166
Andab- 164
Andamionius, celt. 74
Andamius, celt. 74, 116
Andedunis, Varcianus, celt. 39
Andena 164
Andenius 164
Anderva 164
Andes 100, 117, 164
Andeta (?) 165
Andelia 165
Andeliaca, celt. 165
Andelius 165
Andetrium 117, 131, 165
Andia 100, 117, 165
Andia (germ.?) 165
Andiatis, celt. 165
andinos 53
Andinus 165
Andio 165
Andis 165
Andizetes, -ioi 30, 38, 165
Andrada 165
Andueia 165
Anduenna 166
Andunocnelis (?) 122, 166
Angelius, celt. 74
Angros, fl. 28, 95, 100, 116, 166
Aninoasa, rom. 91
Anna, (cf. *Ana*) 164, 166

- anna*, lat. 166; *Anna*, celt. 38, 164
An(n)a, iud. -creşt. 49
Annaea, *Annaia* 166
Annaeus, *Annaius* 166
Anneses 167
Annia 167
Annis 167
Annius 167
Annus 167
Annyla 167
Ansali (v. *Azali*) 172
Ansi- 167
Ansilena v. *Celena*
Antigoneia 137
Antipatreia 73
 antroponime 50, 93, 116, 120—127, 133,
 antroponimia illirică înlocuită cu cea ro-
 mană (romanizarea) 141—144
Anzolica 167
Aozza(?) 167
Apies(?) 167
Apinsus 167
Apl- 82, 100
Apla 98, 167
Aplavita 167
Aples(?) 167
Aplis 167
Aplius 167
Aplo 100, 110, 168
Aplondus 168
Apludus 168
Aplus 89, 93, 100, 110, 168
 Apollonia 26, 40, 41, 73, 137
Appulus, Dacius 44, 94, 110, 168
Appus(?) 168
Aprodită 50, 53
Apsorus 168
Apsos 168
Apuli 30, 44, 45, 93, 94, 100, 110, 168
 Apulia 44, 45, 53, 54, 73, 168
Apulum (Dacia) 168; v. *Appulus*
Apulus 168
Apurus-168
Aqu- 72
Aquilis, fl. 72
Aquincum, Pann. 72
Arabu (Ababu), sem. 69, 71
Aracu, celt. 78
Aramă, *Arămescu*, rom. 90
Aranlis, mac. 50
aran(-?), mess. 106
Arauzona 168
Aravisci, *Eravisci* (Pann.) 38
Araxai 30, 168
Arba 168
Arbo 169
Arbonius 169
ardati, v. ind. 169
Ardattle 169
Ardaxanos 75, 95, 101, 116, 122, 169
Ardiaei 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 42,
 43, 132, 169
Ardotion 169
ārdra, v. ind. 169
Arduba 169
Argentaria, lat. 137
Argya 82, 95, 100, 169
Argyruntum, gr. 75
 arheologic, material, în Dalmatia 26, 136
Arignatus, celt. 265
Arinistae 30, 169
Arion 101, 169
Aristagoras, gr. 52
Aristophanes, gr. 88
Aristoteles, gr. 52
 armata romană, illiri în — 139—141
 arme illire 33
Arnissa 169
Arnisses 100, 169
arnum, arm. 169
ἀρνυμ, gr. 169
Aronia 169
Arpi 45, 169
Arra 169
Arrabaeus, mac. 121
Arrines 169
Ars- 82
Arsa 169
Arsauius 169
Arsinius 169
Arsius 169
Arson 169
Arsonion 59

- Arsus* 169
arta-, v. pers. 170
Arta- 169
Arlahias 169
Arlas 169
Arlatus 170
Arthetauros 170, 225
Arthitae 30, 170, 175
Arlion 170
Arlorres 170
Arlos 170
Arupium 170
Arya 94
Arva v. *Arba*
As- 82
Asali v. *Azali*
Asamo 75, 100, 170
Asamus, tr. 78
Asia Mică 58, 160
Aspimmas(?) 170
Assarucos 121
Assenio 170
Asseria 170
Assino 170
Assoparis, celt. 116, 121
Astacia 170
Astraia 170
 aşezările illire 33
atabulus 53
Atadis 170
Atador, iran. (?) 170
Atopomarius, celt. 144
Athana 50
 Athenai (urbs) 11
Atintani, Epir, 35, 43
Alisus 170
Atilhaos, mess. 171
Atrans 50
Atta 170
alta, *Atta* 170, 171; *Atta* Azalus 38
Atlius 171
Atto, celt. 38
Atloaos, mess. 171
Aturo, celt. 38
Atyrios 171
Auc-, celt. 171
Auca 171
Aud- 82
Audar- 35
Audarialae v. *Autarialae*
Audaristos 94, 117, 171
Audarus 94, 100, 117, 171
Audasius 171
Audala 94, 100, 117, 171
Audali, *Audalhum* 171
Audaios, mac. 35, 171
Audoleon, 35, 68, 171
 Augustus, v. Octavianus, imp.
Aulon, gr. 35, 73, 137
Aulucentus, tr. 67, 144
Autuporis, tr. 33, 109
Aulutralis, tr. 109
 Aurelianus, L. Domitius 146
auruša, iran. 61
Ausancalio 171
Autarialae (*Audar-*), 25, 29, 30, 41, 42, 64, 65, 89, 93, 94, 100, 117, 171
Aulopantis(?) 122, 172
Autoscutlus, celt. 116, 121
 auxilia (trupe auxiliare) ale armatei romane în Dalmatia 131–132; auxilia formate din illiri 139 (cf. ala, cohors)
Avendius 117, 172
Avendone 117, 172
Avilhos mess. 172
Azali (*Asali*, *Ansali*) 30, 38, 172
Azen mess. 172
Azeta 172
Azelium 172
Azicico 172
Azidium (*Adzizio*) 75, 100, 162, 172
Azin- 172
Azoriastai 72

B

- Babeis*, frig. 172
Babidius, lat. 172
Babius, lat. 172
Babos 172
Babon, *Babos* 172
Babu, tr. (?) 172
Bacuntius v. *Basant-*

- Baedarus* 57, 78, 100, 103, 105, 116,
172
baedd, cymr. 172
Baedorus, celt. 172
Baezocrusus 172
Baezus 173
Baia 173
Baiolis 50
Bainla 173
baj, hën, alb. 68
Bal(t)- 45, 100
Balacras (Balacrahias), mess. 53, 71,
74, 110, 118, 122, 173
Balueros, mac. 173
Balaidralis, mess. 122, 173
Balas, -balus, tr. 110
Balasiros 122, 173
Balalerus 122, 173
Balatro 173
Balbica 70
Balbus, lat. 74
Baledon-, mess. 100, 107, 119, 122, 173
Bales (Balehi), mess. 53, 173
Baletium 173
Baletthes, mess. 173
Baliahius, Balias, mess. 173
Balicans 173
Balitor 173
βαλιός, gr. 50
ballaena, lat. (ill.?) 50
Ballaios 110, 173
ballë, -a, alb. 64
Baloio 173
Balonius 173
baltice, limbi, populații — 68, 72, 108
balukë, alb. 68
Bandin konak 69
Bandkeramischekultur 58
Bando (ill.?) 69
Banona, celt. 174
Banja Luka 131
Bantia 45, 173
Baopes 174
Baoštas (Baozel-) 107, 174
Baosus 174
Baracio 174
Buraco 174
Barbanna 174
Barbarula, ven. celt. 121
-barbus 174
Barcina (Afr.) 174
Barcinus 174
Bard- 100
Bardalis 174
Bardias 42, 174
Bardibalus 122, 174
Barduli 174
Bardurius 174
Bardus, -bardus 174, 244
Bardus, celt. 174
Bardylis 41, 174, 260
Barel(i)um 174
Bargulum (Bargala) 175
Bariduum 175; *Baridustae* 139,
175
Barinus, -e 175
baris, mess. 53, 175; *Baris*, mess. 175
Barium 175
Barizuniales 30, 75, 87, 100, 175,
(*Barzanites?*)
Barreines mess. 175
baryka 53
Barzaid- mess. 100, 175
Barzanes, Barzaphernes, pers 62, 87
Barzid-, Barz- 45, 53, 57, 66, 68, 69, 71,
72, 77, 78, 82, 87, 93, 100, 118, 175
Basant(?), *Basuntius* 175
Basius(?) 175
Bassania 175
Bassos (? Bassus), lat. 174
Basta (Bausta) 78, 175, 261
basta 53
-batalas(?) 175
Bateinoi 107
Bathialai 30, 175
Bathinius 175
Batina 175
Bato 36, 38, 45, 68, 69, 100, 109, 119, 140,
148, 175, 178
Γάτων, gr. 177
Balonia 177
Baloniana 177
Balonius 120, 144, 177

- Baloures* (?) 178
Batovo 69
Battarios 74
battaere, lat. 178
Baluia 178
Bafun 178
Bafuna 178
Batus, celt. 177
baanan, got. 66
Baurea 178
bauria 53, 65, 178
Bausiona 178
Bausfa (*Basta*) 78
baze i.-e. 100
-bazetas (?) 178
Bazis, tr. 178
Bazobalis, tr. 110, 178
Beci (*Veg*-?) 178
Bedarus v. *Baedarus*
Bederiana, tr. 36, 142
Bedini 178
Bedoris 172
Beili- v. *Bili*-
Beithus (*Bilus*), tr. 35
Beladius 100, 178
Belenus, celt. 50
Belgrad, v. *Singidunum*
Belisarius, tr. 142, 146
Bella 178
Bellus 178
Belzeius 178
benarius, lat. 178
beneficiari (*armata romana*) 136
Benilus, tr. 142
benna, *bennan* 106, 178
Bennar(ies) 110, 178
Benni, tr. 110, 178
Benniae 178
Benn(i)us 110, 178
bera-, mess. 71, 178, *berada*-, *berain* 100,
 178
berak, *brak*, alb. 112
Berebis v. *Vereia*
Berecyniae, tr. 94
Beres 178
Bergimus, celt. 50
Berginium 178
Beroa 178
Beroe (*gr.*?) 179
Beroia, opp. *Mac.* 42
Bers- 179
Bers- 179
Bersantos 179
Bersellum 179
Bersummo v. *Birzim-*
desses, alb. 179
Bessi, *Bessus* 36, 37, 62, 142
Beucus 179
Beusas, *Beuzas* 45, 100, 179
Beuzavalicum 116
bhuṣaṇa, *bhūṣati*, *bhuṣayati* v. *Ind.* 179
bidjan, got. 172
Bidu-, *Bidusa* 172, 179
Bigeste 131, 179
Bihac 131
Bila, tr. 110
Bilia 53, 110, 179; *bilias* 64, 68
Bilios (*Bilihi*), mess. 53, 110, 179
Biliovasno (?), mess. 122, 179
Bilisa, celt. 179
Bil(l)ienus, lat. 179
Bilius, ital. 179
Biliva 179
Billena 179
Bilubium 180
Bindho, celt. 180
bindú, v. *Ind.* 180
Bindus *Neptunus* 34, 82, 94, 134, 180,
 185
Bircenna 180
Birsim-, *Birziminium* 72; 75, 100,
 180
bisben 53, 180
Bisena 180
Bisia 180
Biso 180
Bistua 180
Bistum 180
Bithycentus, tr. 121
Bithyni, tr. 36
Bithys, tr. (*Bitus*, *Beitus*) 121
Bitralis 121
Bilio (?), *Bitius* (?), tr. 37
billan, ahd. 172

- Bitugentus*, tr. 110, 213
Bitus, tr. 110, 144, 180
Bitavant- 110, 180
Bituon, celt. (?) 180
Bivolaru, rom. 91
Bizatas, mess. 180
Bizaios, mess. 180
Bizo 180
Blaedarus 57, 75, 87, 89, 93, 100, 180
Blandona 180
Blasas 181; *Blasa*, tr. (?) 181
blasit-(?), mess. 181
Blassias v. *Blatt-*
Blattheihās mess. 181
Blatta 181
Blatthes (Blatthi), mess. 107, 181
Blat(t)lus 181
Blattius, ital. (?) 181
Blattes 181
blavit-(?), mess. 181
Blazziza (nume fictiv) 70, 74
Blodius 82, 98, 161, 181
 blondă, colorarea părului și pielii „indo-europeilor” 31
Boa, *Boa* 181
Boaru, rom. 91
 Boemia 58
Bogdan, sl.-rom. 91
Boia 181
Boicen 181
 Hoi, celt. 38
Boio 181
Boius 181
Bolausen 108
Bolles, mess. 259 181, 183
Bolosas, mess. 181
Bona 181
Boninus 181
Bononia, celt. 137
Bora mons 78, 103
Boraidēs, tr. 36, 142
Boria 181
Bor(i)us 182
Bormion 182
Bosant (Bosna)? 138
Bosat- (*Bostahi*), mess. 107, 182
Bosna (*Bosant*-)? 138
 Bosnia (Herțegovina) 42, 136, 152
Bost-, tr. 182
Bosta 182
Bostaris (Afr.) 182
Bostro 182
Botenius 182
Botia 182
Bottius 182
Bova v. *Boa*
brateis, osc 215
Brattia (*Brettia*, *Brazia*, *Brazza*, *Brach*)
 138, 182
Brazza v. *Brattia*
brēdis, lit. 65
Brend-, v. *Brentopara*
Brendes-, v. *Brendes-*
brendon 53, 65, 182
Brentesion (*Brundes-*, *Brendes-*) 75,
 100, 110, 182, v. *Brundis-*
brention 182
Brentopara, tr. 110, 182
Breuci 25, 27, 28, 29, 30, 38, 44, 142,
 182; cohortes Breucorum 139, 182
Breucus 35, 38, 94, 182
Breuni 182
 -bria, tr. 109, 122
Briccius, *Bricco* 183
Brice, celt. 183
Bricena 183
Briciniai 116
Bricize 183
Bricos 183
Bricussa 183
Brides 45, 53, 183
Bridos 183
Briganna, mess. 183
Brigetio (Pann.) 48
Brigizis, tr. 137
Brindia 100, 180, 182, 183
Brindisi v. *Brentesion*
Briseida 183
Brisia 183
Brisidia 183
 Britannia 58, 59, 140, 160
Brizice 183
Brizidia 183
Brizinus 183

Brongos, tr. 28
Brugoi (*Bryg-*), tr. 37
Brundisium (*Brendes-*, *Brentes-*) 45,
 65, 110, 182
Bruttium 46, 54
Bryg- (*Brug-*) 37
Brygs, tr. 37, 62, *Brygoi*
Brygias, tr. 37, 137
Brygos 183
bryton, tr. 49
Bua ins. (?) 184
Bubalia v. *Budalia*
Bubant- 110, 183
Bubentis, tr. 183
Bucur, rom. 90; *București* 91
Budalia 146, 183 (*Bubalia*, *Vedulia*)
Budua v. *Bulua*
Bulini, *Bulinoi* (*Bylliones*) 27, 30, 183
Bul(i)us 183
Bullas 183
Bullis (*Byllis*) 184
Bulsinius 184
Buni 30, 184 (*Bulini*?)
Bunnos 184
Buomi 184
būr, v. isl., ags. 184
Burcentius, tr. 142
Burdapa, tr. 78
Burebista, tr. 109
Buri, germ. 59
Burnia 184
Burnio 117, 184
Burnum 95, 100, 115, 117, 131, 184;
Burnistae 184
Burnus 184
Burzum- v. *Birzim-*
Busa 184
Busia 184
Busidius, -a 184
Busio 184; celt. 38, 184
Busturo, cell. 38
Buloba v. *Bulua*
Buloma v. *Bulua*
Bullius 182
Bulua (*Budua*, *Bulova*, *Buloma*) 64, 184
Buno 184
Buz- 45; v. *Ryz-*

Buzes 100
Buzelius, -a 100, 119, 184
Buzos 110, 184; tr. 110
Bylazora (Veles) 42
Bylliones v. *Bulini*
Byllis v. *Bullis*
Byndacu 185
Bysana 185
byvat' sl. 65
Byzes, tr. 110, 142, 185; cf. *Buz-*

C

Cabahias mess. 185
Cabatelus 185
caballus, lat. 50
Kadina (Glavica) 131
Cadmos, tatāl lui „Illyrios“ 27
-cadus 185
Caecilius Metellus, l. 43
Caelia, gens, lat. 129
Caesar, lat. 186, 187
Caevia, -us 187
Caevianus 187
Cailomaidēs mess. 101, 122, 185
Calabri 30, 36, 44, 45, 62, 185; *Calabria*
 44, 45, 53, 54, 96, 129
Kalaia (Albania) 49
Calandrus v. *Galauros*
Calanus 185
Catas 121, 185; mac. 185
Callicoin- v. *Caloicinoi*
Calisia 59, 107
Callo 121, 185
-calo 185
Caloicinoi (*Calloic-*) 30, 185
Caloucianus 185
Καλύβη, gr. 50
Καλαίνοι, *Κάλας*, gr. 211
Cambaioi 30, 185
Cambria 185
Cambrianus 185
Campania (Italia) 54
Candabia v. *Candavia*
Candatio 185
Candæon, tr. 50, 185

- Candaules*, tr.-frig. 72, 185
Candavi 72
Candavia 75, 185, 186; *Candaviensis* 185
Cansalus (Asalus) 38
Carantius, celt. 144
Caravantis 117, 185
Caravantius 117, 161, 185
Caridaba, tr. 190
Carnunt- 185
Carpates, mons 112
karpē, alb. 112
Carpi, tr. -dac. 112, 147 (Pann.)
Carp(i)us, *Carpia* 186
Carrodunum, celt. 137
Carus, M. Aurel., imp. 146
Carvanius 186
Carvilius, lat. 186
Carv(i)us 117, 186
Carvius, germ. 186
Casarano 186
Casden-, celt. 74
Cassander, rex, mac. 41, 42
Castra, lat. 137
Casuontanus, celt. 50
Catan-, *Catelius* 186
Catandio 186
Catapia 122, 186
Catrabales 184
Cularum 184
Calio v. *Cuccium*
Catius 184
Callao, celt. 174
Catugnatus, celt. 265
Caulicoi 30, 186
Causilena v. *Celena*
Cavasbo 101, 186
Cavi, 30, 186
Cavieretium 122, 186
Cazareies mess. 101, 110, 186
Cazarios 186
Cazzaer- 186
Cebeirišoa 186
Ceilala mess. 186, 188
Cel- 187
Celegentus, tr. 110, 213
Celena 187
-kelle, tr. 88
Celonihii, mess. 53, 186
Cellae (cellii) 27, 32, 37-39, 41-42, 55, 59, 68; onomastica celtică 70, 74, 93, 110, 144; toponimia 137; Keltos 23
Celydnos 187
Cemaes (?) 38, 187
Cemalus, celt. 187
(Cenocalus; Genus) 187
Centeus v. *Gentius*
centum, grupă de limbi i.-e. 105, 108
Ceosorri-, mess. 101, 187
Čep'k (Tsepigovo) sat Maced. 35
Cerauni 30
Cerbalus 187
Cercyra (Coreyra, Corfu) 40, 41, 42
Cersina 189
Certissa 187
Celalea, rom. 91
celătenia (civitas) romana (Illyr.) 133, 141
Cetriporis, tr. 35, 41
Ceuna 187
Ceunus, 101, 187
Cezareies, mess. 187; *Kaz-*
χαίρω. gr. 265
Chaoni, epir. 35
Chatti, germ. 91
Chelidonioi (gr. -il.) 30, 35
Classicianus (nume fictiv: *Class-*) 74
Classicus (nume fictiv: *Class-*) 74
Cibalac 38, 147, 187
Cidamnus (?) 187
Cilachias, mess., *Cilaohias* 186, 188
-cilas, tr. 188
Ciliunus, celt. 38
Cilles (?) 188
Cimpeanu, rom. 91; *Cimpulung*, rom. 91
Cinambri 30, 188
Kind, ahd. 265
Cintugnatus, celt. 265
Cinva (Cinna?) 188
Cioara, rom. 91
Cirolis (?) 188
Cissa 188
Cilleus, *Cillinus*, *Cillius* 188
Cillunis (?) 188

- Cilua* 188
 civitas romana, v. cetățenie
 кѣво-, ahd. 248
 klagen, germ. 213
 Clagissa, tr. 188
 Claidēs mes. 188
 Clambetae 188
 Clandalis 188
 Clange 188
 Clangocus 70, 188
 Claohi, Claohizis (Clohi-) 67, 68, 188, 263
 classis v. flota
 Claudius II, imp. 146
 Clausal- 82, 95, 102, 188
 klausjli, lit. 68
 Cleilos 35, 41, 188 (Clitos)
 Κλα(ο)-, gr. 188; Clitos (gr. ?) 35
 Cleopatra (Maced.) 41
 Clestā, 188
 Clevas, mac. 188
 Clevalus, -a, 93, 188, 263
 Cleves, 82, 189
 Clinivales, 30, 189
 Cliticus 189
 Clitus v. Cleitos
 Clohi (zis) v. Claohi-
 Cocoș, rom. 91
 Codrione 189
 coel, cymr. 185
 cognatus, lat. 265; cognitus 265
 cohors, III Alpinorum, I Belgarum, I miliaria Delmatarum, II miliaria Delmatarum, VII et VIII Voluntariorum 131; praetoriae, urbanae 140
 Coiles (?), mess. 189
 Colaphiani v.
 Colapiani 30, 189
 Colapis (Kulpa) 138, 189
 Colentum 189
 Colelianoi v. Colapis
 Colops 189
 Conbazet- mess. 110, 122, 189
 Concolast-(?), mess. 122
 Consonantism, illr. 104
 Constantinūs I, imp. rom. 146
 constitutio Antoniniana 141
 Contadesdos, tr. 147, 206
 conventus (Illyr.) 132
 Copaena 189
 Corahias, mess. 189
 Corcontoi, germ. (?) 107
 Corcyra Melaina 26
 κόρδαξ gr. 245
 Cordius 189
 Cordomas, mess. 189
 Coridorgis 107
 Corinenses 30, 189
 Corinium 189
 Coril(h)on v. Corinium
 Cornacales 30, 38, 189, 247
 Cornacum, celt. 38, 189
 Cornas, mess. 189
 Cornelius Epicadus, grammaticus, 48, 208
 kosa, sl. 186
 Cosconius, C. 43
 Cossicius, Vlad. 155
 Costoboci, tr. 94
 Cotini (Pann.) 38
 Cozaros, tr. 110, 186
 Cozeilas, tr. Cozeicentus 186
 Cozibithys, tr. 186
 Cozistes, tr. 186
 Crapali, mess. 189
 -cralis (?) 189
 Craotedon, mess. 102, 107, 119, 122, 189
 Crappaus 189
 Crapus 189
 Krapuv-v. Grabov-kras 149
 Crebenis 189
 Creonion 189
 Crepsa 189
 creștinism (Illyr.) 49, 150
 Creveni 189
 Critaboa 189
 Crilthonas 189
 Crilo, celt. 189; Κριτο- gr. 189
 croseti, mess. (?) 173
 Crusis, gr. (?) 173
 krulū, krulūs, lit. 189
 Crysīs, gr. 173

Cuccium (*Calio*) 190.
Cucubis 190
 Κουινω (Quint-?) 72
Kulpa (*Colapis*) 138
Kuras, lit. 189
kūrdali, v. ind. 245
çuğanem, arm. 187
Curicum, *Curicla* 190
Cusus 59
 Κυδ-, gr. 188
Cydrai 190

D

Dabalus 190
Dabeis, tr. 190
Dabreias, tr. 190
Daca (?), v. *Daza* 147, 202
Dachlas, mess. 190
Daci, 60, 61, 66, 87; cf. *Thracas*
Dacia, 70, 135, 140; D. Mediterranea 142:
 D. Ripensis 142; mineri illiri in D. Tra-
 iana 139, 160
Daeco 190
Daecus 190
Daesiliates (*Daesid-*, *Desit-*, *Da-*
isioi), 25, 27, 29, 30, 44, 57, 94, 100.
 142, 190
Daelor 190
dahali, v. ind. 68
Daia (tr.?), v. *Daza* 147
Daibalos (*Deballos*), mac. 190
Daizo, tr. 36
Daleporis, tr. 33
Dallunto v. *Dilunt-*
Dalmana 190
Dalmas 68, 101, 117, 190
Dalmasius 190
Dalmata(s) 191
Dalmat-45, 190
Dalmalae (*Delmat-*), -eis, 190: v.
Delmat-
Dalmalthoa, mess. 45, 101, 117, 191
Dalmatia (*Delmat-*) 26 et passim, pro-

vincie romană D. 130, 133, 134, 136,
 138, 149 et passim
Dalmalianus 191
Dalmalius (*Delmal-*), -io, -is, -eus 94,
 191
Dalmioh (v. *Delm-*) 115, 191
Dalutius, tr. 38
Damastioi v.
Damastion 73, 82, 92, 122, 191
Damatura, gr. -mess. 50, 251
Damic-, mess. 192
-damnos 192
dāna, v. ind. 207
Dando 192
Daorsi, v. *Daversi*
Daorthō 192, 201
Daosa 192
dar-, nhd. 251
Dardana 192
Dardani, -noi, *Dardania*, 25, 30, 32,
 36, 42, 62, 64, 68, 71, 72, 94, 101, 110,
 111, 112, 192; ala, cohors Dardano-
 rum 139; Dardania sec. IV e.n. 142
Dardanon polls 62, 192
Dardanos (Troas) 36, 110
Dardanus, -a, 192
Dardapara, tr. 36, 110
dardē, *dardēnē*, alb. 64, 112
dardhan, alb. 112
Dardi 30, 36, 44, 45, 62, 94, 101, 110,
 192
Darmo 192
Darmoc- 192
Dasa, -ant- 36, 75, 93, 161, 192
Dasantilla 192
Dasasus 193
Dasatus 193
daçayati, v. ind. 66
Dasdimus 193
Dases (*Dasses*) 38, 123, 161, 193
dash, *dashē*, alb. 112
Dasia (*Dassia*), nom. gentil. 120, 144,
 193
Dasianius 193
Dasianus (*Dassianus*), 120, 193
Dasiat(i)us 120, 194
Dasienus, *Dassenus*, celt. 194

- Dasillus*, cell. 194
Dasima 194
Dasimania 194
Dasimia, *Dasumia* 194
Dasimianus, *Dasum-* 120, 194
Dasimius, *Dasum-* 120, 144, 194
Dasimus, *Dasimos* 51, 75, 123, 195
Dasinn- 196
Dassin- 196
Dasio 196
Dasius (*Dassius*) 36, 38, 39, 45, 51, 53, 57, 65, 66, 70, 72, 77, 78, 87, 93, 101, 109, 112, 115, 120, 123, 142, 148, 161, 196, 199, 201
Dasmenus 38, 123, 200
Dasminus (*Dasmiani*, *Dusmanes*) 200
Dasmus 200
Dassarctae, *-ioi* 25, 27, 30, 40, 65, 75, 94, 101, 200
Dassaró 200
Dassianus 38, 142, 193 (v. *Dasianus*)
Dassiulus 142, 200
Dast-, *Dasta* 45, 51, 53, 57, 65, 68, 101, 107, 119, 161, 200; *Dastlas* 53, 200
dašta-, av. 199
daşta v. ind. 201
dashlë, alb. 65
Dastliadas, *-es*, 200
Dastidius 120, 200
Dastilia 120, 200
Dastis 200
Dasto 201
Dasuc- 201
Dasum- 45
Dasumia (gens) 129, 194
Dasumiana 194
Dasumilla 194
Dasummia 193
Dasummius 65, 195
Dasuvius 201
Daszes 201; *Daszos* 201
Datanus, lat 204
Datius, *Datus*, lat. 204
Dattetos (?) 201 204
Daulant- v. *Taulant-*
Daulia 201
Dauni (*Daunitai*, *-atai*) 30, 44, 45, 62, 110, 201
Daunla (Italia) 45
Daunion, tr. 62, 110, 201
Daunus 45, 201
-dava, tr. 87, 109, 122
Daversi (*Daorsi*, *Daorsei*, *Daorsioi*, (*Daorizoi*, *Daursioi*, *Daverz-*) 25, 30, 34, 57, 61, 65, 101, 122, 201
Daz, *Dazos* 45, 51, 52, 57, 65, 66, 68, 76, 77, 93, 101, 109, 123, 161, 201
Daza(s) 38, 202; Maximinus Daza(?) 142, 147, 202
Dazaios 201
dazaiti, v. ind. 68
Dazanus 202
Dazchias, *Daščhias*, mess. 202
Dazeimum 203
Dazeion 202
Dazemoi, mess. 202
Dazenn- 202
Dazes 202
Dazešias v. *Dazchias*
Dazet-, mess. 68, 107, 202
Dazeta 202
Dazetthes, mess. 202
Dazica 202
Dazier 202
Dazihon 202
Dazima 202
Dazimas (*Dazimaihi*), mess. 53, 106, 123, 203
Dazimida, mess. 203
Dazimos 123, 203
Dazinnes, mess. 203
Dazinnota, mess. 203
Dazios 123, 203
Dazipos 123, 203;
Dazis 203
Daziscos 123, 203
Dazohannes, mess. 203
Dazoihi, mess. 203
Dazoimes (*Dazoimihi*), mess. 53, 203
Dazomas 203
Dazomenus 123, 203
Dazomoas, mess. 203

- Dazonnes*, mess. 203
Dazos, 297 53, 65, 203
Dazou, mess. 204
Dazun, mess. 76, 201
Dazupros 120, 123, 204; cf. *Dazip-*
Dazymos 204
Dazzes (?) mess. 225
Dazzelos, mess. 204
Daxim- v. *Dasim-*, *Daxim-*
Deazius 38, 204; v. *Dazios*
Deballos v. *Daibalos* (mac.)
Decebalus, tr.- dac. 109, 144
decel, lat. 199
Decimum, lat. 137, 199; *Decimus* 65, 66
Decius (*Deccius*), lat. 65, 66, 115, 199;
 Traianus, Decius, imp. romanus 146
 δέχομαι, gr. 199
Decumus, lat. 65, 66
dectis, lat. 199
 δείκνυμι, gr. 190
Deipalyros, epir. 50
deivas, mess. 50, 204
dël, dalljë, alb. 65
Delmatae (*Dalmat-*) 25, 27, 28, 29,
 30, 43--44, 57, 71, 78, 107, 142, 191;
 cohortes Delmatarum 139
Delmat-, mess. 204
Delmatius v. *Dalmatius*
delmëre, *d'lmier*, alb. 65, 71
Delminium (*Dalmin-*) 43, 65, 117, 204
Delont- v. *Dilunt-*
Delus, tr. 36
 Demetrios din Pharos 42, 43
Demosthenes, gr. 52, 90; orator Atheniens.
 41
 δῆμος, gr. 90
Denda 204
Denio (*Dento*?) 204
Dennata 204
Denth-, mess. 204
Dento v. *Denio*
der 149
Deramistae (*Deraem-*) 28, 30, 94, 101,
 204
Derbanoi 30, 94, 101, 204
Derd- v. *Dard-*
Derdas, mac. 192
Deretini 30, 205
Derini 30
Derrioi (*Deuri*, *Deurisci*) 30, 205
Derriopes 30, 205
Derlinnes (*Dertz-*?), mess. 101, 110, 205
Dertz-, tr. 110, 205
-desdos (*Conladesdos*), tr. 206
Desticius 205
Destimus 205, 254
Deudai 205
Deusus 192
Dezes, mess. 205
Dexaroi 30, 75, 199, 205
dhamin-, v. ind. 92, 191
dthila, v. ind. 206
Diasdinus 205
Diasmenus 205
Dibolia 205
dicare, *dicere*, *dicio*, lat. 190
 δίκη, δικαῖος, gr. 190
dicio, lat. 190
Didas, tr. (?) 36
diesema, dac. 87
dilectus (*recrutare*) 139
Diluntum (*Dallunto*, *Delont-*) 205
Dimallum 300, 64, 71, 205
Dina 205
Dindari 25, 30, 94, 100, 205
Dindarius 94, 205
Dindyla 205
 διο-, gr. 90; Διογένης, 87, 90
Diobessi, tr. 94
 Diocletianus, C. Val., imp. 146, 147
Dioi, tr. 94
Diop(h)anel-, gr. 74, 121, 122
Dirista 205
Dirres, mess. 205
Distrete 205
Dit- 45
Dita 205
ditais-si, mess. 229
-ditanus 205
Ditarus 205
Diteio- 206
Ditthea-, mess. 206
 δίδωμι, gr. 206
Ditica 206

- Djilio* 206
Ditiones 25, 28, 30, 94, 101, 110, 142, 206
Ditius 206; v. *Dilus*
Dito 206
Ditubistus, tr. 38, 110, 142
Ditueius 206
Ditugentus, tr. 110, 213
Ditus 75, 101, 110; v. *Ditius*; -*ditus* 206; *Dilus*, tr. 110
Diurdanus 206
Diuzenus, tr. 87
Divana, mess. 100, 200, 251
Divanovas, mess. 206
-diza, -*dizos* (topon.), tr. 72, 75, 87, 109, 122
Dizeros 72, 75, 95, 100, 110, 206
Dizo, tr. 67, 74
-dizos, tr. v. *-diza*
Doboj (Bosnia) 131
doceo, lat. 199
Docies (*Dokih*), mess. 206
δοκιμος, *Dokimos*, gr. 66, 115, 123.
Doclea (*Duklja*) 101, 122, 138, 206;
Docleatae 25, 30, 206
Doiesst- v. *Dgestai*
Dolates (? Umbria) 45
Dolea, tr. 38
Domavia 206
Domnus 207
-don-, mess. 101, 207
Donatiana, lat. 137
donum, lat. 207
Doranus 170, 207
doric, dial. gr. 50
Dostoneis 30, 94, 101, 207
-dotion 207
Dozas, mess. 102, 207
Drama 59
-dralis (?), mess. 207
Draudacum 207
Drava (v. *Dravus*) 138
dravati, v. ind. 207
Drawenz 59
Dravus (*Drava*) 65, 95, 101, 138, 207
Drilon (*Dreilon*, *Drylon*): 95, 101, 207
Drina v.
- Drinus* (*Dreinos*, *Drinius*, *Drino*, *Drynas*) 101, 138, 207
Droption (?) 36, 207
Drossos, gr. 74, 78
Ducenius, lat. 206
Ducetius, lat. 206
Duklja, v. *Doclea*
Dules, tr. 35
Dumna 207
dūn, v. Irl., -*dunum*, celt. 201
Dunántúl (Hungaria transdanub.) 38
Durnium 82, 95, 101, 115, 207
durona, *đurn*, *drañ*, v. ind. 207
Dusmanes v. *Dasminium*
Dussona 207
Dyalos 207
Dgestai (*Doiesst-*) 30, 207
Dyrrhachium, gr. (= *Epidamnus*) 137
Dyrrla 207

E

- earnian*, ags. 169
Eclodeia, ven. 116, 121
Edessa (Maced.) 42
Egeea, Marea 58
ego, lat. 68
Egodes, v. *Pammodus*
Eia, ven. 50
ἐκφόρος, gr. 222
Eliaser (?) 207
Elida (Grecia) 42
Eliomara, celt. 174
Emanium 207.
Enchelei 28, 30, 35, 40, 41, 64, 208
Enderon 208
Endirudini 27, 30, 208
Enedi 30
Enena 208
Enesteton 208
Enetoi 40; *Enedi* (?) 30, 208
Enica 78
Enignus ven. 68, 78
Ennius, Q. 33, 48, 208
ἐνθρον, gr. 64
Epacas 208
Epatino 208
Eptinus, -a 208

Epelium 208
Epi- 82
Epicadus 33 (Cornelius E.), 35, 36, 43, 51, 78, 89, 93, 101, 102, 103, 104, 109, 122, 148, 208
Epicaria 210
Epicaris, gr. 74, 76, 121
Epicalia 210; *Epicat(i)us* v. *Epidus*:
Epicralia (?), gr. 210
Epidamnus (Dyrrhachium) 26, 40, 41, 43, 92, 101, 122, 210
Epidaurum 131, 132
Epidius 208
Epidotium 101, 122, 210
Epilentium 122, 210
Epilicus 210
Epir, *Epirotae*, 35, 41, 42, 55, 56, 58, 68, 72, 74, 109
Epius 208
Eptacetus, *Eptatralis*, tr. 109
Eptanes 110, 210
equites singulares 140
Equilius, tribunus 147
equus, lat. 87, 208
Eran 94; v. *Iran*
Eravisci, v. *Aravisci*
Eredon-, mess. 107, 122, 210
Erigon (Maced.) 82
 ἐριζ, gr. 217
Erona 210
Erraonis 210
esp-, tr. 87
Etleva 122, 210
ethnonime illire 93
Etos, mess. 210
Etrius 163
etrusca, limba 72
Elthetoa 210; *eltheta* 53; *ellis* 68, 210, mess.
Etteta, tr. (*Ept*-?) 36
Eltritrus(?) 122, 210, 258
Etuta 36, 210
Euia 210
Euristum 210
exercitus Illyrici 131
exo, ven. 68
EZZAIOC (*Zeus*), tr. (?) 36

F

faenum, lat. 50
familia, lat. 50
famulus, lat. 50
Farrac- 74
Faunus, lat. 201
feralis, lat. 50
Feronia, lat. 50
Ferraria, lat. 137
Fervalocus 70
Feucont- 70
fides, *Fidius*, *fido*, *fidus*, lat. 172
Filip II, v. *Philippus*
filius, lat. 64
Ftlnlnă, rom. 91
Flavi (*Impărații romani*) 131, *Flavius* 39
flexiunea illiro-mess. 106
flota (classis) romană 140
foedus, lat. 172
fonetica 103—106
Fonio, ven. 50
fra, v. sax. 240
frewen, ahđ. 240
frouwen, ahđ. 240
Frumoasa, rom. 91
Fuscus (*Azalus*), 38

G

Gabinus, A. 43
Gabulium 210
Gaidreas, tr. 87
Galabrioii 30, 36, 62, 185, 210
Galaestes (*Galaist-*) 210
galaia, lat. 50
Galaistes, *Iudaeus*, 211
Galas (*Galates*) 27
Galatae 27, 94
Galatea, „mama”, lui *Illyrios* 27
Galauros 210, 225
Galerius, *Maximianus*, *Imp.* 147
galga, got. 211
Galgestes-, *-ia*, *-ius* 101, 211
Gallia 58; *Gallia Cisalpina* 43
gandeia, lat. 50
-ganetas (?), mess. 211

- ga-nisan*, got. 229
Garganus (?) mons 62
Gargaron 62
garma 149
garo, av. 215
Garvo, cell 186
galeihan, got 190
gausapes, 50
gealg, ags. 211
Gedale 211
Gelaih-, mass. 211
Geldo 211
Genealae 30, 211
Genolles, mess. 211
γένοζ, gr. 90
Genthenā (?) 211
Gent(h)eus v. *Gentius*
Genthianos 211
Genthis 211
gentiana, lat. 50
Gentianus, lat. 211
gent- (*gens*, *gentis*), lat. 212, 213
gentilicii (nume de familie), formate din nume „barbare” 144
Gentio 212
Gentius 27, 28, 32, 34, 43, 57, 78, 82, 87, 93, 101, 109, 110, 116, 117, 212
-gentus, tr. 110, 213
Genucla, tr. 78
Genusia 45, 213
Genusini 69
Genusus 101, 117, 213
Genzana 213
gerbl, v. pr., *gerbti*, lit. 215
Gerd- 213
Germani 32, 55, 93, 110; *Germania* 140; limbi germanice 107
Germus 38
Gerrunium 189
Gerunia, *Geronia* 45, 213
Gerunt- 215
Getae 41; v. *Traeci*; limba getică scrisă de poetul roman Ovidius Naso 48
ginesan, ahd. 229
gir, v. incl. 215
giswiflon, ahd. 348
Glabistus 213
Gl agus 213
Glai 214
glam, irl. 213
glanz, ahd., mhd. 214
Glasiac, necropola, 26, 31, 68
Glaucias, rege ill. 35, 341
Glaus (*Glavus*) 39
Glaviciida (?) 213
Glavoius 213
Glavus (*Glaus*) 82, 214
γλάζω, gr. 213
ględali, v.sl. 214
gless, v. irl. 214
Glinditiones 25, 30, 101, 214
glinzan, mhd. 214
Glimboaca, sl.-rom. 91
glose illire, 49, 159
-gnalus, gall. 265
-γνητός, gr. 265
-γνωτός, gr. 265
Golaiti (?) 30, 214
gora, sl. 62
goreli, v. sl. 214
Gorres (?), mess. 214
Gorsila 214
Gorsius (*Hercules*) 214
Gorvaides (?), mess. 214
grab, rus. 215
Grabaei, 27, 30, 64, 94, 101, 214
Grabon 51, 116, 214
Grabonius 214
Grabos 41, 57, 93, 101, 214
γράφος, gr. 50
Grabovius 34, 45, 94, 101, 107, 116, 214 (*Krap-*)
grabrā, *grabrā*, sl. 215
Grădiște, sl. -rom. 91
Gracci 34, 35, 65, 66, 74, 93, 109; pretinse urme illire in Grecia 58, 160; albanezi in Grecia 111; toponimia 137
Grecia, 111; toponimia 137.
Gravias, mess. 215
Grandavia v. *Candavia*
gales, lat. 215
Gratianus, tribunus, comes 147; imp. romanus 147
γράφιον, gr. 50

Gresa 215
Gresius 215
Gronahias, mess. 215
Groncia 215
Grosdes, mess. 215
 γρόσπος, gr. 215
Grudius 215
guerg, v. bret. 263
gur, alb. 62

H

hadivø, mess. 78
Hails, got. 185
Haemasi, -ni, 30. 215
Hanicus, sem. 74
 Harmonia, „mama” lui Illyrios 27
Hebros, fl. 216
Hedu-, castellum 215
heiva-franja, got. 248
Helveio-, celt. 238
Hemionoi v. *Himani*
Herculiana, lat. 137
hibera in-, mess. 178; v. *ber-*
hidronimie 95
Hillyr- v. *Illyr-*
Hiluria 217
Himani (*Hemionoi*, *Ismenioi*) 30. 215
hipakathi (?), mess. 68, 230
hipades, mess. 53
Hippasinoi (gr.?) 30. 35
 ἱπποσ, gr. 87, 90. 208
 Hispania 160
 Histria v. Istria; Istri 27, 31
hopakas, mess. 230
horeia, lat. 50
Hostil-, lat. 74; *Hostilia* (gens) 129
hwata, *hwatr*, v. isl. 210
hwat, v. sex. 210
Hylleis, *Hyllloi*, *Hylltaioi*, *Hyllis*, 28.
 30. 35, 50, 215
Hylhmitai 30

Iacus (?) 215
Iader (Zara, Zadar) 131, 132, 138. 215
Iadestinus, -a. 216

Iadia, 216
Iambadules, tr. 87
Iantumarus, cell. (Varcianus) 39
Iapodes v.
Iapudes, *Iapodes*, 29, 30, 32, 39, 43,
 45, 62, 216; *Iapudia* 216
Iapuzkum numen, *Iabuseom* 45, 216
Iapyges, *Iepygges*, -ia, 30, 44-46, 65,
 108, 216
Iapyx 216
Iaseir (?) 216
Iaso 216
 Ἰάσων, gr. 216
Iassae 82
Iassi 30, 216
Iasus 216
Iaule (li) s 216
Iauvo 216
Iavius (nume fictiv) 41; *Iavus* 216
Ica 216
Iceni (Brittania) 59
Ico 216
Idanum 217
Idassa 217
Idiminium 217
Iepygges v. *Iapyges*
Ieterus (Iantra), tr. 78
Iettus 217
Ignotus, lat. 265
 Iguvium (Umbria) 45
Ilaleuta (germ.?) 165
Illyrica 217
Illyrici, ala Illyricorum 139
Illyricianus 142
Illyricum 27, 142.
Illyrioi 25-28, 30, 64; passim; I.
 proprie dicti 28. 217; *Illyricum* in sec.
 V-VI e. n. 142, 153; *Illyricum*
regnum 43: „Provinciile illyricæ” ale
 lui Napoleonon 142
Illyrios (eponim) 27
Ilurica v. *Hillyr*
ind, alb. 65
inde, lat. 64
Indenea 65, 217
 inlo-europene, limbi, 47, 99; onomastica
 (antroponomia) i. -c. 115

inscripția „illirică” 49, 51, 54;
 inscripțiile messapice 52—54, 95—97;
 inscr. latinești în Dalmatia și Pannonia
 26, 136

J-interp hrurinoi 30

interpreți (ai romanilor) 48; interpres-

Dacorum 48-

ir-thi 64

invazii, în Illyricum 152

Ionnaria 217

Iora, 38, 217

Iorico 217

Iosista 217

Iovia, lat. 137

ira, lat. 217

Iran 94; Iranieni 66

Iria 217

Irius 217

irya, v. ind. 217

Isamnus 217

Ismen(i)oi v. *Himani*

Isocrates, orator Athen. 41

Issa, ins. 40, 218

Istri 32, Istria (Histria) penins. 27; 39, 154;

Istoromâni 154

Istris 218

Italia, illiri în I. 30, 44—46, 54, 58, 129;
 albanezi în I. 111.

Italici în Dalmatia 74, 132, 134

Ituraei, ala Ituraeorum 74

Iulianus, Flavius (Apostata), imp. 146

Iulius Caesar, campanie în Illyr. 43

Iustinianus I, imp. byz. 146

Iustinus I, imp. byz. 142, 146

Iutossica 218

Împărații illiro-pannoni 146—147

J

jñāta-, v. ind. 265

K- v. **C-**

L

Labaze-, mess. 218

Labeatae 27, 29, 30, 43, 117, 218

Labeatis 117, 218

Laberius, Labrius, Laburius lat. 218

Labia v. *Lavia*

Labin (Albona) 138

Labricus 218

Labrio 218

Laburus 117, 218

Lacinienses 30, 218

Lades 218

Ladesta 218

Laedicolius 218

Laedio 218; *-laedus* 218; cf. *Laid-*

Laepocus 70

Laearpa 218

Lafrenius, Lafria 71, 74

laglu- v. ind. 222

Lathona 50

Laidhiabas, mess. 50, 65, 76, 107,
 218

Laidies 218

Laidis, 218; *Lais*, gr. 218

Laid(i)us 218

Laiscus 219

Lambicus 219

Lambus 219

λάμπρος, λαμπρός, gr. 219

Lamud- 219

Landinus, celt. 219

Landio 219

Langaros (tr.?) 36, 78, 102, 110,
 219

Laparus, frig. 219

Laparedon-, mess. 102, 107, 119, 122,
 219

Lapricus 219; celt. (?) 70

Lasagos 219

Lasaiu 219

Lascus, celt. 38

Lasimos 219

Lasinius 219

Laso 219

Lasolthes, mess. 219

Lassonia 70, 219

Lastimeis 219

Laterius 219

latium 54

Latobici, celt. 37, 39

Latra 219

- Latrius* 219
latrones in Dalmatia 135
Latronius 219
Laternius 219
Lauci, fictiv (= Aug?) 50, 78
Lausitzerkultur 31, 58
Lava 219, *Lavia*, *Lavianus*, *Lavinia* 219, *Lavius* 220
Lavo 220
Ledi elis 220
Ledrus 220
legiones in Dalmatia 130—131, 140
leh, *l'éhĕlē*, alb. 222
leihts, got. 222
lembus, lat. 50
lengvūs, lit. 222
Lens(i)us 220
Lenso, *Lensurius* 220
Leo, *magister officiorum* 147
Leon 220
Leon I, imp. byz. 146
Leonaihi, mess. 220
Leonnatos 35, 220
Leucaristos, 72, 107
Leucaros, gr. 74
Leucen- celt. 74
Leusaba 220
Leusinium 220
-leva 220
Lianus 220
liberti, antroponimele lor 120
liburna (lat.) 50, 220
Liburni, *Liburnia* 25, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 39, 40, 43, 45, 46, 72, 220
Liburnius, -a 220; *Liburnus* 220
Liburnon (?) 46
Lica (?) v. *Licca*
Licaea 221
Licaios, -us 38, 221
Licaus 221
Licca, *Lica* 221
Liccaius, *Liccaeus* 38, 221 *Licca-*
(v)us 38, 221
Liccaio 221
Licce(i)us 221
Licinius, imp. roman 146
ligura, limba 72
līth, ahd. 222
limba, determinativ al etnicităților 47; limbile i.—e. 47; limba illiră, dispariția ei 129, 148—149; latina limbă adoptată de illiri 148—149
Linda 222
Lindis, germ. 222
Linsas (*Lisant-*) '222'
Lirus 222; celt. (?) 222
Lisrus (?) 222
Lissus 64, 222
Lituani 110
Litus 222
Lizaviates 30, 76, 82, 102, 222
Loantius 222
Logelibas, mess. 50, 65, 102, 107, 222
Loiscus, 219, 222
Lomias, mess. 222
Longarone 116
Longaros 36, 68, 78, 93, 102, 110, 116, 219, 222
longus, lat. 78
Lon(i)us 222
Lopsi 64; *Lopsica* 223
Lora v. *Iora*
Loranus 223; v. *Bausiona*
Loriquus (?) 38, 223
Lossa 223
Lucania (Ital.) 54
Luccaius 223
Lucenses, cohors 74
Lucila, celt. (?) 38
Lucius, lat. 38
Ludrum 82, 112, 332
Lugeion 112
Lugi, germ. 59
l'um, *l'üm*, alb. 112
lungar, ahd. 222; *lungor*, v. sax. 222
Lungu, rom. 90
Lunnicus 223
Lupiae 65
Lupu, rom 91
Lurnio 223
Lyceios 36, 68, 69, 223
Lychnitis, lacus 41
Lydra 102, 223

- Lyncestae* (Mac.) 40
Lyppeios (*Lyc-*, Paeonia) 41, 223
Lytiril- 223
- M**
- maberan-* mess. 178; v. *ber-*
Macedones, Macedonia 35; 39, 40–42, 55,
 58, 66, 67, 73, 74, 111, 160; Macedonia
 provincie romană 152; glose mace-
 donene 50
maklo, sl. 149
Mad- 223
Maddes, mess. 223
Madena 38, 223
Madoce 223
Madocus 223
Madros 223
Madu 223
Madussa 223
Maedica (tr.) 42
Maetzei, *Mazaioi*, *Mez-* 25, 28, 29, 30,
 57, 102, 224; *Maetzeius* 94, 224
Magaplinus 78, 121
Magia 224
Magla (Silvanus) 224
Magnum, lat. 131
magnus, lat. 224
Mahes 224
-maides (?) 102, 224
mal, rom., *mal'* alb. 112
Malaganetas (-egas?) 122, 224
Malata 224
Malavicum 224
Malennius 224
Malohias, mess. 224
Matont- 112
μαλθακός, gr. 226
Malva tr. -dac. 110
Malvesa 110, 224
Malvi- 224
Mandeta 82, 224
Manduria 224
Manioi 28, 30, 224
mannus, lat. 50
Marcellinus, dux prov. Valeriae 147
Marcentius, tr. 142
Marcianus, Imp. roman 146
Marcus Figulus, C. 43
Mare(le), rom. 90
Margus (Morava), tr.(?) 36, 82
Marica 50
Marisos, tr.-dac. 78, 82
Martapido- (?) 118, 224
Marus 59
Marusium 224
Masaurus 224
Masius 224
Massaron 75, 224
Masthitae 30, 175, 224
Masuria 224
Masurius 225
Mataos 82
Mathis, fl. 225
 matriarhat, la illiri 32
Matsiu, celt. 38, 69
 Maurovlahi (Morlaci) 154
Mavida 225
maz, *mëzë*, alb. 65
Mazaioi v. *Maetz-*
Mazaros 225
Mazio 225
Maetzes, mess. 225
 Maximianus Herculius 146
 Maximinus Daza (Daia?) imp. 142, 147;
 Flavius M. carpo-roman 147; M. Thrax
 146
Medaurus 65, 225
medela, lat. 225
Medella 225
Medeon 225
μέγας, gr. 224
meita, let. 255
Meitime, celt. 255
Melcomani (*Melcum-*) 30, 225
Melesocus 50
Menda 225
Mentores 30, 64, 225
Menzana (Iupiter) 34, 65, 94, 225
Mernes, mess. 225
Merromen- v. *Melcom-*
mës, alb. 225
Messapi 30, 44–46, 48, 52–54, 60,
 63–83, 84–98, 99–111, 118, 119,

- 129, 225; *Messapia* 64, 67, 103; limba mesapică 44, 48, 52—54, 63—83, 84—98, dispariția ei 129
- Messenia* (Graecia) 42
- Messius*, lat. 74, 146
- Messor*, lat. 74
- Mestula*, tr. 36
- Mestys*, tr. 35
- Micellus*, lat. 225
- Mellen-* 226
- Metubarbis* 112, 122, 225
- Metulon* 226
- Mezaeus*, -a 120, 226
- Mezentius* 226
- Micu*, rom. 90
- M(i?)l-* 226
- milds*, ags. 226
- militar, serviciu (roman) 139; ocupația militară a Dalmatiei 131
- Milizza* (nume fictiv) 70, 74
- milli*, ahd. 226
- minerit (Illyr.) 33, 139
- Mindra*, rom. 91
- minz*, rom. 65, 225
- Mircea*, sl.-rom. 91
- Mirgelas*, mess. 226
- Misauicus* 226
- Misauis* 226
- Mocal-*, mess. 226
- Mocolica* 70
- Moccon*, mess. 226
- Moesia* 135, 136; M. Prima 142; M. Superior 36, 37, 145, 152, 160
- Mogamat-*, mess. 226
- Mogelihes*, mess. 226
- Moicus* 226
- Moldahias*, mess. 102, 226
- Moldathehias*, mess. 53, 226
- molz*, ven. 226
- monapos*, 49, 226
- moneta (Illyr., la illiri) 26, 33, 51
- Monetion* 226
- mons*, lat. 240
- Monunios* 68, 226
- Moraru*, rom. 91
- Morava, fl. (Margus) 28, 142; v. *Angros*, *Brongos*
- Morces*, mess. 227
- Morkohias*, mess. 227
- Morgores*, mess. 227
- Morcos*
- morfeme (formante, sufixe) illire 123—127
- Morlaci v. Maurovlahi
- Moroas* (?), mess. 227
- Mucaporis*, tr. 33
- Mucalus*, tr. 36, 74
- Muccurum* 227
- Muganius* 227
- Munnis* 227
- Munnius* 227
- Munteanu*, rom. 91
- Murcio* 227
- Murcius*, *Murcuus* 227
- Mursa* 38, 227
- Musarum* 227
- Mutel(i)us* 227
- Mytil(i)us* 227
- N
- Nadin* (Nedium) 138
- Naebia* (*Naevia*) 228
- Naissus*, tr. 36, 82 (Niș)
- Nando* 227
- Nanea* 227
- Nant-*, cell. 228
- Nantania*, cognatio 228
- Nantia* 228
- Narbis* 228
- Narensioi* 30, 228
- Narenta* (*Naro*) 42, 138
- Narestini* 30, 228
- Narew* 59
- Naristi*, germ. 72, 107
- Naro*, fl. 43, 65, 82, 95, 102, 138, 228
- Narona*, opp. 131, 132, 133, 146, 228; Naronitanus conventus 133
- Naronia* 228
- násale-*, v. ind. 229
- nasjan*, got. 229
- nationes (ethnii) în imp. roman 150
- natus*, lat. 265
- Naurlium* 228
- Nava* 228

- navigația (Illyr.) 26, 33
Neagra, rom. 91
Nebres, gr. (?) 50
Nebus 228
Necal 228
Necasies, mess. 228
Nedinum, 138, 228
Neditae, *Neditanus* 228
Negru, rom. 90
Neikas-, gr. (?) 228
νέομαι, gr. 229
 Neptunus (Bindus) 133
Nerate 228
Neretini v.
Neretum 45, 117, 228
 Neretva v. *Narenta*
Neritanus 117, 228
Nervii, germ. 94
Nesi 228
Nestaioi 28, 229
Nestes (Sicilia) 50
Nestoi 30, 229
Nestos 229
 Nestor, Scлавenus (Illyr.) 142
Netabium 229
Nevidunum, celt. 39, 137
Nezos 229
 Nin (Aenona) 138
ninē, alb. 65
Ninia 65, 229
-nis 229
Nivion- (Azalus), celt. 38
Nocnel- (?) 166
Nolibatas, mess. 119, 122, 229
Nomais, mess. 229
Nomeditus 122, 229
Nona (Aenona) 138
Nonntio (?) 228
norá-, rus. 228
Noreia (Noricum) 50
Norici 39, 74; *Noricum* 39, 58, 135, 160
Noselis 102, 110, 229
νόστος, gr. 229
nōtus, lat. 265
Novae 131
 nume proprii 50, 90, 114—127, 129—131,
 159; n.p. românești 90, 112; n.p. (an-
 troponime) „barbare” (ill., tr. etc.)
 înlocuite cu nume romane 120, 142—145
Nusatita, tr. 110, 229
Nutria 229
- O**
- Oaeneum*, opp. 229
obār, *uabar*, v. isl. 162
 Octavianus Augustus, campanie în Illyr.
 44, 48
Oeplus, -a 229
Oelhe (nume fictiv) 49, 50
ogļēdati, v. sl. 214
Ohaba, sl.-rom. 91
Oia 229
Oidantion 229
Oineus, fl. 138, 229; v. *Oaeneum*
Olaru, rom. 91
Olbia, gr. (Illyr.) 137
Olbon v. *Albona*
Olcin- v. *Ulcin-*
Otisa v. *Ortopla*
Ollion 229
Ollios 229
Oltos, *Oltiscos* 229
Onastini 229
Oneum 229
Opacas, mess. (229 (*hopakas*), *Opakale*,
opakals, mess. 230
Opia 230
Opiavus, -a 230
Oplai (fem., dat.) 230
Optica 230; ill.? 70
Oplonus 230
Oplus 230
Oppees (nume fictiv) 70, 74
 oppida civium Romanorum 133
 orașe (Illyr.) 33, 133—134
Orba 230
 Orbelos mons (Maedica) 42
Orestis (Mac.) 35
Orfatus, *Orfa* 78
Orgessos 230
Orgomenai 230
Orici 28
Orleiras 230

- Ortopla* 230
Oseriates 30, 38, 100, 230
Osiniates 30, 230
Ostus v. *Prosostus*
Otoeihas, mess. 230
Ouporum 230
 Ovidius Naso, autor de poezii getice 48
Ozoli, gr. 39
Ozuaei 30, 346,
- P**
- Pai(i) o* 230
Paiones (Paeones, Peonii), *Paionia*
 35, 41, 68, 72, 73, 111, 230; glose peonice
 49
paiti-dăta, v. ind. 206
Paius 230
Paivas 230, 231
Pala- 231
Palamnos 231
Palarii v. *Pleraioi*
Paletas, mess. 102, 231
Pamodus (Portunata, Egodes) 231
Pampanon 50
Pandosia 45
Panentius, -a, 120, 231
Panes, *Panentis*, *Panet-* 231
Paniant- 231
Panianus 231
Panico 231
 panillyrism 54, 56, 58-62, 67, 72, 73,
 75, 77, 81
Panion- (ill.?) 82, 349
 Pannoni, 31, 32, 37, 55, 56, 58; ala, cohors
 Pannoniorum 139; romano-pannoni sec.
 IV 146-147; Pannonia 32, 33, 37,
 64, 73, 82, 102, 108, 133, 135, 136, 141,
 147 (carpi), 232; provincie romană 130,
 166; limba latină în sec. I e.n. 149
panos 53, 231
Pantadienus 231
Pantauchos 231; gr.-mac.
Pantia 231
Pantlis 231
Panto 232
Panyasos, fl. 102, 232
Panyssos, tr. 232
 -para, tr. -getic 114, 109, 122
parabie 50
Pardalis, 172
Pardua 232
Parentini 30, 232
paries, lat. 87
Parmanicus 232
 Parmenio 41
paro, lat. 50
Partheni, *Parthini*, 27, 30, 40, 64,
 75, 232
Parthinus 232
Parthos 232
Partinus 232
Pasades 232
Pasetthes, mess. 232
Pasina 232
Pasini 30, 232
Pasinos 232
Passenus, -a 232
Passia 233
 păstorit (Illyr.) 33
Patalius 233
Patraos 36, 233
paurva, av. 240
Pazinates v. *Pasini*
Peguntium v. *Petuntium*
 πελῶν, gr. 172
 Pelagones 64; -oi 30, Pelagonia 35, 112
 Pelasgi 67; limba „pelasgică” 66
petgu, alb. 112
 Pelion (Dassaretia) 41
 Pella (Mac.) 42
 Peloponnesos, 43, 58
Pelva 233
Penkahes, mess. 102, 233
Penkeos, mess. 233
Penestae 30, 64, 233
 Percernes 50
Perdica (vicus Dard.) 36
 Perdiccas (Mac.) 40
Pericles, gr. 52, 904
Pertheenatai 30, 233
 Persae 93
 Perseus (Mac.) 43
Perustae v. *Pirustae*

- pescuit (Illyr.) 33
 Pešter (Serbia) 154
 Petrus Patricius 142
Peluntium (*Pegunt-, Pig-, Petinitis*)
 233
Peuceti 30, 44, 75, 232
Pe...sus 233
 Phaiaces 27
Phaidros, gr. 87
*Phal- Phalacro*s 57, 74, 173
Phalió, gr. 78
Pharos 26, 40, 137
Philin- 57
Philippopolis, gr. -tr. (Plovdiv) 149
Philippos, gr. 52, 90; rex mac. 40, 41
 — φίλος, gr. 90
 — φόντης, gr. 213
 — Φορμίων, gr. 182
 — φορός, gr. 251
 Phryges 59
Piaius v. *Plaius*
Piarus v. *Plarus*
Picentinum 233
 Picenum, illiri in P. 46
Pincus 233
Pinens 233
Pinenta 233
Pinna(s) 234
Pinnes 233
Pinnessis 234
Pinnius 234; *Pinnia* 234
Pinso 234
Pinsus 234
Piraei (*Pyr-*) 30, 234; v. *Pler-*
Pirustae (*Peir-, Per-*) 25, 29, 30,
 33, 57, 139, 234
Pisantini 30, 234
Pistrum v.
Pistum (*Plistrum*, *Pistrum*) 234
Pituntini v. *Pelunt-*
Pla- 234
Plabaotius 234
Placont- 234
Plada 235
Pladia 235
Pladomene(?) 234
Pladomenus 51, 92, 93, 102, 109
 123, 234
Plaetor, *Plaetoria* 235; *Plet-*
Plaetoria gens 129
Pla(h)ent- 235
Plaia 235
Plaianus 235
Plaius 235
Plana 235
Planius 235, 238
Plaraioi v. *Pleraioi*
Plaralames(?) 122, 235
Plare(n)s 45, 53, 94, 102, 109, 148,
 235
Plaréntius 120, 144, 236
Plarianus 235
Plarias 236
Plarus 236
plascnei 236
Plases 236
Plasius(?) 236
Plaso 236
Plassa 236
Plassarus 236
Plassus 102, 236
Plastas 53, 102, 107, 236
Plastidienus 236
Plataan 236
Platino 236
Plator 35, 45, 53, 107, 236, 248
Platorinus, -a 238
Platorius, -a 238; gens 129, 361
Platorres, *Platorrihi*, mess. 107, 238
Platür v. *Platyr*
Platura 238
Platurius 238
Platus 238
Platyr 238
Plaus 238, *Plavus* 238
Plazel- v. *Plastas*
plędmn-, sl. 92, 235
Pleraioi (*Palaraioi*, *Plaraioi*) 30, 43,
 64, 94, 102, 238
Plesont- 238
Pletor 70; v. *Plaetor*
Pleurados 238
Pleuratus 35, 42, 43, 100, 102, 122, 238

- Pleurias* 41, 239
Plistrum v. *Pistum*
 Plovdiv (*Pulpudeva*) v. Philippopolis
Plusias 74
Poediculi 30, 44, 45, 239
 Poemana 50
 Peotovio (Pann.) 39
Polaides, mess. 218, 239
Polles, mess. 239
Polonnes, mess. 239
Polygonthes v. *Calydnos*
 Polyphemos, „tatăl” lui Illyrios 27
 Pompeius, Gnaeus 43
Popa, Popaius 239
Popar 239
 poreclă v. signum
 -*poris*, tr. 33
Porres v. *Gorres*
 portorium (vama) Illyrici 27
Porvaides v. *Gorvaides*
Posaulio 239
Poseni 30, 239
Potazis, tr. 38
Potisus 239
Potorretavid- 239
pourva, av. 240
Pracnos 240
Pradus 240
 praefectus civitatis 133
 praepositus civitatis 133
Praetorium, lat. 137
 Prasutagus 59
Pratur 240
Pravaius 93, 102, 240
pravate, v.ind. 240
Pravius, celt. 240
 Prespa, lac. 35
Preuradus 240
 Prevalitana 142
Prevus 240
Priamona v. *Promona*
Price 183
Primitiv-, (?) lat. 240
 princeps civitatis 133
Prisosta, tr.(?) 240
Privus 240
 Probus, M. Aurel., imp. 31, 146
Promona (*Priamona*) 43, 59, 95, 102, 122, 131, 240
Prorado 100, 102, 110, 122, 240
Prosamus 240
Proserius, celt. 240
Prosius, celt. 240
Prosostus 59, 240
Proteras 240
 protoilliri 59
 provincia, Illyricum 131; Dalmatia 131; Pannonia 131; provincii „ilirice” ale lui Napoleon I 142
Provius 240
Prusias, tr. 240
Pr...vus(?) 240
 Ptolemaios Ceraunos 42
Pulpudeva (Plovdiv), gr.-tr. 149
Pumpaiis, osc. 233
purva, v. ind. 240
Pyllos 240
Pyraei v. *Piraei*
 Pyrrhus (Epir.) 41, 42
Pyrrredes, tr. 110, 240
quelle, germ. 88
- Q**
- Quintus*, lat. 72
- R**
- Racio*, celt. 38
 radicale (rădăcini) i.-e. 92, 99—103
Radu, sl.-rom. 91
 Raetia 39; raetice (nume) 74
Raetinion 241
raghu-, v. ind., *ragu-*, av. 222
Ragusium 241
Raparia 241
ratio, lat. 239
Raŝă, rom. 91
 -*reg-*, celt. 57
Rega, 69
Regius, -a 241
Regontius, ven. 69
 religia illirică 32; v. zeități
Rennios 241
rhinós v. *rinós*

Rhizon v. *Rizon*, *Rizus*
Rhodos 43
Rider, *Riditae* 131, 241
Rigasis, tr. 110, 241; v. *Rigozus*
Rigia, celt. (?) 241
Rigias (?), mess. 110, 241
Rigozus, tr. 110, 241
rināti, v. ind. 169
r(h)inós 49, 241
Risan (*Risinum*) 138, 241
Risinium, *Risinum* (*Risan*) 82, 138, 241
Rittion (*Bittio*, *Ricti*) 241
Riv(i)us, celt.(?) 40, 241, 247
Rizon (*Rhiz-*), *Rizus*, *Rizonitae* 34, 72, 75, 101, 102, 241
 Romani 27, 32, 43—44; toponimie romană (latină) în Illyria 137
 romanizarea illirilor 128—136
Romanus (*Asalus*), lat. 38
 Români (cf. *Vlahi*), obârșie 66, 108, 153; Români apuseni 154; în Istria 154; limba română 153
Romula (topon. Dalm.), lat. 137; mama lui Maximianus Galerius 147
Romus, tr.(?) 170
Roșia, topon. rom. 91; *Roșu*, antropon. 90
rta-, v. ind. 170
Rudae 241
Rudiae 65, 241
Rudini 30, 241

S

S... (municip.) 241
sabaia (*sabaium*) 49, 144, 241
Sabaiarius (*Valens*) 147
sabaium v. *sabaia*
Sabaleidas 241
Sabathiros 242
Sabazius (*Sabad-*), tr.-frig. 87
Sabbo (?) 242; *Sabulus* 242
Saco, celt. 38
Šaillona, mess. 242
Sala-, mess. 242
 Σαλαχς, gr. (?) 242
Salangon 242

Salapia 242
Saldecaput, *Salt-*, tr. 88
Saldis 242
salida, ahd. 242
salipwōs, got. 242
Sālište, sl. -rom. 91
Sallas 242
Sallentini 30, 44, 45, 62, 242
Salon 82, 242
Salona 82, 131, 132, 138, 242; v. *Salonitanus conventus*
Saloniana (opp.) 242
Saloninus 242
Salonitanus conventus 133
Salthua 92, 95, 102, 242
Saluntum (*Sall-*) 62, 242
Salvia (*-io*, *-ata*) 243
-sama 243
Samaconius, celt. 238
Samma 243
Samiarus 78
Sammo(n), celt. 164
Samnium (Ital.), elemente illire(?) 46
Samognatius, celt. 144
Samuntius 243
Sapaei, tr. 110, 247
saparyati, v. ind. 247
sapati, v. ind. 247
Saprinus, vicus 110, 243
Saprisara, vicus, tr. 110
Sapua 243
Saraba 243
Sārata, rom. 91
Sardeates (*-iat-*, *-iot-*) 30, 243
Sardos 243
Sareus, *Sarius* 243
Sarmatae, la Tomis 48
Sarminium 243
Sarnacla (*Sarnade*, *Sarniglo*) 243
Sarnia, v. *Sarnus*
Sarnoates 30, 243
Sarnunia 243
Sarnus (*Sarnonto*) 41. 243
Sarnus, *Sarnia* 243
Sarsenteron 243
Sarute 243
Sasaei 27, 30, 243

- Sason* 243
Sassaius 244
 sate (Illyr.) 33
 satem, limba illiră 105, 107
Sation 244
Satunou, rom. 91
Satgros 50
 Sava v.
Savus (Sava) 44, 65, 82, 95, 102, 138, 244
 Skadar (Scodra) 138
Scaladis 244
Scampis, *Scampa*, *Scampenses* 244
Scardon (Scordus) 82, 244
Scardona 131, 138, 244; *Scardonitanus* conventus 133
skauns, got. 187
Scelepeta 244
Sceno- 75, 121, 244
Scenobarbus (-*rvus*) 121, 122, 244
Scenobardos, 244
Scenocalo 121, 122, 245
Scenua 245
Scenus 121, 123, 245
Scenut- 245
Scerdilaidas, -*us* 43, 102, 121, 122, 245
Scerdis 121, 245
 Scernano 245
Scerviaedus 245
Scervius (*Scirvius*?) 245
schärzen, mhd.; *Scherz*, nhd. 245
Şchiopu, rom. 91
 schimbarea numelor, v. nume proprii
Sci- 245
Scilus 245
Scina 245; *Scinus* 245
Scinus (afr.?) 245
 Scipio Nasica 43
Sciri, germ. 94
Scirna 245
Scirtari, *Scirtioi*, *Scirtones* 25, 30, 246
Scirtiana 246
Scirt(i)os 35, 42, 246
Scirtones v. *Scirtari*
Scirvius v. *Scervius*
Sclaieta (-*is*?) 246
 sclavi (la illiri) 32; numele sclavilor 120
Scodra (*Scydr-*) 34, 43, 138, 246
Scodrina 246
skom, v. *sax.* 187
 Scordisci (Scordistae), celți, 37, 39, 43, 72, 133
Scordus v. *Scardon*
 Skradin (Scardona) 138
 scriere, lipsa ei la illiri 48; pretinsa scriere-
 ili. 49; v. alfabet, inscripții
Scunasticus, pagus 246
Scupi, tr. 36, 145
Scurtu, rom. 90
Skutari (Scodra) 138
 Scymnos 31
Scyrthana 246
 Scythae (Sciți) 93
Seia, *Seio*, *Seius* 246
Seitas 248; v. *Sitas*
Seius, *Seianus*, lat. 246
Selepitani 30, 246
Selio 246
selitva, v. sl. 92, 242
Senia 246
Senta 247
Sentona 247
Separi 30, 102, 110, 247
sepelio, lat. 247
Sepenestus (ili.?) 40, 247
sër, arm. 248
Sera 247
 Serbia, arheol. 136, 152; Albanezi în S. 11†
 Serenianus, comes 147
Sereles 30, 247
Seretion 247
Šernai 247
Serus 247
Sesarethos 247
Sestenius 247
Setuia 247; *Setuia* 59; *Setovia* 107
Seuthes, tr. 87, 88, 142
Sexto, *Sextus*, lat. 74
Sialus 247
Sibalis 247
Sibenton 247
 Sicilia 54, 58, 108
Siculi, *Sicli*, opp. 247

- Siculolae*, pop. 30, 247
Sidrona, *Sidrini* 248
siġhra-, v. ind. 248
Sigirrethas, mess. 93, 101, 248
 signum (poreclă) 120
Siillo, mess. 248
Simiras- 248
Singidunum, celt. 36, 39 (Belgrad)
Singone 59
Sinn- 248, *Sinna*, *Sinnius*, *Sin(i)us* 248
Sinneas, *Sinnes*, gr. 248
Sinotion (Synodion) 248
Siparunton 248
Sipontum 45
sipla 53, 218
-sires, mess. 101, 248
Sirmia 248
Sirmium 38, 138, 146, 248
Sirras, mac. 248
Sisak, 138, v.
Siscia 380, 41, 138, 147, 248
Sita (s), *Seita* 35, 110, 248
Sita, *Seita*, tr. 110
*Sivaanetoo*s, mess. 64, 93, 101, 119, 248
siġva, v. ind. 248
Slmedru, rom. 112
Slngeorgiu, rom. 112
Slnnicoară, rom. 112
Slziene, rom. 112
Srbia v. *Serbia*
Slator 248
Slavi 93, 110; imigrare în Peninsula Balcanică 149, 150; limba slavă 68, 108, 149, 153, 155; elemente illire în tipul somatic al slavilor de sud-vest (?) 155
 socială, structură — ill. 28
Socrates, gr. 90
Sola, tr. 249
Solahias, mess. 249
Solenta, ins. 249
Soletum 45
Solibatas, mess. 249; v. *Nolibatas*
Solimarius, celt. 144
Solin (Salona) 138
Solva (Azzalus) 38
Šonedon-, mess. 107, 119, 122, 249
Sonetlies, mess. 249
Soolles, mess. 249
Sotinius 251
Spalatum (Spalathron) 249
Spaneta 249
Spalthil- (?) 249
Speretion 249
Speridium 249
Speriti, baltic 108
Splonum 249
Spodent- 249
Srem (Sirmium) 138
Staboas 249
Stamnes 249
Staneclum 249
Stares, mess. 249
Starua 249
Statarius, -a 118, 382; *Statanius* 118
Staterius, Statinius. lat. 249
Staticus, -a 118, 249
Stalinus 118, 249
Stallius 249; *Status* 118
Stennato 250
 σθενοδο, gr. 90
Slinkalet-, mess. 250
Strabo (Geogr.) 108
Stridon 250
Stubara v. *Stybera*
Stul- 250
Stulpi 250
Styber (r) a, Stubera 250
 substratul, trac, illir 151
Sudeta 59
Sudicentus, tr. 109
Suiooca 250
Sum(i)us 250
Summius, lat. 250
Sumpa 250
Sura 250
Surcius 250
Surco 250
Surdu, rom. 91
Suricus 250
Surillus, Surinus, Surio 250
Surus, Surlus 250
Sulla 251
Sullis, Sullin-, Sullicius 251
Sullius, Sullihus 251

Sultonius 251
swifte, mhd.; *swiftōn*, ahd. 248
Syberos 251
sybine 33, 49, 251
Sylla, Cornelius (memorii) 48
Syopioi 30
Syracusa (Sicil.) 40
Syrapili 30, 251
Syrio 251; v. *Sur-*

§

Şkipetari (*Shkip-*) v. Albanezi
Ştefan, gr. -rom. 91

T

tabara, *Tabara*, *Thab-*, *Tabarovas* 76,
 78, 110, 251
taberna, lat. 257
Tabia 251
Tabusus, tr. 110, 251
tactica de luptă a illirilor 33
Tadenus 251
Taesis, tr. 110
tailr, v. nord. 205
Taizi- (?), mess. 110, 252
Talania 252
Talanus 252
Talasio, -us 74, 252
Taledius 252
Talius 252
talland(ushe), dall-? alb. 75
Talonius 252
Taolinahia-, mess. 252, 253
Taotoras (*Thaot-*) 252, 259
Tara, 64, 65
Tarentum, alfabetul din — 52, 53
Tariona 252
Tariotae 30, 252
Tarneum 252
tárpas, let. 254
Tarpodizos, tr. 110, 254
Tarporos, tr. 254
Tarsatica 252
Tarsium 252
Tast(i)us 252

Tata v. *Tatta*
Tataia 252; v. *Tattaia*
Tatarium 253
Tato 39, 252; *Tato*, *Tatto*, celt. 252
Tatonia 252
Tatta, *Tata* 252
Tattaia 253
Tattario (Asian.) 253
Tattaris 253
Tattuia 253
Tatusius, -a 253
Taulanti (*Daulant-*) 25, 28, 29, 30,
 40, 41, 42, 75, 253
Taurisci (Tauristae), celt. 38, 39
Taurunum, celt. 258
Tautonius 120, 252, 253
Tedanus 253
Tediaston 253
τεῖχος, gr. 87
Telavio 253
Temaio 253
Temaius 253
Temans 253
Temeia 253
Temus 253
Tenestini 30, 254
Teodor, gr. -rom. 91
teonine illire 94
Teolin-, mess. 254
Teraniscio, celt. 38
tër, alb. 112
Tere(n)s, tr. 37
Tergeste (?) 117, 254
Tergilio 117, 254
Ternia 254
Teronto 173, 254
Terponos 102, 110, 254
Terpyllos, tr. 110, 254
-terus 254
Testimus 254; celt. (?) 254
Testo 254
Teu- 254
Teuda 254; celt. (?) 254
Teudata 254
Teut- 255

- Teuta* 28, 42, 43, 82, 92, 93, 102, 110,
 210, 254
Teutaiia 102, 255
Teutamos, mac. 255
Teulames, *Teulamides* 255
Teutaros (Scythes) 254
Teutea 102, 256
Teuliaplos 255
Teulicus 255
Teutio, celt. 38
Teutios 102, 255; mac. 255
Teutmeitis 122, 255
Teutoburgium, celt. 122, 137
Teutomerus (Francus) 255
Teutomus 102, 255
Teutumerus 39, 255
Thabara v. *Tabara*
Thaidikes, mess. 255
Thana 255
Thaotoras 102, 255, 259 v. *Taot-*
Tharandt 59
 Theodosius I, imp. 142
Theotoras 255
Theotorias 255
Theolorres, *Theodoridda* 255
Thermidava (Theranda?), tr. 37, 137
Thessali 66
 Thessalonice 142
Theuda v. *Teuda*
Theudas 35
Theudias 255
Theutako 254
Thorinnes, mess. 255
tohrp, germ. 257
thotor, mess. 255, 259
thotoria, mess. 256
tholoridda, mess. 256
 Thraces v. *Tracii*
Thunatai, tr. 36
thyni, tr. 36
 Tiberius, campanie în Illyr. 44
tigen, *tign*, v. nord. 190
 τῖλος, gr. 256
Tilur(i)us 65, 95, 102, 131, 256
Time-(?) 256
 τιμή, gr. 256 *timens*, lat. 256
Timoc (*Timacus*), rlu 153
linn, ags. 190
Til(t)io 256
Tilua 256
Titurius 256
Titursa (*Titurisa*?) 256
Titus, lat. 39, 256
Titus (*Tilius*), fl. 28, 95, 102, 256
Titus, antropon. 256
Tiuta, tr. 110
Tiutiamenus, vicus, tr. 110
Tizas, frig. 256
Tiz-, *Tiz(i)us* 45, 256
Tlaturius v. *Platurius* 238
 Tomis (Constanța) 48
 toponime 51, 53, 95, 116, 122, 137, 138, 160
Torceos, tr. 88
Torehes, mess. 256, 259
torg, rus. 254
Torgau 254
Toria (?) 259
Toto 256
Totora, mess. 256
Tovetis 256
trabes, lat. 257
Tracii (Thraces), traco-dacii, Tracia 27, 28,
 32, 34, 36–37, 41, 42, 48, 55, 58, 59,
 62, 66, 93, 94, 117, 140, 142, 144, 145,
 146; tracii în Illyria 62; cavalerul (erou)
 trac 36; raporturi cu illirii 108–111;
 relații cu albanezii 112; limba traco-
 dacică 58, 108, 151 toponimia Traciei
 137
Tragurium (Trogir, Traù), gr. 131, 137
Traizina 257
Tralles, -oi, *Trallia* 257
Tralli, tr. (?) 37
Tamarisca 112
Tranipsai, tr. 112
Tranto 257
Traoanthes, mess. 257
trapă, sl. v. 254
Trasanus 257
Trasius, -a, celt. 257
Trausi, tr. 94
Traustaguta, germ. (?) 165
tri, alb. 64
Triballi, tr. 28, 41, 64, 82, 110, 122, 257

Tribanta, tr. -frig. 110, 257
Tribulium 102, 110, 257
 triburi illre 26—30, 94
Tricornensi 64
Trita 257
Tritanerus 257
Tritano 257
Tritanus 257
Triteuta 122, 254, 257
Tritus 39, 210, 257
Triton, gr. 258
Triumo, *Triumus* 74
Troanthes, mess. 258
 Troas (Troia) 58
Trodantius 258
Trohanthes 258; v. *Traoh-*
Tronum 258
Trosantios 258
Trosius 258
Truentum (Picenum) 46
Tudania 258
Tuion, celt. 38, 69
Tullius, -a, lat. 50, 74
 tūn, ags., v. nord. 201
Tur- 258
Tural- 258
Turelia, celt. (?) 258
Turel(l)ius 258; celt. (?) 258
Turo 82, 258
Turoius 70
Turuna 258
Turus 258; celt. (?) 258
 tūlētī, v. sl. 256
 tūrgū, v. sl. 254
Tutor 259
Tutu-, *Tutula* 38, 259
Tyros 259

U

uabar, v. irl. v. obār 162
Uendon 117; v. *Avendone*
Ulcidius, ital. 259
Ulcicus, ital. 259
Ulcinium (*Vicinium*, *Buccinium*, *Olcin-*) 259
Ulcirus 259

Ulcicus, ital. 259
Ulcudius 259; lat. 74
Ulpus Celerinus, M., interpres *Dacorum* 48
Ululeus 259
Umbria, elemente illre 45, 67
Una (*Oeneus*), fl. 138
-unaius (?) 259
 urbanizarea Dalmatlel 133
Urbanus, Urbate, fl. 259
urē, alb. 65
Ursu, rom. 91
Uscana (*Yscana*) 260
Uzentum 45

V

Văcaru, rom. 91
Vadica 260
vadīnti, lit. 262
Vadisa 260
Vadix (*Vadic-*) 260
Vaicanel- 69, 78, 82, 87, 93, 103, 107, 115, 119, 260
Valatis, (v. *Vall-*), mess. 260
Valdasus 260
Valdes, mess. 260
Valea Largă, rom. 91
Valens, împărat roman, 147
Valentinianus I, Imp. 31, 147; II 147
Va(l)entius, lat. 74
valeo, -ere, *Valerius*, lat. 260
Valla(s), mess. 260; v. *Valat-*
Vallaides, mess. 118, 260
Vanamius 260
vandana, *vandate*, v. ind. 262
Vandano 260
Vannius 260
Vanno 260
Varciani, celt. 37, 39
Vardaea 260
Vardaei v. *Ardiaei*
Vardillus 260
varez-, av. 263
Variae 260
Varidus 260
Varierus 261

- Varro* 261
Varsa, Varsis 261, 263
Varvaria 261
Varza 261; sem (?) 261
Varzo 103, 140, 261
vasnā, vašnā, av. 261
Vasno- (?), mess. 261
Vaššnes, mess. 103, 261
Vastes, mess. 261
vasti 97, 107
vasu-srava, v. ind. 263
Vedula 261; v. *Budalia*
Vegia 261
weihan, got. 260
veinan (?), mess. 97, 106
Veius 261; lat. 206
Velleius Paternulus, istoric roman 149
Velso 261
Velsouna 261
Venamius 261, 262; v. *Vanam-*
Venas (Venus?) 50
Vend- 262
Venda 261
Vendenis 261
Vendes 102, 117, 261
Vendo 102, 117, 262
Vendonius 262
Vendum 64; v. *Avend-*
Venedi, germ. (?) 107
Venemus 103, 262
Veneta 262 (ill.?)
Veneti, -ia, 39, 49, 55, 56, 60, 67, 68, 69, 71,
 72, 74, 76, 82, 108, 262; limba venetă
 71, 108
*Veneti*us, *Venetus* (*Veneti*) 82, 94, 103,
 262
Venizama, celt. 74
Vercobius 265
Vereiae (*Berebis*) 262
vergobretus, celt. 263
Ἐργον, gr. 263
Verica 262
Vernes, mess. 262
Versa 263
Verso 262, *Versos* 263
versus, lat. 263
Verzaiius 263
Verzan, Verzun (Istria) 65
Verzant- 93, 263
Verzo 52, 57, 65, 70, 72, 77, 78,
 82, 93, 103, 109, 263
Verzobianus 263
Verzobius 34, 65, 77, 94, 103, 116,
 263
Verzovia 120, 263
Verzu (l?)*ius* 263
Ves- 264
Vesclevesis 65, 69, 93, 103, 122, 188,
 263
Veselia 263
veselū, sl. 263
Vezpant- (?) 264
vhouxont-, ven. 70
Viator (Asalus), lat. 38
Vidasus (ill., celt?) 50, 264
Victaucus(?) 264
Vielis 264
wīgana, got. 260
wīgant, wīkant, got. 260
Wigant-, ahd. 115, 119, 260
Vilai-, mess. 264
Vincentius, lat. 93, 107, 115, 119, 260
vinco, lat. 119, 260
Vindelicia 39
Vindus 261
Vinens 264
Viniocus, -a 264
Virno 264
wirken, ahd., *wirkien*, v. sax. 263
Visel(l)*ius, Visellia*, lat. 263
Vistina, mess. 264
Vitalianus (Moes.), dux romanus 146
Vitebos, celt. 50
Vivenia 38
Viventius, quaestor palatii 147
Vizianum 264
Vizianus, tr. 36
Vlad, sl.-rom. 91
Vlahi (Maurovlahi) 154; v. *Români*
 vocalismul illiric 103
Voicu, sl.-rom. 91
Volsetis 264
Volsimus 264
Volsius, -a 264

- Volso* 264
Volsouna 264
Volsun 264
Volsus 264
Volta 70, 264
Vollan- 264
Vollarenis 264
Vollaronl- 74, 264
Vollielthes 264
Volligenes 68
Vollimesis 264
Vollio 264
Vollisa 264
Vollugnas 78, 116
Volluparis 76, 121
Vollureg-, Voltrex 57, 69, 74, 78, 105, 121, 264
volurion 53
Vosthelles, mess. 264
Vulpe, rom. 91
ὐδέω, gr. 262
- Z**
- Zaca* 110, 265; tr. 110
Zadar (Zara, Iader) 138
Zaiio 265
Zairikes, mess. 71, 93, 265
zalga, lit. 211
Zalmodegikos, tr. 36
- Zanalis* 57, 78, 87, 93, 101, 109, 166, 213, 265
Zara 265; v. *Zarres*
Zara (Iader, Zadar) 138
Zarax, tr. (?) 72
Zaristhes, mess. 57, 71, 77, 78, 93, 101, 110, 265
Zarres, mess. 265
Zatelthes, mess. 265
Zalos (?) 265
zaun, mhd. 201
Zavais, mess. 251, 265
 zeități illire 50, 94; v. religie
Zenaides, mess. 265
Zermodigestos, tr. 36
Zerula, tr. 110
Zeta, sl. (?) 75
Ziles, tr. 110
Zileles, mess. 110, 265
Zimarchus, tr. 36, 142
Zipandus 265
Ziper, tr. 142
Ziraeus, *Ziras* 265
zis (?), mess. 50, 67
Zlatna Panega, sl. 88
Zor-, Zur-, tr. 110
Zorada 101, 110, 265
zun, ahd. 201
Zunus 266; (?Z)unaius 266
-xini 266

B. AUTORI (ERUDIȚI) DIN EPOCA MEDIEVALĂ ȘI MODERNĂ

(Sînt omise numele de autori citați în repertoriul filologic-lingvistic și prosopografic partea a II-a, p. 162—266).

A

- Alföldi, A. 146
 Alföldy, G. 25, 30, 32, 37, 82, 118, 130, 132, 133, 135, 144
 Altheim, F. 146
 Arntz, H. 69
 Ascoli, G. D. 154

B

- Barić, H. 76, 152, 153, 154
 Barkóczy, L. 37, 38
 Bartoli, M. G. 152
 Baughet, J. 96
 Bechtel, F. 74, 115
 Benac, A. 25

Berciu, D. 37
 Bersanetti, G. M. 132
 Betz, A. 131
 Blumenthal, A. 50, 60, 75, 95, 96
 Bodor, A. 37
 Boissler, G. 136
 Bonfante, G. 105
 Borgeaud, W. 60
 Borzsák, S. 31
 Budinszky, A. 136
 Buga, K. 115
 Bugge, S. 68, 89, 111, 112

C

Çabej, E. 49, 111
 Capidan, Th. 151
 Casson, S. 25, 26
 Castromediano, S. 52, 97
 Cichorius, C. 139
 Condurachi, Em. 133, 135, 141, 150
 Crişan, I. H. 37

D

Daicovicu, C. 71, 135, 137, 139, 141; H. 37
 Decev (Detschew), D. 74, 76, 85, 87,
 110, 111, 112
 Deecke, W. 66-67, 86, 89, 97, 103, 122
 Densusianu, O. 153
 Devoto, G. 59
 Diez, F. 84
 Dmitriev, A. D. 136
 Dobó, A. 131
 Domaszewski, A. 139
 Dragomir, S. 154, 155
 Droop, J. P. 52

E

Ebel, H. 65
 Engels, F. 150
 Ensslin, W. 133, 147
 Erdeljanović, J. 154
 Evans, J. 26

F

Fabretti, A. 52
 Fick, A. 74, 86, 115
 Fitz, J. 38
 Fligier, F. 67
 Fluss, M. 25, 27, 29, 31, 40
 Foucart, P. 41
 Forstemann, E. 115
 Fraenkel, E. 94, 115

G

Gamurrini, G. F. 52
 Garašanin, M. -D. 26, 37, 39, 136
 Georgiev, V. 50, 59, 87, 88
 Gerov, B. 137, 145
 Gostar, N. 136
 Graf, A. 37, 38, 39
 Graur, Al. 47, 76, 86, 88

H

Haas, O. 52, 53, 95
 Hahn, J. G. 64, 65, 66, 67, 89, 111, 112
 Hartmann, L. M. 64
 Havers, W. 68
 Helbig, W. 45, 65
 Herbig, G. 72
 Herrmann, E. 73, 88, 69-70, 76, 111, 112
 Hirt, H. 69-70, 76, 111, 112
 Hofmann, J. B. 95
 Holder, A. 115
 Holleaux, M. 43
 Hülsen, C. 45

I

Iordan, I. 91
 Ipsen, G. 73

J

Jacobs, E. 64
 Jacobsohn, H. 52
 Jagenteufel, A. 131
 Jireček, C. J. 110, 111, 136, 138, 152, 153
 („linia J.''), 154

Jokl, N. 25, 51, 56, 58, 59, 60, 65, 71—72,
73, 75, 76, 85, 89, 103, 104, 107, 108,
111
Jung, J. 136

K

Kanitz, F. 136
Katičić, R. 27, 82, 108, 118
Keil, J. 80
Kerényi, K. 59, 60
Kornemann, E. 133
Kraft, K. 139, 140
Krahe, K. 7, 40, 49, 50, 53, 54, 55, 56, 59,
60, 61, 70, 73—75, 76, 77—79, 80, 81,
85, 88, 89, 95, 96, 103, 104, 107, 108,
112, 116, 118, 120, 121
Kretschmer, P. 25, 60—61, 68—69, 70, 73,
74, 88, 89, 93, 103, 111, 118, 141
Kubitschek, W. 120, 135

L

Lascu, N. 48
Lenin, V. I. 47
Leumann, M. 68
Liebeman, W. 139

M

Maggiulli, L. 52, 97
Marić, R. 34
Mateescu, G. G. 38, 74, 140, 143, 146
Mayer, A. 7, 25, 39, 50, 51, 56, 75—76, 79—
82, 85, 89, 100, 103, 119, 121, 122, 149
Mayer, M. 45
Meister R. 68; K. 115
Meyer, G. 68, 69, 111
Mihailov, G. 136
Mihăescu, H. 111, 113, 137, 151
Miklosich, F. 115, 154
Mladenov, S. 111
Mócsy, A. 37, 38, 39, 133, 143, 144, 145
Mommsen, Th. 32, 38, 52, 64, 96, 97, 115,
119, 136, 152
Moore, R. B. 96
Mrozek, St. 139
Mustilli, D. 60
Mutafciev, P. 142

N

Nagy, L. 38
Nagy, T. 38
Negri, D. 155
Nehring, A. v. Schrader
Nicoletti, M. A. 155
Nissen, H. 45
Novak, G. 131
Novaković, S. 154

O

Ognenova, L. 49

P

Papazoglu, F. 36
Pape, W. 74
Parlangèli, O. 45, 52, 53, 63, 75, 79, 89,
95, 97, 106
Pašalić, E. 132
Patsch, C. 25, 37, 108, 136, 147
Pauli, C. 66, 67, 68, 69, 73, 86, 112
Pavan, M. 37, 135
Pârvan, V. 48, 60, 62, 137
Pedersen, H. 73, 74, 123
Pellegrini, G. B. 108
Petrikovitz, H. 39
Petrovici, E. 152, 153, 154
Philipp, H. 45
Philippide, A. 71, 142, 154, 160
Piganiol, A. 147
Pisani, V. 59, 60, 76—77, 79, 101
Pius II (Ae. S. Piccolomini) 215
Poghirc, C. 35, 52, 86
Pokorny, J. 59, 60, 89, 99, 107
Polomé, E. 108
Popović, J. 76
Porzig, W. 107
Pott, A. F. 115
Praschniker, C. 25
Puşcariu, S. 154

R

Rački, F. 154
Reche, O. 31
Reidinger, W. 131

Rendić-Miočević, D. 82, 118, 133
 Ribezzo, F. 45, 49, 52, 62, 70-71, 74, 75,
 76, 79, 89, 95, 96, 108, 129
 Roesler, R. 88
 Rosetti, A. 151, 152
 Rostovzew, M. I. 34, 132
 Russu, I. I. 37, 82, 87
 Russu, M. 37

S

Saria, B. 26, 133, 136, 138, 150
 Sasse, C. 141
 Saumagne, Ch. 141
 Scala, R. 58
 Scherer, R. 79
 Schmidt, M. 65, 66
 Schönfeld, M. 115
 Schrader, O. 115; Schrader-Nehring 25, 71
 Schulze, W. 70, 73, 115, 144
 Schütt, C. 25
 Schweighäuser, J. 46
 Schwyzer, E. 75, 88
 Seston, W. 141
 Sieglin, W. 31
 Simone, De, C. 52, 82
 Skok, P. 73, 149
 Skutsch, F. 48
 Solmsen, F. 94, 115
 Sommer, F. 73
 Stähelin, F. 43
 Stati, S. 88
 Steinwenter, A. 141
 Stier, G. 64
 Stipcević A. 26
 Syme, R. 131
 Swoboda, E. 137, 149

T

Tamaro, A. 154
 Thunmann, J. 111
 Tomaschek, W. 25, 32-33, 47, 65-66, 67,
 74, 89, 92, 103, 108, 109, 111, 112, 115,
 155
 Torp, A. 68, 96, 97,
 Trautmann, R. 115
 Tubero, L. C. 155
 Tudor, D. 136

U

Ugolini, I. M. 49
 Untermann, J. 77, 82, 108, 118, 119

V

Vetter, E. 49, 50, 71, 75, 95, 105, 106
 Vulić, N. 25, 26, 136
 Vulpe, R. 25, 28, 36, 38, 39, 45, 60, 71, 129,
 139, 140, 141, 143, 144, 145

W

Wagner, W. 139
 Walde, A. 89
 Weicker, G. 27
 Weigand, G. 111, 154
 Whatmough, J. 52, 74, 106
 Wissmann, W. 70

Z

Zangemeister, K. 64
 Zeiller, J. 150
 Zganjar, B. 39
 Zimmermann, A. 115
 Zippel, G. 25

Redactor : IOANA BOJA-TRINCĂ
Tehnoredactor : SONIA BĂRZEANU

*Dat la cules 30.09.1968. Bun de tipar 5.04.1969. Apărut 1969.
Tiraj 2000 ex. legate. Hârtie scris I A de 80 g/m² 16/70 × 100. Coli
editoriale 28,67. Coli de tipar 19. 1 planșe tip. A 17 373/68. T.*

*123. C.Z. pentru bibliotecile mari $\frac{9(398.7)}{491.989.8}$. C.Z. pentru bibliotecile
mici 9(398.7).*

**Intreprinderea Poligrafică Informația, Str. Brezoianu nr. 23-25
București, Republica Socialistă România, comanda nr. 400**

Lei 21.50

LUCRĂRI APĂRUTE
ÎN EDITURA ACADEMIEI
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

- * * * *Din istoria Transilvaniei*, ed. a 3-a, 1963, vol. I, 336 p. + 15 pl., ed. a 2-a, vol. II, 552 p. + 1 pl., vol. I și II, 65,60 lei.
- D. M. PIPPIDI și D. BERCIU, *Din istoria Dobrogei*, vol. I, *Geți și greci la Dunărea de jos din cele mai vechi timpuri pînă la cucerirea romană*, „Bibliotheca Historica Romaniae”, II, 1965, 344 p., 13 pl., 28 lei.
- D. PROTASE, *Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismaticei*, 1966, 251 p., 31 lei.
- D. TUDOR, *Oltenia romană*, 1968, 604 p., 37 lei.
- * * * *Arheologia Moldovei*, vol. IV, 1966, 372 p., 39 lei.
- * * * *Inventaria Arheologica. Corpus des ensembles archéologiques, Roumanie, Fasc. 1, Dépôts de l'âge du bronze moyen (par Dorin Popescu et Mircea Rusu)*, 1966, 17 f., 5,75 lei. Fasc. 2, *Dépôts de l'âge du bronze tardif (Alexandrina D. Alexandrescu)*, 1966, 10 f., 4 lei.
- D. BERCIU, *Cultura Hamangia, Noi contribuții*, vol. I, 1966, 323 p., 4 pl., 23,50 lei.
- * * * *Histria*, vol. II, sub îngrijirea acad. Em. Condurachi, 1966, 451 p., 11 pl., 58 lei.
- BUCUR MITREA, CONSTANTIN PREDA, *Necropole din secolul al IV-lea e. n. în Muntenia*, „Biblioteca de arheologie”, X, 1966, 404 p., 8 pl., 40 lei.
- ALEXANDRU VULPE, *Necropola hallstattiană de la Ferigile*, „Biblioteca de arheologie”, XI, 1967, 208 p., 42 pl., 28 lei.
- GH. ȘTEFAN, I. BARNEA, MARIA COMȘA, EUGEN COMȘA, *Dinogetia*, I, 1967, 409 p., 46 lei.

LEI 21,50

Lucrarea Ilirii. Istoria — limba și onomastica — romanizarea de I. I. Russu are un caracter istoric (arheologic-epigrafic) și filologic-lingvistic tratând ansamblul materialului documentar disponibil și principalele probleme ale istoriei și limbii acestui grup de triburi indoeuropene care au jucat un rol de seamă în antichitatea greco-romană și în romanizarea zonelor carpato-balcanice și dunărene.

Este studiat teritoriul și răspândirea ilirilor (inclusiv cei din Italia, Messapi), organizarea, cultura materială, fazele istorice, structura și dezvoltarea social-economică, poziția lor lingvistică, relațiile cu grupele înrudite (în primul rând traco-geții și grecii, italicei etc.).

Partea I tratează populația și limba ilirică în epoca preromană, cuprinde analiza materialului lingvistic-onomastic, istoricul cercetării privind acest material, concluziile cercetărilor anterioare și a celor proprii din anii 1958—1961, studiul comparativ al resturilor lingvistice (poziția lingvistică în cadrul indoeuropean) numele proprii, romanizarea și rolul istoric al ilirilor în imperiul roman și în formarea romanității balcanice.

Partea a II-a este repertoriul fragmentelor de limbă, catalog alfabetic sistematizat al tuturor numelor proprii și gloselor, cu documentare, bibliografie și eventuale soluții etimologice. Acest repertoriu este de utilitate istorică-epigrafică și filologică deosebită prin faptul că stabilește elementele principale sigure (și cele probabile) în onomastica iliro-messapică, aduce multe rectificări și puneri la punct ale unor erori comise de cercetători prin anii 1930—1960. Indicele amplu de materii, cuvinte, nume proprii și autori moderni facilitează utilizarea lucrării din punct de vedere istoric, epigrafic și filologic-lingvistic.

Lucrarea prezintă un interes special pentru cunoașterea populațiilor antice din peninsula Balcanică, pentru istoria și lingvistica acestei zone sud-est europene, ca și pentru romanizare și etnogeneza românilor.

